UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI, ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE CHRISTO CAPITE|| TOTIVS ECCLESIAE,|| QVINQVE LIBRIS|| explicata.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

urn:nbn:de:hbz:466:1-53845

Visual Library

Th. 1507.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PRIMI TOMI

SECVNDA CONTROVERSIA GENERALIS,

DE CHRISTO CAPITE TOTIVS ECCLESIAE,

QVINQVE LIBRIS explicata.

A R. P. ROBERTO BELLARMINO, Societatis IESV.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS, De Christo.

Præfatio, De duplici genere hostium Diuinitatis Christi.

Cap. I. *Explicatur sententia nouorum Samosatenorum.*

II. *Explicatur sententia nouorum Arianorum.*

III. *Deum vnum numero esse, ex Scripturis et Patribus demonstratur.*

IV. *Diuinitas Filij Dei asseritur: Et prima Classis argumentorum ex vtroque Testamento.*

V. *Secunda Classis ex veteri Testamento.*

VI. *Tertia Classis ex Testamento nouo.*

VII. *Quarta Classis ex nominibus veri Dei.*

VIII. *Quinta Classis ex attributis.*

IX. *Sexta Classis ex operibus.*

X. *Septima Classis ex Patribus.*

XI. *Octaua Classis ex Sibyllis.*

XII. *Nona Classis ex diuinis testimoniis visionum & miraculorum.*

XIII. *Demonstratur Diuinitas Spiritus sancti.*

XIIII. XV. XVI. XVII. XVIII. & XIX. *Soluuntur argumenta hæreticorum.*
XX. *Soluuntur obiectiones contra Diuinitatem Spiritus sancti.*

LIBER SECVNDVS,
De Christo.

Cap. I. *De distinctione Personarum in eadem essentia.*
II. *De vocibus, quibus vtimur in hoc mysterio explicando.*
III. *De vocibus, Essentia & Homousios.*
IV. *De vocibus, Hypostasis & Substantia.*
V. *De ceteris vocibus.*
VI. *Ostenditur distinctio Personarum.*
VII. VIII. & *decem sequentibus, diluuntur argumenta contra distinctionem Personarum in eadem essentia.*
XIX. *An filius Dei sit Autotheos.*
XX. *De processione Spiritus sancti à Filio.*
XXI. *De origine huius hæresis, quòd Spiritus sanctus non procedat à Filio.*
XXII. *Ex Scripturis ostenditur, Spiritum à Filio procedere.*
XXIII. *Idem probatur testimoniis Conciliorum.*
XXIV. *Idem probatur ex Patribus Latinis.*
XXV. *Idem probatur ex Patribus Græcis.*
XXVI. *Ex ratione idem confirmatur.*
XXVII. *Soluuntur argumenta Græcorum.*

XXVIII. *Demonstratur rectè factam additionem illam, Filioq;.*
XXIX. *Soluuntur obiectiones Græcorum.*
XXX. *Concluditur disputatio diuino testimonio.*

LIBER TERTIVS,

De Christo.

In quo tractatur Pars tertia, quæ est de carne eiusdem, siue de incarnatione.

Cap. I. *De erroribus huius temporis circa Incarnationem.*
II. *Explicatur hæresis Eutychetis.*
III. *Refellitur hæresis Eutychetis.*
IV. *Soluuntur argumenta, quæ fiebant olim aduersus ea, quæ superiore capite demonstrata sunt.*
V. *Explicatur hæresis Nestorij.*
VI. *Refellitur hæresis Nestorij.*
VII. & VIII. *Soluuntur argumenta aduersariorum.*
IX. *Proponitur quæstio, an ex vnione hypostatica sequatur communicatio realis attributorum diuinorum, ac præcipuè Immensitatis siue Vbiquitatis.*
X. *Ex vnione hypostatica non fluxisse communicationẽ Idiomatum realem respectu naturarum.*
XI. *Refellitur Vbiquitas humanitatis Christi, quia pugnat cum Scripturis.*

XII. *Refellitur Vbiquitas corporis Christi, quia repugnat symbolo Apostolico.*

XIII. *Refellitur Vbiquitas, quia repugnat praesentiæ corporis Domini in Eucharistia.*

XIV. *Refellitur Vbiquitas testimoniis Patrum.*

XV. *Soluitur argumentum hæreticorum.*

XVI. *Soluuntur aliæ obiectiones ex verbo Dei petitæ.*

XVII. *Soluitur argumentum ex ipsa Incarnatione ductum.*

XVIII. *Soluitur argumentum ex Patrum testimoniis petitum.*

XIX. *Soluitur argumentum depromptum ex doctrina Scholasticorum.*

XX. *Soluitur postrema obiectio ex naturalitate deducta.*

LIBER QVARTVS.

De Christi anima.

Cap. I. *Proponitur controuersia prima de scientia animæ Christi.*

II. *Probatur veritas ex Scripturis.*

III. *Idem probatur ex doctrina Patrum.*

IV. *Idem probatur ex rationibus.*

V. *Soluuntur argumenta aduersariorum.*

VI. *Proponitur quæstio secunda, quæ est de descensu ad inferos.*

VII.

VII. *Quod descendere ad inferos non sit omnino extingui.*

VIII. *Christum non pertulisse pœnas damnatorum.*

IX. *Proponitur tertius error refellẽdus de descensu Christi ad inferos.*

X. *Inferos esse loca subterranea distincta à sepulcris.*

XI. *Animas piorum non fuisse in cœlo ante Christi ascensionem.*

XII. *Christum verè ad inferos descendisse, ostẽditur ex Scripturis.*

XIII. *Explicatur locus obscurissimus ex epistola prima sancti Petri, capite tertio & quarto.*

XIV. *Adfertur traditio Patrum de descensu Christi ad inferos.*

XV. *Christum propriè ac reipsa descendisse ad inferos.*

XVI. *Soluuntur quædam dubia.*

LIBER QVINTVS,

De Christo.

Qui est de Mediatore & eius merito.

Cap. I. *Explicatur breuiter secundum quam naturam Christus sit Mediator.*

II. *Refutatur error Stancari de Mediatore.*

III. *Refutantur ex Scripturis errores Caluinistarum et Lutheranorũ de Mediatore.*

IV. *Refellitur idem error ex Patribus.*
V. *Refellitur idem error rationibus.*
VI. *Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex Scripturis.*
VII. *Explicantur testimonia Patrum, quæ aduersarij proferunt.*
VIII. *Soluuntur argumenta ex ratione petita.*
IX. *Ostenditur Christum sibi etiam aliquid meruisse.*
X. *Soluuntur argumenta Caluini.*

LIBER PRIMVS DE CHRISTO.

PRAEFATIO.

De duplici genere hostium Diuinitatis CHRISTI.

DE ECCLESIA VNIVERSA, quæ in terris, in purgatorio, & in cælis est, disputaturus, à Christo summo capite, ac principe Ecclesiæ totius, initium faciendum esse duxi. Id enim ordo rerum tractandarum postulare videtur: tametsi nõ ignorem, à re omnium grauissima & difficillima principiũ me ducere. Nam, vt omittam reiipsius, de qua nunc agendum est, præstantiam & magnitudinem, quæ tantùm rebus omnibus, quas deinde tractaturi sumus, antecellit, quantũ Ecclesiæ Catholicæ splendor & amplitudo ab immensa diuini numinis luce & maiestate superatur: Genus certè hostium tam varium ac multiplex in hac concertatione nobis occurrit, vt cum eo reliqui aduersarij nullaex parte conferri posse

videantur. Siquidem in aliis controuersiis, quas prælijs vtrinque indictis & proclamatis, hostes semper habebimus certos, notos, à fronte pugnantes, proprij ducis insignia præferentes.

Iam verò in hac summa, quæ de Christo ipso instituitur, disceptatione, res nobis futura est cum exercitibus duobus, quorum alter ex iis constat, qui se id, quod sunt, hostes atq; aduersarios esse, et signa conferre, atq; aperto Marte pugnare profitentur: Altera est longè maior ex proditoribus & insidiatoribus comparatus; qui partim symbolis, ac nominibus ementitis in castris nostris contra nos armantur: partim in insidiis absconditis delitescũt, vt in medio ardore prælij nos circumueniant, atq; à tergo & lateribus adoriantur.

Et quoniam non parum ad victoriam refert insidias detegere, latebras aperire, ab amicis inimicos secernere, omniũ denig; hostium copias in conspectu habere, operæpretium esse duxi, antequam ad ipsam dimicationem veniamus, castra hostium lustrare, præcipuorum Ducum nomina recognoscere, atq; ad eos, si fieri poterit, eos cõs reiicere, qui castris nobiscum, animo cũ aduersariis iuncti, si in hostes tela cõiicere videntur, vt nos interim feriant, & mira arte, quæ pro nobis sumpserant, eadem in nos arma conuertant.

Ordis-

Ordiamur igitur, si placet, ab iis, qui Imperatoris nostri Christi Diuinitatem & Maiestatem oppugnant, & infelicissimo errore non se putant ad vnici Patris gloriam, vt eleganter August. ait, nisi per vnici Filij contumeliam peruenire. In his castris duo sunt agmina, & quasi cornua præcipua.

Primi agminis Dux atq; Imperator est MICHAEL SERVETVS Hispanus. is cùm esset iuuenis ferox atq; audax, & in scholis Lutheranorum, quibus operã dabat, identidem repeti audiret, verbum Dei non esse Patrum aut Ecclesiæ explicationi, sed spiritus solius testimonio atque iudicio alligatum, cæpit & ipse spiritũ iactare, & eo spiritu admonente mirari, cur Lutherani cum Papistis de Ecclesia & Sacramentis tantoperè contenderent, de Christo ipso litem nullam haberent, atque ita cùm dissentirent de corpore, de capite conuenirent. Maiora igitur moliri meditans, ac metuens ne ætas sibi ad faciendam fidem non parum obesset, annorum quippe erat solùm quinque & viginti, quod ætati videbatur deesse, prophetici nominis auctoritate et maiestate compensauit.

Itaq; maxima tetri spiritus vbertate perfusus, summum se orbis terræ Prophetam nominauit,

uit, cuius appellationis testem habemus Caluinum in lib. 4. institut. cap. 16. Hinc verò prophetica libertate assumpta, libros illos eodem spiritu aspirãte effudit, quos inscripsit, De erroribus Trinitatis. quorum librorum summa hæc est, nullã esse in Deo distinctionẽ personalem, & Christum Dei Filium appellari, quod ex ipsa Dei substantia caro eius in vtero Virginis concepta & cõformata sit; ita paucissimis verbis, & personarum Trinitatem destruxit cum Sabellio, & Christi naturas confudit, atq; incarnationem sustulit cum Eutychete.

Exitum verò si quis requirat, talem Seruetus inuenit, qualem eius impietas & scelera postulabant. Nam in media Geneuensium vrbe igni traditus, non constanter atq; alacriter, vt sancti olim Martyres solebant, sed tam iniquo atq; impatienti animo supplicium pertulit, vt, Caluino ipso teste, qui historiam mortis eius conscripsit, magnis clamoribus, siue, vt ipse ait, magno boatu gladium flagitaret. Sed cùm in iudices planè inexorabiles incidisset, tandẽ aliquando est longissimo illo acerbissimoq; dolore consumptus, Anno, M. D. LV.

Hunc ducem & principem sequuti sunt GEORGIVS BLANDRATA, PAVLVS ALCIATVS,

CIATVS, LELIVS SOZINVS, FRANCISCVS DAVID, & omnis illa Ministrorum colluuies, quæ nunc in Transyluania erroris sui sedem cõstituit, & Ecclesiarum cõsentientium titulum sibi assumit. quæ quidem et publicis disputationibus, & libris etiam editis, omnes veteres Patres, omniáq; antiqua Concilia, & ipsum orbẽ terrarum, qui per annos M. D. LXXX. tres in Deo personas, duas in Christo naturas credidit, Tritheismi damnare, Sophistices accusare, atq; ad Antichristum reiicere impudentissimè audet.

ALTERIVS agminis princeps est VALENTINVS GENTILIS Italus. Hic primùm studio rerum nouarum ex patria sua Consentia Geneuam ad Caluinum venit, fama Caluinianæ eruditionis, vt ipse dicebat, inprimis permotus, sed non diu inter discipulos, atq; auditores se numerari passus est: cùm enim & ipse spiritu abundaret, & æquè ac Seruetus molestè ferret, quòd Ecclesiæ reformatæ adhuc in fide Trinitatis cum Papistis conuenirent, nec tamen Serueti discipulus dici, aut spiritum suum spiritui eius subiicere dignaretur, nouam excogitauit sentẽtiam, quæ, & cum Seruetiana non consentiret, et tamen penitus à Catholica discreparet.

Itaq; asseruit, veram esse in Deo nõ modò personа-

sonarum, sed etiam naturarum Trinitatem, sic vt tres sint diuini, ac sempiterni spiritus, essentiali numero differentes. Quæ sententia Philoponi quondam fuisse dicitur, si vera sunt, quæ de eius erroribus Suidas & Nicephorus scripta reliquerunt. Hunc igitur lapidem primum Valentinus offendit, sed cùm animaduerteret hanc Deorum Trinitatem non posse ex diuinis literis vlla ratione defendi, cùm nihil in Scripturis frequentius inculcetur, ac repetatur, quàm vnum & solum esse Deum, extra quem, præter quem, ante quem, post quem, cùm quo nullus omnino sit alius Deus; mutata sententia paulatim ad Arianismũ delapsus est. Nam vt ex variis confessionibus & protheſibus eius, quæ in manibus sunt, cognosci potest, Dei Patris propriũ esse statuit, vt vnus & solus appelletur Deus, eumq; solum esse illũ summum, atq; altissimum Deum, quem nobis passim sacræ literæ prædicant; Atq; hunc eundem solum Patrem esse ipsam veram essentiam, et naturam Diuinitatis. Porrò Filium et Spiritum S. non esse essentiam diuinam, sed essentiæ proles, & proles ipsa essentia longè inferiores, atque, vt ipse loquitur, pro modulo generationis, vel propagationis definitas, atque circumscriptas.

Cũ igitur ille Geneuæ ab insano illo spiritu impulsus,

pulsus, in renouando Arianismo occupatus esset, interim ab alio spiritu Caluinus agitur, vt se Valentino opponat, sic inter se dæmonibus colludentibus: Valentinus fit reus hæreseos apud tribunal hæretici magistratus, vbi metuens Valentinus Caluini seueritatẽ, & ad memoriã reuocans incendium illud formidolosum, quo in eadẽ vrbe, eodẽ auctore Caluino, Seruetus paulò antè perierat, vt tempori seruiret, errorem se suũ agnoscere simulauit. Itaq; ex sententia Iudicũ ad pœnitentiã publicã damnatus, depositis vestibus, solo excepto induso, nudis pedibus, detecto capite, facem accensam manu gestans, præeunte præcone, totam vrbem sic obiuit: deinde à magistratu supplex veniã petiit, librũ ipse suum in ignem abiecit, ac iure iurando promisit, non abiturũ se Geneua, nisi prius à magistratu veniã impetraret.

Sed præclarus iste Apostolus Arianus, postquã tam insigni palinodia & inconstantia renascentem Arianismum decorauerat, voluit etiam eundem ornare periurio. Quare Geneua clanculum se proripuit, & cùm apud Gallos, Heluetios, Polonos, aliasq; gentes Arianismum suum propagare conatus esset, & ad primum periurium, alterum ac tertium addidisset, tandem anno vndecimo à morte Serueti apud Bernam Heluetiorum

rum à Zuinglianis cõprehensus, & capitis damnatus, meritas suæ temeritatis pœnas dedit, qui tametsi, dum in vinculis & carcere seruabatur, se Martyrem primum suæ sectæ esse iactaret, ut diceret, Martyres ceteros pro Christi gloria mortuos, se autem primũ omnium pro eminentia Dei Patris mortẽ oppetere, tamen, vbi nũcium mortis accepit, ita expauit atque expalluit, vt omnes omnino aditus supplicij euadẽdi quæsierit, prorsus etiam doctrinam suam contemnere, si iudicum animos inflectere potuisset. Exstant acta publica Geneuensium in caussa Valentini, necnon integra historia de supplicio eiusdem à Bernensi Pastore conscripta. Ex quibus hæc pauca, quæ sunt commemorata, collegimus.

Neq; verò feliciorem exitum sortiti sunt Gentilis Symmistæ atque Collegæ, Matthæus GRIBALDVS, Franciscus LISMANINVS, atq; alij, de quib. multa Theodorus Beza, præfatione ad librum Caluini aduersus Gentilem. Siquidem GRIBALDVS, peste correptus, atq; ab omnibus desertus, vt canis interiit. LISMANINVS Apostata Franciscanus in puteum semet præcipitẽ dedit. Franciscus DAVID in vinculis agens, & in amentiam ac furorem versus ex hac vita migrauit. Vnus est IACOBVS PALAEOLOGVS, qui

"Vide eynum. 3 Tract. Theolog. epist. 81. pag. 295.

qui singulari Dei benignitate, Anno M. D. LXXXIII. in vrbe Roma post multas disputationes, & colloquia, tandem ad sanitatem rediit, & omnibus erroribus publicè reuocatis Ecclesiæ Dei reconciliatus est. Reliqui parentis sui Arij probrosam mortem imitati infelicissimè perierunt.

PORRO genus hoc hominum tam apertè, tam liberè, tam audacter, tam impudenter Arianismum, vel eo peiorem Paulianismum, renouat, vt ipse GENTILIS trium personarum eiusdem essentiæ Trinitatem, nouum idolum, turrim Babel, Deum fictitium ac Sophisticum appellare non dubitauerit; Gregorius PAVLVS vnam Dei essentiam, siue vnum Deum in tribus personis, Satanæ stratagemata esse dixerit; Michaël SERVETVS (quod certè horret animus cogitare) Cerberum tricipitem, & tricorporem Gerionem sacrosanctam Trinitatem appellauerit; Georgius NIGER Symbolum Athanasii, Satanasii Symbolum appellandum censuerit; In publico colloquio Petricouiæ habito, Poloni Ministri Nicænum Concilium improbauerint; Athanasium, Augustinum, aliosq; Patres Catholicos repudiauerint; Constantinum, Gratianum, Theodosium, pios Imperatores vituperauerint;

T. S. Trinitas?

& contrà, dolere se dixerint propter casum Ar
discipulorum in eodem Concilio damnatorum, a
demùm amplissimè laudauerint tam ipsum A
rium, discipulosq; eius, quàm Constantium Co
sarem fautorem Arianorum: Deniq; Francisc
Dauid (vt ex epistola Blandratæ refertur in co
futatione iudicij Polonicarum Ecclesiarum) e
vsque progressus fuerit, vt diceret, sepeliendum
esse Euangelium, & reuertendum ad Mosen, ad
legem, & ad circumcisionẽ: Mosen, & Mosis d
ctrinam esse lineam rectam; Christum autẽ Iu
. S V M, & eius doctrinam indirectam. Neq; voc
solùm & scriptis, sed etiã depictis tabellis fidem
suam toti orbi terrarum testatã esse voluerunt.

Prodiit enim nuper tabula ex ipsorum offi
cina, in qua Ecclesia Catholica instar magni ædi
ficij depicta cernitur, in cuius tecto Lutherus se
det cum suis, tegulasq; & lateres longè proiicit.
Inde nudato iam tecto Zuinglius cum cohorte
Sacramentariorum parietes magna vi demo
ri pergit: sed ad fundamentum eruendum, at
que adeò domum totam funditùs euertendam
ipsi Tritheistæ, nouiq; Ariani armati malleis, &
ligonibus, omníque genere ferramentorum dili
genter incumbunt, obliti videlicet Euangeli
cam illam, atque fidelissimam Christi vocem: Et
super

super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,& portæ inferi non prævalebunt adversus eam. *Sed de prioribus hostium copiis satis multa,ni fallor, dicta sunt.*

VENIAMVS ad posteriores. Rem magnam ac penè incredibilem dicturus sum,sed nolo mihi prius fidem haberi, quàm rem totam solis luce clariorem effecero. Consurgunt hoc tempore vndique Lutherani, Brentiani, Melanchthonici, Zuingliani, Caluinistæ aduersus Thritheistas: per omnem Germaniam, Galliam, Poloniam, libri volitant contra Seruetum, contra Gentilem, contra Blandratam, contra Gregorium Paulum, contra Ministros in Polonia atque Hungaria, vel Arianos, vel Samosatenos;nouam hanc doctrinam, quasi signum quoddam in medio propositum confodiunt telis librorum suorum. Ex Geneua, Caluinus & Beza; Ex VVittenberga, Philippus Melanchthon; Ex Tiguro, Simlerus ac Bullingerus; Ex Berna, Benedictus Aretius; Ex Lipsia, Alexander Alesius; Ex Marpurgo, Andreas Hyperius; Ex Polonia, Stanislaus Sarnicius; Ex Hungaria,Petrus Melius. Aliis ex locis Ioannes VVigandus, Iacobus Schegkius, Franciscus Stancarus, & quis non? Atque hi omnes cum

Papistis de Trinitate sentire, sex prima Concilia venerari, veteres Patres cum honore recipere, Sabellium, Samosatenum, Arium, Nestorium, Eutychetem, omnesq; hæreticos detestari se dicunt. Quis igitur non mirabitur, si tam istum, quàm eos, quos ipsi pro magistris, & quasi Prophetis colunt, Erasmum, ac Lutherum, vel Arianos, vel Sabellianos, vel Nestorianos, vel Eutychianos fuisse, demonstrare potuero?

Incipiamus ab ERASMO, *quem Hungarici Ministri, in eo libro quem anno M. D. LXVII. Ioanni Regi obtulerunt, præcursorem Prophetæ sui Serueti non sine caussa nominauerunt. Erasmus igitur in scholiis Tomi III. epistolarum sancti Hieronymi, Arianos dicit non tam hæresim docuisse, quàm schismata fecisse, cùm essent illi nostris numero ferè pares, eloquentia doctrináque superiores. En patronum egregium Arianorum, qui ab hæresi illos vindicat, & doctiores Catholicis facit. quid reliquum erat aliud, nisi vt Arianos Catholicos, & Catholicos hæreticos diceret? Sed pergamus ad alia.*

Præfatione in libros Hilarij: Audemus (inquit *Erasmus*) Spiritum sanctum appellare Deum

Deum, quod veteres ausi non sunt. *O mendacium incredibile! Nónne Hilarius ipse, in quem præfaris, ad finem librorum de Trinitate Spiritum sanctum rem creatam esse negat? & si res creata non est, quid aliud, quæso, quàm Deus est? Nónne Athanasius in disputatione cum Ario; Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 16. Nazianzenus oratione in Heronem; Didymus in primo de Spiritu sancto; Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 2. Augustinus lib. 1. contra Maximinum; Nyssenus in lib. quod Spiritus sanctus sit Deus, & ceteri Patres omnes, & clarissimè & frequentissimè Spiritum sanctum Deum nominant? Sed cetera videamus.*

Annotatione in illud Roman. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. *Mirum est quid non agat Erasmus, quò se non vertat, quid non moliatur, vt hoc telum de manibus nobis extorqueat. Primam vocem* (Deus) *supposititiam vult videri. Deinde ait, hunc locum non esse efficacem ad reuincendos Arianos. Denique sic optimè exponi posse docet, vt post illa verba;* Ex quibus est Christus secundum carnem; *interposito puncto, sequatur actio gratiarum,* super omnia Deus, *videli-*

cet Pater, sit benedictus in secula. *An potest manifestius Arianam causſam susçipere defendendam?*

Annotatione ad illud Ephes. 5. In regno Christi & Dei; Verum, *inquit*, id aliâs admonuimus, Patrem ex consuetudine sermonis Apostolici significari, quoties Deus absolutè nominatur. *At hoc cùm fauet Arianis plurimum, tum est falsum apertissimè. Certè enim, vt alia interim loca præteream, Actor. 20. cùm Paulus ait:* Regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo, *non Patrem sed filium Deum absolutè vocat.*

Annotatione item ad illud Philip. 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, *Primum cum Maximino Ariano exponit,* Non vsurpauit sibi cum Deo æqualitatem: *Deinde addit*, Scio magnos auctores, Hilarium, Augustinum, vt ceteros taceam, sic interpretari; Non rapinam arbitratus est, quòd esset æqualis Deo: Nam quod erat naturæ, non potuit esse rapinæ. cùm esset in forma Dei, hoc est, cùm verè esset Deus. atque hanc præcipuam habent clauam, qua conficiantur Ariani, qui solum Patrem verè volunt esse Deum. atqui si veris agere fas est,

est, quid magni tribuit Paulus Christo, si cùm Deus esset natura, intellexit id non esse rapinæ, hoc est, nouit seipsum? Illud autem compertum est, nusquam maiorem vim fieri Scripturis sacris, quàm vbi cum hæreticis agentes nihil non detorquemus ad victoriam, tametsi non video quid hic locus propriè faciat aduersus Arianos. *Quæsote, Erasme, si mercedem ab Arianis accepisses, poteràsne diligentius caussam illorum agere? Augustini Catholicam explicationem refellis, Maximini Arianam amplecteris. Hunc locum præcipuam esse clauam Catholicorum contra Arium non negas, & tamen hanc ipsam clauam nihil valere dicis; quid ergo restat, vt dicas, nisi meliorẽ esse caussam Arianorum; quàm Catholicorum? Quid si tuam illam Annotationem his addamus, quam feciſti ad postremum caput epistolæ primæ sancti Ioannis? nónne eo loco totis viribus contendis verba Domini?* Ego & Pater vnum sumus, *& illa discipuli*, & hi tres vnum sunt, *non de vnitate naturæ, cum omnibus Patribus, sed de vinculo charitatis, cum Arianis, intelligi debere? & in operibus sancti Augustini ad marginem libri primi contra Maximinum, vbi vna atque eadem asseritur*

Deinatura, quis notationem illam adiecit, non vna numero, *nisi Erasmus? & quid manifestius dixerunt vnquam Tritheitæ?*

Sed mittamus Erasmum, atque ad Lutherum veniamus. Martinus igitur Lutherus contra Iacobum Latomum scribens; Anima mea, *inquit*, odit hoc verbum ὁμοούσιος. *Quid, quæso, vel sentiret, vel diceret aliud Arius, si ab inferis nunc existeret? Nam tota illa tragœdia, quæ Ecclesiã tot annis miserè vexauit, ac vastauit, propter hanc vnam vocem excitata est; cum Patres Catholici nihil aliud suis libris, & Conciliis conarentur, quàm hanc sententiam stabilire, quæ Christum homousion Patri esse docet. Hæretici contra nihil aliud decem conciliabulis suis, igni quoq;, & ferro, armis, & exercitibus molirentur, quàm vocem hanc eandem abolere.*

Sed audiamus inauditam calumniã, & mendacium eiusdem Lutheri. In eodem contra Latomum libro affirmat, hanc ipsam vocem sancto Hieronymo displicuisse, quod nescio quid veneni latere in syllabis arbitraretur. Neq; hoc Luthero per incogitantiam, aut lapsum calami excidisse putemus; id enim rursum repetit in libro de Conciliis in hæc verba: Sanctus Hieronymus vehemẽter perturbatus lamentabiles literas

ras scribebat ad Episcopum Romanum Damasum, & cupiebat expungi vocabulum ὁμοούσιον. *Quid faciemus hominibus istis, qui caussam non queunt tueri suam, nisi fraudibus & mendaciis? Nam S. Hieronymus eo loco, quem Lutherus adducit, qui est in epistola priore ad Damasum de hypostasibus, in voce hypostasis, non in voce homousios, venenum latere dicit, quòd ea vox ambigua sit, & tam personã, quàm substantiam significare possit. Tantumq; abest, vt S. Hieronymo vox homousios displicuerit, vt potius solo metu, ne ea vox nobis eriperetur ab Arianis, tres hypostases dicere formidauerit. Itaque epistolam totam in hæc verba concludit:* Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur actoritas.

Quid, quod non solùm nomen homousios, sed etiam nomen Trinitatis Luthero displicuit, & ex Germanorum precibus illam precandi formulam submouit. Sancta Trinitas, vnus Deus, miserere nobis!

Quid, quod non solùm Ario, sed etiam Nestorio & Eutycheti plurimum Lutherus fauit?

Nam in magnis postillis, in concione de natali Domini, imperitos quosdam ait Christum facere hominem omnipotentem. Quid autem est aliud, non esse Christum hominem omnipotentem, quàm non esse Christum hominem Deum; sed duas esse in Christo personas, vt quondam impius hæresiarcha Nestorius prædicauit? In libro verò de Conciliis, parte secunda. Mihi, *inquit*, paulò antè negotium fuit cum Nestorianis, qui pertinacissimè contra me disputabant, quod diuinitas Christi non posset pati. *Et infrà:* Oportet, *inquit*, dici, hic homo Christus, hæc caro & sanguis condidit cœlum & terram. *Certè nomina diuinitatis & carnis, nomina sunt naturarum non personarum. ergo si Luthero diuinitas patitur, si caro cœlum & terram condidit, quis non videat à Luthero Christi naturas, cum Eutychete confundi?*

Ac, vt propensionem animi Lutheri in hos duos summos hæresiarchas planius perspiciamus, in illo eodem de Conciliis libro, Nestorium & Eutychetem ex insciția solùm aliqua, & in modo loquendi lapsos dicit: nam alioqui vtrique zelum bonum, animum syncerum, & fidem rectam tribuit. Totam verò caussam tumultus, & tragœdiarum

diarum illo tempore excitatarum, in Episcopos Catholicos, Leonẽ videlicet, & Cyrillum refert, & eò vsq; tandem progreditur, vt dicat vereri se, ne in extremo iudicio aliqui hæretici sedeant iudices; & Episcopi, qui eos in Concilijs damnauerunt, in æternum pereant, tantùm non apertè dicens, Nestorium & Eutychetem cum Christo iudices futuros; sanctos verò Cyrillum & Leonem, in æternum perituros. Non vacat mihi hæc portenta exagitare, nec est opus, cùm ipsa per se satis apertè clament. Vnum tantùm addam; Si Nestorius zelum tam bonum, & animum tam syncerum habuit, cur, vt Euagrius refert lib. 1. cap. 7. historiæ suæ, viuenti Nestorio linguam totam vermes diuinitùs immissi tam horribiliter corroserunt?

Transeamus ad Melanchthonem. PHILIPPVS MELANCHTHON *in locis communibus anno XXXIX. in lucem editis, fol. 8.* Necesse est, *inquit*, in Filio aliquid esse diuinæ naturæ. *Et rursum fol. 10.* Necesse est in Christo aliquam esse diuinam naturam. *Et in locis anni XLV. fol. 35. de Spiritu sancto verba faciens:* Testatur, *inquit*, per Ioëlem Deus non mitti creatam agitationem, sed aliquid essentiæ Dei: Necesse est autem personam

sonam esse distinctam, quæ est aliquid Dei, & tamen non est Pater. *Philippo igitur, aut multæ sunt naturæ diuinæ, & habent quod volunt noui Tritheistæ, aut certè multæ sunt partes diuinæ naturæ, quæ est antiqua illa hæresis, aliquanto Ariana absurdior: de qua sic olim Augustinus in libro de hæres. cap. 74.* Est, *inquit*, alia hæresis quæ triformem sic asserit Deum, vt quædam pars eius sit Pater, quædam Filius, quædam Spiritus sanctus. *Porrò in locis eiusdem anni XLV. idem Philippus:* Non est quidem, *inquit*, lacerata aut mortua diuina natura, sed fuit obediens Patri, quieuit, cessit iræ æterni Patris. *Quid clarius pro Arianahæresi dici poterat? nam si natura diuina Filij, Patri fuit obediens, certè non est vna Patris & Filij natura, nec est Deus Filius, Deo Patri æqualis. qua sententia nihil iucundius noui Ariani audire potuerunt.*

Sed iam si placet CALVINVM *inspiciamus. Is igitur in libro aduersus Gentilem, in refutatione decimæ propositionis, non veretur Valentino concedere nomen Dei κατ' ἐξοχὴν, id est, per excellentiam quandam soli Patri attribui, at si Pater est per excellentiam Deus, quomodo non maior est Filio? Rursum ibidem affirmat, non esse ve-*

se veritati contrariam sententiam illam Gentilis, Deum habuisse vim generandi Filium, ac propagandi Spiritum sanctum, quia voluit. at Deum quidem volentem, genuisse Filium, non absurdè dicitur: sed genuisse quia voluit, &, quod absurdius est, vim habuisse gignẽdi, quia voluit, quis, quæso, sanus diceret? ac si Filium suum Deus propterea genuit, quia voluit, non igitur necessariò genuit: non est igitur Filius Patri æqualis. Nam qua ratione fieri potest, vt qui potuit non esse, æqualis sit ei, qui necessariò semper est?

Quid, quod in libro eodem idem Caluinus ait, Filium personæ respectu non nisi impropriè creatorem cæli & terræ nominari, Patrem autem propriè? quod quid est aliud, quàm Filium redigere in ordinem rerum creatarum? Est ne hoc defendere, an prodere caussam fidei? patrocinari, an præuaricari? hæreticum refellere, an cum eo iocari, & ludere? Quid, quod ibidem ait, impropriam, ac duram esse locutionem Symboli Nicæni; Deum de Deo, lumen de lumine? *quod iam olim in Ario apud S. Vigilium his verbis Athanasius reprehendit.* Propriè Filius, *inquit*, propriè est Deus de Deo, lumen de lumine. *Iam verò in lib. Institutionum 2. capit. 14. verba illa Apostoli Pauli;*

Pauli; Tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia: ad vtramque filij naturam, videlicet diuinam & humanam, referenda esse contendit, nec animaduertere potuit aut voluit, non posse naturam diuinam filij Deo Patri subiectam intelligi, quin à Patris natura distincta, & ea longè inferior, atque adeò res creata esse intelligatur. His accedit, quod permulta Scripturæ loca, ac præsertim illum; Ego & Pater vnum sumus, *ita Caluinus hæretico more exponit, vt noui Samosateni in publica disputatione de sententia huius loci, Caluinum iudicem appellauerint. Multa restant dicenda, ego tamen breuitati studere cupio; Itaque ceterorum errores indicabo potius, quàm explicabo.*

HENRICVM BVLLINGERVM *Zuinglij successorem non puduit scribere in libro de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate, tres esse in diuinitate personas; non statu, sed gradu; non subsistentia, sed forma; non potestate, sed specie differentes. Certè personas diuinas, gradu, forma, & specie esse differentes, vix Ariani ipsi dicere ausi essent.*

Iam verò PETRVS MELIVS, *is qui in Transyluania pro Lutheranis aduersus Blandratam,*

tam, & Franciſcum Dauidem totos decem dies publicè diſputauit, in actione octaua ſic ait; Scriptura diſtinguit Filium Dei à filio hominis. *Et rurſum :* Diſtinguitur, *inquit*, Filius ille æqualis Patri, ab eo qui non eſt æqualis.

Quod idem THEODORVS BEZA *confirmaſſe videtur, tum in libro contra Brentium de omnipotentia carnis Chriſti, tum in altero contra Andream Iacobi, de hypoſtatica vnione duarum in Chriſto naturarũ. vbi apertiſſimè docet duas eſſe in Chriſto hypoſtaticas vniones, vnam carnis cum anima, alteram Dei cum homine. Quod quid eſt aliud quàm Neſtorium iamdudum ſepultum ab inferis reuocare?*

STANISLAVS SARNICIVS, *quem Caluinus in epiſtolis ad Polonos mirificè laudat, cùm in colloquio publico reſideret, palàm aſſeruit, & ſcribi etiam imperauit, ſolam diuinam Chriſti naturam, Pontificem eſſe & ſacerdotem, humanam verò victimam, & ſacrificium : ac propterea ratione officij, minorem eſſe Patre Filium, etiam in natura diuina. Atqui hæc ipſa verba legi poſſunt apud S. Auguſtinum in ſermone Arianorum, propoſitione 33. Ita pulchrè nimirum Caluiniſtæ, dum Arianos nouos oppugnare ſe dicunt.*

cunt, Arianorum veterum & verba, & sententias imitantur.

IACOBVS SCHEGKIVS Brentianus in libro contra Tritheitas tam egregiè fidem propugnat, vt tamen dici nolit tres esse in Deo hypostases, sed vnam tantùm cum tribus potentiis. At hoc non est vincere Arianos, sed vinci ac debellari à Sabellianis.

IOANNES VVIGANDVS in libro contra nuos Arianos, Lutheri sententiam approbat, ac defendit essentiam in diuinis generare, ac generari. Ex qua tamen sententia, velit nolit VVigandus, efficitur aliam Patris, aliam Filij esse naturam, cùm nihil possit seipsum gignere, nihil à seipso generari possit.

Quid iam de BRENTIO, SCHMIDELINO, KEMNITIO, ac ceteris dicam, qui dum in Christi carnem, omnipotentiam, omnipræsentiam, omniaq; diuina attributa conferunt, eam sine dubio cum diuinitate confundunt? Quid item de STANCARO, eiusq; sectatoribus, qui sic ad solum hominem Christum officium Mediatoris referunt, vt duas in Christo personas distinguere, ac ad castra Nestorij transire velle videantur?

Quis

Quid denique de TIGVRINIS, GENEVENSIBVSQVE *Ministris, qui tanto ardore in Stancarum inuehuntur, vt interim ad scopulum ipsi longè duriorem nauiculam suam allidant? dum enim vtrique naturæ Christi Mediatoris officia tribuunt, diuinam Christi naturam, & à Patris natura distinguunt, & rem creatam cum Arianis faciunt.*

QVAE cùm ita sint, vides, credo, Lector, non minus hoc tempore cum Sabellio, Ario, Nestorio, Eutychete sentire Seruetum, Gentilem, Blandratam, & ceteros qui palàm se eos sectari ac defendere profitentur, quàm Erasmum, Lutherum, Philippum, Caluinum, Bullingerum, Martyrem, Brentium, Bezam, Sarnicium, Schegkium, VVigandum, aliosq; omnes qui eosdem se odisse ac detestari vociferantur. Sed si verè, & ex animo eos exetrarentur, non possent etiam ipsi se doctrinamq; suam non execrari, cùm id sanè negare non possint, se illis ad progrediendum in castra Arianorum non modò occasionem aliquam dedisse, sed etiam portam latissimam patefecisse.

Quid enim, quæso, Lutherani & Caluinistæ respondeant, si cum eis ita agant Tritheistæ. Cur nos filios vestros tanto furore, parentes, ve-

xatis? Cur ferro & igni persequimini quos genuistis? Cur tam iniquo animo Euangelij vestri fructus colligitis? Nulli certè ex Papistis Ariani fiunt, sed quotquot Ariani sumus, ex vobis, Lutherani & Caluinistæ omnes prodiimus. A vobis sanè, non à Papistis didicimus, nihil omnino credendum esse quod expresè in sanctis literis non habeatur. Quia verò homousion, Trinitatem, essentiam, personam, relationem, proprietatem, in Scripturis expresè non legimus, hæc omnia damnare coacti sumus. A vobis didicimus, neque Patrum, neque Conciliorum, neque totius Ecclesiæ, sed solius spiritus acquiescendum esse iudicio. Nobis autem hoc spiritus dictat, nec possumus salua conscientia aliud credere, vel dicere. A vobis didicimus, Papam Antichristum, Episcopos, Monachos, Papistas denique omnes ad Antichristi membra pertinere. Quis autem credat Antichristum de Christo rectè credere? ab Antichristo verum Christum prædicari? ergo si nobis constare vellemus, alium Christum quærere debuimus. A vobis denique, non à Papistis, didicimus, diuinitatem filij Patri obedire, illi sacrificare, & pati, & mori posse, aliaq; sexcenta generis eiusdem. ex quibus profectò, nisi stipites essemus, omnia, quæ nunc docemus, colligi-

colligere debuimus. Quid ad hæc respondere debeant Lutherani, ipsis cogitãdum relinquemus. Nos verò quæ nostræ partes sunt, Deo bene iuuante, operam dabimus, vt hæc tam blasphema, & horribilia dogmata, quæ fidem Christianam funditùs euertunt, quæq; ad Mahumetismum viam sternunt, ac muniunt, quàm accuratissimè ac luculentissimè fieri potest, refellamus.

Ordo Disputationis de Christo.

Quinque erunt partes huius disputationis. PRIMA, de Diuinitate Christi. SECVNDA, de Distinctione personali à Patre & Spiritu sancto. TERTIA, de Carne, siue Incarnatione Domini. QVARTA, de Anima eiusdem. QVINTA, de Officio Mediatoris.

Ordo primæ quæstionis, quæ est; An Christus sit vnus numero Deus cum Patre & Spiritu sancto.

Quæstio hæc prima & maxima est inter omnes quæstiones de Christo. Habebit autem partes sex. Primò, explicanda erit sententia nouorum Samosatensium, qui Seruetum sequuntur. Secundò, explicanda est sentẽtia nouorum Aria-

norum, qui sequuntur Valentinum Gentilem. Tertiò, probandum est vnam esse numero veram diuinitatem, siue vnum tantùm esse verum Deum. Quartò, Christum esse illum ipsum verum Deum. Quintò, Spiritum sanctum esse illum eundem verum Deum. Hinc enim sequitur, Christum esse vnum numero Deum cum Patre & Spiritu sancto. Nam quòd Pater sit verus Deus, omnes fatentur. Sextò, soluenda sunt omnes obiectiones aduersariorum.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

Explicatur sententia nouorum Samosatenorum.

QVOD AD PRIMVM ATTINET. Auctor nouorum Samosatēsium fuit Michaël Seruetus, qui innotescere cœpit anno M. D. XXXII. teste Surio: Anno verò M. D. LX. Genevæ combustus est. Sequuti sunt eum qui nunc in Transsyluania præcipuè sedem habent, quorum Principes erant Georgius Blandrata, qui adhuc viuit, & Franciscus Dauid, qui anno M. D. LXXX. cùm Christum negaret esse inuocandum, aut Ecclesiæ curam habere, à Principe Transsyluaniæ ad perpetuos carceres damnatus fuerat, sed paulò pòst in phrenesim incidit, & post biduum extinctus est.

Sententia Seruetianorum tria docet, & composita est ex tribus antiquis hæresibus. PRIMO asserit nullam esse in Deo distinctionem personalem. Ita Seruetus lib. 5. Trinit. pag. 189. & in responsione ad art. 1. & ministri Transsyluani lib. 1. cap. 4. Quod idem olim docuerunt Hermogenes, Praxeas, Noëtus, Sabellius. Quorum omnium meminit Augustinus lib. 1. de hæres. cap. 41. Ac deinde etiam Paulus Samosatenus, & Photinus, teste Hilario, lib. de Synodis. SECVNDO asserit Christum ante incarnationem nihil fuisse, nisi in mente Dei per ideam. Ita Seruetus lib. 3. Trinit. pag. 92. & Ministri Hungarici libro 2. cap. 3. Quod idem olim docuerunt Ebion, & Cherinthus apud Irenæum lib. 1 cap. 25. & 26. & deinde Paulus Samosatenus, ac Photinus apud Augustinum hæresi 44. & 45. TERTIO asserit Christo homini communicatam à Deo diuinitatem, non per generationem

tionem æternam, sed per vnctionem gratiæ, & inhabitationem, ac proinde posse Christum dici Deum, sed Deum factū & temporalem, non æternum. Ita Blandrata disput. 6. Albana, & Ministri lib. 2. cap. 7. Quod idem olim docuit Nestorius apud Theodoretum lib. 4. hæretic. fabul.

Ac in his quidem omnes noui Samosateni conueniunt. Dissident autem inter se de inuocatione Iesu Christi, & in tres quasi sectas diuisi sunt. Nam Franciscus David, & multi ex Hungaricis Ministris docent, Iesum Christum non esse inuocādum, sed solum Patrem, qui solus est verus Deus, & solus hoc tempore curam Ecclesiæ gerit. Exstant theses de hac re Franciscī Dauidis, & responsio eiusdem ad rationes Fausti Socini, qui theses illas confutauerat. Ipse autem Faustus asserit in confutatione iam allegata, Christum in precibus inuocari posse, sed tamen addit, maioris esse perfectionis ad Deum Patrem recta accedere.

Denique Georgius Blandrata in thesibus, & Ministri Poloni in iudicio, quod ediderunt de caussa Franciscī Dauidis, docent, Iesum Christum non modò inuocandum esse, sed etiam debere inuocari: nec esse imperfectionem ad eum confugere. Accidit autem peropportunè horum dissensio, non solùm quia, vt ait sanctus Hilarius, bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ, sed etiam quia vtraque pars, ad miras angustias redigi cœpit. Nam qui Christum inuocandum esse docent, proferunt plusquam quinquaginta testimonia Scripturæ, quibus aduersarios repugnare ostendunt; qui verò non inuocandum asserunt, certissima ratione demonstrant, aduersarios secum ipsos pugnare, quippe qui nolint inuocari Sanctos, quia non sunt Dij veri, & tamen Christum inuocari velint, quem iidem palàm affirmant non esse Deum verum.

CAPVT II.

Explicatur sententia nouorum Arianorum.

QVANTVM ad Secundvm. Sententia Valentini Gentilis, & aliorum, qui eius comites vel discipuli fuerunt, tria docet.

Primo

PRIMO, tres esse Spiritus æternos, Patrem, Filium, Spiritum sanctum, essentiali numero differentes. ita docet ipse Gentilis protheſi 20. & 23. & refert hoc idem Benedictus Aretius initio historiæ de supplicio Valentini Gentilis, quæ sententia fuit olim Peratarum apud Theodoret. lib. 1. cap. 18. hæret. fab. Isti enim dicebant Trinitatem esse tres Deos, tres mentes, &c. Fuit etiam Ioannis PHILOPONI, vt referunt Suidas verbo Ioannes Grammaticus & Nicephorus lib. 18. histor. cap. 48. qui etiam cap. 46 dicit, Philoponum tempore Phocæ Imperatoris vixisse circa annum Domini D. C. IV.

Idem docuit quidam Gallus tempore sancti Anselmi circa annum Domini M. XC. aduersus quem scripsit ipse beatus Anselmus librum de incarnatione Verbi. Idem etiã circa annum M. C. XC. docuisse videtur ABBAS IOACHIMVS; asseruit enim tres personas non esse vnam rem, siue vnam essentiam numero, sed solùm per collectionem, sicut multi fideles dicuntur vna Ecclesia. Id patet ex Concil. Lateranensi sub Innocentio III. cap. 2. Denique eodem accessit, teste Bernardo Luceburgensi, RAIMVNDVS LVLLVS circa annum Domini M. C C. L X. qui docuit tres personas tres essentias esse.

SECVNDO, docuerunt Gentilis, & socij eius, has tres personas non esse æquales, sed Patrem longè esse eminentiorem ceteris, ita vt ipse essentiator, ceteri duo essentiati dici debeant. Ita Gentilis lib. Antidotorum, antidoto 3. fol. 26. vbi ait proprium esse Patris, vt appelletur vnus, & solus Deus. Similia vide protheſi 8. 10. 22. 24. 38. & 40. itaque noui Tritheitæ iam à Philopono ad Arium declinauerunt. Arius enim primus fuit, qui filium minorem Patre esse docuit, teste Epiphanio hæres. 69. Exortus est autem Arius circa annum Domini C C C. XXIV. teste Theodoreto libro 4. de hæres. fab. *Arii.*

TERTIO, docuerunt Filium Dei non esse ex nihilo, neque in tempore genitum, sed ab æterno, & ex Patris substantia. Id habet Gentilis protheſi 11. & 21. quæ sententia fuit recentiorum Arianorum: nam vt B. Augustinus docet lib. 6. Trinit. cap. 1. posteriores Ariani filium æternum esse concesserunt, tametsi contrarium senserat Arius. Vnde etiam

Maximinus apud Augustinum lib. 1. confitetur Filium non ex nihilo, sed ex Patris substantia genitum, iuxta sententiam Concilij Ariminensis. Non erit fortasse abs re, si aliquas ex prothesibus Valentini hîc subiiciamus, vt Lector nouorum Arianorum sententiam ex ipsis eorum verbis certius cognoscat.

Prothesis SEXTA. *Pater non est hypostasis, siue persona in Vno Deo; sed, teste Apostolo, est Vnus ille Deus, à quo omnia.* SEPTIMA. *Solus Pater est Vnus Deus, id est, sine vlla principio, aut origine inuĕtus.* OCTAVA. *Solus Pater* αὐτόθεος *id est, à nullo superiore numine essentiatus, sed à seipso Deus.* NONA. *Qui Vnum Deum in tres proprietates, seu personas distinguit, vel sibi prastigias facit, vel necessariò Vnius Dei substantiam diuidit, atque discerpit.* DECIMA. *Deus habuit vim generandi, ac propagandi, quia voluit: ideoque,* ὃν λόγον *ante secula genuit, & spiritum propagauit.* VNDECIMA. *AEterna* λόγου *substantia, principium & originem habet à Deo, quatenus genita, ac distincta sit, non quatenus fuit: non enim est ex nihilo creata, aut de aliqua non exstante materia facta, sed de immensa substantia illius summi Dei genita.* VICESIMA. *Genitus à genitore substantiali numero differt, non potestate, sententia, aut diuersitate naturæ.* XXI. *Vnus Deus,* & λόγος *eius duæ sunt eiusdem naturæ substantiæ intelligentes, id est, duo æterni spiritus consubstantiales, congruo gradu, ordine, & proprietate distincti.* XXII. *Plures spiritus immensa substantiæ esse non possunt.* XXIV. *Solus Pater est spiritus* ἀγένητος, *vniuersitatis auctor, immensæq; substantiæ: Filius verò spiritus est ex Deo ineffabiliter genitus, paternæ voluntatis exequutor, ac pro generationis modo circumscriptibilis genitus.* XXXIII. *Confusio trium in Vnum, & eundem numero spiritum, fundamentum, & origo omnium errorum fuit.*

CAPVT

CAPVT III.

Deum vnum numero esse ex Scripturis & Patribus demonstratur.

QVANTVM ad TERTIVM, probanda est vnitas numerica Dei contra Peratas, Philoponum, Ioachimum, & huius temporis Tritheitas.

Probatur PRIMO Scripturis, in lege Deuter. 4. *Dominus*, inquit Moses, *ipse est Deus, & non est alius præter vnum.* Et paulò pòst: *Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus est Deus sursum, & in terra deorsum, & nõ sit alius.* Cap. 6. *Audi Israël. Dominus Deus noster, Dominus vnus est.* Et cap. 32. *Videte quod ego sim solus, & non est alius præter me.* Nec possunt hæc referri ad vnitatem specificam: nam qui loquitur in Scripturis non est Deus vniuersalis, neque ipsa species Dei, sed est Deus quidam singularis, vt patet, cùm sola singularia sint in re, & loquantur, atque agant. At singularis Deus falsò dicit se esse vnum & solum Deum, & præter se non esse alium, si inueniuntur alia indiuidua eiusdem speciei. Nec enim verè dicere potuisset Adam, postquam filios genuerat; Ego sum solus homo, præter me nullus est homo, &c.

Idem probatur ex libris historialibus. 1. Reg. 2. *Non est sanctus vt est Dominus, neq; enim est alius extra te.* 3. Reg. 8. *Deus Israël, non est similis tui Deus in cœlo desuper neq; in terra deorsum.* At quare Deus Israël non habet similem, si sunt duæ aliæ indiuiduæ naturæ sub eadem specie? IDEM probatur ex Psalmis. Psal. 17. *Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum?* Psal. 82. *Tu solus altissimus in omni terra.* Psal. 85. *Tu es Deus solus.* IDEM ex Prophetis. Isa. 43. *Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum Dominus, & absq; me non est Deus.* Et cap. 45. *Ego Dominus & non est amplius, extra me non est Deus.* Et infrà: *Nunquid non ego Dominus, & non est vltrà Deus absq; me. Deus iustus & saluans non est præter me.* Similia passim docent omnes Prophetæ. IDEM ex sapientialibus. Sap. 12. *Non enim est alius Deus, quàm tu.* Eccles. 1. *Vnus est altissimus.* Idem patet ex Euangelio. Matt. 4. *Dominum Deũ*

tuum adorabis, & illi soli seruies. Marc.12. *Vnus est Deus, & non est alius præter eum.* Ioan.17. *Vt cognoscant te solum verum Deum.* Est enim sensus; Tu habes Deitatem, quæ sola est vera Deitas: non ergo inuenitur alia Deitas. Denique ex Apost.1.Cor.8. *Scimus quod nullus est Deus, nisi vnus.* Item ibidem: *Nobis vnus est Deus.* Gal.3. *Mediator vnius non est, Deus autem vnus est.* Ephes.4. *Vnus Deus & Pater omnium.* 1.Tim.2. *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum.* 1.Tim.6. *Qui solus potens Rex Regum, & Dominus dominantium.*

Porrò ex his omnibus & singulis locis apertè colligi, nũ numero esse verum Deum, non vnum specie, ex similibus loquutionibus potest intelligi. Non enim de vno aliquo homine, rectè diceremus, iste est solus homo; aut, iste solus est verus homo; aut, præter istum nullus est homo; aut, iste est homo, & nemo alius. Cuius rei non potest reddi alia causa, nisi quia natura humana non est in vno solùm individuo, sed in multis. Rectissimè autem de Sole, cui vna tantùm natura individua est, dicimus, iste solus est verus Sol, vnus enim mundo Sol, præter eum non est alius Sol, &c.

Secundo, probatur ex patribus. Ac primùm omnes Patres passim dicunt, esse vnum Deum, vt Ivstinvs libro de recta fide, Avgvstinvs lib.1. contra Maximinum, & alij. Et de hoc non est dubium; sed quia possent respondere, Patres dum dicunt, vnum esse Deum, loqui de vnitate specifica, non numerica; propterea multis modis ex doctrina Patrum demonstrabimus, vnum numero esse Deum.

Primo, si multa essent individua diuina, vt illi volunt, possent quidem illa dici vnus Deus, id est, vna species diuina, sicut Porphyrius dicit cap.2. plures homines sunt vnus homo, id est, vna species humana, at non posset tamen negari, quin etiam rectè dicerentur plures Dij, sicut rectè dicimus, Adam, Abel, & Cain sunt tres homines; At Patres perpetuò negant, tres personas esse tres Deos, vnum igitur numero Deum esse volunt. Quod negent, patet ex Athanasio in Symbolo: *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus; & tamen non tres Dij, sed vnus est Deus.* Cyrillvs lib. 9. in Ioannem cap.30. *Eadem*, inquit, *substantia Deitatis est, quare non tres, sed vnum Deum prædicamus.* Basilivs

scripsit

scripsit orationem in eos, qui calumniantur nos, quòd tres Deos dicamus. NISSENVS librum scripsit ad Ablabium, non oportere dicere tres Deos. AVGVSTINVS lib. 2. contra Maximinum, cap. 1. *Tene*, inquit, *cum Catholica fide, Patrem quidem non esse, qui Filius est; & Filium non esse, qui Pater est. At Deum esse Patrem, & Deum esse Filium: Veruntamen ambos simul, non duos Deos esse, sed Vnum.* Et ibidem dicit, Arianos non ausos esse dicere duos Deos, licet hoc sentirent: *Sed*, inquit, *duos Deos à Vobis coli, quamuis non negaueris, tamen non es ausus confiteri. Sensisti enim, duos Deos esse colendos, Christianas aures ferre non posse, &c.* At cur non possunt id ferre Christianæ aures, si verè sunt duo Dij numero? AMBROSIVS lib. 1. de fide, cap. 2. *Deus in Deo est, sed non duo Dij.* Et ibidem sæpius repetit, idem omninò esse Patris & Filij Diuinitatem. & addit, naturam ipsam clamare vnum esse Deum, sicut vnus est mundus. Similia in omnibus Patribus inuenientur.

SECVNDO, Patres negant, numerum inueniri in Diuinitate, & solùm in proprietatibus personalibus eum admittunt: At certè non posse diuinitatem numerari falsum esset, si Diuinitas non esset vna numero. NAZIANZ. orat. 3. de Theologia: *Tria hæc*, inquit, *Vnum, si Diuinitatem spectes; & Vnum tria, si proprietatum rationem habeas.* FVLGENTIVS de fide ad Petrum, cap. 1. *Trinitas*, inquit, *ad personas refertur, Vnitas ad naturam.* certè Trinitas ista numerica est, non specifica, etiam secundum aduersarios, ergo opponitur Vnitati numericæ. ATHANASIVS in Symbolo: *Fides autem Catholica hæc est, vt Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate Veneremur:* & statim explicat, Trinitatem esse personarum, Vnitatem diuinitatis. BASILIVS epist. 141. ad Cæsariam, dicit, ab essentia Dei omnem numerum reiiciēdum. Vbi tamen nota, quod cùm dicit, Deum non esse vnum numero, vult dicere, Deum non esse compositum, ita vt contineat in se numerum verum ex multis vnitatibus constantem. NISSENVS in lib. de Trinit. ad Eustachium: *In multitudinem*, inquit, *extendere numerum Deitatum, eorum duntaxat est, qui laborant errore multitudinis Deorum.* AMBROSIVS lib. 1. de fide, cap. 2. *Vnitas potestatis excludit numeri quantitatem, quia Vnitas numerus non est.* HORMISTA in epistola

stola ad Iustinum, cap. 2. *Etsi*, inquit, *admittit numerum ratio personarum, Vnitas tamen non admittit essentia separationem.* Concilium TOLETANVM XI. cap. 1. *In relationibus personarum numerus cernitur, in diuinitatis verò substantia, quid enumeratum sit non comprehenditur.* ANASTASIVS Antiochenus lib. 1. de rectis dogmatibus. *Trinitatem*, inquit, *dicimus non essentiarum, sed personarum. Vnum enim Deum glorificamus, non numero personarum, sed natura. quod enim est Dei, hoc prorsus Vnum numero est.* Et infra: *Itaq; sancta Trinitas essentia quidem Vnus Deus est, numero autē Trinitas.* Vide libros huius auctoris in Bibliotheca sanctorum Patrum, Tom. 8.

TERTIO, Patres sæpe vocant Deum singularem, aut naturam eius individuam. IVSTINVS in lib. de Monar. Dei, probaturus vnum esse Deum: *Ex Poëtis gentilium*, inquit, *ac primus* ÆSCHYLVS *de Deo singulari vocem protulit.* Et ex ipso titulo libri de Monar. Dei, satis ostendit Iustinus, se vnum Deum singularem agnoscere. Monarchia enim non potest dici regimen multorum eiusdem speciei, sed vnius singularis tantùm. Item ATHENAGORAS in apol. pro Christ. *Sed cùm ratio*, inquit, *& professio nostra Deum singularem, & Vnum celebret, &c.* NAZIANZ. orat. ad Euagr. de diuin. *Individua*, inquit, *summi numinis natura est.* AVGVST. lib. 1. contra Maximi. circa medium: *Pater, Filius, & Spiritus sanctus Vnum sunt propter individuam eandemq; naturam.* AMBROS. lib. 1. de fide, cap. 2. *Cùm igitur*, inquit, *pluit Dominus à Domino, Vnitatem diuinitatis agnosce; operationis enim Vnitas non facit pluralem Diuinitatem.*

QVARTO, Patres non semel negant, Deum esse vnum specie. CYRILLVS lib. 11. in Ioan. cap. 20. in fine, postquam dixerat, Apostolos inter se consubstantiales esse, & similiter Patrem & filium inter se, addit: *Licet consubstantialitas non æquali ratione de nobis, ac de Patre & de Filio dicatur.* At de nobis verè & propriè specificè dicitur consubstantialitas, igitur de diuinis personis non specificè, sed numericè dicitur. AVGVST. lib. 7. Trinitat. cap. vltimo, quærit; An essentia diuina sit genus, an species, & vtrumque negat. idque propter duas rationes. Primò, quia tametsi genus, vt animal, diuidatur in species, hominem, equum, leonem: & species, vt homo,

homo, diuidatur in indiuidua, Abraham, Isaac, Iacob, & ceteros homines singulares: tamen vnum animal & vnus homo singularia sunt, nec possunt diuidi in inferiora; at essentia Dei dicitur vna essentia, & Deus dicitur vnus Deus: igitur Deus in plura indiuidua nō diuiditur. Secundò, quia tres homines plus valent, quàm duo, & duo quam vnus; at non plus sunt in Deo tres personæ, quàm duæ, vel vna; non igitur tres personæ sunt tres Dij eiusdem speciei.

QVINTO, Patres dicunt esse mysteriū ineffabile, quomodo tres personæ sint vnus Deus. at si essent vnus Deus specie, nullum esset mysterium. NAZIANZ. in orat. ad Euagrium, conatur ostendere multis similitudinibus, quomodo vna & simplex natura Dei sit communis tribus. At nulla quæstio esset, si natura diuina esset vna specie. Idem oratione in Heronem, seu Maximum, secundum alios: *Nunc verò*, inquit, *satis habe docere Trinitatem in Vnitate, & Vnitatem in Trinitate, cuius & diuisio & coniunctio planè admirabilis sit.* AVGVSTINVS lib. 1. in Maximinum, ante medium: *Ipsa*, inquit, *Trinitatis ineffabilis & excelsa coniunctio vnum Deum ostēdit vnum Dominum.* Idem lib. 7. Trinit. c. vlt. postquam diu disputauit, quomodo tres personæ sint vna essentia, & remouit omnes similitudines, concludit: *Si intellectu capi non potest, fide teneatur.*

SEXTO, Patres, vt BASILIVS oratione contra Sabellium & Arium. NAZIANZ. orat. de natali Domini. AMBROSIVS lib. 1. de fide, cap. 1. & 2. dicunt, Sabellium ad Iudæos, Arium ad Paganos pertinere: Ecclesiam verò mediam viam tenere, quæ nimirum nec vnam personam credat cum Iudæis, nec plures naturas cum Gentilibus. At Ecclesia nō verè medium tenebit, si naturam diuinam multiplicet; sic enim nihil cōmune habebit cum Iudæis, & planè conueniet cum Gentilibus, quorum plerique Deos eiusdem speciei colebant, vt Iouem, Martem, Mercurium, &c. ADDE, quod Patres docent, Gentiles etsi vulgo plures Deos colerent, tamen vnum Deum naturaliter cognoscere potuisse, sicut re ipsa Philosophi vnum Deum cognouerunt, & ea ex parte quasi naturaliter Christiani fuerunt, at si Patres de vno Deo, non numero, sed specie loquerentur, nihil dicerent, nam vulgus Deos cœlestes non solùm eiusdem speciei, sed etiam consanguineos

neos faciebat. Vnde est illud Virgilij tam crebrò repetitum, & ex Homero desumptum ; *Diuûm Pater atque hominum Rex.*

Patet hoc inprimis ex testimoniis plurimis & clarissimis veterum Poëtarum, ex quibus IVSTINVS librũ de Monarchia Dei composuit ; & in apologia ad Antonium dicit, Socratem & Platonem fuisse in hac patte Christianos. ATHENAGORAS idem ostendit, adducens etiam testimonia multa veterum Ethnicorum in apologia pro Christianis. IRENAEVS lib. 2. cap. 5. dicit, ab omnibus posse naturaliter cognosci vnum esse Deum. TERTVLL. in apologet. cap. 17. dicit, etiam cultores idolorum, cùm in angustiis sunt, attollere oculos ad cœlum, & oblitos Deorum, vnum Deum naturaliter inuocare. Id ipsum docet Cyprianus Tract. 4. de vanitate idolorum. ARNOBIVS lib. 2. contra Gentes: *Da*, inquit, *verum iudicium, & hæc omnia circumspiciens, quæ videmus, magni an sint Dij ceteri dubitabit, quàm in Deo cunctabitur, quem esse omnes naturaliter scimus, siue cùm exclamamus, O Deus, siue cùm illum testem Deum constituimus improborum, & quasi nos cernat, faciem subleuamus ad cœlum.* Et lib. 3. contra Gentes dicit, multos Græcos & Latinos Gentilium confutâsse Deorum multitudinem, & in iis Ciceronem, in libro de natura Deorum, tam efficaciter demonstrâsse, non posse esse plures Deos, vt non defuerint, qui putarent, ex Senatusconsulto eos libros aboleri debere. LACTANTIVS lib. 1. cap. 3. neminem esse dicit, qui si rationem consulat, non vnum Deum esse intelligat : & probat toto libro ex Platone, aliisque Philosophis. Similia vide apud Clementem in exhortatione ad Gentes. Eusebium lib. 11. præparat. cap. 9. & Theodoretũ lib. 2. de curan. 2. Græcorum affect.

Deniq; PAVLVS OROSIVS lib. 6. hist. ca. 1. dicit, communem sententiam sapientium esse, vnum esse solum & verum Deum, ceteros autẽ, qui dicuntur Dij, nihil esse, nisi vnius illius seruos & ministros. Quod idem ferè scripsit PRVDENTIVS in ἀποθεώσει :

Consule barbati deliramenta Platonis,
Consule & Hircosos Cynicos, quos somniat, & quos
Texit Aristoteles torta vertigine neruos;
Hos omnes, quamuis anceps labyrinthus & error

Cir-

Circumflexus agat, quamuis promittere & ipsi
Gallinam soleant aut gallum, clinicus vt se
Dignetur praestare Deus morientibus aquum,
Cùm ventum tamen ad normam rationis & artis,
Turbidulos sensus, & litigiosa fragosis
Argumenta modis concludunt numen in vnum.

TERTIO probatur rationibus. PRIMA ratio, Deus est summũ ens, vt patet Exo. 3. *Ego sum qui sum.* Igitur Deus est summè vnus. Nam vnum est passio entis, & proinde quò aliquid est magis ens, est etiam magis vnum. Item, quò aliquid perfectiùs habet esse, eò longiùs abest, à non esse, & proinde à diuisione, quæ est via ad non esse: ergo Deus est vnus nõ specie, sed numero. Nam hæc est maxima vnitas, quæ non est vlterius diuisibilis.

SECVNDA, Deus est suũ esse, vt patet tum ex eodem textu Exod 3. *Ego sum qui sum.* tum etiam quia Deus omnium consensu caret omni compositione. ergo in Deo idem est esse & essentia. ergo Dei natura non est multiplicabilis, & diuisibilis in plura indiuidua: nam esse proprium vnius, non potest vllo modo diuidi, vt conueniat pluribus, sed esse huius Dei, est ipsa essentia Dei, ergo nec essentia Dei est vllo modo diuisibilis in plures.

DICES, Argumento hoc tantùm probari, non posse essentiam huius Dei multiplicari, non autem essentiam Dei in communi. RESPONDEO, probari etiam de essentia Dei in communi. Pro quo nota, *esse*, siue *existentiã* non esse aliquid abstrahibile ab inferioribus, vt est natura, nec esse aliquid contrahibile per differentias, aut contrahens instar differẽtiæ: sed esse ipsam actualitatem omnium quæ sunt in re. Ex quo fit, vt in creaturis, in quibus nõ est idem omnino esse & essentia, possit multiplicari vnũ sine altero: potest enim abstrahi à singularibus natura communis, remanente vnicuique singulari sua existentia. At in Deo, vbi est omnino idem esse & essentia, sicut est proprium huius Dei esse hũc Deum, ita est proprium, esse Deum, nec potest abstrahi natura communis.

TERTIA, Deus est altissimus, vt Scripturę passim docent, Psalm. 82. *Tu solus altissimus.* Ecclesiast. 1. *Vnus est altissimus.* Ergo vnus tantùm. nam si plures essent, vel essent æquè alti,

&

& sic nullus qui suprà omnes; vel vnus altior ceteris, & sic ille solus esset vnus Deus verus.

QVARTA, Deus est vltimus finis omnium rerum, Prouerb. 16. *Vniuersa propter semetipsum fecit altissimus.* Et Apocal. 1. *Ego sum α & ω, principium & finis.* Vnus igitur tantùm est Deus. Nam si plures essent Dij, vel referentur omnes ad vnum, & ille tantùm esset verus Deus; vel non, & tum nullus esset vltimus finis omnium.

QVINTA, Deus est infinitus in essentia, potentia, sapientia, &c. Ergo vnus numero; nam infinitum omnia comprehendit. Psalm. 144. *Et magnitudinis eius non est numerus.*

SEXTA, Si plures Dij, vel sine principio sunt omnes, vel vnus ab alio: Primum est impossibile, quia tunc essent multa principia prima disparata, & in varias partes mundum distraherent, saltem, quia non necessariò conuenirent in vna eademque voluntate; sed posset vnus vnum, alius aliud velle. Vnde etiam Ethnici vocabant Iouem Deorum parentem. Si est vnus ab alio, vel creatione, vel generatione. Si primum, ergo secundus est creatura: Ergo non est Deus. Atque hinc videlicet Ariani recentiores, & Tritheistæ non audent dicere, Filium esse creatum, cùm Deum esse velint, quamquam secum ipsi pugnant, cùm increatum Deum faciunt, & tamen alium Deum à Deo vero esse volunt. Si secundum, vel dedit totam substantiam, vel partem; si partem, ergo partibilis Deus, si totum, ergo habent eandem Deitatem numero.

SEPTIMA, Deus est Rector mundi: *Tua autẽ, Pater, prouidentia cuncta gubernat.* Sapient. 14. At simplex Monarchia est optimum regimen, quando inueniri potest Princeps bonus, & sapiens, vt patet consensu omnium; id enim docent et Christianis, IVSTINVS oratione parænet. ad Gentes. Cyprianus tract. 4. vbi etiam probat, Deum esse vnum, hoc argumento, quia Monarchia est optimum regimen. Athanasius oratione contra Idola. Chrysostomus homilia vltima in epistolam ad Hebræos. Gregorius lib. 4. epist. 52. ex Iudæis. PHILO libro de confusione linguarum. Ex Gentilibus, PLATO in Politico. Aristoteles lib. 8. de moribus, cap. 10. & 12. Metaph. Plutarchus in opusculo de formis Reipublicæ. Homerus in 2. Iliados. Isocrates in Nicocle. Herodotus libro

bro qui dicitur Thalia. Ioannes STOBAEVS serm. 45. vbi & alios permultos adducit. Deus igitur Monarcha est, id est, vnus & solus summus Princeps omnium rerum creatarum; Ac proinde vnus & solus verus Deus.

Atq; ex his intelligi debent loca quædam Patrum, quæ alioqui paulò duriora esse videntur. Nam Basilius, Nyssenus, & alij interdum comparant tres diuinas personas tribus hominibus, aut tribus Angelis. Sed nihil aliud docere volunt, quàm esse tria vera supposita, siue personas eiusdem naturæ. Porrò naturæ identitatem longè esse maiorem in tribus diuinis personis, quàm in tribus hominibus, aut in tribus Angelis, etsi Patres illi non vbiq; dicant, tamen nunquam negant, & alicubi etiam dicunt, vt suprà ostendimus.

CAPVT IV.

Diuinitas Filij Dei asseritur.

QVANTVM ad Quartum, probandum est, Filium Dei esse verum Deum, & proinde vnum numero Deum cum Patre. Nam Patrem esse verum Deum, nemo negat, & patet ex illo Ioannis decimo septimo: *Vt cognoscant te solum Deum verum.* Est autem hoc diligentissimè probandum; nam id negant hoc tempore tam noui Ariani, quàm noui Samosateni, & præterea omnes Iudæi, & Mahumetani. Proferemus nouem Classes argumentorum. Primam, ex Testamento veteri & nouo. Secundam, ex veteri. Tertiam, ex nouo. Quartam ex nominibus Dei. Quintam, ex operibus. Sextam, ex attributis. Septimam, ex Patribus. Octauam, ex Sybillis. Nonam, ex miraculis.

Prima Classis ex vtroq; Testamento.

PRIMO afferemus testimonia, quæ habentur in Testamento veteri, de vnico & vero Deo Israël, & in Testamento nouo exponuntur de Christo. ad quod argumentum nulla fingi potest solutio, Num. 21. *Loquutus est*, inquit Moses, *populus contra Domi-*

num & Mosen, ait; Cur eduxisti nos de AEgypto, &c. Quamobrem Dominus immisit in populum ignitos serpentes, &c. Hîc omnium consensu agitur de vero & summo Deo, quem soli Iudæi nouerant: Et Seruetiani & Gentilistæ habent hoc pro axiomate, Deum Israël esse verum Deum, & eum esse solum Patrem. At 1. Cor. 10. Paulus ait, illum ipsum Deum esse Christum: *Neq; tentemus*, inquit, *Christum sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt.* Igitur oportet, Christũ esse Deum verũ, & vnum omnino Deum cum Patre.

SECVNDVS locus est Exod. 20. & Iudæ epist. Nam Exod. 20. dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra AEgypti.* & Deut. 32. *Dominus solus Dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.* At Iudas ait: IESVS *populum de AEgypto saluans, secundo eos, qui non crediderunt perdidit, Angelos autem, &c.* Notauit hoc argumentum etiam Beda in hunc locum.

TERTIVS locus Psalm. 67. dicitur de Deo Israël: *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sinai in sancto. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.* Et hoc idem Paulus tribuit Christo ad Ephes. 4. *Vnicuiq; nostrûm*, inquit, *data est gratia, secundum mensuram donationis Christi, propter quod dixit; Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.*

QVARTVS & QVINTVS locus Psal. 96. *Adorate Deum omnes Angeli eius.* Psalm. 101. *Tu Domine initio terram fundâsti, & opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes, &c.* Vtrumque locum Paulus applicat Christo, Heb. 1. vbi illum probat maiorem esse Angelis, quia iuxta Psalm. 96. Angeli iubentur adorare Christum, & iuxta Psalm. 101. Christus dicitur creator cœli & terræ; quod Angelis nullo modo conuenit.

SEXTVS locus Isa. 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatũ, & ea, quæ sub ipso erant, replebant templũ. Seraphim stabant super illud, sex ala vni, & sex ala alteri; duabus velabant faciem, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant. Et clamabant alter ad alterum; Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius.* Et infrà: *Et dixit Dominus ad me, die populo huic, excæca*

excæcata oculos ipsorum, & cor eorum aggrauæ, &c. Non potuit clarius describi maiestas summi Dei. Et quamuis aduersarij soli Patri hoc tribuant, tamen Ioannes cap. 12. exponit de Christo. Nam posteaquam posuit verba illa cap. 6. Isaiæ: *Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, &c.* Subiungit; *Hæc dixit Isaias quando vidit gloriam eius, & loquutus est de eo.* Quare idem Ioannes Apocal. 4. dicit, se audiuisse clamantes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est.* At quis venturus est, nisi Christus?

Septimvs locus Isa 8. *Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse pauor vester, & ipse terror vester: & erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, & petram scandali duabus domibus Israël, in laqueum, & in ruinã habitantibus Hierusalem, & offendent plurimi, & cadent & conterentur.* Hic apertissimè, etiam Iudæis omnibus consentientibus, vocatur summus Deus, & Dominus exercituum, quibusdam sanctificatio, quibusdam lapis offensionis, petra scandali, laqueus & ruina.

At hoc ipsum tribuunt Christo Lucas, Petrus, Paulus. nam Luc. 2. Simeon de Christo dicit: *Positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum.* Et Roman. 9. *Quid ergo dicemus? quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est. Israël verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali.* 1. Pet. 2. *Vobis honor credentibus, non credentibus autem lapis offensionis, & petra scandali.*

Octavvs locus Isaiæ. 40. *Vox clamantis in deserto, parate viam Domino, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* Hæc de Deo Israël dicuntur ab Isaia. Nec enim Iudæi alium Dominum & Deum suum absolutè vocabant, quàm vnum verum Deum, ac præsertim Prophetæ, aliiq, sancti viri: & tamen hanc vocem esse Ioannem, qui parauit viam Christo, testantur omnes Euangelistæ, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 1 Ioan. 1. Est igitur Christus ille Dominus & Deus Israël, quem solum Patrem aduersarij faciunt.

NONVS locus Isaiæ 45. *Ego Deus, & non est alius, in memetipso iuraui, quia mihi curuabitur omne genu.* Rom. 14. *omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim; Viuo ego, dicit Dominus, quia mihi flectetur omne genu.* Vides, quemadmodum, Apostolo teste, Christus est ille Deus, præter quem non est alius Deus.

DECIMVS locus Isaiæ 41. 44. 48. *Ego sum primus, ego nouissimus.* Hæc dicuntur passim de Deo Israël. Apocal. 1. *Ego sum α & ω.* Et infrà: *Ego sum primus, & nouissimus, & viuens, & fui mortuus, &c.*

VNDECIMVS locus Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Hic etiam loquitur Deus Israël. Nam omnes codices, Hebræus, Græcus, Chaldæus, Latinus habent, *Ante faciem meam.* Et tamen Christus ipse Matth. 11. ait, Angelum hunc esse Ioannem Baptistam, qui præparauit viam ante faciem Christi. Et Luc. 1. Zacharias ait: *Præibis ante faciem Domini parare vias eius.* Quid clarius? Cui enim Ioannes viam parauit, nisi Christo?

SED operæpretium erit videre quid aduersarij respondeant. Nam etsi non respondent ad omnia, tamen ad aliqua respondere conati sunt. Igitur TRANSYLVANI lib. 2. cap. 2. generatim respondent, posse de Christo exponi, quæ de Deo dicuntur, quia Deus Christo suam Deitatem communicauit. Deinde in particulari. Ad PRIMVM respondent, sensum esse, Non tentemus nos nostrum Christum, sicut illi tentauerunt Deum suum. Vel, Ne tentemus reipsa Christum, sicut illi tentauerunt in figura eundem Christum. Nam in eodem loco dicitur, Omnia contingebant illis in figura. Ad SECVNDVM non vidi responsionē. Ad TERTIVM respondent Franciscus Dauid, & Blandrata in disput. 5. Albana illa verba (*Ascendens in altum*) esse prophetiam de Christo futuro, non autem hoc dici de Deo Israëlis. Ad QVARTVM respondent Franciscus Dauid disputat. 3. & Blandrata disput. 6. Albana, Christum esse adorādum, quia Deus id iussit, non tamen vt altissimum, sed vt altissimi Filium.

Ad QVINTVM respondent Ministri Transyluani lib. 2. cap. vlt. & FRANCISCVS DAVID disputatione Albana tertia diei, verba illa (*Et tu Domine initio terram fundasti*) de solo

Patre

Patre debere intelligi, etiam ad Hebræos primo. voluisse enim Paulum ostendere, Christum esse Filium veri Dei, & ideo Apostrophen fecisse ad Patrem dicendo: *Et tu Domine, &c.* Et probant hoc, quia alioqui pugnaret Paulus primò cum Symbolo Apostolorum, vbi Pater solus dicitur creator cœli & terræ. Secundò, pugnaret cum Christo, qui sæpissimè Patrem suum vocat creatorem cœli & terræ, Matth. 11. *Confiteor tibi Pater cæli & terræ, &c.* Tertiò, quia pugnaret secum, quia iam dixit, secula esse facta per Filium, nõ ergo Filius condidit cœlum, sed per Filium Pater. Quartò, quia inepte conferret Filium cum Angelis, si Filius esset creator; cùm inter creatorem & creaturam nulla sit comparatio.

Ad SEXTVM, ex Isaia 6. & Ioan. 12 respondet quidam BASILIVS in disputat. 2. Albana, fuisse illam visionem in figura. Nam Deum, vt est in se, nemo vidit vnquam; & ideo nihil inde probari. Ad NONVM, insinuat solutionem Franciscus DAVID disputatione Albana 8. vbi dicit, Christo curuari omne genu, non quia sit ille Deus altissimus, qui loquitur Isaiæ 45. sed quia Deus Christum hominem exaltauit, *& dedit illi nomen, quod est super omne nomen*, Philip. 2. id est, nomen IEHOVA, & *vt in nomine IESV omne genu flectatur.* Ad DECIMVM ex illis verbis: *Ego sum primus & nouissimus*, respondet Franciscus DAVID disput. 3. Albana, & 8. illa verba nõ eodem modo accipi, cùm dicuntur de Deo, Isai. 48. & cùm dicuntur de Christo, Apocal. 1. Nam in Apocalypsi intelliguntur de Christo homine, quia sequitur, & fui mortuus, &c. Dicitur ergo Christus primus, quia est exaltatus super omnia. Nouissimus, quia est complementum operum Dei.

SED hæc omnia facilè refelluntur. Ac primùm, non ideò possunt exponi de Christo, quæ dicuntur in testamẽto veteri de Deo Israël, quia Deus Israël cum Christo communicauit suam Diuinitatem. Nam si, vt ipsi dicũt, Christus antequam nasceretur ex Maria, non erat; & proinde Deus in tempore fecit Christum Deum, ergo quæ dicuntur de Deo, non poterunt Christo ante illud tempus accõmodari. At Paulus dicit 1. Cor. 10. à Iudæis in deserto, cùm redirent illi ab Ægypto, tentãtum esse Christum. PRAETEREA quæro, quomodo donauerit Deus Christo suam Diuinitatem? Nam non donauit gignendo illum ab æterno; Id enim ipsi negant, sed do-

nauit, vt ipsi dicunt, per inhabitationem & vnctionem; at hoc modo etiam Angelis & hominibus sanctis donat Deus suam Diuinitatem, & tamē non possunt exponi de illis, quæ dicūtur de Deo in Scripturis. PRAETEREA inhabitatio Dei in Christo, non potest facere Christum Deum, alioqui etiam palatium regium esset Rex. Vnctio autem non tribuit ipsam veram Diuinitatem, sed quandam participationem creatam, vt notum est; non igitur quæ dicuntur de vnoc solo vero Deo Israël, tribui possunt ei, qui solùm vnctus est Deus.

Nec PRIMI loci solutio aliquid valet, nam Paulus illorum tentationem, & nostram refert ad eundem Christum, non ergo possumus distinguere, ac dicere, illos tentasse Deum, nos Christum. Quod autem addunt de figura, nihil est. Nam figuræ Testamenti veteris sunt historiæ verè ad literam, & secundum verborum proprietatem exponendæ, quamuis aliquid aliud præterea significent, vt patet ex toto isto cap. 10. epist. 1. ad Corinthios. Nam dicuntur filij Israël fornicati, & idola coluisse, ac propterea à Deo variis modis puniti, & in his omnibus figurā gessisse populi Christiani, qui similiter punietur, si similia peccata faciet, at certè propriè & ad literam illi fornicati sunt, idola coluêre, puniti sunt; ergo etiam propriè, & ad literam intelligendum est, quod Christum tentauerint. Adde, quòd ideo solùm Transyluani confugiunt ad figuras, ne cogantur admittere Christum fuisse antequam nasceretur ex Virgine. At Paulus ibidem clarissimè dicit, in deserto cum Mose Christum (vt Deum videlicet, non vt hominem) Iudæis adfuisse: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus*, id est, Iudæi in deserto biberūt aquam de petra, sed non erat ea petra materialis, quæ sua virtute potum præbebat, sed erat alia quædam petra inuisibilis & spiritualis, quæ illis perpetuò aderat, eosq; comitabatur, & omnia illis procurabat: ea verò petra erat Christus; & sic exponunt omnes, nec facilè potest excogitari alius sensus.

TERTII loci solutio nihil valet. Nam etiam Dauid Psal. 67. de futura Christi ascensione vaticinatur, & tamen de eodem Christo ibidem dicit, quòd descenderit olim ad montem Syna, & pertransierit cum populo per desertum; & alia, quæ

quæ non possunt conuenire ei, qui non fuerit ante incarnationem. Vnde rectè Hieronymus & Theodoretus exponentes hunc locum, dicunt, Dauidem significare voluisse, vnum atque eundem esse cum, qui descendit in montem Synai coram Iudæis olim, & qui postea in cœlum coram Apostolis ascendit.

QVARTI loci solutio non est solida, quia nos non argumentamur ex adoratione, sed ex eo, quod Paulus dixit, scriptum esse de Christo, Psalm. 96. quod constat, scriptum esse de Deo Israël. Hinc enim sequitur, Christum esse Deum Israël. Non enim ita ratiocinamur, Christus iubetur adorari ab Angelis, igitur est Deus verus (quamquam & hoc est bonum argumentum, & eo vtitur sanctus Paulus) sed hoc est argumentum nostrum, Dauid in Psal. 96. dicit, Deum Israël adorari debere ab Angelis; sed Paulus affirmat Christum esse illum, qui ex sententia Dauidis adorari debet ab Angelis; ergo Dauid, Paulo teste, Christum asserit esse Deum Israël.

QVINTI loci solutio est mera corruptio Scripturæ; nam Paulus non facit Apostrophen ad Patrem, sed citat varia loca de Christo, & inter alia istum locum, vt patet ex illa particula coniunctiua (ET) *Ad Angelos*, inquit, *dicit; Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis: ad Filium autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi, & tu Domine initiò terram fundasti, &c.*

Ratiunculæ autem Transyluanorum leuissimæ sunt, & mirum est, non fuisse à Petro Melio refutatas. Ad PRIMAM, & SECVNDAM dico, Patrem Christi, esse creatorem, sed non sine Verbo suo, cum quo sicut est Deus vnus, ita & vnus creator. Ad TERTIAM dico, non pugnare, esse creatorem, & esse eum, per quem Deus Pater creat. Nam idem Christus dixit Ioan. 5. *Pater meus operatur, & ego operor*; & tamen etiam dicit Ioan. 14. *Pater in me manens, ipse facit opera*; itaque vterque verè creat, quia vterque habet in se omnipotentiam, & eandem omnipotentiam. dicitur autem Pater creare per Filium, non Filius per Patrem, quia Deus potentia & sapientia sua mundum creauit: Filius autem, *Virtus & Sapientia Dei*, à Paulo nominatur, 1. Cor. 1. & *Brachium Domini* ab Isaia, cap. 53.

Ad QVARTAM dico, Paulum conferre Christum cum

Angelis, quia dicturus erat, eum paulò minus ab Angelis factum esse minoratum per passionem. Itaque ne putaremus, Christum esse omnino Angelis minorem, confert eum cum Angelis, & ostendit, nullam esse inter eos comparationem, cùm Christus sit Filius, Angeli autem serui. Vide Athanasium oratione 2. in Arianos.

SEXTI loci solutio nihil valet, quia etsi Isaias non vidit essentiam Dei, tamen species illa, quam vidit, Deum Israëlis repræsentabat: & cùm Ioannes dicat, ea specie demõstratum esse Christum, sequitur Christum esse Deum Israëlis.

NONI loci solutio nulla est, quia Paulus Rom. 14. non solùm Christo flectenda esse dicit omnia genua, vt dicit Phil. 2. sed addit, id scriptum esse, & citat locũ Isaiæ, vbi Deus Israël loquitur de se. Ex quo clarissimè patet, Christum esse ipsum Deum Israël. Neque obstat quod dicitur Philip. 2. *Dedit illi nomen, quod est super omne nomen*; nam iuxta commentarium AMBROSII, Pater dedit Filio nomen super omne nomen per æternam generationem: iuxta alios omnes, dedit homini Christo post resurrectionem nomen super omne nomen, id est, nomen veri Dei, non quòd antea id non haberet, sed quia non cognoscebatur; Deus autem ita clarificauit eum, vt totus mundus nouerit, hominem illum crucifixum esse verum Deum. Et quòd hic locus de manifestatione nominis intelligi debeat, patet, quia Christus id petiit, Ioan. 17. *Pater clarifica me claritate, quam habui apud te priusquam mundus fieret.* Præterea Philip. 2. id explicatur, cùm dicitur: *Et omnis lingua confiteatur, &c.* Denique etiam ante mortem Christus dicebatur Filius Dei viui, Matth. 16. & Ioan. 11. & passim dicebatur Dominus Ioan. 13. *Vos vocatis me Magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim.* Non igitur propter mortem acquisiuit nomen Filij Dei, aut nomen Domini, sed manifestationem eius. Vide CRILLVM lib. 4 thesauri, cap. 2. egregiè hunc locum tractantem.

DECIMI loci solutio similis est prioribus. Nam non ideo sumi debent hæc verba: *Ego sum primus & nouissimus*, aliter in Apocalypsi, quàm apud Isaiam, quia dicitur in Apocalypsi: *Et fui mortuus.* id enim contendimus, eum qui est mortuus secundum formam hominis, esse etiam verum Deum, æternum, primum & nouissimum secundum formam

mam Dei, vt Isaias dixit; nam ad verba Isaiæ Ioannes respexit. Præterea absolutè vocatur Christus primus & nouissimus, vt sunt absolutè prima & vltima, literæ α & ω. At si Christus solùm sit primus inter creaturas, & complementum operum Dei, non erit simpliciter primus & vltimus, sed secundum quid tantùm. Deus enim solus est simpliciter primum principium, & vltimus finis omnium rerum.

CAPVT V.

Secunda Classis ex veteri Testamento.

PRIMVS LOCVS Psal. 2. qui Psalmus de Christo intelligitur, tum quia Rabbi Salomon, & ceteri Rabbini de Messia exponunt, teste Galatino, lib. 3. cap. 7. tum etiam quia de Christo intelligitur Actor. 4. & 13. & Hebr. 1. & certè Paulus ad Hebr. 1. non adduceret ex hoc Psalmo argumentum contra Hebræos, nisi sciuisset Hebræos hunc Psalmum de Christo intelligere solitos. In hoc igitur Psalmo dicitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ac ne putemus, Messiam esse Filium Dei per adoptionem, quomodo etiam Israël dictus est primogenitus Dei; subiungit: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; apprehendite disciplinam, &c.* Vbi nota, in Hebræo fonte, quem aduersarij semper requirunt, esse נַשְּׁקוּ בַר *Osculamini Filium*, id est, in signum subiectionis osculamini manum Filij aut pedem. Neq; obstat, quod LXX. verterint, *Apprehendite disciplinã:* Illi enim ad sensum, non ad verba respexerunt: tunc enim adoramus verè Christum, cùm eius doctrinam recipimus.

Nota præterea in sequentibus verbis: *Ne quando Irascatur Dominus*, in Hebræo non esse Dominum, sed referri ad Filium illa verba, Ne quando irascatur, nimirum Filius. Ex quo intelligimus vocem, *Domini*, à LXX. additam, ad Filium esse referẽdam: de quo etiam intelligitur necessariò id quod sequitur: *Cùm exarserit in breui ira eius, beati omnes, qui cõfidunt in eo.* Hinc est iam argumentũ; Messias est Filius Dei, adorandus ab omnibus Regibus; & quibus ille irascitur, ij omnino peribunt, & qui in illo confidunt, ij beati erunt: ergo Mes-

go Messias est verus Deus. Nam solus verus Deus habet imperium vitæ & mortis, 1. Reg. 2 Item in Scripturis passim in solo vero Deo confidendum esse dicitur, vt Hier. 17. *Maledictus homo qui cõfidit in homine.* Et infrà: *Benedictus vir qui confidit in Domino.*

SECVNDVS locus Isaiæ 48. *Audi me Iacob & Israël, quem ego voco. Ego ipse, & ego primus, & ego nouissimus. manus quoq; mea fundauit terram, dextera mea mensa est cœlos.* Et infrà: *Accedite ad me, & audite hoc. non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fierem, ibi eram, & nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius.* Certum est, hunc missum non esse Patrem, tum quia Pater non habet à quo mitti possit, tum etiam quia Filius testatus se missum esse à Patre. Ioan. 8 & à Spiritu sancto, Lucæ 4. & numen videmus hunc ipsum missum esse illum Dominum Deum, qui fecit cœlum & terram, & qui est primus & nouissimus. RESPONDIT ad hunc locum, quem obiecerat quidam Paulus Thurius, Franciscus DAVID, disput. Albani V. diei, illa verba: *Et nunc Dominus Deus misit me*, dicta esse ab ipso Propheta de se ipso; quam explicationem à Vatablo accepit. Vatablus autem à Rabbinis.

Probat Franciscus Dauid suam sententiam. PRIMO, quia si iste locus intelligeretur de Christo, Christus fuisset ante incarnationem. at 1. Ioan. 4. dicitur, spiritus Antichristi esse, quia asserit Christum fuisse extra & ante carnẽ. SECVNDO, quia Paulus dicit Hebr. 1. Deum nouissimè locutum esse in Filio. Isto igitur loco Isaiæ nõ est Christus qui loquitur; nam dicit, se à principio locutum esse. TERTIO, quia illud, *Ibi eram*, solet exponi à Catholicis, ibi, id est, in monte Syna. At Galat. 3. dicitur, lex data in monte Syna per Angelos, non per Christum. At istæ rationes nihil probant, & mirum est, illum Paulum Thurium non potuisse eas refellere.

Ad PRIMVM, Ioannes non ait, Christum non fuisse ante carnem, sed ait, Antichristum esse, qui negat Christi incarnationem, vt negabant eo tempore Ebion & Cerinthus, & nunc ipsi Transyluani. Hæc enim sunt verba Ioannis: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, &*

hic

hic est Antichristus. Quid est autem soluere Iesum, nisi diuidere Verbum a carne, ac dicere, Filium Dei non esse factum verè Filium hominis, sed solùm in eo tanquam in templo inhabitâsse? Quid verò est, Iesum in carne veniisse, nisi Verbum Dei veram carnem in vnitatem hypostasis suæ assumpsisse, atque ita verum hominem factum ad homines veniisse?

Ad SECVNDVM, Paulus non negat Dei verbum loquutum ante incarnationem, sed tantùm ait, Deum vltimo tempore loquutum esse corporali ore & voce per Filium incarnatum, qui olim loquebatur per ora Prophetarum.

Ad TERTIVM dico, legem datam in Syna à Deo Patre, & Filio, & Spiritu sancto, sed ministerio Angelorum. Quod autem Isaias ad literam loquatur de Christo, patet primò ex Patribus. nos enim habemus consensum Patrum. Nam Origenes lib. 1. contra Celsum, vltra medium. Eusebius libro 5. demonstrat. cap. 6. Athanasius in sermone de sanctissima Deipara, vltra medium. Chrysostomus de sancto & adorando Spiritu, circa finem, Tomo tertio. Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 4. Hieronymus & Cyrillus in hunc locum Isaiæ, & Augustinus lib. 20. ciuit. Dei, cap. vlt. ita exposuerũt. PRAETEREA textus ipse id clamat: *Ex tempore antequam fierent, ibi eram, & nunc Dominus Deus misit me* in Hebræo מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אֲנִי וְעַתָּה, &c. à tempore essendi hoc, ibi ego, & nunc Dominus Deus misit me, hoc est, cùm fierent, ibi eram; & sic verterunt septuaginta: πρὶν ἐγένετό, ἐκεῖ ἤμην, vel ante tempus essendi hoc, id est, vt vertit Hieronymus, *Antequam fieret, ibi eram*. Quid est autem illud, *Essendi hoc?* aliqui exponunt cœlum & terram, vt Hieronymus, & tunc sensus est, Antequam fieret, vel, Cùm fieret cœlum & terra, ego ibi eram. Et hoc certè non potest conuenire Prophetæ.

Alij intelligunt per illud (Hoc) legem datam in Syna. & hoc etiam non conuenit Prophetæ in persona sua; quippe qui natus est multis seculis post legem datam, ne dicam, post creationem cœli & terræ. Itaque duæ istæ explicationes nobis maximè fauent. ALII exponunt de hac prophetia, vt sit sensus, Cùm fieret hæc prophetia, ego aderam. At ridiculum

lum est. quis enim non est, vbi loquitur? Aliqui exponere possent de euersione Babylonis per Cyrum, nam de hac re paulò antè loquebatur Isaias. sed, ibi, id est, in Babylonia non erat Isaias, cùm id fieret, immò euersa est Babylon à Cyro ducentis annis post mortem Isaiæ: & tamen hîc loquitur de re iam facta, cùm ait: *Cùm hoc fieret*, vel, *Antequam fieret*. RESTAT solùm, vt dicant, Prophetam de improuiso mutare personam: & cùm dixisset in persona Dei, *Antequam fieret, ibi eram:* iam in persona sua dicere: *Nunc Dominus Deus misit me.* sed obstat copulatiua, ET, quæ habetur in textu Græco, Hebræo, & Latino. Cogit enim ea copula, vt de eodem omnia intelligamus. Qui enim dixit; *Antequam fieret, ibi eram*, subiungit: *Et nunc misit me Dominus.* Alioquin si licet, sine caussa fingere mutationes personarum, nihil vsquam certi ex diuinis literis colligi poterit.

TERTIVS locus est Isaiæ 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut cervus claudus, & soluta erit lingua mutorum.* Hunc locum de Christo intelligi patet. PRIMO, quia Dominus Matth. 11. respondit discipulis Ioannis: *Euntes nunciate Ioanni, &c. cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, &c.*

SECVNDO, quia nunquam Deus per vllum Prophetam hæc signa fecit. Qui enim tempore Testamenti veteris miracula fecerunt, sunt Moses, Iosue, Helias, Heliseus, & ipse Isaias. At nulli eorum curarunt cæcos, surdos, mutos, claudos: quæ signa Isaias nominauit, & Christus passim fecit. Præterea loquitur Isaias de tempore futuro; *Deus*, inquit, *ipse veniet, &c.* at omnes illi Prophetæ, qui signa aliqua fecerũt, ante tempora Isaiæ fuerunt. Vnde Dominus Ioan. 15. *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, &c.*

TERTIO, quia Patres sic exponunt. IRENAEVS lib. 3. cap. 22. CYPRIANVS lib. 2. contra Iudæos, cap. 7. Eusebius lib. 6. demonstr. cap. 21. Hieronymus & Cyrillus in hunc locum Isaiæ. Item Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 28. Augustinus libro de quinque hæresibus, cap. 6. Athanasius libro de humanitate Verbi, vltra medium. Quòd autẽ Dominus Deus, de quo hîc est sermo, sit Deus Israël, patet, quia absolutè Propheta dicit, Deus ipse veniet. nam Deos falsos & metaphoricos

eos nunquam absolutè appellant Deos Prophetæ, & præsertim illud pronomen, Ipse, indicat verum Deum, non autem ministrum aliquem loco eius venturum.

Qvartvs locus est Isaiæ 52. *Dicit Dominus, Iugiter tota die nomen meum blasphematur: propter hoc sciet populus meus nomen meum in illa die, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.* Quòd is, qui initio loquitur, sit Dominus Deus, certum est, nam vtitur nomine ineffabili, & conqueritur, quòd blasphemetur nomen suum; & nominat se Deum Israël; & vocat Iudæos, populum suum; ac deniq; dicit, se esse, qui per Prophetas loquebatur. quæ omnia soli Deo vero conueniunt.

Quòd autem idem ipse sit Christus, probatur: Nam dicit; *Ego, qui loquebar, ecce adsum.* Quando enim, quæso, qui loquebatur olim per Prophetas, adfuit præsens, vt per se loqueretur, nisi cùm natus est Christus? Vnde rectè legitur hæc prophetia in nocte Natalis Domini; & omnia sequentia mirabiliter cohærent. Nam statim Propheta quasi videret Christum iam perambulantem montes Iudææ, & euangelizantem, subiungit: *Quàm pulcri super montes pedes euãgelizantis pacem, prædicantis bonum.* Item: *Oculo ad oculum videbunt.* Et infrà, explicans fructus huius aduentus: *Consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem, parauit brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Et infrà: *Præcedet vos Dominus, & congregabit vos Deus Israël.* Deniq; sic exponunt Patres. Tertvllianvs lib. 4. in Marcionem, ante mediũ. Evsebivs lib. 6. demonstrat. cap. 24. Ambrosivs lib. 2. de fide, cap. 3. Hieronymus & Cyrillus in hunc locum.

Qvintvs locus est Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus, Labor AEgypti & negotiatio AEthiopiæ & Sabaim, viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt; post te ambulabunt, vincti manicis pergẽt, & te adorabunt, teq; deprecabũtur: tantùm in te est Deus, & non est absq; te Deus. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël Saluator.* Hæc tam manifestè dicuntur à Domino Deo de Filio suo incarnando, vt Hieronymus in hũc locum scribat nullum esse effugium à laqueis huius testimonij. Nam etsi in superioribus loquitur de Cyro, tamen

quia

quia Cyro non conuenit illud. Non est absq; te Deus, oportet vel hæc dici de Cyro, vt Christum referebat, vel simpliciter de Christo; nec de Patre possunt intelligi, cùm ipse Pater sit, qui dicit de alia persona, *Te adorabunt, teq; precabuntur.* Et subiungit verba deprecantium, *Tantùm in te est Deus, & non est absq; te Deus.* Adde quod Patri non rectè diceretur, in te est Deus. Christo autem rectissimè omnia conueniunt; nam & in ipso est Deus, cùm sit eius humanitas quasi templum Diuinitatis: & absque ipso non est Deus, quia ipse solus cum Patre & Spiritu sancto est verus Deus.

SEXTVS locus est Baruch 3. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum, hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Iacob dilecto suo, post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Hîc de Deo Israël clarissimè agitur, qui solus similem non habet, & qui postquam tradidit disciplinam Israëli, id est, legem in monte Syna, tandem homo factus in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Atque ita exponunt Patres. CYPRIANVS lib. 2. contra Iudæos, cap. 5. Eusebius lib. 6. demonst. cap. 19. Ambrosius lib. 1. de fide, cap. 2. Hilarius lib. 4. Trinit. in fine. Nazianzenus orat. 4. de Theologia. Basilius lib. 4. in Eunomium, non procul à fine. Chrysostomus in orat. quòd Christus sit Deus. Augustinus lib. 18. ciuit. Dei cap. 33. Cyrillus lib. 10. in Iulianum. Theodoretus in hunc locum. AD hunc locum nihil respondent, nisi librum esse apocryphum, quia non habetur in Hebræo. At certè longè maior est tot Patrum auctoritas, qui hūc librum vt sacrum & canonicum citant, quàm paucorum hæreticorum, qui eundem librum reiiciunt.

SEPTIMVS locus est Zacha. 2. *Hæc dicit Dominus exercituum; Post gloriam misit me ad Gentes, quæ spoliauerunt vos, qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei, quia ecce ego leuo manū meam super eos, & erunt præda his, qui seruiebant sibi, & cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me. Lauda & lætare filia Sion, quia ego ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & applicabuntur Gentes multæ ad Dominum in illa die, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, et scies quia Dominus exercituū misit me ad te.* Hic locus efficacissimus est, vt notauit Eusebius lib. 5. de-

5. demonstr. cap. 25. & 26. Augustinus lib. 20. ciuit. Dei, cap. vlt. Item AMBROSIVS lib. 2. de fide, cap. 3. Hieronymus, Teodoretus, Rupertus in commentario huius Prophetæ. Nam verè Dominus exercituum dicitur missus à Domino exercituum, idque frequenter repetitur.

Respondet tamen Franciscus DAVID disput. 8. hunc locū non esse ad propositum, quia est vaticinium de futuro, licet Propheta loquatur in præterito: nam loquitur de cōuersione gentium, quæ facta est post Christi ascensionem; ex quo non potest probari, Christum ante incarnationē fuisse. Præterea negat Frāciscus Dauid scriptum esse, Iehoua misit me Iehoua. AT contrà, nam nos non vim facimus in præterito aut futuro, sed in eo, quod iste qui se missum dicit à Domino exercituum, vocat etiam seipsum Dominum exercituum. Et cùm constet, vnum tantùm esse Dominum exercituū, sequitur, Christum esse vnū & eundem Deum & Dominum exercituum cum Patre suo, licet distinguantur personaliter. Impudēter autem negat Franciscus Dauid scriptum esse, Iehoua misit me Iehoua, nam etiamsi non sit scriptum his verbis simul positis, scriptum tamen est his verbis, licet quibusdam interpositis, quæ non mutant sensum, vt patet.

OCTAVVS locus Zachar. 3. *Ostēdit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, & diabolus stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei, & dixit Dominus ad Diabolum, Increpet te Dominus, Satan, Dominus qui elegit Hierusalē* Hìc apertissimè videmus, Dominum יְהוָה dicere Diabolo: *Increpet te Dominus* יְהוָה. Ex quo sequitur, Dominum יְהוָה non esse vnam personam, sed plures. Quod autem altera harum sit Christus, docent Eusebius lib. 5. demonstrat. cap. 27. Hieronymus, Theodoretus, & Rupertus in hunc locum. Et rationem reddit THEODORETVS, cur Filius potiùs sit quàm Spiritus sanctus, qui ait; *Increpet te Dominus*: quia nimirum Satan aduersabatur Iesu, filio Iosedech, qui gerebat figuram Christi: Vnde cùm nō posset ille Iesus per se Satanæ resistere, Filius Dei, qui etiam IESVS dicendus erat, increpuit pro illo Satanā, & simul hac increpatione significauit, se, cùm carnem acciperet, diabolū increpaturum, quod fecit Matth. 4 cùm ait: *Vade Satana.*

Posset

Posset aliquis respondere, hoc loco Angelum coram quo stabat Iesus, Dominum vocari, & eum dixisse; *Increpet te Dominus*: ita enim exponit Benedictus Arias Montanus in commentario huius loci; & potest confirmari eius explicatio, tum quia in epistola Iudæ Angelo Michaëli tribuitur hæc vox ad Satanam; *Increpet te Dominus*, tum etiam quia frequenter in Scripturis Angeli appellantur nomine Domini, quia legati eius erant, & eius personam gerebant, vt patet Genes. 18. Exod. 3. Iudic. 2. & alibi. At contrà, nam Iudas non loquitur de hac increpatione, sed de alia, quæ facta est ab Angelo contendente cum diabolo de Mosi corpore. Porro Angeli nunquam appellantur nomine יהוה sedis, qui per Angelos loquebatur, qui erat verus Deus: aut certè Iesus dicitur יהוה, non vt Angelus, sed vt Dominum repræsentans. Sed siue hoc loco Dominus ipse loquatur, siue Angelus, Domini personam gerens; semper tamen colligitur esse duas personas, quæ sint vnus numero Dominus. Nam si esset tantùm vna persona Dominus, non diceret Angelus Iesum personam repræsentans; *Increpet te Dominus*, sed ipse increparet, vt personam Domini referens.

Nonvs locus Zach. 12. *Effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ, & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt.* Hic locus intelligitur de Christo confixo in cruce, & tamen loquitur Deus Israël, qui solus potest effundere in homines spiritum gratiæ & precum. Nec est opus, afferre testimonia Patrum. Nam Ioann. 19. dicitur impletum hoc, quando Christus crucifixus, & lancea perforatus fuit. & præterea res ipsa clamat. Nam quando, quæso, Deus auctor gratiæ, confixus fuit, nisi quando Christus verus Deus, & Dominus gloriæ (vt Paulus loquitur) crucifixus fuit? Vel si hoc non placet, ostendant aduersarij, vbi, & quando Deus Pater confixus fuerit, vt possit verè dicere;

Aspicient ad me, quem confixerunt.

CAPVT

CAPVT VI.

Tertia Classis ex Testamento nouo.

PRIMVM testimonium sit illa confessio Petri, ex reuelatione Dei Patris, Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei viui.* Vbi nota, hîc Petrum asserere, Christum esse Filium verum, & naturalem Dei. ideo enim addidit, *Viui*, quia proprium est viuentium, gignere sibi simile in natura. Et confirmatur ex aliis locis. nam Ioan. 3. dicitur Christus *Filius vnigenitus*. Rom. 8. dicitur *Filius proprius*. 1. Ioan. 5. dicitur *Filius verus*. Coloss. 1. & Hebr. 1. dicitur *Naturalis*. nam dicitur imago seu character hypostasis paternæ, quod non conuenit adoptiuis. Item ibidem dicitur talis Filius, vt respectu eius Angeli serui dicantur, qui tamen alioqui filij Dei sunt adoptiui, & quidem præcipui.

Denique Christus accusatus fuit, quòd se prædicasset Filium Dei, Ioan. 19. *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Et certum est, non fuisse accusatum, quod se fecisset Filium Dei adoptiuum, aut metaphoricum, nam etiam Iudæi dicebant; *Vnum Patrem habemus Deum.* Ioann. 8. Et tamen Christus non diluit hanc accusationem, sed tanquam veram admisit, & in ea confessione mori voluit. At si verus, proprius, vnigenitus, naturalis Filius est, ergo ex substantia Patris genitus; non autem partem substantiæ accepit, quia Deus impartibilis est: ergo accepit totam, igitur est vnus numero Deus cum Patre.

Respondent Ministri Transyluani lib. 2. cap. 7. & BLANDRATA disputat. 6. Albana, Christum esse Filium verum & proprium Dei, quia de Spiritu sancto conceptus fuit. & probant. Nam Lucæ 1. dicitur, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

AT contrà; nam etiam Adam, Eua, Angeli omnes, non geniti sunt ex semine viri, sed immediatè opera Dei. Quomodo ergo dicitur Filius vnigenitus? Secundò, si ideo est Filius Dei Christus, quia conceptus est in vtero Virginis opera Spiritus sancti, ergo Filius Spiritus sancti dici poterit: at hoc

nusquam habet Scriptura, immò contrà, Spiritum à Filio procedere dicit Ioan. 15. & alibi. Tertiò, hoc non est, esse naturalem & verum Filium. non enim Deus ex substantia sua genuit Christum in vtero Virginis, sed ex sola substantia Virginis. Vnde Hebr. 7. dicitur, Christus sine patre & sine matre, id est, sine patre in terris, sine matre in cœlis, vt omnes Græci & Latini exposuerunt.

Ad locum illum Lucæ 1. dico cum AMBROSIO serm. in Psalmum 118. GREGORIO lib. 18. moral. cap. 12. Beda & Bernardo in hunc locum, virtutem altissimi esse Verbum Dei, quod in vterum Virginis descendit, ibique carnem induit, ac ideo Filius Mariæ Filius altissimi dicitur. Possent dici, conceptionem de Spiritu sancto, signum, non causam esse, cur Christus dicatur Filius Dei. Decuit enim, vt Dei Filius, hominis Filius fieri vellet, non nisi ex Virgine nasceretur; & si Virgo paritura esset, non nisi Deum pareret, vera etè ait S. Bernardus serm. 2. super Missus est.

Porrò Iacobus PALAEOLOGVS, qui vnus cùm esset ex præcipuis Doctoribus nouorum Samosatenorum, Romæ tandem, vt suprà diximus, ad veram fidem conuersus est, argumentum nostrum non solùm nihili faciebat, sed etiam aduersus nos hac ratione retorquebat. Non potest filius verus Dei Filius esse Deus verus: Christus autem est verus Dei Filius, non igitur est Deus verus. Atque hunc syllogismum (vt ego sæpe ex illo audiui) iactabat vt firmissimam demonstrationem. & cùm ei dicerem, maiorem propositionem syllogismi illius adeò esse falsam, vt contraria sit verissima. Vt enim verus Filius hominis est verus homo, verus filius Leonis est verus Leo, & in ceteris omnibus eadem modum; Ita quoque verum Dei Filium, verum Deum esse necesse est.

Respondebat, secundum Philosophiam quidem, verum Filium eiusdem esse naturæ cum Patre suo; non autem secundum Scripturam. Siquidem Scriptura eos veros Dei filios facit, qui à Deo constituuntur hæredes, vt de Christo dicitur Hebr. 1. non autem potest esse Deus verus, qui à Deo hæres constituitur.

Non exspectas, credo, prudens Lector, harum ineptiarum refutationem. Quid enim? non erat secundum Scripturam

pturam verus Filius Adami Seth, & Abrahami Isaac, & Iacobi Ruben? & nónne erant eiusdem naturę cum Patribus suis? Deinde Scriptura nónne apertè dicit, hominem esse hæredem, quia filium; non filium, quia hæredem? Rom. 8. *Quod si filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Et de Christo Hebr. 1. prius dicit? *Loquutus est nobis in Filio.* Deinde addit: *Quem constituit hæredem vniuersorum.* Nec intelligas eum constitutum hæredem temporali donatione, sed æterna generatione.

SECVNDVM testimonium Lucæ 1. *Multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Heliæ.* Dominus Deus Israël omnium iudicio, & maximè hæreticorum huius temporis, est solus verus Deus. At Angelus hoc loco vocat Christum Dominum Deum Israël. Sic enim interpretantur IRENAEVS libro 3. cap. 11. Ambrosius, Beda, Euthymius, & alij in hunc locum. Nec potest aliter intelligi: nam illud; *Et ipse præcedet ante illum*, non potest referri, nisi ad Dominum Deum Israël, immediatè antea nominatum. Constat autem, Ioannem præcessisse ante Christum, non ante Deum Patrem: *Eduxit*, inquit Paulus Actor. 13. *Deus Israëli Saluatorem* IESVM, *prædicante Ioanne ante faciem aduentus eius Baptismum pœnitentiæ.* Idem confirmatur ex illis verbis; *Multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum.* Ioannes enim non conabatur conuertere homines, nisi ad Christum, illum enim assiduè prædicabat. Vnde Ioan. 1. *Cùm vidisset Ioannes Iesum*, ait; *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et continuò ad illa verba, Andreas, qui Ioannis discipulus erat, conuersus est ad Christum, & sequutus est eum.

TERTIVM testimonium Ioan. 5. *Magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solùm soluebat Sabbatum, sed etiam Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Si Christus æqualem se Deo Patri prædicabat, ergo erat verus Deus sempiternus & altissimus, &c.

Ad hoc posset aliquis dicere, Christum non se prædicasse æqualem Deo Patri, sed id credidisse Iudæos; vt sensus sit, quærebant eum Iudæi interficere, quia non solùm soluebat Sabbatum opinione ipsorum, sed etiam Filium Dei se fa-

ciebat, æqualem se faciens Deo, ipsorum opinione. At p-
rum refert, vtrum Euangelista referat sententiam Iudæ-
rum, an exponat id quod erat. Nam, vt Chrysostomus, Cy-
rillus, Augustinus, & alij omnes in hunc locum dicunt, ve-
ra erat opinio Iudæorum, & hoc Euangelista narrat, nimi-
rum illos bene intellexisse, Christum prædicare se æqualem
Deo. Nam si falsa fuisset opinio Iudæorum, vt rectè notat
Chrysostomus, certè Christus, aut Euangelistæ admoni-
sent, ne in tanta re erraremus, sicut quando dixerat Dom-
nus Ioann. 2. Templum triduo se reædificaturum, expon
Euangelista, hoc dixisse de templo corporis sui. Et Ioann
vltimo, cùm ex verbis Domini discipuli collegissent, Ioan-
nem non moriturum; addit ipse Ioannes; *Non dixit Iesus non moritur, &c.* Christus autem non solùm non correxit opinionem Iudæorum, sed etiam confirmauit, dicens, se operari eadem, quæ Pater operatur; & sicut Pater excitat quos vult, ita & Filius. Vide CYRILLVM in totum hoc caput quintum, vbi ostendit, Christum multis modis se æqualem Patri ostendisse.

QVARTVM testimonium Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Hoc testimonio vtuntur omnes Patres contra Arianos, vt probent, vnam esse essentiam Patris & Filij. Respondent TRANSYLVANI lib. 2. cap. 9. & Franciscus Dauid disputat. 2. Albana, hunc locum intelligi de concordia caritatis, qua erant vnum Pater & Filius. Et probant PRIMO auctoritate Erasmi & Caluini; poterant etiam addere Arium & Eunomium. SECVNDO probant ex Ioanne 17. vbi dicitur de Apostolis; *Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.*

At quòd de vnitate essentiæ hic locus intelligatur, probo PRIMO cum Basilio lib. 1. in Eunom. circa finem, & Chrysostomo in hunc locum ex præcedentibus verbis. Christus enim vt probet nõ perituras suas oues, facit hoc argumentum: *Nemo potest rapere oues de manibus Patris mei, quia ipse maior omnibus est.* Ergo nec de manibus meis potest vllus oues meas rapere. Ego enim & Pater vnum sumus. Quod argumentum nihil concludit, nisi illud, Vnum sumus, significet vnam & eandem esse manum, id est, potentiam Patris & Filij; quod si eadem potentia, certè etiam eadem essentia. Nam in Deo non distinguuntur potentia & essentia.

SECVNDO

SECVNDO probo cum Augustino & Chrysostomo in hunc locum; *Quia audito hoc verbo Iudæi, sustulerunt lapides, vt iacerent in eum.* Ergo intellexerunt per illud, *Vnum sumus*, Christum se verè Deum vnum cum Patre prædicare: non enim lapidare voluissent, si tantùm credidissent, Christum se dicere vnum esse cum Patre concordia voluntatis. Cùm autem Iudæi sic intellexerint, nec tamen Christus correxerit eorum sententiam, constat eos rectè intellexisse.

TERTIO, quia Christus exposuit, quid sit, *Ego & Pater vnum sumus*, nam cùm Iudæi propter hoc eum vellent lapidare, dixit; *Vos dicitis, blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum.* ergo idem est, Ego & Pater vnum sumus, & Filius Dei sum. Non ergo sunt vnum concordia sola voluntatis, quæ potest esse inter eos, qui non sunt consanguinei, sed vnum sunt, quomodo Pater & Filius sunt vnum, qui eandem habent naturam.

AT obiiciunt hæretici, ac inprimis Franciscus Dauid disputat. 8. Albana, & Ministri Transyluani lib. 2. cap. 7. Nam Christus in sequentibus verbis videtur corrigere sententiam Iudæorum, ac declarare, se esse Deum per solam gratiam. sic enim ait: *In lege vestra scriptum est, Ego dixi, Dij estis: Si ergo eos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est: quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum?*

RESPONDEO cum Hilario lib. 7. Trinit. Christum voluisse dicere, si illi possunt appellari Dij, qui dono gratię participant Deitatem, quia sermo Dei ad eos factus est, & sunt à Deo principes aliorum constituti, auctoritate ab ipso accepta, quantò magis ego possum dici verè Deus, licet homo sim, cùm Pater me singulari dono sanctificauerit, id est, sanctum sanctorum fecerit, in ipsa conceptione vniendo naturæ meæ humanæ hypostasim verbi sui? Quia enim Iudæi dixerunt: *De blasphemia lapidamus te, quia tu cùm homo sis, facis teipsum Deum:* Dominus ostendere voluit, non solùm se esse Deum, sed etiam se hominem verum existentem esse etiam verum Deum. id autem fecit explicãdo suam eximiam & singularem sanctificationem, non per creatam gratiam, sed per gratiam vnionis hypostaticæ. Quòd autẽ talis fuerit ipsius sanctificatio, per q̃ esset verus Deꝰ; probat ex operibus

soli Deo vero propriis; ait enim: *Si nō facio opera Patris mei, nolite mihi credere.* Et infrà: *Vt cognoscatis*, inquit, *quia ego in Patre, & Pater in me est.* Ista enim mutua inhabitatio potest intelligi sine identitate naturæ. Posset etiam dici, vt innuit Chrysostomus, Christum dupliciter respondisse Iudæis. Primò sic, etiamsi essem purus homo, non propterea blasphemaui, dicens, me esse Filium Dei, cùm multò minores me dicantur in Scripturis Dij. Secundò, repulsaiam calumnia ostendisse ex operibus se esse verum Deum.

VALENTINVS GENTILIS hoc ipso loco argumentabatur pro suo errore; vt testatur CALVINVS in libro suo contra Gentilem. Nam Dominus non ait; *Ego & Pater vnus sumus*, sed, *vnum sumus*, ergo sunt eiusdem naturæ, & diuinitatis, sed non sunt vnus numero Deus. & confirmat ex illo Ioann. 17. vbi dicuntur Apostoli esse vnum, sicut Pater & Filius vnum sunt. Vbi Apostoli dicuntur vnum, & tamen differebant numero. RESPONDEO. Non potuisse Christum dicere; Ego & Pater vnus sumus, quia tunc confudisset personas. Aliud enim est; *Ego & Pater vnum sumus*, vel vnus Deus, aut vnus Spiritus sumus; aliud autem *Ego & Pater vnus sumus.* Nam, Ego & Pater vnum sumus significat eos esse vnum ens, siue vnam naturam, quod non repugnat personarum pluralitati. Similiter, Vnus Deus sumus, significat eos esse vnum in Deitate, & hoc etiam est verum, nec repugnat personarum distinctioni; at, Vnus sumus, significat eos esse vnam hypostasim, & implicat contradictionem.

Quòd autem hic locus non sit pro Gentili, sed contra ipsum, patet. PRIMO, quia licet absolutè & vniuersaliter (*Vnum sumus*) non significet vnum numero, sed vnum in essentia: siue specie, siue numero illa sint vnum: Tamen in Deo necessariò significat vnum numero, quia, vt probatum est, suprà, vna tantùm est Diuinitas numero. SECVNDO, idem patet, quia licet Gentilis videatur dicere, Patrem & Filium esse vnum in essentia, specie; tamen cogitur fateri, se ponere differentiam essentialem inter Patrem & Filium, quandoquidem dicit protheſi 22. & 24. solum Patrem esse immensum, Filium autem pro modulo generationis circumscriptum, &c.

Ad Io.

Ad locum Ioan. 17. respondet AVGVSTINVS lib. 2. contra Maximinum, cap. 12. & lib. 3. cap. 22. in Scripturis nunquam esse dictum de rebus diuersarum naturarum, Vnum sunt. Nam non dictum est, vt Apostoli & Deus vnum sint, sed vt ipsi vnum sint, sicut Pater & Filius vnum sunt. Et rursum, vt in Deo sint vnum, &c. tamen hæc obseruatio, licet aliquo modo vera sit, non videtur necessaria. Nam licet Apostoli essent eiusdem naturæ inter se, tamen cùm dictum est a Christo, vt ipsi vnum sint, illud vnum non significat vnitatem naturæ, sed vnitatem concordiæ. Præterea, cur non posset orari eodem modo, vt Angeli & homines vnum sint? Et tamen Angeli differunt specie ab hominibus. Denique sicut dictū est; *Qui adhæret Deo, vnus spiritus fit cum illo.* 1. Cor. 6. cur nō posset dici, Qui adhæret Deo, vnū fit cum eo? Nam vnus spiritus est vna res: vna res & vnum, idem sunt.

Facilius cum Chrysostomo homilia 1. in Ioannem, & Cyrill lib. 11. in Ioann. cap. 20. dicere possumus, Christum non velle vt Apostoli sint ita vnum omnino, vt sunt vnum diuinæ personæ, sed velle, vt Apostoli per gratiam Dei efficiantur vnum ex concordia voluntatis, & eo modo imitentur diuinas personas, quæ sunt naturaliter vnum voluntate & consensu, & proinde etiam essentia. Non enim possunt naturaliter agentia libera idem velle, nisi habeant eandem numero naturam. Præterea, etiamsi absolutè ex eo, quod Pater & Filius dicuntur vnum, non sequeretur esse vnum in essentia. tamen Ioann. 10. id necessariò sequeretur, propter rationem, qua illa verba ibi dicuntur, vt iam ostendimus.

QVINTVM testimonium Ioannis 14. *Creditis in Deum, & in me credite.* Hinc deducit AVGVSTINVS lib. 1. de Trinit. cap. 12. & interpretes eius loci, Christum esse illum verum Deum, quem Iudæi colebant. Nam si non est ipse ille verus Deus, non potest sibi arrogare fidem, quæ illi soli debetur. nec mouere debet particula (ET) quasi Christus distinguat se à Deo, & faciat se quasi alterum Deum: nam addita est particula (ET) propter naturam humanam, qua distinguitur Christus à Deo. Sensus igitur est; Si in Deum creditis, debetis etiam in me, quem hîc videtis hominem, credere. Nam ego non solùm sum homo, sed etiam

ille Deus, in quem creditis. Ibidem; *Si cognouissetis me, & Patrem vtique cognouissetis.* Item; *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.*

CYRILLVS libro 9. cap. 37. in Ioan. conuincit ex hoc loco, Christum esse vnum Deum cum Patre. Non enim potest esse verum, non posse cognosci Christum, quin cognoscatur Pater, nisi sit vna vtriusque natura. Accedit, quod Apostoli bene nouerant, Iesum esse hominem bonum, sapientem, Prophetam, Christum: & tamen audiunt; *Si cognouissetis me*; Et rursum; *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Restabat ergo, vt cognoscerent illum esse Deum verum, & vnum cum Patre. Nam cetera iam cognouerant. Denique Philippus dixerat; *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Sciebant enim Apostoli, nihil homini posse sufficere ad beatitudinem sine cognitione veri Dei, quem verum Deum, Patrem esse non dubitabant. Christus ergo respondens Philippo, *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*, non satisfeciisset quæstioni illius, nisi significare voluisset, se esse verum Deum, & vnum cum Patre, atque in cognitione sui beatitudinem consistere, sicut & in cognitione Patris.

Respondet Franciscus DAVID disputat. 2. Albana, Christum hominem fuisse imaginem Dei, & ideo qui Christum videbat, in sua imagine Deum videbat. CONTRA. Nam si admitteret Franciscus, Christum esse imaginem naturalem Patris, & eiusdem essentiæ, rectè diceret: at ipse putat Christi formam visibilem & creatam, esse imaginem Dei. Talis autem imago distat longissimè ab exemplari: Nihil enim creatum potest esse perfectè & expressè Deo simile, vt dicitur 3. Reg. 8. *Non est similis tibi Deus.* Et Isa. 40. *Quam imaginem ponetis ei?* Qui autem videt talem imaginem, non potest dicere se vidisse ipsum exemplar, immò cum videmus imagines simillimas rebus, non propterea contenti sumus, sed accendimur ad videndam rem ipsam. Christus autem reprehendit Philippum, qui putabat non satis videri Patrem ab eo, qui videt Filium. Ex quo patet Christum, vt Deum, esse omnino eandem formam, & pulchritudinem, quæ est Pater.

SEXTVM

SEXTVM testimonium Ioan. 16. *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*, ergo essentiam Patris habet Filius. Ac ne quis dicat hoc intelligi de rebus, quæ sunt extra Deum, quomodo dicimus omnia quæ habet vir, sunt vxoris, & tamen sæpe vir habet sapientiam, quam non habet vxor; verba superiora excludunt hunc sensum, præcedit enim; *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. Illud ergo est commune Patri, & Filio, quod accipit Spiritus sanctus ab vtroque. Quid accepit Spiritus à Filio? scientiam sine dubio. nam dicit; *De meo accipiet, & annunciabit vobis*. Et suprà; *Non loquetur à se, sed quæcunque audiet loquetur*. Scientia ergo eadem est Patris & Filij; sed scientia in Deo, & essentia sunt idem, vt etiam Aristoteles cognouit, ergo vna est essentia vtriusque. Et sic exponunt omnes Catholici, Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, & alij in hunc locum.

SEPTIMVM testimonium est illud Ioan. 20. *Dominus meus, & Deus meus*. Quo testimonio, vt efficacissimo vtitur AVGVSTINVS in epistola 174. ad Pascentium. Et quidem certum est, hoc loco Dominum Deum, significare verum Deum Israël, tum quia in Græco habetur articulus, tum etiam quia Thomas homo Israëlita non nouerat alium Dominum Deum, quàm illum, de quo scriptum erat: *Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est*. Addit CHRISOSTOMVS in homil. de Trinit. Tom. 3. Thomam, cùm hæc dixit, implesse illud Psal. 76. *Manibus meis Deum quæsiui, & non sum deceptus*. Dubium autem esse nõ potest, quin in eo Psalmo de vero Deo sit sermo.

NESTORIANI (vt cognosci potest ex V. Synodo, cap. 12.) dicebant, illa verba; *Dominus meus, & Deus meus*, referri ad Patrem per exclamationem Thomæ admirantis Christi resurrectionem. At hæc mera corruptio Scripturæ est. nam in Græco non est, ὦ, signum exclamantis, sed articulus. præterea præcedit in Euangelio: *Respondit Thomas, & dixit ei, Dominus meus, & Deus meus, &c.* Quid significat illud, *dixit ei?* nónne dixit Christo? nam cum Christo loquebatur Thomas, non cum Patre. Ad hæc, certum est Thomam illis verbis voluisse confiteri, quod antea non satis crediderat: at Patrem esse Deum, semper crediderat; de Filij autem diuinitate nonnihil dubitauerat. Deniq; omnes commentarij hæc

ad Christi diuinitatem referunt: etiam Erasmi ipsius, quem Transyluani maximi faciunt.

OCTAVVM testimonium ad Rom. 9. *Ex quibus Christus est secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Hunc locum Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Origenes, Oecumenius, & omnes alij sic intelligunt, vt Christus dicatur verus Deus, quandoquidem super omnia nihil est nisi summus Deus.

ERASMVS tamen conatur in annotationibus in hunc locum argumentum infringere, sed leuissimis coniecturis. PRIMO dicit voculã, *Deus*, fortè non esse de textu, quia Cyprianus lib. 2. contra Iudæos, cap. 6. & Hilarius in Psalm. 2. hunc locum citant sine vlla voce, *Deus*. At Cyprianus, Alij, & Morelij, habent vocem, *Deus*, nec potest deesse: nam in eo capite probare vult Christum vocari Deum, & affert loca Scripturæ, vbi vocatur Deus. HILARIVS non citat locum integrum. nam omittit etiã, *secundum carnem*, qui tamen libro 4. & 8. de Trinit. citat hunc locum cum voce, *Deus*. Deniq; etiam ablato, *Deus*, adhuc remanet argumentum, quia si Christus est super omnia, certè est Deus.

SECVNDO dicit Erasmus, posse illud (*qui est super omnia Deus*) referri ad Patrem, si nimirum post voces (*ex quibus Christus secundum carnem*) ponatur punctum, quomodo dicit se legisse apud Chrysostomum. At, in Chrysostomo Graeco, ego non inueni punctum, sed virgulam, qualis est in omnibus codicibus Paulinis Græcis, & Latinis. Deinde, num propter vnum punctum in commentario Chrysostomi inuentum, quod potuit relinqui ab insidente musca, aut irrepere vitio Scriptoris, debent corrigi omnes codices Græci & Latini? Denique, si non obstante illo puncto, Chrysostomus ipse refert hæc verba; *Qui est super omnia Deus*, ad Filium, & idem faciunt omnes auctores, nullo excepto, quæ temeritas est velle iam nouum sensum inuenire? Nam nullum omninò pro se Erasmus citauit, & nos præter omnes commentarios, habemus etiam IRENAEVM li. 3. cap. 18. Tertullianum lib. contra Praxeam. Cyprianum vbi suprà. Hilarium lib. 4. & 8. Trinit. Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. & lib. 1. de fide, cap. 5. & Augustinum lib. 3. contra Faustum, cap. 3. & 6. & lib. 2. Trinit. cap. 13. Cyrillum lib. 1. thesauri, cap. 4. Grego-

Gregorium homil. 8. in Ezech. Athanasium orat. 2. contra Arianos. Victorinum lib. 1. contra Arianos. Idacium lib. 1. contra Varimadum. Cassianum lib. 3. de incarnatione, & alios omnes.

Quod ibidem notat Erasmus, non esse scriptum à Paulo ὃς ὤν, sed ὁ ὤν, nimis frigidum est. quis enim ignorat, articulum præpositiuum sæpe poni pro postpositiuo, & adiunctum participio vim relatiui habere? certè Matth. 6. (vt alia loca prætream) sic legimus, Pater noster ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, non autem, ὃς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

NONVM testimonium habetur in epist. ad Galat. cap. 1. *Notum vobis facio Euangelium, quod prædicatum est à me, quia nō est secundum hominem, neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, sed per reuelationem* IESV CHRISTI. Et initio epistolæ: *Paulus Apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, sed per* IESVM CHRISTVM, *ac Deum Patrē; &c.* Vbi B. Paulus opponit Christum hominibus, ac proinde docet, Christum non esse purum hominem, vt Transyluani volunt, sed esse etiam Deum, vt est Deus Pater. nec solùm opponit hominibus, sed etiam Angelis, ac proinde omnibus creaturis. Addit enim: *Si nos, aut Angelus de cœlo euangelizauerit vobis præterquam quod euangelizamus vobis, anathema sit.* Clarissimè igitur Paulus hoc loco separat Christum ab omnibus creaturis, & cum Deo Patre quasi ex altera parte coniungit, & Deum creatorem esse docet.

DECIMVM testimonium Philip. 2. *Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Hîc videtur clarissimè explicari Christum esse verum Deum, cùm habeat formam, id est, naturam Dei, & secundum illam non sit rapina, sed natura æqualis Deo Patri.

Sed occurrunt Ariani, Transyluani, & Erasmus. Ac vt distinctè procedamus, Primò explicandum est, quid sit; *Cùm in forma Dei esset.* Secundò quid sit; *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* De PRIMO Erasmus in hunc locum, & Franciscus Dauid disput. 2. Albana, contendunt, formam hoc loco significare opera exteriora, in quibus fulgebat Diuinitas. tamen nō eodem modo exponunt. Nam Franciscus

DAVID

DAVID vult Christum dici in forma Dei, quia erat imago quædã visibilis, in qua Deus inuisibilis cernebatur. Et quod forma significet speciem exteriorem, probat ex Deut. 4. *Vocem & verborum audistis, formam autẽ penitus nullam vidistis.* ERASMVS autem vult Christum fuisse in forma Dei, qua exterius talia opera faciebat, vt planè se Deum esse ostenderet. Quod autem forma hoc loco significet opera exterior, probat Primò, quia opponitur forma Dei formæ serui, quã dicitur Christus suscepisse: Christus autem non suscepit substantialiter formam serui, semper enim Filius fuit, non seruus, sed suscepit exteriori specie formam serui, quia humiliauit se, & ligari, ac flagellari permisit. Secundò probat ex commentario Ambrosij.

At expositio communis omnium aliorum veterum & recentiorum est, formam Dei significare essentiam Dei. & primò sententia Franciscí Dauidis est mera corruptio textus: nam neminem pro se habet, ac ne Erasmum quidem: nam Erasmus ex hoc loco probat Christi diuinitatem. Præterea Paulus non dicit Christum esse formam Dei, sed esse in forma Dei. Deinde sententia Erasmi est apertè falsa: nam prima vox Græca μορφὴ quæ hîc habetur, nusquam in Scriptura accipitur pro forma exteriori, seu pro opere, vt patet percurrenti omnia loca. Immò Chrysostomus in hunc locum, dicit etiam apud alios scriptores Græcos nunquam ita accipi. Accipitur quidem apud Aristotelem μορφὴ pro forma accidentali aliquando, licet sæpius pro substantiali, semper tamen pro forma inhærente & intrinseca, nunquam pro actione exteriori. Quod allegat ex Deut. 4. Franciscus, non est ad propositum: nam in Græco non est μορφὴν, seu ὁμοίωμα, id est, similitudinem, vt in Hæbræo תְּמוּנָה & alibi, vbicunque in Latino est forma, in Græco nõ est μορφὴ sed εἶδος, τύπος, aut aliquid aliud.

SECVNDO, si esse in forma Dei, est facere opera diuina, nimirum miracula, ergo Apostoli quoque dici possent fuisse in forma Dei, cùm miracula fecerint maxima.

TERTIO, forma Dei opponitur formæ serui hoc loco, at forma serui, est natura humana, non opus aliquod; nam explicans Paulus quid sit formam serui accipiens, subiungit,

iungit, *in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Ideo igitur formam serui accepit, quia inter homines, vt homo apparuit, similis ceteris etiam exteriori figura. Nec enim habitus hoc loco vestem significat, sed figuram; nam est in Græco σχῆμα non ἐσθὴς.

Nec argumẽtum ERASMI quidquam valet. Nam Christus licet sit Filius, non seruus, si hypostasim respiciamus, tamen ratione naturæ humanæ rectè dicitur seruus. vt enim quia est Deus & homo, dicitur æqualis Patri, & minor Patre; immortalis & mortalis; creator & creatura: ita etiam dici potest Dominus & seruus. & sic appellatur ab Isaia, c. 49. Ex quo loco HIERONYMVS in 1. cap. ad Titum docet, Christũ rectè dici seruũ ratione humanæ naturæ. Et illud Isa. 42. *Ecce seruus meus, suscipiã eum.* Matthæus exponit de Christo Matth. 12. & est in Hebræo עַבְדִּי quod propriè seruum significat. Immò Christus Ioan. 20. nõnne ait: *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum?*

VLTIMO accedat, quod omnes interpretes huius loci, excepto Ambrosio, de cuius cõmentariis non parum dubitatur, an sint eius, per formam Dei intelligunt essentiã Dei: & præter interpretes, ita etiam intelligunt ATHANASIVS serm. 4. contra Arianos. Nazianzenus orat. 5. de Theologia. Nissenus lib. de serm. in monte, explicans primam beatitudinem. Hilarius in Psalm. 138. & lib. 8. de Trinit. vltra medium. Cyrillus lib. 3. thesauri, cap. 1. & 2. Hieronymus in 1. caput ad Titum. Augustinus lib. contra Maximinum cap. 5. Denique Ambrosius epist. 47. *Quid est,* inquit, *in forma Dei? in natura Dei.* Et similiter exponit li. 2. de fide, cap. 4. Vnde magis probabile efficitur, commentarios in epistolas non esse Ambrosij, quamquã quicunq; fuerit auctor, etiamsi minus probabiliter exponit, nihil tamen fauet hæreticis, cùm clarissimè dicat, Christum esse verum Deum, & Patri æqualem.

Quantum ad alteram partem huius sententiæ: *Non rapinam, &c.* Franciscus DAVID disput. 2. Albana, dicit Christum esse æqualem Patri, quia Deus euexit illud ad suam æqualitatem. Sed hoc est contra Scripturam Isa. cap. 42. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo.* Et deinde est impossibile

creatu-

creaturam fieri æqualem creatori, cùm necessariò sit finita, temporalis, &c. Vnde in disput. 4. idem Franciscus videns nó posse consistere quod antea dixerat, docet Christum non esse æqualem Patri dignitate, cùm ipse adoret Patrem, non contrà; sed esse æqualem, quia habet omnipotentiam communicatam à Deo.

Sed quæro ab illo, quomodo habeat omnipotentiam, an intrinsecè, ita vt ipse homo Christus sit omnipotens, an extrinsecè per inhabitationem, quia habet in se habitantem Deum omnipotentem? Si primo modo, redit prior difficultas, quia si ille homo habet intrinsecè infinitam potentiam, ergo & infinitam essentiam, ergo est ille vnus Deus, qui etiã est Pater. Si secundo modo, nihil Paulus diceret: nam hoc modo omnes iusti essent æquales Deo, quia habent in se Deum habitantem.

Quia igitur ista expositio non quadrat, TRANSYLVANI Ministri lib 2. ca. 6. dicunt, Paulum non dicere Christum esse æqualem Deo Patri, sed contrarium potius, hunc enim esse volunt sensum; non rapinam arbitratus est, nimirum faciendam, vt esset æqualis Deo. quomodo exponit Erasmus hoc loco, & ante eum Maximinus Arianus apud Augustinũ lib. 2. cap. 5. Et probant PRIMO, quia particula aduersatiua (SED) id videtur ostendere. Si enim sic legamus, Christus meritò se censuit Patri æqualem, sed semetipsum exinaniuit, quis erit sensus? At si dicas, Christus non putauit rapiẽdam æqualitatem, sed è contrario semetipsum exinaniuit, optimus erit sensus.

SECVNDO probant ex Tertulliano, qui lib. de Trinit. dicit: *Quamuis se ex Deo Patre Deum esse meminisset, nunquam se Deo Patri aut comparauit, aut contulit, &c.* At contrà. Nam primò Patres omnes antea citati dicunt Christum fuisse æqualem Patri, non ex rapina, quia ex natura. Secundò locus ipse ita sonat, nisi violenter trahatur aliò. Tertiò, quia si in forma Dei esse, est esse in essentia Dei, vt suprà diximus, non poterat Paulus dicere Filium non esse æqualem, quem iam dixerat esse in forma Dei.

Ad illud de aduersatiua, respondeo, vocem, SED, & Græcè, ἀλλὰ, habere multiplicem vim. aliquando enim habet vim correctionis, & hoc modo accepit Chrysostomus cũ Theodoreto,

doreto, Theophylacto & Oecumenio. hi enim qui rectè intelligebant Græcã linguam, volunt, ἀλλὰ, esse notam correctionis, & hunc esse sensum, cùm Christus esset in forma Dei, adeò non putauit rapinam æquare se Deo, vt potius nõ dubitauerit dissimulâsse suam diuinitatẽ, & deponere quodammodo insignia huius æqualitatis, quia certus erat non posse se eam amittere, cùm naturalis sibi esset. Ponunt exemplum de rege & tyranno. Qui enim scit se verum & legitimũ regem, nec vllo modo timet sibi, ille facilè deponit purpuram, & accipit vestem plebeiam, siue vt oblectet se, siue vt tutior sit in prælio, siue alia de caussa. non enim timet, ne propter mutationem habitus pereat sibi regnum: At tyrannus qui rapuit regiam potestatem, non audet vel ad modicum tempus comparere sine purpura, & sceptro, ne si conspiciatur in veste plebeia, non agnoscatur pro rege, & paulatim amittat regnum, &c.

Latini accipiunt vt si aduersatiua, & æquiualeat particulę tamen, siue, sed tamen. Ita Avgvstinvs lib. 2. contra Maxim. cap. 5. vbi hunc vult esse sensum; cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed tamen exinaniuit se, &c. id est, licet esset æqualis Deo, non tamen horruit formam serui. Ita etiam Ambrosii cõmentarius; etiamsi erat æqualis Deo, non tamen sibi defendit æqualitatem, sed exinaniuit se, id est, non voluit prætextu æqualitatis cum Deo, quam naturaliter habebat, recusare humilitatem passionis & mortis.

Ad locum Tertvlliani dico duõ, Primõ, librũ de Trinitate, qui Tertulliano tribuitur, non esse ipsius, sed potius Nouatiani, vt Hieronymus asserit lib. 2. in Ruffin. & de scriptoribus Ecclesiast. in Nouatiano. Secvndo dico, sententiam huius auctoris non esse contra nos. ille enim dicit, Filium non se comparâsse Patri, solùm propter originis auctoritatem, nõ propter aliquam differentiam naturæ. Nam ibidem clarè asserit, Filium fuisse in forma Dei, quia in natura Dei, & super omnia, sicut est Pater: & tamen, quia ipse est à Patre, non è contrario, detulisse eum semper aliquid Patri. Neque est hoc solius Tertulliani, sed Hilarij lib. 9. Trinitat. Basilij lib. 1. in Eunom. Nazianzeni lib. 4. Theologiæ, & Cyrilli lib. 2. thesauri, cap. 3. qui exponunt de Filio Dei,

Dei, non solùm vt est Filius hominis, sed etiam vt est Filius Dei: *Pater maior me est.* dicunt enim Patrem esse maiorem ratione principij, & tamen Filium non esse minorē propter naturæ identitatem.

VNDECIMVS locus est 1. Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: & tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis.* Quo loco S. Ioannes vult ostendere Christum esse verum Deum, & verum hominē; & propterea affert testimonia diuina, & humana. nec enim cùm ait: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo,* per illam vocem (in cœlo) intelligit locum cœlestem, sed testimonij qualitatē, alioquin etiam Angeli sunt in cœlo, & testimonium Christo nō tamen dederunt, & tamen tres tantùm testes in cœlo Ioānes ponit, Patrem, Verbum, & Spiritum sanctum. Itaq; per testes, qui sunt in cœlo, intelliguntur testes diuini, vt distinguantur a testibus humanis, & creatis: & propterea etiam paulò post ait: *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.* Sicut igitur Spiritus, aqua, & sanguis sunt testimonia terrena, & comprobarunt veram Christi humanitatem, quando videlicet in morte Christi ex ore ipsius spiritus, ex latere aqua & sanguis fluxerunt: ita quoq; Pater, Verbum, & Spiritus sanctus sunt personæ diuinæ, & testimonium diuinum perhibuerunt de vera Christi diuinitate, tum alibi sæpè, tum etiam in Baptismo, & transfiguratione.

Sed obiicit Georgius BLANDRATA in disputat. 2. Albanæ. PRIMO, illa verba (tres sunt qui testimonium dant in cœlo) à nullo auctore legi, excepto Hieronymo, qui parum pudens fuit. SECVNDO, non secus dici de spiritu, aqua, & sanguine, vnum sunt, quàm de Patre, Verbo, & Spiritu sancto: ac proinde sicut spiritus, aqua, & sanguis non sunt vnum numero, immò nec specie; ita nec Patrem, Verbum, & Spiritum sanctum esse vnum numero, aut specie, sed sola consensione voluntatis.

RESPONDEO, Blandratam non esse parum pudentē, sed multum impudentem, cùm S. Hieronymum parum pudentem, Erasmum videlicet imitatus, appellat. nec solùm ait multum impudentem esse Blandratam, sed etiam imperitū, aut mendacem, cùm ait solùm Hieronymū ita legisse. Nam ita

ita etiam legerunt HIGINVS in epist. 1. Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ; Idacius in lib. aduersus Varimadum; Athanasius in lib. 1. ad Theophilum, de vnita Deitate Trinitatis, Auctor disputationis eiusdem Athanasij cum Ario habitæ in Concilio Nicæno; Fulgentius in libro contra obiectiones Arianorum, propè extremo; & Eugenius Carthaginensis in explicatione fidei Catholicæ.

hi ad Theophilum libri græcè hactenus expressi nihil inuêni.

Quod autem attinet ad illud (*& hi tres vnum sunt*) sciendum est, illa verba in multis Latinis codicibus non haberi, vbi sermo est de spiritu, aqua, & sanguine. Nã in Bibliis Louanien sibus notantur ad marginem XV. codices manu scripti, qui ea verba non habent. Græci aũt codices habent quidem, sed differenter. nam de Patre, Verbo, & Spiritu sancto dicunt, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἕν εἰσι, & hi tres vnum sunt. de spiritu, aqua, & sanguine, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν, & hi tres in vnum sunt. vbi apertè vides, non esse vnum, spiritum, aquam, & sanguinem; sed solùm conspirare in vnum testimonium.

DVODECIMVS locus est 1 Ioan. 5. in vltimis verbis: *Vt simus in vero Filio eius, hic est verus Deus & vita aterna:* At vnus solus est verus Deus. Ioan. 17. *Te solum verum Deum:* Vnde Transyluani lib. 2. c. 5. dicunt esse nomen proprium Patris, verus Deus, ergo Christus est ille idem Deus, qui est Pater. Ad hunc locum respondent Transyluani, noui Samosateni, li. 2. c. 4. & 7. & Seruetus lib. 1. de Trinit. Christum esse verum Deum, sed tempotalem, quia accepit à Deo veram diuinitatem, sed hoc iam aliâs refutauimus. non enim diuinitas potest vniri creaturæ, nisi hypostaticè, si ea dici debeat verus Deus: nam accidentaliter non potest vniri, ita vt intrinsecè inhæreat, vt notum est, quia tunc à subiecto penderet: nec potest vniri essentialiter, vt anima corpori, & forma quæuis substãtialis suæ materiæ, quia tunc esset pars: extrinseca autem vnio non sufficit ad denominandum Deum.

Sed obiicit SERVETVS illud Apoc. 5. *Dignus est agnus accipere virtutem & diuinitatem.* RESPONDEO. Aliqui legunt non diuinitatẽ, sed diuitias, vt legit Primasius, nam Græcè est τὸν πλοῦτον. sed vulgata editio habet etiam optimum sensum, nam per diuinitatem possumus intelligere manifesta-

tionem diuinitatis, non ipsam diuinitatem. ERASMVS annotatione in hunc locum vult referre illud, *hic est verus Deus*, ad Patrem hoc modo; vt simus in vero Filio eius, hic, nimirùm Pater huius Filij, est verus Deus. At debuisset saltè vnum auctorem proferre qui ita distinctè explicaret. Cur enim illud demonstratiuum, HIC, non demonstrat potiùs proximam personam, quàm remotam? Præsertim cùm in Græco textu ante illud, *hic*, immediatè præcedat nomen IESV CHRISTI, καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ιησοῦ Χριστῷ, οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς.

Deinde Patres de Filio exponunt. HILARIVS lib. 6. Trinit. vltra medium, postquã citauerat hunc locum, addit post 17. lineas: & cùm hic verus Dei Filius nobis sit, & vita æterna, &c. vbi quod citauerat, hic est verus Deus, & vita æterna, exponit de Filio, cùm dicit ipsum esse vitam æternam. HIERONYMVS in cap. 65. Isa. *Iurabit in Deo Amen.* Dicit non solùm Patrem esse Deum Amen, id est, Deum verum, sed etiam Filium, & probat ex hoc loco, hic est Deus verus, & vita æterna. AVGVSTINVS lib. 1. Trin. ca. 6. *Et*, inquit, *Filius non tantùm Deus, sed & verus Deus, quod Ioannes apertissimè in epistola sua dicit; Scimus quia Filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, &c. Hic est verus Deus, &c.* CYRILLVS lib. 12. thesauri, ca. 13. posteaquam hunc locum adduxerat, sic ait: *Quid dicent hæretici ad hæc B. Ioan. verba, quibus apertissimè verus Deus Filius appellatur. Nam si Deus verus est substantialiter, non participatione hoc ipsum est, sicut creatura, qui autem Deus verus est, natura Deus est.* Similiter exponunt Beda & Oecumenius in commentario huius loci.

EVNOMIANI olim conuicti euidentia huius testimonij, admittebant, vt refert Gregorius Nazianzenus orat. 3. de Theologia, Patrem esse verum Deum, & similiter Filium esse verum Deum, sed æquiuocè, sicut canis cœlestis & terrestris dicuntur æquiuocè canes, vterque tamen propriè & vtrè. AT facilè est, hanc solutionem refutare. Nam vel loquitur Eunomius de æquiuocatione perfecta, vel de analogia quadam. Si de perfecta æquiuocatione, qualis est inter nomina rerum eiusdem speciei, tunc nõ erit Pater magis Deus, nec maior Deus, nec prior Deus quã Filius, sicut Iudas Iscariotes

riotes non est magis homo, aut maior homo, aut prius homo, quàm Iudas Thaddæus. Præterea tunc plures essent veri Dij, sicut Iudas Iscariotes, & Iudas Thaddęus sunt plures veri homines: At Scriptura vnum solum Deum esse docet. Si de analogia quadam, vel Pater, vel Filius non erit verè & propriè, vel simpliciter Deus, sicut homo pictus non est simpliciter & verè ac propriè homo, neq; canis cœlestis est propriè ac verè canis, sed ita dicitur, quia terrestrem canem repræsentat. At Christus est verus Deus, & similiter Pater, ergo nō sola analogia Filius est Deus.

Decimvstertivs locus Ioan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Item, *Omnia per ipsum facta sunt.* Ex quo loco tria sumuntur argumenta.

Primvm sumitur ex nomine Verbi; Verbū enim seu λόγος est mentis proles seu notitia & conceptus. Et quamuis conceptus mentis in nobis non dicatur Filius, quia est accidens, tamen est valde similis generationi, eius productio; nā mens intelligens, vices patris gerit, obiectum verò, matris; species est quasi materia generationis, quam mater suppeditat, inde ex complexu mentis & obiecti, mediante specie, prodit notitia seu verbum. Est autem notandum, in Deo, vt etiam Aristoteles docet, idem esse intelligentem, intellectum, intellectionem, & speciem intelligibilem, exceptis tamen relationibus mutuis producentis & producti. Ex quo sequitur, Verbum Dei necessariò esse idem cum Deo, id est, eiusdem numero, substantiæ & naturæ. Sed Christus est Verbum Dei, nam *Verbum caro factum est*, ergo Christus habet eandem numero naturam cum Patre.

Secvndvm argumentum sumitur ex eo quòd Verbum dicitur Deus. Nam hoc loco Verbum Dei, quod est Christus, expressè nominatur Deus, & sine dubio idem Deus, qui est etiam Pater. Nam Ioannes in toto illo ferè capite semper repetit initio sequentis sententiæ id, quod posuerat in fine præcedentis: *In principio*, inquit, *erat Verbum*, deinde subiungit, *& Verbum erat apud Deum.* Vbi vides idem nomen poni in fine primæ sententiæ, & initio secundæ. sic etiam quia in secunda dixerat, *& Verbum erat apud Deum:* in tertia dicit, *& Deus erat Verbum.* vbi idem Deus esse dicitur, &

is apud quem erat Verbum, & is qui erat ipsum Verbum. Id ipsum obseruare licet in sequentibus, *in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, &c.*

TERTIVM argumentum est in illis verbis: *Omnia per ipsum facta sunt.* Hinc enim sequitur, vt colligit AVGVSTINVS lib. 1. Trinit. cap. 6. Verbum non esse factum, & proinde non esse creaturam, & proinde esse vnum Deum cum Patre: nihil enim est nisi Deus, & creaturæ eius.

Sed respondent ad PRIMVM Ministri Transyluani lib. 2. cap. 3. & 11. Verbum hoc loco significare Christum hominem, dicique Verbum, quia verba Dei nobis annunciauit, & probant: nam cùm dicitur, *Verbum caro factum est*, in Græco est ἐγένετο, quod significat erat, seu fuit, vt patet ex similibus locis. nam in hoc cap. dicitur, *Fuit homo missus à Deo*, Græcè ἐγένετο. similiter Luc. 1. *Fuit in diebus Herodis sacerdos.* & Luc. vltim. *Qui fuit vir Propheta, &c.* semper est ἐγένετο. Itaq; nõ est sensus, Verbum esse factum hominem per incarnationem, sed Verbum illud, de quo tam multa dicũtur præclara, nihil esse aliud, quàm carnem, id est, hominem quendam; sicut Ioannes dictus est vox, non quòd esset vox incarnata, sed quòd esset homo clamans in deserto.

Ad SECVNDVM respondent Franciscus Dauid dispu. 9. Albana, & Ministri Transyluani lib. 2. cap. 11. Christum meritò vocati Deum, sed non eundem cum Patre; nam in hoc ipso loco dicitur Verbum apud Deum, nimirũ Patrem; cùm autem subiungitur, & Deus erat Verbum, si vox Deus acciperetur eodem modo, significaretur Filium esse Patrem.

Ad illud autem: *Omnia per ipsum facta sunt*, respondent, intelligi de reparatione facta per Christum, quæ etiam solet dici noua creatio. 2. Cor. 5. *Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua.* Eph. 1. *Instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt.* Et cap. 2. *Ipsius enim factura sumus, creati in* CHRISTO IESV *in operibus bonis.* Et Psalm. 50. *Cor mundum crea in me Deus.* Sed errant. Ac primùm sententia istorũ de Verbo similis est errori Eunomij, quem refellit CYRILLVS lib. 1. in Ioan. cap. 4. & 7. dicebat enim ille, Verbum, quod est Christus, non esse

esse aliquid æternum in Deo, seu subsistens, sed esse quid creatum: sed dici Verbum, quia esset simile, & quasi imago verbi intimi, & quia verba Dei audiens nobis enunciauit.

Refellitur vtrorumq; error. PRIMO ex sequentibus, quia hoc Verbum, quod factum est caro, erat Deus, & Deus creator omnium rerum, non ergo creatum. SECVNDO, quia hoc Verbum erat in principio apud Deum, antequam mundus fieret, nec vnquã in tota Scriptura dicitur factum. TERTIO, quia si Christus est imago Verbi illius æterni, & interni, quod est in Deo; non debuit dicere Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus*; sed, ego & verbum vnum sumus; nec Ioan. 14. *Qui videt me, videt & Patrem*, sed, videt & verbum. Vide plura apud Cyrillum loco citato.

Ad argumentum autem ex voce ἐγένετο. Respondeo, vocem esse ambiguam, & tam esse, quàm fieri, significare. vnde Ioan. 2. *Nuptiæ factæ sunt*, γάμος ἐγένετο, & cap 1. *Mundus per ipsum factus est*, ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. & infrà: *Aquam vinum factam*, ὕδωρ οἶνον γεγενημένον. hoc autem loco significat, *fieri*, non *esse*. & patet PRIMO ex dictis: nam si verbum erat ante mundi creationem, certè ante carnem erat; nam & caro vna est ex creaturis. non igitur verbum caro erat, sed factum est postea caro, cùm carnem assumpsit. SECVNDO, quia si, *esse*, non *fieri*, significare voluisset Ioannes, non dixisset ἐγένετο, sed ἐγίνετο, vel γίνεται, id est, non dixisset, fuit, sed, est, vel erat. fuit enim dicitur solùm de eo, quod nunc non est. at Christus est etiam nunc caro. TERTIO, quia Patres Græci Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, bene norant potestatem Græci vocabuli, & tamen omnes exponunt, factum est, quomodo etiam habet versio Erasmi, & quæ in Bibliis Vatabli exstat, quibus aduersarij plurimum tribuere solent.

Quantum ad SECVNDVM argumentum, iam diximus, Ioannem in isto capite solere frequentissimè idem bis repetere, in fine vnius sententiæ, & principio alterius. Ita igitur hîc nomẽ, DEVS, bis ponitur in eadem significatione, & sensus est, *Verbum erat apud Deum*, id est apud Patrem, qui est Deus, & *Deus erat Verbum*, id est, & idem Deus erat etiam verbum; siue, vt alij volunt, qui faciunt Deum prædicatum,

& verbum subiectum; & verbum erat ille idem Deus. Neque obstat quod ibi, *apud Deum*, est articulus τὸν Θεὸν: Hic autem, *& Deus erat Verbum*, nō est articulus ante vocem Deus. Vnde ORIGENES argumentabatur, Patrem esse maiorem filio. Nam vt notat Chrysostomus hom. 3. & 5. in Ioan. saepe Deus pro Patre sumptus nō habet articulum, vt in hoc cap. *Fuit homo missus à Deo.* & infrà: *Deum nemo vidit vnquam.* & aliquando Deus, pro filio, habet articulum, vt 1. Ioan. 5. *Hic est Verus Deus.* & ad Titum 2. *Aduentum gloriæ magni Dei.*

Ad illud autē: *Omnia per ipsum facta sunt*, Dico PRIMO, explicationem aduersariorum esse adeò nouam, vt nulli veterum in mentem venerit, vt patet legenti Origenem, Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Theophylactum, Bedā, Rupertum, Euthymium in Ioannem. Dico SECVNDO, non debere Scripturam exponi metaphoricè ad libitum, sed tunc solùm cùm ipsa Scriptura præbet occasionem, alioqui peruerimus peruertere omnes Scripturas, & eâdem ratione possemus dicere in 1. cap. Geneseos, non describi creationem, sed renouationem rerum. Neque obstant loca in contrarium allata: nam in illis semper est aperta mentio renouationis, vt patet legenti illa loca. Hîc autem simpliciter dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Dico TERTIO, etiamsi hic locus pateretur vtrumq; sensum, tamen aduersarios probare non posse debere eum exponi de renouatione potius, quàm de prima creatione. Rationes enim, quas ipsi afferunt, nihil valent.

PRIMO probant, non agi de creatione, quia Christus non erat natus tunc, cùm mundus creabatur: At negamus non fuisse tunc Christum natum ex Patre Deo, licet nondum esset natus ex matre, dum autem aduersarij assumunt, quod probare deberent, nónne principium petunt? SECVNDO probant, quia Scripturę passim tribuunt Patri opus creationis. At non soli Patri tribuunt, tribuunt etiam Filio. Prouer. 8. *Cum eo eram cuncta componens.* & in hoc 1. cap. Ioannis: *Et mundus per ipsum factus est.* Probant TERTIO, quia Ioannes hoc loco postquam dixerat: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, mox restringit, dicens, *quod factum est*, quasi diceret, non omnia absolutè per Christum facta

facta esse, sed illa duntaxat omnia, quæ ad ipsius officium pertinebant, & quæ per ipsum facta sunt. At hæc esset ridicula restrictio. esset enim ac si diceretur, Omnia per ipsum facta sunt, quæ per ipsum facta sunt. nõ autem hoc ait Ioannes, *sed sine ipso factum est nihil, quod factum est*, id est, nulla est res quæ sit facta, & non sit facta per ipsum. quod addidit Ioannes propter Spiritum sanctum, ne putaretur inclusus inter omnia illa quæ facta sunt per Verbum. Adde, quod lectio illa probabilior est, quam sequitur Augustinus, vt illa verba (*quod factum est*) non pertineant ad præcedentem periodum, sed ad sequentem, hoc modo: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat: & vita erat lux hominum.* Ex qua lectione planè ruit aduersarij argumentum. An igitur propter tam leues & falsas ratiunculas relinquenda est Patrum communis explicatio?

Dico QVARTO, hunc locum explicari paulò infrà, cùm dicitur: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.* Hîc enim habemus eum mundũ factum esse per Christum, qui Christum non cognouit. At si effectio mundi non esset creatio, sed renouatio, falsum esset illud, *Mundus eum non cognouit*, cùm renouatio fiat per fidẽ, & cognitionẽ Christi. RESPONDENT pertinacissimè hunc esse sensum; In mundo erat, id est, Christus homo inter homines versabatur: & mundus eum non cognouit, id est, & homines illi, initio eum non cognoscebant: & mundus per ipsum factus est, id est, & tamen ipse homines illustrauit, & fecit nouas creaturas.

At contra. Nam aduersarij mutant ordinem verborum, volunt enim prius mundum non cognouisse, & deinde factum fuisse. At Euangelista dicit primò, *Mundus per ipsum factus est.* Deinde notat eius ingratitudinem, dicens, *Et mundus eum non cognouit.* Præterea mundus in Scripturis, aut significat substantiam cœli & terræ, vt Eccles. 3. *Mundum tradidit disputationi eorum.* Aut homines impios dilectores mundi. Ioan. 12. *Princeps huius mũdi eiicietur foras.* Ioan. 17. *Pro his rogo, non pro mũdo*; Ergo cùm dicitur, *Mundus per ipsum factus est*, vel significatur substantia cœli & terræ, vt exponunt omnes Patres. Vel sensus erit, per Christum factos

esse homines impios, quę est ingens blasphemia, accipienda enim mundum pro impiis, Christus non facit, sed destruit mundum, vt faciat nouam creaturam.

DECIMVSQVARTVS locus habetur Colos. 1. *In ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant.* Hic locus est clarior superiore, nam explicantur quæ sint illa omnia quæ Christus creauit & conseruat, & dicuntur esse omnia omnino terrestria, & cœlestia vsque ad summos Angelos. Ex quo sequitur, Christum non esse creaturam, sed verum Deum.

Respondent tamen Transyluani lib. 2. ca. 12. & Franciscus DAVID disput. 7. Albana, in toto isto capite vocari creationē reparationem spiritualem, quæ facta est per Christum. Probat PRIMO, quia ita exposuit Procopius in cap. 1. Gen. pag. 39. SECVNDO, quia non ait Paulus, cœlum & terram creata per Christum, sed ea, quæ sunt in cœlo & in terra, id est, Angelos, & homines, quos creâsse dicitur Christus, quia eos pacificauit, & reconciliauit inter se.

At contra. PRIMO omnes interpretes hunc locum intelligūt de prima creatione. vnde aduersarij, cùm omnes bibliothecas lustrassent, non potuerunt inuenire nisi vnum auctorem Procopium, meliorem Rhetorem quàm Theologum, & qui nō interpretatur hanc epistolam, sed obiter cùm scriberet in Genesim, allegauit ad suum propositum vnam sententiam ex hac epistola, non respiciens quid præcederet, & quid sequeretur. Et ne glorientur tamen se inuenisse vnum socium sui erroris, notandum est, PROCOPIVM eundem folio præcedenti, dum exponeret illud: *Faciamus hominē ad imaginem, & similitudinem nostram*, acerrimè inuehi in eos, qui negant tres esse personas eiusdem essentiæ, qui etiam paulò pòst sic ait: *Christus humanam carnem induit, vt hominem, quem creauerat, restitueret, & sanaret.* Cùm igitur paulò pòst dicit, per Christum omnia creata secundum Apost. ad Colos. & exponit, instaurata, vult dicere, Christum instaurâsse quod antea creauerat.

SECVNDO probo ex præcedentibus. nam dixerat Christum esse primogenitum omnis creaturæ, id est, prius à Pa-

tre

tre genitũ, quam vlla creatura fieret, vt rectè exponit Chrysostomus. Deinde hoc probaturus subiunxit: *In ipso enim condita sunt vniuersa, &c.* At si condere significet instaurare, Paulus nihil probat: non enim sequitur, Instaurauit omnes creaturas, ergo fuit ipse ante omnes creaturas. quàm sæpe enim Architecti instaurãt ædificia, quæ multis annis antea exstructa fuerant, quàm ipsi nascerentur? vt igitur Paulus rectè probet Christum esse primogenitum ante omnem creaturam, non oportet interpretari, ipse omnia condidit, id est, instaurauit, sed simpliciter creauit.

TERTIO ex sequentibus, nam postquam Paulus dixerat, per Christum omnia creata, subiungit alia encomia Christi, dicens, ipsum etiam esse caput Ecclesiæ, & primogenitum mortuorum, & per ipsum instaurata omnia, & pacificatos per crucem eius Angelos cum hominibus. Nisi ergo faciamus Paulum ineptè loquacem, qui semper eadem repetat, oportet fateri, in prima parte capitis agi de creatione, in secunda de reparatione.

QVARTO probo ex ipso cõtextu. nam dicit omnia creata per Christum, etiam thronos, & dominationes: at Angeli non fuerunt renouati per Christum, quippe qui facti non sunt veteres per peccatum. dicuntur quidem pacificati cum hominibus, sed pacificare non est condere, & creare, neque vllum exemplum in Scriptura proferri poterit.

Nec obstat locus ad Ephes. 1. vbi dicuntur instaurari omnia per Christum, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. nam vox Græca ἀνακεφαλαιῶσθαι est recapitulare, & in summam redigere, & sensus est, Deum voluisse Angelos & homines vnire sub vno capite Christo. Quod si etiam accipiamus Latinum verbum instaurare in sua propria significatione, tunc sensus erit, Deum voluisse instaurare in cœlestibus per Christum, non ipsos Angelos, qui non egebant instauratione, sed numerum Angelorum imminutum per casum dæmonum, vt exponit Augustinus Enchirid. cap. 61. & etiam cap. 62. vbi dicit Christum non esse mortuum pro Angelis, & cap. 108. dicit non habituros fuisse homines opus mediatore, & sanguine eius, si Adam non peccâsset. At hîc ipsi Angeli dicuntur conditi, & creati per Christum, ergo de vera creatione agitur, non de reparatione.

DECIMVS QVINTVS locus est Hebr. 11. vbi dicitur de Filio; *Per quẽ fecit & secula.* Et infrà: *Et tu Domine initio terrã fundâsti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* Hic habemus clarissimè quod requirebãt aduersarij in duobus locis superioribus, nimirũ Christum fecisse cœlum & terrã, & proindè ipsum nõ esse creaturã, sed creatorem vnum cum Patre. RESPONDENT Ministri Transyluani lib. 2. cap. vlt. & Franciscus Dauid disput. 3. Albana, per secula intelligi noua secula, id est, reparationem humani generis. CONTRA. Nam Paulus explicans cap. 11. quid sit facere secula, ait: *Fide intelligimus aptata esse secula Verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.* Quod certè non potest intelligi, nisi de creatione primæuorum. Vide suprà cap. 4.

CAPVT VII.

Quarta Classis ex nominibus veri Dei.

PRIMVM nomen diuinum est, DEVS, ex quo non leue argumentũ sumi potest. nam Scriptura non solet absolutè vocare Deum nisi Deum verum. IRENAEVS notat lib. 3. cap. 6. *Neque Dominus, inquit, neq; Spiritus sanctus, neq; Apostoli eum qui non esset Deus, definitiuè & absolutè Deum nominâssent aliquando, nisi esset Verus Deus.* Et cap. 8. *Soluta igitur, inquit, & hæc illorum calumnia, manifestè ostensum est, quoniam nunquam Propheta, neq; Apostoli alium Deum nominauerunt, vel Dominum appellauerunt, præter Verum & solum Deum.*

Atq; hinc ERASMVS in cap. 5. ad Ephes. notat Patrem intelligi, quoties absolutè Deus nominatur. Quod Erasmi dictum falsum est, vt modò patebit; sed testimonium eius annotare placuit, vt cõstaret etiã aduersarij testimonio vocem Deus absolutè positam soli vero Deo conuenire. Et sine Irenæi, vel Erasmi testimonio res ipsa per se clamat. Nam cũ Scriptura nihil sæpius repetat, quàm vnum esse Deum, quomodo non pugnaret secum, si non solùm Deum verum, sed etiam aliquid aliud, Deum absolutè vocaret? Iam hoc nomen tribuitur absolutè Christo, Isaia. 9. *Vocabitur nomen eius admirabilis, Deus, fortis, &c.* Ioann. 20. vbi Thomas Christo dicit: *Dominus meus & Deus meus.* Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere*

regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Rom 9. *Qui est super omnia Deus.* Apoc. 4. *Dominus Deus omnipotēs qui erat, qui est, & qui venturus est.* 1. Ioan. 3. *In hoc cognouimus caritatem Dei, quia ille pro nobis animam suam posuit.* Quomodo ergo nō est Deus verus, qui tam sępe in Scripturis absolutè pronunciatur Deus? & quomodo, quæso, cohæret hoc, quod tam absolutè Christus dicatur Deus, cū illo Exod. 20. Non habebis Deos alienos coram me, & 1. Cor. 8. nobis vnus est Deus: si Christus non est vnus Deus cum Patre?

ALTERVM nomen, & quidem maximè proprium veri Dei est יְהוָה quod Gręci τετραγράμματον vocant, sic enim legimus Exod. 15. יְהוָה שְׁמוֹ pro quo noster interpres vertit, *omnipotens nomen eius.* Sed in Hebræo non est propriè omnipotens, sed nomen illud ineffabile. Transyluani quoq; ita persuasi sunt, hoc nomē soli vero Deo cōuenire, vt lib. 2. cap. 7. dicant hoc nomen esse proprium Dei Patris; alia verò nomina, vt Elohim, Sadai, Adonai, & cetera, cōmunicari interdum etiam Christo, Angelis, aliisq; rebus creatis. Probemus ĩgitur hoc nomen soli vero Deo proprium, Christo cōuenire. Hierem. cap. 23. sic loquitur: *Et suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit.* Et infrà: *Et hoc est nomen quod vocabũt eum Dominus iustus noster, seu iustitia nostra.* יְהוָה צִדְקֵנוּ hoc de Christo intelligi nemo negat.

Sed Rabbini respondent, non significari hoc loco nomen Christi fore יְהוָה sed tempore Christi, & propter ipsum Christum cognoscituros homines Dominum Deum esse iustitiam nostram, sicut Exod. 13. *AEdificauit Moses altare, & vocauit nomē eius Dominus exaltatio mea.* In Hebræo illud, Dominus est יְהוָה, & Ezechiel. vltimo. *Et vocabitur nomen Hierusalem.* יְהוָה שָׁמָּה Dominus ibi.

Sed hoc facilè refellitur. Nam verum quidem est Christum non fuisse vocandū quasi proprio nomine, *Dominus iustitia nostra*, sed tamen ex hoc loco deducitur ipsum esse verè יְהוָה. nam de ipso dicitur; *Dominus iustitia nostra*, non de Patre, ipse est enim qui pro nobis diuinæ iustitiæ satisfecit. Vnde Isa. 53. dicitur: *In scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos.* Et 1. Corirth. 1. *Qui factus est nobis sa-*

bus sapientia, & iustitia, & redemptio. Præterea nec ara, nec Hierusalē dicuntur simpliciter יְהוָה, at Christus nuncupatur יְהוָה. Isa.40. *Vox clamantis in deserto, parate viā Domino.* Siquidē illud, Domino, in Hebræo est יְהוָה & intelligi hæc verba de Ioanne Baptista, qui parauit viā Christo, testātur omnes Euangelistæ, Matth.3. Marc.1. Luc.1 & Ioann.1. & similiter appellatur Christus in tot locis Isaiæ, Zachariæ, & Psalmorum explicatis in 1. & 2. classe argumentorum.

Præterea nomen hoc יְהוָה deductum est ex illo Exod.3. אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה *ero qui ero*, siue, vt noster interpres reddit, *sum qui sum.* Inde enim addita litera nominis primæ formatrice, id est, Iod, factum est nomen יְהוָה, & significat propriè eum qui est fons essendi, & cùm non habeat esse ab alio, dat rebus omnibus, vt sint. Quocirca nonnulli recte docent, hoc nomen, si vllo modo efferri debeat, melius efferri per vocem, Ihie, id est, erit, sic enim legi potest יְהוָה quàm per vocem Iehoua, quæ nuper excogitata est. Vidimus autem de Christo dici id quod hoc nomen significat: igitur & ipsum nomen ei conueniet. De Christo dicitur Apoc.1.4.& 11. *Qui est, qui erat, & qui venturus est.* Et Ioan. 13. *Amodo dico vobis priusquam fiat, vt cùm factum fuerit, credatis, quia ego sum.* Denique huic nomini semper in versione LXX. respondet κύριος, & in versione Hieronymi Dominus. Porrò κύριον, seu Dominum absolutè, passim Christum vocant Euangelistæ, & ipse se ipsum. Matth.21. *dicite; Quia Dominus his opus habet.* Ioan.13. *Vos vocatis me Magister, & Domine, & bene dicitis, sum etenim.*

ALTISSIMVS. Nomen est solius veri Dei. Psalm.82. *Tu solus altissimus in omni terra.* Et Transyluani lib.2. cap.6. dicunt hoc esse nomen, quo distinguitur Pater, quod solus est verus Deus, à Filio. quod idem olim Ariani dicebant, teste Hieronymo in commentario Psal.86. At hoc ipsum nomen tribuitur Christo à Dauide in Psal. 86. *Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* De Filio enim intelligunt Hieronymus, Augustinus, & alij expositores. Idem nomen tribuit Christo Zachrias Lucæ 1. teste Beda in commentario: & verba ipsa satis apertè hoc significant: *Tu puer Prophetes*

pheta altissimi vocaberis, praibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Vbi Ioannes dicitur esse futurus Prophe-ta altissimi, quia præibit ante illum parare vias eius: præ-uit autem ante Christum, non ante aliquem alium, vt no-tum est.

Præterea, quomodo datum est Christo *nomen super om-ne nomen*, vt Paulus ait Philip. 2. si non potest ipse vocari al-tissimus? Deniq; idem Paulus cùm scribit Rom. 9. *Ex quibus est Christus, qui est super omnia Deus*, quid aliud significat, quàm esse Christum altissimum Deum? nec enim est super omnia nisi qui est altissimus.

INVISIBILIS. Nomen est ferè proprium veri Dei. Nam etsi in symbolo dicimus, Deum esse factorem visibilium, & inuisibilium rerum: tamen in Scripturis hoc nomen ferè non tribuitur nisi Deo. 1. Timoth. 1. *Inuisibili, soli Deo ho-nor, & gloria.* Et cap. 6. *Qui lucem habitat inaccessibilem.* Vnde etiam hoc nomen soli Patri tribuunt Transyluani li-bro 2. cap. 5. & olim Ariani apud Augustinum libro 3. contra Maximinum cap. vlt. Et verè solus Deus est inuisibilis, quia non potest videri, nisi se ipse manifestet. Angeli enim, licet nobis sint inuisibiles, tamen aliis Angelis & ipsi Deo se ab-scondere non possunt. At Filius simpliciter inuisibilis est, si-cut & Pater. nam Matth. 11. dicitur: *Nemo nouit Filium, nisi Pater, nec Patrem quis nouit; nisi Filius, & cui voluerit Fi-lius reuelare.* Et Coloss. 1. dicitur: *Imago Dei inuisibilis:* etsi enim illud *(inuisibilis)* est genitiuus, vt ex Græco patet, ta-men ideo dicitur imago Dei inuisibilis, quia etiam ipsa ima-go est inuisibilis. est enim simillima exemplari, & proinde talis, qualis ipsum. Apocal. 19. *Et nomen habet scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse, & nomen eius est Verbum Dei.* Er-go Verbum Dei est quid inuisibile, quandoquidem solus il-le, qui est Verbum Dei, nouit quid hoc sit, nec tamen exclu-duntur Pater, & Spiritus sanctus, qui eandem cum verbo es-sentiam, & scientiam habent.

ALIVD nomen Deo vero proprium est, DEVS GLO-RIAE, siue etiam Rex GLORIAE, illud enim Actor. 7. *Deus gloriæ apparuit Patri nostro Abraæ*, omnes intelligunt de Deo Israël. At 1. Corinth. 2. de Filio dicitur: *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Et illud Psalm. 23.

Attolli-

Attollite portas principes vestras & eleuamini porte aternales, & introibit Rex gloriæ, de Messia exponit Iustinus in Dialogo cũ Triphone. Hieronymus in c. 2. Zachariæ. & Ambros. lib. 4. de fide cap. 1. itẽ Augustinus & alij in hunc locũ Psalmi.

REX REGVM & DOMINVS DOMINANTIVM tribuitur soli Deo vero. 1. Timoth. 6. *Qui solus est potens Rex regum, & Dominus dominantium.* At de Filio dicitur Apocal. 17. *Agnus vincet illos, quoniam Rex regum est, & Dominus dominorum.* Et cap. 19. *In famore scriptũ habet Rex regum, & Dominus dominantium.* Deniq; Deo Patri tribuunt Transyluani lib. 2. c. 5. q̃ dicatur vnus, verus, solus, magnus, Pater omnium. Nam Deut. 6. dicitur: *Dominus Deus noster, Dominus vnus est.* Et Ioan. 17. *Vt cognoscant te solum Deum verum.* Deuter. 32. *Videte, quòd ego sim solus*, videlicet Dominus. Iob 36. *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Malach. 2. *Nonne vnus Pater omnium nostrum?*

At hæc omnia etiam dicũtur de Filio. 1. Cor. 8. *Nobis vnus est Dominus Iesus Christus.* 1. Ioan. 5. *Hic est verus Deus.* Epist. Iudæ, *Solum dominatorẽ, & Dominum nostrum Iesum Christum negantes.* Hunc tamen locũ Transyluani ita exponũt, ac deprauant, vt illud, *solum dominatorẽ*, ad Patrem referant, illud autem, *& Dominum nostrũ Iesum Christum*, ad Filium. At repugnat ratio linguę Græcę. Vnus enim articulus est positus duobus nominib. τὸν μόνον δεσπότην θεὸν καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, non possunt aũt ad duas personas referri, quæ vno articulo coniunguntur. Tit. 2. *Exspectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.*

Transyluani Erasmum sequuti, illud, *magni Dei*, ad Patrem referũt. At hîc quoq; repugnat articulus vnus vtriq; nomini adiũctus, & μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος. Quare Chrysostomus, Hieronymus, & alij de solo Filio exponũt, quippe qui vitiabant alium sensum non pati sententiam Græcam. Paulus autem non exspectamus Patrem venturum, sed Filium: Paulus autem dicit, nos exspectare aduentum gloriæ, id est, aduentum gloriosum (est enim Hebraica phrasis) magni Dei: igitur Filius est magnus Deus. Deniq; Isa. 9. *Paruulus natus est nobis, &c. & vocabitur admirabilis Consiliarius, &c. Pater futuri seculi.* Est ergo Christus Pater omniũ nostrũm. Vnde Ioan. 14.

Non

Non relinquam vos orphanos. & Matth.10.ac Ioan.13.filiolos Apostolos vocat. Cùm igitur omnia nomina veri Dei Christo conueniant, est omninò Christus verus Deus.

CAPVT VIII.

Quinta Classis ex attributis.

ATTRIBVTA Dei præcipua sunt, primò ÆTERNITAS. Genes.21. *Inuocauit ibi nomen Dei æterni.* Et Rom.16. *Secũdum præceptũ æterni Dei.* Et 1.Tim. 6. *Qui solus habet immortalitatẽ.* Secũdò IMMENSITAS. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.* Psalm.144. *Cœlum & terram ego impleo.* Hierem.23. Tertiò POTENTIA. *Qui solus est potens, &c.* 1.Timot.6. Quartò SAPIENTIA. *Soli sapienti Deo.* Rom.16. Quintò BONITAS. *Nemo bonus nisi solus Deus.* Luc.18. Deniq; sextò MAIESTAS, digna summo cultu. Deut.6. & Matth.4. *Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Et ferè hæc omnia Ministri Transyluani tribuunt soli Patri lib.2.cap.5. Si igitur hæc Filio conuenire ostenderimus, probatum erit eum verum Deum, & vnum cum Patre esse.

Igitur ÆTERNITAS Filio tribuitur Prou.8. *Ab æterno ordinata sum.* Hîc enim sapientia loquitur, nõ autem sapientia essentialis, quæ est omninò idem cum essentia Dei; nam illa non gignitur. hæc autem dicit: *Ante oẽs colles ego parturiebar.* Nec est sapiẽtia creata, q̃ hîc loquitur; nam nihil creatũ est ab æterno. Et præterea hęc sapientia distinguit se à creaturis, dicens: *Dominus possedit me ab initio antequã quidquam faceret à principio.* Ergo necessariò est sapiẽtia genita, id est, Filius, de qua 1.Cor.1. *Christũ Dei virtutẽ, & Dei sapientiã.*

Ad hunc locũ respondet Franciscus DAVID disput.Albana 2. & BLANDRATA disput.6. & Ministri Hungarici lib.2. c.10. librum Prouerbiorũ non esse Canonicum; at hæc est nimis crassa ignorantia. Nam de hoc libro nunq̃ fuit dubitatum, nec à Iudæis, nec à Christianis, vt patet ex prologo Galeato Hieronymi; sed decepti sunt aduersarij ex eo q̃ Sapientia & Ecclesiasticus non recipiuntur à Iudæis, nec à Lutheranis: Existimarunt enim eandẽ esse rationem huius libri, & illorum, cùm oẽs ferè idem argumentum tractent, & eidẽ Salomoni tribui soleant.

Præ-

Præter hunc locum habemus alium Michææ 5. *Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur Dux, qui regat populum meum Israël: & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.* Quem locum de Christo intellexerunt etiam Scribæ Iudæorum. Matth. 2.

Respondet Franciscus DAVID disputat. 3. dies æternitatis vocari primos illos sex dies mundi, propter continuam successionem. tunc autem dici egressum Christum, quia tunc facta est promissio de Christo ad Adam. At Hieronymus, Theodoretus, Rupertus, & omnes alij interpretes hunc locum exponunt de æterna Christi generatione; Ipse enim Vatablus, cui multum tribuere videntur aduersarij. Præterea sine causa dicunt, dies æternitatis vocari primos illos dies propter successionem. Id enim nec auctoritate, nec exemplo, nec ratione vlla ostendere possunt. Item sicuti in illis verbis, *Ex te egredietur Dux*, significatur vera natiuitas, non autem promissio aliqua; ita etiam in illis, *Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis*, debet significari vera natiuitas. idem enim est vocabulum vtrobique tam in textu Latino, quàm Hebraico.

Alius locus est Ioan. 1. *In principio erat Verbum.* Quid enim, *In principio erat Verbum*, nisi Verbum non cœpit esse, sed fuit semper?

Respondent Transyluani lib. 2. cap. 11. illud; *In principio*, non significare initium creationis rerum, sed innouationis, quæ facta est per Christum. Itaque sensum huius loci esse volunt, In principio renouationi Ecclesiæ Verbum, id est, Christus homo, erat quidem in mundo, quia iam erat natus ex MARIA, sed erat apud Deum, quia erat occultus hominibus, & soli Deo notus, donec à Ioanne manifestatus est. At repugnant huic explicationi verba sequētia, *Omnia per ipsum facta sunt.* Et illa, *Et mundus per ipsum factus est.* Sed de hoc loco suprà disputatum est.

Alius locus est Ioan. 8. vbi Dominus ait: *Antequàm Abraam fieret, ego sum.* Qui locus non valet contra Arianos, sed contra Samosatenos, & Transyluanos, qui volunt Christum non fuisse ante MARIAM. Vnde respondet Franciscus DAVID disputat. 4. Christum fuisse ante Abraam, sed in typo & figura, & variis promissionibus Dei de ipso mittēdo. At hoc mo-

do Chri-

do Christus non respondet ad rem; nam Iudæi dixerant: *Quinquaginta annos nondũ habes, & Abraam vidisti?* Respondit Dominus: *Antequam Abraam fieret, ego sum*, id est, vidi Abraam, quia antequam ille nasceretur, ego eram. At certè si in figuris latebat, non eum vidit.

Præter hæc loca, sunt alia quædam, ad quæ nihil respondent. Vnus est Ioan. 17. *Clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate quam habui priusquam mundus esset apud te.* Solet autem Scriptura describere æternitatem per illud, antequam mundus fieret, siue ante mundi constitutionem, vt patet Ephes. 1. *Elegit nos ante mundi constitutionem*, & Ioan. 17. *Dilexisti me ante mundi constitutionem.* Et 1. Petr. 1. *Præcogniti ante mundi constitutionem.* Alius est Hebr. 7. *Neque initium dierum, neq; finem vitæ habẽs.* Alius est Heb. 13. *Iesus Christus heri, & hodie, & in secula*, id est, semper fuit, semper est, & semper erit. quod in Apocal. cap. 1. 4. & 11. sæpissimè repetitur, qui erat, qui est, & qui vẽturus est. Deniq; 1. Ioan. 5. *Hic est verus Deus, & vita æterna.* Certè si Christus vita æterna est, non potest non fuisse, atque esse etiam ipse æternus, ac proinde Deus verus.

IMMENSITAS tribuitur Filio Dei. Baruch. 3. *Magnus est, & non habens finem, excelsus, & immensus.* Et paulò pòst: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum.* Et paulò pòst: *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Ex hoc loco AVGVSTINVS lib. 3. contra Maximin. cap. vlt. probat Filium esse immensum. Nec obstat quòd videatur Propheta loqui de loco magno Dei, non de ipso Deo, quia præcedit: *O Israël, quàm magna est domus Dei, & quàm ingens locus possessionis eius.* Et statim sequitur: *Magnus est, & non habet finem.* Nam, vt notat THEODORETVS in commentario, non loquitur de loco materiali, sed loco spirituali Sanctorum, qui est ipse idem Deus; nec definita aliqua possessione, sed de infiniti boni possessione, quæ ipse Deus est. alioqui falsum esset, Dei possessionem immensam esse, & finem nullum habere.

Alius locus est Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descẽdit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Si Christus (se enim vocat Filium hominis) in cœlo erat, quando loquebatur in terris, igitur simul in cœlo, & in terra erat: non autem

corpore tunc erat in cœlo, cùm se diceret ascensurum in cœlum, igitur alia in Christo natura erat, præter humanam, quæ cernebatur oculis mortalium, videlicet diuina, quæ immensa est, & cœlum simul, ac terram replet.

Alius locus est Matth. 18. *Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quis non hinc colligat immensitatem? nam in cœlo, & in terra, & in omnibus prouinciis ac regionibus simul necesse est esse eum, qui præsens adsit, vbicunque sunt aliqui congregati in nomine Christi.

POTENTIA, seu potius OMNIPOTENTIA, tribuitur Filio Dei in Apocalypsi sæpissimè cap. 1. *Ego sum A & Ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui erat, qui est, & qui venturus est omnipotens.* Cap. 4. *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, & qui venturus est.* Cap. 11. *Gratias tibi agimus Domine Deus omnipotens, qui es, qui eras, & qui venturus es.*

Sed obiiciunt Ariani illud Ioann. 5. *Non potest Filius quidquam facere quidquam nisi quod viderit Patrem facientem.* RESPONDEO cum Nazianzeno orat. 4. de Theologia, & Ambrosio libro 4. de fide, cap. 3. solùm his verbis significari potentiam Filij esse à Patre, & eandem cum potentia Patris: non enim dictum est, non potest Filius facere quidquam, nisi Pater iubeat, aut iuuet, sed nisi viderit Patrem facientem. Idcirco subiungit continuò, *quæcunque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Itaque vterque eadem omnia facit, sed Filius Patrem videre facientem, siue à Patre discere dicitur, quia scientia Filij à Patre est, non tamen per doctrinam, sed per generationem. Nam idem est Deo scire, & esse, & proinde idem est filio Dei accipere sapientiam, & accipere essentiam.

TRANSYLVANI obiiciunt illud Matth. vltimo: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Inde enim sequi videtur, vt non ab æterno, nec ex natura, sed dono gratiæ, & ex tempore Christus omnipotentiam quandam habeat. RESPONDEO, ea dici de Christo, quâ homo erat, non quâ Deus. Cùm enim ipse idem & Deus & homo sit, quâ Deus, omnipotentiam ab æterno, & ex natura sua habet: quâ homo, summam potentiam à Deo ex tempore, & dono gratiæ acce-

accepit. Vel, si mauis de Christo homine, non quâ homo est, sed absolutè loqui; accepit homo Christus omnipotentiam extempore, sed dono gratiæ increatæ, videlicet hypostaticæ vnionis. & propterea non post resurrectionem primùm, sed ab ipsa conceptione sua ille homo Christus omnipotens, & Deus fuit. Quod enim ait Matth. 28. post resurrectionem *data est mihi omnis potestas*. Dixerat ante passionem Ioann. cap. 13. *Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus.*

SAPIENTIA tribuitur Filio adeò frequenter, vt à Theologis sapientia vocetur appropriatum eius. 1. Corinth. 1. *Christum Dei sapientiam*. Coloss. 2. *In Christo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei*. Ioann. vlt. *Domine tu omnia nosti.*

Sed occurrunt Ariani cum eo loco Matth. 24. *De die illo nemo scit, neq; Angeli, neq; filius, nisi solus Pater*. RESPONDEO, hæc dici de Christo, quâ homo erat, vt docent Patres. Ambrosius in cap. 17. Luc. Cyrillus lib. 9. thesauri, cap. 4. & alij. Quare hic locus nihil Arianis fauet. Quomodo autem Christus homo dicatur non sciuisse diem illum, exponemus in quæstione de scientia animæ Christi.

DICES, hoc loco solus Pater dicitur scire, ergo excluditur Filius etiam vt Deus. RESPONDEO cum Augustino libro 3. in Maxim. cap. 13. particulam, *solus*, non excludere eas personas quæ sunt eiusdem naturæ cum Patre, sed res creatas: nisi sermo sit de actione, quæ conueniat Patri ratione personæ, non ratione essentiæ. quoniam igitur scientia conuenit Patri, quâ Deus est, non quâ Pater est: propterea non excluditur Filius aut Spiritus sanctus, cùm solus Pater dicitur aliquid scire.

Instant Transyluani; Nam Roman. 16. cùm dicitur: *Soli sapienti Deo honor & gloria per Iesum Christum*, illud; *soli sapienti*, de Patre tantùm dici videtur. nam distinguitur eo loco Pater apertissimè à Filio, cùm addatur per Iesum Christum. Respondet AVGVSTINVS libro 3. contra Maximin. cap. 13. *Soli sapienti*, de tota Trinitate dici, cui per Christum defertur honor. Nam Christus Deus & homo cùm sit, vt Deus honorem recipit cum Patre & Spiritu sancto, vt homo illum defert. Detulit autem cùm prædicauit in

mundo Trinitatem, & iussit baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti omnes gentes.

BONITAS tribuitur Filio. Sap. 7. *Omnibus mobilibus mobilior est sapientia, attingit autem ubique propter suam munditiam, vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis omnipotentis syncera, & nihil inquinatum in eam incurrit. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula maiestatis Dei, & imago bonitatis illius, & cùm sit unus omnia potest, &c.* Item Matth. 20. dicit Christus; *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?*

Quomodo ergo (inquiunt Ariani & Transyluani) Dominus Luc. 18. ait: *Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus Deus.* RESPONDEO cum Basilio libro 4. in Eunom. Ambrosio lib. 2. de fide, capite primo. Hieronymo & Chrysostomo in cap. 19. Matth. Christum respondisse ad mentem illius, qui dixerat, *Magister bone quid faciendo, &c.* Ille enim non putabat Christum esse Deum, sed unum e Rabbinis.

MAIESTAS adorando tribuitur Christo Hebr. 1. *Adorent eum omnes Angeli eius.* Vbi notandum, hæc verba sumpta à Paulo ex Psal. 95. vbi agitur de adoratione latriæ soli Deo propria. nam præcessit: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.* Et statim, *Adorate eum omnes Angeli eius.* Vbi opponitur idololatria cultui Dei.

Præterea Christus habet templum, quod est proprium latriæ signum. Malach. 3. *Tunc veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis.* Item, inuocatio absentis apud aduersarios est adoratio latriæ. At Christus inuocatur: nam Ioan. 14. ait ipse: *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam,* In quem locum AVGVSTINVS tractat. 73. in Ioannem: *Sit ergo,* inquit, *perrexit ad Patrem, ut non desereret indigentes, sed exaudiret petentes.* Et CYRILLVS lib. 9. in Ioannem cap. 42. *Liquidò,* inquit, *hic se Deum verum esse ostendit. Suscepturum enim orationes suorum se dicit, omniaq; eis concessurum, quæ petant.* Item Stephanus Actor. 7. *Domine Iesu, accipe Spiritum meum.* Et Actor. 9. dicit Ananias Christo: *Hic habet potestatem alligandi omnes, qui invocant nomen*

nomen tuum. Et Paulus 2. Corinth. 12. *Ter Dominum rogaui, & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea.* Quo loco Dominum appellari Christum, patet ex sequentibus: *Libenter igitur,* inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi,* & 1. Cor. 1. ac in omnibus ferè epistolis ita Paulus salutat Christianos: *Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Vbi precatur fidelibus à Deo Patre, & à Deo Filio simul, gratiam & pacem.

Sed quia aduersarij eludunt hæc loca propter ambiguitatem textus Græci, vbi illud, *& Domino Iesu Christo,* posset legi, & Domini Iesu Christi, hoc modo, Gratia vobis, & pax à Deo, qui est Pater noster, & qui etiam est Pater Domini Iesu Christi: ideo notandus est locus in epist. 2. Ioannis, vbi habetur clarissimè, εἰρήνη παρὰ θεοῦ, καὶ παρὰ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ, *Pax à Deo, & à Domino Iesu Christo,* ex quo loco exponenda sunt loca Pauli obscuriora.

Denique omnes ferè Prophetæ prædixerunt, post aduentum Messiæ exterminandam idololatriam; Ecclesia autem semper in toto orbe terrarum Christum coluit templis, aris, inuocationibus, festis diebus. ergo vel Christus est verus Deus dignus latriæ cultu, vel omnes Prophetæ decepti sunt. Nam si Christus non est verus Deus, nunquam fuit tam insigne idolum in mundo, nec tam floruit idololatria, quàm post Christi aduentum; & tamen clamat Spiritus sanctus Isa. 2. *Eleuabitur Dominus solus in die illa, & idola penitus conterentur.* Zachar. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris, & menstruata, & erit in die illa dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra.* Vide etiam Isaiæ 31. Ezech. 6. & 30. Oseæ 10. & Mich. 1.

Respondent ad hoc de adoratione Transyluani libro 2. cap. 4. & Franciscus Dauid disputat. 3. & Blandrata disputat. 4. & 6. Christum esse adorandum, tum quia Deus Pater id iussit, tum quia in se habet adorandam diuinitatem. AD CONTRA. Nam si Christus non est verus Deus, non potuit Deus Pater id iubere, quin ipse sibi contradiceret. nam Deuter. 6. iussit scribi; *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli*

soli seruies. Et Isaiæ 42. *Gloriam meam alteri non dabo*, quomodo ergo iuberet, vt creaturæ seruiremus, & glóriam eius cum creatura communicaremus? Item, si Christus est Deus sed non summus & altissimus, ergo non debetur ei cultus latriæ, qui soli altissimo conuenit. Quod autem in Christo Deus habitet, non sufficit, vt ille possit adorari, alioquin tus mundus posset adorari, & præcipuè sancti Angeli, & homines, in quibus singulariter Deus habitat.

Propter hæc argumenta Franciscus Dauid, etsi antea sæpe docuerat Christum esse Deum, & adorandum, non quidem vt altissimum, sed vt Filium altissimi, tamen postea mutauit sententiam, ac docuit Christum non esse vocandum Deum, nec esse adorandum, nec inuocandum: & respondet ad omnia loca, quæ nos suprà citauimus pro inuocatione Christi, vt patet ex libro eius contra Faustum. Sed nondùm opus, vt tempus conteramus in eius refutatione; nam argumenta eius, aut sunt meræ nugæ, aut si vim habent, efficiunt aliquid contra Blandratam, qui vult Christum non esse verum Deum, & tamen esse adorandum & inuocandum, contra nos autem nihil efficiunt: nam ea sunt præcipua argumenta. Si Christus est adorandus cultu diuino, & inuocandus vt Deus, ergo cum Papistis dicendum erit, Christum esse vnum Deum cum Patre, & oportebit restituere Trinitatem, quam hactenus impugnauimus. Item, si Christus non est verus Deus, & tamen inuocari potest, ergo etiam Spiritus sanctus, immò & MARIA, & Angeli, & Sancti ceteri inuocari poterunt. quorsum igitur hactenus Papistas accusimus idololatriæ, quia Sanctos inuocabant?

Hæc argumenta demonstrationes sunt certissimæ contra Blandratam, & Faustum, & ceteros Antitrinitarios; quamtamen, vt manifestè conuincuntur à Francisco Dauidis, & eius sectatoribus, quòd secum ipsi, & cum ratione clarissima pugnent: Ita contra conuincunt ipsi Franciscum Dauidis, & eius socios, quòd incredibili temeritate Scripturarum testimonia peruertant.

Liber autem loco exempli proponere responsiones Francisci DAVIDIS ad illud testimonium Actor. 7. *Lapidabant Stephanum inuocantem & dicentem, Domine Iesu, accipe Spiritum meum.* PRIMVM respondit Franciscus Dauidis

illud esse exemplum, seu factum Stephani, nō testimonium Scripturæ. At exemplum est hominis, qui teste Scriptura, *erat plenus fide & Spiritu sancto.* Actorum 6. & 7. SECVNDO respondit, illud, *Domine Iesu*, esse inuocationem Patris; vult enim, vocem, Iesu, esse genitiui casus, vt sit sensus; Tu Pater, qui es Dominus Filij tui Iesu, accipe Spiritum meum.

At nunquam legimus alibi, Domine Iesu, in eo sensu, ita vt, Iesu, sit genitiui casus; Legimus autem Apocalypsis vltimo in casu vocandi, *καὶ ἔρχου κύριε* Ιησοῦ, etiam veni Domine Iesu. Præterea Actor. 7. Stephanus viderat Iesum stantem à dextris Dei, quando ait, *Domine Iesu, accipe Spiritum meum*, igitur ipsum Iesum inuocauit. Respondet Franciscus Dauid, illa verba Stephani: *Ecce video cælos apertos*, posse facere hunc sensum. Ego tam certò credo Iesum resurrexisse, & esse nunc in cœlo, ac si nunc aperto cœlo ipsum Iesum viderem. At Lucas dicit: *Intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei.* igitur verè vidit, & non solùm ita credidit, ac si vidisset. Respondit TERTIO, illa verba, *Domine Iesu*, dirigi ad Patrem, quia etiam Pater vocari potest Dominus Iesus, cùm sit proprium Patris dominari, & saluare. At quæ est hæc temeritas nomen proprium Filij tribuere Patri? Nónne hoc est confundere Patrem cum Filio more Sabellij?

CAPVT IX.

Sexta Classis ex operibus.

QVINQVE sunt opera Dei solius, Creatio, Conseruatio, Saluatio, Præcognitio occultorum, Patratio miraculorum.

PRIMVM opus Dei proprium est CREATIONIS, Isaiæ 44. *Ego sum Dominus extendens cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.* Iob. 9. *Qui extendit cœlos solus.* Vnde per hoc opus Deus vult distingui à non veris Diis, Psal. 95. *Dij Gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit*, Hier. 10. *Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de sub cœlo.* Si ergo probemus, Christum fecisse

cœlum & terram, probatum erit, ipsum esse vnum verum Deum cum Patre. Habemus autem loca multa suprà explicata, nimirum Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ibidem. *Et mundus per ipsum factus est.* Coloss. 1. *Omnia per ipsum creata sunt.* Hebr. 1. *Et tu Domine initiò terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.*

His addamus illud Prouerb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, &c. Cum eo eram cuncta componens.* Qui locus nõ potest intelligi de Sapientia essentiali, vt suprà docuimus, quia illa non gignitur: hæc autem dicit: *Ante omnes colles ego parturiebar:* nec de Sapientia creata, quia illa non fuit ante mundum. Nec potest dici, librum nõ esse canonicum, vt Transyluani dicũt, quia de hoc libro nec Iudæi, nec Christiani vnquam dubitauerunt. Item Ioan. 5. *Quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Sed Pater creat quotidie animas hominum, qui nascuntur, & creauit quondam cœlum & terram: Igitur etiam Filius creat animas, & creauit olim vniuersum mundum.

Ad hoc argumentum diuersimodè respondent Samosateni & Ariani. SAMOSATENI noui negant Christum esse Creatorem, cùm non fuerit ante Virginem Matrem: & quæ respondeant ad loca allegata, suprà retulimus, & refutauimus. VNVM addo contra illos. Si Christus non creauit cœlum & terram, aut non esse Deum, aut debere exterminari de mundo. Nam Hier. 10. dicitur: *Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra & de cælo.* At Samosateni non negant Christum esse Deum, nec voluntem exterminandum esse, ergo admittere debẽt, eum esse Creatorem.

ARIANI veteres apud Augustinum lib. 1. contra Maximinum, & in sermone Arianorum, & Valentinus GENTILIS Arianismi renouator protheſi 24. respondent, solum Patrem esse principalem auctorem cœli & terræ, Filium autem ministrum fuisse Patris in creatione. TRANSYLVANI quoque lib. 2. cap. 6. dicunt, Christum non esse Deum æternum, nec quidquam egisse in mundi creatione, tamen, si deberet ei concedi aliquid, non posse plus concedi, quàm vt instrumentum fuerit Patris.

Argumen-

Argumentum præcipuum ipsorum, quo etiam vtuntur Transyluani, est, quia in Scriptura semper dicitur, Pater per Filium fecisse, & Patri tribuitur præpositio, Ex, Filio præpositio, PER, 1. Cor. 8. *Vnus Deus Pater, ex quo omnia. Vnus Dominus* IESVS *Christus, per quem omnia.* Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Heb. 1. *Per quem fecit & secula.* Col. 1. *Omnia per ipsum creata sunt.* Addunt etiam Transyluani loco notato Concilium SYRMIENSE, quod tanquam Orthodoxum ab Hilario recipitur, & explicatur in libro de Synodis. nam can. 3. & rursum canone postremo Concilium illud asserit, Filium Dei Patri ministrasse in creatione mundi. Item addunt testimonia Irenæi lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 13. Tertulliani lib. de Trinit. Eusebij lib. 1. hist. cap. 1. & 2. & Lutheri, quem Dei nuncium vocant, in 1. cap. Genes. vbi Christum instrumentum Dei vocat.

Demonstrandum igitur nobis est, Filium Deum non vt instrumentum, sed vt principalem caussam creasse mundum. Ac PRIMVM id patet ex illo Hebræor. 1. *Et tu Domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* Nam quod hoc nō intelligatur ministerialiter, probo ex eo, quod hoc idem dicit Dauid de Deo Israël, quem aduersarij volunt esse Patrem, & quem certum est non fuisse instrumentum creationis. Præterea Paulus in isto capite confert Christum cum Angelis, & dicit hoc interesse, quòd Angeli sint ministri, Christus non sit minister; sic enim ait: *Cui dixit aliquādo Angelorum; Sede à dextris meis? nónne sunt omnes administratorij spiritus in ministerium missi?*

SECVNDO, probo ex Isaia cap. 48. nam is qui dicit: *Et nunc Dominus misit me, & Spiritus eius*, quem esse Filium ostendimus suprà in prima Classe argumentorum; iste idem dicit: *Propter me faciam, vt non blasphemer, & gloriam meā alteri non dabo.* At qui operatur propter se, certè non est instrumentum.

TERTIO, ex Apocal. 1. vbi Filius vocatur α & ω, *principium & finis*, & Dominus omnipotens. Nam si est principium & finis, vt sunt in alphabeto α & ω, certè est principium primum, & vltimus finis omnium rerum; proinde non est instrumentum; neutrum enim horum instrumento conuenit.

uenit. Item, si est omnipotens, potest, vt auctor principalis, mundum creare, non ergo debuit alteri ministrare.

QVARTO, ratione demõstratiua per resolutionem: si Pater creat per Filium, vel Pater solùm iubet, & Filius solùm facit; vel vterq; facit, sed Pater vt caussa prima, Filius verò secunda; vel vterq; totum, vt caussa primaria, sed Pater suauoluntate, Filius à Patre iussus: non enim facile est assignare alium modum, quo potuerit Filius concurrere cum Patre ad creationem, & tamen non æquè principaliter, ac Pater: sed nullus eorum modorum cum veritate consentit, vt ex his quæ mox dicemus, planum fiet, igitur Filius creator eiusrum æquè principalis, ac Pater.

ARIANI quidem aiebant: Patrem per se nihil fecisse, sed Filium omnia fecisse iussu Patris, eò quòd creaturæ non sint capaces immediatè actionis diuinæ; & quia indignum est, summam illam Virtutem ad ista minima descendere, vt CYRILLVS refert lib. 5. thesauri, cap. 3.

At contrà. Nam Prouer. 8. legimus etiam Patrem fecisse: *Quãdo præparabat cœlos aderam.* Et Ioan. 5. *Quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Item: *Pater meus operatur, & ego operor.* Et de minimis, Matth. 10. *Vnus passer non cadet in terram sine Patre vestro.* Præterea nusquam legimus Patrem imperasse Filio: item legimus, Filium imperando fecisse. Baruch. 3. de illo, qui in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, dicitur: *Qui emittit lumen, & vadit, vocat illud, & obedit ei cum tremore, stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, vocatæ sunt, & dixerunt, adsumus, & luxerunt ei in iucunditate, qui fecit illas.* Et Lucæ 8. *Quis putas est hic, quia imperat ventis, & mari, & obediunt ei?*

Nec ratio Arianorum valet. nam vt benè eam refellunt Athanasius serm. 3. contra Arianos, & Cyrillus lib. 5. thesauri, cap. 2. & 3. aut Filius est Deus, aut creatura. Si Deus, non ergo potuit, ipsorum opinione, creare immediatè; si creatura, ergo non potuit creari à Patre immediatè, nisi fortè velint Filium esse quid medium inter Deum & creaturã; quod sanè esse non potest. Nam vel est productus ex nihilo, vel ex re creata, vel ex ipsa Dei substantia. Si primum aut secundum, ergo est creatura. Si tertium, ergo est Deus. non ergo datur medium. habemus igitur, tam Patrem, quàm Filiũ re

ipsa

ipsa operatum esse in creatione mundi. Ac per hoc refutauimus primũ illum modum, quem in argumẽto posueramus.

Rursum, non potest illud dici, quod vterq; fecerit, sed Pater maiorem, Filius minorem partem; nam id pugnat cum Scriptura. Prouer. 8. *Cum eo eram cuncta componens.* Et Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et Ioan. 5. *Quæcunq; Pater facit, hæc similiter & Filius facit, ergo vterque facit totum.* Rursus, non potest illud dici, quod vterque totum fecerit, sed Pater sit agens principale, & Filius sit instrumentum. Nam vel habet Filius vim creandi in se, quomodo Sol habet vim illuminandi, licet sit Dei instrumentum; vel non habet, sed est similis vmbræ Petri, aut cingulo Pauli, respectu miraculorum quæ per ea fiebat. Si secundum, ergo Filius Dei nihil habet præ aliis creaturis.

Et præterea quid est, quod ait Paulus 1. Cor. 1. *Christum esse Dei virtutem?* Et Hebr. 1. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ?* Habet ergo in se virtutem faciendi quæ facit. At virtus creandi est virtus infinita; nec potest esse in instrumento, sed solùm in summo & infinito artifice. Quare omnes Patres numerant Basilidem, & alios quosdam inter hæreticos, quia dicebant mundum creatum per Angelos. Vide Irenæum lib. 1. cap. 22. Athanasium in serm. 3. contra Arianos. Augustinum lib. 12. ciuitat. Dei, cap. 24. & 25. Cyrillum 2. in Iulianum, & Damascenum lib. 2. cap. 3. Est ergo Filius principalis Creator.

Dices, habet virtutem creandi, non tamen est principalis, quia Pater suo arbitratu agit, Filius alieno. Contra. nam Ioan. 5. *Sicut Pater quos vult viuificat, ita & Filius quos vult viuificat.* Item Spiritus sanctus liberè & sua volũtate agit, 1. Cor. 12. *Diuidit omnibus prout vult:* At Spiritus sanctus non est maior Filio, immò secundum aduersarios est minor: igitur & Filius liberè agit, & prout vult. Denique si Filius habet virtutem creandi, vel eandem numerò quam Pater habet, vel diuersam. Si eandem, ergo sunt vnus Creator, & vnum est opus, vna voluntas, vna essentia vtriusque. Si diuersam, ergo falsum est illud 1. Reg. 2. *Non est fortis sicut Deus noster.* Et illud Exod. 15. *Quis similis tui in fortibus Domine?* Nam inuenitur alius æquè fortis, nimirum Christus.

Ad Argvmentvm de præpositione, Ex, & Per, Respondeo, præpo-

præpositionem, Ex, sæpius tribui Patri; Per, Filio; In, Spiritui sancto, non quia vna persona sit instrumentum alterius, sed ad denotandas eorũ proprietates. Nam, vt docet Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 4. Patri tribuitur, Ex, ad denotandum, quòd ipse sit principium sine principio. Ex enim est nota causæ efficientis. Per, tribuitur Filio, quia Per, est signum causæ mediæ, & Filius est principium de principio: habet enim à Patre, vt sit principium. Vnde dicitur Filius à Patre facere: *Cùm venerit*, inquit, *Spiritus, quem mittam vobis à Patre*. Quamquam posset etiam dici, particulam Per, tribui Filio, quia sapientia est appropriatum Filij, & Deus per sapientiam & artem suam omnia creauit, vt Damascenvs lib. 1. cap. 9 docet. Denique, In, significat continentem, & tribuitur Spiritui sancto, qui est nexus Patris & Filij. Tamen ne hæc diuersitas præpositionum fidei obesset, prouidit Deus dupliciter.

Primo, indicando hæc omnia conuenire eidem Deo. Nam dicitur Rom. 11. *O altitudo diuitiarum, scientiæ & sapientiæ Dei, &c. Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Nam hæc omnia dicuntur de vno atq; eodem Deo, vt patet ex eo, quod præcedit: *Scientiæ Dei, iudicia eius, sensus eius, &c.* Et ex eo quod sequitur: *Ipsi gloria in seculum.* Vel ergo dicuntur de solo Patre, & tunc patet, Per, non significare ministerium; quia tribuitur Patri, quem cõstat, nullius esse ministrum: Vel de solo Filio, aut solo Spiritu sancto; & tunc Filius & Spiritus sanctus non sunt ministri, quia tribuitur eis, Ex, quæ conuenit principali auctori, vt ipsi quoque fatentur: Vel dicuntur de omnibus simul, & tunc omnes simul sunt vnus Deus. Ita monent Ambrosius lib. 4. de fide, cap. 6. Basilius de Spiritu sancto, cap. 5. & Augustinus lib. 1. de Trinitate, cap. 6.

Secvndo, prouidit miscendo has præpositiones; nam interdum, Per, tribuitur Patri, 1. Corinth. 1. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius.* Galat. 4. *Quod si Filius, & hæres per Deum.* Interdum Ex, & De, tribuuntur Filio, vt Ioan. 1. *De plenitudine eius omnes accepimus.* Colos. 2. *Ex quo totum corpus per iuncturas, &c.* Ioan. 16. *Ille de meo accipiet.* Monẽt etiam hoc Ambrosius & Basilius locis notatis.

A)

Ad canonem Concilij Syrmiensis, Respondeo cum Hilario ibidem, Filium dictum esse ministrum, non quòd propriè sit inferior, aut subiectus, sed quia est à Patre. Ministrauit enim non vt famulus domino, sed vt filius patri, inter quos licet non sit inæqualitas naturæ, aut dignitatis, est tamen in Patre auctoritas principij, quæ non est in Filio respectu Patris. est enim Filius à Patre, non contrà. Quòd autem hoc non faciat propriam seruitutem, patet, quia alioqui omnes filij essent serui. Adde, quod nescio quantam auctoritatem habeat Concilium hoc Syrmiense, videtur enim mihi magis toleratum, quàm approbatum. Certè apud Gratianvm dist. 16. & 20. vbi Concilia Catholica enumerãtur, nulla fit mentio Syrmiensis.

Ad Irenaevm, Tertullianum, Eusebiũ, & Lutherum idem respondeo, quamquam Tertulliani, & Eusebij in dogmatibus parua sit auctoritas; Lutheri autem nulla, omnes enim manifesti hæretici sunt, sed Tertullianus & Eusebius doctissimi fuerunt; Lutherus plus habet loquacitatis, quàm solidæ doctrinæ.

Altervm opus Deo proprium, est Conservatio totius mundi, quæ est quasi quædam creatio, de quo Actor. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus.* At hoc idem conuenit Filio, Heb. 1. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ.* Et Col. 1. *Omnia in ipso constant.* hoc est (vt exponit rectè Chrysost.) omnium subsistẽtia pendet à Filio Dei, ita vt si ab ipso conseruetur, consistat; sin minus, continuò intereat; igitur verus Deus est Filius.

Tertivm opus, est Salvatio, Isaiæ 43. *Ego sum Dominus, & nõ est absq; me Saluator.* Et cap. 45 *Deus iustus & saluans non est præter me.* Oseæ 13. *Ego sum Dominus Deus, & Saluator non est præter me.* At, quid magis cõuenit Christo, quàm saluare? Matth. 1. *Vocabis nomen eius Iesvs, ipse enim saluum faciet populum suum.* Nam nomen Iesv יְשׁוּעַ, quod salutem significat, sumptum est. Ac ne dicas, eum saluare ministrando, audi Paulum Heb. 1. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ, per semetipsum purgationem peccatorum faciens.* Etsi enim desit apud Latinos illud *per semetipsum*, est tamen in Græco δι' ἑαυτοῦ, & ibidem confert Christum Paulus

Paulus cum Angelis, & illos seruos, Christum Dominum dicit. Item Isa. 35. *Deus ipse*, id est, per se, non per legatos, *venet, & saluabit nos.* Item Apostoli se Christi ministros, non comministros, dicebant. 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi*; & in nomine eius baptizabant, reconciliabant, miracula faciebant, &c. vt se ministros Christi demonstrarent.

QVARTVM opus, PRAEDICTIO est futurorũ, & scrutatio cordiũ, Isa. 41. *Annunciate quæ futura sunt, & sciemus quia Dij estis.* 3. Reg. 8. *Tu solus nosti omnia corda filiorum hominũ.* Hierem. 17. *Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda, & probans renes.* At, hæc omnia Christo conueniunt, Ioan. 13. *Hoc dixi vobis priusquam fiat, vt cùm factum fuerit credatis, quia ego sum.* Et 1. Pet. 1. *Scrutantes in quod, vel quale tempus significaret eis Spiritus Christi, prænuncians ea, quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias.* Ioan. 2. *Ipse sciebat, quid esset in homine.* Et Apocal. 2. *Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans corda, & probans renes.*

DICES, etiam Prophetas prædixisse futura, & præuidisse cordium cogitationes, vt de Elisæo patet. AT contrà, nam Paulus ad Hebr. 3. confert Christum cum Mose summo Prophetarum, & dicit Mosen famulum, Christum Dominum esse. Item Christus loquitur eodem modo, quo summus Deus, quo modo nullus Prophetarũ loqui auderet. Quis enim vnquam ait: Ego sum scrutans renes & corda, nisi Deus verus & summus? Deniq; si Spiritus Christi illustrauit omnes Prophetas, 1. Pet. 1. Quomodo ipse Christus non altiori modo, quam Prophetæ, occulta nouit?

QVINTVM opus, est PATRATIO miraculorum, Psalm. 71. *Qui facit mirabilia solus.* Et Psal. 85. *Faciens mirabilia magna solus Deus solus.* Et Psalm. 135. *Qui facit mirabilia magna solus.* Quod tamen intelligitur, propria auctoritate, alioquin cùm sancti Apostoli & Prophetę miracula fecerunt, sed per inuocationem Dei, vt hoc loco notat Hilarius. At Christus miracula propria auctoritate faciebat, vt patet, tum quia imperabat, Marc. 4. *Dixit mari, tace, obmutesce.* Et cap. 4. *Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo.* Tum quia sola voluntate etiam absens curabat, vt patet de puero Centurionis,

nis, Matth. 8, & de filio Reguli, Ioan. 4. Tum denique, quia vt verus Dominus totius naturæ, concessit etiam aliis potestatem faciendi miracula, Matth. 10. & ad eius inuocationem Apostoli miracula faciebant, vt patet ex illo Act. 3. *In nomine* IESV *Christi Nazareni surge, & ambula.*

CAPVT X.

Septima Classis ex Patribus.

EX PATRVM doctrina probanda est veritas Catholica. nam etsi aduersarij parum aut nihil tribuant Patribus; tamen Patres, qui ante Concilium Nicænum fuerunt, suos putãt, vt Ignatium, Iustinum, Irenæum, Tertullianum, Cyprianum. Alios etsi contrarios sibi esse fateantur, tamen testimonia Hilarij, Chrysostomi, Ambrosij, Cyrilli, Hieronymi, & Augustini citant contra nos, vt ostendant Patres varios fuisse, & sibi ipsos contradixisse, coactos euidentia veritatis. ac breuiter conãtur eneruare nostrum argumentum ex consensu Patrum, omnium ætatum. Nos ergo producemus testes consentientes omnium ætatum, & maximè ante Nicænum Concilium.

PRIMAE AETATIS. quæ extenditur vsque ad annum centesimum Domini, habemus Clementem, Ignatium, Dionysium, Martialem. Primus prodeat CLEMENS, qui lib. 8. constit. cap. 16. dicit, Patrem sine medio genuisse Filium ante omnia, quod est dicere; Filium non esse factum, sed naturaliter & necessariò prodiisse ex Patre. Nam vt docet Basilius lib. 4. in Eunom. Nihil factum, est immediatum opus artificis, quia mediat operatio, & inter Deum & creaturas mediat voluntas creandi: nec enim posito Deo, immediatè ponitur creatura: at posito Deo, immediatè ponitur Verbum eius. Item cap. 17. postquam recitauerat illud, Sanctus, Sanctus, Sanctus, subiungit explicans: *Sanctus Deus Pater, Sanctus Filius, &c.* Et cap. 18. in fine. dicit Deo: *Tibi omnis gloria, & honor, & adoratio Patri, Filio, & Spiritui sancto, & nunc, & semper, & in secula seculorum.* Similem locum huic profert ex isto Clemente Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29.

Iam

Iam B. DIONYSIVS AREOPAGITA B. Pauli discipulus in lib. de diuin. nom. cap. 1. *Itaq;*, inquit, *in omni fermè Theologica tractatione summam Diuinitatem sanctè celebrari videmus, vt singularem quidem atq; vnicam, propter simplicitatem, & vnitatem illam impartibilem: vt Trinitatem verò, propter super essentialis fœcunditatis in suppositis tribus expressionē.* Et infrà dicit, hanc summam essentiam in vna suarum hypostaseon carnem humanam assumpsisse. Similia habet cap. 3. de mystica Theologia.

Sanctus MARTIALIS in epist. 1. ad Burdegalenses, cap. 10. *Nihil*, inquit, *discretum in Diuinitate Trinitatis sentiatis.* Et infrà: *Et hæc Pater, Filius, & Spiritus sanctus in personis tria diuisa, in Diuinitate vnus Deus indiuisus est.* Hanc epistolā multis de caussis suspicor non esse illius Martialis, qui dicitur fuisse discipulus Christi; Tamen cuiuscunq; sit nihil habet pro aduersariis, sed omnia pro nobis.

Sanctus IGNATIVS Ioannis Apostoli discipulus, & martyr, in epistola ad Philippenses: *Non in vnum trinominem, neq; in tres incarnatos, sed in tres eiusdem honoris credendum esse dicit.* Et infrà: *Si verò*, inquit, *Deus & homo est, cur iniquum vocas Dominum gloriæ, qui natura inuariabilis est?* Et infrà: *Illud*, inquit, *Si Filius Dei es, ignorantiæ argumentum est. Si enim reuera agnouisses, sciuisses quòd ex æquo potest rerum conditor vniuersarum, & facere quod non est, & mutare quod est.* In epistola ad Philadelphienses: *Si quis dicat, vnum esse Deum, & confiteatur Christum* IESVM, *sed eundem nudum esse hominem putet, huiusmodi serpens est, fraudem & errorem prædicans, in exitium hominum, & est eiusmodi inops sensu cognomento Ebion.* NOTA, hunc locum propriè pugnare aduersus nouos Ebionitas, qui Christum purum hominē faciunt. Quia enim lingua Hebraica [illegible] Ebion inopem significat, eleganter Ignatius Ebionitas inopes sensu appellauit.

Rursum idem in epistola ad Antiochenos: *Abiicite*, inquit, *omnem Gentilem & Iudaicum errorem, vt nec multitudinem introducatis Deorum, nec prætextu vnius Dei negetis Christum. Moses enim Dei famulus fidelis dicens; Dominus Deus tuus Deus vnus est, & vnum & solū prædicans Deum continuò confessus est & Dominum nostrum, dicēs; Dominus*

plu

pluit super Sodomam & Gomorrham, à Domino ignem & sulfur. Et infrà: *Omnis*, inquit, *qui annunciat vnum solum Deum, & tollit Christi Diuinitatem, is est Diabolus, & hostis omnis Iustitiæ.* In epistola ad Polycarpum: *Exspecta*, inquit *Christũ Filium Dei in tempore, qui omni tempore caret, palpabilem, omnemq; contactum refugientem, vtpote incorporeũ.* Hæc omnia sunt expressè cõtra Transyluanos, qui Christum temporalem, & nudum hominem faciunt. Sunt etiam cõtra nouos Tritheitas, & Arianos, qui Christum etsi æternum esse fateantur, tamen verum Deum esse negant. Ex quibus etiam facilè colligi potest, quemadmodum sint intelligenda loca, quæ citant ex Ignatio Valentinus Gentilis & Transyluani lib. 2. cap. 6.

PRIMO proferunt epistolam ad Magnesianos, vbi dicitur: *Vnum & solum verũ Deum Patrem suum annunciauit.* Ergo, inquit hæreticus, solus Pater est verus Deus. RESPONDEO, illud, *Solum*, separare Patrem Christi ab iis, qui nõ sunt eiusdem substantiæ cum ipso. Est enim sensus, Patrem Christi esse illum Deũ, qui est vnus & solus verus Deus. quod idem de Filio dici potest, & de Spiritu sancto. Nam cùm vna sit tãtùm vera Diuinitas; & Pater est ille Deus, qui est vnus, & solus Deus; & Filius est ille Deus, qui est vnus, & solus Deus; & Spiritus S. est ille Deus, qui est vnus, & solus Deus. Deniq; nihil aliud Ignatius dixit, quàm quod antea Christus ipse Patri suo dixerat: *Vt cognoscant te solùm verum Deum.*

SECVNDO, proferunt epistolã ad Tarsenses, vbi Ignatius dicit, Christum esse Filium Creatoris, nec esse illum, qui est super omnia Deus, sed Filium eius. RESPONDEO, Christum sic esse Filium Creatoris, vt sit etiam ipse ille idem Creator, vt idem Ignatius dicit epistola ad Philippenses. Ratio huius est, quia Pater gignendo, suam totam essentiam Filio communicauit, ac propterea etiam totam potentiam & sapientiam, qua mundus creatus est. Porrò Pater solus dicitur esse super omnia Deus ab IGNATIO, propter principij auctoritatem, non propter naturæ diuersitatẽ. Alioqui pugnaret cum Paulo Rom. 9. & etiam ipse secum, qui asseruit in epistola ad Philippenses, esse eiusdem honoris Patrem & Filium.

TERTIO, proferunt epistolam ad Philippenses, vbi de Patre exponit illud Deuter. 6. *Dominus tuus Dominus vnus*

est. Et infrà, inducit Christum loquentem ad Satanam: *Non vnum, scio solum, non sum Deo aduersus, confiteor excellentiam.* RESPONDEO, Ignatium ex loco Deuter. 6. probare velle, vnum esse Patrem, & non plures Patres: vt etiam infra docet, vnum esse Filium, & non plures. Probat igitur opinatur hoc modo: *Dominus Deus vnus est*, Deut. 6. Ergo vnus est tantùm Deus Pater, nam si essent plures Patres, illi non possent esse vnus Dominus Deus. Nũc enim Pater & Filius sunt vnus Deus, quia vnus est ab alio. Porrò excellentiam Patris Filius confitetur ratione principij tantũ; vnde statim subiungit: *Noui generationis meæ auctorem Patrem.* Posset tamen locus hic intelligi de Christo homine: alloquitur enim Christus homo diabolum, & tum omnia aptissimè quadrarent enim Christus vt homo verè minor Patre, & Patrẽ Deum ac Dominum suum appellare potest, sicut ipse dicit Ioan. *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum.*

QVARTO, proferunt vltima verba epistolæ ad Antiochenos: *Valete Deo & Christo.* RESPONDEO, hìc distingue. Christum à Deo ratione humanitatis; nam alioqui in hac epistola Ignatius diabolũ vocat eum, qui prætextu vnitatis negat Christi Diuinitatem.

VLTIMO, profertur illud ex epistola ad Ephesios: *Medicus autem noster est solus verus Deus ingenitus, & inuisibilis, &c.* RESPONDEO, hunc locum variè legi; nam quædam antiquiora exemplaria sic habent: *Medicus autem noster vnus est solus verus Deus vnigenitus; & inuisibilis omnium vnigeniti Pater & Genitor.* Alia est lectio apud THEODORETVM in primo dialogo, vbi sic citatur: *Medicus noster est genitus ex ingenito, &c.* ATHANASIVS in lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis, citat hunc locũ hoc modo: *Vnus est medicus noster corporalis & spiritualis, genitus & ingenitus, in homine Deus, &c.* & exponit ingenitum, id est, increatum. Tamen etiam prima lectio non pugnat contra sententiam nostram. Nam posteaquam dixerat Ignatius: *Medicus autem noster est solus verus Deus ingenitus;* Subiunxit: *Habemus autem etiam medicum Iesum Christum ante secula vnigenitum Verbum.* Ex quo intelligimus, illam exclusiuam (solus) cùm dixit Ignatius (*Medicus est solus verus Deus vnigenitus*) non

non excluſiſſe Filium Dei, ſed res creatas, quæ non ſunt eiuſdem eſſentiæ cum vero Deo ingenito.

SECVNDAE AETATIS vſque ad annum CC. habemus quatuor alios Patres, Iuſtinum, Athenagoram, Irenæum, & Clementem Alexandrinum. IVSTINVS in libro de recta fidei explicatione, initio: *Vnus*, inquit, *reuera eſt vniuerſitatis huius Deus, qui in Patre, Filio, & Spiritu ſancto agnoſcitur. cùm namq; ex ſubſtantia ſua Pater Filium genuerit, atq; ex eadem Spiritum produxerit iure optimo, quæ vnam habet eandemq; eſſentiam, vna, atq; eadem dignantur Diuinitate.* Et infrà probat, non eſſe creaturã Filium & Spiritum, ſed vnum Deum creatorem cum Patre. In apologia ad Senatum: *Porrò Filius eius*, inquit, *qui ſolus propriè dicitur Filius, Verbũ ſimul cum illo ante creaturas, & exiſtens, & naſcens, quoniam per eum primitus cuncta condidit, & ornauit.* In apologia ad Antoninum, initio: *Profitemur*, inquit, *nos talium, qui habentur, Deorum eſſe expertes, & Atheos, ſed non veriſſimi illius Dei Patris iuſtitiæ, & caſtitatis, & virtutum aliarum. Verũ hunc ipſum, & qui ab eo venit Filium & Spiritum prophetícum colimus, & adoramus cum ratione & veritate venerantes, &c.* Vbi opponit cultum Trinitatis cultui idolorum & falſorum Deorum, ac proinde docet, Patrẽ, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe verum Deum. Ibidem vltra medium vult illa verba Exod. 3. *Ego ſum qui ſum*, à Chriſto dicta eſſe. *Eò autem*, inquit, *quòd Moſi è rubo eſt dictum; Ego ſum exiſtens ille Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus Patrũ tuorum, ſignificatum eſt, mortuos quoque illos exſtare, & ipſius Chriſti homines eſſe.*

Idem repetit prolixè in Dialogo cum Triphone, vbi etiã non procul à fine docet, Patrem & Filium verè eſſe duos, & tamen vnius eſſentiæ. *Virtutem*, inquit, *eam à Patre nullo pacto diſiungi, & ſecerni poſſe.* Et infrà: *Virtutem iſtam, quã Deum ſermo propheticus vocat, non ita vt Solis lumen nomine tantùm numerari, verùm numero quoq; aliud quoddam eſſe, ſuprà explicui, virtutem hanc dicens de Patre genitam, non per recíſionem veluti ab eſſentia Patris diſpartitam, prout omnia alia diuiſa, & ſecta non eadem ſunt, quæ antea fuerunt quàm ſcinderentur.*

Ex quibus ſoluitur obiectio Gentilis ex Iuſtino. Obiicit

enim, quod in Dialogo cum Triphone dicat, Christum esse alium Deum, præter mundi conditorem. At IVSTINVS non hoc ait, sed tantùm docet, esse alium, id est, aliam personam, quæ sit, & dicatur Deus, & Dominus, præter Patrē, cui attribuitur mundi creatio. hæc enim sunt verba eius ἔστι καὶ λέγεται Θεὸς καὶ κύριος ἕτερος ὑπὲρ τὸν ποιητὸν τῶν ὅλων, vbi illud, ἕτερος, non coniungitur cum, Deus, sed cum verbo ἐστὶ, vt sensus sit, alius præter mundi conditorem est & dicitur Deus. Item, οὗτος ὁ τῷ Αβραὰμ, καὶ τῷ Ιακὼβ, καὶ τῷ Μωσεῖ ὤφθαι λελεγμένος καὶ γεγραμμένος Θεὸς ἕτερος ἐστι τοῦ τὰ πάντα ποιήσαντος Θεοῦ, hoc est, hic qui apparuit Abraæ, Isaac, & Iacob, quiq; dictus & scriptus est Deus, alius est ab eo, qui omnia fecit. Et mox explicans, quē ad modum sit alius, subiungit, ἀριθμῷ λέγω, οὐ γνώμῃ, numero, inquit, non sententia, id est, persona, non essentia.

DICES, Si distinguitur Christus à conditore mundi, ergo nō est ipse conditor mundi. RESPONDEO, per conditorem mundi describi Patrem, quia Patri attribui solet potentia & creatio. Nam alioqui etiam Filium esse creatorem mundi idem Iustinus apertissimè docuit in apologia ad Senatum.

ATHENAGORAS in apologia ad Antoninum: *Filius*, inquit, *Dei ratio, & Verbum est Patris in forma, & efficacia. Ab ipso namq;, & per ipsum facta sunt omnia, quòd vnum sint Pater, & Filius, & quod Filius sit in Patre, & Pater in Filio.* Et infrà: *Primum germen Patris est Filius, non tanquam factum. A primordio enim Deus mens æternæ existens, habuit in ipso rationem & verbum.* Et infrà: *Quis igitur non obstupescat, si Atheos vocari nos audiat, qui dicimus, Deum Patrem, & Filium Deum, & Spiritum sanctum; illorum & in vnione virtutem, & in ordine distinctionem demonstrantes?* Et multò infrà: *Vt æquali honore & potestate cognoscamus Deum, & Verbum eius, & Spiritum sanctum.*

S. IRENAEVS lib. 3. cap. 6. *Neq; igitur*, inquit, *Dominus, neq; Spiritus sanctus, neq; Apostoli eum, qui non esset Deus, definitiuè & absolutè Deum nominâssent aliquando, nisi esset verus Deus, neq; Dominum appellâssent aliquem ex persona sua, nisi qui dominatur omnium, Deum Patrē & Filium eius.*

Et infrà: *Verè igitur cùm Pater sit Dominus, & Filius verè sit Dominus, meritò Spiritus sanctus Domini appellatione signauit eos.* Lib. 3. cap. 8. *Is quidem, qui omnia fecit cum Verbo suo, iustè dicitur Deus, & Dominus solus: quæ autem facta sunt, non tam eiusdem vocabuli percipibilia esse, neq; iustè id vocabulum sumere debere, quod est creatoris.* Lib. 3. cap. 12. *Annunciauerunt Apostoli, hunc esse Christum Filium Dei æternum, eorum Regem.* Et cap. 16. *Cùm,* inquit, *declaratum sit manifestè, quoniam neminem alium Deum vocauerunt, vel Dominum nominauerunt, qui veritatis fuerunt prædicatores, & Apostoli libertatis, nisi solum verum Deum Patrem, & Verbum eius, qui in omnibus principatum habet: manifestè erit ostensum, quòd factorem cœli & terræ, & qui locutus sit cum Mose, & legis dispositionem ei dederit, qui conuocauerit Patres, Dominum Deum confiteri eos, & alterum neminẽ nosse, &c.* Et cap. 20. *Exclusa est,* inquit, *omnis contradictio dicentium, si ergo tunc natus est, non erat antè Christus. Ostendimus enim, qui a tunc non cœpit Filius Dei, existens semper apud Patrem.* Lib. 4. cap. 11. *Ipse igitur Christus,* inquit, *cum Patre vniuersorũ est Deus, qui & loquutus est Moysi, & qui Patribus manifestatus est.*

Sed obiiciunt Gentilis & Transyluani multa ex Irenæo. PRIMO, illud ex lib. 1. cap. 2. *Ecclesia accepit eam fidem, quæ est in vnum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt: Et in vnum* IESVM CHRISTVM *Filium Dei, incarnatum pro nostra salute: Et in Spiritum sanctum, &c.* Vbi vnus Deus omnipotens & creator dicitur Pater, & huius vnius Dei creatoris Filius dicitur IESVS Christus. Ex quo sequi videtur, Christum non esse vnum Deum creatorem cum Patre.

RESPONDEO, hîc vocem, VNVM, tenere se ex parte Dei, non ex parte Patris. Non est enim sensus, quòd vnus Pater, id est, solus Pater sit Deus creator, sed quòd Pater sit ille Deus, qui est vnus & solus creator cœli & terræ; Quod autem non dicatur etiam de Filio, quòd sit ille vnus Deus creator, id factum est, quia Irenæus ibi recitat Symbolum fidei, & Symbolum debet esse breuissimum, & ideo non debẽt repeti, quæ possunt colligi ex dictis. Poterat autem intelligi, Filium esse etiam illum vnum Deum creatorem, tum vt do-

cet Cyrillus in explicatione Symboli Nicæni, quia in Pa[illegible] Filius intelligitur, tum etiam, quia dictum erat, vnum ta[illegible] tùm esse Deum; & tamen fides in Deum dicebatur esse fi[illegible] in Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum. Vnde idem [illegible] renæus in locis citatis à nobis, dicit, Christum esse Deum, [illegible] Dominum creatorem, & sempiternum, & tamen semper [illegible] petit, vnum tantùm esse Deum.

SECVNDO, proferunt multa loca ex lib. 2. cap. 3. & li[illegible] cap. 6. 9. 11. 12. 16. 18. & lib. 4. cap. 1. 2. & 37. & lib. 5. vbi rep[illegible] sæpissimè Irenæus, Deum Israël creatorem cœli & terræ [illegible] Patrem Christi, & quòd Christus seductor fuisset, si [illegible] Deum prædicâsset præter Patrem suum, &c. Hinc [illegible] ducunt, Christum non esse vnum Deum cum Patre, [illegible] ter & Filius distinguantur, & sint duo, non vnus; & [illegible] rum dicatur Deus Israël creator.

RESPONDEO, Irenæum tam sæpe illa repetere [illegible] Valentinum & Marcionem hæresiarchas, qui introduc[illegible] alium creatorem & Deum Israëlis, præter Patrem Ch[illegible] Ceterùm ex eo, quòd Pater Christi dicitur Creator & [illegible] Israëlis, non modò non sequitur, Filiũ non esse illum ip[illegible] Creatorem & Deum Israëlis, sed potius sequitur esse. N[illegible] sicut homo hominem generat, & Rex Regem, ita Cre[illegible] Creatorẽ, & Deus Deum, cum hoc tamen discrimine, [illegible] quia natura diuina est impartibilis, Deus gignit eundem [illegible] mero Deum, sed distinctum tamen in persona, homo [illegible] gignit hominem eundem tantùm in specie.

TERTIO obiiciunt, quòd IRENAEVS exponat de [illegible] Patre, non de Trinitate, illa verba Deut. 6. *Audi Israël, [illegible] minus Deus tuus, Deus vnus est.* Sic enim ait li. 4. cap. 2. *Chri[illegible] stus suum Patrem confitetur, quem & lex annunciat, [illegible] Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est.*

RESPONDEO. Non dicere Irenæum de solo Pa[illegible] locũ debere intelligi, nec nos ita de Trinitate eum intelligere; vt non intelligatur etiam de qualibet persona seorsim. Nec enim Trinitas est, vt somniant aduersarij, à Patre, Fi[illegible] & Spiritu sancto distincta. Sed quod de qualibet persona [illegible] citur seorsim, dicitur etiã de omnibus simul, & contrà, [illegible] ptis tantùm proprietatibus personalibus. CLEMENS Alexandrinus lib. 1. pædagogi, cap. 6. *Sed*, inquit, *eum Filium*, [illegible]

Deu[illegible]

Deus esset, nihil didicisse, fuit consentaneum. Neque enim quis Verbo maior fuerit, sed neq; magister, aut doctor est eius, qui solus est magister. An non ergo vel inuiti fatebuntur, Verbum perfectum ex perfecto Patre natum? Lib. 3. cap. vlt. in fine sic ait: *Laudemus vnum Patrem, & Filium vnà cum sancto Spiritu, qui vnus est omnia, in quo omnia, per quē omnia, qui est vndequaq; bonus, vndequaq; pulcer, vndequaq; sapiens, vndequaq; iustus, cui gloria nunc, & in secula seculorū, Amen.* Denique testatur RVFFINVS in apolog. pro Origene, Clementem hunc in omnibus suis scriptis celebrare vnam gloriam & maiestatem trium personarum.

TERTIAE AETATIS habemus alios sex, ac primum Origenem. ORIGENES Clementis discipulus, habet quidem in suis scriptis apertissimas blasphemias contra Filium Dei, & Spiritum sanctum, vt patet ex Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, & ex Hieronymo in epist. ad Auitum de erroribus Origenis. tamen valdè credibile est, eos insertos ab Arianis postea, vt Ruffin. docet in apol. pro Orig. Nam inueniuntur etiam in scriptis eius sententiæ omninò Catholicæ. & ATHANASIVS in epist. de decretis Nicænæ Synodi, citat Origenem contra Arianos, & addit; Arianos nullum ex veteribus pro suo errore afferre potuisse.

Præterea, magister Origenis Clemens, & discipulus Origenis Gregorius Thaumaturgus rectissimè de Trinitate sentiunt, quomodo igitur probabile est, ipsum tam malè sensisse? ORIGENES igitur lib. 7. in epist. ad Rom. exponens cap. 9. sic ait: *Miror, quomodo quidam legentes, quòd Apostolus dicit, Vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, negent. Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos Deos dicere videantur. Et quid de hoc loco Apostoli facient, in quo apertè Christus super omnia Deus esse perscribitur? Sed non aduertunt, qui hæc ita sentiunt, quòd sicut Dominum Iesum Christum non ita vnum esse Dominum dixit, vt ex hoc Deus Pater non esse Dominus dicatur; ita etiam Deum Patrem non ita vnum Deum esse dixit, vt Dei Filius Deus non credatur. Vnus autem vterque est Deus.* Item: *Qui autem est super omnes, supra se neminem habet: non enim post Patrem Filius, sed de Patre.* Item infrà: *Manifestè ostenditur natura Trinitatis, & substantia*

vna, quæ est super omnia. Hæc Origenes, quæ certè clarissima sunt.

Sanctus GREGORIVS THAVMATVRGVS Neocæsariensis Episcopus in confessione fidei, quæ exstat apud Eusebium ex versione Ruffini lib. 7. hist. cap. 25. & apud Gregorium Nissenum orat. in Gregorium Thaumaturgum, & in tomis Conciliorum ante V. Synodum, dicit, Verbum Dei esse verum Filium veri Patris, Deum ex Deo, inuisibilem ex inuisibili, æternum ex æterno. Et addit: *Trinitas perfecta, maiestate, æternitate, & regno minimè diuiditur.* Item: *Neque seruiens quid, neq; factum, neq; addititium in Trinitate reperitur.*

Sanctus DIONYSIVS ROMANVS Episcopus voluminis edidit præclara: de quibus ita Athanasius in epistola de sententia Dionysij Alexandrini. *Porrò,* inquit, *ex Dionysij Episcopi Romani voluminibus contra eos, qui Filium Dei opus, aut creaturam asseuerant, scriptis, clarè ostenditur, hæresim Christi rebellium Arianorum non iam primùm, sed olim ab omnibus damnatam fuisse.* Item in epistola de decretis Nicænæ Synodi, vltra medium, idem Athanasius recitat hæc verba Dionysij Episcopi Romani: *Audio quosdam apud vos diuini verbi magistros, huius sententiæ professores, qui ex diametro, vt sic dicam, pugnant cum placitis Sabellij: Ille enim cùm blasphemia dicit, Filium esse Patrē, Patremq; Filium: Isti autem quodammodo tres Deos constituunt, dum in tres substantias alienigenas sanctam Vnitatem dispartiuntur. Vniri enim necesse est omnium Deo Dei verbum, & in eodem hærere, versarique Spiritum sanctum; & sanctam Trinitatem in vnum omnium rerum Deum omnipotentem, veluti in verticem & principem consummari, & coalescere. Marcionis enim vaniloqui doctrina sectionem, diuisionemq; Monarchiæ in tres principatus instituit, sed diabolica institutio est, non autem verorum Christi discipulorum. Illi enim vt Trinitatem prædicari à sacris literis planè sciunt, ita tres esse Deos, à veteri aut à nouo Testamento induci, nequaquam agnoscunt. Ceterùm non minùs culpaueris eos, qui Filium Dei opus credunt, & factū Dominū opinantur, cùm sacra eloquia generationem ei congruentē, non formationem aut creationē tribuant.* Et infrà: *Non igitur diuidēda est in tres Deitates admirabilis*

bilis & diuina Vnitas, neque sub nomine creationis minuenda est dignitas & immensa maiestas. Et infrà: *Ita & diuina Trinitas, professioq; Monarchiæ conseruari poterit.* Hæc ille, qui ante M. C C C. annos non solùm Arianos nondum natos, sed etiam nostri temporis Tritheitas, & Samosatenos condemnauit.

Sanctus DIONYSIVS ALEXANDRINVS Episcopus, cùm accusatus fuisset apud Romanum Episcopum Dionysium, quòd Filium Dei creaturam dixisset, scripsit apologiam, ex qua quædam citat Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29. Multa verò ATHANASIVS in epistola de sententia Dionysij Alexandrini, inter alia hæc ponit: *Iam*, inquit, *quia splendor est æternæ lucis, omnibus modis ipse quoque æternus est.* Et infrà: *Hoc pacto Vnitatem, quæ indiuisibilis est, in Trinitatem dilatamus, & Trinitatem, quæ diminui non potest, in Vnitatem consummamus; & tamen scilicet accusamur, quasi qui dicamus, Filium ℞num esse ex numero rerum factarum, & nequaquam Patri suo consubstantialem.* Et infrà: *Ostendo*, inquit, *falsum esse crimen, quod mihi obiiciunt, quòd Christum Deo consubstantialem esse negássem.* Hæc ille.

TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem, vltra medium: *Omnia sibi tradita*, inquit, *à Patre credas, si Creatoris est Christus, cuius omnia, & quia non minori se tradidit omnia Filio Creator, quæ per eum condidit.* Libro contra Praxeam. *Quoniam*, inquit, *ipsa regula fidei à pluribus Diis seculi ad ℞nicum & ℞erum Deum transfert, non intelligentes ℞nicum quidem, sed cum œconomia esse credendum, expauescunt ad œconomiam; numerum & dispositionem Trinitatis, diuisionem præsumunt Vnitatis, quando Vnitas ex semetipsa deriuans Trinitatem, non destruatur ab illa, sed administretur, &c.*

NOTA, vocari à Tertulliano œconomiam Dei, ordinem & dispositionem trium personarum. Infrà. *Ecce*, inquit, *dico, alium esse Patrem, alium Filium, alium Spiritum; malè accepit idiotes quisque aut peruersus hoc dictum, quasi diuersitatem sonet, & ex diuersitate separationem protendat Patris, & Filij, & Spiritus. Necessitate autẽ hoc dico, cùm eundem Patrem, & Filium, & Spiritum contendunt aduersus*

œconomiám Monarchiæ adulantes, non tamen diuersitatem
lium Filium à Patre, sed distributione, nec diuisione alium
distinctione, quia non sit idem Pater, & Filius, sed modulo
lius ab alio. Et infrà: *Alium autem quomodo accipere debe*
iam professus sum, personæ non substantiæ nomine, ad dist
ctionem non ad diuisionem. Ceterùm ubique tenens unam
stantiam in tribus cohærentibus. Et infra: *Si una persona*
Dei & Domini in Scripturis inueniretur, meritò Chri
non esset admissus ad nomen Dei ac Domini. Nemo enim
lius præterquam unus Deus prædicabatur. Et paulò in
Itaque, inquit, *Deus omnino non dicam, nec Dominus, sed*
postolum sequar, ut si pariter nominandi fuerint Pater & Fi
lius, Deum Patrem appellem; & Iesum Christum Dominum
nominem. Solum autem Christum potero Deum dicere, quia
idem Apostolus, ex quibus Christus, qui est, inquit, Deus be
per omnia benedictus in æuum omne. Et infrà: *Et nostris*
tris, inquit, *Deus omnipotens, altissimus, Dominus virtutum*
Rex Israëlis, qui est, hæc dicimus & in Filium competere,
in his Filium uenisse, & in his semper egisse, & sic eum se
minibus manifestâsse, omnia, inquit, Patris mea sunt, cum
& nomina? Et infrà: *Qui tres unum sunt, non unus, quem*
dictum est, Ego & Pater unum sumus, ad substantiæ unit
tem, non ad numeri singularitatem.

Ex his explicari possunt loca in contrarium adducta
Gentili & Transyluanis. Primo obiiciunt, ex libro contra
Hermogenem, non procul ab initio: *Nam*, inquit, *nec Pat*
esse potuit ante Filium, nec iudex ante delictum. Fuit aut
tempus cùm & delictum, & Filius non fuit, quod iudicem
qui Patrem Dominum faceret.

Respondeo, verba ista malè sonare, nec usurpata
non tamen apud Tertullianum significare Filium Dei, n
Deum, non semper fuisse. nam in libro contra Praxeam
ait: *Sermo ergo & in Patre semper, sicut dicit, Ego in Pat*
apud Deum semper, sicut scriptũ est, Et sermo erat apud De
& nunquam separatus à Patre, quia ego & Pater unum
mus. Et folio præcedẽte dixerat: *Ante omnia Deus solus er*
Solus autem, quia nihil extrinsecus præter illum. Ceterum
tunc quidem solus, habebat enim secum rationem suam.
ergo Filius, de quo dicit Tertullianus in lib. contra Herm
gen

genem, quod non semper fuit, nō est Verbum Dei, sed Filius per adoptionem; id est, quiuis alius sanctus homo, vel Angelus; non enim hîc de Christo agitur, sed de creatura rationis participe, quæ extrinsecus accessit, & Deum ex tempore Patrem denominauit. Vel si sit Filius ille Verbum Dei, per tempus quo non erat, nō intelligitur verum tempus, sed prioritas quædā originis. Solùm enim Tertullianus ibi dicere intendit, Deum non potuisse vocari Patrem, nisi postquam Filium habuit. sed prior explicatio solidior est, & facilior.

SECVNDO, obiiciunt ex libro contra Praxeam: *Dum Filium agnosco, secundum à Patre defendo.* RESPONDEO, secundum vocat Filium, & Spiritum tertium, propter ordinem originis, non propter gradus diuersos in essentia. Nam libro contra Hermogenem, longè ante medium sic ait: *Diuinitas gradus non habet, vtpote vnica.* Et in libro contra Praxeam sæpissimè repetit, vnam esse substantiam Patris & Filij. Vnde in eodē libro circa principium, cùm dixit, Filium distingui à Patre, non statu, sed gradu: Per gradum intelligit ordinem personarum.

TERTIO, obiiciunt illud ex eodem loco: *Pater tota substātia est, Filius verò derivatio totius, & portio.* RESPONDEO, cùm Tertullianus dixerit, Diuinitatem non habere gradus, & euidēs sit, eam esse omnino impartibilem, necessariò hæc verba intelligi debent de sola distinctione personali, quam in toto libro intendit. Vocat autem Filium portionem, & Patrem totam substātiam; quia Pater est fons & principium aliarum personarum, & ea ratione quandam maioritatem habet; & hoc modo seipsum explicat: *Filius*, inquit, *derivatio totius & portio, sicut ipse profitetur, quia Pater maior me est. Sic & Pater alius à Filio; dum Filio maior; dum alius qui generat, alius qui generatur; dū alius qui mittit, alius qui mittitur, &c.* & tamen antea, dum loqueretur de substantia, dixerat, Filium non esse alium à Patre.

QVARTO, obiiciunt illud ex eodem libro: *Consequens erit*, inquit, *vt invisibilem Patrem intelligamus pro plenitudine majestatis, visibilem verò Filium agnoscamus pro modulo derivationis.* Vnde ibidem docet, in omnibus apparitionibus Dei in Testamento veteri semper visum fuisse Filium, Patrem autem mansisse invisibilem.

RESPON-

RESPONDEO, apud Tertullianum Patrem dici inuisibilem, & Filium visibilem, non quòd natura Filij visibilis sit, Patris autem inuisibilis, sed quia Pater, vt Tertullianus & multi alij putant, nunquam apparuit in forma corporea, Filius autem multoties tam in Testamento veteri assumens ad tempus formas visibiles, quàm in nouo assumēs carnem. Cùm autem dicit, Filium visibilem pro modulo derivationis, non loquitur de deriuatione Filij à Patre per æternam generationem, sed de deriuatione ad nos per assumptionem formæ visibilis: id verò ita esse, patet. PRIMO, quia paulò pòst sic ait TERTVLLIANVS: *Dicimus & Filium suo nomine eatenus inuisibilem, qua Sermo, & Spiritus Dei ex substantiæ conditione iam nunc, & quia Deus, & Sermo, & Spiritus Dei: Visibilem autem fuisse ante carnem in eo quo dicit ad Aaron & Mariam, Et si fuerit Prophetes vestrum vos, in visione cognoscar illi.* SECVNDO, quia paulò infra de Patre dicit dictum esse illud 1. Timot. 1. *Regi seculorum immortali, inuisibili soli Deo:* De Filio autem contrarium posse, cùm constet eum mortuum & visum, vbi manifestè loquitur de Filio secundum formam humanam.

Est autem hîc obseruandum, Tertullianum vndecunque arripere occasionem probandi, Patrem nō esse Filium, contra hæresim Praxeæ. Et quoniam Scripturæ dicunt, Deum esse visum Abrahæ, Iacob, Mosi, Isaiæ: & Christum Deum visum Apostolis: Tertullianus inde facit argumentum, duas esse in Deo personas, vnam inuisam, alteram visam. Et vt argumentum melius consistat, omnia loca, vbi dicitur Deus apparuisse, exponit de Filio, & omnia, vbi dicitur Deum non posse videri, exponit de Patre. Et quamquam hoc argumentum eius non est adeò solidum: nam potest dici eadem persona diuina visibilis, & inuisibilis; visibilis in specie assumpta, inuisibilis in essentia & personalitate sua: Tamen ex hoc eius argumento colligimus, mentem eius non fuisse negare Christi diuinitatem, sed asserere eius propriam personalitatem.

QVINTO, obiiciunt ex libro de Trinitate, vnum Deum Iudæorum esse Patrem Christi, & Deo Patri nihil comparari posse, & Filium non eripere Patri illud, quod vnus est Deus.

Respon-

Respondeo PRIMO, librum non esse Tertulliani, vt patet, tum quia nominatim refelluntur in hoc libro Sabelliani, quia nondum orti erant tempore Tertulliani, tum etiam quia B. Hieronymus libro 2. contra Ruffinum, hunc librum tribuit Nouatiano. SECVNDO dico, ea loca non esse contra nos: nam verè vnus Deus Iudæorum est Pater Christi, neque Christus eripuit Patri, vt sit vnus Deus, quia Christus non est aliquis secundus Deus, sed idem Deus cum Patre. Nec tamen Patri quidquam comparari potest, si spectes originem, cùm ille sit principium aliarum personarum, non contrà; cum quo tamen consistit æqualitas in substantia trium personarum.

Sanctus CYPRIANVS tractatu de idolorum vanitate, vltra medium: *Vnus*, inquit, *omnium Dominus est Deus, neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cùm sola omnem teneat potestatem.* Et infrà: *Hic Deus noster, hic Christus est.* Et lib. 2. ad Quirinum, cap. 6. quòd Deus sit Christus, probat ex illis Scripturæ locis, quæ omnium consensu loquuntur de vno vero Deo Israël: vt ex illo Genes. 35. *Fac illic altare illi Deo, qui tibi apparuit cùm fugeres à facie Esau.* Item ex illo Isaiæ 45. *In te Deus est, & nō est Deus alius praeter te, tu enim es Deus, & non sciebamus, Deus Israël Saluator.* Item ex illo Rom. 9. *Ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Ex quibus apparet, Christum Cypriano esse verum Deum Israël.

Ex CYPRIANO allegant pro se Transyluani lib. 2. cap. 6. locum vnum in explicatione Symboli, vbi dicitur Creator Deus Pater Christi, & vnum esse Deum Patrem, vnum Dominum Iesum Christum, vnum Spiritum sanctum.

Respondeo PRIMO, Symboli explicationem non esse Cypriani, sed Ruffini; nam ibi refelluntur nominatim Arius, Eunomius, & Photinus, qui tempore Cypriani nondū nati erant. Ex quo habes, quanta sit eruditio historica Transyluanorum, qui nondum didicerunt, quo tempore exstiterint ipsorum prædecessores & parentes. SECVNDO, dico paulò infrà ea verba, quę Transyluani citant, habere expressam ipsorum refutationem. Sic enim ait auctor: *Concilium Vanitatis est, quod ait Paulus Samosatenus, & post eum successor eius Photinus docuit, qui asseruit, Christum non fuisse ante*

secula

seculà natum, sed ex homine Deum existimat factum. Concilium vanitatis est, & quod Arius atque Eunomius docuit, qui Filium non ex ipsa Patris substantia natum, sed ex nihilo creatum volunt; & Filium Dei habere initium, & minorem esse Patre, &c. Sed certè maiore ratione dici potest concilium vanitatis synagoga Transyluanorum, qui non solùm idem docent, quod olim Paulus Samosatenus, sed etiam pro se allegant eos libros, quibus ipsi apertissimè refelluntur. Dico TERTIO, Christum esse Filium Creatoris, & ideo ipsum etiam esse Creatorem, & eundem cum Patre, quia totam Patris essentiam nascendo accepit. Nec obstat sententiæ nostræ, quòd Pater vocetur vnus Deus: nam & Filius dicitur vnus Dominus, & tamen constat etiam Patrem esse Dominum.

QVARTAE ÆTATIS habemus inprimis generalissimum NICAENAM Patrum CCCXVIII. quę Symbolum edidit, quod recitatur à Ruffino lib. 10. hist. cap. 6. & ferè repetitur in Symbolo Constantinopolitano, cap. 1. & explicatur ab Athanasio, & Cyrillo; & cuius omnes ferè Patres cum honore meminerunt. In eo Symbolo hæc de Filio dicuntur. PRIMO, quòd sit verus Deus. SECVNDO, quòd ὁμοούσιος Patri, id est, eiusdem essentiæ cum illo. TERTIO, quòd sit æternus. QVARTO, quòd sit immutabilis & invisibilis sicut Pater. QVINTO, quòd sit genitus, non factus. Itaque non potuerũt Patres clarius refellere eos, qui Filium creaturam esse volunt.

De hoc Symbolo Transyluani mirum iudicium protulerunt: nam lib. 1. cap. 1. dicunt esse Symbolum Antichristi, quia illa verba; *Genitum non factum*, esse Antichristi delicta, cum tam apertè pugnent cum Paulo, qui dicit: *Factum esse ex semine Dauid*, Rom. 1. Et, *Factum esse ex muliere*, Galat. 4. &c. lib. 2. cap. 6. dicunt in hoc Symbolo suam sententiam contineri, cùm dicatur solus Pater vnus Deus Creator. Siquidem incipit: *Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei.*

At in vtroque verè ipsi delirant. Symbolum enim cùm ait, Filium genitum, non factum. loquitur de Christo, qui Deus est. nam paulò infrà dicitur; Et incarnatus, & homo factus

ctus est. Itaque idem Symbolum asserit, Filium factum, & non factum: factum, quâ homo est; non factum, quâ Deus est. Quemadmodum etiam B. Paulus factum dicit ex muliere, & ex semine Dauid, quod attinet ad naturam humanam, quam assumpsit in tempore; & alio loco dicit, non factum ex materia creata, sed genitum à Patre ante omnem creaturam.

Porrò, Pater sic dicitur vnus Deus, vt sæpe iam diximus, sicut Filius vnus Dominus. Vt enim hinc non excluditur Pater à nomine Domini, ita nec Filius à nomine Dei, sed vtrobique vnus tenet se ex parte prædicati, non subiecti, id est, non est sensus, quòd vnus Pater sit Deus, sed quòd Pater sit ille Deus, qui est Deus vnus.

Præter Concilium Nicænum habemus hoc eodem seculo Synodum CONSTANTINOPOLITANAM CL. Patrũ, quæ iterum asseruit, Filium Patri homousion. Præterea habemus in hac ætate multos Patres Græcos & Latinos. ATHANASIVS enim scripsit quinque sermones longissimos contra Arianos, & omnia præterea sua opera eodem direxit. Basilius libros quinque contra Eunomium. Gregorius Nazianzenus orationes quinque de Theologia. Gregorius Nissenus libros etiam quinque, id est, librum vnum de Trinitate, & quatuor sequentes ferè eiusdem argumenti. Cyrillus Hierosolymitanus quinque catecheses de hac re scripsit, id est, à septima ad vndecimam. Epiphanius accuratè scripsit, tum contra Paulum Samosatenum, hær. 65. tum contra Arianos hæres. 69.

Ex Latinis scripsit HILARIVS libros duodecim de Trinitate. LVCIFER Caralitanus libro ad Constantium pro Athanasio, & alterum quòd sit moriendum pro Dei Filio. Marius Victorinus libros quator contra Arium. Gregorius Beticus librum de fide contra Arianos. Sæbadius librum aduersus Arianos. Ambrosius libros quinque de fide. Philastrius in libro de hæresibus, Samosatenum & Arium breuiter confutauit.

Ex Patribus quartæ huius ætatis aduersarij solùm obiiciunt Hilarium & Ambrosium. Nam HILARIVS lib. 9. de Trinit. dicit, solum Patrem esse vnum verum Deum, licet etiam Christus sit Deus. AMBROSIVS in cap. 1. 1. ad Timoth.

moth. explicat de solo Patre illa verba: *Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo.* Et ibidem de solo Patre dicit, esse dictum à Domino: *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Et in capite sextum exponit de solo Patre, illud: *Qui solus est potens Rex Regum, &c.*

RESPONDEO, Hilarium dicere, solum Patrem esse verum Deum, sic tamen, vt non negetur etiam Filius esse verus Deus: quia in Patre intelligitur Filius, qui eiusdem essentiæ est cum Patre, Verba ipsa, quæ Transyluani citant lib. 2. cap. 6. ex Hilarij lib. 9. hoc docent: *Sed solus fortè*, inquit, *Pater Deus verus, Christo non relinquit vt Deus sit. Non relinquat sanè, si vnus Deus Pater Christo, vt vnus sit Dominus non relinquit; quòd si vnus Deus Pater Christo non adimit, vt vnus sit Dominus; ita solus Deus Pater verus Christo Iesu non auferat, vt Deus verus sit.* Vbi apertissimè S. Hilarius confitetur, Christum esse verum Deum, & vnum cum Patre, sicut est vnus & verus Dominus cum eodem Patre.

Ad locum Ambrosij, PRIMO obiicio istis commentariis, quæ non certò sunt Ambrosij, librum 2. de fide, cap. 1. & 3. & lib. 3. cap. 2. vbi contendit illa nomina: *Rex Regum, immortalis, inuisibilis, bonus, potens*, etiam Filio conuenire, & non soli Patri. SECVNDO dico, in his commentariis auctorem eorum tribuere soli Patri illa epitheta, non quia solus habeat, sed quia solus habet à se. Nam in cap. 6. ita se explicat: *Hæc omnia*, inquit, *habet Pater, similiter & Filius à Patre.* Solam inuisibilitatem tribuit simpliciter soli Patri, quia solus Pater non apparuit in forma visibili: Filius autem apparuit, vt dictum est in locis Tertulliani. Tertullianum enim hic auctor sequutus est.

Et quia Transyluani lib. 2. cap. 6. audent dicere, Ambrosium vbique defendere Patris æterni eminentiam, notemus vnum aut alterum locum eius, lib. 5. de fide, cap. vlt. *Ad te*, inquit, *nunc omnipotens Pater cum lacrymis verba conuerto. Ego te quidem inaccessibilem, incomprehensibilem, inæstimabilem promptè dixerim, sed Filium tuum minorem non ausus dicere.* Et infrà: *Si maiorem Filio dixero, vt Arius asserit, impiè iudicaui.* Item in cap. 2. ad Philippenses: *Iure*, inquit, *exæquauit se Deo. Item Christus sciens in forma Dei se esse æqualem se ostendit Deo.* Quanta igitur est impudentia dicere

cere, ab Ambrosio vbiq; prædicari eminentiam Patris, cùm ipse disertis verbis, nec Patrem maiorem, nec Filium minorem pronunciare audeat, & contrà, æqualem vbique asserat? Sed non est hoc primum, nec erit postremum hæreticorum mendacium.

QVINTAE ÆTATIS ab anno CCCC. vsque ad D. habemus duas Synodos generales, quæ iterum approbauerunt Symbolum Nicænum, nimirum Synodum primam EPHESINAM, in epistola ad Nestorium, & CHALCEDONENSEM, act. 2. Præterea multos Patres, qui ex professo scripserunt pro vera Christi diuinitate: nimirum ex Græcis CHRYSOSTOMVS multa eloquentissimè ac doctissimè scripta reliquit in oratione, quòd Christus sit Deus. Et in præcedente in dictum Apostoli: *Tunc & ipse Filius subiicietur ei, &c.* Et in commentariis suis in 1. cap. Ioannis, & 1. ad Colos. & 2. ad Philip. & alibi. Item Theophilus Alexandrinus in prima Paschali epistola. Cyrillus edidit libros septem de Trinitate contra Arianos, & quatuordecim libros thesauri. Præterea in comment. in Ioan. nunquam omittit occasionem refellendi Arianos. Theodoretus lib. 4. de hæret. fab. lib. 2. ad Græcos, in epitome diuinorum decretorum; & in epistolas B. Pauli, passim disputat contra eos qui negant, Christum esse Deum verum.

Ex Latinis GAVDENTIVS tract. 7. in Exodum, & in epist. ad Paulum de dicto Euangelij, Pater maior me est, eleganter Arianos refellit. Hieronymus sæpe Arianos reprehẽdit, atq; etiam conuincit, ac præsertim in libro contra Luciferianos, in epistola ad Marcellam de erroribus Montani; item in alia ad Auitum de erroribus Origenis, & in duabus ad Damasum de nomine hypostasis. AVGVSTINVS scripsit libros quindecim de Trinitate; tres contra Maximinum Arianum; item librum contra sermonem Arianorum, epistolas aliquot, vt 174. & sequentes, in quibus acutissimè Arianos confutat. Denique in comment. Euangelij Ioãnis passim disputat contra Arianos. RVFFINVS in explicatione Symboli, breuiter quidẽ, sed apertissimè Samosatenum & Arium reprehendit. IDACIVS Clarus librum scripsit ad Varimadum contra Arianos. CASSIANVS in septem libris de incarnatione multa inserit aduersus eandem hæresim. quod etiam

facit PROSPER lib. 3. de promissionibus & prædictionibus Dei, cap. 23. & 4. Sanctus LEO Pontifex in epist. ad Flavianum celeberrima, & passim in suis epistolis, & sermonibus, sed præcipuè sermone primo de Pentecoste, Arianorum heresim destruit. Idem facit denique Cerealis Episcopus in libro contra Maximinum Arianum.

Ex his Patribus Transyluani lib. 2. cap. 6. obiiciunt PATREM Chrysostomum, qui in primum caput primæ Timoth. dicit, illa epitheta: *Regi seculorum, immortali, invisibili, &c.* habere Patrem per se, Filium autem à Patre. Ex quo ipsi colligunt, Filium dono gratiæ factum esse Deum, Regem immortalem, &c. AT CHRYSOSTOMVS repugnat; sic enim ait: *Ipse Pater hanc per naturam habet, nos autem per gratiam. nunquid ita & Filius? minimè verò. Verum & ipse hanc per naturam habet.* Et infrà: *Cùm audio Patrem Regem seculorum, non à Filio dominatū tollo. Communia enim ista sunt, & Patris & Filij.*

SECVNDO, obiiciunt Cyrillum, qui libro decimo thesauri, cap. 4. exponit de Patre, non de Trinitate, illud Isa. 44. *Ego primus & ego nouissimus.* RESPONDEO, dicit eo loco CYRILLVS, illa verba conuenire Patri, sed non negat conuenire Filio. Immò cap. 6. sic ait, hunc locum explicans: *Non ad deiectionem Filij hæc à Patre dicuntur, nisi forte ut apud fabulas Gentium fertur, inter Filium & Patrem bellum esse credatis: sed ad deiectionem falsorum Deorum, primum postremumq;, hoc est, sempiternum se Pater Deum appellat, secumq; Filium necessariò intelligit.* Et cap. 4. citato: *Nam,* inquit, *cùm ipse Filius natura increatus sit, & omnium Dominum atq; creator, &c.*

TERTIO, obiiciunt Hieronymum, quem dicunt diu reluctantem veritati, tamen claritate Scripturæ victum, confessum esse vnum Deum esse Patrem: nam in cap. 4. ad Ephes. illud, Vnus Deus, & Pater omnium, dicit, de Deo Patre esse intelligendum. At HIERONYMVS ibidem istam calumniam refellit. dicit enim, non excludi Filium, cùm dicitur Pater vnus Deus, sicut non excluditur Pater, cùm dicitur Filius vnus Dominus. *Si,* inquit, *vt existimant Ariani, Deus Pater est Deus solus, eadem consequentia solus erat Dominus Iesus Christus, & nec Pater erit Dominus, nec Filius Deus.*

sed absit, vt non sit vel in Dominatione Deitas, vel in Deitate Dominatio. Vnus est Deus, & vnus est Dominus, quia Patris & Filij Dominatio, vna Diuinitas est. Præterea & fides vna dicitur, quia similiter in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credimus.

VLTIMO, obiiciunt Augustinum lib. 6. Trin. cap. 9. vbi sic ait: *Quid agimus de illo testimonio Domini? Patri enim dicebat, & Patrem nominauerat, ad quem loquebatur, cùm dixit; Hæc autem est vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum. Videndum est, an intelligere cogamur, tanquam hoc insinuare voluerit, quia solus Pater Deus verus est: ne nō intelligeremus Deum, nisi ipsa tria simul.* Hîc videtur Augustinus dicere nos cogi ad assentiendum solum Patrē esse Deum verum. Vnde Transyluani lib. 2 cap. 6. exultantes aiunt, Augustinus contradicendo huic veritati corroborat eam. Item clarissimam lucem non ferens, ipse quoque veritatem vel inuitus confessus est.

At miseri Transyluani æquiuocatione decepti sunt. Nam ista propositio (Solus Pater est verus Deus) potest habere duplicem sensum. VNVM eiusmodi, Solus Pater est verus Deus, id est, nulla persona est verus Deus præter Patrem. ALTERVM, Solus Pater est verus Deus, id est, Pater etiam seorsim, & solus consideratus, adhuc est verus Deus. Prior sensus est Arianus, & eum arripuerunt Transyluani; posterior est Catholicus, & ab Augustino intentus, vt patet ex verbis citatis. Dicit enim ideo fortè vocari solum Patrem verum Deum, ne putaremus nomen Dei non conuenire, nisi tribus simul, id est, non posse tribui singulis personis seorsim. Præterea ibidem Augustinus nominatim excludit Arianos, qui Filium verum Deum esse negabant, & concludens disputationem, ait: *Nunc æqualitas Trinitatis, & vna eademq; substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est.*

SEXTAE ÆTATIS habemus QVINTAM SYNODVM, quæ cap. 1. asserit tres personas vnius essentiæ, & cap. 11. anathema dicit Ario, Eunomio, &c. Item habemus FVLGENTIVM lib. de fide, ad Pet. cap. 1. in 3. lib. ad Monimum, in libro alio ad obiectiones Arianorum, item in libris ad Thrasimundum. VIGILIVM Tridentinum lib. 4. & 5 contra Eutychen,

tychen, & in disputatione Athanasij, Sabellij, Arij & Photini. Ioannem Maxentivm in professione fidei. Habemus deniq; Boetivm Seuerinum, qui librum acutissimum de Trinitate scripsit. Hunc Transyluani lib. 2. cap. 5. apertissimè delirare, & Sabellianismum docere asserunt, quia dicit repetitionem eiusdem esse, non enumerationem diuersam, cùm dicitur Pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus. At ipsi verè delirant à diabolo fascinati. Boëtius enim non ait, esse repetitionem eiusdem personæ, sed eiusdem diuinitatis, quod necessariò dicere cogimur, nisi multos Deos Paganis introducere velimus.

Septimae Ætatis habemus VI. Synodum generalem, act. 17. Item Gregorivm Magnum lib. Dialog. cap. 29. & sequent. Gregorium Turonicum lib. 5. cap. 43. & lib. 6. cap. 4. historiæ. Isidorum libro de Trinitate.

Octavae Ætatis habemus VII. Synodum, act. 7. & Bedam, qui præter alia scripsit commentaria in Boëtium de Trinitate. Item Ioannem Damascenum lib. 1. de fide Orthodoxa, cap. 2. 6. & 8. & toto ferè libro.

Nonae Ætatis habemus VIII. Synodum, act. vltima. Item Photium, & Theophylactum, Haymonem, Rabanum in caput 9. ad Romanos, & 2. ad Pihlippenses, & alibi.

Decimae Ætatis, quæ obscurissima omnium fuit, habemus Ambrosium Ansbertvm in commentaris in Apocalypsin, præsertim in initio & in fine; Item Radulphum Flauiacensem Leuit. cap. 2.

Vndecimae Ætatis habemus S. Anselmvm lib. de S. Trinit. Item Giselbertum in lib. de altercatione Ecclesiæ, & Synagogæ ad Anselmum.

Dvodecimae Ætatis habemus Richardvm de S. Victore, in libris sex de Trinitate, & S. Bernardvm epist. 190. ad Innocentium contra Petrum Abailardum.

Decimae tertiae Ætatis habemus Concilium Lateranense cap. 1. ac simul multos insignes Theologos, qui etiam omnibus sequentibus ætatibus, qui vel ad sententias Petri Lombardi commentaria addiderunt, vel ipsi proprias summas Theologicas ediderunt, vt Alexander Alensis, Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonauentura, & alij.

Dece-

DECIMAE QVARTAE ÆTATIS, Cõcilium VIENNENSE, vnde exstat Clementina vnica de summa Trinitate & fide Catholica.

DECIMAEQVINTAE ÆTATIS, Concilium FLORENTINVM sess. vlt. in decreto de processione Spiritus sancti.

DECIMAE SEXTAE, Concilium TRIDENTINVM sess. 3. Continuata est igitur fides S. Trinitatis consubstantialis, quæ vnus Deus verus est, ab Apostolicis temporibus vsq; ad nos; quòd est argumentum insigne veritatis, nec enim hæreses tamdiu durauerunt vnquam.

CAPVT XI.

Octaua Classis ex Sibyllis.

SIBYLLAE multa clarius prædixerunt, quàm vlli Prophetarum. Citant verò Sibyllarum testimonia Iustinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Lactantius, Augustinus, & alij veteres frequentissimè. Quin etiam Clemens libro 6. Stromatum, ante medium, dicit Apostolum Paulum hortatum Gentiles ad lectionem Sibyllarum. Exstat carmen Sibyllæ Erithreæ celeberrimum, cuius capitales literæ faciunt hanc sententiam; Iesus Christus Dei Filius, Saluator, crux, & concluditur hoc disticho:

Vnus & æternus Deus, hic seruator, & idem
Christus pro nobis passus, quem carmina signant.

Et suprà dixerat de Christo venturo ad iudicium:

Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis.

Legi possunt hæc carmina in oratione Constantini Magni ad Sanctorum cœtum, quę habetur apud Eusebium post vitam Constantini; In qua etiam oratione Constantinus dicit, Ciceronem incidisse in ista carmina, & ea Latina fecisse. Et licet non inueniantur inter opera Ciceronis, tamen lib. 2. de diuinatione affirmat Cicero, se vidisse carmina Sibyllæ, quæ initialibus literis certam sententiam redderent, quod genus carminis Græcè dicitur ἀκροστιχὶς. vbi satis indicat, se hæc ipsa carmina legisse. nec enim alia exstant quæ capitalibus literis aliquid significent.

Præterea LACTANTIVS lib. 4. cap. 18. & AVGVSTINVS lib. 18 ciuit. Dei, cap. 23. referunt hæc carmina Sybillarum de Christi diuinitate.

Ipsa tuum stulta Deum non agnouisti, sed spinea corona, corona, horridumq; fel miscuisti. Item illa: *Et dabunt Deo alapas manibus incæstis.*

Præterea lib. 6. Sybillinorum circa finem hæc legimus:

Cùm Domus effundet stirpem Dauidica, cuius
In manibus totus mundus, tellus, mare, cœlum.

Et infrà:

Namq; Dei malè sana tui te notio fugit, &c.
O lignum felix in quo Deus ipse pependit, &c. Et lib. 8.
Non nosti miseranda tuum quem proluit olim
In Iordane Deum, &c.

Lib. 8 ponuntur verba Angeli ad MARIAM:

Accipe Virgo Deum gremio intemerata pudico, &c.

CAPVT XII.

Nona Classis ex diuinis testimoniis visionum & miraculorum.

PRAEVIDENS Spiritus sanctus Arianam hæresim sæpius renouandam, & plurimum Ecclesiæ nocituram testatissimum esse voluit, eam veritatis mam esse hæresim.

PRIMO igitur annis circiter quinquaginta ante exortam Arij hæresim, apparuit S. Gregorio Thaumaturgo Virgo MARIA, & cum ea S. Ioannes Euangelista, & Virgine imperante Ioannes tradidit Gregorio eam fidei confessionem, in qua prædicatur Verbum, Deus verus, æternus, increatus, & Trinitas consubstantialis. Refert hanc visionem Gregorius NYSSENVS in orat. de laudibus eiusdem Thaumaturgi.

SECVNDO, paulò ante Arianam hæresim reuelauit Deus S. Antonio, vt Athanasius scribit in eius vita, horribilia illa mala quæ Arius in Ecclesia inuecturus erat. Ex quo factum est, vt Antonius nullum Arianum ad montem suum accedere pateretur, sed vt pestem quandam ea toto illo monte fugaret.

TERTIO

TERTIO, circa idem tempus S. Petro Martyri Episcopo Alexandrino, cùm iam prima semina Arianæ hæresis apparere cœpissent, apparuit in carcere Christus veste scissa à summo vsque deorsum. & cùm S. Petrus rogaret, quid hoc sibi vellet, responsum accepit, Arius hoc fecit, quia populum meum à me separauit. Scribit BEDA & ADO in Martyrologiis 25. Nouembris.

QVARTO, Arius ipse Constantinopoli in publicis latrinis subita ventris solutione occupatus intestina omnia cum vita profudit. Scribunt hæc ATHANASIVS in orat. 1. contra Arianos. RVFFINVS lib. 10. hist. cap. 13. Gaudentius in epist. ad Paulinum. Epiphanius hæresi 68. & 69. & alij. Addit Athanasius in epistola ad Serapionem fratrem, antequam hoc fieret, Arium Constantino iureiurãdo affirmasse, se Catholicam fidem colere: à Constantino autem audiuisse: *Si recta est fides tua, benè iurasti: si autem impia est, & tamen iurasti, Deus pro iuramento condemnet.* Deinde cùm vellet Arius vi in Ecclesiam intrare, scribit ibidem Athanasius, S. Alexandrum Episcopũ Constantinopolitanũ orasse Deum, vt si permitteret Arium ingredi Ecclesiam, tolleret se de hoc mundo, sin autem Ecclesiæ parceret, tolleret Arium. Ex quo intelligimus non casu factum fuisse, vt tam fœda morte Arius extingueretur, sed planè Dei prouidentia singulari, qui ea ratione implere voluit, & pij Principis comminationem, & sancti Pontificis orationem: *Ipse Dominus*, inquit Athanasius, *iudicem se prabens Arianam hæresim condemnauit.*

QVINTO, cùm LVCIVS Episcopus Arianus Catholicos vbique persequeretur, Monachi his verbis miracula faciebant: *In nomine Iesu, quem Lucius persequitur, surge & ambula.* Scribit Ruffinus lib. 11. hist. cap. 4.

SEXTO, S. Hilarius ab Arianis in exilium relegatus, insulam quandam solo imperio & præsentia sua à serpentibus liberauit, postmodum etiam mortuum ad vitam reuocauit, vt scribit Fortunatus in eius vita.

SEPTIMO, S. MARTINVS, vt Sulpitius scribit, adeò vehementer Arianis resistebat, vt publicè virgis cæsus, & à patria expulsus fuerit, cùm interim innumerabilibus quotidie miraculis coruscaret.

OCTAVO, S. BASILIVS cùm quæstio esset de quadam Ecclesia, vtrum eam Catholici, an Ariani possidere deberent, conditionem illis obtulit, vt Ecclesia firmissimis regulis clauderetur, & eorum esset, qui iuxta suam fidem orantes, solo verbo, nulla vi alia externa adhibita, eam aperirent. Accepta conditione priores Ariani diu orantes, iuxta fidem suam nihil efficere potuerunt: Deinde Basilio cum Catholicis orante, tanta vi continuò fores Ecclesiæ apertæ sunt, ac si verba illa tonitrua quædam fuissent. Scribit hoc Amphilochius in vita Basilij.

NONO, cùm IVSTINA Imperatrix Ariana cum suis Ambrosium & Catholicos persequeretur, reuelauit Deus eidem Ambrosio corpora incorrupta sancti Gerualij & Prothasij, & per ea cæcum illuminauit; multaque alia edidit miracula. fuisse autem hæc ad Arianorum confusionem docet AVGVSTINVS lib. 9. confess. cap. 7. & idem etiam patet ex eo quod Ariani, quantum poterant, ista miracula calumniabantur, vt ipse Ambrosius testis est in sermone de S. Gerualio & Prothasio.

DECIMO, scribit VICTOR VTICENSIS lib. 1. de persecutione VVandalica, cùm sancti Martyres pro fide Catholica ab Arianis flagellarentur vsque ad ossium denudationem, sæpe accidisse, vt sequenti die diuino miraculo integri columnes conspicerentur. Lib. 2. idem auctor scribit, à Eugenio cæcum illuminatum eo ipso tempore, quo Ariani Catholicos maximè vexabant. Lib. 3. scribit, aliquot Catholicis hominibus iussu regis Ariani linguas radicitùs euulsas fuisse, & eos tamen semper loquutos optimè quousque vixerunt, cuius miraculi meminit etiam S. Gregorius libro tertio Dialog. cap. 32. ac dicit se loquutum cum quodam Episcopo sene, qui vnum ex illis viderat sine lingua loquentem.

VNDECIMO, idem GREGORIVS eodem lib. 3 cap. 30. & 31. tria mirabilia narrat, quæ suo tempore acciderunt. PRIMVM accidit in vrbe Spoletana. Cùm enim Arianus Episcopus in Ecclesia sancti Pauli intrare, & suo errori eam Ecclesiam dedicare vellet, Catholici metuentes, Ecclesiam lampadibus omnibus extinctis, diligentissimè clauserunt, sed cùm accederet Arianus cum suorum grege impetum facturus,

facturus, continuò omnes portæ simul magno fragore edito per se patuerunt, & effuso cœlitus lumine, lampades omnes accensæ sunt, sed simul cæcitate Episcopus percussus est, tantoque terrore omnes affecti, vt intrare ausi non fuerint, sed Episcopum suum cæcum effectum in domum suam confusi retulerint. SECVNDVM Romæ accidit; nam cùm Ecclesiam quandam, quæ Arianorum fuerat, ipse B. Gregorius introductis Sanctorum reliquiis reconciliasset, Diabolus in specie horrendæ suis exiuit. Item nubes lucidissima super altare descendit, & simul ingens suauitas odoris in eum omnem locum effusa est, lampadesque omnes accensæ diuinitùs. TERTIVM in Hispania, vbi cùm Herminigildus regis Filius à Patre Ariano propter fidem necatus esset, visæ sunt noctu circa eum lampades accensæ, & Angelorum cantus à multis est auditus.

DVODECIMO, vt scribit GREGORIVS Turonicus lib. 2. hist. Franc. cap. 3. cùm in Africa Cyrola quidam Patriarcha Arianorum Catholicos persequeretur, & eodem tempore tres sancti Episcopi, Eugenius, Vindemialis, & Longinus, qui præter ceteros ei resistebant, omnes miraculis coruscarent, voluit etiam hæreticus miraculum facere. itaque cuidam quinquaginta aureos numerauit, vt se cæcum fingeret, sed dum transeunte per viam Cyrola, ille cæcum se simulans Cyrolæ auxilium postularet, accessit Cyrola, & oculos eius tetigit, imperans vt videret in signum veritatis, quam prædicabat, repentè verò tantus ardor oculos illius miseri occupauit, vt coactus fuerit manibus eos comprimere, ne è fronte exilirent; tum verò detexit dolum, & fidem Catholicam alta voce confessus, à sancto Eugenio signo crucis repentè curatus est.

His igitur, aliisq; diuinis testimoniis satis apertè probatur, eorum sententiam Deo inimicam esse, qui Dei Filium Deum verum esse negant. Sed iam tempus est, vt ad confirmandam Spiritus sancti diuinitatem accedamus; quæ erat quinta pars disputationis institutæ.

CAPVT XIII.

Demonstratur Diuinitas Spiritus sancti.

QVOD igitur ad QVINTVM attinet, probandum est, Spiritum sanctum esse verum Deum: idque aduersarij tametsi negant, tamen non magnopere de eo laborant. ipsi enim contendunt propter excellentia Patris: sed si ea excellentia tolli debeat propter confessionem alicuius personæ æqualis Patri, parum refert credunt vtrum ea persona sit vna, vel duæ. Itaque Valentinus Gentilis semper ferè dicebat, de Spiritu sancto non esse quæstionem. Transyluani autem lib. 2. cap. 5. negant quidem Spiritum sanctum esse adorandum, aut inuocandum Deum, tamen non accuratè id probant, nec refellunt contraria. quare contenti erimus id probare ex Classibus argumentorum, quibus probauimus Filij diuinitatem, sed brevissimè.

PRIMA Classis ex Testamento veteri, quæ multa loca suppeditare posset, sed quia breuitati studemus, sufficiens nus locus. Sic igitur loquitur Scriptura diuina 2. Reg. 23. *Hæc sunt verba nouissima, quæ dixit Dauid. Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Dixit Deus Israël mihi, loquutus est Fortis Israël, Dominator hominum.* Vbi apertè vides, illum ipsum, qui dicitur Spiritus Domini, eundem dici Deum Israël. ex quo sequitur, vt sit Deus verus.

SECVNDA Classis ex nouo Testamēto, quod multa ... loca subministraret, si opus esset; sed ille vnus erit satis. ... Dominus Apostolis dicit. Matth. vlt. *Euntes baptizate omnes Gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Nō esset Dominus copularet cum Patre & Filio Spiritum sanctum, creatura esset. Deinde, vt S. Gregorius Nazianzenus ratiocinatur orat. 5. de Theologia; Quomodo posset Spiritus sanctus per Baptismum nos regenerare, & Deos quosdam facere, nisi esset ipse verus Deus? nam *gratiam, & gloriam dabit Dominus*, ait Dauid in Psalmo 83.

TERTIA Classis ex vtroq; simul Testamento clarissimum nobis testimonium præbet ad probādam Spiritus sancti ...uinita-

uinitatem. Nam illum ipsum, quem Isaias vocat Dominum exercituum, quemq; omnes fatentur esse Deum verũ, illum, inquam, ipsum Apostolus dicit esse Spiritum sanctum. Sed ipsa verba Scripturæ audiamus. Isa. 6. *Dicit Dominus exercituum Isaiæ; Vade, dic populo huic, audite audientes, & nolite intelligere, &c.* Actor. vlt. *Benè Spiritus sanctus loquutus est per Isaiam, dicens; Vade ad populum istum, & dic eis, aure audietis, & non intelligetis, &c.* PRAETEREA, omnes Prophetæ, cùm sermones suos ad populum explicarent, nónne identidem repetebant: *Hæc dicit Dominus Deus?* At 2. Pet. 1. dicitur: *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines* Igitur ille Dominus Deus erat Spiritus sanctus. Quare Zacharias ait, Luc. 1. *Benedictus Dominus Deus Israël, etc.* Et mox: *Sicut loquutus est per os Sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius.* Quibus verbis non potuit clarius Zacharias exprimere spiritum sanctum esse ipsum Dominum Deum Israël, quibus vocibus verum Deum significari aduersarij passim testantur.

QVARTA Classis ex nominibus est, & quidem ex hac Classe tria sumuntur argumẽta. PRIMVM negatiuum, quia nusquam in Scripturis Spiritus sanctus dicitur creatura, aut factus, cùm tamen multis in locis enumerentur omnes præcipuæ creaturæ, vt Dan. 3. in cantico puerorum. Psal. 102. & 148. vbi excitantur omnes creaturæ ad laudem Dei, & nominatim Angeli, cœli, aquæ, homines, bestiæ, &c. Spiritus verò sancti nulla mentio fit. sic etiam Coloss. 1. enumerantur nobilissimæ creaturæ, throni, dominationes, principatus, potestates. Et 1. Pet. 3. Angeli, potestates, & virtutes, vt illis omnibus Christus maior esse demonstretur. Quibus locis debuisset omnino etiam Spiritus sanctus nominari, si creatura esset, & ipso Filio Dei minor, vt aduersarij docent. At nusquã cum creaturis, semper cum Patre, & Filio Spiritum sanctum nominari videmus. Hoc argumentum faciunt multi Patres. IVSTINVS libro de recta fidei confess. initio. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 18. Epiphanius in ancorato non procul ab initio. & Chrysostomus Tom. 5. hom. in illud; *Tunc & ipse Filius subiicietur.*

SECVNDVM argumentum sumitur ab ipso nomine Dei; nam solus Deus verus in Scriptura dicitur absolutè Deus,

vt

vt suprà ostensum est ex Irenæo lib. 3. cap. 6. At Spiritus sanctus vocatur absolutè Deus Act. 5. *Anania cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus, sed Deo.* Ecce expressum nomen Dei tributum Spiritui sancto, contra mendacium Transyluanorum, lib. 1. cap. 5. vbi dicunt nusquam expressè vocari Deum Spiritum sanctum.

TERTIVM ex confessione aduersariorum; nam Arian. eraserant ex suis codicibus illa verba Ioan. 4. *Spiritus est Deus*, vt testatur Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 11. Ergo putauerunt Spiritum sanctum in Scripturis Deum esse appellatum. Si enim putabant sensum esse, Spiritus est Deus, id est, Deus est spiritualis naturæ, quare deleuerunt illa verba? Sed magis eis nocuit litura sua, quàm litera Dei. Siquidem verba illa Dei non necessariò de Spiritus sancti persona intelligenda sunt: at litura illa clamat, hæreticos Arianos in reprobum sensum datos esse, & in Spiritum sanctum peccare, cùm malint Scripturas sanctas delere, quàm errores suos deponere.

QVINTA Classis constat ex attributis; solus Deus est immēsus & vbiq;. At de Spiritu sancto legimus Psal. 138. *Quo à spiritu tuo?* Et Sap. 1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* Item, solus Deus est omnipotens; at de Spiritu sancto legimus Sap. 7. *Omnem habens virtutem.* Item solus Deus cognoscit seipsum perfectè, at de Spiritu sancto legimus 1. Cor. 2. *Nemo scit quid sit in Deo, nisi spiritus Dei.* Et rursum *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei.* Itē solus Deus est bonus. at de Spiritu sancto legimus. Psal. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Denique solus Deus habet templum. at de Spiritu sancto legimus. 1. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti.* Et ita: *Portate & glorificate Deum in corpore vestro.* Quem locum tractat AVGVSTINVS lib. 1. de Trinit. cap. 6. *Non est, inquit, creatura Spiritus sanctus, quia cui corpus nostrum templum exhibemus, necesse est huic eam seruitutem debeamus, quæ non nisi Deo seruiendum est, quæ Græcè appellatur λατρεία* & lib. 1. contra Maximinum, cap. vlt. *Cùm audis, inquit, nescitis, quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti?* Et in eodem loco: *Nescitis, quia corpora vestra mem-*

sunt Christi ? Noli negare Deum esse Spiritum sanctum, ne templum creaturæ facias membra creatoris.

SEXTA Classis ex operibus. PRIMO, solius Dei opus est creatio, & tamen legis Iob. 33. *Spiritus Dei fecit me.* Et Psal. 32. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Et Psalm. 103. *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur.*

SECVNDO, solius Dei est, conseruare, & tamen legis Sapient. 1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc πνεῦμα, quod continet omnia, &c.*

TERTIO, solius Dei est saluare, & iustificare, & tamen legis, 1. Cor. 6. *Iustificati estis in nomine Domini* IESV CHRISTI, *& in Spiritu Dei nostri.*

QVARTO, solius Dei est futura prædicere, & scrutari corda, & tamen legis 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Et Sap. 1. *Renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiã habet vocis,* id est, ideo Deus scrutatur corda, quia Spiritus eius est vbique, omnia penetrat, omnia nouit genera linguarum, etiam quæ in intimo corde sunt.

QVINTO, solius Dei est miracula facere; at Christus ipse: *In Spiritu Dei eiiciebat dæmonia.* Matth. 12. & Paulus 1. Cor. 12. auctorem facit doni linguarum, sanitatum, &c. Spiritum sanctum. Et Heb. 2. omnia miracura quæ per Apostolos fiebant, vocat *Spiritus sancti Dei distributiones.*

SEXTO, solius Dei est Ecclesiam regere absoluta potestate. At Spiritus sanctus gubernat Ecclesiam, quæ est regnum Christi, planè vt Dominus absolutus, & non minùs quàm Pater & Filius. Act. 10. *Dixit spiritus Petro, vade ad eos nihil hæsitans, quia ego misi eos.* Act. 13. ait *Spiritus sanctus, segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos.* Ibidem: *Et ipsi missi à Spiritu sancto.* Act. 15. *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris.* Actor. 16. *Vetati sunt à Spiritu sancto, loqui verbum in Asia.* Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* 1. Corinth. 12. *Omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.*

SEPTIMA

SEPTIMA Classis constabit ex comparatione Spiritus sancti ad Christum: nam si probemus Spiritum sanctum maiorem Christo esse, quatenus Christus homo est, probatum erit quoq; Spiritum sanctum vnum esse Deum cum Patre. Qui quidem aduersarij nihil omnino esse volunt Christo, quam nudum hominem faciunt, maius præter Deum Patrem.

Esse igitur Spiritum sanctum homine Christo maiorem demonstratur illis omnibus argumentis, quibus aduersarios probant, Deum Patrem esse Christo maiorem. Maiorem Patrem homine Christo, quia eum misit, Ioan. 8. At eundem misit Spiritus sanctus. sic enim legimus Isaiæ 48. *Et nunc Dominus meus misit me, & Spiritus eius.* Patrem sanctificasse Filium Ioan. 10. *Quem Pater sanctificauit & misit in mundum.* Sanctificauit etiam Spiritus sanctus. Isaiæ 51. & Luc. 4. *Spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me, euangelizare pauperibus misit me.* Item Patrem Filij incarnationem operatum esse. Rom. 8. *Misit Filium suum in similitudinem carnis peccati.* Idem operatus est Spiritus sanctus. Matth. 1. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Item in virtute Patris Filium fecisse miracula. Ioan. 14. *Pater in me manens, ipse facit opera.* Et Spiritu dicit Matth. 12. *Si ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia.* ITEM Patrem Filium obtulit ad mortem. Rom. 8. *Proprio filio non pepercit, &c.* Idem fecit Spiritus sanctus Heb. 9. *Spiritum sanctum obtulit semetipsum.* DENIQVE Patrem Filium suscitauit. Act. 2. Idem Paulus dicit de Spiritu Rom. 8. *Si Spiritus eius, qui suscitauit IESVM à mortuis, habitat in nobis.* Accedit, quòd grauius est, peccare in Spiritum sanctum quàm in Christum hominem Matth. 12. Ex quo planè intelligitur, maiorem esse Spiritum sanctum Christi humanitate, proinde esse Deum verum.

OCTAVA Classis ex Patribus. Patres citati pro Christi diuinitate, loquuntur & ibidem ferè omnes etiam de Spiritu sancto. idcirco satis erit hîc notare eorum nomina, qui ex professo scribunt de solius Spiritus sancti diuinitate. ATHANASIVS in epistola ad Serapionem. Basilius lib. 5. in Eunom. & lib. ad Amphilochium de Spiritu sancto. Nazianzenus lib. 5. de Theologia. Nyssenus in libro ad Eustathium, quòd Spiritus sanctus sit Deus. Epiphanius haer. 74. Didymus libris duobus de Spiritu sancto. Cyrillus

rosolymitanus catech. 16. & 17. Chrysostomus in homiliis aliquot de Spiritu sancto. Cyrillus Alexandrinus lib. 7. de Trinitate toto. & lib. 13. & 14. thesauri; & in libro speciali de Spiritu sancto. HILARIVS lib. 12. Trinit. Ambrosius libris tribus de Spiritu sancto. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 6. & lib. 1. contra Maximinum in fine. THOMAS lib. 4. contra Gentes, à cap. 16. ad 17.

NONA Classis ex miraculis constat: sed quia miracula, quæ facta sunt ad confirmandam Christi diuinitatem, eadem confirmant etiam diuinitatem Spiritus sancti, solùm repetemus vltimum miraculum suprà commemoratum. Sic igitur scribit GREGORIVS TVRONICVS lib. 2. historiæ Francorum, cap. 3. *Erant tunc temporis cum sancto Eugenio viri prudentissimi, atq; sanctissimi, Vindemialis & Longinus Episcopi, pares gradu, & virtute non impares. Nam sanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum suscitâsse: Longinus autem multis infirmis salutem tribuit: Eugenius quoque non solùm visibilium oculorum cæcitatem, sed etiam mentium depellebat. Quod cernens ille nequam Arianorum Episcopus, vocatum ad se quendam hominem ab illo, quo ipse vinebat, errore deceptum, ait, non patior, quòd hi Episcopi multa in populo signa depromunt, illosq; cuncti me neglecto sequuntur. Acquiesce nunc his, quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis sede in platea, per quam nobis est transitus, & manus super clausos oculos ponens me prætereunte cum reliquis exclama magna virtute dicens, te beatissime Cyrola, nostræ religionis antistes, deprecor vt respiciens manifestes gloriam, ac virtutem tuam, vt oculos meos aperiens merear lucẽ videre, quam perdidi. Qui iussa complens, residensq; in platea, transeunte hæretico cum sanctis Dei, iste, qui Deum irridere cogitabat, exclamat in magna virtute, dicens: Audi me, beatissime Cyrola: audi me sancte sacerdos Dei: respice cæcitatem meam: experiar ego medicamenta, quæ sæpe cæci reliqui à te meruerunt, quæ leprosi experti sunt, quæ ipsi etiam mortui præsenserunt. adiuro te per ipsam virtutẽ, quam habes, vt mihi desideratam restituas lucem, quia graui sum cæcitate percussus. Veritatẽ enim nesciens verum dicebat: quia cæcauerat eum cupiditas, & virtutem Dei omnipotentis irridere per pecuniam æstimabat.*

Tunc

Tunc hæreticorũ Episcopus paululùm se diuertit, & qui in virtute triumphaturus elatus vanitate, atq; superbia, p fuit manum suam super oculos eius, dicens; Secundum fidei nostram, qua rectè credimus, aperiantur oculi tui, & mox hoc nefas erupit, risus mutatur in planctum, & dolus Epi est patefactus in publico. nam tantus dolor oculos illius sit, vt eos digitis vix comprimeret, ne creparent.

Denique clamare cœpit miser, ac dicere: Va mihi miser quia seductus sum ab inimico legis diuinæ. Va mihi, qua per pecuniam irridere volui, & quinquaginta aureos ut hoc facinus perpetrarem. Ad Episcopum autem auctor ce aurum tuum, redde lumen meum, quod dolo tuo perdi vosq; rogo glorioſissimi Christiani, ne despiciatis miser velociter succurrite pereunti. Verè enim cognoui, quia Deus non irridetur. Tunc sancti Dei misericordia moti, dixerunt, credis, omnia possibilia sunt credenti. at ille clamabat magna; Qui non crediderit Christum Filium Dei, & Spi sanctum æqualem habere substantiam, atq; Deitatem cum Patre, hodie quæ ego perfero, patiatur. Et adiecit; Credo um Patrem omnipotentem; Credo Filium Dei Christum SVM æqualem Patri; Credo Spiritum sanctum Patri, & lio consubstantialem, atq; coæternum.

Hæc illis audientes, & se inuicem honore mutuo præ tes, oritur inter eos sancta contentio, quis oculis eius beatæ crucis imponeret. Vindemialis, ac Longinus Exp ille è contra eos exorat, vt manus imponerent cæco. Qui fecissent & manus suas super caput eius tenerent, S. Exp crucem super oculos cæci faciens ait; In nomine Patris lij, & Spiritus sancti veri Dei, quem trinum in vna æq tate, atq; omnipotentia confitemur, aperiantur oculi ca statim ablato dolore ad pristinam rediit sanitatem. Hæc

Atque hæc de Spiritu sancto sufficient.

Nunc ad postremam disputationis partem atque aduersariorum argumenta breuiter confutemus.

CAPVT XIV.

Soluitur primum argumentum hæreticorum.

IGITVR PRIMA obiectio Transyluanorum lib. 1. cap. 1. talis est. Christus & Apostoli prædixerũt statim venturum Antichristum fuisse post Christi obitum, & aboliturum fidem veram Christi: sed videmus post Christi mortem toto orbe terrarum adoratum Deum trinum in personis & vnum in essentia: igitur aut fides Trinitatis, est fides Antichristi, aut certè mentiti sunt Christus & Apostoli.

Propositionem his testimoniis probant. Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Item Ioan. 9. *Me oportet operari, donec dies est, venit autem nox, in qua nemo potest operari: quandiu in mundo sum, lux sum mundi.* Luc. 21. *Videte ne seducamini, multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, & tempus appropinquauit, nolite ergo ire post eos.* Vide, inquiunt, quomodo Christus dicat tempus suæ abolitionis in proximo fuisse. Act. 20. *Scio quia post discessum meũ intrabunt in vos lupi rapaces non parcentes gregi.* Coloss. 2. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiã, &c.* Quæ maior Philosophia, quàm disputationes de essentia, hypostasi, relationibus? 2. Thess. 2. *Mysterium iam operatur iniquitatis, &c.* 1. Ioan. 4. *Antichristus iam nunc est in mundo: omnis qui negat Christum in carne venisse, hic seductor est, & Antichristus.* Vbi notant non esse dictum in carnem venisse, ne fortè putaremus aliquam personam diuinam descendisse, & carnẽ assumpsisse: sed in carne, vt intelligeremus, Christum nihil esse aliud, quàm carnem, id est, hominem. Deniq; in epistola Iudæ dicuntur iam ipso tempore eius introgressi impij, qui negarent Deum & Christum.

RESPONDEO; Miram esse diaboli astutiã, qui argumentum Catholicorum ab antiquitate, & consensu totius orbis terrarum petitum, in nos retorquere conatur. Sed facilè erit obiectionem hanc primam diluere. Constat enim, propositionem, qua totum argumentum nititur, esse falsissimam.

Nam si statim à morte Christi vera fides eius penitus abo-
lenda erat, cur venit Christus? cur laborauit? cur mori vol-
it? vt nihil faceret? at hæc stultitia fuisset, quæ in summa
sapientiam cadere non poterat. Deinde, si omnino ni
futurum erat, quid opus fuit præmonere, vt caueremus à se-
ductoribus, qui nullo modo impediri poterant, ne totum
mundum peruerterent? Deniq; vbi essent illæ promissiones
Danielis 2. & Luc. 1. *Et regni eius non erit finis?* Et illa Christi
Matth. 16. *Porta inferi non præualebunt aduersus eam?* Et
Matth. vlt. *Ego vobiscum sum vsq; ad mundi consummationem.*
Vbi etiam illæ promissiones manerent, quæ omnes Gentes
in Christum credituras testantur? Gen. 22. *In semine tuo be-
nedicentur omnes Gentes terræ.* Psal. 2. *Dabo tibi Gentes hæ-
reditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ.* Psalm.
71. *Adorabunt eum omnes Reges, omnes Gentes seruient ei.*
Hæc enim omnia necesse est falsa esse, si Christi regnum re-
dum exortum, destruendum erat. nec testimonia ab adu-
sariis allata quidquam probant.

Ad Primvm locum dico, ibi non haberi statim ventur
Antichristum, nec abolendam esse omnino fidem Chr
sed venturum suo tempore Antichristum, videlicet p
finem mundi, & venturum in nomine suo, non in nom
Patris. At noster Christus, quem totus mundus colit, Pa
habet, Patrem agnoscit, & in nomine Patris venit. Deu
ibi Christus alloquitur solos Iudæos. nam cùm dixisset E
gelista: *Propterea quærebãt eum Iudæi interficere*, subiung
dixit ergo eis Iesvs, *&c.* At Iudæi Christum nostrum n
receperunt, sed totis viribus oppugnãt, nec Deum, & hom
nem suum Messiam futurum credunt, sed purum homin
Ille igitur, de quo Christus loquitur, non est noster Chris
verus Deus, quem Gentes receperunt, sed est Antichristus
quem Iudæi pro Messia aliquando recipient. & sic patres
hunc locum omnes interpretes, vt Chrysostomus, Augusti
nus, Cyrillus, & ceteri.

Ad Secvndvm locum dico, ibi per noctem, non int
ligi tempus, quod fuit, & est ab ascẽsione Christi; quasi
tantùm fuerit tempus illud, quo Christus corporaliter
mundo viuebat; deinceps autem semper fuerit nox. Na
ita esset, post eius ascensionẽ nemo potuisset operari, & p

inde nemo posset conuerti & credere: *Hoc enim est opus Dei*, Ioan. 6. *vt credatis in eum quem misit ille.* At si nemo potest credere, quare tantum laborant Ministri Transyluani, vt fidem suam nobis persuadeant?

Diem ergo ibi Christus vocauit totum tempus huius vitę, & cursum omnium seculorum vsq; ad mundi consummationem, in quo licet salubriter operari; noctem verò, tempus vitæ futuræ: *Quia nec opus, nec ratio erunt apud inferos*, vt Sapiens ait Eccles. 9. Nec obstat illud: *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Nam Christus etiam modo est in mundo, quia Matth. vlt. ait: *Ecce ego vobiscum sum vsq; ad mundi consummationem.* Et verè nunc est in mundo, quia adest nunc per gratiam omnibus, & lucet iustis & impiis: at post iudicium non erit amplius in mundo, quia non lucebit impiis. Vnde Isaias cap. 55. *Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.* Et Dauid in Psal. 90. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Atque hæc quidem explicatio est Augustini, & Chrysostomi in commentario huius loci.

Ad TERTIVM posset dici cum Caietano, illud: *Tempus appropinquauit*, non asseri à Christo, sed referri vt verbum seductorū, qui dicturi essent iam instare diem iudicij. Vnde Paulus monet. 2. Thess. 2. *Ne terreamini, quasi instet dies Domini, &c.* Dico præterea, Christum asserere quidem tempus appropinquâsse, nō quidem iudicij, aut Antichristi, aut abolitionis fidei suæ, sed multorum seductorum, qui sibi nomen Christi vsurparent; talis enim fuit Simon Magus tempore Apostolorum, & post eum Menander. vterque enim se Christum dixit, teste Irenæo, lib. 1. cap. 20. & 21. Et Iosephus lib. 20. antiquit. cap. 4. 11. 12. & 14. meminit multorum qui suo tempore Iudæos seduxerunt, seq; ipsos prædicârunt, ac si essent saluatores Israël.

Ad QVARTVM dico, Paulum loqui de hæreticis, qui nō diu postea ex ipsa Asia prodituri erant. sic enim ait: *Ex vobis ipsis* (alloquebatur autem Asianos) *exsurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.* Id verò impletum esse in Montano, & Montani discipulis, aliisq; hæreticis Asiatis non dubium est. Vide Eusebium ex versione Ruffini lib. 5. hist. cap. 14. & sequentibus.

Ad QVINTVM dico, Paulũ alloqui homines illius temporis, quia nondum nati erant Scholastici, qui disputant de Trinitate. Præterea Philosophia non docet vnum Deum in tribus personis. nec enim solo lumine naturali tam sublimia mysteria vnquam inuestigari, aut persuaderi potuissent, & nostri Doctores non disputant philosophicè, vt ostendant Trinitatem, sed vt soluãt sophismata Philosophorum. Paulus ergo loquitur de Philosophia Ethnicorum, qui tunc negabant, qui negabant resurrectionẽ, & pollicebantur vitam beatam sine Christo.

Ad RELIQVA dico, Apostolos prædixisse hæreticos, qui fuerunt paulò post illa tempora, vt Ebionitas, Manichæos, & ceteros, quos etiam vocant Antichristos, non quòd essent eximius ille Antichristus, qui in fine mundi venturus, sed quia erant præcursores illius, & illi similes in opposito Christo: sicut vnus est Christus summus & eximius, tamen omnes Prophetæ, & Reges, dicti sunt Christi in Testamento veteri, iuxta illud: *Nolite tangere Christos meos*, 104. Et hoc est mysterium iniquitatis quod cœpit tempore Pauli, quia tunc cœpit hæresis Simonis Magi, & similium.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum Secundum.

SECVNDA obiectio Transyluanorum lib. 2. cap. & 3. & lib. 2. in explicatione primi capitis Euangelij secundum Ioannem. Tempore Apostolorum Ebion, & Cherinthus docuerunt Christum æternum descendisse in hominem IESVM, vt Irenæus dicit lib. 3. cap. 19. nec est verum, quod vulgo fertur, Ebionitas docuisse Christum nudum hominem esse. Igitur illi sunt veri Ebionitæ qui Christum faciunt compositum ex duabus naturis.

RESPONDEO, & hanc etiam miram Diaboli artem fuisse, qua hæresis Ebionis, quam Transyluani verè sequuntur, nobis attribuitur. Dico igitur veram hæresim Ebionis fuisse, Filium MARIAE nudum esse hominem, sed anno XXX. descendisse, & in eo habitâsse aliam personam, quam dicitur

dicebat Ebion esse Christum, & hoc modo fuisse IESVM vnitum cum Christo per coniunctionem & inhabitationem, quod idem Transyluani docent.

Ac vt mendacium eorum arguatur, proferamus testimonia veterum, dicentium, Ebionem asseruisse, Filium MARIAE purum hominem. IGNATIVS in epist. ad Philadelphienses: *Qui dicit*, inquit, IESVM *purum esse hominem serpens est, mentis inops, cognomine Ebion.* IRENAEVS lib. 3. cap. 11. *Secundū nullam sententiam hæreticorum Verbum caro factum est.* Et lib. 1. cap. 25. & 26. dicit secundum Ebionem & Cherinthum, IESVM nudum hominem natum, deinde autem descendisse in eum Christum in forma columbæ, vt in eo habitaret. Et lib. 3. cap. 20. *Ex eo*, inquit, *quòd Verbum, quod semper fuit, caro factum est, excluditur contradictio hæreticorum dicentium, si tunc natus est, non erat antea.* TERTVLLIANVS lib. de carne Christi: *Poterit*, inquit, *hæc opinio Ebioni conuenire, qui nudum hominem constituit* IESVM. Et libro de præscript. hæret. *Cherinthus*, inquit, *Christum hominem tantummodo sine diuinitate contendit.* EVSEBIVS lib 3. hist. cap. 27. dicit Ebionitarum quosdam facere Christum Filium Ioseph: quosdam solius Virginis, omnes tamen in eo conuenire, vt ante MARIAM non fuerit. HIERONYMVS de viris illustribus, in Ioanne, dicit, sanctum Ioannem compulsum ab Episcopis Asiæ Euangelium scribere, & æternam Christi generationem edicere propter Ebionitas, qui tunc docebant Christum purum esse hominem. AVGVSTINVS hæres. 10. *Ebionei*, inquit, *Christum tantummodo esse hominem docent.* Idem habet Ioannes CASSIANVS lib. 1. de Incarnatione, & alij nonnulli.

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum Tertium.

TERTIA obiectio ex li. 2. cap. 6. Nomen Dei non est nomen essentiæ, sed dignitatis & imperij, vt patet, quia in Scripturis Principes & Iudices dicuntur Dij; sed Pater Christi habet imperium summum in omnes absolutè, etiam in ipsum Christū; Christus habet imperium in omnes, excepto Patre; ergo Pater

est summus Deus simpliciter, Christus autem est Deus summus post Patrem. Nam Ioan. 14. Christus ait: *Pater maior me est.* Et Ioan. 6. *Descendi de cœlo non vt faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me.* Et 1. Cor. 15. Paulus dicit, Christum subiectum esse Patri, Christo autem omnia, solo Patre excepto, qui subiecit illi omnia.

RESPONDEO, nomen Dei, si respiciamus etymologiam, non significare imperium, sed prouidentiam. Dicitur enim θεὸς à θεᾶσθαι, id est videre, vel à θέειν, id est, currere, quia omnibus succurrit, vt dicit Damascenus lib. 1. cap. 12. Sed magis placeat ratio Theodoreti lib. 3. ad Græcos, qui dicit hoc nomen inuentum ab illis qui putabant sydera esse Deos, & quia sydera perpetuò currunt, Deum quasi currentem nominauerunt. Hebraicè autem nomen primum Dei יהוה ab הָיָה, id est, esse, desumptum est, & illud אֱלֹהִים quod vertitur Deus, ab אָלָה, quod est iurare, quia per Deum iuratur execratoriè; sed vndecunq; sit sumpta etymologia, certum est hoc nomen nõ esse impositum ad significandum solum imperium, sed rem summam & præstantissimam, alioqui qui Deus non esset æternus, cùm ab æterno nihil fuerit qui Deus imperare posset. Præterea falsum est quoque, Filium Dei, quâ Deus est, subiectum esse Patri, aut Principem esse Patre minorem. Siquidem, vt Deus, nulli subiectus est, sed omnium omnino extra se dominatur, sicut Pater, cùm sit Patri æqualis, Ioan. 5. & Philip. 2.

Ad PRIMVM ergo locũ ex Ioan. 14. multi veteres respondent, Patrem dici maiorem Filio, ratione principij non ratione naturæ. notatur enim quædam auctoritas in eo quod Pater est principium Filij, non contrà. Ita Basilius lib. 1. in Eunomium. Nazianzenus orat. 4. de Theologia. Hilarius lib. 9 de Trinit. & lib. de Synodis. Quæ solutio non est omnino improbanda: tamen non cogimur eam sequi, cùm possimus facilius & probabilius exponere de Filio tantùm naturæ humanæ. sic enim Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus in hunc locũ Ioannis, & Gaudentius in epistola ad Peregrinum exponunt.

Adde, quod Chrysostomus in hunc locum, & Cyrillus lib. 2. thesauri, cap. 3. & Augustinus lib. 2. Trinit. cap. 7. meminit

runt etiam prioris expositionis, & hanc tamen posteriorem prætulerunt; idque duplici de caussa. Primum, quia si ideo Pater diceretur maior Filio, quia auctor eius est, diceretur etiam tam Pater, quàm Filius maior Spiritu sancto, propter eandem caussam: at hoc nusquam legimus. Item Dominus ait: *Vado ad Patrem, quia Pater maior me est*, ergo in ea natura est Filius minor, in qua vadit ad Patrem, non autem ibat vt Deus, sed vt homo. Adde testimonium Symboli Athanasij, vbi sic legimus de Filio Dei: *AEqualis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem.*

Ad SECVNDVM locum idem responderi potest. Venit enim Christus facere voluntatem Patris sui, non voluntatem suam, quatenus videlicet habebat vt homo, voluntatem humanam subiectam diuinę voluntati, quam ipse idem habebat, vt Deus. Sed DICES, Dominus descendit de cœlo, vt faceret voluntatem Patris, at non descendit vt homo de cœlo, nec enim vt homo fuerat vnquam in cœlo; igitur descendit vt Deus: ergo, vt Deus, est minor Patre. RESPONDEO, descensum Filij Dei nihil esse aliud, quàm eius exinanitionem, & assumptionem formæ serui. itaque ille ipse Filius Dei, qui descendit de cœlo, obediebat Patri, sed obediebat, non secundũ formam Dei, quam habebat in cœlo, sed secundum formam serui, quam descendens assumpsit in terris.

Ad TERTIVM locum; *Tunc & ipse Filius subiectus erit, &c.* non defuerunt, qui dicerent, Christum subiectum fore Deo post diem iudicij, significare, naturam humanam Christi tunc conuertendam esse in Deum, & absorbendam penitùs à diuinitate. Ita refert AVGVSTINVS lib. 1. de Trinit. cap. 8. & 10. sed hoc tam est absurdũ, vt non egeat refutatione; nam contrarium sequitur ex Pauli sententia. Subiectio enim arguit distinctionem. Gregorius Nyssenvs & Chrysostomus in tractatu proprio super hanc Pauli sententiam, & Cyrillus lib. 10. thesauri, cap. 8. dicunt, Apostolum loqui de Ecclesia, siue de Christo, vt est in suis membris; vt sensus sit, tunc demum futurum esse, vt totum Christi corpus, id est, omnis Ecclesia subiecta Deo conspiciatur, nullo membro existente rebelli, aut contumaci.

At videtur huic explicationi repugnare quod Paulus di-

cit, illum subiectum fore Patri, cui Pater subiecit omnia; ille autem est Filius in persona sua. COMMENTARIVS Ambrosij, Oecumenij, & Theophylacti accipiunt hanc Pauli sententiam de Filio Dei absolutè, sed volunt illam subiectionem non significare seruitutē, sed concordiam cum Patre, & processionem Filij à Patre, ita vt Filius dicatur subiectus, quia est de Patre, non contrà. Sed non est opus ad has angustias redigi; possumus enim cum Ambrosio lib. 5. de fide, cap. 6. & Augustino lib. 1. de Trinit. cap. 8. & Theodoreto, Primasio, Ardulio, & aliis in hunc locum, simpliciter exponere de natura humana Christi, quæ verè subiecta erit Deo.

Sed cur dicit, *Tunc & ipse Filius subiicietur?* nonquid tunc primùm incipiet subiici Christus homo Deo Patri suo? nunquid non magis fuit subiectus, quando fuit obediens vsque ad mortem? RESPONDEO, illud, TVNC, quandam habere emphasim. est enim sensus. etiam tunc in illa gloria erit subiectus Christus vt homo, Deo. Notant Græci omnes Paulum scribere ad Corinthios, qui paulò ante recesserant ab ambulis gentilium, quæ docent Deos inter se pugnare solito, & à Ioue Filio Saturnum Patrem regno pulsum. Quoniam igitur dixerat Paulus, Christum euacuaturum omnem principatum, & potestatem, ne putarent Corinthij iuxta fabulas, à Christo etiam Patrem in ordinem redigendum esse, quomodo Saturnus à Ioue filio in ordinem redactus fuit, ideo addit, omnia subiicienda Christo, præter eum, qui subiecit ei omnia; & non solùm hoc, sed etiam ipsum Christum etiam tunc, in illo triumpho, postquam tanta fecerit, subiectum fore suo Patri.

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum Quartum.

QVARTA obiectio ex eodem lib. 2. cap. 6. Solus Pater est vnus verus Deus, vt ipse Dominus ait Ioan. 17. *Agnoscant te solum verum Deum.* Et Paulus 1. Cor. 8. *Nobis autem vnus est Deus Pater.* Et 1. Tim. 2. *Vnus Deus vnus & mediator Dei & hominum.* Si igitur solus Pater est vnus solus verus Deus, certè sequitur Filium non esse verum Deum.

Con-

Confirmant hoc argumentum his sophismatibus; Christus est Filius vnicus veri Dei, ergo qui non habet Christum Filiũ, non est vnus verus Deus, sed Trinitas non habet Christum Filium, ergo Trinitas non est vnus verus Deus.

PRAETEREA; Christus est mediator vnius veri Dei, ergo qui non habet mediatorem, non est ille vnus verus Deus, sed Trinitas non habet mediatorem, sed solus Pater, alioqui idem esset mediator sui ipsius; ergo Trinitas non est verus Deus, sed solus Pater. Et confirmatur; Quia Christus nõ docuit inuocare Trinitatem, sed Patrem suũ, & orationes Ecclesię olim omnes dirigebantur ad Patrem, de quo exstat decretum Concilij Carthaginensis III. cap. 23. cuius non est alia caussa, nisi quia solus Pater habet mediatorem.

RESPONDEO ad primum locum dupliciter. PRIMO cũ Chrysostomo, Cyrillo, Augustino in hunc locum, & Ambrosio lib. 5. de fide, cap. 2. particulam, SOLVM, non restringi ad Patrem, sed extendi etiam ad Filium. Nam dictum est: *Et quẽ misisti Iesum Christum*, ita vt hic sit ordo verborum, vt agnoscant te, & quem misisti Iesum Christum solũ verum Deum. Et affert Chrysostomus locum similem ex 1. Corinth. 9. *An ego solus & Barnabas, non habemus hanc potestatẽ?* vbi *solus*, non excludit Barnabam, sed includit.

SECVNDO & facilius dico cum HILARIO lib. 9. Trinit. solum Patrem hîc dici verum Deum, sed tamen in Patre intelligi etiam Filium, & Spiritum sanctum, quæ sunt personæ eiusdem essentiæ cum Patre, ita vt illud, *solum*, excludat tantùm creaturas: quod autem additur: *Et quem misisti Iesum Christum*, dicatur de Christo, vt homo est. Hic igitur erit sensus; Hæc est vita æterna, id est, hæc est in hoc mundo via, & ratio perueniendi ad vitam æternam; vt cognoscant homines per fidem te solum verum Deum, id est, te Patrem, qui es ille Deus, qui solus habet veram diuinitatem: & præterea cognoscant vnum mediatorem Dei & hominum, quem misisti Iesum Christum.

Ad SECVNDVM idẽ dico. Illud enim, *Vnus Deus*, excludit falsos Deos non Filium, sicut quod sequitur, *Vnus Dominus Iesus*, excludit falsos Dominos nõ Patrem. Ad TERTIVM dico, Vnum Deum eo loco significare totam Trinitatem, à qua distinguitur Christus vt mediator, id est, vt homo; Ideo enim Paulus addidit, homo Christus Iesus.

Ad PRIMVM sophisma, negatur prima consequentia. Est enim similis huic; Petrus est Filius vnius veri hominis, ergo qui non habet Filium Petrum, non est verus homo. tamen enim Deitas non est quid vniuersale, vt humanitas, tamen est in pluribus suppositis, & ideo vim habet vniuersalis.

Ad SECVNDVM, nego assumptionem illam, Trinitas non habet mediatorem; nam Christus mediator est, vt homo, non vt Deus, & ideo mediator est non solùm Patris, & Spiritus sancti, sed etiam sui ipsius, quatenus ipse Deus est. Sed de hac re in vlt. lib. erit peculiaris disputatio.

Ad TERTIVM, de vsu precandi, fateor, vt plurimum orationes Ecclesiæ dirigi ad Patrem, quia hoc modo commodius terminantur, *per Iesum Christum Filium tuum*. Tamen in Patre inuocamus oẽs tres personas, vt Tertullianus docet in libro de oratione, & patet ex cõclusione: *Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus*. Falsum autem est, Christum solum Patrem inuocari voluisse. nam Ioan. 14. dicit Christus: *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam*. Et Matth. vlt. baptizari iubens omnes Gentes *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, quid aliud iubet, quàm inuocari Trinitatem? Et in LITVRGIIS Basilij, & Chrysostomi Graecis, & in nostra etiam Latina non semel inuocatur Trinitas. In Litaniis quoque iam olim recepta est in Ecclesia, illa formula precandi (etiamsi nolint cum nouis Arianis Lutherus & Caluinus) *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis*.

Pręterea DIONYSIVS lib. de mystica Theologia, inquit: *Trinitas superessentialis dirige nos*. Et NAZIANZ. orat. 1. de pace circa finem: *O Trinitas sancta, & longanimis (es enim longanimis, quæ tamdiu scindentes te toleras) suscipe eos istos, &c.* Et in oratione ad CL. Episcopos: *Vale ô Trinitas meditatio mea, & decus meum, his velim seruerit, & dies serua, &c.* MARIVS Victorinus in 3. hymno de Trinitate: *Da*, inquit, *peccatis veniam, præsta æternam vitam, dona pacem & gloriam, ô beata Trinitas. Libera nos, salua nos, iustifica nos, ô beata Trinitas.* AVGVSTINVS in fine librorum de Trinitate: *Domine Deus meus, Deus Trinitas, quæcumque dixi in his libris de tuo, cognoscant & tui: si qua de meo, & tu ignosce & tui, Amen.*

CAPVT

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum Quintum.

QVINTA obiectio, Euangelistæ & Apostoli perpetuò inculcant verum Christum natum esse ex Virgine, passum, mortuum; nec alium nouerũt ante istum; alioqui Matthæus, Marcus, & Lucas non incepissent Euangelium à natiuitate, sed narrâssent aliquas res gestas Christi ante carnem, & Ioannes non dixisset: *Hoc fuit initium signorum Iesu.* Ioann. 2. si ab æterno Christus fuisset. Præterea Act. 2. *Certissimè sciat*, ait Petrus, *omnia domus Israël, quia & Dominum & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis.* At Christus æternus Deus, non potuit fieri Dominus & Christus, quia id semper naturaliter fuisset, igitur verus Christus non fuit ab æterno, ac propterea nec verus Deus esse potest. Hoc argumentum non semel repetunt Transyluani in illo suo opere, quod iam sæpe citauimus.

Possumus addere ad confirmationem huius erroris (vt ex solutione magis eluceſcat veritas) quę proferebant testimonia veteres Ariani. Igitur illi quidem Christum fuisse ante incarnationem agnoscebant, sed creatum probabant ex illo Prouerb. 8. iuxta LXX. *Dominus creauit me initio viarum suarum.* Et Eccles. 24. *Tunc dixit mihi creator omnium, & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.* Ioã. 1. *Qui post me venturus est, ante me factus est.* Coloss. 1. *Primogenitus omnis creaturæ*: At primogenitus est similis fratribus in natura Hebr. 1. *Tantò melior Angelis effectus, quãtò excellentius præ illis nomen hæreditauit, &c.* Et agitur hîc de natiuitate ex Patre, vt omnes docent. Hebr. 3. *Considerate Pontificem confessionis nostræ, Iesum Christum, qui fidelis est ei, qui fecit illum.*

RESPONDEO ad argumentum Transyluanorum, nos quoque non agnoscere alium Christum, quàm eum, qui natus, passus, & mortuus est. Vnus enim est Christus, non plures, tamen illum vnum credimus bis natum secundum duas naturas.

Ad illud, quòd Euangelistæ nõ meminerunt vllius Christi ante carnem, dico, Euangelistas propositum sibi habuisse descri-

describere aduentum Messiæ, & res gestas eius, id est, Dei incarnati aduentum, vitam, doctrinam, mortem, resurrectionem, &c. propterea non fuisse necessarium, vt altius inquirerent. Et tamen ne putaremus Verbum ante carnem non fuisse, Ioannes Euangelista ita incœpit: *In principio erat Verbum, &c.* Et in 1. epistola incœpit: *Quod fuit ab initio, quod vidimus, &c.* Et in 1. cap. Apocal. *Qui est, qui erat, & qui venturus est.*

Ad locum Act. 2. RESPONDEO cum Cyrillo lib. 9. thesauri, cap. 3. Christum factũ Dominum à Patre ratione humanitatis, quomodo etiam posset dici factus Deus, id enim factum est per incarnationem, vt ille homo Iesus sit Deus & Dominus, nõ per participationem, & gratiam, sed per vnionem verbi & carnis. Posset etiam dici, vt idem Cyrillus ibidem notat, illud, *fecit*, positum esse pro declarauit, sicut illud, *Dedit illi nomen quod est super omne nomen.*

Ad illud Prouerb. 8. *Dominus creauit me*, Patres multis modis responderunt. PRIMA responsio refertur ab Athanasio in lib. de decretis Nicænæ Synodi ex Dionysio Romano, quod verbum Græcum ἔκτισε hoc loco non significet facere, sed præficere, vt sensus sit, Dominus in initio præfecit me omnibus operibus suis creandis.

SECVNDA est Athanasij serm. 3. contra Arianos. & CYRILLI lib. 5. thesauri, cap. 6. qui dicunt Scripturam passim scuè vsurpare vocabula faciendi, creandi, gignendi. Vnde Deuter. 32. dicitur: *Deum qui te genuit dereliquisti*, Et quia legimus Genes. 1. & 2. *Fecit Deus hominem*; itaque non solo verbo creauit, aut genuit, sed ex adiunctis sensum scripturæ elicere oportet. Et quia hîc dicitur Filius creatus antequam Deus quidquam faceret, apparet, creatum, id est esse progenitum.

TERTIA est eiusdem Athanasij ibidem, & Nazianzeni orat. 4. de Theologia, Cyrilli lib. 5. thesauri, cap. 4. & Augustini lib. 1. Trinit. cap. 12. qui monent in hoc capite scriptum esse: *Ante omnes colles ego parturiebar.* & inde hîc explicari vtramq; naturã Christi, naturam diuinam cùm dicitur, *parturiebar*, humanã cùm dicitur, *creauit me*.

QVARTA est Basilij lib. 2. in Eunomium, Epiphanij hæresi 69. quæ est Arianorum, & Hieronymi in epist. ad Cyprianum

num, qui monent recurrendum ad fontem Hebraicum; siquidem in Hebræo non est, *creauit*, quod ipsi dicunt בָּרָה sed *possedit*, קָנָה, quo verbo solet explicari vera generatio, vt Gen. 4. *Possedi hominem per Deum*, dixit Eua quando genuit Cayn קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה & hoc modo hîc habetur קָנָנִי, hoc est, possedit per generationẽ, & fortè ita etiã verterunt LXX. sed deprauatus est codex mutatione vnius literulæ, nam ἔκτισε est creauit, ἔκτισε est possedit.

QVINTA est pulcherrima, & seruit etiam sequenti testimonio Eccles. 24. vbi non potest negari quin scriptum sit, creauit. Est autem hæc explicatio Concilij cuiusdam Catholici Orientalis can. 5. apud Hilarium libro de Synodis paulò pòst principium, & eandem sequitur B. Thomas lib. 4. contra Gentes, cap. 8.

Dicimus igitur productionem Filij Dei nunc vocari generationem, nunc creationem, quia nullo vocabulo perfectè explicari potest. nam generatio significat productionem in eadem substantia, sed cum mutatione quadam generantis: creatio significat productionem alterius substantiæ, sed sine mutatione creantis. Porrò Filius Dei ita producitur, vt recipiat substantiam gignentis, & ea ratione dici potest generari, sed recipit sine mutatione, aut alteratione producentis, & ea ratione dici potest creari. Vtrumque igitur dicitur, vt ex vtroque sumatur quod est perfectionis, & quod est imperfectionis omittatur.

Ad illud Ioan. 1. *Ante me factus est*, dico significari illis verbis, non Christum productum ante Ioannem, sed Ioanni prælatum, & antepositum fuisse, ac si Ioannes dixisset, qui post me venit, maior me est. Ita explicat AMBROSIVS lib. 4. de fide, cap. 5. & omnes interpretes, vt Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & colligitur ex textu. nam sic ait: *Ante me factus est, quia prior me erat*, id est, præcessit me dignitate, quia æternus erat, & ego temporalis.

Ad illud; *Primogenitus omnis creaturæ*. CYRILLVS lib. 10. thesauri, cap. 4. respondet, Christum dici primogenitum, vt homo est, sicut dicitur vnigenitus, vt Deus est. Addit etiam, Christum posse dici primogenitum etiam vt Deus est, quia

ipse

ipse est caussa vt alij efficiantur Filij Dei. dicitur enim pri-
mum, quod est caussa aliorum. Verùm simplicior & magis
ad literam videtur Ambrosij & Chrysostomi cõmentarius,
qui docent, primogenitum omnis creaturæ dici Filium, quia
est genitus antequam vlla creatura fieret. quod clarius di-
citur Ecclesiast. 24. *Ego ex ore altissimi prodij, primogenitus
ante omnem creaturam.* Si enim ante omnem creaturã pro-
diit, non est ipse creatura.

Illud Hebr. 1. *Tanto melior Angelis effectus, &c.* Chrysos-
tomus & Theophylactus exponunt, id est, declaratus, & re-
ctè. nam hîc agitur de statu adepto post resurrectionem. Sic
enim ait Paulus: *Purgationẽ peccatorũ faciens, sedet ad dex-
teram maiestatis in excelsis, tãto melior Angelis effectus &c.*
id est, post passionem exaltatus est, & declaratus tanto excel-
lentior omnibus Angelis, quantum distat Filij gloria a con-
ditione serui. Potest etiã dici cũ CYRILLO lib. 8. thesaur. cap.
2. illud, *Effectus melior*, significare, magis honoratus, sed plu-
ris æstimatus. quomodo dicimus pluris facio, vel maioris
facio probũ quàm diuitem, Angelum quàm hominem, &c.

Ad vltimum patet responsio. Non enim dicitur Christus
simpliciter factus ad Hebr. 3. sed factus Pontifex. quod quo-
dem verissimũ est, si intelligatur, vt debet intelligi, de Chri-
sto, quâ homo erat, non quâ Deus erat.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum Sextum.

VLTIMA obiectio. *Beatius est dare quàm ac-
cipere*, vt Dominus ait, Apostolo teste, Acto. 20. Sed
potest idipsum ratione demonstrari; nam dare
est diuitis & perfecti, accipere est indigentis &
imperfecti: sed Pater dat, & Filius recipit. Dedit enim Pater
Filio potentiam, Matth. vlt. *Data est mihi omnis potestas, &c.*
Dedit vitam, Ioan. 5. *Dedit ei vitã habere in semetipso.* Dedit
sapientiam, ibidem: *Pater diligit Filium, & omnia demon-
strat ei.* Et Ioan. 15. *Quæcunq; audiui à Patre meo, nota fe-
ci vobis.* Deniq; quidquid habet Filius, habet à Patre. Matth. 11.
Omnia mihi tradita sunt à Patre meo; non igitur sunt æqua-
les Pater & Filius, & multò minus sunt vnus Deus.

Neque

Neque satisfaciet qui respondeat, Patrem dare quidem Filio omnia, sed naturaliter & necessariò, non liberè & gratuitò; tunc autem solùm beatius esse dare quam accipere, quando quis liberè dat. Nam etiam qui naturaliter dat, est perfectior eo qui recipit, vt patet de forma & materia, & cœlo & terra, & similibus. Addebant Ariani, omnia quidem quæ habet Filius, habere à Patre, sed nõ omnia absolutè habere, quæ habet Pater. Nam Matth. 20. dicit Filius: *Sedere ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.*

RESPONDEO, tunc solum esse beatius dare quàm accipere, quando qui recipit est in potentia ad recipiendum; & proinde est indigens & imperfectus. Portò, Filius Dei sic accepit vitam, vt tamen nũquam fuerit non viuens; sic accepit potentiam & sapientiam, vt nunquam fuerit infirmus & ignorans: nam hæc omnia accepit nascendo, ab æterno autem natus est, & perfectus natus est. AVGVSTINVS lib. 3. contra Maxim. cap. 24. *Beatius est*, inquit, *dare quàm accipere, sed in hac vita vbi est inopia, qua vtiq; melior est copia.* Vide Augustinum & Chrysostomum in cap. 5. Ioan. vbi explicant Patrem demonstrare Filio, non docendo sed gignendo, & Filium audire à Patre, non discendo sed nascendo. Dicitur autem Pater demonstrare, & Filius audire, quia Pater communicando essentiam, communicat scientiam.

Ad illam confirmationem ex Matth. 20. dico cum Hieronymo, Chrysostomo, & Cyrillo lib. 10. thesauri, cap. 5. Christum voluisse dicere; non est meum, qui iustus sum & sapiens, dare vobis primas sedes, quia amici vel affines mei estis, sed iis, qui eas merebuntur; talibus enim Pater ab æterno destinauit; nec sine verbo, & Spiritu sancto destinauit.

At, inquies, illi merebantur; nam ait Dominus: *Potestis bibere calicem, &c.* respondentibusque, *Possumus*, ait, *Calicem quidem meum bibetis, sedere autem, &c.* RESPONDEO, per calicis epotationem illos meruisse regnum, sed non proprea primas sedes. Nam quòd omnia absolutè sint communia Patri & Filio, patet ex illlo Ioan. 16. *Omnia quæ habet Pater, mea sunt.* Et cap. 17. *Omnia tua mea sunt.*

CAPVT

CAPVT XX.

Soluuntur obiectiones contra diuinitatem Spiritus sancti.

TRANSYLVANI libro 2. cap. 5. nihil ferè aliud adferunt aduersus diuinitatem Spiritus sancti, quàm quòd nusquam in Scripturis appelletur Deus, aut Dominus. quod argumentum fuit tiam veterum Arianorum, teste Gregorio NAZIANZENO libro 5. de Theologia. Sed facile est respondere. nam & falsum est, non vocari Deum, cùm Act. 5. legamus: *Ananiæ cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus, sed Deo.* Et 1. Corinth. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti.* Et paulò infra: *Glorificate ergo & portate Deum in corpore vestro.* Et præterea, licet nomen, *Deus*, in Scripturis non haberetur, nonne satis esse debet, si euidenter ostendatur in Scripturis, ex operibus Deo soli propriis, Spiritum sanctum esse Deum? Quid, quod Scriptura nusquam dicit, Spiritum sanctum esse creaturam, & tamen aduersarij audacter Spiritum sanctum creaturam appellant?

Veteres Ariani obiiciebant quædam loca Scripturæ, quæ tamen facilè à S. Patribus explicabantur. PRIMO obiiciebant illud Amos 4. *Ego firmans tonitru, & creans spiritum.* Sed respondit BASILIVS lib. 3. in Eunomium, ventum eo loco spiritum esse vocatum, non Spiritum sanctum, quemadmodum & in Psal. 148. dicitur *spiritus procellarum.* Eodem modo exponunt omnes interpretes eius Prophetæ, vt Hieronymus, Theodoretus, & Rupertus.

SECVNDO obiiciebant illud Rom. 8. *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Respondit AVGVSTINVS lib. 1. contra Maximinum, non longè à principio his verbis: *Intellige*, inquit, *loquutionem, blasphemiam deuitabis. sic enim dictum est, gemitibus interpellat, vt intelligeremus, gemitibus interpellare nos facit. Denique alio loco Apostolus, cùm dicit, clamantem Abba pater, alio loco dicit, in quo clamamus Abba pater, exposuit quid sit, clamantem Abba pater, dicendo, in quo clamamus Abba pater: ac per hoc*

quid est, clamantem, nisi clamare facientē? Hæc ille. CHRYSOSTOMVS quoque hom. 14. in epist. ad Rom. per Spiritum sanctum clamantem intelligendum esse docet donum orationis, quo anima clamat, ac gemit.

TERTIO obiiciebant illud Ioëlis 2. *Effundam de spiritu meo.* Ioann. 15. *Cùm venerit spiritus veritatis, quem ego mittam vobis à Patre, &c.* Nam, vt refert AVGVSTINVS lib. 2. Trinit. cap. 5. Ariani docebant, eum qui mittitur, minorem esse eo, à quo mittitur: & quoniam legebant, Filium missum esse à Patre, Spiritum verò sanctum a Patre & Filio, inde colligebant, Filium minorem esse Patre, & Spiritum sanctum vtroque.

Sed respondit Augustinus, missionem per modum impetij, significare excellentiam mittentis, non autem quamlibet missionem. Porrò Filium & Spiritum sanctum nō mitti secundum imperium, sed solùm dici mitti, quia à Patre Filius procedit, & Spiritus sanctus à Patre & Filio; & tam Filius, quàm Spiritus sanctus cœpit ex tempore, nouo modo, & quidem manifesto, ac visibili esse in creatura. Nam Filius apparuit in carne, Spiritus sanctus in columbę specie, & rursum aliâs in linguis igneis.

Itaque illa manifestatio visibilis personæ inuisibilis, ab alio procedentis, in Scripturis missio dicta est. nihil autem officere hanc missionem veræ diuinitati Filij, aut Spiritus sancti, ex eo colligit Augustinus, quòd vterque missus est ad eum locum, vbi antea erat inuisibili maiestate. nam de Filio dictum est Ioan. 1. *In mundo erat, & mundus eum non cognouit;* & postea, *in propria venit.* & de Spiritu sancto in Psalmo 138. *Quo ibo à spiritu tuo?*

QVARTO obiiciebant illud Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Respondet CHRYSOSTOMVS homil. 4. in Ioannem Euangelistam idcirco statim addidisse: *Et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Vt excluderetur obiectio Arianorū, & intelligeremus, non omnia omnino quæ sunt, facta esse per Verbum, sed solùm omnia quæ facta sunt. CYRILLVS autem, & Augustinus legunt: *Et sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat, &c.* Et Arianis respondent, Ioannem sine dubio loqui solùm de creaturis, cùm ait: *Omnia per ipsum facta sunt.* Alioqui enim

etiam Patrem oporteret esse factum per Verbum, si omnia quæ sunt, per Verbum facta sunt.

Obiiciebant POSTREMO eiusmodi ratiunculam. Sunt modi duo agendi, per naturam & per artem, nam per naturam gignuntur Filij, per artem efficiuntur opificia: at filius verbum productum est à Deo per modum naturæ, siquidem est Filius vnigenitus, igitur Spiritus sanctus ex arte productus sit, proinde opificium est.

Respondemus modum agendi per naturam duplicem esse in iis rebus, quæ mente, atque intelligentia præditæ sunt, vnum per intellectum, alterum per voluntatem, nam & intellectus naturaliter producit notionem, & voluntas naturaliter producit amorem. hoc tamen interest inter Deum, & creaturas, quod ille intelligendo, atque amando, substantiam producit; creaturæ verè accidentia, atque ita vt Verbum, & Spiritus sanctus verè sint hypostases: nostræ verò mentis conceptus, nostræque voluntatis amor hypostasis dici non possunt. Sed de his pluradicemus in libro sequenti, si Dominus adiuuare dignabitur.

LIB

LIBER SECVNDVS

DE CHRISTO.

CAPVT PRIMVM.

De distinctione personarũ in eadem essentia.

HACTENVS OSTENDIMVS, VNVM VErum Deum esse non solùm Patrem, sed etiam Filium & Spiritum sanctum. Nunc ostendere oportet hæc tria, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse verè tria quædam supposita ac distincta, non autem tria nomina, aut tria entia rationis. Quæ quidem quæstio disputanda est propter eosdem aduersarios, nouos videlicet Arianos, & nouos Samosatenos.

Nam Valentinus GENTILIS & eius sectatores, etsi fatentur cum Ario, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse tria distincta re, tamen nõ agnoscunt in ipso vero Deo intrinsecam distinctionẽ, ita vt eadẽ essentia sit in tribus, & idcirco nolunt Patrem dici personam primam, immò dicũt personam primam esse personam sophisticã, & quod horribilius est, diabolicam, vt patet ex historia Benedicti Aretij de supplicio Valentini Gentilis, & idcirco etiam rident ista nomina, Essentia, Persona, Relatio, Proprietas, &c.

Porrò TRANSYLVANI agnoscunt etiam Patrem à Christo distinctum quippe qui Christum purum hominem faciunt, tamen ante incarnationem, nullam agnoscunt in Deo distinctionem, vt patet ex lib. 2. cap. 4. vbi dicunt, Verbum & Spiritum sanctum, quæ legũtur in Scripturis Testamenti veteris, esse potentias seu virtutes Patris, non distinctas

ctas ab ea persona, relatione, aut proprietate. Vnde etiã in toto opere rident ista omnia nomina.

Nos ergo PRIMO differemus de istis nominibus, vt ob demus deduci ex Scriptura, & antiquissimis Patribus. SECVNDO, probabimus, verè tres esse re distinctos, Patrem Filium, & Spiritum sanctum, licet vnus Deus sint, vt lib. periore ostendimus. TERTIO, soluemus præcipuas difficu tates circa hoc ineffabile mysterium, quo vnum numero Deum, tres personas re ipsa distinctas esse credimus, & doc mus. QVARTO, disputabimus in particulari de distinctio ne Filij à Patre, propter eos, qui Filium αὐτόθεον esse dicu QVINTO, de distinctione eiusdẽ Filij à Spiritu sancto, scil quod idem est, de processione Spiritus sancti a Filio.

CAPVT II.

De vocibus, quibus vtimur in hoc myste explicando.

QVANTVM ad PRIMVM, nomina sunt hæc sentia, Homousios, Hypostasis, Substantia, sona, Proprietas, Relatio, Notio, Circumsio, Trinitas. De quibus vocabulis duo dicen sunt. Primò refellẽda, quę in vniuersum reprehendunt syluani lib. 2. cap. 9. Deinde explicandum ordine desig Illi igitur dicũt, hæc nomina quamuis profana sint, nobis retineri quinq; de caussis. PRIMO, quia vtilia sunt oppugnandos hæreticos. SECVNDO, quia Patres illis vsi TERTIO, non vt aliquid dicamus, sed vt non tacea QVARTO, quia vtilia sunt ad explicãda mysteria Scri QVINTO, quia etsi ea in Scripturis nõ habeantur, tamen bentur eorum semina, & æquiualentia. Deinde ostend rationes quas ipsi sibi proposuerunt, refellunt.

Ad PRIMAM respondent, non esse faciendam mala, vt niant bona, & præterea hæreticos, qui non vincuntur ptutis, multò minus his vinci posse. Sed non recte nunt Catholicorum sententiam, nec enim Catholici istis nominibus oppugnari hæreticos, sed damnari, cludi ab Ecclesia; nam propter nouas hæreses cogimur

nomina inuenire, vt perspicuè distinguamur ab illis, & Catholici sciant, quid credere debeant. Vide Augustinũ Tract. 97. in Ioannem, vbi ostendit fugiendas profanas vocum nouitates, sed non ipsa nomina noua, quæ contra nouas hæreses instituuntur.

Ad SECVNDAM respondent, ergo recipiendi erunt omnes errores Patrum. Sed negamus consequentiam. Patres enim nunquam omnes simul errant, etiamsi aliquis eorum interdum erret: nos verò sequimur eos, quando simul aliquid docent, non quando proprias ac singulares sententias aliis contradicentibus defendunt. Exemplo sit beatus Cyprianus, quem non sequimur docentem, Baptismum esse irritum, si ab hæretico tribuatur. Scimus enim, hac in re doctores cæteros Cyprtiano non consensisse: & tamen sequimur. Cyprianum docentem, Christum esse Deum verum, quia id ipsum omnes Patres summa consensione docent.

Ad TRETIAM respondent, stultum esse loqui, vt nihil dicas. Sed non intellexerunt isti verba AVGVSTINI lib. 5. Trinit. cap. 9. cùm ait, dici tres personas in Deo, non vt dicatur, sed vt non taceatur. Voluit enim Augustinus dicere, nullum nomen satis explicare quid sint illa tria, tamen dici personas, non vt perfectè declaremus vim & naturam diuinarum personarum, sed vt nõ omnino muti videamur, cùm interrogamur, quid tria?

Ad QVARTAM respondent, nomina ista exotica & obscurissima esse, proinde inutilia ad explicanda mysteria fidei. Sed falsum id esse, paulò pòst demonstrabimus, cùm de singulis disseremus. Certè exotica dici non possunt, quæ iam tot seculis fuerunt in communi vsu totius Ecclesiæ Catholicæ.

Ad QVINTAM, negant inueniri synonyma, & æquiualentia in Scripturis. Sed hoc esse mendacium, mox planum faciemus.

CAPVT III.

De vocibus, Essentia & Homousios.

AGITVR prima vox est ESSENTIA, Graec. οὐσία, quæ in Scripturis inuenitur, Luc. 15. vbi enim adolescentior filius petit à patre portionem substantiæ, in Græco est μέρος τῆς οὐσίας, vbi οὐσία opes paternas significat. Quæ sunt autem Dei opes, nisi ipsius Diuinitas, quæ est summum & infinitum bonum? quia tamen nō expresse hoc loco Dei natura vocatur ousia, meritò EPIPHANIVS dicere potuit hæresi 73. *Essentiæ nomen nudo modo in Veteri ac nouo Testamento non habetur: sensus autem & significatio vbique habetur.* Hæc ille. Itaque etsi hæc vox non habetur in Scriptura, tamen habentur eius synonima. Nam Rom. 1. dicitur de Deo: *Sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas.* Græcè Θειότης, quid est autem Θειότης, nisi οὐσία τοῦ Θεοῦ? Item Philipp. 2. habetur μορφὴ τοῦ Θεοῦ, *forma Dei.* Certè non minus philosophicum est forma, quàm essentia. Et 2. Pet. 1. habetur *diuinæ consortes naturæ*; Græcè Θείας φύσεως. Addit idem omnino sunt essentia & natura.

Deniq; habetur ipsum nomē Essentiæ in sua radice: nam Essentia dicitur ab esse, & est abstractum eius nominis, quod in cōcreto dicitur ens. Porrò ens & esse in Scripturis de Deo dicitur, Exod. 3. *Ego sum qui sum; qui est, misit me ad vos.* Græcè ὁ ὤν. Si igitur Deus dicitur ens secundum Scripturam, cur eius natura non poterit dici essentia?

Ad hunc locum ridiculè Transyluani respondent. Licere enim Deum posse vocari ens, sed non essentiam, quia hoc modo hominem aliquem vocaret humanitatem, ab omnibus irrideretur: At non aduertunt Deum esse simplicissimum, & proinde dici de illo nomina tam abstracta quam concreta. Vocatur enim in Scripturis Deus verus, & veritas; sapiens & sapientia; iustus, & iustitia: cur non eodem modo igitur ens & essentia? Sed neque id hoc loco contendimus Deum posse vocari essentiam; sed illud solùm, essentiæ nomen, quo Dei natura explicatur, non esse alienum à Scripturæ

ptura, nec esse vt absurdum repudiandum. Ex hoc nomine fit ὁμούσιος, id est, eiusdem essentiæ. quod nomen Ariani & veteres, & noui maximè oderant, tum quia extra Scripturas, tum quia nouum illis esse videbatur. Et tamen vtebantur ipsi nominibus multò magis nouis, & quę in nulla Scriptura reperiuntur, qualia sunt ἑτερούσιος, id est, alterius essentiæ, & ὁμοιούσιος, id est, similis essentiæ.

Sed primam calumniam duobus modis Patres refutarunt. PRIMO demõstrarunt, nomen hoc non ideo esse reiiciendum, quod in Scripturis non sit, cùm cõstet, in Scripturis sensum huius nominis reperiri, dicente Domino Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* ita respondit August. tractat. 97. in Ioan. & in disput. cum Pascentio. SECVNDO, Patres ostẽdere conati sunt, non esse hoc nomen alienum à Scripturis. Ac primum AMBROSIVS lib. 3. de fid. cap. 7. probat hoc nomen non esse alienum à Scriptura, quia similibus vocibus Scriptura vtitur. Dñs enim Lucæ 6. τὸν ἄρτον ἡμῶν ἐπιούσιον dixit. Et Mos. Deut. 7. 14. & 26. vocat filios Israël λαὸν περιούσιον. Sunt autem planè similia ἐπιούσιος, περιούσιος, & ὁμούσιος: vt etiam Latina, supersubstantialis, & consubstantialis. Cyrillus lib. 1. de Trinit. probat, Homousion non esse omnino extra Scripturã, cum deducatur ab οὐσία, & οὐσία, deducatur ab ὄντος, & allegat hunc locum Exod. 3. *Ego sum,* ὁ ὤν.

Alteram calumniã de nouitate huius nominis multi Patres apertissimè confutarunt, atque ostenderunt, non fuisse inuentum hoc nomen in Nicæno Concilio, vt ipsi Ariani olim iactabant; sed fuisse etiam antea in vsu Patrum. Nam DIONYSIVS ALEXAND. in apolog. ad Dionysium. Rom. vt Athanasius refert in epist. de sententia Dionysij Alexand. dicit se vsum hoc nomine: quia etsi non inuenitur in Scripturis, tamen est conforme his, qnæ in Scripturis de Patre & Filio dicuntur. Et rursum idẽ ATHANASIVS in lib. de decr. Nicænæ Synodi dicit, Arianos immeritò conqueri de hoc nomine, quasi sit nouum, & probat non esse nouum ex duobus Dionysiis Roman. & Alexandr. Item ex Theognosto & Origene. Et rursum in libris de Synodis Arimini & Seleu-

ciæ, dicit Concilium Nicæn. nihil noui statuisse, sed vsum ... se iis vocibus, quibus maiores vsi fuerant. THEODORET etiam in 1. lib. hist. cap. 12. & 13. probat, hoc vocabulum ... esse nouum, etiam testimonio Eusebij Cæsarienſis, qui ... faueret Arianis, tamen confessus est in quadam epistola, ... tiquos & illustres Patres hoc nomine vsos.

AMBROSIVS lib. 3. de fide, cap. 7. scribit, Patres in Conc... Nicæno occasionem accepisse huius nominis vsurpand... verbis Eusebij Nicomediensis hæretici Ariani, qui scripse... in epistola quadam: *Si Verum Dei Filium & increatum ... mus, homousion cum Patre incipimus confiteri.* Hæc, inquit Ambrosius, *cum lecta esset epistola in Concilio Nicæno ... Verbum in tractatu fidei posuerunt Patres, quod videri ad... uersariis esse formidini.* Vide igitur quàm impudenter Aria... ni quærebantur, nouum esse nomen, quod ipsi antea vsur... pabant. Ex quo refellitur etiam mendacium Tripartitorum, qui lib. 1. cap 3. dicunt, in Concilio Nicæno introductum secundum Deum, Patri coëssentialem: & prorsus de... Deum recentem, & Patribus incognitum.

Sunt autem hoc loco duo notanda de hoc nomine. PRIMVM est, non solùm Arianis displicuisse hoc nomen, sed ... quibusdam Catholicis, propterea quod Patres Concilij Antiocheni contra Paulum Samosatenum disertè negauerunt Filium esse Patri homousion, idq; acciderat ante natum hæresim Arij. Quibus ATHANASIVS inprimis obiicit auctoritatem Dionysij Rom. & Alexand. qui antiquiores fuerint Concilio illo Antiocheno, & Filium Patri homousion dixerint. Deinde conciliat omnes, ac dicit Antiochenos Patres negasse homousion Patri esse Filium ad mentem Samosateni, non simpliciter. Samosatenus enim acceperat copulatiue hoc vocabulum, quasi significaret Filium esse Patri consubstantialem, quomodo est homo homini consubstantialis, ita vt duæ substantiæ sint, sed eiusdem speciei. De qua re ita loquitur etiam sanctus HILARIVS in libro de Synodis extremo: *Malè homousion Samosatenus confessus est. ... nunquid melius Ariani negauerunt? octoginta Episcopi ... respuerunt, sed trecenti decem & octo nuper receperunt. ... contra hæreticum improbauerunt: nunquid & isti non ... uersum hæreticum probauerunt? si & probando & impro...*

bando vnum vtrique statuerunt, quid bene constituta concludimus?

Notandum est SECVNDO, hoc nomen diuinitùs inuentum videri, siquidem destruit simul contrarias hæreses Arij & Sabellij. Nam, vt docet ATHANASIVS in libro de Synodo Arimini & Seleuciæ, & etiam BASILIVS in quadam epistola ad ancillas Dei, non dicitur homousios de iis, quæ quomodocunque habent similem essentiam, sed de iis tantùm, quorum vnum est ab altero, & ab illo recipit eandem essentiam. SABELLIVS fatebatur Patrem & Filium habere eandem essentiam, sed negabat vnum esse ab alio. ARIANI fatebantur Filium esse à Patre, sed negabant accepisse eandem essentiam. Vnde Athanasius in libro de decret. Nicænæ Synodi dicit, Arianos omnes alias voces toleraſſe præter istam, quia omnes alias poterant trahere ad suum sensum, & ideo Nicænum Concilium in Symbolo, postquam dixerat Filium esse Deum de Deo, *Deum verum de Deo vero, genitum non factum*, & ex substantia Patris natum, animaduertisse, ista omnia eludi posse ab astutia Arianorum; & propterea addidisse, homousion Patri. EPIPHANIVS quoque in Ancorato monet, aliud esse συνώσιον, aliud ὁμοούσιον. Illud enim primum posse recipi etiam à Sabellio, hoc secundum non posse. Nam synusion significat vnitatem cum distinctione, homousion significat vnitatem cum distinctione, & processione vnius ab altero. Denique AMBROSIVS lib. 3. de fide, cap. 7. *Rectè*, inquit, *homousion Patri Filium dicimus, quia verbo eo & personarum distinctio, & naturæ vnitas significatur.* Hæc ille.

Potest hoc illustrari ex anteprædicamentis Aristotelis, vbi vocat συνώνυμα, quæ nos dicimus vniuoca, ὁμώνυμα, quæ nos dicimus æquiuoca. Vt enim vniuocum nomen est omnino vnum & voce & significatione, ita sinusion significat aliquid omnino vnum sine distinctione: & quomodo æquiuocum est vnum voce, sed multiplex significatione; ita homousion est vnum in essentia, distinctum in personis.

CAPVT IV.

De vocibus Hypostasis & Substantia.

HYPOSTASIS significat primam substantiam, quam vniuersè dicimus suppositum, & in natura intelligente personam. Distinguitur autem ab essentia, quod hæc significatur per modum formæ totalis in alio existentis: hypostasis autem significatur per modum totius, quod non in alio, sed in se & per se existit. Ex quo sequitur, hypostasim non addere ad essentiam aliquem gradum naturæ aut actum, sed solùm modum essendi. Illa, inquit S. Tho. in p. p. q. 29. art. 2. & q. 3. de potentia art. 1. subsistere dicimus, quæ non in alio, sed in se existit. Ex quo iterum sequitur, essentiam esse cõmunicabilem, hypostasim incommunicabilem; repugnat enim vt quod est in se, sit in alio; nam esse in alio, est non esse in se. ex quo vltimo sequitur, hypostasim superaddere essentiæ proprietatem siue quam, id est, aliquid, seu aliquem modum ratione cuius sit incommunicabilis. Quę omnia deducuntur ex Basilio epist. 43. ex Nysseno in lib. de differ. essentiæ & hypostasis, et Damasceno lib. 3. cap. 3. ex Cyrillo lib. 1. de Trinit. ex Iustino lib. de recta fidei confess. & ex Theodoreto in libello contra Sabellium, qui habetur Tom. II. Conciliorum in additionibus ad breuiarium S. Liberati.

Tametsi enim hi Patres non videantur aliam differentiam ponere inter essentiam & suppositum, quàm eam, quæ est inter speciem & individuum, vt inter hominem & Petrum: tamen iidem Patres apertissimè profitentur (vt supra ostendimus lib. 1. cap. 3.) ita esse Deum vnum numero, non specie, vt tres diuinæ hypostases non possint dici tria individua diuina, ratione naturæ, quasi tres sint indiuiduæ Deitates; sed solùm tria, ratione hypostaticæ proprietatis.

Hæc igitur vox, licet quibusdam suspecta videretur, quæ ad significationem substantiæ, id est, essentiæ trahi posset, vt patet ex HIERONYMO in epistolis duabus ad Damasum de hypostasibus, ex Gregorio NAZIANZENO orat. de dictibus Athan. & ex Mario Victor. in lib. de homousio: tamen omnino

omnino recipienda est, & tutò dici possunt in Deo tres hypostases.

Et probatur PRIMO, ex Apost. Hebr. 1. vbi dicitur de Filio: *Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*, Græcè χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, vbi nomine hypostaseos licet aliqui intellexerint essentiam, vt videtur exponere Epiphanius hær. 69. tamen rectius alij accipiunt personam paternam, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius in commentario huius loci; necnon Basilius epistola 43. & Gregorius Nyssenus in libro de differentia essentiæ & suppositi: Non enim Filius est imago essentiæ, sed personæ: illius enim est imago, cuius est Filius. imago enim distinguitur ab exemplari, vt res producta à producente.

Sed occurrit Franciscus DAVID in 2. disput. Albana, vbi volens ostendere, Paulum non posuisse in Deo personam, adfert alia loca eiusdem epistolæ, vbi nomen hypostasis non accipitur pro persona, seu supposito, Heb. 3. *Participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius usq; in finem retinuerimus.* Græcè pro substantia legitur ὑποστάσεως. Et Heb. 11. *Est autem fides sperandarum substantia rerũ.* Græcè ὑπόστασις.

RESPONDEO, hæc loca pro nobis facere. His enim locis explicatur nomen hypostasis in genere significare fundamentum seu basim, quæ alia sustentat, & ipsa per se subsistit. Quemadmodum etiam 2. Cor. 9. & 11. idem Apostolus fundamentum gloriæ vocat ὑπόστασιν τῆς καυχήσεως. Hinc autem postea hoc nomen traducitur, & accommodatur ad fidem, quia fides est fundamentum iustitiæ, & non solùm ipsa per se existit, sed etiam dat subsistentiam rebus speratis: quæ enim speramus, in se non sunt, sed per fidem quodammodo iam existere videntur. Hinc etiam accommodatur ad suppositum, seu personam, quæ est fundamentum naturæ, & omnium quæ ad naturam consequuntur. omnia enim in persona existunt, & ipsa per se existit. quando ergo dicitur, Filius imago hypostasis paternæ, non potest aliud eo loco hypostasis significare, quàm personam Patris, quæ quia per se existit, & in ea essentia, & omnia

omnia attributa, & ipsæ etiam relationes subsistunt, idcò fundamentum & basis dici potest.

SECVNDO, probatur ex vsu Ecclesiæ & Patrum. nam DIONYSIVS libro de diuin. nom. cap. 1. & alibi, vocat tres personas, tres hypostases. Idem facit Iustinus in libro de recta fidei confessione. Idem Athanasius in Symbolo, idem omnes Græci Patres, & Concilium V. cap. 1. Item Hilarius libro 2. Synod. & Augustinus lib. 5. Trinit. cap. 8. & 9. & lib. 7. cap. 4. Denique Gregorius Nazianzenus orat. de laudibus Athanasij, ferè extrema, refert Athanasium demonstrasse idem omnino sentire Græcos, cùm asserunt in Deo tres esse hypostases, cum eo quod Latini sentiunt, cùm dicunt tres esse diuinas personas; & sine caussa Latinos aliquando offensos fuisse ea Græcorum phrasi, cùm de re nulla dissentio esset.

Nec his repugnat Concilium SARDICENSE apud Theodoretum lib. 2. hist. cap. 8. vbi legimus hæreticorum esse tres hypostases asserere: Catholicorum autem vnam tantùm. Nam Concilium idem ibidem explicat sententiam suam, affirmans vnam tantùm esse in Deo hypostasin, si hypostasis accipiatur pro essentia, vt hæretici accipere solent. Sed operæpretium erit ipsa verba Græca Concilij adscribere, ne hîc vllus scrupulus remaneat. Sic igitur ait: ἡμεῖς τοίνυν παρειλήφαμεν, καὶ διδάσκομεν, καὶ τοῦτο ἔχομεν τὸ καθολικὸν παράδοσιν, καὶ πίστιν, καὶ ὑπόστασιν λογίαν, μίαν εἶναι ὑπόστασιν, ὃν αὐτοὶ οἱ αἱρετικοὶ ὀνομάζουσι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Obiiciunt TRANSYLVANI lib. 1. cap. 8. auctoritatem Nicephori, qui lib 10. hist. cap. 15. hæc dicit de nomine hypostasis & vsiæ. PRIMO, primum qui mentionem fecit horum nominum in disput. de Deo, fuisse Hosium Cordubensem, quem miserat Constantinus Alexandriam ad sedandos tumultus ab Ario excitatos. SECVNDO, Concilium Nicænum noluisse attingere istam quæstionem, de differentia essentiæ, & subsistentiæ, tanquam indignam quæ tractetur. TERTIO, Concilium Alexandrinum paulò post Nicænum celebratum, statuisse, vt non dicerentur ista nomina de Deo

de Deo, quandoquidem substantiæ & subsistentiæ nomen non est in Scriptura. QVARTO, adud veteres Philosophos nomen hypostasis non reperiri, esseq; barbarum. QVINTO, ex huius distinctionis inuentione multa nugamenta in Ecclesiam inuecta. & breuiter, apertè reprehendit vsum horum vocabulorum.

RESPONDEO, Nicephorum ea quæ dicit accepisse à Socrate lib. 3. cap. 5. & Sozomeno lib. 5. cap. 11. qui auctores non tam ipsa nomina reprehendunt, quàm nouam quæstionem de distinctione earum vocum. Itaq; etsi fortè HOSIVS primus fuit, qui de hac distinctione disseruit: non tamen ipse primus hæc nomina excogitauit, siquidē inueniuntur apud Dionysium & Iustinum locis citatis, & apud ipsum Paulum nomen hypostasis, & de nomine homousios, quod ab vsia descendit, iam ostendimus antiquissimum esse. PORRO, Concilium Nicænum, licet quæstionem non explicuerit de differentia essentiæ & subsistentiæ, tamen ab his vocibus non abhorruit, vt patet ex Symbolo, quod est apud Cyrillum, lib. 1. de Trinit. & habetur Græcè etiam in Latinis codicibus: in eo enim Symbolo vtrumque nomen est οὐσίας & ὑποστάσεως. IAM verò Concilium Alexandr. non prohibuisse vsum harum vocum absolutè, sed solùm sustulisse contentiones non necessarias, ex eo apertè colligitur, quod iidem auctores referunt, in eodem Concilio statutum fuisse, vt his vocibus Catholici vterentur in disputatione aduersus Sabellianos, ne vocabulorum penuria cum Sabellianis sentire viderentur.

Quod autem Socrates & Nicephorus addunt, vocem ὑποστάσεως barbaram esse, & Philosophis penè incognitam, & quod Nicephorus nugamenta appellat disputationes de distinctione horum vocabulorum, non multum refert; nam hanc ipsam vocem non fuisse incognitam Philosophis veteribus, patet ex comment. Budæi, qui citat Aristotelem & Themistium, nobilissimos videlicet Philosophos, qui voce ὑποστάσεως non ratò vsi sunt. Et licet nulli Philosophi vnquam ea voce vsi essent, nónne satis nobis deberet esse, quòd ea voce vtitur Paulus, Concilium Nicænum, & omnes Græci Patres? Non esse autem nugamenta, disputationes de

οὐσίᾳ

ὀυσίᾳ & ὑποστάσει, patet ex Basilio epist. 43. qui dicit ignorantia huius distinctionis, natum esse plurimorum errorem circa Dei cognitionem, & præterea si hęc nugamenta essent, cur Iustinus, Cyrillus, Basilius, Nyssenus, Theodoretus, Damascenus, & alij tam multa de hac re & tã seriò disputâssent?

Iam verò nomen SVBSTANTIAE ambiguum est; nunc enim hypostasim, nunc essentiam significat. quocirca in rigore possent dici, in Deo tres substantiæ, vt Hilarius concedit lib. de Synod. vbi explicans fidem Antiocheni Concilij, dicit, non malè dici tres substantias, accipiendo substantiam non pro ὀυσία, sed pro ὑποστάσι, præsertim cùm hoc vocabulo vsus sit vulgatus interpres epist. ad Hebræos 1. 3. & 11. tamen absolutè negandæ sunt in Deo tres substantiæ, & vna asserenda; quia vsus communis Latinorum accipit substantiam pro essentia. nam semper Aristoteles in prædicamento substantiæ ὀυσίαν vocat, quam nos dicimus substantiam. Præterea Tertull. lib. contra Praxeam semper in Deo vnam substantiam dicit. Item Hieron. in epist. ad Damas. & August. lib. 5. Trinit. cap. 9. & lib. 7. cap. 4. & Ruffinus lib. 10. hist. cap. 29. vnam substantiam dicunt, tres negant. Deniq; etiam Concilium LATERAN. sub Innocentio III. cap. 2. & Tolet. II. ca. 1. vnam substantiam in Deo esse definiunt.

CAPVT V.

De ceteris vocibus.

DE nomine, PERSONAE, nota est Vallæ sententia li. 6. elegant. cap. 34. qui personã asserit qualitatem significare. Dicimus enim, agere aliquem personam Regis, &c. & addit, si persona pro substantia accipiatur, non esse in Deo personam magis quàm in bruto: ac deniq; dicit, quas in Deo Theologi personas ponunt, eas esse tres qualitates.

Sed malè agit Valla personã Theologi; nam in Deo persona est, in quo tamen nulla est qualitas. vel si placeat in Deo ea nomine qualitatis appellare, quæ per modum qualitatis significantur, non iam tres, sed infinitæ personæ diuinæ numerandæ erunt, aut vna tantùm constituenda. Siquidem

quæ aliquo modo in Deo qualitates dici possunt, non re, sed ratione solùm distinguuntur. quare si personales proprietates in Deo qualitates sunt, vna erit persona diuina re ipsa, plures autē ratione. Id si Vallæ placeat, præclarè aget idem Valla personam Sabelliani.

Quamuis igitur sciamus personæ nomen sæpe accipi pro qualitate, & pro larua histrionum; tamen etiam pro substantia prima à Scripturis & Patribus accipi non ignoramus. Nā in Scripturis passim legimus, Deum non esse acceptatorem personarum, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi, in quibus locis persona significat ipsam hypostasim humanam. Nam vt explicat AVGVSTINVS lib. 2. ad Bonif. cap. 7. tunc est acceptio personarum in distributione præmiorū, quando qui distribuit non respicit merita hominum, sed ipsos homines, id est, tribuit plus vni, quàm alteri, nō quia ille plus meretur, sed quia illam personam plus diligit. Præterea Patrem, Filium, & Spiritum sanctum tres personas vocat Tertull. lib. contra Praxeam. Hilar. lib. de Synod. Hieron. in epist. ad Damas. Aug. li. 5. & 7. de Trin. & ex Græcis NAZIANZ. in orat. in Athanas. & alibi sæpè vocat πρόσωπα.

Ac ne glorietur Valla, se saltem personam Grammatici probè egisse, prodeat etiam M. Tullius qui lib. de inuent. in topicis & partitionibus sæpe vtitur nomine personæ in hac nostra significatione, cùm dicit, alia esse rerum, alia personarum attributa, & rursum personam in Deo, & in homine considerari. Item Valer. Maximus lib. 2. cap. 21. quoslibet homines personas vocat. Et in Institutione Iustiniani, quæ Latinissima est, lib. 2. tit. 9. in hac significatione ponitur persona. Quid, quod ipsi etiam Grammatici cùm in verborum inflexionibus distinguunt tres personas, Primā, Secundam, & Tertiam; non qualitatem intelligunt nomine personæ, sed res quascunque inter se distinctas?

PROPRIETAS, RELATIO, NOTIO, non sunt nomina Scripturarum, tamen ex Scripturis colliguntur, per euidentem consequentiam. Nam si Filius est *Vnigenitus*, Ioan. 1. ergo proprium est illi esse Filium, & proinde filiatio est proprietas; Et si *Vnus est Deus Pater*, 1. Cor. 8. ergo proprium est Patri esse Patrem, & paternitas erit proprietas; Et si *solus Spiritus à Patre, & Filio procedit*, Ioan. 14. talis processio erit

erit proprietas eius. Vtuntur autem nomine proprietatis Hilarius lib. 2. Trinit. Basilius epist. 43. Nazianzenus orat. de Theologia. Augustinus lib. 5. Trinit. cap. 11. 12. & sequentibus, Cyrillus lib. 1. Trinit. & omnes alij.

Pari ratione, si Christus est verus Filius veri Patris, [illegible] 5. certè erit relatio vera inter Patrem & Filium; nec enim filius potest, quemadmodum sit verus Filius, qui nullam habet veram relationem ad Patrem. Vtuntur autem hoc nomine iidem Patres, maximè Nazianzenus & Augustinus.

Denique, si Pater à Filio distinguitur secundū Scripturam, cur non potest paternitas dici notio Patris, id est, nomen quo Pater distinctus cognoscitur à ceteris personis? Vtuntur autem hoc nomine Basil. epist. 43. & August. lib. 5. Trinit. cap. 6. & inde acceperunt Scholastici, qui quinq; numerant notiones, innascibilitatem, paternitatem, filiationem, spirationem activam, & spirationem passivam; ex quibus quatuor tantùm dicuntur proprietates, nimirum innascibilitas, paternitas, filiatio, spiratio passiva; quatuor item relationes, paternitas, filiatio, spiratio activa, & spiratio passiva. De quibus fusiùs disputare non est huius loci.

Circumincessio, Græcè περιχώρησις, dicitur illa intima perfecta inhabitatio vnius personæ in alia, & è conuerso, qua dicitur Ioan. 14. *Ego sum in Patre, & Pater in me est.* De quo mysterio singulari disputauit Hilarius lib. 4. de Trin. Ambrosius in caput 13. 2. ad Corinth. & Avgvstinvs lib. 6. de Trinit. cap. vlt. qui tandem ita concludit. *Singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum omnia. Qui videt hoc vel exponit vel per speculum, & in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & sicut Deum honoret, & gratias agat. Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per contentionem* (vt nunc Transyluani faciunt) *ad calumniandum. Quamuis vnus est Deus, sed tamen Trinitas: nec confusè accipienda est, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: nec Diuinitas, sed ipsi gloria in secula seculorū.* Vtitur aūt voce περιχώρησις Damascenus lib. 1. cap. 11. ex illo Scholastici Circumincessionem appellare consueuerunt.

Trinitas, Græcè τριάς, non habetur etiam expressis Scrip-

Scripturis, tamen deducitur euidenter ex illo Matth. vlt. *Baptizate omnes Gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et 1. Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* Et vtuntur hoc nomine omnes Patres, etiam antiquissimi, vt DIONYSIVS cap. 1. de diuin. nom. & alibi sæpe. Item Iustinus de recta confessione fidei. Gregorius Thaumaturgus in sua fidei confessione. Tertullianus libro contra Praxeam. Cyprianus sermone de oratione Dominica, & omnes posteriores.

Est autem obseruandum, Trinitatem non significare trium Vnitatem, vt putauit Valentinus GENTILIS, sed simpliciter ternarium personarum, vt patet tum ex Græca voce τριάς, tum ex illa Symboli Athanasij sententia: *Trinitatem in Vnitate veneremur.* Quàm absurdè enim diceremus, Triũ Vnitatem in Vnitate veneremur. Deinde, si vox, Trinitatis, Vnitatẽ expressè significaret, quomodo non reprehendendi essent Patres, qui opponunt Vnitatem Trinitati, ac dicunt in essentia Vnitatem, in personis Trinitatem considerari; item in Trinitate numerum cerni, in essentia quid numeratum sit non inueniri? FVLGENTIVS de fide ad Petrum, cap. 1. *Trinitas*, inquit, *ad personas refertur, Vnitas ad naturam.* Concilium Toletanum XI. cap. 1. *In relationibus personarum numerus cernitur; in Diuinitatis verò substantia quid enumeratum sit non comprehenditur.* Quod idem fusè explicat Isidorus lib. 7. etymologiarum, cap. 4. & libro de differentiis, cap. 1. Sanctus autem THOMAS, 1. p. q. 31. art. 1. etsi dicat, Trinitatem, videri dictam quasi trium Vnitatem, si quis sonum vocis consideret; tamen ibidem affirmat, non hoc propriè ea voce significari, sed solùm numerum trium personarum.

Est etiam obseruandum, non rectè Genebrardum lib. 2. de Trinitate tribuere Caluino, quòd dixerit, in personis non comprehendi essentiam. Nam vt perspicuum est ex lib. de perfidia Valentini GENTILIS Geneuæ excuso, & ex ipso etiam loco, quem Genebrardus adducit, id est, lib. 1. institut. cap. 13. § 25. Valentinus dixerat, Trinitatem esse trium Vnitatem, & illa tria esse declarauerat Essentiam, Filium & Spiritum sanctum. quibus verbis essentiam posuerat loco primæ personæ, & eam numerauerat cum aliis duabus. Hæc

enim sunt verba Gentilis: *Tria*, inquit, *concurrunt in Trinitate, Essentia, quæ dicitur Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Atq; hæc est vera Trinitas, quæ est triũ Vnitas, non quatuor, quidquid dicat dominus Caluinus de etymo.* Hoc verò de[illegible] refellens Caluinus, ait, in Trinitate non comprehendi essentiam, quasi vna sit ex numero trium, sed includi in omnibus tribus, quod quidem verissimum est, atque vtinam semper [illegible] erraret Caluinus.

CAPVT VI.

Ostenditur distinctio personarum.

QVANTVM ad SECVNDVM, probandum est, in Deo vno & simplici verè inueniri tria re ipsa distincta, quæ nos personas, seu hypostases dicimus, in qua reali distinctione trium, fundantur illa omnia, de quibus iam egimus, id est, personæ, proprietates, relationes, &c. Magister lib. 1. dist. 2. & multi alij afferunt pro argumento, quòd Scriptura coniungat nomen Deiparale cum verbo singulari, vt Genes. 1. *In principio creauit Dij*, בָּרָא אֱלֹהִים Psalm. 36. *Dominus irridebit eum*, יִשְׂחַק Domini ridebit. Sed non puto argumentum esse [illegible] modum solidum, siquidem Scripturæ consuetudo id habere videtur, vt nomina illustrium personarum ponantur in numero multitudinis, licet verba retineant numerum singularem. Quam cõsuetudinem nos Itali ex parte imitamur, [illegible] viris grauibus non dicimus, *Tu*, sed, *Vos*: licet vnum, nõ [illegible] tos alloquamur.

Ac ne id, quod dico, Rabbinismum redolere videatur, [illegible] quo ego longè abesse cupio, proferam rationes sententiæ meæ. Moueor igitur his rationibus. PRIMO, quia videtur Scriptura hoc idem fieri, quando est sermo de hominibus, aut falsis Diis, vt Exod. 20. *Non habebis Deos alienos*, in Hebræo, non erit tibi Dij alij; אֹ יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים Genes. 24. *Posuit manum super femur Abraam Domini suum.* Hebræo est אֲדֹ בַיר Dominorum suorum. Exod. 21. *Si dederit Dominus eius vxorem illi.* Hebraicè, Si dederit Dominus eius אֲדֹ בַיר יִתֵּן at certè si quid mysterij hîc lateret: non [illegible]

passim

passim nomina pluralia cum verbis numeri singularis coniungerentur. SECVNDO, quia si ista vocabula haberēt significationem pluralem, liceret dicere, esse plures Deos veros. Quis enim reprehēderet, si in hoc Scripturam sequeremur? Cur enim, quæso, liceat Hebraicè diuinas personas appellare Deos, & hoc idem non liceat Latinè?

DICES, Scriptura non ponit nomen Dei in plurali, nisi cōiungendo cum verbo singulari. RESPONDEO, hoc non esse verum: nam 2. Reg. 7. vbi legimus: *Quæ est autem gens sicut populus Israël, propter quem iuit Deus vt redimeret, &c.* Hebraicè legimus הָלְכוּ אֱלֹהִים iuerunt Dij. Et alibi similia multa reperies. Hoc igitur est quod quæro, quare liceat Hebraicè de diuinis personis dicere, Iuerunt Dij, & Latinè non liceat? Certè nulla alia ratio est, nisi quia Hebræorum consuetudo est, vt nomen plurale rem singularem significet, Latini autem eiusmodi consuetudinem non habent.

TERTIO, quia nunquam septuaginta, nec Hieronymus vertit Dij, nec vllus ita vertere auderet. Quod est argumentū, pluralem significationem in iis locis ea nomina non habere, sed singularem.

QVARTO, quia si nomen Dei in textu Hebraico haberet pluralem significationem, vbicunque inuenitur in numero multitudinis, esset apertissima & frequentissima contradictio in verbis diuinæ Scripturæ. Siquidē frequentissimè legimus, vnum tantū esse Deum, & tamen frequentissimè etiam legimus, Deos. Non est autem credibile, voluisse Deum his apparentibus cōtradictionibus perturbare populum suum, & occasionem blasphemandi præbere aduersariis.

Igitur his omissis, PRIMVM argumentum & quidem demonstratiuum est hoc: Qui accipit esse ab alio, necessariò ab eo distinguitur re ipsa: nec enim fieri potest, vt aliquis producatur à seipso; sed Filius accipit esse à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque, ergo distinguuntur re ipsa inter se Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Rursum, in Deo nihil potest fingi inhærens, seu non subsistens, quia in Deo nullum est accidens, nulla compositio: Ergo hæc tria cùm sint re distincta, sunt tria subsistentia, & proinde tres hypostases, seu personæ.

Probanda est assumptio primi argumenti ex Scripturis;

nam per se cetera sunt euidentia. Ac Filium quidem habe
ipsum suum esse à Patre, probatur primò ex illo Proce
Dominus possedit me, id est, acquisiuit per generationem
enim significat vox Hebræa קָנָה. Et ne dicant intelligi
de Christo homine in prædestinatione, seu præuisione
rato ante colles, ibidem dicitur: *Cum eo eram cuncta*
ponens. Nec enim is, qui solum habebat esse in præ
one, poterat cum Patre mundum creare. quod enim
esse solum in prædestinatione, non est, sed futurum
autem non est, operari non potest. Igitur Filius Dei, qui
Patre cuncta composuit, in principio mundi iam
men per generationem à Patre acceperat esse.

Præterea Eccles. 24. dicitur: *Sapientia primogenita*
mnem creaturam. Item Ioan. 5. *Dedit Filio* ☧ *habere*
metipso. Nec dici potest, hoc esse intelligendum de
homine, repugnat enim illud: *Sicut Pater habet*
metipso, sic dedit & Filio ☧ *habere in semetipso*.
cemur, vitam datam esse Filio à Patre, non quomodo
habent creaturæ, sed quomodo ipse Pater habet. Item
dicitur Filius *Primogenitus Dei & imago eius*. Ver
tem nomen includit necessariò distinctionem, &
nem; Nec potest intelligi de Christo homine, quia
dicitur de hoc Primogenito: *In ipso, & per ipsum*
☧ *uniuersa*. Item Hebr. 1. vocatur Filius splendor &
ternæ hypostasis, quæ omnia dicunt processionem. Et
trahantur ad humanitatem, additur ibidem, *per quem*
& secula.

Deniq; 1. Ioan. 5. legimus: ☧ *simus in* ☧ *Filio eius*
verus Filius à Patre est natus verè. & ne dicant, hoc
ad solum hominem Christum, subditur: *Hic est* ☧
& Vita æterna. Itaq; de Filio res est certissima, habere
esse à Patre, ac propterea distingui re ipsa à Patre.
sancto probabitur postea in quæstione propria. Interim
ficiat illud Ioan. 15. *Cùm* ☧ *uenerit Paracletus, quem*
☧ *vobis à Patre, Spiritum* ☧ *veritatis, qui à Patre*
nim expressè dicitur, Spiritus sanctus procedere à Patre,
proinde ab illo distingui: Dicitur etiam mitti à Filio,
proinde etiam ab illo distingui: Missio enim in diuinis
potest intelligi, nisi secundum processionem, vt supra
est, & infrà etiam dicetur.

SECVNDVM argumentum sumitur ex voce, ALIVS, Scriptura siquidem vocat Patrem alium à Filio, & Spiritum sanctum alium ab vtroque; Quod quidem apertam distinctionem, & quidem realem indicat Ioan. 5. Filius de Patre loquens: *Alius* inquit, *est, qui testimonium perhibet de me.* Et Ioan. 14. de Spiritu sancto: *Alium*, inquit, *Paracletum dabit vobis.* Non autem diceremus de vna persona, alius est Marcus, alius Tullius, alius Cicero: nec de eodem alius est orator, alius consul, alius imperator. Est tamen obseruandum cum S. FVLGENTIO in lib. de obiectionibus Arianorum, Patrem, Filium, & Spiritum dici alium, & alium, & alium; non aliud, & aliud, & aliud. Siquidem, aliud, distinctionem in essentia; alius distinctionem in persona significat. Quare Ioan 10. Christus ait: *Ego & Pater vnum sumus*, non aliud sumus.

TERTIVM argumentum sumitur ex particulis quibusdã denotantibus distinctionem, vt APVD, CVM, IN, ET. Prouer. 8. Cum *illo eram cuncta componens.* Ioan. 1. *Et Verbũ erat* apud *Deum.* Ibidem: *Vnigenitus qui est* in *sinu Patris.* Ioan. 14. *Ego sum* in *Patre*, *& Pater* in *me est.* Matth. vlt. *Baptizate omnes* in *nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Isa. 48. *Dominus Deus misit me, & Spiritus eius.* Et Ephes. 2. *Per ipsum* (Filium) *habemus accessum ad Patrem* in *vno Spiritu.* Nam si Pater, Filius, & Spiritus sanctus essent sola nomina, & nõres; essent omnino synonyma, quomodo M. T. Cicero. At quis diceret, Marcus erat cum Tullio, vel apud Tullium, vel in Tullio? vel Marcus & Tullius hoc fecerunt? vel per Marcum habemus accessum ad Tullium in Cicerone?

Dicent, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum non esse sola nomina, sed Patrem esse verum Deum, Verbum autem, & Spiritum sanctum esse virtutes, siue attributa Dei Patris, ratione tamẽ, non re distincta ab ipso. AT nec de virtutibus, seu attributis eiusmodi sententiæ verè dici possunt. Quis enim diceret, Sapientia est apud intellectum? vel Sapientia cum intellectu hoc fecit? vel homo & manus eius hoc fecerunt? Confitendum est igitur, aut Scripturam ineptissimè loqui, aut veram esse distinctionem inter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.

QVARTVM argumentum ex eo sumitur, quod Scriptura

inducit Deum loquentem in numero multitudinis, vel loquentem de Deo tanquam de alia persona. Gen. 1. *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram.* Gen. 3. *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.* Gen. 11. *Venite descendamus, & confundamus linguam eorum.* Gen. 19. *Pluit Dominus à Domino.* Oseæ 1. *Dicit Dominus, saluabo eos in Domino Deo suo.* Zachar. 3. *Dixit Dominus ad Satan, increpet te Dominus ô Satan.* Et licet Rabbini hæc omnia eludant, dicentes ... phrases linguæ, &c. & difficilè sit eos conuincere, tamen ... Catholicos habent suam auctoritatem, quia Patres ... his argumentis vtuntur. & Concilium Syrmiense apud Hilarium lib. de Synodis, dicit anathema iis, qui aliter explicant loca citata ex Genesi.

Praeterea habemus alia loca in Testamento nouo, quæ nulla ratione possunt eludi Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Et Ioan. 14 *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Nec enim vna & eadem persona, quæ plura nomina vel officia habeat, verè dicere potest, ratione eorum nominum vel officiorum, nos faciemus, aut nos veniemus. Siquidem facere & venire personarum est, non nominum ... officiorum. & quis non rideret, si legeret dixisse Ciceronem, Ego & Tullius veniemus.

Qvintvm argumentum sumitur ex eo, quod Scriptura sæpè de Deo loquens, ternario numero vtitur. Exo. 3. *Ego sum qui sum, qui est misit me ad vos.* Ibidem: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Num. 6. *Sic benedicetis filiis ... Benedicat tibi Dominus, & custodiat te; ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui; conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem.* Deut. 6. *Dominus Deus noster Dominus vnus est.* Psal. 66. *Benedicat nos Deus, Deus noster benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.* Psal. 135. *Confitemini Domino, quoniam bonus, confitemini Deo deorum, confitemini Domino Dominorum.* Isa. 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus.* Vbi notandum est cum Theodoret. lib. 2. ad Græcos, Deum in Testamento veteri noluisse ... ponere mysterium Trinitatis expressè, quia Iudæi in capite ... erant, & quia recens exierant de Ægypto, vbi colebatur multi Dij, & intraturi erant in terram Chanaam, vbi etiam multi habebantur Dij; ne videlicet putarent, sibi etiam tres Dei ... po-

proponi colendos : voluisse tamen Deum adumbrare hoc mysterium, idq; multis modis, vt cùm in Testamento nouo prædicaretur, non videretur omnino nouum, vel repugnans Testamento veteri.

SEXTVM argumentum ex numeris binario & ternario in Scriptura expressis. Ioan. 8. *In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater :* vbi apertè se, & Patrem duos testes facit. Et Ioan. 15. de Spiritu sancto addit: *Ille testimonium perhibebit de me.* Atque ita sunt tres. Et 1. Ioan. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.*

VLTIMO, addi possunt congruentiæ naturales, quæ non demonstrant fidem, sed ea suppositа ostendunt id, quod asserimus, non esse contra rationem. quas congruentias non prosequar fusiùs, sed solùm indicâsse cõtentus ero, ne videamur in eiusmodi rationibus fidei nostræ fundamentum collocare.

Igitur PRIMA est, summi & infiniti boni est, se summè & infinitè communicare : non autem Deus infinito ac summo modo se communicauit in productione creaturarum. SECVNDA, perfecta beatitudo comprehendit omnia bona : & vnum, & quidem insigne bonum est consortium æqualium personarum. TERTIA, genetare sibi simile est perfectio, quæ non debet abesse à Deo, qui est vndequaque perfectus. QVARTA, melius est ab æterno Deum aliquid produxisse, quam otiosum fuisse. QVINTA, quia inuenitur vna natura in vna hypostasi, vt in quolibet Angelo; plures in pluribus, vt in multis Angelis; plures in vna, vt in homine, vbi duæ naturæ, anima & caro, vna spiritualis, altera corporalis, in vnam hypostasim humanam conueniunt : igitur credibile est, esse quoq; vnam naturam, id est, diuinam in pluribus hypostasibus, hoc est, in Patre, in Filio, & in Spiritu sancto. SEXTA ratio sumitur ex vestigiis, quæ Deus impressit quodammodo in creaturis ; de quibus vestigiis disserit S. Augustinus à lib. 9. de Trinit. vsque ad 15.

Itaq; res omnes ita affectant numenum ternarium, vt planè omnia clamare videantur, auctorem suum esse Trinita-

tem; quæ omnia fecit in pondere, numero, & mensura. Primum igitur tres solę sunt passiones omnibus rebus communes, vnum, verum, bonum. Deinde tota rerum vniuersitas distribuitur in partes tres. quidquid enim est, aut spirituale est, aut corporale, aut mixtum ex vtroque. Res spirituales tres hierarchias diuiduntur, singulæ hierarchiæ in tres ordines; singuli verò spiritus angelici non tam vestigium, quam imaginem Trinitatis referunt, cùm tribus sint prædicti facultatibus, memoria, intelligentia, voluntate; atque in eorum mente nascatur notitia, ex notitia amor procedat. Postremo rebus corporalibus penè innumerabilia reperiuntur vestigia Trinitatis; sed ea persequi nimis longum, minimeque necessarium hoc loco esse videtur. Nunc ad argumenta aduersariorum diluenda veniamus.

CAPVT VII.

Diluitur argumentum Primum contra distinctionem personarum in eadem essentia.

» PRIMVM argumentum est Valentini Gentilis.
» Qui non gignit; nec gignitur, nec procedit, non
» est verus Deus: sed vnus Deus in essentia non
» gnit, nec gignitur, nec procedit, ergo vnus Deus
» in essentia non est verus Deus. sed Pater, Filius, & Spiritus
» sanctus sunt per vos verus Deus, ergo non sunt vnus Deus in
» essentia. Propositio primi syllogismi ita probatur. Nullus
» Deus præter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, seu non
» gignit, Filius gignitur, Spiritus sanctus procedit: ergo
» non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est verus Deus.
» Assumptio eiusdem primi syllogismi probatur hoc modo.
» Deus in essentia nihil est aliud, quàm ipsa essentia communis tribus; essentiam autem non generare, nec generari, nec
» procedere, sententiarij docent.

Ad hoc argumentum, Ioannes VVigandus lib. contra nostros Arianos, non potuit respondere, nisi negando essentiam non generare, nec generari, quidquid dixerint sententiarij, & affert hanc, vt ipse quidem putat, demonstrationem. Filius
» Dei est genitus secundum Scripturas, & Filius Dei est

sentia quædam viua, non figmentum, secundum Scriptu- «
ras, ergo essentia secundum Scripturas gignitur, & proinde «
etiam gignit. Quo argumento proposito quasi vno ictu o- «
mnes sententiarios prostrauisset, subiungit, Mulier, id est, «
ratio in Ecclesia taceat. «

At profectò VVigandus non soluit argumentum, sed incidit in grauissimum errorem; nam si essentia gignit, & gignitur, ergo duæ sunt essentiæ. nec enim intelligi potest vnum & idem à seipso produci. & ne dicat, hoc non esse secundum Scripturas, cogitet nos non aliter probare ex Scripturis, Patrem & Filium esse distinctos ipsa re, quàm quia vnus ab alio producitur.

Rectè igitur Concilium LATERANENSE cap. 2. definit essentiam non gignere, nec gigni. Nec argumentum VVigandi aliquid concludit, sed laborat fallacia accidentis; nam Filius licet includat essentiam, tamen distinguitur ratione ab ea propter relationem, quam dicit præter essentiam: & quatenus ab ea distinguitur, conuenit ei generari, quod non conuenit essentiæ: quemadmodum Pater includit eandem essentiam, sed distinguitur ab ea, ratione, propter relationem paternitatis, quam habet præter essentiam: & idcirco Pater generare dicitur, essentia non dicitur. Similis fallacia esset si diceres; Homo est species, Petrus est homo, igitur Petrus est species: vel Petrus est indiuiduum, & Petrus est homo, ergo homo est indiuiduum.

Ad argumentum principale, potest distingui propositio. nam cùm dicitur, qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, nõ est verus Deus, si vox (DEVS) accipiatur pro persona diuina in communi, propositio est vera; nam qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est persona diuina: tum verò si in assumptione per vnum Deum in essentia intelligatur ipsa essentia, vera est etiam assumptio. Sed inde tantum concluditur, essentiam non esse personam diuinam formaliter, non autem concluditur, essentiam non esse verum Deum.

Si tamen vnus Deus accipiatur in assumptione, vt verba sonant, hoc est, pro personis in communi, tum assumptio est falsa. Nam verum est dicere, vnus Deus in essentia gignit, gignitur, & procedit. Nam ille vnus Deus est Pater, qui gignit, est Filius, qui gignitur, & est Spiritus sanctus, qui procedit.

cedit. Si verò vox (DEVS) in propositione accipiatur pro Deitate, sicut potest accipi, quia in Deo non distinguitur persona à natura; propositio est falsa, vt patet, nec probatio concludit. Nam essentia non est Deus, præter tres personas, & tamen non gignit, nec gignitur, nec procedit, quia distinguitur ratione à personis, quibus propriè cõuenit gigni, gignere, & procedere.

CAPVT VIII.

Diluitur argumentum Secundum.

SECVNDVM argumentum est TRANELLANORVM, lib. 1. cap. 5. Si tres personæ sint vnum in essentia, erit in Deo quaternitas, non Trinitas. nam essentia, Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt quatuor nomina, & non synonima, ergo quatuor significant. Item Pater, Filius, Spiritus sanctus sunt tres, essentia nihil est horum. Nam essentia non est Pater, quia non genuit, nec Filius, quia non est res genita, nec Spiritus, quia non processit: est igitur quartum aliquid.

Præterea essentia est fons personarum, ab illa enim emanant relationes, & proinde personæ, quæ relationibus constituuntur; at fons, & riuuli distinguuntur realiter: Ergo essentia distinguitur realiter à tribus personis; ergo cum illa facit numerum quaternarium.

Præterea Papistæ in Symbolo post illa verba; *Credo in vnum Deum*, ponunt virgulam, ne cogantur dicere, *Credo in vnum Deum Patrem*, ergo distinguunt Deum à Patre: infrà etiam distinguunt Patrem à Filio, & Filium à Spiritu sancto; ergo sunt quatuor.

Præterea Papistæ dicunt, tres personas in vno Deo tredere, & vnum Deum se in tribus personis manifestasse: ergo quis est ille Deus? certè non Pater, non Filius, nec Spiritus, nullus enim horum se in tribus personis manifestauit, nec in vllo horum tres personæ residen; igitur est quartus quidam Deus.

RESPONDEO, nullam nos quaternitatem in Deo constituere; quin potius anathema dicere iis, qui quaternitatem pro

pro Trinitate colunt. Nec argumenta proposita nos quid quam mouent. Respondemus enim ad PRIMAM rationẽ, illa nomina non esse synonima, nec tamen significare quatuor res, sed vnam tantùm, si de re absoluta dicatur, vel tres tantùm, si de relatiuis. id quod indicare videtur AVGVSTINVS lib. 1. de doct. Christ. cap. 5. cùm ait: *Res, quibus fruendum est, Pater, & Filius, & Spiritus est; eademq; Trinitas vna quædam summa res.* Sed apertius ANSELMVS lib. de incarnatione Verbi, cap. 3. docet, tres personas esse tres res, & vnam rem: tres res relatiuas, & vnam absolutam. Nec est insolitum plura nomina non synonima, significare vnum, sed diuerso modo.

DICES, si ista nomina significant vnam rem absolutam, & tres relatiuas, ergo significãt quatuor res. RESPONDEO, nullam esse consequentiam, nam res illa absoluta non distinguitur re, sed ratione tantùm ab illis tribus relatiuis. Proinde in Deo est vnitas essentiæ, est Trinitas personarum, nulla verò quaternitas est.

Ad SECVNDAM dico, Essentiam esse illa tria, & illa tria esse essentiam. Quod autem essentia non generet, & Pater generet, non arguit distinctionem realem, sed rationis tantùm. Nam etiam homo & humanitas sunt vna res, & tamẽ homo generat, humanitas non generat.

Ad TERTIAM nego, Essentiam esse fontem personarum, aut relationum. nam personæ à personis producuntur, relationes autem non producuntur, vt relationes sunt; sed per se consequuntur ad productionem suppositorum, vide S. Thom. p. p. q. 40. art. 4. & in 1. sent. d. 27. q. 1. artic. 3. Immò AVGVSTINVS lib. 4. Trinit. cap. 20. contrario modo loquitur, cùm dicit Patrem esse principium totius Diuinitatis. vbi tamen non vult dicere, Diuinitatem produci, sed Patrem esse principium omnium diuinarum personarum; quãdoquidem Filium producit per generationem: & Spiritum sanctum per spirationem: ipse autem à nulla persona aut gignitur, aut spiratur.

Ad QVARTAM, de Symbolo, dico, illud argumentũ militare contra Benedictum ARETIVM Zuinglianum. Ille enim in historia de supplicio Valentini Gentilis, cap. 6. & 11. cùm nesciret respondere ad argumentum Gentilis, qui proba-

bat

bat solum Patrem esse vnum Deum, quia in Symbolo dicitur: *Credo in vnum Deum Patrem*: opem implorauit virgulæ vnius, quam inserendam esse dixit inter Deum & Patrem.

Cetertùm Catechismi Catholici non habent istam virgulam, & Patres veteres, exponentes Symbolum, semper legerunt vnum Deum Patrẽ, vt IRENAEVS lib. 1. cap. 2. CYRILVS catech. 7. RVFFINVS explicat. Symboli, & alij. Quanquam etiamsi distingueremus Deum à Patre, per interpositam virgulam, non propterea introduceretur quaternitas: nam ibi Deus distingueretur à Patre, vt significaretur, nomine Dei non comprehendi solum Patrem, sed etiã Filium & Spiritum sanctum. Quemadmodum autem vocati Patrem in Symbolo vnum Deum, non repugnet Filij Diuinitatem, supra non semel est explicatum; præsertim cùm in eodem Symbolo dicatur Filius vnicus Dominus noster, nec tamen vllus neget Patrem quoque esse vnicum Dominum nostrum.

Ad QVINTAM respondeo, cùm Deum dicimus se manifestâsse in tribus personis, velle nos dicere, Deum esse in personas, & hoc nobis reuelatum esse diuinitus. Quando petunt, quis est ille Deus? an Pater, an Filius? Respondeo, est Diuinitas, siue est Trinitas, siue est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. quidquid enim horum respondearur, rectissimè respondebitur pari ratione qui dicunt, si qui tamen Catholicorum ita dicunt, tres personas in vno Deo residere: nihil aliud significare volunt, quàm tres personas vnius essentiæ, vnius naturæ, nec de verbis, cùm de re constat, controuersia facienda est, vt Augustinus benè monuit lib. 1. retract. cap. 15.

CAPVT IX.

Diluitur argumentum Tertium.

„ TERTIVM argumentum. Pater est ingenitus, & Filius genitus, ergo non sunt vnus Deus, alioquin vnus Deus erit genitus, & non genitus, quæ implicant contradictionem. ITEM, generabile & ingenerabile differunt plusquam genere, sicut corruptibile & incorruptibile, ergo Pater & Filius differunt plusquam genere

genere. ITEM, vel genitum & ingenitum sunt accidentia, « vel substantiæ. Si primum, ergo in Deo sunt accidentia: si se- « cundum, ergo Pater & Filius differunt substantialiter. «

Respondeo ad PRIMAM rationem, si vtraque propositio sit affirmatiua, vtraque est vera, & nulla est cõtradictio. Nam Deus est genitus, & Deus est ingenitus, non sunt contradictoriæ, quia in prima propositione Deus accipitur pro Filio, in secunda pro Patre. At si fiat altera negatiua hoc modo, Deus est genitus, & Deus non est genitus; vel sic, Deus genuit, Deus non genuit, sunt contradictoriæ, sed prima est vera, secunda est falsa. Ratio est, quia nomen, Deus, absolutè accipitur pro personis indistinctè; sed quando dicitur, Deus genuit, vel Deus est genitus, ratione prædicati notionalis, restringitur subiectum Deus, ad vnam certam personam. Et sic est verum, Deus genuit, quia restringitur nomen Deus, ad Patrem. At quando est negatiua, subiectum non restringitur per prædicatum, quia tunc nihil asseritur, sed negatur. Itaque cùm dicitur, Deus non generat, vel Deus non est genitus, est sensus, nulla persona diuina generat, nulla est genita. quæ sunt falsæ.

Ad SECVNDAM respondeo, generabile per motum differre genere ab ingenerabili; tale enim generabile natura sua est corruptibile. At generabile sine motu & mutatione, non necessariò differt ab ingenerabili. Sed facilius potest responderi, generabile & ingenerabile tum solùm differre genere, cùm naturae eius, quod generatur, per generationem producitur: non autem cùm solùm communicatur vni ab alio: porrò, Filium dici genitum, non quod natura ipsa eius genita sit, seu producta, sed quod eam Filius à Patre per generationem acceperit. Itaque non distinguitur Filius à Patre natura, sed solùm quoad modum naturam illam habendi. Sicut Adam ex nullo homine est productus, Eua ex solo Adamo, Cayn ex Adamo & Eua, & tamen erant omnes tres eiusdem naturæ specificæ. quod exemplum affert Iustinus de recta fid. confess. Nazianzenus lib. 5 de Theol. Damascenus lib. 1. cap. 9. & Augustinus lib. 1. & 2. contra Maximin.

Ad TERTIAM dico, genitum & ingenitum nec dicere substantias, nec accidentia. nam ingenitum est negatio quædam processionis, genitum autem dicit relationẽ; vt etiam

pater-

paternitas, ac spiratio tam actiua quàm passiua relationes sunt. relationes autem diuinæ sunt quidē rationes substantiales & realiter ipsa Dei substātia: tamen vt distinguūtur ratione ab essentia, non dicunt substantiam, quia relatio vt relatio non est substantia, nec dicūt accidens, quia in Deo nullum est accidēs. Ita respondit Augustinus lib. 5. Trin. cap. 4. & 5. vbi eleganter argumentum retorquet in Arianos. nam cùm dicitur: *Ego & Pater vnum sumus*, vnum ne, inquit, dicuntur Pater & Filius secundum substantiam, aut secundum accidens? Si primum, ergo sunt eiusdem substantiæ Pater & Filius. si secundum, ergo in Deo sunt accidētia. & concludit tādem his verbis; hæc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relatiuum. Quod tamen relatiuum nō est accidens. Vide etiam S. Thomā in p. p. q. 28. art. 2. vbi docet in Deo esse duo prędicamēta secundum proprij generis rationem substantiæ, & relationem.

Sed Dices. Si ad essentiam & substantiam Dei non pertinet esse genitum vel ingenitum, quomodo non accidit huic illi: Respondeo cum Augustino ibidē, Deo nihil accidere posse, nam omne accidens compositionem dicit & mutationem. Vnde concedendum est, Deo esse proprium, naturale, & necessariū simpliciter vt sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & proinde vna persona sit ingenita, alia genita, alia procedens; sic tamen hæc sunt naturalia & necessaria Deo, vt non sint propriè & formaliter de essentia eius, quomodo in rebus creatis naturale est animali & necessarium, esse rationale vel irrationale, & tamen neutrum est de essentia eius. cùm tamen è cōtrario animal sit de essentia vtriusque, id est, tam hominis, quàm bruti. Ita igitur Essentia diuina essentialiter non dicitur in relationibus; nihil enim est in Deo, quod non sit essentialiter Deus, alioqui esset essentialiter creatura: accidens ipsa relatio non includitur essentialiter in essentia; nec tamen accidit ei, vt dictum est. Quin potius clarius hoc cernitur in nostro proposito, nam paternitas, filiatio & spiratio relationes sunt; relatio autem secundum suam formalem rationem abstrahit à substantia & accidente. nam in Deo relatio est substātia, in creaturis est accidens. vide S. Thomā p. p. q. 28. art. 1. & de potentia q. 8. art. 5. & Franc. Ferrariensem in 4. contra Gentes cap. 14. non procul à fine.

CAPVT

CAPVT X.

Diluitur argumentum Quartum.

QVARTVM argumentum. Generare est summa perfectio in viuente: hanc autem perfectionem Pater habet, Filius non habet; nō igitur est Filius æqualis Patri. Proinde non sunt eiusdem naturę Pater & Filius. Et quod inde sequitur, non sunt plures personæ eiusdem essentiæ in Deo. & confirmatur; quia productum dicit intrinsecè dependentiam ab alio, & posterius est eo, à quo producitur, si non tempore, certè natura. at verus Deus est ens ex se indepēdens, & necessarium, & nulla re posterius, igitur Filius non est verus Deus, cùm sit productus, & à Patre in esse dependeat.

RESPONDEO, generare dicere perfectionem, sed minimè eam deesse Filio. Est enim in Filio omnis perfectio actiuæ generationis, licet ipsa actiua generatio in Filio non sit, quia non est opus: nam omnem perfectionem, quam habet generatio, ab essentia habet, essentiam autem totam etiam Filius habet, id quod facilius intelliget, qui obseruauerit, quod sicut principium quo generationis actiuæ, est essentia diuina, & ideo generatio actiua est infinitæ perfectionis: ita terminus quo generationis passiuæ, est essentia diuina, & ideo illa etiam infinitæ perfectionis, immò eiusdem prorsus infinitæ perfectionis est.

DICES, si terminus quo generationis diuinæ, est essentia, ergo essentia generatur saltē per accidens. RESPONDEO, nullam esse consequentiam. nam in creaturis natura, quę est terminus, quo per accidens generatur, quia non communicatur natura Filio eadem numero cum ea, quæ in Patre, sed alia quædam noua, quæ quia, nisi producatur, non est, ideo producitur, vt cōmunicari possit: At essentia diuina vna numero est in Patre, & communicatur Filio, ideo per generationem minimè producitur.

Ad confirmationem respondeo, in creaturis dependere Filium à Patre, quia accipit aliam numero naturam ab illa, quam habet Pater: in diuinis autem nō esse eiusmodi dependentiam, quia eadem natura, quæ ex se est simpliciter independens, communicatur à Patre Filio, idque naturaliter & necessa-

necessariò. Vnde solùm est relatio mutua Patris ad Filium & contrà, sed sine vlla dependentia in esse.

Pari ratione negandum est, omne productum necessariò esse posterius. Solùm enim productio per se requirit ordinem inter producentem, & productum, sed non priorita-tem, nisi per accidens in creaturis, vbi noua natura ex non esse deducitur ad esse. At inter personas diuinas non potest vlla esse prioritas, & posterioritas, cùm nihil habeant istæ personæ, nisi essentiam & relationem, & essentia sit vna, & eadem in omnibus: relationes autem id requirant, vt hæc simul natura.

CAPVT XI.

Diluitur argumentum Quintum.

„ QVINTVM argumentum. Quando Filius geni-
„ tus est, vel erat, vel non erat. Si erat, quare geni-
„ tus est? Si non erat, ergo aliquando Filius non
„ fuit: ergo non est verus Deus: ergo non suarum
„ res personæ eiusdem essentiæ.

„ Item, vel Filius semper gignitur, vel semper est genitus,
„ vel aliquando gignebatur, & aliquando fuit genitus: si sem-
„ per gignitur, nunquam terminum & perfectionem vltimam
„ assequetur; si semper fuit genitus, quo pacto ad terminum
„ sine via peruenit? si aliquando gignebatur, & aliquando fuit
„ genitus: non semper eodem modo se habuit, sed mutatus
„ est. Quæ omnia absurda sunt in Deo: non igitur in Deo
„ res personæ asserendæ sunt.

„ Item, vel Filius præfuit in Patre actu, vel potentia, vel
„ lo modo; si actu, ergo fuit antequam gigneretur; si potentia
„ ergo in Deo est potentia passiua; si nullo modo, ergo ex
„ nihilo factus est.

Respondeo ad rationem PRIMAM cum BASILIO lib. 2. in Eunomium: negandum esse Filium fuisse antequam gigneretur, & concedendum fuisse cùm gigneretur. nec sequitur, frustrà genitum esse. Id enim frustra fieret, immò non posset fieri, quod esset antequã fieret. Quod autem est, fit, non frustrà fit. certè in rebus creatis momenta temporis & sunt cùm fiunt, & fiunt cùm sunt. Nec etiam sequitur Filium

Filium non semper fuisse, si negetur fuisse antequam gigneretur; nam semper genitus est, atque ita semper etiam fuit.

Ad SECVNDAM CALVINVS lib. 1. Instit. cap. 13. §. vlt. respondet, Filium semel genitum fuisse, nec iam generari: dicit enim, stultè fingi in Deo continuum actum generandi. sed profectò Caluinus repugnat AVGVSTINO in epist. 174. ad Pascentium, qui sic ait: *Semper gignit Pater, & semper nascitur Filius.* Et rationem affert optimam, quia si Pater aliquando genuit, & postea destitit, ergo aliquando etiam cœpit gignere, & antea non gignebat, ergo Filius non est æternus. Idem tamen Augustinus lib. 83. quæstionum. q. 37. & Gregorius lib. 29. moral. cap. 1. dicunt, melius dici Filium Dei semper natum, quàm semper nasci; nam etiamsi semper durat actus generandi, & nascendi, tamen semper etiam est perfectus & consummatus.

Ad argumentum ergo dico, in generatione diuina esse quidquid perfectionis est in via & in termino generationis, remota imperfectione. In via, quæ exprimitur per vocem (*Nascitur*) inuenitur perfectio ipsius actus nascendi, & imperfectio carentiæ termini; in termino qui exprimitur per vocem (*Natus est*) inuenitur perfectio ipsius rei productæ, sed deest perfectio actus nascēdi. In Deo ergo semper est natiuitas, sed perfecta. semper enim Filius Dei nascitur, sed perfectus. Et hoc est semper natum esse.

Ad TERTIAM respondeo, rem aliquam dici esse in potentia dupliciter. Vno modo in potentia actiua agentis, & hoc propriè conuenit suppositis, quæ producuntur. Altero modo in potentia passiua materiæ, & hoc conuenit formæ; non enim suppositum educitur de potentia materiæ, sed forma. Iam ergo si consideres ipsum suppositum Filij, præfuit in potentia actiua Patris, & hoc nullam ponit in Deo imperfectionem, nam potentia passiua imperfectionem dicit, actiua perfectionem. Si respicias formam Filij, id est, essentiam eius, quam Paulus Philip. 2. vocat formam Dei, illa præfuit actu in Patre, non in potentia, quia est communis vtrique.

Ad argumentum, cùm dicitur; Si præfuit actu, ergo fuit antequam fieret, respondeo, non esse factam ipsam formam, sed communicatam: nec est absurdum, immò necessarium,

sarium, vt præexisteret quę communicanda erat. Intelligenda autem sunt hæc omnia, quæ sonant prioritatem secundum modum nostrum intelligendi. nam quod ad rem attinet, nulla est prioritas, sed Pater semper actu genuit, & gignit Filium.

CAPVT XII.

Diluitur argumentum Sextum.

„ SEXTVM argumentum. Aut persona in Deo est
„ finita, aut infinita: si infinita, ergo vna tantùm:
„ si finita, ergo infinitæ personæ deberent esse, vt
„ respondeant infinitati essentiæ.
„ Præterea, multiplicatio suppositorum vel est necessaria
„ ad cõseruationem speciei, vel vt vnum suppositum perficia-
„ tur ex altero. at Deus, cùm sit æternus, non eget conserva-
„ tione, nec perfectione, cùm sit perfectissimus.
„ Denique, vel persona, vt persona, dicit perfectionem, vel
„ non. Si dicit perfectionem, ergo vna perfectio est in vna per-
„ sona, quæ non est in alia; & cùm illa nõ sit accidens, sed sub-
„ stantialis perfectio in vna, & non in alia. Si verò persona, vt
„ persona, nõ dicit perfectionem, ergo perfectior erit persona
„ humana, quàm diuina; nam humanã certum est dicere per-
fectionem. RESPONDEO, personam diuinam vt talem, esse infinitam, & proinde dicere summam perfectionem. Ad argumentum autem respondeo, non posse inde colligi, quod vna tantùm est persona, sed hoc solùm, ergo vna est perfectio omnium personarum; est enim vna & eadẽ infinita perfectio in omnibus personis, sed non eodem modo. in Filio enim illa perfectio est paternitas, in Filio filiatio, &c.

Ad SECVNDVM dico, multiplicari suppositа in diuinis non ad conseruationem speciei, nec ad perficiendum vnum ex alio, sed quia id postulat natura rei intelligentis, quæ habet modos producendi aliquid intra seipsam, videlicet cognitionem, & amorem. Quæ etiam est ratio cur sint tres personæ tantùm, & non plures, nec pauciores. vna enim quæ debet producens, non producta; alia producta per cognitionem; alia producta per amorem.

Ad TERTIVM dico, eandem perfectionem dicere omnes personas, sed alio modo.

Quæres fortasse, an ille modus, id est, an illa relatio dicat perfectionem. RESPONDEO, relationem in genere sumptam non dicere perfectionem, cùm abstrahat ab ente reali, & rationis; tamen relationem realem, perfectionem dicere, & relationem diuinam, infinitam perfectionem; non tamen aliam perfectionem dicere hanc diuinam relationem, aliam illam, sed omnes eandem, quæ est diuina essentia.

CAPVT XIII.

SEPTIMVM argumentum. Intellectus diuinus & voluntas idem sunt, & similiter intellectio & volitio, ergo etiam verbum & amor, id est, Filius & Spiritus sanctus. ab vno enim non procedit nisi vnum.

Præterea intelligens in Deo, & intellectio idem sunt, & similiter amans & amor, ergo Pater & Filius non distinguuntur inter se, nec à Spiritu sancto.

Denique aut Filius intelligit, aut non. si intelligit, ergo producit notitiam seu verbum. si non intelligit, ergo verbum nō est Deus, nec enim Deus esse potest, qui nihil intelligit. IDEM de Spiritu sancto dici potest. Nam si amat, producit amorem, ergo aut se, aut alium. si non amat, non est Deus. nec enim Deus actu voluntatis carere potest.

Respondeo ad PRIMAM rationem, minorem distinctionem requiri in principiis, quàm in terminis, vt planum est ex eo quod vnus Deus tot genera rerum creauit; animus noster tot conceptus parit; vnus truncus tot ramos producit. ex quo fit, vt satis sit distinctio rationis inter intellectum & voluntatem, ad hoc vt habeant terminos re distinctos.

Ad SECVNDAM dico, inde solùm probari, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse vnū in essentia. Nam in Deo, intelligens, seu potius dicens, & verbum, idem sunt, excepta relatione producentis & producti: & amans & amor idem sunt, excepta relatione producentis amorem, & amoris producti.

Ad TERTIAM dico, Filium intelligere, & tamen non producere notitiam; & Spiritum sanctum amare, & tamen non producere amorem. est enim obseruandum, intelligere, & producere notitiã, vt etiam amare, & producere amorẽ esse idem re, sed distingui ratione. Nam intelligere & amare dicunt ordinem ad obiectum, id est, ad rem, quę intelligitur & amatur: at producere notitiam & amorem, dicit ordinem ad rem quæ producitur, hoc est, ad ipsam notitiam, & amorem. sic etiã notitia & verbum sunt idem, sed distinguuntur ratione. Nam notitia dicit ordinem ad obiectum, verbum autem ad dicentem. iam ergo Pater est intelligẽs cum primo ordine, & ideo est etiam producens: Filius est intelligens, sed cum primo ordine & non cum secundo, quia habet oppositũ ordinem. Vnde ipse non est dicens, seu producens verbum.

Pari ratione, Pater est notitia, sed non verbum; Filius est notitia & verbum, quia habet ordinem producti, quem non habet Pater. Hinc S. AVGVSTINVS libro 15. Trinit. cap. 3. *Sciunt*, inquit, *inuicem Pater & Filius, sed ille gignendo, ille nascendo.* Similiter Spiritus sanctus intelligit, & est ipse notitia, sed sine relationibus producentis, aut producti. Vnde neq; est dicẽs, neq; verbum. Idem dico de amore; nam Pater & Filius amant cum relatione producentis amorem; Spiritus sanctus amat, sed cum relatione amoris producti.

CAPVT XIV.

„ OCTAVVM argumentum. In Deo nihil est nisi essentia, & relatio, sed neutrũ generat, ergo nihil generatur, ergo nihil in Deo generat, & nihil generatur; nõ igitur sunt in Deo plures personæ.

„ Item, verus Filius debet produci similis gignenti, sed verbum non est simile gignenti, sed obiecto, vt notum est. ergo non est verbum Dei, verus Filius Dei, proinde nec eiusdem essentiæ cum Deo.

„ Item, Spiritus sanctus aut producitur similis Deo in essentia, aut dissimilis: non similis, quia esset Filius, & tunc non esset Verbum vnigenitus Filius: ergo dissimilis, ergo non est verus Deus, ergo non sunt tres personæ verus Deus.

Respon-

Respondeo ad PRIMAM rationem, nec essentiam, nec relationem seorsim sumptam gignere, aut gigni: sed constitutum ex vtroque. Itaque constitutum ex essentia & paternitate gignit; & constitutum ex essentia & filiatione gignitur. quemadmodum etiam in creaturis non gignit essentia, nec subsistentia: sed persona ipsa principium est quod gignit, essentia est principium quo gignit, subsistentia est conditio, sine qua non gigneret.

Ad PRIMAM confirmationem, quæ erat eiusmodi, Verbum non est simile intelligenti, sed rei intellectę, ergo nō est Filius intelligentis. Respondeo, Deum intelligēdo seipsum, producere verbum, & proinde rem intellectam, cui verbum est simile, esse ipsum Deum qui producit verbum.

AT, inquies, Verbum non est simile Deo, vt intelligenti sed vt intellecto, at Deus non gignit vt intellectus, sed vt intelligens, ergo Verbum non est simile gignenti, proinde nec est Filius. Præterea Filius vel est similis Patri in essentia, vel in proprietate, non in essentia, quia in essentia est idem, non in proprietate, quia in illa est dissimilis, ergo nullo modo est similis.

RESPONDEO, Patrem debere producere Filium sibi similem in essentia, nō similem in relatione producentis, quia nō producit Patrem suum, sed Filium suum, & ideo Verbum non debet esse simile Patri, vt Pater est dicens, sed vt Pater habet talem naturam, quæ dicendo exprimitur.

Ad illud autem, quod addebatur; Filius Patri in essentia est idem, ergo non similis. Respondeo, esse eundem & esse similem. nam quatenus vterque habet illam essentiam, sunt idem in essentia, tamen quatenus ipsi sunt duo distincti, & cōueniunt in illa essentia, sunt similes in essentia. Vnde cùm Ariani vellent Filium dicere ὁμοιούσιον Patri, non ὁμούσιον, Patres responderunt, posse quidem dici ὁμοιούσιον, sed non debere negari ὁμούσιον. Vide Hilarium libro de Synodis prope finem.

Ad POSTREMAM rationem, quæ erat de Spiritu sancto, Respondeo, Spiritum sanctum similem produci in essentia Patri, & Filio: nec tamen esse Filium. cuius rei causa non est vsque adeò certa: Scriptura siquidem rem docuit,

caussam tacuit, non in hac re solùm, sed in multis etiam aliis, vt semper nos exerceat, & humiles discipulos habeat. Vide Athanasium in epist. ad Serapionẽ; Gregorium Nazianzenum lib. 5. de Theologia; Basilium lib. 3. in Eunomium; Damascenum lib. 1. cap. 10. Augustinum lib. 15. Trinit. cap. 27. lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. & Tractatu 99. in Ioannem, qui docent rem esse altiorem, quàm vt à nobis perfectè intelligi possit. Quamuis Augustinus duas rationes cogitauerit, quæ vtcunque animo quærẽtis satisfacere possunt. Ait enim lib. 5. de Trinit. cap. 14. ideo Spiritum sanctum non esse Filium, quia non procedit quomodo natus, sed quomodo datus. Addit verò lib. 15. cap. 26. propterea quod non posse vocari Filium, quia procedit ex duobus, qui nec duo Patres dici possunt, nec alter pater, alter mater.

Clarius S. Thomas 1. parte q. 27. art. 4. & in quæstionibus de potentia q. 10. art 2. ad argumentum 22. rem istam explicuisse videtur. Ait enim Verbum Dei Filium esse Dei, quia cùm procedat per actum intellectus, procedit vt similitudo quædam & imago producentis, idque ex vi ipsius processionis. Nec enim res verè intelligitur, nisi producatur similitudo, seu Verbum, quod sit ipsius rei, quæ intelligitur, similitudo. At Spiritum sanctum idem B. Thomas docet, non esse Filium Dei, quia licet similis sit Patri, & Filio, non procedit similis ex vi productionis, cùm per actum amoris procedat. amor autem non sit ex natura similitudo rei amatæ, sed impulsus quidam in rem amatam.

CAPVT XV.

„ NOVVM argumentum. Vel subsistentia est de „ trinseca ratione essentiæ, vel non est. Si est, „ essentia est incommunicabilis, vel si com„ catur, communicabitur etiam subsistentia, „ tunc vel habent personæ præter istam subsistentiam, „ accipiunt cum essentia, aliam propriam, vel non. si hab„ ergo quatuor erunt subsistentiæ, & proin dequatuor per„ næ. si non habent, ergo vna tantùm erit subsistentia, ac p„ inde vna tantùm persona. si verò subsistentia non est de„ tione essentiæ, ergo essentia non est infinita simpliciter, „ non contineat omnem perfectionem, & præterea erunt

uinæ personæ compositæ ex essentia, & subsistentia, quod est absurdissimum.

Respondeo, hîc tangi quæstionem difficillimam, & in qua Patres discordes videtur. Nam B. Avgvstinvs lib. 7. Trinit. cap. 4. dicit, aliud esse in Deo esse Patrem, aliud esse Deum, sed ibidem docet, subsistere, dici ad se, non ad aliud, proinde esse absolutum, & commune tribus. Deniq; addit, sic esse in Deo vnum subsistere, quomodo est vnum sapere: & sicut non sunt in Deo tres sapientiæ, ita nec tres esse substantias. Et cap. 6. dicit personam esse quid absolutum, & nõ esse aliud personam esse, aliud verò Deum esse: quamuis sit aliud, Deum esse, & Patrem esse. Vbi videtur S. Augustinus distinguere subsistentiam à relatione, & subsistentiam vnam asserere, relationes autem multas.

Item Anselmvs in Monologio cap. 43. dicit, personas diuinas per suam sapientiam, essentiam, & vitam subsistere, sapere & viuere: & Boetivs lib. de duabus naturis: *Subsistit*, inquit, *quod alio non indiget vt sit. quare quod Græci dicunt οὐσίαν, nos subsistentiam vocamus.* Similia habet Richardus lib. 4. Trin. cap. 8. 19. Et ipse etiam B. Thomas q. 9. de potentia art. 5. ad 13. vbi dicit relationes habere ab essentia quod subsistant, non è contrario essentiam à relationibus. quod alibi etiam sæpe repetit. & in 1. sentent. dist. 26. q. 1. art. 1. ad 4. clarè dicit, subsistentiam esse vnam, sicut essentiam.

Idem quoq; ratione demonstrari potest. subsistere enim est proprium substantiæ, non relationis, ergo non habet hoc essentia à relatione, sed à se. Et præterea si haberet à relatione, non posset explicari, quomodo sit in Deo vera generatio. nam relatio sequitur generationem, cùm in ipsa fundetur: suppositum autem subsistens præcedit generationem, cùm nihil agere possit, nisi sit suppositum. quomodo ergo Pater gignere potuit, si non habuit esse subsistens, nisi per relationem, & eam non habuit, nisi post generationem?

At ex altera parte Ioannes Damascenus lib. 1. cap. 6. de fide Orthodoxa sic ad verbũ ait: ὁ δὲ θεοῦ λόγος τῷ μὲν ὑφεστάναι καθ' ἑαυτὸν, διήρηται πρὸς ἐκεῖνον, παρ' ὃ ὑπόστασιν ἔχει, hoc est, *Verbum Dei hoc ipso, quod per se subsistit, distinguitur ab eo, à quo habet subsistentiam:* vbi satis apertè plures ponit

subsistentias. Item VI. Synodus generalis act. 11. legi iussit epistolam Sophronij, & recepit eandem postea act. 13. in qua epist. bis repetitur Trinitatem esse numerabilem personalibus subsistentiis.

Præterea in Symbolo Athanasij, & apud omnes Græcos dicitur alia hypostasis Patris, alia Filij. at certè non possunt dici plures hypostases, nisi essent plures subsistentiæ, sicut non possumus dicere plures Deos, quia non sunt plures Deitates. non enim multiplicantur concreta substantiva, nisi multiplicentur formæ. Item, si non sunt tres subsistentiæ, quomodo distinguuntur realiter tres personæ? nec enim realis distinctio habere potest locum, vbi nõ sunt distinctæ existentiæ, aut subsistentiæ: certum autem est, diuinas personas non distingui existentiis. Item, si nõ sunt plures subsistentiæ, quo pacto constabit, incarnationem esse factam in hypostasi solius Filij? Denique, si in Deo cum vna sola subsistentia sunt plures personæ, propter solam multiplicationem relationum oppositarum; cur etiã in Christo non sunt duæ personæ propter multiplicationem naturarum oppositarum, id est, naturæ creantis & creatæ? Adde quod D. Thomas 1. p. q. 40. art. 3. dicit, relationes afferre secum hypostases, non præsupponere, & abstractis relationibus ab essentia non remanere hypostases.

Vtigitur tanta hæc lis componatur, dicendum nobis esse videtur, subsistentiam diuinam partim esse vnam, partim multas; partim absolutam, partim relatiuam; partim communem tribus, partim propriam singulorum; denique partim de ratione essentiæ, partim non de ratione essentiæ. Quod vt facilius intelligatur, aliqua præmittenda erunt.

Ad primum quidem, ex S. Thoma q. 8. de potentia art. 3. ad 7. subsistentiam duo habere officia. Vnum, vt constituat suppositum, & faciat illud esse in se, id est, non inhærere ab alio. Alterum, vt distinguat illud ab aliis suppositis. quæ duo officia valde inter se distinguuntur. Nam vnum potest esse ante aliud, vt patet in Adamo, qui quando erat solus, habebat esse in se; sed non distinguebatur ab aliis. Item aliquid distinguit quod non constituit, vt patet de spiratione actiua in Deo.

Non

Nota SECVNDO, aliud esse loqui de subsistentia respectu essentiæ, aliud respectu personarum. nam si de essentia loquamur, illa non constituitur per relationem, nec accipit ab illa subsistentiam, sed habet in se intrinsecè subsistētiam. ita vt si mente separemus ab essentia relationes, illa erit in se existens, & distincta ab omnibus aliis essentiis, quamuis non habebit in se distinctas personas.

Nota TERTIO, certum esse, personas habere distinctionem à relatione, & proinde subsistentiam quoad secundum officium. personæ enim diuinæ distingui debent minima distinctione, vt B. Cyrillus lib. 1. Trinit. & B. Thomas p. 1. q. 40. art. 2. ad 3. docent: minima autem distinctio est per relationem, & hoc ipsum docent passim Patres & Concilia, quæ dicunt solam relationē, distinctionem & numerum in Deo efficere.

At verò vnde habeant personæ diuinæ subsistentiam quoad primum officium, Patres non ita perspicuè expresserunt, tamen nos cum S. Thoma dicimus, totam subsistentiam habere personas à relatione, sed non eodem modo. nam relatio includit essentiam, & superaddit respectum, cùm sit aliquid ad aliud; & quidem quatenus includit essentiam, constituit & dat personæ esse in se, quatenus dicit respectum, distinguit. esse autem hanc sententiam S. Thomæ non negabit, qui eius opera diligenter euoluerit. siquidem ipse vbique docet, relationem constituere & distinguere personas: sed constituere vt identificatur cum essentia: distinguere autem, vt relatio est. Vide de potentia q. 8. art. 3. ad 7. q. 9. art. 5. ad 13. & q. 10. art. 5. ad 12. contra gent. lib. 1. cap. 21. & 22. lib. 4. cap. 10. 14. & 49. & p. 1. q. 3. art. 3. & q. 29. art. 4. & q. 40. art. 2. & 4. & 1. d. 26. q. 1. artic. 1. ad 4. Sed placet ascribere pauca S. Thomæ verba. sic igitur loquitur in quæst. 8. de potentia, artic. 3. ad 7. Relationes etsi constituant hypostases, tamen hoc faciunt, in quantum sunt essentia diuina. Et ibidem ad 9 Relatio distinguit, in quantum est; constituit, in quantum est essentia. & quæst. 9. ad 13. Proprietates personales non sunt principium subsistendi diuinæ essentiæ. ipsa enim diuina essentia per se subsistit: sed è conuerso proprietates personales habent quod subsistant, ab essentia.

DICES, si relatio non constituit, vt relatio, sed vt essentia, ergo ipsa essentia constituit, nō relatio. Respondeo, ita esse, quia idem debet esse principium constituens & distinguens, quamuis non eadem ratione vtrumque faciat. Constat autem distinctiuum principium esse relationem: relatio igitur debet etiam constituere, sed tamen hoc facit vt includit essentiam.

Nota QVARTO, subsistentiam quoad primum officium id est, dum constituit personam, duo facere. Nam & dat esse per se, & præstat incommunicabilitatem. quamuis autem diuina relatio non det simpliciter esse per se, quia diuina essentia, cùm sit infinitæ perfectionis, includit essentialiter non solùm existere, sed etiam per se existere: tamen dat incommunicabilitatem, & constituit suppositum. diuina enim essentia, quamuis per se subsistat, tamen communicabilis est ob suam infinitatem, & ideo non est suppositum. at per relationem ita terminatur, & quasi modificatur subsistentia illa essentialis, vt constitutum ex essentia, & relatione sit prorsus incommunicabile. quare relatio, etsi non constituit, vt relatio, quatenus constituere dicit dare simpliciter esse per se, vt paulò antè cum S. Thoma docuimus: tamen constituit, vt relatio, quatenus constituere dicit dare esse per se incommunicabiliter. Igitur in Deo sicut est vna subsistentia cōmunis & absoluta, vt ex Augustino, Anselmo, Richardo, & S. Thoma colligitur: ita sunt etiam tres veræ subsistentiæ propriæ, & relatiuæ, vt colligitur ex Athanasio, Cyrillo, Damasceno, & eodem S. Thoma. nec tamen sunt quatuor subsistentiæ, sed vna & tres, quia tres illæ relationes cùm absoluta realiter idē sunt. & per hæc cessant argumenta pro vtraque parte.

Ad illud PRIMVM, ergo essentia est incommunicabilis. Respondeo, negando consequentiam: nam essentia non communicatur, vt quæ erat in se, incipiat esse in alio. Essentia enim illa est in se, & nunquam in alio, cùm sit simpliciter, & de eius ratione sit subsistere; sed vt quæ est in se vno modo, sit in se etiam alio modo. Itaq; essentia Patris est in se sed cum relatione producentis, & essentia Filij est in se sed cum relatione producti, &c.

Ad illud; *Vel habent personæ propriam subsistentiam, &c.*

ter istam essentiæ, vel non. Respondeo, personas singulas non habere nisi subsistentias singulas, sed eas partim esse de ratione essentiæ, partim non esse, vt dictum est.

Ad illud pro altera parte; *Ergo essentia non erit infinita simpliciter.* Respondeo, negando consequentiam. essentia enim continet intrinsecè quidquid perfectionis habet subsistentia. nam vt suprà diximus, relationes non dicunt aliam perfectionem, quàm eam quæ est ipsa essentia.

Ad illud; *Ergo persona erit composita.* Respondeo, negando consequentiam. nam subsistentia Patris, quatenus distinguitur ab essentia, est purus respectus ad aliud, & proinde non habet ordinem ad ipsam essentiam, sed solùm ad terminum.

Ad illud argumentum, quod solet videri insolubile. Suppositi constitutio præcedit generationem, generatio relationem, ergo suppositum non constituitur per relationem. « « «

Respondeo, suppositi constitutionem præcedere generationem, sed suppositi distinctionem sequi post generationē, & propterea dicimus relationem vt sic, quæ sequitur generationem, distinguere suppositum, non constituere: at relationem vt identificatur cum essentia, & præcedit generationem, secundum modum nostrum intelligendi, constituere suppositum.

Dices, relatio etiam vt identificatur cum essentia, si relatio est, fundamentum aliquod requirit; alioqui nulla erit ratio, cur sit potius paternitas, quàm alia species relationis: fundamentum autem paternitatis nullum potest fingi, præter generationem, igitur nullo modo paternitas præcedere potest generationem, & suppositum constituere. Respondeo, relationes, quæ accidentia sunt, semper requirere fundamentum, nimirum vt habeatur ratio, cur talis relatio in tali subiecto inhæreat: at relationes, quæ sunt ipsa essentia subiecti, nullum fundamentum requirere. vt enim nemo quærit, cur homo sit animal rationale, quia illa est eius essentia: ita non debet quæri cur prima persona diuina sit paternitas subsistens, quia hæc est eius essentia: & tamen fundamentum assignamus, videlicet generationem, cur hæc prima persona sit formaliter Pater, & distinguatur à Filio.

At,

At, inquies, S. Thomas 1. part. q. 40. artic. 3. dicit abl
ctis relationibus, non remanere in Deo hypostases, e
subsistentia nullo modo est de ratione essentiæ. Respo
deo, B. Thomam velle dicere non remanere hypostases d
stinctas, nam subdit statim, hypostasis enim significat
quid distinctum.

CAPVT XVI.

DECIMVM argumentum. Relatio, vt distingu
tur ab essentia, distinguit personas. sed relatio,
vt distinguitur ab essentia, nō est in re, sed solùm
in mente; relatio enim supra essentiam non add
dit rem, sed rationem tantùm, aliâs esset in Deo aliquid ab
essentia realiter distinctum; ergo personæ nō distinguuntur
re, sed ratione tantùm.

Præterea vel tota realitas, quæ est in Patre, est etiam in Fi
lio, vel non est; si est, ergo non distinguuntur re, Pater a Fi
lius; si non est, ergo aliqua res est in Patre, quæ non est in Fi
lio; & cùm res, vnum, verum, & bonum conuertantur, ergo
vnitas, veritas, & bonitas erit in Patre, & non in Filio.

RESPONDEO, respectum, quem superaddit ad essentiam
relatio, distinguere personas, sed eum respectum non esse so
lùm in mente, sed etiam in re, & vt est in re, distinguere re
personæ distinguuntur realiter, etiamsi cesset omnis opera
tio intellectus. QVARE ad propositionem respondeo, pos
stingui personas relationibus, quatenus distinguuntur a
relationes ab essentia quomodocunque, sed quatenus
relationes reales, siue vt sunt idem re cum essentia, & so
ratione distinguuntur.

Ad confirmationem dico, totam realitatem absolu
quæ est in Patre, esse etiam in Filio, & in Spiritu sancto
non totam realitatē relatiuam; verè enim sunt tria enti
lia, sed relatiua, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

Ad probationem cùm dicitur, ens, verum, & bonum
uertuntur, &c. Respondeo, ista tria entia, esse etiam tria
ra, & tria bona, si accipiantur hæc nomina adiectiuè,
est, sunt tria habentia veritatem, & bonitatem. non tam
sunt, in illis tres veritates, aut bonitates, sed vna. Et

est, quia relatio non dicit perfectionem quatenus est ad aliud, sed quatenus est aliquid ad aliud. In Deo autem illud aliquid relationis, identificatur cum essentia, & proinde relatio in Deo nō dicit aliam perfectionem, quàm ipsam essentiam, quæ est vna.

Et hinc est, quòd cùm dicimus in Deo esse tria entia, aut tres res, aut tres subsistentias, aut tres personas, semper addimus, vel subintelligimus relatiuas, & nunquam multiplicamus, aut numeramus absoluta, quia sola relatio est eius naturæ, vt veram afferat distinctionem sine multiplicatione perfectionum, quia ratione sui, AD, habet oppositionem, & proinde distinctionem; & tamen ratione ipsius, AD, non dicit perfectionem: quatenus verò perfectionem dicit, cum essentia identificatur. Vide Anselmum lib. de incarnat. cap. 3. vbi dicit Patrem & Filium posse dici duas res, modò per res, relationes, non substantiæ intelligantur, & Concilium Toletanvm XI. cap. 1. vbi legimus in relationibus numerum cerni, in diuinitatis verò substantia, quid enumeratum sit, non inueniri. Vbi enim verus numerus admittitur, ibi necessariò plurà entia admittuntur.

CAPVT XVII.

VNDECIMVM argumentum. Intelligentiæ & voluntatis actiones, immanentes sunt, ac proinde sterile, vt Philosophus docet lib. 9. Metaphysic. textu 16. non igitur aliquid producunt. At si Filius, & Spiritus sanctus non producuntur per intellectum, & voluntatem, nullo modo producuntur. non enim facilè explicari potest, quo alio modo producantur; & cur duæ tantùm personæ producantur, & cur vna Verbum, altera Amor dici soleat.

RESPONDEO, actiones immanentes, ac proinde intelligentiæ, & voluntatis actus, quos intellectionem & dilectionē appellare possumus, nihil producere, quod maneat post actionem; aliquid tamen producere intimum ipsi actioni, & quod nomine ipso actionis appellari potest. Siquidem duobus modis actionis vocabulum accipitur: vno modo pro nuda, & sola actione, quæ pertinet propriè ad prædicamentum

mentum actionis: altero modo pro actione coniuncta cum aliqua qualitate, quæ sit quasi terminus eius. Quomodo calefactionem actionem vocamus, cùm ea tamen non sit simplex actio de prædicamento actionis, sed includat calorem aliquem acquisitum.

Ita igitur intellectio, & dilectio non nudæ sunt actiones, sed includunt etiam aliquid per modum qualitatis, quod sit quasi terminus actionis. alioqui si intellectio nuda esset actio, quomodo intelligens per intellectionem fieret similis rei intellectæ? Nónne similitudo in forma, seu qualitate fundatur? Quare Philosophus non ait, per actiones immanentes nihil omnino produci, sed nihil produci, quod maneat post actionem; quemadmodum per actiones transeuntes producitur opus aliquod re distinctũ ab actione, & quod perseuerat post actionem.

Producitur igitur per intellectionem Verbum, per dilectionem Amor, quæ quidem in nobis accidentia sunt, in Deo substantia, quoniam in Deo intelligere est ipsum esse, non autem in nobis. Quare S. Patres passim affirmant, Deum Patrem ab æterno genuisse Verbum suum, quoniam ab æterno sapiens fuit. quod non dicerent, nisi crederent per actum intellectus Verbum Dei produci. Vide Athanasium serm. 1. 2. & 3. contra Arianos. Basilium lib. 4. in Eunomium. Nazianzenum lib. 3. de Theolog. Cyrillum lib. 1. thesau. cap. 5. & lib. 12. cap. 7. Ambrosium lib. 4. de fide, cap. 4. & Augustinum lib. 6. Trinit. cap. 1. & lib. 7. cap. 1.

Nec raro etiam Patres disertè docent, Deum Verbum per intellectionem produci, vt Basilius hom. in initium Ioan. Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 5. Theodoretus lib. 2. ad Gent. & Damascenus lib. 1. cap. 6. Denique Augustinus toto lib. de Trinit. Filium sapientiam, Spiritum sanctum amorem appellat, & Concilium Toletanum XI. cap. 1. Spiritum sanctum caritatem vocat.

CAPVT

CAPVT XVIII.

DVODECIMVM argumentum. Hoc mysterium destruit tria principia naturaliter nota. PRIMO illud principium; Omne est, vel non est: nam paternitas est idem re cum essentia, essentia idem re cum filiatione, ergo paternitas est idem re cum filiatione, & tamen non est idē re cum filiatione si ab illa distinguitur realiter. SECVNDO illud principium; quæ sunt eadē vni tertio, sunt eadem inter se: nam paternitas & filiatio sunt eadem res cum essentia, & tamen non sunt eadem res inter se. TERTIO syllogysmum expositorium: nam cùm dicitur, hæc essentia est Pater, hæc essentia est Filius, ergo Filius est Pater, bene videtur concludi, & tamen falsum concluditur, si fides est vera.

Respondeo ad PRIMVM, negando primam consequentiam, quia essentia habet se per modum termini communis. quia licet singularis sit, tamen verè est in pluribus suppositis. Quare in prædicationibus fungitur munere vocis vniuersalis, vt S. Thomas annotauit in 1. p. q. 39. art. 4. ad 1. Quemadmodum igitur hic syllogismus non valet; Homo est idem re cum animali, animal est idem re cum equo, ergo homo est idem re cum equo: ita nec iste valet; Paternitas est idem re cum essentia, & essentia idem re cum filiatione, ergo paternitas est idem re cum filiatione.

Ad SECVNDVM dico, eam Maximam non esse veram vniuersaliter, nisi quando aliqua sunt eadem vni tertio adæquatè, sicut in Mathematicis, vbi si duæ lineæ sint æquales vni tertiæ, vniuersaliter erunt æquales inter se, quia ibi est summa adæquatio.

At verò si dicas, homo & equus sunt idem re cum animali, ergo & inter se; non valet, quia homo & animal non sunt idem re adæquatè; ita etiam essentia & paternitas non sunt idem adæquatè, quia essentia ad plura se extendit. Nec est verum, istam Maximam esse fundamentum totius discursus humani, si nullæ addantur limitationes. alioqui frustrà essent tot figuræ, & modi syllogismorum, quibus explicatur quomodo coniungi debeant duo extrema cum medio, vt possit concludi esse etiam inter se coniuncta. Adde, quod etiamsi

amsi illa Maxima esset vniuersaliter vera in rebus finitis, non propterea deberet esse vera in Deo infinito: nam si anima rationalis, quia spiritualis, naturaliter est in pluribus partibus corporis realiter distinctis, nec valet iste syllogysmus, manus & pedes sunt idem loco cum anima; sunt ergo idem loco inter se: quanto magis Deus, qui est infinitus Spiritus, poterit esse simul in pluribus suppositis.

Ad TERTIVM nego esse syllogismum expositoriũ: nam (hæc essentia) habet se per modum termini communis, vt dictum est. Quare sicut non valet, aliquis homo est Petrus, aliquis homo est Paulus, ergo Paulus est Petrus; ita non valet: hæc essentia est Pater, hæc essentia est Filius, ergo Filius est Pater. Atq; hactenus quidem de distinctione Trinitatis generatim disseruimus. Nunc speciatim de distinctione Patris à Filio disseremus, quæ erat pars quarta propositæ disputationis.

CAPVT XIX.

An Filius Dei sit autotheos.

EST NOVA quædam hæresis, quæ nescio an sit in te an solũ in verbis. Genebrardus enim lib. 1. de Trinit. refellit ex professo hæresim quam vocant autotheanorum, id est, eorum, qui dicunt, Christum esse Deum à seipso, non à Patre, & hanc hæresim tribuit Caluino & Bezæ. & in præfatione eorum librorum suspicatur Franciscum STANCARVM auctorem primum huius hæresis fuisse. Gulielmus etiam Lindanus in secũdo Dialogo, quem inscribit, Dubitantius, & Petrus CANISIVS præfatione libri S. Ioanne Baptista, eundem errorem Caluino attribuũt. Ex quo errore apertè sequitur, aut Filium non distingui personaliter à Patre, qui est error Sabellij; aut certè distingui etiam natura, & non esse Filium Dei, sed aliud quoddam principium; qui error accedit proximè ad Manicheismum. Dicam igitur quid de tota hac re sentiam.

PRIMVM in Stancaro nihil tale inuenire potui, fateor tamen, me non legisse omnia ipsius opera, sed ea solùm, quæ de Trinitate, & mediatore scripsit. CALVINVM existimo, quoad modum loquendi, sine dubio errâsse, & dedisse occasionem,

nem, vt de illo scriberentur, quæ scripta sunt à nostris. Nam lib. 1. Inst. ca. 13. §. 19. ita ait: *Nunc scriptores Ecclesiastici Patrẽ Filij principium esse tradunt, nunc Filiũ à seipso & diuinitatem & essentiam habere asseuerant.* Et infrà: *Ergo cùm de Filio sine Patris respectu simpliciter loquimur, benè, & propriè Filium à se esse asserimus.* Et §. 23. de Filio loquens: *Quomodo*, inquit, *creator, qui omnibus esse dat, non erit à seipso, sed alibunde essentiã mutuabitur?* Et idem Caluinus in epistolis ad Polonos, & in lib. cõtra Gentilem, passim asserit Filium esse αὐτόθεον, hoc est, à seipso Deũ, & impropriè, & durè etiam dictum esse in symbolo, Deum de Deo, lumen de lumine.

Sed quanquam hæc ita se habeant, tamen, dum rẽ ipsam excutio, & Caluini sententias diligenter considero, non facilè audeo pronunciare, illum in hoc errore fuisse. siquidem docet Filium esse à se respectu essentiæ, non respectu personæ, & videtur dicere velle, personam esse genitam à Patre, essentiam non esse genitam, nec productam, sed esse à seipsa, ita vt si à persona Filij remoueas relationem ad Patrem, sola restet essentia, quæ est à seipsa.

Cur autem Caluinum ita sensisse credam, exponã breuiter, non tam vt illum defendam, aut excusem, qui se tot suis hæresibus indignum reddidit non modò defensione, sed etiã communione Catholicorum, quàm vt ostendam nõ esse opus immorari in ista quæstione, cùm in re non sit quæstio.

Primo Caluinus fatetur lib. 1. Instit. cap. 13. §. 13. vnam numero naturã esse in tribus distinctis personis, & ibi dicit Filium à Patre genitũ. At certè non est intelligibile, quomodo Filius sit à Patre, & habeat eandem naturam cum Patre, & non habeat illam à Patre. nec enim Filius dici potest sola relatio, sed aliquid subsistens in natura diuina.

Præterea ibidem §. 23. apertè dicit, essentiam à Patre Filio esse communicatam: *Si in essentia*, inquit, *est discretio, respõdeant, an nõ cum Filio eam communicauerit? hoc verò non potuit esse ex parte, quia dimidium fabricare Deum nefas esset. Adde, quòd hoc modo fœde lacerarent Dei essentiam, restat vt tota, & in solidum Patris & Filij sit communis.* Hæc ille, qui rursum §. 25. dicit, Filium esse sapientiam genitam, & Patrem esse fontem Deitatis.

Denique qui asserunt Filium à seipso habere essentiam,

ideo errant, quia coguntur vel facere Filium ingenitum, & eandem personam cum Patre, vel multiplicare essentias, vel certè distinguere essentiam à persona realiter, & sic introducere quaternitatem. At Caluinus lib. 1. Instit. cap. 13. §. 25. Filium asserit genitum à Patre, & vnam numero ponit essentiam in tribus personis. Item §. 23. docet, essentiam Patris Filio communicatam esse. deniq; §. 25. non distinguit essentiam à personis realiter, sed solùm ratione.

SECVNDO probo ex caussa, quæ impulit Caluinum ad hanc sententiam. Caussa enim fuit, quia Valentinus Gentilis perpetuò iactabat solùm Patrem esse αὐτόθεον, & per hoc nomẽ intelligebat solum Patrem habere essentiam verè diuinam, & increatam: Filium autem, & Spiritum sanctum habere aliam essentiam productã à Patre, & ideo quoad essentiam eos non esse autotheos. Caluinus igitur occurrere volens Valentino contrarium asseruit, nempe Filium esse autotheon quoad essentiam, id est, in eo consensu, quo id à Valentino negabatur.

TERTIO probo ex discipulorũ eius doctrina. Nam Rami in axiomatibus de Trinitate, axiom. 14. dicit Filium esse à Patre per ineffabilem totius essentiæ communicationem ab æterno: & tamen ipse etiam cum suo magistro facit Christum autotheon. Item IOSIAS SIMLERVS Caluini sectator in epistola ad Polonos defendit autusian Filij, & sic explicat illã & Caluini sententiam: *Non negamus*, inquit, *Filium habere essentiam à Deo Patre, sed essentiam genitam negamus*; quæ loquendi sententia, non video, cur Catholica dicenda non sit.

RESTAT, vt modum loquendi Caluini, qui dicit Filium habere à se essentiam, simpliciter esse repudiandum, & contrario modo loquendum esse demonstremus. PRIMVM quia talis loquendi modus pugnat cum verbo Dei. legimus enim Ioan. 5. *Pater dedit Filio vitam habere in semetipso*. Et Ioan. 6. *Viuo propter Patrem*. At si vitam dedit Pater Filio, dedit & essentiam. idem enim Deo est esse & viuere. Item Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*. Cur non & essentiam? Ioan. 7. *Ego scio eum, quia ab ipso sum*. Et cap. 8. *Sicut docuit me Pater loquor in mũdo, & quæ audiui à Patre meo, &c.* non potest intelligi quomodo Pater tradiderit Filio vitam, nisi tradendo essentiã, vt suprà ex Augustino docuimus.

Pag.

Pugnat SECVNDO cum Conciliis. Nam omnia ferè Concilia post Nicænum receperunt Symbolum Nicænum cum illis verbis: *Deũ de Deo, lumen de lumine*, vt Sardicense, Constantinopolitanum I. Ephesinum I. & omnia alia. At profectò est intolerabilis Caluini superbia, quia eam formam loquendi reprehẽdit, quam omnia Concilia primaria approbarunt. Nec dissimilis est in hac parte Caluinus Arianis. Nã in Concilio AQVILIENSI S. Ambrosius nunquam potuit extorquere a duobus hæreticis Arianis, vt dicerent Filium esse Deum verum de Deo vero. semper enim illi respondebant, Filium esse verum vnigenitum, veri Dei Filium, & similia. nunquam autem verum Deum de Deo vero, etiamsi fortè centies interrogati sint. & à Caluino, in Concilio Lausanensi nunquam potuisse extorqueri, vt fateretur Filium esse Deum de Deo, refert Petrus Carolus, qui interfuit, in epist. ad Cardinalem Lotharingiæ.

Pugnat TERTIO cum doctrina Patrum. Nam Gregorius Thaumaturgus in suo symbolo dicit Filium esse Deum ex Deo. Et ante eũ Iustinus initio lib. de recta fidei confessione. *Pater*, inquit, *innascibiliter habet essentiã, Filius nascibiliter*. Epiphanius hæres. 69. vocat Filium Deum de Deo. Hilarius initio lib. 4. de Trinit. *Nihil*, inquit, *nisi natum habet Filius, id est, omnia habet propter natiuitatem*. Augustin. tract. 31. in Ioan. *Quidquid*, inquit, *est Filius, de illo est, cuius est Filius, ideo Dominum Iesum dicimus Deum de Deo, lumẽ de lumine*.

Pugnat QVARTO cum ratione, & cũ ipsa Caluini sententia. Nam si ipse asserit Patrem cõmunicâsse Filio essentiam, quomodo potest verè dicere Filium habere à se essentiam? Item, si dicit, Filium esse productum à Patre, quomodo potest negare essentiam, & vitam in Filio esse à Patre? nec enim Filius dicitur sola proprietas, sed integra hypostasis.

Adde, quod rationes eius nihil valent. Nam PRIMO Caluinus dicit se moueri Patrum auctoritate, qui interdum dicũt Filium à se ipso esse. Citat aũt August. in Psal. 109. & Cyrill. li. 7. Trinit. qui dicunt, Patrẽ & Filium esse vnum principiũ. Ex quo videtur sequi tam Patrem, quàm Filiũ carere principio, & proinde esse à se. Itẽ citat Augustinũ, qui in Psal. 68. initio, & tract. 39. in Ioan. ait, Filiũ ad Patrem dici, Deum aũt ad seipsum, sicut Pater ad Filium dicitur Pater, ad se dicitur Deus.

Sed ista argumenta nihil concludunt. Nam Patrem & Filium esse dicimus vnum principium respectu creaturarum cum quo tamen cohæret, vt Pater sit principium sine principio, Filius principium de principio, vt idem AVGVSTINVS explicat tract.39. in Ioan. vbi exponēs illud: *Tu quis es? Principium qui & loquor vobis*; dicit Filium esse principium de principio, sicut est Deus de Deo, lumen de lumine. Non idem, Filium esse Deū ad se, & Deum à se. Nam illud primum significat nomen Dei non esse relatiuum, & tamen conuenire Filio, & hoc Augustinus dicit, & verum dicit, quia etsi Filius sit relatiuum, tamen est relatiuum subsistens, & deitatem, & proinde essentiam includens, quæ absoluta est. At verò Filium esse Deum à se, significat Filium Dei non esse Filium Dei, sed ingenitum, quod Augustinus nunquam dixit, sed Caluinus falsò illi attribuit.

SECVNDA ratio Caluini est, quia si Filius non haberet à se essentiam, esset precario Deus, immò Deus titularis & non ipsa similis creaturis, quæ aliunde suū esse accipiūt. Respondeo, hoc argumentū bene concludere contra Gentilem, qui ideo dicebat Filium non habere à seipso essentiam, quod putabat ipsum habere essentiam quandam creatam à Patre, sed contra nos nihil valent illæ consequentiæ; nam etsi dicimus Filium à Patre habere essentiam, tamen dicimus eam habere, per necessariam, & naturalem communicationem, & ita non esse precario, sed naturaliter Deum. Item dicimus, posse à Patre accipere eandem essentiam, quam habet Pater, & ideo non esse titularem, sed verum & realem Deum.

TERTIA ratio est, quia Filius dicitur Iehoua sicut Pater, & hoc nomen significat ipsum esse ceu fonte essendi, & proinde à seipso est quoad essentiam. RESPONDEO, hoc argumentum contra Gentilem bene concludere, quia Filius non est fons essendi, non ergo habet essentiam deriuatam ab alia essentia, sed habet illam vnam essentiam, à qua personalitates essentiæ; tamen sicut dicitur Deus de Deo, & principium de principio, sic potest dici fons essendi de fonte essendi. B. AVGVSTINVS dicit in lib.7. de Trinit. cap.2. & lib.15. cap. 14. vbi ait; *Filium esse Deum de Deo, lumen de lumine, sapientiam de sapientia, essentiam de essentia; & tamen Patrem Filium & vnum esse Deum, & vnū lumen, & vnam sapientiam, & vnam essentiam.*

essentiam. Vbi tamen obseruandum est eum accepisse nomina abstracta pro concretis, cùm dixit essentiam de essentia, sapientiam de sapientia.

Addendvm est hoc loco tam Patrē, quàm Filium posse dici αὐτόθεον, sed alio sensu quàm acceperint Valentinus, & Caluinus hoc vocabulum. Nam si αὐτόθεος significaret eum, qui est Deus à seipso, vt illi existimant, certè nec Pater, nec Filius posset dici αὐτόθεος, nam Filius non est Deus à se, sed à Patre, Pater etiam non est Deus à se, sed à nullo. esse enim à se, est productum esse à se, Pater autem est simpliciter ingenitus, & improductus. Nec probanda est forma loquendi. Lactantii, qui lib. 1. cap. 7. dicit, Deum à seipso esse procreatū. at potest αὐτόθεος significare eum, qui est ipse Deus, id est, verissimè Deus, quomodo dicimus, hæc est ipsa veritas, & Græci dicūt αὐτοαλήθεια. item αὐτάδελφος propius, seu germanus frater, αὐτεξούσιος proprij iuris. & in hac significatione Epipanius hær. 69. vocat Filium Dei αὐτοτέλειον, & αὐτόθεον, id est, verè perfectum, & verè Deum.

CAPVT XX.

De processione Spiritus sancti à Filio.

Restat pars postrema disputationis de distinctione personarum, in qua explicanda est distinctio, & processio Spiritus sancti à Filio. quæ controuersia necessariò tractanda est tum propter Armenos, Græcos, Ruthenos, Moscos, & alios qui adhuc in errore perseuerant, tum etiam propter nouos Arianos. Nam Valentinus Gentilis protheſi 36. & 37. solum Patrem vult esse essentiatorem Filij & Spiritus sancti.

Et quoniam Græci non solùm nō credunt Spiritum sanctum à Filio procedere, sed etiam conqueruntur Latinos ad symbolum addidisse particulam (*filioq;*) sine consensu ipsorum: Tria tractanda erunt. Primo, de origine huius hæresis, & schismatis, & de tempore illius additionis factæ. Secvndo, an Spiritus sanctus à Filio procedat. Tertio, an

potuerint & debuerint Latini addere ad symbolum illam particulam.

Vide de tota re Magistrum cum Doctoribus lib. 1. d. 11. Anselm. in lib. de processione Spiritus Sancti. B. Tho. in opusculo de erroribus Græcorum. & de potentia. q. 10. art. 4. & 5. Richardum Armachanum li. 6. qq. Armenicarum, Gennadium Scholarium in opusculo pro Latinis, cap. 1. & Hugonem Etherianū de processione Spiritus sancti. deniq; Bellarmin. in oratione dogmatica, & Concilium Florentinum.

CAPVT XXI.

De origine huius hæresis.

PRIMVS auctor huius hæresis videtur fuisse THEODORETVS (qui tamen postea in Concilio Chalcedonensi opera S. Leonis Papæ Ecclesiæ reconciliatus est, & in suam sedem, ex qua pulsus fuerat, restitutus) cum aliis qui Nestorio fauebant, circa annum Domini CCCCXXX. Nam quod in Prolegomenis Synodi quidam Iustinianus Episcopus Siciliæ in epistola ad Petrum asserit, Macedonium docuisse, Spiritum sanctum à solo Patre spirari, non est vllo modo probabile. Nam Macedonius de Spiritu sancto cum Arianis sentiebat, teste Augustino, in hæres. ca. 52. Ariani autem Spiritum sanctum filij creaturam dicebant, vt S. Basilius testatur lib. 2. in Eunomium, vbi dicit Arianos ex eo probare solitos, Filium esse Patre minorem, quod Pater creauerit Deum quendam paruum, hoc est filium: Filius autem non potuerit creare Deum, nec magnum nec paruum, sed spiritū sanctum produxerit, qui nullo modo est Deus.

Adde, quòd Concilium secundum congregatum est contra Macedoniū, & tamen in symbolo posuit ex Patre procedentem. sed fortasse incorrectum textū habemus illius epistolæ, & pro, spirat Macedonius à solo Patre Spiritum sancto legendum est, separat. Separabat enim spiritum Macedonius à solo Patre, quia solius Filij volebat illum esse factura.

Extant igitur refutationes anathematismorum S. Cyrilli per Theodoretum editæ, tam in tomis Conciliorum, quam in operibus S. Cyrilli, in quibus refutationibus cap. 9. dicit Theo-

Theodoretus dicit Spiritum sanctum nec esse à Filio, nec per Filium, sed à solo Patre. Extat etiam in tomis Conciliorum, & in operibus S. Cyrilli, & in Concilio Ephesino nuper edito, tom. 2. cap. 37. Symbolum Nestorianum, in quo etiam habetur, Spiritum sanctum non habere per Filium suam subsistentiam, sed à solo Patre esse.

Quia tamen hoc obiter Nestoriani dixerant, & alia erat causa quæ tunc seriò agebatur, non videtur iste error altius radices tunc egisse. nulli enim inueniũtur, qui de hac re tractent vsq; ad annum Domini DCC. LXVII. Hoc autem anno, scribit Ado Viennensis in Chronico, celebratum fuisse magnum Concilium Gentiliaci, & disputatum coram Pipino Rege Caroli Magni patre inter Romanos & Græcos de Trinitate, & imaginibus: cuius disputationis & Cõcilij meminerunt etiam Rhegino, Sigebertus, & Abbas Vrspergensis in Chronico. Nec videtur vlla potuisse tractari alia quæstio inter Græcos, & Latinos de Trinitate, quàm de processione Spiritus sancti. non enim alia controuersia est, nec fuit inter Græcos, & Latinos de Trinitate.

Post annos deinde circiter centum tempore Nicolai I. qui sedit anno DCCC. LX. Græci apertius cum Latinis de hac re contendere cœperunt. Nam eo tempore Theophylactvs floruit, qui in cap. 3. Ioan. scribens, nominatim arguit Latinos, quod credant Spiritum sanctum ex Filio procedere. Et Ioannes Diaconvs, qui eodem tempore vixit, lib. 4. vitæ S. Gregorij, c. 75. dicit, Græcos vertisse in Græcam linguã dialogos S. Gregorij, & abrasisse illã particulam, *Filioq; procedit.*

Ceterùm post alios CC. annos, id est, anno M. LIV. tẽpore Leonis IX. perfectũ schisma cœpit, adeò vt antea solùm semina iacta videantur. Hoc enim anno, imperãte Constantino X. qui dicebatur Monomochus, Patriarcha Constantinopol. Michaël nomine, cupiens vniuersalis Patriarcha re ipsa fieri, cuius dignitatis nomen iamdiu sibi vsurpauerant eius prædecessores, promulgare cœpit Romanum Pontificem, & omnes alios Latinos excommunicatos esse, quod contra decretum Concilij Ephesini ad Symbolum aliquid addidissent: Romano autem Episcopo deiecto de prima sede, ad se primatũ Ecclesiæ iure pertinere, qui post Romanũ primus esset. Nec id solùm tunc Græci fecerunt, sed etiam

omnes Ecclesias Latinorum, quæ in eorum ditione etiam claudi iusserunt. Imperator etiam præmium constituit iis qui contra Latinos aliquid scriberent.

Hæc ita esse cognosci potest ex epistolis Leonis IX. ad Imperatorem Constantinum, & Patriarcham Michaëlem, item ex Anselmo, qui illo ipso seculo scripsit librum suum de processione Spiritus sancti contra Græcos; item ex Sigeberto in Chronico anni M.LIV. & ex S. Antonino in historia p. 3. tit. c. 13. §. 11. Hæc de origine huius schismatis. Quando autem additum sit ad Symbolum illud, FILIOQVE, nõ est planè certum. ANTONINVS loco citato, §. 10. dicit, Nicolao I. obiectũ fuisse à Græcis, quod addidisset ad Symbolũ. sed in historiis antiquis hoc non inuenitur. & præterea in Concilio Florentino sess. 7. ANDREAS Episcopus Colossen. qui pars Latinorũ tuebatur, asseruit Græcos Nicolao id non obiecisse, quamtamen quærerent omnes occasiones eum lædendi. Denique certum est, additionem hãc multò esse antiquiorem. Idem Andreas ibidem dicit, tempore VI. Synodi, id est, post annũ Domini DC. hanc additionem factam esse à Romano Pontifice in Concilio ingenti Latinorum Patrum, propter dissensiones quasdam exortas in Gallia & in Hispania.

Et quamuis non possimus certò notare annum, aut Pontificem certum, tamen videtur omnino hoc tempore id esse factum. Nam in Cõcilio TOLETANO VIII. recitatur Symbolum cum hac additione. Fuit autem celebratum hoc Concilium circa annum Domini DC.LIII. & ante hoc tempus non inuenitur Symbolum Constantinopolitanum cum tali additione. Nam in Concilio Toletano III. celebrato anno D.LXXXIX. legitur Symbolum sine vlla additione. Signum etiam huius rei est illa quæstio, quam diximus tractatam inter Græcos & Latinos in Concilio Gentiliacensi, quoniam Ecclesia Latina iam cœperat vti Symbolo cum additione, Græci quæstionem mouerunt. signum etiam huius rei est, quòd in VII. Synodo generali act. 7. idem Symbolum cum additione recitatur. Sciendum est autem additionem illam receptam fuisse in Hispania, & Gallia antequam Romæ à summo Pontifice reciperetur. Extat enim in Vaticana bibliotheca post epistolas Pontificum à Cresconio collectas collatio habita inter Leonem III. Pontificem, & Legatos Caro-

Caroli Magni, in qua legati illi referunt, in Galliis cantari Symbolum cum particula, filioque, & à Pontifice petunt, vt ipse id approbet, & Romæ eodem modo cãtari iubeat. Congruit verò hoc totum cum Adonis Chronico & annalibus Francorum ab Annonio, vt creditur, scriptis, in quibus habemus anno 809. celebratum Concilium Aquilgrani de processione Spiritus sancti, & inde missam legationem ad Leonem Pontificem.

Quod aũt quidam dicunt, additam hanc particulam fuisse in Concilio Romano à Damaso Papa, illo ipso tempore, quo celebratum est Concilium I. Constantinopolitanũ, quæ duo Concilia vnum Concilium generale efficiunt: nõ video quemadmodũ rectè defendi possit. Extat quidem inter opera S. Hieron. Symbolum quoddam sub nomine Damasi, in quo hæc particula habetur. Sed non quærimus, quis in suo Symbolo posuerit, Spiritum sanctum ex Filio procedere, sed quis id addiderit Symbolo Constantinopolitano. non fuisse autem Damasum, his argumẽtis probamus. nam si ita esset, cur nulla huius rei mentio inueniretur, vel in 1. tomo Conciliorum, vel lib. 9. cap. 16. historiæ tripartitæ? Quomodo Theodoretus vir planè doctissimus, & qui in historia sua inseruit epistolas Concilij Constantinopolitani ad Damasum, & Damasi ad Concilium, additionem istam ignorâsset? Ignorâsse enim eum eiusmodi additionem ex eo colligitur, quod tam audacter scripsit, Spiritum sanctum ex Filio non procedere.

Cur item Leo Papa III. Symbolum Constantinopolitanum (vt refert Petrus Lombardus lib. 1. sentent. distinct. 11.) in argentea tabula sine illa additione scribi iussit? Ignorauit fortasse Leo acta prædecessoris? an voluit contrarium potius definire? cur ab eodem petunt Legati Caroli Magni, vt Symbolum cum ea particula, recipiat? Cur Concilium Toletanum III. sine illa additione Symbolum recitauit, si tanto antea in Symbolo locũ suum illa additio obtinuerat? Cur deniq; Græci non ante annum D C. quæstionem mouerunt? & quo colore dicere ausi sunt, Latinos peccâsse cõtra canones Concilij III. illius particulæ adiectione, si ea in Concilio II. addita fuerat? Maneat igitur quod suprà diximus, post annum Domini D C. additionem illam esse factam.

CAPVT XXII.

Ex scripturis ostẽditur, Spiritũ à filio procedere.

IAM igitur, quod Spiritus sanctus à Filio procedat. PRIMVM ex Scripturis demõstrandum est. Ait Dñs Ioan. 16. *Omnia quæ habet Pater, mea sunt.* Et Luc. 17. *Omnia tua mea sunt.* Ex quibus verbis ita concludi potest argumentum; Quidquid Pater habet, habet etiã & Filius, excepta solùm relatione paternitatis, vt Augustinus exponit: sed Pater habet esse principium Spiritus sancti, ergo & Filius id ipsum habet; Vnde Augustinus lib. 5. Trinit. ca. 4. *Est Filius*, inquit, *hoc omnino, quod Pater, non tamen Pater, quia iste Filius, ille Pater.* Vbi Augustinus sequens verba Domini docet Filium esse omnino idem cum Patre, excepta relatione paternitatis. Ex quo manifestè sequitur esse etiam Filium spiratorem Spiritus sancti. nam hoc non est esse Patrem, & tamen habet hoc Pater, vt sit spirator.

Deinde, si Pater, & Filius non haberent omnia cõmunia excepta relatione opposita, distinguerẽtur plus quã relatione, & proinde distinguerentur substantia; nam Pater, vt spirator, non est relatiuum ad Filium, ergo si vt spirator, distinguitur à Filio, distinguitur per spirationẽ, non vt relatio est, sed vt est forma quędam in Patre subsistens: proinde Pater, & Filius in substantia differunt, quæ est hæresis Ariana.

SECVNDO probatur ex illis verbis eiusdẽ capitis: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Quid ergo, accipiet à Filio Spiritus nisi scientiã? nam paulò antè dixit, nõ à seipso loquetur, sed quęcunq; audiet loquetur. Hanc scientia exponũt Chrysostomus, Cyrillus, & Augustinus, imo non etiã Theophylactus, & Eurymius. Quomodo aũt potest Spiritus accipere à Filio scientiã, nisi accipiẽdo ab illo scientiam? quidquid enim aliud dicatur? fiet Spiritus S. creatura.

Insinuant duas solutiones Theophylactus, & Eurymius. Primùm dicunt, Spiritum accipere de scientia Filij, quæ nihil docet contrarium iis, quæ docuit Filius. Deinde addunt illud, *de meo*, significare de meo thesauro, qui est Pater; quia Filius diceret, inde Spiritus accipiet, vnde ego accepi.

At certè PRIMA solutio nõ quadrat. nam non solùm Christus dicit, *accipiet de meo*, sed etiã dicit, *nõ loquetur à semetipso*; vbi apertè indicat scientiã Spiritus sancti non esse ab ipso, sed

seipso, sed à Patre & Filio. SECVNDA solutio etiã non quadrat. nam thesaurus scientię in Deo nõ est persona Patris pręcisè, vt persona, sed essentia diuina, quæ est cõmunis Patri, & Filio. nam & thesaurus, & scientia perfectionẽ absolutã significant, quę sine dubio ipsa essentia est. Quocirca B. Paulus de Filio dicit Colos. 2. *In Christo Iesu oẽs thesauri sunt scientiæ, et sapientiæ Dei*; Spiritus ergo accipiẽs de hoc thesauro, accipit necessariò de re cõmuni Patri, & Filio, & proinde nõ magis ab vno accipit, q̃ ab alio. vnde Didymus lib. 2. & Cyrillus in hunc locum fatentur, hinc deduci, Spiritum à Filio esse.

Sed petes, cur dixit, *de meo*, & non potius, meam essentiã, seu sapientiã accipiet? & cur ait in futuro, accipiet, & nõ potius in præterito, accepit? RESPONDEO, dixit, *de meo*, quia procedens de Filio Spiritus sanctus non totũ id, quod est in Filio, accepit. non enim filiationem accepit, sed essentiã, ex qua & filiatione cõstituitur Filius secundum modũ nostrum cõcipiendi. Et hoc indicauit ipse Dominus cùm ait: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*, ideo dixi, quia de meo accipiet, id est, accipiet id quod est cõmune mihi, & Patri, non autẽ propria vtriusque. Cur autẽ dixerit in futuro, ratio est, quia acceptio illa æterna est, & continet in se virtute omnia tẽpora, & ad omnia tempora accommodari potest. Vnde S. AVGVSTINVS exponens hunc locũ, sic ait: *Erit, fuit, est. Erit, quia nunquã deerit; fuit, quia nunquam defuit; est, quia semper est.* Itaq; cùm omnia tempora in æternitate cõtineantur, & omnes propositiones de rebus æternis veræ sint, quocunq; tempore exprimantur: Scriptura varia tẽpora exprimit, prout res, de qua agitur, postulat. hoc autẽ loco describitur Spiritus sanctus tanquam legatus à Patre & Filio mittendus ad Apostolos: Legati autem tunc solent instrui, quando mittũtur, ideo dicit quæcunque audiet, & de meo accipiet.

TERTIO probatur ex eodem textu, vbi legimus: *Si non abiero, paracletus non ℣eniet ad ℣os, si autem abiero, mittam eum ad ℣os.* Et cap. 15. *Cùm ℣enerit paracletus, quem ego mittam ℣obis à Patre.* Omnis missio aut est per imperium, quomodo mittuntur serui à dominis; aut per consilium, quomodo mitti dicuntur qui instruuntur à sapientioribus, vt cùm mittuntur ægroti à medico ad capiendam medicinam; aut per naturalem productionẽ, quomodo arbores mittere dicun-

dicuntur radices, emittere flores, &c. Certum autem est Spiritum sanctum non posse mitti vt seruum, vel ignorantem a potentiore vel sapientiore; constat enim inter nos & Græcos, Spiritum sanctum esse Deum, ergo missio eius erit intelligenda secundum productionem. & hoc idem confirmatur ex AVGVST. lib. 4. Trinit. cap. 19. 20. & sequentibus, qui docit Filium mitti, esse Filium nasci, Spiritum sanctum mitti, esse Spiritum sanctum procedere.

RESPONDENT Græci, missionem Spiritus S. per Filium, vel à Filio non significare processionem, quoad internam subsistētiam, sed missionem externam ad creaturam per donorum largitionem; & quoniam etiam Filius donat hominibus gratiam, fidem, spem, caritatem, ideo dicitur dare, seu mittere Spiritum sanctum, quia nimirum dat dona quæ dicuntur Spiritus sancti.

At certè quando dicitur dari seu mitti Spiritus sanctus, nō solùm dātur dona creata, sed cum donis illis datur etiā vere, & mittitur Spiritus S. & contrarium asserere est manifestus error. Nam Rom. 5. dicitur: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis.* Vbi vides apertè distingui Spiritum sanctum & dona eius, & vtrumque dari. Item 1. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quē habetis in vobis.* Et infrà: *Portate Deum in corpore vestro.* At certè dona Spiritus sancti non sunt Deus, neq; illis debetur templum. Et 1. Ioan. 4. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Ergo nō sola caritas in nobis manet, quæ non est Deus, sed manet verè ipse Deus. Denique quæ dicuntur Ioan. 16. *Si non abiero, paracletus non veniet ad vos, si abiero, mittam eum ad vos.* Et Ioan. 14. *Alium paracletum dabit vobis, &c.* non nisi absurdissimè exponentur de donis. Dona enim nec veniunt, nec mittuntur, nec possunt conferri cum Christo, vt vnus paracletus cum alio.

Accedat auctoritas Patrum, Ambrosij lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 4. & 5. Augustini lib. 15. Trin. cap. 26. Chrysostomus cap. 5. ad Rom. Cyrilli in cap. 16. Ioannis. qui omnes ipsum Deum Spiritum sanctum à Filio mitti docent.

Accedat postremò manifestissima ratio; nam si ideo diceretur mitti Spiritus à Filio, quia Filius est auctor donorum, posset etiā dici mitti Pater à Filio, immò & Pater & Filius a Spiritu

Spiritu sancto, quia quælibet persona est auctor omnium donorum. ITEM si mitti Spiritum à Filio esset mitti dona eius, etiam cùm legimus Filium à Patre missum in mũdum, possent, qui id non credunt, respondere, non esse missum verè Filium, sed aliquod donum creatum, & sic euacueretur mysterium incarnationis.

Fortasse dicent, venire quidem ad nos ipsum Spiritum sanctum, sed dici mitti à Filio, quia ille fuit causa suis meritis, vt ad nos veniret Spiritus sanctus. Sed hoc modo posset etiam dici, mitti Patrem a Filio. Nam suis meritis fuit etiam causa, vt ad nos Pater veniret, iuxta illud Ioan. 14. *Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus.* Pari ratione si dicant à Filio mitti Spiritum sanctum, quia Filius consentit vt veniat. eodem modo dicam Patrem à Filio, & Spiritu sancto mitti.

Nec obstat quod Isa. 48. & 61. dicitur, Filius à Spiritu mitti, à quo tamen non procedit. Nam Filius mittitur à Spiritu, quatenus homo est, secundum quam formam verè Filius à Spiritu sancto est, vt à causa actiua. id patet Luc. 4. *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, euangelizare pauperibus misit me.* Secundum eam formam igitur Spiritus misit Filium, secundum quã est super eum, & illum vnxit. Quæ cùm ita sint, aut oportet ex Euãgelio delere illa verba Christi de Spiritu sancto, *ego mittam eum*, aut certè concedendũ est, Spiritum sanctum à Filio procedere per internam atque æternam hypostasis eius productionem.

Cur autẽ dicat Filius, *mittam*, in futuro, cùm tamen processio sit æterna, facilè potest explicari; nam missio duplicem relationem importat, vnam ad eum, qui mittit, alteram ad eum, ad quem mittit. Quantum ad primã relationem, missio est æterna, & de omni tempore verificari potest: at quantum ad secundã, est temporalis. Mittitur enim Spiritus sanctus ad homines, quãdo incipit in eis esse nouo modo, id est, per cognitionem & amorem, id est, quando incipit cognosci & amari per infusa ab ipso dona. Quoniam ergo ista missio quoad terminum ad quem, futura erat, quoad terminum à quo semper fuit, est, & erit: ideo dictum est mittam; sic enim est vera propositio quoad totam rationem missionis.

QVARTO probatur ex illo Ioan. 20. *Insufflauit & dixit, accipite*

accipite Spiritum sanctum. Hac enim cæremonia, vt exponunt Augustinus lib. 3. in Maximi. cap. 14. & Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 56. significare voluit Christus, à se procedere Spiritum sanctum. THEOPHYLACTVS quidem scribens in cap. 3. Ioann. ridet hoc argumentum, sed quàm bene ipse viderit; nam nullam ipse eius cæremoniæ causſam reddere potest. Et prætereà ipso doctiores, sanctiores, & antiquiores sunt Cyrillus, & Augustinus, qui hoc argumento vtuntur. Nec dubito, quin ridendus sit ipse non modò à Latinis, si Augustinum ridere voluerit, sed etiam à Græcis, si Cyrillum.

QVINTO probatur ex illo Roman. 8. *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et Galat. 4. *Quoniam estis Filij Dei, misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantem Abba Pater.* Cur enim dicitur Spiritus sanctus, spiritus Filij? certè non quia est seruus eius, vel quia est frater eius, sed quia spiratur ab eo, quomodo etiam dicitur spiritus Patris. Roman. 8. *Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, &c.* Et Matth. 10. *Spiritus Patris vestri loquitur in vobis.*

Dicent fortasse, vocari Spiritum sanctum, spiritum Filij, quia simul cum illo à Patre procedit, vel quia est similis illi, aut alia de causſa, non autem quia spiratur à Filio. At ratio est, cur non posset eadem ratione dici Christus Filius, aut Verbum Spiritus sancti? quod tamen nusquam legimus. Nec potest responderi, Filium habere relationem ad Patrem, & Verbum ad dicentem; nam etiam Spiritus habet relationem ad spirantem. Sicut ergo Spiritus sanctus, licet à Filio non spiretur, potest dici spiritus Filij, quia est illi similis in essentia, & cum eo simul à Patre procedit: ita quoque Filius, licet à Spiritu sancto non generetur, poterit dici Filius Spiritus sancti, quia est illi similis in essentia, & cum eo simul à Patre procedit. Atque hoc argumentum tanti fecit Augustinus, vt tractat. 99. in Ioann. hoc solo argumento contentus fuerit ad probandum Spiritum sanctum à Filio procedere.

CAPVT

CAPVT XXIII.

Idem probatur testimoniis Conciliorum.

NON possum equidem satis mirari, qua fronte Hieremias, qui se Patriarcham Oecumenicum appellat, nuper in censura sua ad confessionem Lutheranorum scribere ausus sit, à Nicæna Synodo & omnibus aliis consequentibus generalibus Conciliis definitum esse, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere. Sic enim ipse loquitur in ipso 1. cap. Censuræ: *Nicæna Synodus, & reliquæ cum ea consentientes, omnes decreuerunt; Spiritum sanctũ ex ipso solo Patre procedere.* Hæc ille. Quod si mendacium non est, non video quid vnquam mendacium appellari poterit.

Ac ne fortè suspicemur, reconditum aliquem canonem esse, in quo eiusmodi decretum habeatur, subiungit idem Hieremias: *Quod quidem sacra illa & incorrupta fidei Christianæ confessio, sacrum, inquam, Symbolum, hoc ita esse disertissimis verbis explicat; Spiritum scilicet sanctum ex solo Patre procedere. quam quidem sententiam à trecentis decem & octo plenis Deo Patribus, in Nicæna primùm Synodo; deinde in Constantinopolitana à C. L. cõfirmatam: reliquæ item Vniuersales quinque Synodi, nihil addentes, nihil detrahentes, verum in idem planè vno Spiritu sancto conspirantes, obsignarunt.* Hæc ille.

Consulamus ergo Symbolum Nicænum, ac videamus an disertissimis verbis doceat Spiritum sanctum ex solo Patre procedere. Integrum Symbolum Nicænum recitant ex Græcis Cyrillus lib. 1. de Trin. & in lib. de explicat. Symboli; ex Latinis Ruffinus libro 10. hist. cap. 6. nihil autem aliud in eo Symbolo legitur de Spiritu sancto, quàm hæc sententia, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα: *& in sanctum Spiritum.* Testatur autem GREGORIVS Nazianz. in epist. 2. ad Celidonium, Nicænam Synodum non tradidisse perfectam doctrinam de Spiritu sancto, propterea quod nondum exorta erat quæstio de Spiritu sancto. Viderit ergo Hieremias, in quo Symbolo Nicæno legerit, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere.

Porrò Concilium CONSTANTINOPOLITANVM Symbolo addidit

addidit illa verba: *Qui ex Patre procedit*; sed non ait diserti-
simis verbis, vt Hieremias loquitur, qui ex solo Patre proce-
dit, illa enim particula *(solo)* adiectio est Hieremiæ, nõ Co-
cilij proprium verbum. Cur autem Concilium non adiece-
rit, ex Filio, sed satis esse censuerit dicere, qui ex Patre pro-
cedit, ratio est certissima, quia eo tempore dubium non erat,
an Spiritus ex Filio procederet, id enim hæretici concede-
bant, vt constat ex Basilio lib. 2. in Eunomium. sed dubium
erat de Patre, à quo alienum omnino Spiritum sanctũ ta-
quam solius Filij creaturam hæretici esse dicebant. Conci-
lium igitur vt remedium morbo adferret, id posuit in Sym-
bolo, quod necesse erat.

His ergo omissis proferamus nos Cõcilia, quæ Spiritum
sanctũ à Filio procedere testantur. Primũ ALEXANDRINE
Concilium celebratum est, ex quo Concilio scribit Cyrillus
epistolam ad Nestorium, in qua hæc sunt verba: *Spiritus ap-
pellatus est Veritatis; & Veritas Christus est. Vnde & ab ipso
similiter, sicut ex Patre procedit.* Habetur hæc epistola in
Conc. EPHESINO tom. 1. cap. 14. & est approbata tam à ipso
Concilio Ephesino, quàm à IV. Synodo act. 5. & à V. Synodo
act. vlt. & à VI. Synodo act. 17. & à VII. Synodo act. 7.

Habemus igitur quinque generalia Concilia apud Gra-
cos celebrata, quæ sententiam illam recipiunt apertissimam
& clarissimam, Spiritus sanctus à Filio, sicut à Patre proce-
dit. Quid igitur iam quærunt? quid postulant? quid, quod
rursum in Concilio VII. generali, act. 7. Symbolum legi-
cum hac additione (FILIOQVE) & tamen illud Concilium
maxima ex parte Græcorum fuit?

Græci quidem in Concilio FLORENTINO sess. 5. & 6.
cebant in suis codicibus non ita haberi, tamen Latini pro-
lerunt exemplum antiquissimum, & vbi nullum erat ves-
gium corruptionis, & præterea citauerunt historicum ne-
quum testem huius rei; & certum est nunquam fuisse
Latinorum corrumpendi libros, sed Græcorum.

Sed OBIICIES, si in hoc Concilio fuisset receptum Sym-
bolum cum particulis *(Filioque)* quomodo S. Ioannes Dam-
scenus, qui tempore huius Concilij vixit, tam apertè nega-
set Spiritum à Filio procedere, lib. 1. de fide, cap. 11. RESPO-
DEO, probabile esse Damascenum obiisse ante Concilium
eam

nam florebat maximè tempore Leonis III. vt patet ex 2. orat. de cultu imaginum, & Synodus celebrata est annis XLVIII. post mortem Leonis. Vnde ipse in suis operibus non citat Concilia, nisi vsque ad sextum. Deinde etiamsi ad tempus VII. Synodi forrasse peruenerit, tamen sine dubio libros illos de fide antea scripsit, vt apertè colligitur ex act. 6. Concilij Nicæni II.

Iam verò præter Concilia ista Græca, exstant etiam permulta celebrata apud Latinos. Ac primum apud BARVM Concilium est celebratum à Græcis simul & Latinis tempore Vrbani II. paulò pòst inchoatum schisma circa annum M. XC. in quo Anselmus euidentissimis rationibus Græcos cõuicit. Meminit huius Concilij ipse ANSELMVS libro de processione Spiritus sancti, cap. 4. & fusiùs rem totam narrat auctor vitæ Anselmi lib. 2. qui eodem Concilio interfuit.

SECVNDVM est Concilium LATERANENSE sub Innocentio III. anno M. CC. XV. vbi etiam in 1. cap. definitum est, Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere, & in Concilio interfuerunt Græci, & consenserunt, vt patet ex cap. 4. eiusdem Concilij.

TERTIVM Concilium est LVGDVNENSE sub Gregorio X. anno M. CC. LXXIII. vbi Græci interfuerunt, & omnibus consentientibus, cantatum est symbolum cum additione, *Filioq;*, ter Græcè, ter Latinè. Exstat definitio huius Concilij in sexto decret. tit. 1. cap. 1.

QVARTVM Concilium est FLORENTINVM, anno M. CCCC. XXXVIII. vbi rursum idem est definitum post longissimas disputationes, consentientibus Græcis & Latinis.

Adde Concilia TOLETANA I. cap. 21. III. cap. 1. IV. cap. 1. VIII. cap. 1. & XI. cap. 1. quæ omnia celebrata sunt ante dissidium Græcorum, nimirum ante annum Domini D. C C. Ex his apparet non solùm sententia Ecclesiæ, sed etiam Græcorum pertinacia, & leuitas, qui toties victi in disputationibus, semper ad vomitum redierunt.

CAPVT XXIV.

Idem probatur ex Patribus Latinis.

PROFEREMVS nunc testimonia Patrum Latinorum, qui floruerunt doctrina, & sanctitate ante schisma & litem Græcorum; quos nolle recipere nimis magna temeritas est, tum quia nullam causa cur debeant recipi Græci, & non Latini, si sint eadem antiquitatis, eruditionis, & sanctitatis; tum etiam, quia videmus Concilium EPHESINVM allegasse ad probandum dogma Ecclesiasticum, & Latinos & Græcos, nimirum Felicem, Iulium, Cyprianum, Ambrosium, Latinos; Basilium, Nyssenum, Nazianzenum, Athanasium, Græcos; re statur Vincentius Lirinensis prope finem sui opusculi, item constat V. VI. & VII. Synodum pariter adduxisse testimonia Græcorum & Latinorum, quod etiam facit Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29. & Augustinus lib. 1. & 2. de lianum, vterque enim profert testimonia Græcorum pariter & Latinorum.

Qui sunt igitur isti Græci nouelli, qui S. Patres Latinos etiamsi antiquissimos, & probatissimos nihil faciunt, ne vident hac ratione se schismatis accusare antiquissimam Ecclesiam? vel potius docere, nunquam Græcos cum Latinis coniunctos fuisse? at certè aliud testantur acta septem generalium Conciliorum, vbi summam videmus Latinorum Græcorumque concordiam. Sed noui isti doctores non solùm à doctrina, sed etiam à moribus veteris Ecclesiæ egissimè recesserunt.

PRIMVS igitur ex Latinis est TERTVLLIANVS, qui lib. contra Praxeam: *Spiritum sanctum*, inquit, *à Patre per Filium deduco.* Ad hunc locum Græci responderent, se negare Spiritum sanctum procedere per Filium, sed dicere. Nam, vt docet Bessarion in fine orationis dogmaticæ, Græci admittunt illud *(Per Filium)* sed exponunt tribus modis. Primò, quòd per Filium, addatur ad denotandam relationem ad Patrem. Secundò, ad denotandam consubstantialitatem Patris & Filij. Tertiò, quia, *Per*, solet accipi pro, Cum, & citant nescio quem Poëtam.

At pa-

At prima & secunda euasio frigidissimæ sunt. nam eodem modo liceret etiam dicere, Filium procedere à spiratore per Spiritum sanctum. Sic enim significaremus relationem Patris spiratoris ad Spiritum sanctum, & consubstantialitatem Patris & Spiritus sancti. Deinde quid opus est, vt cùm dicitur, Spiritus à Patre procedere, simul indicetur relatio Patris ad Filium, aut consubstantialitas Patris & Filij? Tertia nõ est etiam sufficiens. PRIMO, quia idem absurdum sequeretur, nimirum posse dici, Filium procedere à Patre per Spiritum. SECVNDO, quia quidquid sit de illo Poëta, in Scripturis & Patribus, immò etiam in communi modo loquendi, PER, significat caussam, & sæpe etiam pro, Ex, accipitur, vt docet Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 5. Legimus enim Genes. 4. *Possedi hominem per Deum*, id est, à Deo. Item Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Et Coloss. 1. *Omnia per ipsum creata sunt*. Et Hebr. 1. *Per quem fecit & secula*. Si enim in his locis, PER, significaret, CVM, sensus esset, Filium esse factum seu creatum à Deo vnà cum ipsis creaturis. quod certè ne Græci quidem admittent, nisi cum Arianis desipere malint, quàm cum Ecclesia Catholica rectè sapere. Planum est igitur, Spiritum per Filium produci, secundum Scripturas nihil esse aliud, quàm à Filio, siue ex Filio procedere, & produci. sed pergamus ad ceteros.

SECVNDVS est B. CYPRIANVS, qui serm. de aduentu Spiritus sancti: *Spiritus sanctus*, inquit, *à Patre procedens, à Patre & Filio quaternario superfertur, opus suum conditor benignus amplectitur, &c.* Loquitur de Spiritu sancto, quãdo initio mundi ferebatur super aquas, & quatuor elementa formabat.

TERTIVS B. HILARIVS lib. 2. de Trinit. sic ait: *De Spiritu sancto nec tacere oportet, nec loqui necesse est. Sed sileri à nobis, eorum caussa qui nesciunt, non potest. Loqui autem de eo, non necesse est, quia de Patre & Filio auctoribus confitendum est. & quidem puto, an sit, non esse tractandum.*

QVARTVS B. AMBROSIVS, quem certè Græci reiicere non deberent, cùm in tertia Synodo generali, vt sanctum doctorem allegatum videant, libro 2. de Spiritu sancto, cap. 12. *Omnia*, inquit, *Patris habet Filius, quia ait; Omnia quæ habet Pater, mea sunt, & quæ accepit ipse per Vnitatem*

tatem naturæ, ex ipso per eandem Vnitatem accepit Spiritu, sicut ipse Dominus de suo Spiritu declarat, dicens; Propterea dixi, quia de meo accipiet.

V. B. HIERONYMVS in epist. ad Hedib. q. 9. *Ipse*, inquit, *Spiritus sanctus cùm mittitur, à Patre & Filio mittitur alio atq; alio loco, Spiritus Dei Patris & Christi Spiritus appellatur.* Et in cap. 57. Isa. *Spiritus à Patre egreditur, & propter naturæ societatem à Filio mittitur.*

VI. RVFFINVS in explicat. Symb. *Spiritus sanctus*, inquit, *de Vtroq; procedens, & cuncta sanctificans.*

VII. AVGVSTINVS tractat. 99. in Ioannem: *Hic*, inquit, *aliquis forsitan quærat, Vtrum & à Filio procedat Spiritus sanctus.* Et infrà: *Cur non credamus, quòd etiam de Filio procedat Spiritus sanctus, cùm Filij quoque ipse sit Spiritus?* Vide etiam lib. 15. Trinit. cap. 17. 26. 27. & lib. 3. contra Maximinum, cap. 14.

VIII. B. PROSPER lib. 1. de vita contemplativa, cap. 18. *Spiritus*, inquit, *ex Patre Filioq; procedit.*

IX. B. LEO in epistola ad Turbium 91. aliàs 93. cap. 2. *Alius*, inquit, *est, qui genuit; alius, qui genitus est; ambo de Vtroque processit.* Atque hic est magnus ille Leo, quem Synod. IV. DC. XXX. Episcoporum, qui fermè omnes Orientales erant, in singulis actionibus summis laudibus extulerunt: & de quo identidem repetebant, vt credit Leo, sic & nos credimus.

X. B. FVLGENTIVS lib. de fide ad Petrum, cap. 2. *Proprium*, inquit, *est Spiritus sancti, quòd solus de Patre Filioq; procedit.*

XI. IDACIVS CLARVS lib. contra Varimad. vltra med. *Sitibi*, inquit, *dixerint; Ostende Spiritum sanctum vndehabeat originem. Responde, certa & manifesta origo Spiritus sancti Pater & Filius.*

XII. BOETIVS libro 1. de Trinitate, cap. 12. *Ita quoque debemus, Filium ex Patre esse, Spiritum sanctum ex vtroque, &c.*

XIII. HORMISDA Papa in epistola ad Iustinum Imperatorem, capite secundo: *Proprium*, inquit, *est Spiritus sancti, vt de Patre & Filio procederet, sub vna subsistentia Deitatis.*

XIV.

XIV. B. GREGORIVS Papa Symbolum edidit, quod recitatur in eius vita lib. 2. cap. 2. quod ita habet: *Credo in Spiritum sanctum, nec genitum, nec ingenitum, sed æternum de Patre & Filio procedentem.* Idem GREGORIVS lib. 2. Dialog. cap. vlt. dicit: *Spiritum à Patre Filioq; procedere.* Idem habet lib. 1. moral. cap. 8. quem Gregorium mirum est, cur Græci in suo Calendario esse patiantur, & vt verè sanctum honorent, cùm tamen eius sententiam tanquam hæresim execrentur.

DECIMVS QVINTVS & postremus ex Latinis sit venerabilis BEDA. eos enim solùm adferre statui, qui ante schisma exortum floruerunt. Sic igitur loquitur Beda lib. 1. de elementis Philosophiæ: *Spiritus*, inquit, *iste, à Patre & Filio procedit.* Idem quoque in collectaneis ex Augustino super epistolas Pauli, ad locum illum Galat. 4. *Misit Deus Spiritum Filij sui.* adducit prolixam disputationē Augustini, qua probatur, Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere. Sed iam ad Græcos veniamus.

CAPVT XXV.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

EX Græcis primus sit S. Gregorius THAVMATVRGVS, qui in confessione fidei diuinitùs accepta, quæ extat apud Gregorium Nyssenum in vita huius Gregorij, ita loquitur: *Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiā habens, qui per Filiū apparuit, imago perfecta Filij perfecti.* Quo loco non est mouenda quæstio de particula, *Per*, nec de verbo, *Apparuit*; nam iam suprà ostēdimus, particulam, *Per*, significare causam, siue principium productiuum. & ex eo, quod Filius misit Spiritum sanctum ad creaturas, colligi euidenter, Spiritum sanctum à Filio procedere etiam ab æterno.

Est autem notandum illud, *Imago Filij*, nam etsi Spiritus sanctus nō sit tam propriè imago Filij, quàm est Filius imago Patris, quia non procedit ex vi similitudinis: tamen non posset dici vllo modo imago Filij; nisi ab illo procederet, & esset ei similis in essentia. imago enim dicit relationem pro-

ducti ad producentem. & sine hac habitudine non sufficit quælibet similitudo. Vnde non dicitur frater imago fratris, etiamsi illi simillimus sit; nec ouum vnum alterius oui est imago, quanquam propter similitudinem vnum vix discernatur ab alio. Non enim sufficit similitudo, sed requiritur, vt vnum procedat ab alio, quod in ouis & fratribus non reperitur. Cùm ergo S. Gregorius Spiritum sanctum imaginem Filij dixerit, sine dubio existimauit, eum à Filio non procedere.

DICES, non requiritur vt exemplar sit caussa actiua imaginis, sed sat est si sit exemplaris, vt patet in statuis. RESPONDEO, in rebus artificiatis exemplar non esse caussam actiuã, at in naturali productione esse. Siquidem necessariò coincidit cum principio actiuo, vt planum est in omnibus rebus. Omnia enim quæ naturaliter agunt, producunt effectus suos ad similitudinem propriæ formæ. quare cùm Spiritus sanctus nõ liberè, sed naturaliter producatur, idem est principium actiuum, & exemplar respectu ipsius.

SECVNDVS ex Græcis est B. ATHANASIVS, qui in Symbolo ita loquitur: *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Ad hoc testimonium duo dici possunt. PRIMÒ, non esse hoc Symbolum verè Athanasij, sed hoc facilè refellitur, tum ex Gregorio Nazianzeno in oratione de laudibus Athanasij, vbi dicit, eum composuisse perfectissimam fidei confessionem, quam totus Occidens & Oriens veneratur; tum verò ex Augustino, qui nominatim Athanasium Episcopum Alexandrinum citans in Psal. 120. integrum versiculum huius Symboli adducit; & sine nomine Athanasij vtitur integris sententiis huius Symboli, tanquam in Ecclesia notissimis, lib. 5. de Trinit. cap. 8. & epist. 174. ad Pascentium. Enchirid. cap. 36. & serm. 295. de tempore.

SECVNDO dici posset, hæc verba *(Et Filio)* esse addita à Latinis. At neque hoc dici potest, tum quia etiam in Græcis Symbolis hæc particula inuenitur, tum etiam in Concilio Toletano IV. cap. 1. recitatur confessio, ferè ad verbum desumpta ex hoc Symbolo, & ibi legimus, *à Patre & Filio*, & fuit celebratum hoc Concilium circa annum D C. XXXIII. & proinde ante schisma Græcorum. Adde, quod GENNA-

DIVS

DIVS Scholarius in lib. pro defensione Conc. Florentini, cap. 1. sect. 5. dicit, Græcos sui temporis dicere solitos, Athanasium fuisse ebrium, quando hæc scripsit. Ex quo apparet, illos non negasse, Athanasium ita scripsisse.

SECVNDVS locus Athanasij sit ex serm. 4. contra Arianos, longè ante medium, fol. 233. *Non enim*, inquit, *tria principia, aut tres Patres introducimus, sicut Marcionistæ, cùm nõ tres Soles ad comparationem adducamus, sed vnicum Solem, eiusq; splendorem, & ex vtroq; lucem procedentem.* Vides hîc clarissimè tria esse, Solem, splendorẽ, & ex vtroq; lucem procedentem? nec puto dubitari posse, quin per Solem, Patrem; per splendorem, Filium; per lucem, Spiritum sanctum Athanasius intellexerit. Quid, quæso, hîc responderi potest?

TERTIVS locus Athanasij in libro qui inscribitur Redargutio hypocrisis Meletij, circa finem: *Atqui*, inquit, *impossibile est, in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanasset ex Deo per Filium, sed per modum creaturæ à Deo factus, vt putant.* NOTA, non dixisse Athanasium, ex Patre per Filium, ne Græci recentiores dicerent, appositum Filium ad denotandam relationem; sed dixisse, *ex Deo per Filium.* Nec possunt hæc referre ad missionem ad creaturas, cùm hæc emanatio opponatur creationi.

QVARTVS locus est in epistola illa longissima ad Serapionem, vbi probat contra Macedonianos, non posse vllo modo defendi, Spiritum sanctum esse creaturam, si Filius non est creatura. Et hoc est argumentum totius epistolæ.

Id autem probat hac ratione, quam in tota ferè epistola variis modis proponit; Talis ordo & vnio est inter Spiritum sanctum & Filium, qualis inter Filium & Patrem; sed Filius, quia est ex Deo Patre, est Deus sicut Pater; ergo similiter Spiritus sanctus qui est ex Deo Filio, erit Deus sicut Filius; vel si ipse nõ est Deus, nec Filius erit Deus, immò nec Pater. *Cùm igitur*, inquit vltra medium epistolæ, *istiusmodi ordinem & naturam habeat Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem, quî fieri potest, vt qui Spiritum creaturam dicit, non illud idem necessariò & de Filio sentiat? Si enim Filij creatura Spiritus est, consequens est, vt dicant etiam Verbum Patris creaturam esse.* Hæc ille. Vbi adeò certum

esse credidit Athanasius, Spiritum sanctum à Filio prodici, vt inde tanquam ex principio firmissimo, & notissimo concludat id quod erat dubium, videlicet Spiritum sanctum esse Deum.

Respondere possunt solùm, ordinem Spiritus ad Filium & Filij ad Patrem in hoc consistere, quod sicut Pater mittit Filium ad creaturas, ita Filius mittit Spiritum. Sed hoc non potest dici, nisi cum missione ad creaturas, intelligamus veram processionem quoad esse. nam alioqui argumentum Athanasij nihil valeret; quomodo non valet hoc argumentum. Deus mittit Angelos, ergo vel Angeli non sunt creaturæ, vel Deus est creatura. hoc enim ideo nihil valet, quia Angeli sic mittuntur à Deo ad creaturas, vt illa missio non includat æternam processionem Angelorum ab ipsi Dei substantia. Si ergo Spiritus sanctus mittitur à Filio ad creaturas, & ab ipso Filio non procedit substantialiter, sicut à Patre; certè non aliter mittitur, quàm Angeli mittantur: & propterea non potest inde colligi ipsum esse Deum, aut Filium non esse Deum. quod tamen Athanasius colligit. Deinde si Athanasius loqueretur de missione ad creaturas, non diceret: *Si enim Filij creatura Spiritus sanctus est*, &c. Illa enim verba productionem significant, non missionem: ac contendit Athanasius, Spiritum sanctum à Filio prodici, sed non creari ex nihilo.

Præterea post vnum folium inquit Athanasius: *Quum etiam Filij imago est, & dicitur Spiritus.* Et infrà: *Quod si Filius, quia ex Deo & Patre est, proprius ipsius substantiæ est, necesse est & Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprium esse Filij secundum substantiam.* Sanè Athanasius, cùm dicit Spiritum ex Deo esse, intelligit ex Deo Filio, alioqui non bonè concluderet, ideo illum esse proprium Filij, sicut Filius ideo est proprius Patris, quia ex Patre est. Extant etiam eius epistolæ breuiores ad eundem Serapionem, vbi eadem ista aliis verbis.

Tertius Græcus Pater est S. Basilius, quem quidem Græci ferè aliis omnibus anteponunt. Is igitur lib. 2. in Eunomium circa finē: *Illud verò*, inquit, *cui ex omnibus obscurum est, quod nulla Filij operatio à Patre dissecta est, neq; ullum aliquid in rerũ natura, quod Filio adsit, & à Patre alienum sit.*

sit. Omnia enim, inquit, mea tua sunt, & tua mea sunt. quomodo igitur Spiritus caussam soli vnigenito attribuit? Hæc ille.

Nec verba Græca ab his vllo modo dissentiũt. sic enim ait: Πῶς οὖν τοῦ πνεύματος τὴν αἰτίαν τῷ μονογενεῖ μόνῳ προστίθησι; certè Basilius probans, non solùm Filium esse caussam Spiritus, sed etiam Patrẽ, quia omnia quæ habet Filius habet Pater, simul docet, immò pro comperto assumit, Spiritus caussam, vt Græci loquuntur, esse Filium. Nec potest ista caussa referri ad dona Spiritus sancti. Nam Basilius scribit contra Eunomium, qui non de donis disputabat, sed de substantia Spiritus sancti, ac volebat solùm Filium esse verè caussam Spiritus sancti.

ALTER est locus Basilij lib. 3. contra Eunom. circa principium: *Cur*, inquit, *necesse est, si dignitate & ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? Dignitate namq; ipsum secundum à Filio, cùm ab ipso esse habeat, & omnino ab illa caussa dependeat, pietatis ratio tradit: natura verò tertium, vti neq; ex sanctis Scripturis didicimus, neq; ex prædictis colligere possibile est.*

Hunc locum in Concilio FLORENTINO sess. 20. dixerunt Græci corruptum esse, & non haberi in Græcis codicibus omnibus, sed solùm in quibusdam. Et verè in Græco textu Basileæ edito anno 1551. sic habetur: ἀξιώματι μὲν γὰρ δευτερεύειν τοῦ υἱοῦ, παραδίδωσιν ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος, &c. ac desunt illa verba (*Cùm ab ipso esse habeat, & omnino ab illa caussa dependeat*) in quibus vis rationis tota posita est. Tamen Latini responderunt, Græcum codicem potius esse corruptum ab ipsis, & exhibuerunt codicem antiquissimum scriptum ante annos sexcentos, vbi erant omnia quæ recitauimus.

Sed præterea ex consequẽtibus colligimus euidenter, aut illa verba debere esse in textu, aut certè sensum eorum. Nam sic pergit Basilius: *Nam quẽadmodum Filius ordine quidem à Patre secundus est, quoniam ab illo est, & dignitate, quoniã origo atq; caussa essendi Pater ipsi est; natura verò nullo modo secundus, quoniam in vtroq; vna est Deitas; ita Spiritus sanctus, etsi dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamẽ*

alienæ ipsum esse naturæ inde consequetur. Et habentur hæc omnia in Græco ad verbum. Perpende, obsecro, rationem Basilij. dicit Spiritum esse secundum à Filio ordine & dignitate, non tamen natura. & probat, quia sicut Filius est secundus à Patre, quia ab illo habet esse; ita quoq; & Spiritus est secundus à Filio. vbi nisi addatur, vel subintelligatur id, quod est in nostris codicibus, videlicet Spiritum habere esse à Filio, sicut Filius habet esse à Patre: ratio Basilij nihil concludet; nec vllo modo probari posset, Spiritum sanctum esse secundum à Filio, vt Filius est secundus à Patre.

TERTIVS locus est in lib. 5. contra Eunomium, cap. 8. quòd Spiritus sanctus sit vera & naturalis imago Dei & Christi. Iste enim titulus: ὅτι εἰκὼν ἀληθὴς, καὶ φυσικὴ Θεοῦ, καὶ Χριστοῦ τὸ πνεῦμα, satis indicat, Spiritum sanctum habere esse à Patre & Filio. Nam, vt suprà diximus, non est vera & naturalis imago, quæ non producitur ab ipso exemplari.

QVARTVS locus est in libro eodem, cap. 11. vbi sic legimus in ipso titulo capitis: ὅτι ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα ἔχει, οὕτως πνεῦμα πρὸς υἱὸν. hoc est, *Quod vt se habet Filius ad Patrẽ, sic etiam se habet Spiritus ad Filium.* Et mox pergit: Διὰ τοῦτο καὶ Θεοῦ μὲν λόγος ὁ υἱὸς, ῥῆμα δὲ υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, hoc est, *Quapropter Verbum Dei est Filius, Verbum autem Filij est Spiritus sanctus.* Hæc ille. At quomodo Verbum Filij Spiritus dici potest, si ab ipso non procedit? Et quomodo sic se habet Spiritus ad Filium, vt Filius ad Patrem; si Filius quidem à Patre procedit, Spiritus autem sanctus non procedit à Filio?

QVINTVS locus est in eodem libro, cap. 12. vbi talis proponitur quæstio: Διὰ τί μὴ καὶ τὸ πνεῦμα υἱὸς τοῦ υἱοῦ? Quare Spiritus non est Filius Filij? Respondet aũt Basilius: ὅτι οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' υἱοῦ ἀλλ' ἵνα ἡ τριὰς μὴ νομίσθη πλῆθος ἄπειρον, & quæ sequuntur. hoc est, *Non ideo non dici Filium Filij, quia non sit ex Deo per Filium, sed ne suspicemur Trinitatem multiplicari in infinitum.* Nam si Spiritus diceretur Filius Filij, consequens videretur, vt etiam ipse haberet alium Filium, & sic deinceps.

Sunt autem hîc aliqua obseruanda, ac PRIMVM ipsum titulum quæstionis esse argumentum pro nostra veritate; nam si Spiritus esset à solo Patre, certè non quæreretur, cur non dicatur Filius Filij: sicut nemo quærit, cur frater non dicatur Filius fratris: cùm res tam sit perspicua, vt ne suspicio quidem vlla inde nasci possit. cùm ergo seriò quæsitum sit, cur Spiritus non dicatur Filius Filij, signum est, in confesso apud omnes fuisse, Spiritum à Filio procedere.

NOTA SECVNDO, istam quæstionem magnum negotium fecisse tam Basilio, quàm Athanasio in epistolis citatis ad Serapionem. vterque enim videtur magnas angustias pati: & hoc ipsum est ingens argumentum pro nostra veritate. nam potuissent vno verbo dicere; Non dicitur Filius, quia non est ab illo, & tamen hoc nunquam dixerunt, sed dicunt, hoc esse mysterium inscrutabile, & satis nobis esse debere, in his rebus scire, quia est, & non quærere debere, cur & quomodo, &c.

NOTA TERTIO, responsionem Basilij (non quia non sit à Deo per Filium) esse item argumentum pro nobis. Nam si illud, *Per*, non significaret caussam, sed poneretur loco, *Cum*, vt Græci volunt, Basilius nihil dixisset. Si enim Spiritus esset à Deo per Filium, id est, cum Filio, nemo potuisset suspicari, illum esse Filium Filij, sed potius suspicari debuisset, esse fratrem Filij.

NOTA VLTIMO, responsionem Basilij hunc sensum habere, est Spiritus à Filio, tamen per alium modum productionis, quàm per generationem, ideo non dicitur Filius, &c.

SEXTVS locus est in libro de Spiritu sancto, cap. 17. vbi sic loquitur Basilius: ὡς τοίνυν ἔχει υἱὸς πρὸς πατέρα, οὕτω πρὸς υἱὸν τὸ πνεῦμα. hoc est, *sicut se habet Filius ad Patrem, sic ad Filium se habet Spiritus.* Hæc ille. Quæ autem est habitudo inter Patrem & Filium, nisi producẽtis ad productum? Idem enim sunt Pater & Filius, eo excepto, quòd Filius est à Patre, non Pater à Filio. igitur & inter Filium & inter Spiritum sanctum ea sola distinctio est, quòd Spiritus sanctus à Filio est, non Filius à Spiritu sancto.

QVARTVS sit GREGORIVS NYSSENVS, qui tria testimonia nobis

nobis præbebit. Vnum citat GENNADIVS in defensione Concilij Florentini, cap. 1. ex hom. 4. in orat. Dominicam: *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, & ex Filio præterea esse ostenditur, &c.* Hunc tamen locum dicit Gennadius ex plerisque codicibus à Græcis esse sublatum, & verè non reperitur in exemplaribus, quæ nunc extant.

ALTERVM testimonium adducit BESSARION in sua orat. cap. 6. ex libr. 1. Gregor. in Eunom. qui libri nondum Latini extant: *Spiritus*, inquit, *Patri coniunctus est, secundũ quod vterq; increatus est. rursum ab eo distinguitur eò quòd ipse nõ est Pater: Filio verò & secundum quod vterq; increatus est, & secundum quod vterq; ex primo principio suam substantiam habet, coniunctus; distinguitur sua proprietate, quæ est, quod nec vnigenitus ex Patre productus est, & quod per ipsum Filium sit manifestatus.* Hæc ille. Vbi NOTA PRIMO illud, *Per*, non posse accipi pro, *Cum*, quia Spiritus quatenus cum Filio à Patre procedit, non distinguitur à Filio, sed coniungitur cum eo, hîc autem de distinctione agitur. NOTA SECVNDO illud, *Manifestatus*, non posse accipi pro sola effusione donorum temporalium. nam hîc agitur de ipsa distinctione personarum: personæ autem distinctæ erant suis proprietatibus ante omnem missionem externam Spiritus sancti.

TERTIVM testimonium habetur in libro ad Ablabium, quod non oporteat tres Deos dicere. circa finem libri. vbi cùm docuisset Gregorius, vnam esse naturam simplicissimi Dei, subiungit, non ideo cõfundi personas, sed distingui per hoc, quod vna est ab alia: *Eam*, inquit, *quæ circa caussam & caussatum consideratur differentiam, non negamus, per quam solùm discerni alterum ab altero deprehendimus. nimirum quòd credimus aliud quidem caussam esse, aliud verò ex caussa, & ex eo quod ex caussa est. Ac rursum aliam differentiam consideramus. nam aliud quidem continenter & secundo ex primo est, aliud verò per id, quod immediatè & continenti est.*

NOTA PRIMO, ex illis primis verbis (*Per quod solùm*) colligi euidenter Filiũ esse caussam, seu principium Spiritus sancti. Nam Gregorius dicit, solùm discerni tres personas per hoc, quod vna est caussa alterius. Hinc enim sequitur, si Filius

Filius non est caussa Spiritus sancti, Filium & Spiritum sanctum non distingui. Nec enim dicturi sunt Græci, Spiritum sanctum esse caussam Filij. at neque dicturi sunt, Spiritum à Filio non distingui, ne Dualitatem pro Trinitate colant; coguntur igitur fateri, si Gregorio fidem habent, Filium esse caussam Spiritus sancti.

NOTA SECVNDO, in illis verbis (*Aliud caussam, aliud ex caussa, & ex eo quod ex caussa est*) notari tres proprietates trium personarum. Nam Pater caussa est, Filius ex caussa, Spiritus sanctus ex eo, quod est ex caussa, id est, ex Filio.

NOTA TERTIO, in illis verbis (*Ac rursum aliam differentiam*) non proponi aliam differentiam specie diuersam à superiore, tunc enim pugnaret secum Gregorius, qui dixerat, hoc solo distingui personas, quod vna est caussa alterius; sed differentiam aliam vocat illam eandem alio modo propositam. est aũt hæc, quod Filius est immediatè à solo Patre, Spiritus autem mediatè à Patre, immediatè à Filio. quod tamen sano modo intelligendum est. nam Spiritus est à Patre mediatè & immediatè; mediatè quatenus est à Filio, qui est à Patre; immediatè autem, quatenus Pater non solùm per Filium, sed etiam per seipsum Spiritum producit. In hoc ergo differentia consistit, quòd Filius nullo modo est à Patre mediatè, sed solùm immediatè; at Spiritus aliquo modo à Patre est immediatè.

QVINTVS est S. GREGORIVS NAZIANZENVS, qui orat. 5. de Theologia, quæ est de Spiritu sancto, ita loquitur: τί οὖν ἐστὶ, φησὶν, ὃ λείπει τῷ πνεύματι πρὸς τὸ εἶναι υἱὸν. εἰ γὰρ μὴ λεῖπόν τι ἦν, υἱὸς ἂν ἦν, οὐ λείπειν φαμέν. οὐδὲ γὰρ ἐλλειπὴς Θεός. τὸ δὲ τῆς ἐκφάνσεως, ἵν' οὕτως εἴπω, ἢ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως διάφορον, διάφορον αὐτῶν καὶ τὴν κλῆσιν πεποίηκεν. Quibus verbis quærit, quid desit Spiritui sancto, quare non sit Filius. Respondet: *Nihil dicimus, neq; enim Deo quidquã deest, verum manifestationis, vt ita dicam, mutuæq; eorum relationis differentia, diuersa quoq; ipsis nomina procreauit, &c.* Quo loco Gregorius reddit istam caussam, cur Spiritus non dicatur Filius, quia habent diuersas, immò oppositas, ac mutuas relationes; at certè non possunt esse mutuæ relationes inter Filium & Spiritum sanctum, nisi quia vnus spirat,

rat, alter spiratur. Nec enim Filius, qua Filius, est relatiuum ad Spiritum sanctũ, sed Filius, qua spirator, refertur ad Spiritum sanctum. Nec potest responderi, distingui Filium & Spiritum sanctum per diuersas relationes respectu Patris, non respectu ipsorum ad inuicem; nam clarè dixit Gregorius, Spiritum nõ esse Filium, hoc est, distinctum esse à Filio, propter habitudinem, quam habent inter se, hoc est, propter mutuam relationem.

Præterea paulò infrà scribit, eodem modo Filio nihil deesse cur non sit Pater, & tamen non esse Patrem, quia eorum habent oppositas relationes. Et paulò infrà ponit exemplum Adæ, Euæ, & Seth, quorum Adam à nullo est homine, Eua à solo viro, Seth ab vtroque, ὁ Ἀδὰμ πάντως πλάσμα Θεοῦ. τί δὲ ἡ Εὐᾶ; τμῆμα τοῦ πλάσματος, τί δὲ ὁ Σήθ; ἀμφότερων γέννημα. *Quid*, inquit, *erat Adam? figmentum Dei. Quid Eua? segmentum figmenti. Quid Seth? germen ex vtroq;.* Cùm ergo his tribus hominibus tres diuinas personas Gregorius comparauerit: quis non videat eius sententia Gregorij, Filium esse à Patre, Spiritũ verò à Patre & Filio?

Sextvs, Cyrillvs Hierosolymitanvs catechesi 17. ante medium: *Vnus tantùm*, inquit, *est, atq; idem Spiritus sanctus vniens & subsistens, qui vbiq; Patri & Filio adest, non qui ab ore & labiis Patris, & Filij loquendo formetur, vel effertur, aut in aërem diffundatur, sed substantialis, loquens ipse & operans, &c.* Vbi non diceret Cyrillus, eum non formatum temporali modo ab ore Patris & Filij, nisi crederet eum ipsum aliquo modo à Patre & Filio. Satis enim erat dicere, non formari ab ore Patris. Vult ergo Cyrillus, Spiritũ sanctum esse Spiritum Patris & Filij, & ab vtroq; procedere, sed modo spirituali & ineffabili.

Septimvs, Ioannes Chrysostomvs tom. 5. homil. de Symb. *Iste*, inquit, *est Spiritus de Patre & Filio procedens, qui diuidit propria dona singulis prout vult.* Et hom. 2. *Istum, qui* quit, *Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coæqualem, qui procedentem de Patre & Filio.* Et hom. 76 in Ioan. Exc. quit, *quòd non Pater solus, sed etiam Filius Spiritum mit*

Ac ne dicãt Græci, Chrysostomum loqui de temporali missione donorũ Spiritus sancti, idem Chrysost. hom. 77. explicans, cur dicatur mitti Spiritus à Filio : *Præterea*, inquit, *& personarum differẽtiam ostendit, cùm duas ponit, &c.* Ergo si missio exprimitur ad significandã distinctionem personarũ, verè persona ipsa mittitur, non sola dona. & cùm distinctio personarum sit æterna, hæc missio æternã emanationem includat necesse est. Deniq; Gennadius in sua apologia pro Latinis, ca. 1. §. 4. adducit alium locum Chrysostomi ex hom. de incarnat. in hæc verba : *Venit Christus ad nos, dedit nobis descendentem ex ipso Spiritum, & corpus nostrum suscepit.*

Octavus, Epiphanius hæres. 69. quæ est Arianorum, pag. 219. *Sed neq; sanctus Spiritus aliis Spiritibus adæquatur, quoniam ũnus est Spiritus Dei, Spiritus ex Patre procedens, & de Filio accipiẽs; hi verò volunt hunc creaturam creaturæ esse, &c.* Quo loco illud (*Ex Filio accipiens*) nihil significare potest, nisi ex Filio procedens per æternam emanationem. Nam opponit Epiphanius istud (*Accipere ex Filio*) creationi. Docet enim, Spiritum non esse creatum à Filio, vt hæretici dicebãt, sed accepisse subsistentiam suam à Filio alio modo, quàm per creationem. Vnde paulò infrà iterum ait : *Et quãdoquidem non alienus est Filius à Patre, sed ex ipso genitus, etiam non alienus est Spiritus sanctus. Verùm Filius quidem ũnigenitus, genitus sine principio, sine tempore, sanctus autem Spiritus neq; genitus est, neq; creatus, sed ex Patre procedens, & de Filio accipiens.* Et pag. 223. *Omnia à Deo sunt creata, solus verò Filius Dei genitus est, & solus Spiritus sanctus ex Deo processit, & ex Filio accepit, reliqua verò omnia sunt creata, & neque progressa ex Patre processerunt, neque ex Filio acceperunt.* Pag. 229. *Quo ostendat*, inquit, *fontem ex fonte, ex Patre & ũnigenito Spiritum sanctum.*

Item in Anchor. pag. 332. *Spiritus sanctus Spiritus Dei, & Spiritus Patris, & Spiritus Filij non iuxta aliquam compositionem, quẽadmodum in nobis anima & corpus, sed in medio Patris & Filij ex Patre & Filio tertius nomenclatura.* Pag. 349. *Si verò Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & Spiritus ex Christo, aut absque vtrisque.* Pag. 350. *Vita*, inquit, *ex Vita est Filius, Spiritus autem sanctus ab vtrisq;.* Pap. 351. *Filium*, inquit, *vocat eum qui est ex ipso, Spiritũ verò san-*

rò sanctum ab Veritate. Et infrà: *Audi, ô bone, quòd Pater Veri Filij est Pater, totus lux, & Filius Veri Patris, lux de luce, non sicut factura aut creatura nomine solùm. & Spiritus sanctus Spiritus Veritatis est, lux tertia à Patre & Filio.* Et infrà: *Spiritus sanctus ex Patre, & ex Filio solus est lux Veritatis.*

NONVS, DIDYMVS ALEXANDRINVS lib. 2. de Spiritu sancto, vltra medium: *Non loquetur*, inquit, *à semetipso, hoc est, non sine meo & Patris arbitrio, quia inseparabilis à mea, & Patris est Voluntate, quia non ex se est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me est.* Et infrà: *Spiritus*, inquit, *sanctus, qui est Spiritus Veritatis, Spiritus q̃ sapientiæ, non potest à Filio loquente audire quæ nescit, cùm hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est, procedens à Veritate, consolator manans de consolatore.* Et pagina sequenti: *Neq̃*, inquit, *alia substantia est Spiritus sanctus præter id quod datur ei à Filio.*

DECIMVS, CYRILLVS ALEXANDRINVS lib. 11. in Ioan. cap. *Verum*, inquit, *quoniam consubstantialis Filio est, procedens per eum, omnem eius habens Virtutem, ideo ait: Quæ de meo accipiet.* Et infrà: *Nam cùm per Filium naturaliter prodeat, & proprius eius, cum omnibus quæ absolutè habet, accipere dicitur quæ ipsius sunt.*

NOTA, Spiritum procedere per Filium cum omnibus quæ absolutè habet. Quid enim id aliud significat, quàm essentiã diuinã, & omnes absolutas perfectiones Spiritui sancto per processionem à Filio communicari? Et cap. 25. *Ex ipso*, inquit, *substantia Dei Patris prodiens, profusus autem ad sanctos per consubstantiale Verbum, à quo est secundum emphasem ad esse atq̃ subsistere.* Potuítne clarius S. Cyrillus dicere Spiritum sanctum à Filio procedere? Id enim intelligimus per processionem à Filio, habere esse, & subsistere Spiritum sanctum à Filio, quod disertis verbis Cyrillus affirmat. Item lib. 12. in Ioan. cap. 56. *Ex Patre*, inquit, *per Filium procedit.* Item lib. 13. thesauri, ca. 2. *Et ideo*, inquit, *Spiritum sanctum Dominum similiter appellat, sicut ex ipso Filio & naturaliter existentem.* Et infrà: *Sic Filium Dei ex ipso & ipso Patre naturaliter esse intelligimus. Ex Filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum Sanctum sic Vt ex Patre prouenire credimus.* Item lib. de recta fide ad Theodosium,

tra medium. Et lib. 5. 6. & 7. de Trinitate similia habet. Denique in cap. 2. Ioëlis (vt citat Bessario in sua oratione, cap. 7.) *Proprius*, inquit, *ipsius, & in ipso, & ex ipso Spiritus est, quẽadmodum sanè de ipso Deo & Patre intelligitur.*

XI. Simeon Metaphrastes, cuius in Concilio Florentino honorifica mentio fit, in vita sancti Dionysij Areopagitæ: *Ascendit*, inquit, *meus Christus in cœlum, & ad paternam sedem reuertitur, & Spiritum qui ex ipso procedit, mittit discipulis.*

XII. Anastasivs, cuius fit mẽtio cum magno honore in VI. Synodo; in 1. libro de rectis dogmatibus, sic loquitur: *Spiritus sanctus appellatus est Spiritus oris Dei: os enim Patris est Filius.* Hæc ille. Vbi satis apertè indicat, Spiritũ sanctum sic à Filio procedere, qui os Dei dicitur; sicut Spiritus oris nostri à nostro ore spiratur. Idem infrà: *Vt doceat*, inquit, *Gnam esse essentiã tam eius, qui accipit, quàm illius, à quo accipit, ipsius etiamnum à quo procedit.* Hæc ille. Vbi per eum, qui accipit essentiam, intelligit Spiritũ; per eum, à quo accipit, Filium; per eum, à quo procedit, Patrẽ. Quòd si Spiritus à Filio essentiã accipit, quid aliud requirimus? Nec enim de voce, *Procedit*, quæstio esse debet, cùm de re ipsa constet. Vnde ibidem subiungit: *Neq; enim ex eo prodiit, quod aliena sit essentiæ, aut quidquis accepit ex non sibi consubstantiali.* Et infrà: *Rursum*, inquit, *ipse Spiritus & ab ipso procedit & mittitur, non à Patre solo, sed & à Filio.* Et infrà: *Equidẽ Dominus declarans Spiritum sanctum à se emergere, insufflans in discipulos dicebat; Accipite Spiritum sanctum.*

XIII. Tharasivs in epistola ad Patriarchas Orientis, quę habetur VII. Synodo, act. 3 *Credimus*, inquit, *in Spiritũ sanctum, qui ex Patre per Filium procedit.*

XIV. Maximvs vir doctissimus & sanctus in cap. 4. Zacha. *Spiritus sanctus*, inquit, *quemadmodum secundum essentiam Dei & Patris est, ita & Filij secundum essentiam est, tanquã ex Patre essentialiter, per Filium ineffabiliter natum procedens.* Citat hunc locum Bessario, cap. 6.

XV. Est Ioannes Damascenvs lib. 1. de fide, cap. 18. *Imago*, inquit, *Patris est Filius, & Filij Spiritus sanctus.* At certè imago ab exemplari habet esse. Et infrà: *Deus Spiritus sanctus medius ingeniti, & geniti, & per Filium Patri coniunctus.*

Habemus igitur quindecim testes Latinos, & quindecim Græcos, qui ante dissidium nostrum exortum apertissime docuerunt, Spiritum sanctum à Patre & Filio produci, & spirari; vt iam intolerabilis planè Græcorum obstinatio videri debeat.

CAPVT XXVI.

Ex ratione idem confirmatur.

VIDE rationes multas apud sanctum THOMAM lib. 4. contra Gentes, cap. 24. & quæst. 10. dep. tentia, art. 4. Ratio præcipua sancti Thomæ est hæc. Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur ab illo; hoc autem est contra fidem, quia tunc esset dualitas, non Trinitas: Igitur procedit à Filio Spiritus sanctus.

Propositio argumenti ita probatur; Omnis distinctio in Deo nascitur ex relationibus originis: at si Spiritus non procederet à Filio, non esset inter eos relatio originis, ergo si Spiritus non procederet à Filio, non distingueretur à Filio. Huius argumenti probatur iterum propositio, nam in Deo nihil est, nisi essentia & relatio, siue absolutum & relationes sed essentia, & omnia absoluta sunt communia, ergo sola relatio distinguit. Vnde in Concilio TOLETANO XI. cap. 1. citur, in solis relationibus numerum cerni; proinde omnem distinctionem ex relationibus ortum ducere. vbi enim non est distinctio, nec numerus esse potest. Præterea, si non sent communia tribus personis omnia absoluta: non esset tres personæ vna res, vt docet Concilium LATERANENSE cap. 2. Item non possemus defendere Dei simplicitatem, possemus ostendere, nullam perfectionem esse in vna persona, quæ non sit in alia. quare dubitari non debet, quin relatio distinguat Trinitatem.

Rursum, non quælibet relatio sufficit ad distinctionem faciendam; nam relationes non oppositæ non distinguunt, vt patet, quia in vno Patre sunt duæ relationes, paternitas, spiratio actiua, & tamen non distinguunt duas personas, ergo debent esse relationes oppositæ, vt distinguant.

Rursum, non quælibet oppositæ distinguunt, sed reales se debent

se debent; nam relatio identitatis dicit oppositionẽ, sed non distinguit, quia non dicit oppositionem realem; rursum relationes oppositæ, & reales, vel fundantur super quantitate, vt æqualitas; vel super qualitate, vt similitudo; vel super actione, vt paternitas, & filiatio. sed in Deo non sunt relationes reales fundatæ & in quãtitate, aut qualitate, ergo solùm remanent relationes fundatæ in actione, quæ dicuntur relationes originis, quæ distinguere possunt personas.

Probatur assumptio; nam in Deo est quidem æqualitas, & similitudo, sed quia fundamentum horum omnium est sola essentia, quæ est vna numero, ideo istæ relationes rationis sunt, non reales. Non enim possunt esse reales relationes, vbi non sunt fundamenta proxima distincta realiter: & licet æqualitas & similitudo in Deo essent relationes reales, vt vult Scotus, tamen adhuc non posset inde sumi distinctio personarum. Nam Scotus putat ad hoc, vt sint relationes reales, non requiri distincta fundamenta, sed sufficere distincta subiecta relationum, & quoniam Pater & Filius sunt extrema realia, ideo putat eorum æqualitatem & similitudinẽ esse relationes reales.

Itaq; secundum hanc sententiam non sunt distinctæ personæ, quia æquales, aut similes sunt reali relatione æqualitatis vel similitudinis: sed è contrario, ideo reali relatione sunt æquales aut similes, quia distinctæ personæ sunt. solæ ergo relationes originis distinguuntur, & inde sequitur, vt iam probatum est, aut Spiritum sanctum originem ducere à Filio, & ad eum referri relatione originis, quod est ab ipso procedere; aut certè ab eo, non distingui, quod ne Græci quidem vnquam docuerunt.

Sed contra hanc rationem est obiectio molestissima, nam non videtur verum, solas relationes oppositas distingui in Deo realiter. Nam paternitas, & spiratio passiua distinguuntur realiter, & tamen non opponuntur. Similiter filiatio & spiratio passiua.

Respondent aliqui, paternitatem distingui à spiratione passiua, quia identificatur cum spiratione actiua, quæ passiuæ opponitur. At contrà. Nam tunc spiratio actiua nõ posset esse in Filio, quia identificatur cum paternitate, quæ opponitur filiationi; & similiter essentia non posset esse in Fi-

lio, aut Spiritu sancto, quia identificatur cum paternitate quæ distinguitur realiter à filiatione & spiratione passiua.

Respondent alij, paternitatem & spirationẽ passiuam distingui, quia sunt in distinctis suppositis. At neq; hoc satisfacit, nam etiam spiratio actiua est in distinctis suppositis, & mirum in Patre & Filio, & tamen est vna & eadem in vtroq. Et ipsa essentia nónne est in tribus suppositis re distinctis & tamen est vna & eadem in omnibus? Et præterea ipsa opposita, id est, Pater & Spiritus sanctus non sunt opposita propriè, ergo non omnis distinctio oritur ex oppositione.

Respondẽt alij, paternitatem & spirationem passiuam esse oppositas virtualiter; quia paternitas fundatur in productione notitiæ, spiratio passiua in productione amoris, quæ productiones oppositæ sunt, cùm includant relationes originis. nam amor ex cognitione nascitur. At contrà. Nam amor non oritur ex cognitione effectiuè, intellectus enim solum proponit obiectum voluntati. non autem est distinctio realis necessariò ponenda inter obiectum & actum, vt patet in Deo, vbi essentia est obiectum cognitionis & amoris, & non distinguitur à cognitione & amore.

Respondeo igitur, paternitatem non opponi spirationi passiuæ: & tamen distingui ab ea ratione alicuius oppositæ relationis. Est enim obseruandum, cùm duæ relationes opponuntur, non solùm ipsas distingui, sed etiam propter ipsas distingui ipsa suppositа relatiua. Itaq; non solùm distinguitur spiratio actiua & passiua, sed etiam distinguũtur spirans & spiratus. & quia ista relatiua sunt personæ subsistẽtes, consequenter distinguuntur proprietates constitutiuæ harum personarum; alioqui vna esset alia.

Quoniam igitur paternitas est constitutiua personæ spirantis, necessariò distinguitur à spiratione passiua, quæ non cõstitutiua personæ spiratæ, alioqui Spiritus sanctus à nullo procederet. nam à Patre procedit, & ipse esset Pater, & non distingueretur paternitas & spiratio passiua. Idem dicendum de filiatione, quæ distinguitur à spiratione passiua, quia filiatio constituit personam Filij, & proinde spiratoris, si à Filio procedit Spiritus sanctus: spiratio autem passiua constituit personam spirati. Opponuntur autem spirator & spiratus. Sed aliqua distinguuntur in Deo, quæ nõ opponuntur relatiue.

sed ratio distinctionis semper est aliqua oppositio relatiua, quæ si tollatur, nulla remanet distinctio.

Dices, si Spiritus non procederet à Patre, sed à solo Filio, nulla esset oppositio relatiua inter Patrem & Spiritum, & tamen ab eo distingueretur. nam alioqui Spiritus esset Pater, & sic produceret suum auctorē, id est, Filium. Respondeo, non posse vllo modo tolli à Patre spirationem actiuam, nisi tollatur etiam à Filio; nam si Filius spirat Spiritum sanctū, eo ipso etiam Pater spirat, saltem mediatè, & sic mediatè opponitur Spiritui sancto; at si tollatur à Filio spiratio actiua, non necessariò tolletur à Patre, sed tunc non distingueretur Filius à Spiritu sancto. Quòd si fingamus tolli ab vtroque, tolletur etiam ipsa processio Spiritus sancti, atque adeò ipse Spiritus sanctus.

Alia est obiectio aduersus eandem nostram rationem; generari & spirari sunt duo modi productionis planè incompossibiles, & in eis fundantur relationes incompossibiles, etiamsi nullo modo sint oppositę, vt patet, quia nihil potest bis produci, aut duobus modis produci; & idem testantur exempla; nam nemo potest gignere Filium per naturam, & eundem producere ex arte, & facere vt sit idem Filius, & statua, etiamsi non opponantur hæc vllo modo. Accedit etiam S. Anselmi auctoritas, qui libro de processione Spiritus sancti, cap. 1. ait: *Quoniam adhuc non constat, an Spiritus de Filio procedat, aliam causſam distinctionis eorum esſe assignandam, & hanc esſe, quia Filius nascendo, Spiritus procedendo producitur.*

Respondeo, quæ sunt in creaturis multa & diuisa, in Deo esse vnum & simplex, modò non impediat oppositio. Vnde si à Filio non procederet actiuè Spiritus sanctus, sine dubio generari & spirari non essent duo modi, sed vnus realiter, qui tamen distingui possent ratione. Nam sicut in Deo idem sunt intellectus & voluntas, intelligere & velle, idem etiam esse possent verbum & amor, nisi vnum ab altero verè procederet: & sicut non repugnat vni personæ, vt sit dicens & amans, seu Pater & spirator, ita non repugnat vni personæ, vt sit verbum & amor, Filius & Spiritus sanctus.

Adde, quod non deest etiam exemplum in creaturis. nam gignere & docere sunt diuersissima formaliter; & similiter

relationes Patris & Filij plurimum differunt à relationibus doctoris & discipuli, & tamen vnus & idem potest esse pater & doctor respectu eiusdem, qui erit filius & discipulus eius. Quando autem id non videmus, vt in illo exemplo de filio & statua, id accidit, propter multiplicationē & distinctionem materiæ, non propter incompossibilitatem relationum.

Ratio ergo S. Thomæ solidissima est, & deducta ex fundamentis fidei: & præterea est communis Patrum doctrina, quod sanè Scotus non aduertit. Nam NAZIANZENVS orat. 5. de Theologia, solùm agnoscit, distinctionē ob relationes originis. NYSSENVS in fine libri ad Ablabium, solùm dicit, distingui in Deo personas per esse caussam & caussatum, quod est idem cum præcedente sententia. AVGVSTINVS lib. 7. Trinit. cap. vlt. & lib. 15. ca. 14. solùm vult distingui personas per hoc, quod vna est ad aliam. BOETIVS lib. de Trinit. cap. 12. *Sola*, inquit, *relatio multiplicat Trinitatem*. ANSELMVS lib. de processione Spiritus sancti, cap. 2. omnia dicit esse vnum, vbi non obuiat relationū oppositio. RICHARDVS lib. 2. de Trinitate, dicit, distinctionem personarum accipi ex numero producentium, quia vna persona producit, & non producitur; alia producit, & producitur; tertia producitur, & non producit.

Ex his ad locum ex Anselmo citatum facilè est respondere, Anselmus enim in 1. & 2. capite exponit ea, in quibus non cum Græcis conuenimus, quorum vnum est, quòd Filius à Spiritu sancto distinguatur, quia vnus nascendo, alter procedendo accipit esse. Deinde autem ostendit, non posse alios duos modos distinctos, nisi Spiritus sanctus sit à Filio, quia omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio. Superest iam, vt argumenta Græcorum breuiter proponamus, & confutemus.

CAPVT XXVII.

Soluuntur argumenta Græcorum.

PRIMVM argumentum sumunt ex illis verbis Ioan. 15. *Cùm venerit Paracletus, quem ego mitto vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Cùm enim tam disertè Dominus dicens, Spiritum

Spiritum sanctum à Patre procedere, & non addiderit, à Filio: temeritas videtur asserere, Spiritum à Patre Filioq; procedere.

RESPONDEO cum AVGVSTINO lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. nominari solum Patrem, non ad excludendum Filium, sed quia Pater est principalis auctor Spiritus sancti: Filius enim à Patre habet vt spiret. Quòd aut Filius non excludatur, etiamsi non nominetur, probatur PRIMO ex aliis similibus locis. Nam Matth. 16. dicitur: *Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est*; & tamen illa reuelatio facta fuit ab omnibus personis. Et de Spiritu sancto, Ioan. 15. *ille vos docebit omnia*. & tamen etiam Pater & Filius nos docent omnia.

SECVNDO, cùm dicitur, à Patre procedit, non potest intelligi, à Patre, vt Pater est formaliter, quia tunc Spiritus esset Filius, ergo à Patre, vt habet essentiam communem cum Filio: proinde etiam à Filio procedit.

TERTIO, vt acutè Anselmus libro de processione Spiritus sancti ratiocinatur, si dictum esset; Nemo producit Spiritum sanctum, nisi solus Pater, adhuc non excluderetur Filius; vt ex simili sententia perspicuum est; nam dicitur Matth. 11. *Nemo nouit Filium, nisi Pater:* & tamen non excluduntur à cognitione Filij ipse Filius & Spiritus sanctus, qui sunt eiusdem naturæ. Et ibidem addit: *Neq; Patrem quis nouit, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare:* Nec tamen excluditur Pater & Spiritus à cognitione Patris, etiamsi Filius nihil eis reuelet. Eodem igitur modo, si dictum esset; Nemo producit Spiritum sanctum, nisi Pater, non excluderetur Filius ab ea productione. Quantò igitur minus excluditur per eam sententiam; Spiritus sanctus à Patre procedit? Hîc enim nulla est exclusio, nulla negatio.

SECVNDVM argumentum sumunt Græci ex eo, quod in Concilio EPHESINO lectum est Symbolum Nestorianorum, & liber Theodoreti contra anathematismos Cyrilli, & in vtroque habebatur expressè, Spiritum non procedere à Filio, & tamen Patres Concilij tacuerunt, ergo approbâsse videntur.

Respondeo PRIMO, retorquendo argumentum. nam in eodem Concilio Ephesino, & postea in quarta & quinta Synodo

nodo lecta est epistola Cyrilli cum anathematismis ad Nestorium, in qua bis habetur Spiritum à Filio habere suum esse. & tamen Patres non cõtradixerunt, ergo approbauerunt. SECVNDO, Theodoretus non solùm ait, Spiritum non procedere à Filio, sed etiam non procedere per Filium, quod nomen Græci modò asserunt, ergo si Concilium suo silentio approbauit, Spiritum non procedere à Filio, quod videtur contra nos; approbauit etiã non procedere per Filium, quod est contra ipsos. Dico VLTIMO, Ephesinum Concilium etsi noluerit tunc expresè disputare de ista quæstione, quia propter aliud negotium conuenerat, tamen satis aperte significasse sententiam suam, cum summo consensu probauit contam Cyrilli doctrinam, & damnauit contrariam Nestorianorum & Theodoreti: quod idem fecerunt quarta & quinta Synodus; immò etiam sexta & septima, ac breuiter omnes Synodi consequentes.

TERTIVM argumẽtum ex Patribus sumunt, ac primo adducũt DIONYSIVM AREOPAGITAM, qui de diuinis nominibus, cap. 2. pag. 1. *Solus*, inquit, *fons supersubstãtialis Deitatis est Pater.* RESPONDEO, id esse verum, quia Pater non habet aliunde Diuinitatem. Vnde aliqui comparant Patrem fonti, qui dat, & non accipit; Filium flumini, qui accipit, & dat; Spiritum sanctum lacui, qui accipit, & non dat ulli aquam. Sed quanquam hac ratione dicatur solus Pater fons, quia non accipit aliunde, tamen alia ratione etiam Filium fontem Epiphanius vocat, hæres. 69. sed fontem de fonte, sicut Deum de Deo, quia accipit eandem essentiam, quam habet Pater.

SECVNDO proferunt BASILIVM, qui epist. 43. *Nullum*, inquit, *secundum propriam notionem cõmunionem habet filius cum Patre.* Ergo non conuenit cum Patre in spiratione, quæ est quædam notio. Præterea ibidem dicit, propriam notionem Spiritus sancti esse, quod per Filium, & cum filio cognoscatur, & ex Patre subsistentiam habeat.

Respondeo ad PRIMVM, non loqui Basilium de notione qualibet, sed de notione quæ est proprietas, vt patet ex verbis eius. Vult ergo dicere, Filium ratione filiationis, quæ sola est eius propria notio, non conuenire cum Patre aut Spiritu sancto.

Ad

Ad Secvndvm dico, locum esse pro nobis, si bene intelligatur. nam cùm dicit, Spiritum sanctum per Filium & cum Filio cognosci, non vult dicere, Spiritum sanctum cognosci ex prædicatione & doctrina Filij: sed cognosci per Filium. & cum Filio, vt relatiuum per suum correlatiuum. nam paulò antè dixerat, Spiritum sanctum ex Filio pendere, & non posse vnum sine alio cogitari, quod est proprium relatiuorum. Præterea disserit eo loco de distinctione personarum intima & æterna; non autem debet sumi distinctio æterna à temporali nostra cognitione, alioqui ante nostram cognitionem nõ fuissent personæ distinctæ. Quod si relatiua sunt Filius & Spiritus sanctus, necesse est, ideo esse relatiua, aut quia Filius sit Filius Spiritus sancti, & Spiritus sanctus sit Pater, quod nemo dicit; aut quia Spiritus sanctus spiretur à Filio, & sit Filius spirãs seu spirator Spiritus sancti, quod Ecclesia Catholica dicit. Neq; obstat quod Basilius dicit, Spiritum ex Patre subsistere, id enim tribuit Patri tanquam principali auctori; sicut ipse Dominus dixit; Qui ex Patre procedit.

Tertio proferunt Nazianzenvm, qui in oratione ad Episcopos, qui venerant ex Ægypto: *Omnia*, inquit, *quæ habet Pater, habet etiam Filius, excepta caussalitate.* Hinc enim sequi videtur, Filiũ non esse caussam Spiritus sancti, sed solum Patrem. Respondeo, loqui S. Gregorium de caussalitate respectu ipsius Filij, quę est proprietas Patris, ac si dixisset; Omnia Filius habet, quæ habet Pater, præter esse Patrem. Quid, quod ibidem apertè Gregorius insinuat, Spiritum esse à Filio? Nam sicut cõtulerat Filium cum Patre tanquam productum cum producente; ita postea confert Spiritum cum Filio: *Omnia*, inquit, *quæ habet Filius, habet Spiritus sanctus, excepta filiatione, id est, excepta proprietate eius personæ, à qua ipse producitur.*

Qvarto adducunt Damascenvm lib. I. cap. II. de fide: *Spiritum*, inquit, *per Filium esse dicimus, ex Filio nõ dicimus.* B. Thomas quæst. 10. de potentia, art. 4. reiicit Damascenum tanquam qui sequutus sit Theodoretum. sed non videtur id verum esse. siquidem Theodoretus disertè negauit, Spiritum sanctum à Filio, vel per Filium esse. Damascenus autem negat esse à Filio, non negat esse per Filium.

Respondeo igitur cum Bessarione & Gennadio, Da-

MASCENVM non negâsse, Spiritum sanctum procedere ex Filio, quod ad rem attinet, cùm dixerit, Spiritũ esse imaginem Filij, & per Filium esse; sed existimâsse, tutius dici per Filium, quàm ex Filio, quantum ad modum loquendi, propter hæresim Macedonij & Eunomij, qui ex Filio tanquam primaria, immò etiam sola caussa processisse dicebãt Spiritum sanctum. Quemadmodum dicimus, post hæresim Nestorij, MARIAM non Christiparam, sed Deiparam, non quòd non sit Christipara, sed ne putetur solùm Christipara, & nõ Deipara. Ceterùm sicut propter hæresim Macedonij rectè dicebatur, Spiritus esse à Patre per Filium, ita propter errorem Græcorum rectiùs dicitur nunc à Patre & Filio.

QVINTO adducunt, vt Magister testatur lib. 1. distinct. 11. LEONEM III. Pontificem Romanum, quia ad fidei cautelam iussit scribi in tabula argentea Symbolum Constantinopolitanum sine additione, Filioque, & poni in altari post corpus sancti Pauli. Vixit autem iste Pontifex circa annum DCCC. à Christo nato, quo tempore iam additio facta fuerat, ergo illam abstulit Pontifex.

RESPONDEO, Pontificem dedita opera hoc fecisse, vt seruaretur memoria Symboli Constantinopolitani, quale fuerat, & vt intelligerent omnes, non damnari illud Symbolum, nec esse contrarium nostro. Habet enim Ecclesia quatuor Symbola, Apostolicum, Nicænum, Athanasij, Constantinopolitannm sine vlla additione, & illud idem cum additione, quæ omnia vnum, & idem sunt, licet vnum sit alio clarius & explicatius. Porrò omnia illa Symbola Ecclesia Catholica recipit, & honorat: & sicut condito Nicæno Symbolo non fuit abrogatum Symbolum Apostolicum: & sicut condito Constantinopolitano, non fuit abrogatum Nicænum: ita quoque condito nostro Symbolo, non debuit abrogari Constantinopolitanũ. Itaque prudentissimo consilio fecimus Pontifex, ne Græci putarent, reprobari à nobis Symbolum Constantinopolitanum, iussit illud honorabiliter in Ecclesia conseruari.

SEXTO adducunt THEOPHYLACTVM in caput tertium Ioannis: *Sanè*, inquit, *Latini malè hæc exponentes, & minus rectè intelligentes dicunt, quòd Spiritus etiam ex Filio procedat.* RESPONDEO, schismatis tempore vixisse Theophy-

phylactum, ideoque non recipi eius auctoritatem; alioqui nos etiam plurimos alios proferre potuissemus, vt Bernardum, Rupertum, Richardum, Thomam, Bonauenturam, & alios Sanctos recentiores.

VLTIMO afferunt rationes. PRIMA ratio est Theophylacti loco citato, Spiritus sanctus vnus est, ergo vnum habet principium, non duo, & vna spiratione procedit, non duabus. RESPONDEO, rationem istam, quæ præcipua tamen est Græcorum, nihil valere. Nam licet Pater & Filius sint duo spirantes, tamen vnica spiratione spirant, & vnum principium sunt Spiritus sancti. Nihil enim multiplicatur in Deo, nisi relatio opposita: spiratio autem, qua Pater spirat, non opponitur spirationi, qua spirat Filius. & certè si argumentum concluderet, efficeret etiam Filium non esse creatorem mundi, nam mũdus est vnus, ergo vnum principium habet, & vna actione producitur, ergo si duæ personæ non possunt esse vnum principium, nec vna actione creare, non creauit Filius mundum, sed Pater solus. sicut ergo Pater, & Filius, immò etiam Spiritus sanctus, vnum sunt mundi principium, & vna actione creant, quia vnam essentiam habent: ita quoque Pater, & Filius vnum sunt principium Spiritus sancti, & vna spiratione spirant, quia vnam habent potentiam spiratiuam.

SECVNDA ratio, Pater est sufficiens principium Spiritus sancti, ergo non requirit auxilium Filij. RESPONDEO, Patrem etiam esse sufficiens principium creationis, & tamen hoc non obstante omnes personæ creant, quia habent eandem potentiam & essentiam. Non enim Filius cum Patre spirat, quia Pater egeat auxilio, sed quia eandem vim spiratiuam habent Pater & Filius. ADDE, quòd Spiritus sanctus procedit necessariò à duobus, quia alioqui non esset tertia persona, sed coincideret cum secunda, vt ostensum est. Itaque mundus producitur necessariò à tribus, necessitate producentis, non necessitate producti, at Spiritus sanctus producitur à duobus necessariò, necessitate producentium, & necessitate producti.

TERTIA ratio, si à Filio procedit Spiritus, ergo Patri similior est Filius, quàm Spiritus sanctus; nam Filius spirat cum Patre spirante, & Spiritus non generat cum Patre generante.

rante. RESPONDEO, si Spiritus à solo Patre procedit, fore similiorem Filium Spiritui, quàm Patri; nam Filius procedit cum Spiritu, & non producet cum Patre. sed neutrum horum argumentorum concludit. nam similitudo attenditur ex parte essentiæ, non ex parte relationum.

CAPVT XXVIII.

Demonstratur, rectè factam additionem illam, FILIOQVE.

SVPEREST ostendere, Latinos potuisse & debuisse explicare Symbolum addendo illam particulam (*Filioq;*) ac primùm ostendam, debuisse Symbolum explicari; deinde id potuisse facere Latinos sine Græcis.

Quod ergo debuerit explicari Symbolum probatur, nam necessarium est ad salutem non credere Spiritum sanctum à solo Patre procedere, ergo orta hæresi, quæ docebat Spiritum à solo Patre procedere, debuit adhiberi remedium per explicationem, quia debent tolli occasiones errandi.

Probatur antecedens; nam ATHANASIVS in Symbolo, vbi posuerat à Patre & Filio, &c. dicit: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; integrã, inuiolatamq; seruauerit, in æternum peribit.* Et in epist. ad Serapionem: *Iuxta quod, inquit, mandat Apostolus, hæreticum hominem post vnã aut alteram correptionem deuita, etiam si quos videas cum Helia volantes per aëra, & cum Petro, & Mose, sicco pede calcantes maria, nisi Spiritum sanctum profiteatur Deum essentialiter ex Deo Filio existentem, sicut & Filium naturaliter Deum genitum essentialiter ex Deo Patre existentem, vt nos profitemur, non recipias.* Vide similia loca Cyrilli & Epiphanij apud S. Thomam in opusculo contra Græcos.

Præterea probatur ex decreto Concilij FLORENTINI, vbi sic habetur: *Definimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur ac suscipiatur, quia Spiritus sanctus è Patre & Filio æternaliter est.* Deniq; ratione. Nam credere Spiritum non esse à Filio, est, vt demõstrauimus, errorem cõtra Scripturas, ergo necessariò vitandus. Est tamen hoc loco animadver-

maduertendum, non semper necessarium fuisse, nõ credere non esse à Filio Spiritum sanctum. nam antequam oriretur & definiretur quæstio, satis erat credere, Spiritũ à Patre procedere, in quo includebatur etiam, quòd procederet à Filio: nec erat opus quærere, an à Filio procederet, nec ne. non enim tenemur omnia scire; sed tamen tenemur nunquã positiuè asserere errores. Itaq; postquã mota est quæstio, & multi cœperunt errare, necesse fuit remedium adhibere, & hoc ipsum etiã definiuit Concilium Florentinum in hæc verba: *Definimus explicationem verborum illorum (*FILIOQVE*) veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate licitè & rationabiliter Symbolo fuisse appositam.*

Veniamus nunc ad alteram partem, ac demonstremus, hanc explicationem à Latinis sine Græcorum consensu fieri potuisse. PRIMO, Papa Romanus est Pastor & Doctor totius Ecclesiæ, vt in ipso Concilio Florentino Græci confessi sunt, & patet ex illo Ioannis vltimo; Pasce oues, ergo potest ipse, etiam sine Concilio, definire res fidei; nam quia Pastor & Doctor vniuersalis est, nõ potest errare, cùm docet ex cathedra; alioqui tota Ecclesia erraret, quæ illũ sequi tenetur. definire autem res fidei ad illum pertinet, qui non potest errare.

SECVNDO, etiamsi Papa non esset Pastor totius Ecclesiæ, nec posset definire controuersias fidei sine Concilio, tamen non propterea requireretur Concilium Grẹcorũ & Latinorum; sed sufficeret Concilium aliquot Episcoporum ab ipso Romano Pontifice conuocatum. est enim ipse (vt minimũ) primæ sedis Episcopus, & sine ipso Concilia non habent robur, & cum ipso habent, vt fusè docet Gelasius in tomo de vinculo anathematis. nam firmitas Conciliorum nõ oritur ex multitudine & diuersitate Episcoporum, sed ex cõnexione cum sede Petri, cui dictum est: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*, Luc. 22. id quod etiam exempla testãtur. Nam Concilium ARIMINENSE habuit D C. Episcopos, partim Græcos, partim Latinos, & tamẽ quia Romanus Episcopus dissensit, semper est habitũ erroneum ab omnibus tam Grẹcis, quàm Latinis. Contrà, Conciliũ II. CL. Episcoporũ Græcorum, & in quo nullus fuit Latinorum, quia à Põtifice Damaso confirmatũ fuit, à quo Ariminense fuerat reprobatũ, semper habitũ est in honore. Videmus igitur à sede Petri Cõciliorum firmitatem esse.

TER-

TERTIO, etiamsi Papa non esset caput totius Ecclesiæ, nec primæ sedis Episcopus, sed vnus Patriarcha, nihilo maior ceteris, adhuc Græci non possent conqueri propter istam additionem. nam vel quæstio est de fide, vel de ritu, id est, vel nolunt Græci hanc additionem, quia est falsa, & contra fidem; vel quia licet sit vera, tamen non placet illam in Symbolo.

Si est quæstio de ritu: certè sicut multi alij sunt ritus diuersi Græcorum & Latinorum, & non propterea fieri debet schisma; ita etiam iste ritus tolerari poterat sine schismate. Præterea potest vnus Episcopus in sua Ecclesia aliquem ritum instituere sine consensu aliorum: quãto magis tota natio Latinorum simul?

Si autẽ quæstio est de fide, non possunt quidem Concilia prouincialia vel nationalia aliquid ita definire, vt statim debeat ab omnibus recipi, tamen possunt definire, & alij non debent conqueri, sed probare, si viderint rem esse bene definitam; sin minus, conuocare maius Concilium. Nam istum actum videmus sæpissimè in Ecclesia.

Hæresim Pauli SAMOSATENI damnauit Concilium Antiochenum paucorum Episcoporum, nec alij multi plures in toto mundo conquesti sunt, sed ratum habuerunt, vt patet ex historia Eusebij libro 7. capite vltimo. Hæresim MACEDONII damnauit Concilium Constantinopolitanum, in quo nullus fuit Latinorum, nec Latini conquesti sunt, sed probauerunt. Hæresim PELAGII damnauerunt Concilia prouincialia, Mileuitanum & Carthaginense, nec vllus propterea fecit schisma, quia non fuisset vocatus. Hæresim NESTORII damnauit Concilium Ephesinum, antequam adessent Latini, quos Pontifex Celestinus miserat, non tamen Latini conquesti sunt, sed voluerunt cognoscere rem gestam, & cognitam approbauerunt. Et huiusmodi sunt infinita exempla. Græci ergo non possunt conqueri, quod sine ipsis quæstio definita est; præsertim cùm post illam definitionem sint vocati ad Concilia generalia, non semel, neque bis, sed sæpius, & rursum quæstio proposita & discussa sit ipsis præsentibus.

SI PETAS, licet non fuerint necessariò Græci initio vocandi, tamen cùm vocari potuerint, quare initio non fuerunt vocati

vocati? RESPONDEO, non esse certum, non fuisse vocatos, vt dicitur in Concilio Florentino. vt enim ignoramus, in quo Concilio fuerit facta additio, ita ignoramus, an interfuerint Græci, nec ne. Sed si vocati non sunt, causſa fuit. PRIMO, quia non erat necesse, cùm quæstio esset facilis. Nam, vt Augustinus respondit Pelagianis petentibus generale Concilium, lib. 4. ad Bonifacium, cap. 12. non omnis hæresis est talis, vt propter eam debeant vexari omnes prouinciæ. Et profectò talis est hæc de Spiritu sancto. Etsi facta sunt Concilia generalia, facta sunt vt satisfieret Græcis, non quòd rei difficultas hoc exigeret. SECVNDO, quia necessitas vrgebat & requirebat celeritatem propter cõtentiones in Gallia & Hispania natas. Nec poterãt tam citò ex remotis regionibus Episcopi aduocari. TERTIO, quia inutile erat. Nam eo tempore nulli ferè erant in Græcia homines docti. Has tres causſas reddit Bonauentura 1. distinct. 11. quæst. 1.

CAPVT XXIX.

Soluuntur obiectiones Græcorum.

SED necesse est obiectiones ipsorum diluere. PRIMA est huiusmodi: Synodus III. generalis prohibuit omnem mutationem circa Symbolum; hęc enim habentur ad finem Concilij: *Decreuit sancta Synodus alteram fidem nemini licere proferre, aut scribere, aut exponere præter eam, quæ definita fuit à sanctis Patribus apud Nicænam Vrbem in Spiritu sancto congregatis. Eos autem, qui fuerint ausi aliam fidem componere, siue porrigere, aut proferre his, qui volunt ad veritatis cognitionem conuerti ex Gentibus, vel ex Iudæis, vel etiam ex qualibet hæresi, istos, siquidem Episcopi fuerint, aut Clerici, alienos, Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos à Clericatu, si verò Laici fuerint, anathematizatos.*

RESPONDENT nostri, hoc decreto non prohiberi explicationem Symboli, & mutationem quoad verba, sed prohiberi corruptionem per additionem, aut detractionem, contrarium sensum reddentem, id quod probãt multis modis. PRIMO, sic intelliguntur etiam verba Pauli Galat. 1. vbi anathe-

anathematizat eos, qui docent, præter id, quod ipse docuit; nam ipsemet multa alia docuit postea, & Ioannes totum Euangelium postea scripsit, vbi sunt multa, quæ nõ inueniuntur in Paulo; non ergo prohibet Paulus addi doctrinam, sed addi aliquid contrarium superioribus.

SECVNDO, si Concilium Ephesinum loqueretur de quilibet mutatione Symboli, iam esset abrogatum Symbolum Constantinopolitanum, vbi habetur: *Ex Patre procedẽtem*, nam Symbolum Constantinopolitanum addidit ad Nicænum inter alia, etiam hanc particulam: *Ex Patre procedentem*, & tamen Græci semper vsi sunt Symbolo Constantinopolitano, & non Nicæno.

TERTIO, in Concilio Chalcedonensi, vbi videntur interfuisse multi ex Episcopis, qui fuerũt in Concilio Ephesino, act. 5. cùm esset conscribenda fides, Episcopi clamabant, addatur ad Symbolum: *Sanctam* MARIAM *esse Deiparam*, & in illa ipsa actione scribitur nouum Symbolum, in quo multa mutantur, adduntur, detrahuntur ex particulis Symboli Nicæni & Constantinopolitani; & ad finem additur alia prohibitio: *Decreuit sancta Synodus alteram, &c.* vt in Ephesino Concilio. Ex quibus euidenter apparet explicatio decreti, nisi dicamus Concilium quartum pugnare cum tertio, & esse excommunicatos omnes Episcopos quarti Concilij, quod nemo hactenus dixit.

Adde etiam, quòd Græci non ignorarunt olim, Latinos esse huius sententiæ. Nam HORMISDA in epistola ad Iustinum Imperatorem disertè scripsit, ex Patre Filioque Spiritum procedere. Item non ignorarunt additionem factam, & tamen per annos circiter CCC. siluerunt, nec schisma fecerunt, vt patet, quia additio facta est circa annum DC. & postea celebrata sunt ex communi consensu Græcorum & Latinorum tria Concilia generalia, VI. VII. & VIII. Eadem postea illis venit in mentem, vt nobis obiicerent Ephesinum decretum. cur non obiecerunt antea, nisi quia intelligebant, nihil facere contra nos? Respondent Græci, Concilium Ephesinum prohibuisse omnem mutationem Symboli, tam quoad rem, quàm quoad verba.

Ad id, quod obiecimus de Symbolo Constantinopolitano, quod addidit ad Nicænum, respondent, EPHESINVM Con-

Concilium accepisse pro vno & eodem Symbolum Nicænum & Constantinopolitanum, & prohibuisse mutationē circa Symbolum Nicænum, vt erat explicatum à Synodo Constantinopolitana.

Ad id verò, quod obiecimus ex Concilio Chalcedonensi, respondent, Concilium CHALCEDONENSE edidisse quidem aliam confessionem fidei, sed non composuisse aliud Symbolum, quod in Ecclesia frequentari deberet, & tradi iis, qui catechizandi erant; & de tali Symbolo locutum esse Concilium Ephesinum. Occasio enim huius decreti fuit, quia multi Symbola scribebant, & ea tradebant rudibus, & interim errores admiscebant.

AT CONTRA obiiciunt nostri, si Symbolum Nicænum & Constantinopolitanum pro eodem accipiūtur, quia in re conueniunt, idem poterit dici de aliis, quæ in re conueniunt.

PRAETEREA ex hoc ipso, quod Concilium Chalcedonense nō composuit Symbolum, quod in Ecclesia frequentandum esset, & tamen addidit illam clausulam, vt nemo audeat aliam fidem scribere, & proferre iis qui catechizantur, nostri colligunt, istam prohibitionem non debere intelligi de Symboli mutatione quoad verba, sed quoad rem. Hæc est communis & solida solutio; sed fortè posset aliter obstrui os Græcorum. Nam etiamsi Concilium Ephesinum loqueretur de verbis Symboli, nec vellet vllo modo addi vel detrahi quidquam, tamen hæc prohibitio non extenderetur, nisi ad singulos Episcopos, vel Clericos, aut Laicos, non autem ad Concilia Episcoporum. Nam verba Canonis, harum personarum mentionem faciunt; nimirum Episcoporum, Clericorum, & Laicorum. Constat autem Concilia non ex Clericis, & Laicis, sed Episcopis tantùm constare. & occasio huius Canonis scribendi idem confirmat. Scriptus enim fuit Canon, quoniam plurimi cœperant eo tempore sua Symbola scribere, non solùm Episcopi, vel Clerici, sed etiam Laici.

DEINDE quomodo credibile est Synodum Ephesinam voluisse præscribere regulam summo Pontifici, aut Synodo generali? num ignorabant Episcopi illi, non posse vllum superiori suo, aut æquali legem dare? Cùm igitur particu-

lam (Filioque) non aliquis particularis Episcopus, Clericus aut Laicus Symbolo addiderit, sed summus totius Ecclesiæ pastor, & Concilia generalia tria id ipsum probauerint: dubium esse non potest, quin id iure factum sit.

Sed rursum quidam obiiciunt: etsi licuerit Latinis per eam additionem explicare Symbolum, tamen non videtur debuisse ipsa explicatio apponi in Symbolo. Si enim omnes quæ definiuntur circa Symbolum, ipsi Symbolo addita essent, multa alia fuissent addenda; vt Virginem esse Deiparam; Christi corpus verè esse in Eucharistia, licet ascenderit in cœlum; & alia.

Respondeo, non omnia debere poni in Symbolo; tamen hanc particulam rectè fuisse appositam, propter duas caussas. Primo, quia post exortam hæresim, ipsum Symbolum sine hac particula dabat occasionem errandi. Secundo, quia facilè addi poterat sine additione noui articuli, sine mutatione notabili ipsius Symboli. quæ caussæ in aliis additionibus locum non habent. Nec tamen negamus, posse addi aliquam aliam particulam ad maiorem explicationem, si id summo Pontifici, aut Concilio orbis terræ expedire videatur.

CAPVT XXX.

Concluditur disputatio diuino testimonio.

Iam ad finem totius disputationis placuit attingere diuinum siue iudicium, siue testimonium. Nam Deus multis modis ostendit post exortum schisma, vtri errent, Græci an Latini. Nam vigente ad tempus schismatis ita floruit Græcia viris doctis & sanctis, vt omnia Concilia generalia apud Græcos celebrata sint; post schisma autem per annos ferè DCCC. nullum habuerunt Concilium, nullum virum sanctum miraculorum, pauciſſimos homines doctos. Latini verò hoc tempore habuerunt duodecim generalia Concilia, & innumerabilia particularia. Item singulis ætatibus viros miraculis clarissimos, nouos ordines religiosorum, plurimos homines doctos.

Petrus

Præterea hoc tempore fides Latinorum propagata est accessione Indorum Orientalium, & noui orbis in Occidente: fides Græcorum minuitur indies quotidie, Græci in Conciliis conuicti ad nostrã fidem conuersi sunt quater, aut quinquies, & fortassis etiam sæpius; & semper ad vomitum suum redierunt.

Latini semper in disputationibus superiores in eadem fide & doctrina permanserunt: denique apud Latinos regna, & imperia potentissima adhuc florent, imperium verò Græcorum per Turcas Christi hostes euersum, ac destructum est penitus, ipsiq; omnes in miserrima seruitute degere, grauissimumq; iugum captiuitatis perferre coguntur.

Ac vt intelligant caussam exitij sui esse pertinaciam in errore de processione Spiritus sancti; in ipsis feriis Spiritus sancti capta fuit Constantinopolis à Turcis, Imperator occisus, & imperium omnino extinctum. Nam vt probat GERARDVS Mercator in sua Chronolog. anno M. CCCC. LII. die 28. Maij indixit Mahumetes exercitui suo vltimam oppugnationem, & sequenti die Constantinopolim cœpit. illo autem anno fuit Pentecoste die 28. Maij, vt planum est ex aureo numero, & litera Dominicali, vnde festa mobilia inuestigantur. Erat enim aureus numerus 9. & litera Dominicalis A. Itaque multi comparant Ecclesiam Græcam regno Samariæ, quod separauit se à vero templo, & tandem in captiuitatem perpetuam adductum est.

Appiarius in sua Cosmographia ponit anno 1453.

LIBER TERTIVS

DE CHRISTO.

In quo tractatur pars tertia, quæ est de carne eiusdem, siue de incarnatione.

DE CHRISTI diuinitate, quæ illi communis est cum Patre, & Spiritu sancto, necnon de distinctione personali abunde disseruimus libris superioribus. Nunc ad humanitatem eius accedemus, ut de carne quidem, & incarnatione in hoc tertio libro, de anima verò in sequenti disputabimus. Porrò præsens controuersia quinq; partes habebit. In PRIMA referemus errores huius temporis de incarnatione. In SECVNDA ostendemus in Christo esse duas naturas. In TERTIA demonstrabimus in Christo vnam essentiam. In QVARTA exponemus in quo præcise consistat vnio hypostatica. In QVINTA an per hac vnione caro Christi id obtinuerit, vt sit vbique, breuiter disseremus.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De erroribus huius temporis circa Incarnationem.

QVOD ergo ad PRIMVM attinet, duo sunt hoc tempore genera errãtium circa incarnationem. aliqui enim apertè & directè oppugnãt hoc mysterium; alij obscurè & quasi obliquè. Ad PRIMVM genus pertinent Anabaptistæ & Svvenckfeldiani. ANABAPTISTAE disertè docent, Christum non habuisse veram carnem ex Virgine assumptam. Testatur Ioan. Cochlæus in libro de erroribus Monasterienſium Anabaptistarum, hunc esse vnum ex præcipuis eorum articulis.

Præterea MEMNON ex signiferis Anabaptistarum docet, Christi corpus ex Patris substantia cœlitus delatum in vterum Virginis, vt patet ex Colloquio VVismarienſi. Michaël SERVETVS & ipse Anabaptistarũ vnus lib. 2. de Trin. docet, Christi carnem esse diuinam & cœlestem, ac ex Patris essentia genitam. GASPAR etiam SVVENCKFELDIVS in lib. de diuina maiestate humanitatis Christi docet, Christi humanitatem post ascensionem nõ esse creaturalem, sed supercreaturalem, & ipsum Christum etiam ratione humanitatis esse verum Deum. Denique testatur PETRVS CANISIVS præfat. lib. 1. de corruptelis verbi Dei, anno M. D. LXXI. publicè factam potestatem Anabaptistis disputandi quæstionem illam; An Christus ex Virgine carnem assumpserit, an aliunde; idque in ditione Palatini prope Heidelbergam.

Ad SECVNDVM genus pertinent hoc tempore ferè omnes LVTHERANI, qui duo docent, ex quibus sequitur, eos vel esse Eutychianos, vel Nestorianos, vel mõstrum ex vtraque hæresi temperatum. PRIMO dicunt, Christi carnem habere attributa diuinitatis, ac præcipuè omnipræsentiam. SECVNDO docent, hypostaticam vnionem consistere in ista communicatione attributorum diuinorum ipsi carni & humanitati. Et si quidem volunt ista attributa coniungi essentialiter humanitati, iam illa fiet vnum cum diuinitate,

quæ est hæresis Eutychiana. Si verò coniungi volunt accidentaliter, tum distinctæ erunt personæ Dei & hominis, & vna erit in alia per inhabitationem & per accidens, quod est apertè Nestorianum. sed de refutatione postea agemus. Nunc sententiam ipsorum tantùm explicamus.

Auctor huius erroris videtur IACOBVS FABER Stapulensis, ita enim scribit in cap. 12. epist. prioris ad Corinthios: *Corpus Christi, id est, assumpta humanitas cœlum implet & terram; est enim vbicunque Verbum Dei est, quia Verbum caro factum est, quare Verbum nusquam est sine carne.* Et in cap. 14. Ioann. ita scribit: *Cùm Filius sit in Patre & in omnibus Sanctis, qui sunt in cœlo & in terra, an etiam corporaliter sit? quid ni? sed absque modo, nisi diuino & incomprehensibili modo, qui non tam modus, quam non modus dici debet.*

Hunc sequutus est inprimis LVTHERVS, qui etsi vbique iactet se credere in Christo vnam personam, & duas naturas, tamen doctrina eius aliud habet. Nam in serm. de Sacramento cœnæ Domini tomo 2. operum eius fol. 111. *Credimus*, inquit, *quod Iesus Christus sit iuxta humanitatem super omnes creaturas collocatus, & omnia impleat.* Et paulò pòst: *Et habeat omnia in sua manu, & sit vbiuis præsens.* Item in lib. quod verba Christi: *Hoc est corpus meum*, adhuc firmat constent, prolixè docet dexteram Dei esse vbique. Deinde assumit corpus Christi esse in dextera Dei, &, vt ipse ait: *Non in minimo digito, aut vngue dextera, sed in tota*, atque inde concludit corpus Christi necessariò esse vbique. Item in libro qui inscribitur, Confessio Martini Lutheri de cœna Domini, dicit se probare euidenter Christi corpus esse realiter præsens in cœna, quia est vbique: Esse autem vbique dicit se probare, quia est in dextera Dei, quæ est vbique, & ibidem ponit tres modos essendi in loco.

PRIMVM localiter, id est, circumscriptiuè, & hoc modo non vult Christi carnem esse vbique. SECVNDVM spiritualiter seu per penetrationem, & hoc dicit conuenire corpori glorioso, sed neque hoc modo ponit Christi carnem vbique. TERTIVM cœlestem & diuinum per vnionem hypostaticam, & hoc modo tribuit carni Christi vbiquitatem, & ait: *Necesse habes Christi carnem, quæ est cum Deo vna*

vna persona, longissimè extra creaturas collocare, adeoq; tam longè, quàm Deus ipse extra creaturas est, &c. Quibus verbis videtur omnino velle Christi carnem non esse creaturam, sed Deum, cùm velit eam longissimè distare à creaturis, & tamen esse vbique. Hinc enim colligitur eam non distare à creaturis distantia locali, cùm sit vbique, sed distantia dignitatis & excellentiæ, ac proinde esse reuera Deum; & ibidem reprehendit Zuinglianos, quòd passionem Christi soli tribuant humanitati, non etiam Deitati. At certè si caro Christi non est creatura, & Deitas passa est, videtur omnino vnum quid factum ex vtraque natura. & hoc idem repetit in libro de Conciliis, nimirum errasse Zuinglianos, cùm dicunt Christi diuinitatem pati non potuisse, vbi (vt aliâs dixi) defendit Nestorium & Eutychetem non errasse nisi in modo loquendi.

Ioannes Brentivs adeò locupletauit hanc doctrinam, vt putetur auctor Vbiquitatis, cùm tamen verè non sit, sed Lutherum sequatur. Primvm igitur in Apologia pro confessione VVirtembergensi, in tractatu de cœna Domini, ex professo tradit Christi carnem esse vbique ratione vnionis hypostaticæ. & in libro de duabus naturis Christi, & ascẽsione & sessione à dextris, idem asserit & probat multipliciter, cuius argumenta postea soluemus. Ibidem asserit Christi corpus etiam ante passionem fuisse in cœlo inuisibiliter, & nunc quoque non esse in aliquo certo loco cœli, sed vbique. Denique in alio lib. de maiestate Christi hominis, in hoc ponit vnionem hypostaticam, quòd Filius Dei in Filium Mariæ effuderit omnia dona, & proprietates suas. Vbi simul Nestorianus est distinguens Filium Dei à Filio Mariæ, & Eutychianus est tribuens carni omnia diuina attributa: *Et Petri*, inquit, *humanitas in vno tantùm loco est, diuinitas autem qua impletur & sustentatur, vbique sese diffundit, & cùm propter hanc caussam Petrus & Deus seu Filius Dei, qui est in Petro, sint duæ distinctæ hypostases, seu personæ: quomodo non etiam propter eandem caussam Filius Mariæ, & Filius Dei, qui est in Filio Mariæ, duæ fierent personæ?* Hæcille, vbi hoc solum discrimen ponit inter vnionem Dei cum Christo, & cum Petro; quod Deus non habet Petrum vbique sibi vnitum, & ideo ab eo distinguitur

personaliter; Christum autem habet vbique vnitum, & ideo ab eo non distinguitur personaliter.

NOTABIS verò hoc loco, & in sequentibus Brentij verbis Nestorianas illas phrases, Filius Dei est in Filio Mariæ, item, Filius Dei assumpsit Filium hominis. Sic enim pergit in eodem lib. *Cùm dicitur Deus, seu Filius Dei assumpsisse aut vniuisse hominem sibi, seu Filium hominis personaliter, non id solum significatur, quod Deus substantia seu essentia sua existat in homine, & conferat aliquot dona sua in hominem (sic enim dici posset quod Deus sibi vniuisset personaliter, non tantùm semen Abraæ, aut filium Virginis, verum etiam quemuis hominem, immò quamuis creaturam) sed illud prioè significatur, quod Deus ita se vniat, & conungat cum homine, vt in ipsum omnem maiestatem suam conferat, nec eum vno tantùm aut altero, aut etiam multis, sed infinitis, adeoq; omnibus, omnibus, inquam, suis cœlestibus accumulet donis ornet.* Et infrà: *Cùm omnipotentiam suam Filius Dei in incarnatione contulerit in Filium hominis, adeò vt eam communem habeat cum Filio hominis, omnipræsentia vero ab omnipotentia pendeat, negari non potest quin etiam contulerit omnipræsentiam.* Et infrà declarans quid sit, Verbum caro factum est. *Hoc*, inquit, *tale est quod Filius Dei sic impleat Filium Mariæ, vt communicet cum eo omnem suam potentiam, sapientiam, & felicitatem, & præsentiam. nisi enim hæc sit sententia, non habebitur inter Christum & alios homines discrimen.* Et hæc sæpissimè repetit. in quibus certè vides vnionem hypostaticam nihil esse aliud, quam effusionem donorum & attributorum Dei in naturâ Christi humanam.

Iam Mathias ILLYRICVS in libro de ascensione Domini, & loco Petri Act. 3. *Quem oportet cœlum suscipere*, contendit Christum hominem non esse in cœlo vt in loco, sed potius cœlum esse in Christo, cùm ipse sit vbique. Et ibidem vult Christum in die ascensionis ascendisse vsque ad nubes, deinde non vlterius perrexisse in illa forma corporis visibili & circumscripta, sed quodam modo euanuisse, ita vt iam nusquam sit in illa forma aspectabili, sed vbique sit in invisibili maiestate. quod quid est aliud, quàm veram Christi carnem planè destruere?

MAR-

MARTINVS KEMNITIVS in libro de duabus Christi naturis, vult videri valdè cautus, & omnia mirabiliter inuoluit. nam cap. 30. vbi tractat ex professo, An caro Christi sit vbique, non audet dicere absolutè esse vbique, quæ dicit esse vbi voluerit, & posse esse vbiq; si voluerit; tamen vel pugnat secum, vel dicit quod alij dicunt. Nam initio libri proponit præcipua loca Scripturæ pro maiestate Christi, & inter alia ponit illum ex Matth. vlt. *Data est mihi omnis potestas in in cœlo, & in terra.* Et hoc modo explicat, *data est mihi omnis potestas*, id est, omnipotentia, *in cœlo & in terra*, id est, omnipræsentia. Deinde cap. 4 habet hæc verba: *Quæ ϑnio adeò arcta, indiuidua, & insolubilis, & inseparabilis est, vt diuina natura & λόγος nec velit, nec possit, nec debeat extra hanc cum carne ϑnionem, sed in arctissima illa ϑnione cogitari, quari aut deprehendi.* Et hoc aliquoties infrà repetit. At si natura diuina non potest cogitari, vel comprehendi sine carne, necessariò sequitur vnum esse de essentia alterius, & proinde vna natura erunt.

Ibidem dicit, ex vnione hypostatica communicari carni, seu humanitati omnes diuinas dotes. Et cap. 21. dicit, præter dona infusa, & creata communicari naturæ assumptę, etiam attributa propria diuinitatis, & proinde omnipotentiam, & omnipræsentiam. Denique cap. 30. dicit Christi humanitatem non solùm esse in cœna, sed etiam extra cœnam in Ecclesia præsentem fidelibus reipsa. & addit, etiam extra Ecclesiam omnia subiecta esse Christi humanitati, & Christi humanitatem omnibus rebus dominari, & omnia regere, non per Vicarios quasi à rebus distet, quomodo reges gubernant prouincias per alios, sed habere omnia præsentia. at nónne hoc est esse vbique?

Similia docet Ioannes VVIGANDVS in lib. de cõmunicatione idiomatum, & Nicolaus SELNECCERVS in libro de pędagogia spirituali, vbi Symboli articulum de ascensione exponit. IOANNES etiam TIMANVS pastor Bremensis in libro quẽ vocat farraginem sententiarum, adducit plurima testimonia insignium Lutheranorum, quòd Christi corpus sit vbiq;. Andreas MVSCVLVS, teste Staphilo in lib. de concordia discipulorum Lutheri, contendit, diuinitatem Christi in cruce passam esse, idq; probat pluribus Lutheri testimoniis.

Item IACOBVS ANDREAS SMIDELINVS superintendens VVirtembergensis insignis Brentianus in thesibus Tubingæ disputatis omnino non agnoscit aliam vnionem hypostaticam, quàm per communicationem donorum, eamq; accidentalem. Nam thesi 20. sic ait: *Non est imaginanda aut fingenda alia Dei in Christo, quàm in creaturis reliquis omnibus, quoad οὐσίαν, diuinitatis præsentia, quæ vt in creaturis energia discernitur, quod alia in aliis agat & operetur, ita in Christo tota effunditur, vt iam extra ipsum nihil, sed in homine & per hominem Christum omnia in omnibus operetur.* Et thesi 22. sic ait: *Neq; verò hac reali plenitudine, omnis diuinitatis communicatione natura humana cum diuinitate miscetur, aut planè aboletur, sed quod diuinæ est per essentiam, id humanæ suo modo per accidens communicatur.* Et thesi 24. *Hac sola*, inquit, *idiomatum κοινονία hypostatica vnio definienda est.*

Deniq; Concordia Euangelica anno M. D. LXXX. edita, hunc præcipuè scopũ habere videtur, vt stabiliat Vbiquitatem, & destruat mysterium Incarnationis. Nam in epitome articulorum controuersorum art. 7. §. 5. habes, dexteram Dei esse vbique, & ad eam esse euectam Christi humanitatem. Art. 8. §. 11. habes, ab ipsa cõceptione Christi illum hominem assumptum fuisse in Deum, & exaltatum ad dexteram Dei, ita vt non solùm Christus vt Deus, sed etiam vt homo omnia possit, omnia sciat, omnibus creaturis sit præsens. Ceterùm hæc omnia Christum non ostendisse nisi post resurrectionem, quando deposuit formam serui. Deinde in repetitione copiosa eorundem articulorum ista omnia prolixè probant.

EST AVTEM obseruandum, Saxonicas Ecclesias ter mutasse sentẽtiam. Nam initio, Luthero docente, defendebant cum ipso Vbiquitatem. Deinde Luthero mortuo, regnante Melanchthone, cœperunt oppugnare Vbiquitatem contra Illyricum & Brentium. Nam Philippus in 3. cap. epist. ad Coloss. apertè damnat Vbiquitatem, & vult Christum esse in certo loco cœli quoad carnem, vbiq; autem quoad diuinitatem. Et in epist. ad Fridericum Comitem Palatinum, quam scripsit anno M. D. LIX. *Alij*, inquit, *Vbiquitatem excogitarunt.* Et addit: *Hæc sunt portentosa omnia, ignota, erudita vetustati.*

Vnde

Vnde etiam anno M. D. LXXI. celebrauerunt Synodum Dresdensem, conuenientibus & consentientibus omnibus Superintendentibus ducatus Saxonici, necnon Doctoribus Academiarum Lipsiæ, & VVittenbergæ, atque ibi statuerunt Vbiquitatem corporis Christi esse horribilem prophanationem omnium articulorum Symboli, & renouationem omnium hæreseon: *Quod*, inquiunt, *præcipuum fidei nostræ, & Ecclesiæ caput est, videlicet articulus de duabus naturis in Christo, id commentitia idiomatum reali, & physica in ipsis naturis communicatione deprauari horribiliter, atque è contrario hæreses iam olim damnatas Marcionitarum, Valentinianorum, Manichæorum, Samosatensium, Sabellianorum, Arianorum, Nestorianorum, Eutychianorum & Monotelitarum reduci, atque innouari satis euidenter demonstratum est.* Et infrà: *Commentitia ista communicatio physica, quæ nostro primùm tempore cum Vbiquitate corporis Christi introduci cœpta est, vniuersæ Orthodoxæ Ecclesiæ, & toti orbi Christiano inde vsque ab initio incognita fuit, atque etiam nunc à Pontificiis ipsis reiicitur, & taxatur acerrimè.* Et infrà: *Commentitia illa Vbiquitas horrendum in modum corrupit omnes penè articulos fidei de Christo, ac discrimen diuinæ, & humanæ naturæ in Christo inprimis delet atque euertit.* Hæc illi tunc. Vbi etiam gloriabantur, in Saxonia semper fuisse eandem fidem immobilem, & consensum in doctrina.

At non fluxerunt anni decem, quando prodiit ex eadem VVittenberga, & Lipsia, & ceteris eius regionis locis noua Concordia, in qua tantoperè damnata illa Vbiquitas, recipitur pro articulo fidei, sic enim habet ea Concordia edita in 4. anno 1580. pag. 731. *Reuera omnia implet, & vbiq; non tantum vt Deus, verùm etiam vt homo præsens dominatur à mari vsque ad mare.* Hæc illi, qui eadem repetunt, & suprà pag. 572. & infrà pag. 745. ac proinde Dresdense Concilium, in Spiritu sancto congregatum, vt ipsi credebant, reiiciunt tanquam impium; & adhuc non vident, quàm apertè deludantur à Satana?

Scripserunt contra hanc Vbiquitatem præter Scholasticos in 3. d. 22. Claudius Sanctius repetitione 4. de Euchar. & ante eum scripsit quidam ex nostris theses quasdam de maiesta-

maiestate Christi hominis, quę sunt Ingolstadij excusę anno M. D. LXXIV. Ex aduersariis scripserunt Henricus Bvtingervs libro de duabus naturis Christi; Petrus Martyr dialogum de loco corporis Christi; & Theodorus Beza librum de omnipræsentia carnis Christi contra Brentium, & alium de vnione hypostatica duarum in Christo naturarum contra Schmidelinum.

CAPVT II.

Explicatur hæresis Eutychetis.

IAM verò vt ad Secvndvm veniamus, demonstrandum est, duas esse in Christo naturas; sed prius explicanda est sententia Eutychetis, cui fœdissimæ fer habetur eius hæreseos, quam nunc refellimus. Sciendum igitur est, hæresim fuisse Evtychetis, in Christo post incarnationē vnam tantùm fuisse & esse naturam. Non enim putabat aliter posse defendi contra Nestorium esse vnum Christum & non duos.

Deinde dicebat, vnam esse factam naturam ex diuinitate, & carne, per conuersionem diuinitatis in carnem, quia scriptum est Ioan. 1. *Verbum caro factum est*: & vnum fieri alterum, est verti in illud, sicut cum *aqua facta est vinum*, aqua conuersa est in vinum. & nunc cùm panis per consecrationem fit caro Christi, panis conuertitur in carnem Christi.

Tertio asserebat, diuinitatem Verbi natam, passam, mortuam, sepultam fuisse: quod quidem ex priore errore nascitur. Si enim diuinitas versa est in carnem, & caro nata, passa, mortua, sepulta dicitur, certè diuinitas nata, passa, mortua, sepulta dicenda est. non enim ita diuinitas fingebat versa in carnem, vt desierit esse diuinitas: quo modo aqua cùm in vinum vertitur, desinit esse aqua. Ratio huius erroris fuit, quia nō putabat posse refelli Nestorium, qui Christum Deum natum & passum negabat, nisi diuinitas Christi nata & passa ostenderetur.

Qvarto asserebat, Christi carnem non esse eiusdem naturæ cum nostra, neque Verbum in veram carnem esse con-

uersum.

conuersum, sed in carnem quandam apparentem & phantasticam, ita vt potius Verbum simulauerit se hominem, & natum, & mortuum esse, quàm reuera fuerit. Ratio eius est, quia videtur indignum Deo, quod vera caro fuerit, & verè natus, passus & mortuus sit.

Atque ita hæresis ista in hæresim Valentini, Manichæi, & aliorum qui veram humanitatem in Christo negabant, tandem recidebat: quam postea ex Lutheranis secuti sunt Gaspar Svvenckfeldius, & Andreas Musculus, si Staphilo credimus in lib. de concordia discipulorum Lutheri. Hanc fuisse hæresim Eutychetis, cognosci potest ex epistola sancti FLAVIANI ad B. Leonem, quæ est 9. inter epistolas B. Leonis, & ex epistola 97. S. Leonis ad Leonem Imperatorem, & ex lib. 4. de hæreticis fabulis Theodoreti in fine.

NOTANDVM autem est, hanc hæresim exortam fuisse ante tempora Eutychetis; ipsumque Eutychetem non tam fuisse primum auctorem, quàm præcipuum propagatorem huius hæresis. Idem enim antea docuerat Apollinaris, vt testatur Epiphanius hæres. 77. Augustinus hæresi 55. & Vincentius Lirinensis in suo commonitorio. Eandem quoque hæresim refellunt sine nomine auctoris, ATHANASIVS in epistola ad Epictetum, Ambrosius libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 6. & Cyrillus libro de recta fide ad Theodosium: qui omnes mortui erant cùm Eutyches exortus est.

Porrò Catholica fides semper agnouit in Christo post incarnationem duas integras & perfectas naturas, diuinam, & humanam, quæ quidem sine vlla confusione, vel permixtione in vna persona Verbi subsistant. item naturam diuinam neque natam, neque passam esse, sed solùm humanam; ac demum illam humanam esse ac fuisse eiusdem speciei cum nostra; quæ omnia probari possunt testimoniis Scripturarum, Conciliorum, & Patrum.

CAPVT

CAPVT III.

Refellitur hæresis Eutychetis.

PRIMVM igitur, duas esse in Christo naturas, contra primum Eutychetis errore, testantur illa verba Domini Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.* Certè iste qui loquebatur, & videbatur, & Filium hominis dicebat, secundum eam naturam, per quam videbatur, & loquebatur, & Filius hominis erat, non erat tunc in cœlo, sed tantùm in terra, id est, in domo cum Nicodemo, neque erat Deus, sed homo, quia Deus non potest audiri, videri, tangi corporeis sensibus. Neque descenderat de cœlo, sed natus erat in terra ex muliere. & tamen iste idem asserit descendisse de cœlo, & etiam tunc, cùm loquebatur in terra, dicebat, se esse in cœlo. ergo alteram naturam Christus habebat præter humanam, secundū quam potuit esse in cœlo, quando secundum humanam erat in terra.

Idem probatur ex verbis Domini Ioan. 5. 10. & 14. nam Ioan. 5 dicitur: *Non solùm soluebat Sabbatum, sed etiam Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Ioan. 10. dicebat: *Ego & Pater vnum sumus.* Vnde Pharisæi recte colligerunt, Christum per ea verba se Deum asserere voluisse. Ioan. 14. *Pater*, inquit, *maior me est.* Non autem potest vno modo fieri, vt secundum eandem naturam esset Patri æqualis, immò vnum cum illo, & tamen minor Patre.

Præterea Ioan. 8. Dominus ait: *Antequam Abraam fieret ego sum.* At ille idem natus erat in diebus Augusti Cæsaris Luc. 2. & habuerat XXX. annos, anno XV. Tyberij. Luc. 3. Non autem potest fieri vt idem, secundum idem, fuerit ante Abraam & post Abraam. Ioan. 20. Thomas postquam videret & fortè tetigerat Domini cicatrices, exclamauit: *Dominus meus, & Deus meus.* At certè quod viderat & tetigerat non erat Deus, sed caro, & tamen eum ipsum Deum & Dominum confitetur, cuius carnem viderat. igitur ille & Deus, & homo erat. quod etiam apertè docet S. Petrus, cùm ait Act. 2. *Dextera igitur Dei exaltatus effudit hoc donum quod vos videtis & auditis.* Nam exaltari non est Dei, sed creaturæ; effundere Spiritum sanctum non est creaturæ, sed Dei.

Item Paulus sic ad Episcopos loquitur Act.20. *Spiritus sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* At Deus, vt Deus, non habet sanguinem, nam Spiritus est Deus; & qui habet sanguinem, vt sic, non est Deus, ergo qui est Deus, & sanguinem effudit, necessariò habet duas naturas. Rom.9. *Quorum Patres,* inquit Paulus, *ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Hîc Apostolus dicit, Christum esse ex parentibus Iudæis secundum carnem, & tamen simul esse Deum super omnia, nimirum secundum diuinitatem. Denique idem Paulus Philipp.2. asserit Christum, *Cùm in forma Dei esset, serui formam accepisse.* Quæ verba explicans S. VIGILIVS lib.2. *Mirum est,* inquit, *cur timeant quidam dicere duas naturas, cùm Paulus dicat duas formas.*

Iam verò quod illæ naturæ non sint permixtæ, nec sit diuinitas versa in humanitatem, contra secundum errorem, probatur. Nam tota Scriptura clamat, Deum esse immortalem & incorruptibilem, vt Malach.3. *Ego Dominus & non mutor.* Num.23. *Non est Deus vt Filius hominis vt mutetur.* Iacob.1. *Apud quem non est transmutatio.* 1. Tim.1 *Regi seculorum immortali inuisibili, &c.* Et cap.6. *Qui solus habet immortalitatem, &c.*

Non esse autem diuinitatem natam, passam, mortuam, vt error tertius asserebat, tum ex dictis colligitur; nam qui est immutabilis, & immortalis, nec in tempore nasci, nec mori vllo modo potest secundum id, vnde est immortalis & immutabilis: tum etiam quia Scripturæ cùm docent Christum in tempore natum, passum, & mortuum esse, addunt, secundum carnem: qua voce clarè indicant, Christum non esse natum, nec passum, nec mortuum secundum diuinitatem. Rom.1. *Qui factus est ei ex semine Dauid, secundum carnem.* Et cap.9. *Ex quibus est Christus secundum carnem.* Et 1.Pet.3. *Mortificatus quidem carne, &c.* Et cap.4. *Christo igitur in carne passo, &c.*

Adde postremò, ad confusionem eorum Lutheranorum, qui Deitati passionem attribuere non verentur, aliquot clarissima testimonia illustrium Ecclesiæ Doctorũ. EPIPHANIVS hæres.76. Aëtij, pag.286. *Nam,* inquit, *neq; quod passus est vnigenitus in carne, passionẽ Deitati ipsius adscisceit.*

Et

Et infrà: *Sed & ipse Dominus venit, & passibilitate in sensu susceptâ verè passus est, Deitate ipsius à passione aliena.* Similia leges in Ancorato, pag. 357.

ATHANASIVS in epistola ad Epictetum: *Quis*, inquit, *insanus ista eructauit? Vt consubstantiale dicant corpus ex Maria genitum cum Verbi diuinitate? aut quis ita impius fuit, vt his verbis diceret, vel animo cogitaret, ipsam Deitatem circumscriptam fuisse?* Et CYRILLVS in epistola ad Nestorium nomine Synodi Alexandrinæ: *Dicimus*, inquit, *illum passum esse & resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sit, Deus namq; extra passionem est, sed quia corpus illud, quod proprium ipsius factum est, passum sit.*

S. ANASTASIVS lib. 4. qui est de passione, & impassibilitate Christi: *Et Christum*, inquit, *passibilem fuisse intelligentissimi Pauli loquutionem confitemur, non id aliquo secundum diuinam naturam, vt neq; secundum humanitatem dicimus impassibilem.* Et infrà: *Est quidem Deus, qui patitur, diuinitate interim nihil in se recipiente externa passione.* IOANNES DAMASCENVS lib. 3. cap. 4. *Diuinitatem dicentes, non de illa nominamus ea quæ humanitatis sunt propria: neque dicimus Deitatem passibilem.*

S. AMBROSIVS lib. 10. in Luc. c. 49. *Nec mors illa diuinitatis, sed quasi hominis fuit.* Concilium HISPALENSE II. cap. 3. *tum*, inquit, *est crucis passionem diuinæ applicare naturæ, sed tantùm creabili & humanæ: sola enim caro crucis exanimis fuit.* S. AVGVSTINVS lib. de hæres. c. 73. *Est*, inquit, *hæresis quæ dicit in Christo diuinitatē doluisse cùm figeretur caro eius in cruce.* S. LEO epist. 10. *Natura*, inquit, *inuiolabilis natura est vnita passibili, vt quod nostris remediis congruebat, vnus atq; idem mediator Dei & hominum Christus* IESVS, *& mori posset ex uno, & mori nō posset ex altero.* B. VIGILIVS lib. 4. *Ipse igitur vnus, & mori nō posset ex altero. vnus idemq; Dei Filius & mortuus est secundum formam hominis, & non est mortuus secundum formam Dei.*

Quod autem Christi caro sit eiusdem speciei cum nostra, contra quartum errorem, & Christum non simulatorie, sed verè natum, passum, mortuum esse, nullo negotio probari potest; nam Matth. 1. & Luc. 2. dicitur B. Virgo peperisse *filium suum primogenitum.* quomodo autem potuit Virgo Christum habere Filium, si Christi caro non fuit vera caro ex carne

ex carne Virginis concepta ? item Paulus ait, Hebr. 2. *Quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem.* Quid, quæso, est, eisdem, nisi eiusdem naturæ carni & sanguini?

Iam verò Euangelia & Apostolorum epistolæ nónne plurimorum mendaciorum argui deberent, cùm passim Christum hominem, & hominis Filium vocent, & matrem atq; cognatos habuisse, necnon esuriuisse, comedisse, ambulâsse, fatigatum esse, denique passum, mortuum, suscitatum affirment? nec enim aliquid horum de phantasmate verè affirmari potest. Nec solùm Scripturæ Christum hominem vocant ante resurrectionem, sed etiam postea. Nam Act. 7. *Stephanus dicit, Video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.* Et Paulus Act. 17. *Statuit Deus diem in quo iudicaturus est orbem in Viro quem definiuit, &c.*

Deinde, si Christus non verè mortuus est, nec verè resurrexit, ergo non verè nos redemit, & adhuc sumus in peccatis nostris, vt Apostolus dicit 1. Cor. 15. Deniq; Luc. 24 cùm discipuli suspicarentur phantasma vel spiritū esse quod videbant, non verum hominem: *Dominus*, ait, *palpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Atque hæc ex Scripturis.

Nunc ex Conciliis idem probari potest. Nam contra hāc hæresim celebratum est Concilium CHALCEDONENSE, quod fuit omnium maximum, nempe DC. XXX. Episcoporum; & cùm in prima actione recitaretur fides Eutychetis & Dioscori, in qua continebatur, duas fuisse Christi naturas ante vnionem, postea verò vnam esse factam ex vtraque, Concilium exclamauit: *Anathema ei qui dixit ista, anathema eis qui ista dixerunt.* Postea actione 5. in Symbolo fidei posuerunt hoc modo: *Confitemur in nouissimis diebus Filium Dei Vnigenitum in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter agnoscēdum, nunquam sublata differentia naturarum propter Vnionem.* Idem statutum est etiam postea in Concilio V. can. 2. in Concilio VI. act. 4. & 17. & Concilio LATERANENSI contra Monothelitas à Martino I. celebrato, consultatione vltima can. 4. & 6. in Concilio Toletano VI. ca. 1. Toletano XI. ca. 5. & 6. Hispalensi II. ca. 13. & aliis multis.

Idem ex Patribus cõfirmari posset, sed Theodoretus, Leo, Vigilius, & Gelasius, necnon Hispalense Concilium II. non labore leuârunt. THEODORETVS enim in dialogo, Immutabilis; & in dialogo, Incõfusus; & in dialogo, Impatibilis, quibus hunc errorem refellit, adducit prolixè testimonia omnium ferè veterum Patrum qui ante ipsum fuerunt. Idem fecit S. LEO in epist. 97. ad Leonem Augustum, & B. VIGILIVS lib. 5. contra Eutychetem, & GELASIVS in libro de duabus naturis Christi; & Concilium II. Hispalense cap. vlt. quæ testimonia satis esse nobis visa sunt.

CAPVT IV.

Soluuntur argumenta quæ fiebant olim aduersus ea, quæ superiore capite demonstrata sunt.

SVPEREST soluere argumenta aduersariorum. & PRIMVM occurrit auctoritas Patrum, & Conciliorum. Nam in ipso CHALCEDONENSI Concilio actio. 1. post epistolam Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, Eustachius Episcopus Beritensis asserit, S. Cyrillum scripsisse, non oportere intelligere in mysterio incarnationis duas naturas, sed vnam naturam Dei Verbi incarnatam. Et in Concilio Lateranensi sub Martino I. dicitur anathema non confitentibus naturam Verbi incarnatam. Idem ex Athanasio & Cyrillo admittit Damascenus lib. 3. de fide, ca. 6. & 7. GREGORIVS etiam NAZIANZENVS in epist. ad Chelidonium dicit carnem deificatam, quod idem videtur esse, ac si diceret diuinitatem incarnatam.

RESPONDEO, naturam Verbi esse incarnatam dici posse, si intelligatur sano modo, vt explicat Cõcilium V. & Damascenus loco notato, nimirum quod sit incarnata non per conuersionem in carnem, sed per vnionem cum carne in vna hypostasi Verbi: Quanquã verba quæ citantur in Concilio Chalcedonensi ab Eustachio tanquam si essent Cyrilli, verisimile est non esse Cyrilli, sed apposita tunc fuisse in operibus eius ab hæreticis; Catholici enim in ipso Concilio multum reclamabant verbis illis auditis, dicentes ea Dioscori hæretici potius, quàm Cyrilli videri. Porrò quod Gregorius Nazian-

Nazianzenus epist. 1. ad Chelidonium dicit, carnem deificatam, per incarnationem, sensum illum habet, factam esse carnem Dei per vnionem cum Verbo, nō factam esse Deum per conuersionem in diuinitatem.

Argumentum SECVNDVM, si duæ sint naturæ in Christo, duo Christi erunt secundū hæresim Nestorij, & proinde non Trinitas erit Deus, sed quaternitas. Nam si Pater & Filius dicuntur vnus Deus propter vnā essentiam, cur propter duas essentias non erunt Christi duo?

RESPONDEO, nomina concreta nunquā multiplicantur nisi multiplicētur suppositа, & si substantiua sint, requirunt etiam formæ multiplicationem, alioqui non possunt efferri nisi in singulari; nam qui habet duas artes, non dicitur duo artifices, sed vnus artifex; & habens plures vestes, nō dicitur plures vestiti, sed vnus. Quoniam ergo in Christo vnum tantùm est suppositum, non possunt dici plures Christi vel Domini, vel Filij, sed vnus. E contrario Pater & Filius dicuntur vnus Deus, propter vnitatem formæ. Nam cùm duo requirantur ad multiplicationem substantiuorum, si alterum desit, efficitur vnitas, quæ est priuatio diuisionis: ratio autē horum omnium est potissima, consuetudo loquentium.

Porrò Christi nomen non naturam, sed personam significat. & propterea, vt NAZIANZENVS monet in epist. 1. ad Chelidonium, sicut in Trinitate dicimus alium & alium propter numerum personarum, non tamen aliud & aliud propter naturæ vnitatem; ita in Christo post incarnationē dicimus aliud & aliud propter numerum naturarum, non tamen alium & alium propter personæ vnitatem. Neque sequitur in Deo esse quaternitatem post incarnationem; quia Trinitas quæ est in Deo, est personarum, non naturarum; incarnatio autem non auxit numerum personarum. Et præterea per incarnationem nihil accessit Deo, qui perfectissimus est, & nec augeri, nec minui potest, sed accessit multum boni humanæ naturæ, vt rectè docet ATHANASIVS in epistola ad Epictetum, hoc ipsum argumentum soluens.

Argumentum TERTIVM, Ioan. 1. Non dicitur Verbum carnem accepit, sed *Verbum caro factum est*, quemadmodum dicitur Ioan. 2. *Aqua vinum facta est*, in nuptiis, sed aqua facta est vinum per conuersionem vnius in alterum, ita vt

postea non fuerint duæ naturæ, sed vna; igitur eodem modo Verbum factum est caro per conuersionē Verbi in carnem, & licet ante vnionem duæ naturæ essent Verbi, & carnis; tamen post vnionem vna natura est.

RESPONDET ad hoc argumentum accuratè THEODORETVS in Dialogo qui dicitur Immutabilis, ac profert Scripturas, quæ testantur Verbum non modò factum esse carnē, sed etiam à Verbo assumptam esse carnem. Nam in epistola ad Philipp. cap. 2. sic legimus: *Cùm in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Et Heb. 2. *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrae apprehendit.* Et Ioan. 1. postquam dixerat Euangelista: *Verbum caro factum est*, ne putaremus id factum esse per conuersionem, statim subdit: *Et habitauit in nobis*, id est, Verbum factum est caro, quia nostra carne assumpta, in ea habitare cœpit.

Itaque *Verbum caro factum est*, non ita debet intelligi, vt illud, aqua facta est vinum, vel panis factus est caro, sicut dicitur, Aaron à Deo factus est Pontifex, Dauid factus est Rex. Non enim intelligimus mutatum esse Aaronem in Pontificem, vel Dauidem in Regem, sed cœpisse esse, quod non erant, non amisso eo quod erant; & sicut dicitur Galat. 3. *Christus pro nobis factus est maledictum*, quem locum adducunt etiam in explicationem huius sententiæ Athanasius in epistola ad Epictetum, Nazianzenus in epistola priore ad Clidonium, Chrysostomus in hunc locum Ioan. & Ambrosius in lib. de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 6.

Argumentum QVARTVM, si diuinitas passa & mortua non sit, sequetur veram hæresim esse Nestorij, qui solum hominem passum & mortuum dicebat. RESPONDEO, consequutionē non esse bonam; nam actiones & passiones personarum sunt, non naturarum. Itaq; Christus Deus passus & mortuus est, sed secundum formam serui, non secundum formam Dei. nam Paulus dicit: *Ipsum Dominum gloriæ crucifixum fuisse*, 1. Cor. 2. sed secundum quam naturam id passus fuerit, explicat Petrus cùm ait: *Christo igitur in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini.* 1. Pet. 4.

Argumentum QVINTVM, indignum diuinitate esse videtur, vt in veram carnem conuersa esse dicatur, vt in vero

fœminæ concluſa manſerit, vt in cruce mortua pependerit, &c. ergo non verè ſed ſimulatoriè Verbum caro factum eſt, &c. RESPONDEO, veriſſimum eſſe antecedens, & inde rectè colligi, nec verè nec ſimulatoriè in carnem conuerſam eſſe diuinitatem. At non eſſe indignum Deo, vt ſecundum formam humanam aſſumptam in vtero Virginis clauſus manſerit, & in cruce mortuus pependerit: & idcirco nec ſequi vt Verbum non verè ſed ſimulatoriè caro factum dici debeat.

CAPVT V.

Explicatur hæreſis Neſtorij.

ALTERA hîc tractanda eſt controuerſia cum Neſtorianis, quæ eſt tertia pars propoſitæ diſputationis. Sciendum igitur eſt, CHERINTVM olim ſeparâſſe IESVM à Chriſto, & IESVM purum hominem eſſe voluiſſe, ex Maria & Ioſeph natum; Chriſtum autem eſſe Filium Dei, qui tandem tempore Baptiſmi in forma columbæ in IESVM deſcenderit, vt refert Irenæus lib. 1. cap 25. Hanc hæreſim poſtea iterum excitârunt Pelagiani quidam, qui, vt ſcribit CASSIANVS lib. 1. & 6. de incarnatione, docuerunt, purum hominem de Maria eſſe natum, & eundem ſuis meritis anno XXX. factum eſſe Chriſtum, &, poſt paſſionem ſuis etiam meritis, factum eſſe Deum. & poſſe eodem modo alios homines ſuis viribus bene viuere, & ad beatitudinem peruenire, ſicut Chriſtus peruenit.

Paulò pòſt, eandem hæreſim docere cœpit NESTORIVS Patriarcha Conſtantinopol. & cum eo ANASTASIVS eius Presbyter, necnon THEODORVS Mopſueſtenus Epiſcopus, & alij quidam. Docuerunt enim B. Virginem purum hominem peperiſſe, & qui non ſolùm naturam, ſed etiam perſonam humanam haberet, & proinde B. MARIAM non eſſe Dei genitricem, ſed CHRISTI genitricem; & natiuitatem, paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem Chriſti ſoli homini tribuendam.

Addebant autem, Filium Dei vnitum eſſe poſtea Filio hominis multis modis, nō quidem ſubſtantialiter communicando hypoſtaſim, ſed accidendaliter. PRIMO, ſecundum

habitationem, quia Verbum habitauit in homine Christo, vt in suo templo, iuxta illud Ioan. 2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Et propterea dicebant Isaiæ cap. 7. cautè scriptum esse: *Vocabitur nomen eius Emanuel*, id est, non vocabitur Deus, sed nobiscū Deus, id est, in nobis habitās, iuxta illud Ioan. 1. *Et habitauit in nobis.* SECVNDO per vnionem voluntatis & dilectionis, quia Filius ille hominis cōiunctissimus erat semper cum Dei voluntate. Addebat Theodorus similitudinē, quæ refertur in V. Synodo can. 11. *Vt enim vir, & mulier duæ personæ sunt, & tamen dicuntur vna caro in Scripturis propter copulam coniugalem, ita etiam Filius Dei, & Filius hominis duæ personæ sunt, & tamen dici possunt vnus Christus propter coniunctionem spiritualem.* TERTIO, secundum operationem, quia Christus homo erat instrumētum, quo vtebatur Verbum in operibus illis admirandis, quæ à Christo facta sunt. QVARTO, secundum participationem, quia Verbum illi homini impertiit nomen & dignitatem suam, vt nimirum Deus & Dei Filius vocaretur, & ab omnibus creaturis adoraretur, non propter se, sed propter eum à quo assumptus fuerat: eo modo, quo imagines Sanctorum nominibus eorum interdum appellātur, & propter eos etiam honorantur & adorantur.

Hanc fuisse Nestorij hæresim, intelligi potest ex illa expositione fidei, quam ipse edidit, & habetur nunc in vltimo tomo operum Cyrilli. Item ex historia Euagrij lib. 1. cap. 8. & sequētibus, in quorum septimo refert Euagrius, Nestorium miserè interiisse, lingua ei à vermibus penitus antea consumpta. Item ex breuiario Liberati, cap. 4. Denique ex Theodoreto lib. 4. de hæret. fab. prope finem, & in reprehensione 12. anathematismorum S. Cyrilli. Theodoretus enim initio scripsit pro Nestorio contra S. Cyrillum, & propterea anathematizantur scripta eius in V. Synodo, cap. 12. tamē postea recipitur, & reconciliatus fuit Ecclesiæ in Concilio CHALCEDONENSI act. 8. & ideo posuit Nestorium inter hæreticos lib. 4. de hæret. fabulis.

Huic hæresi nō obscurè fauent, saltem in modo loquendi, Lutherus & Caluinus. Ille enim in concione de natali Domini: *Imperiti quidam*, inquit, *Christum hominem omnipotentem faciunt.* Idem tamen Lutherus sæpe contrarium docuit,

docuit, vt mihi sanè magis Eutychianista, quàm Nestorianus fuisse videatur. Quod etiam vidit, & notauit Beza; nam ad finem libri aduersus Iacobi Andreæ theses recitat hanc Lutheri sententiam, atque addit, Germaniæ, & totius mundi peccata fecisse, vt in ea cõfessione Lutherus non perseuerarit.

CALVINVS autem lib. I. Institutionum, cap. 13. §. 9. de Christo disputans, vt est persona quædam diuina, sic ait; Mediatoris personã nondum attingo. & §. 23. *Respondeo*, inquit, *Dei esse Filiũ, quia sermo est à Patre ante secula genitus, nondum enim de mediatoris persona nobis sermo est.* Et §. 24. *Nam ex quo manifestatus est in carne Christus, Filius Dei vocatur, non tantùm quatenus ante secula genitus ex Patre, fuit aternus sermo, sed quia mediatoris suscepit personam, & munus.* Vbi perpetuò distinguere videtur Caluinus in Christo duas personas, vnam Filij Dei, alteram mediatoris. Nec videtur excusari posse, quasi nomine, personæ mediatoris, non substantiam, sed qualitatem intelligat, quo modo dicere solemus, aliquem suscepisse personam Iudicis aut Aduocati. Nam ibidem §. 6. *Personam*, inquit, *voco subsistẽtiam.* Et in toto illo capite, personæ nomine vtitur ad designandam substantiam incommunicabilem. Itaq; saltem à vitiosa æquiuocatione excusari non potest. Clarissimè autem huic hæresi fauent. BRENTIVS in lib. de maiestate hominis Christi, vbi sæpissimè repetit, Filium Dei esse in Filio Mariæ; & SMIDELINVS in thesibus, vt suprà notauimus.

CAPVT VI.

Refellitur hæresis Nestorij.

SED iam hanc ipsam hæresim breuiter refellamus, ac demonstremus, vnam in Christo esse personam, & non purum hominem, sed ipsum Deum Verbum, secundum carnem, de Virgine natum, passum in cruce, ac mortuum esse. Ac primùm omnia testimonia quæ protulimus contra nouos Samosatenos, & nouos Arianos in primo libro, vt probaremus, Christum esse verum Deum; non minorem vim habent aduer-

sus Nestorium, quàm aduersus nouos Samosatenos, & Arianos.

Præterea nouum Testamentum plenum est testimoniis Matt. 16. *Quem dicunt homines esse Filium hominis? Respondit Petrus; Tu es Christus Filius Dei viui.* Vbi apertè Petrus ipsum Filium hominis, Filium Dei viui esse confitetur. Luc. 1. *Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Ille igitur ipse, qui natus est ex Virgine, nõ aliquis alius, verè vocatur, & est Filius Dei. Item Ioan. 1. *Et Verbum caro factũ est.* Vt enim supra diximus contra Eutychianos, verus sensus eorum verborum est, *Verbum caro factum est*, id est, Deus factus est homo, sicut dicimus, Dauid factus est Rex. vt ergo Dauid & Rex nõ sunt duæ personæ sed vna, licet diuersæ formæ sint, natura humana, & dignitas regia: itaquoq; vna persona est Verbi, & carnis, licet duæ ac diuersæ sint formæ, siue naturæ, diuinitas Verbi, & hominis caro.

Simile est illud Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.* Hunc enim locum non facilè est aliter exponere, quàm vt Chrysostomus, Augustinus, & Cyrillus in hunc locũ, & Nazianzenus epist. ad Chelidonium exposuerunt. nimirum Dominus eum esse asserit Filium hominis, & Filium Dei. alioqui enim si Filium esset Filium hominis descendisse de cœlo, & tunc cum loquebatur in terra, simul in cœlo fuisse.

Item Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Quæ certè verba humanæ personæ conuenire non possunt. ac propterea ipse homo Christus qui tunc loquebatur, non Verbi tempore tantummodo, sed Verbum ipsum erat. Et cap. 9 dixit Dominus cœco, paulò antè illuminato: *Tu credis in Filiũ Dei? Respondit ille; Quis est Domine, vt credam in eum? dixit ei Iesus. Et vidisti eum, & qui loquitur tecũ ipse est. At ille ait, Credo Domine. Et procidens adorauit eum.* Non poterat sanè Dominus apertius demonstrare vnã esse personam Filij Dei & Filij hominis. Nam illum ipsum, quem cœcus illuminatus vidit, audiuit, adorauit, Filium Dei appellari videmus. Ecce 20. dixit Thomas Domino quẽ videbat: *Dominus meus & Deus meus.* Hũc locum mirè deprauabat Theodorus Mopsuestenus, vt patet ex V. Synodo act. vlt. cap. 12. dicebat enim Thomam non dixisse de Christo, *Dominus meus, & Deus*

meus, sed obstupescentem de miraculo resurrectionis, glorificâsse Deum, oculisque in cœlum sublatis dixisse Deo Patri, Dominus meus, & Deus meus.

Sed præterquam quod Sancti omnes aliter exponunt, etiam ipse S. Ioannes ibidem prouidens hæresim Nestorij, immò scribens contra Cherintum eadem hæresi laborantem, mox subdit: *Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus est Christus Filius Dei*, id est, vt non diuidatis Christum in duas personas, in Filium Dei, & Filium hominis, sed credatis Iesum Filium Mariæ eundem esse Christum Filium Dei. Præterea nõ ait Ioannes, dixit Thomas; *Dominus meus, & Deus meus:* sed ait, *Respondit & dixit ei*, id est, Christo, *Dominus meus, & Deus meus*. Neque est in textu Græco ὦ nota exclamationis, vel admirationis, sed ὁ, articulus designans simplicem confessionem veritatis. Sed de hoc loco plura diximus suprà, lib. 1. cap. 6.

Iam Apostolus Rom. 8. *Qui proprio Filio*, inquit, *non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Quid clarius? Et cap. 9. *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen*. Ille igitur Christus homo, qui Filius erat Abraæ secundum carnem, nõ Dei templum, aut instrumentum erat, sed ipse Deus verus super omnia benedictus in secula. Philip. 2. *Qui cùm in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens*. Et infrà: *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem*. 1. Cor. 2. *Si enim cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent*. Et hæc planè clarissima sunt. hinc enim habemus, illud ipsum Verbum, quod est apud Patrem in forma Dei, & Dominus gloriæ verissimè nominatur, illud, inquam, ipsum hominis formam accepisse, atque in ea verè crucifixum & mortuum esse.

Rursum idem Apostolus cùm ait 1. Corinth. 8. *Vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia*, per illud, *per quem omnia*, idem significat quod Ioannes illis verbis, capite 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Quæ de Verbo Dei omnium consensu intelliguntur. Itaque Apostolus dicere voluit vnũ & eundem esse Iesum Christum de Maria natum, & illum

Filium Dei per quem omnia facta sunt. & Hebr. 1. clarissimè *Multifariam, multisq; modis olim loquens Deus Patribus in Prophetis nouissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula.* Vbi cùm dicit, *loquutus est nobis in Filio*, de Christo homine loquitur, & tamen de isto eodem dicit: *Per quem fecit & sæcula.* Et cap. 2. *Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, per passionem consumari.* Et infrà: *Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem, vt per mortem destrueret eum, qui mortis habebat imperium.* Vbi dicit, *eum propter quem omnia, & per quem omnia*, id est, verum Deum, qui est principium & finis omnium rerum, mori debuisse pro nobis, &, vt verè mori posset, quomodo nos morimur, participâsse carnem & sanguinem eo modo quo nos participamus, id est, verè factum esse hominem, vt nos sumus.

Præterea Ioannes in epist. 1. cap. 1. nihil aliud ferè docet, quàm vnam esse Dei, & hominis in Christo personam: *Quod fuit*, inquit, *ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, &c.* ait, se vidisse oculis corporalibus Verbum quod fuit ab initio. quod non potest esse verum, nisi ratione vnitatis personæ. Et cap. 2. *Quis est mendax nisi qui negat quoniam Iesus est Christus*, id est, qui diuidit saluatorem in duos, vt Cherintus & Nestorius faciunt. Et cap. 3. *In hoc cognouimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit.* Quid est, Deus pro nobis animâ suam posuit, nisi Deus pro nobis mortuus est? non igitur alius est Dei Filius immortalis, alius Mariæ Filius, qui mortem pertulit: sed vnus & idem, qua Filius Dei semper immortalis, qua Filius Mariæ, aliquando mortalis fuit. Et cap. 4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Et infrà: *Quisquis ergo confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet.* Et cap. 5. & vlt. *Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est Filius Dei.*

Ad hæc omnia loca respondent NESTORIANI, Iesum negare Iesum esse Filium Dei, & Deum, & vnum tantùm non duos: sed vnitate habitationis, voluntatis, operationis, participationis, vt suprà diximus, non vnitate personæ. At Cherintus ista etiam confitebatur de Christo, & tamen

Ioannes

Ioannes dicit illum soluere Iesum, & non confiteri Iesum esse Filium Dei.

Præterea illa omnia quæ Nestoriani tribuunt Christo, conueniunt etiam aliis sanctis hominibus. Nam quod Deus in Sanctis suis vt in templis habitet, habetur 1. Corinth. 3. *Nescitis quoniam templum Dei estis.* Et 1. Corinth. 6. *An nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est? Glorificate & portate Deum in corpore vestro.* Quod etiam per vnionem voluntatis Sancti vnum sint cum Deo, non minus quàm vir & vxor per carnalem copulam, quod THEODORVS Mopsuestenus pro magna dignitate tribuebat Christo, habetur ibidem 1. Corinth. 6. *Qui adhaeret*, inquit Paulus, *meretrici, vnum corpus efficitur, erunt enim* (inquit) *duo in carne vna. Qui autem adhaeret Deo, vnus spiritus est.* quid clarius?

Quod autem per homines sanctos, vt per instrumenta, Deus operetur, habetur Roman. 15. *Non audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus, verbo & factis, in virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti, &c.* Et 1. Corinth. 12. *Diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus.* Denique quòd sancti homines sint Filij & Dij etiam quidam per participationem & gratiam, habetur Psalm. 81. *Ego dixi Dij estis, & Filij excelsi omnes.* Et Galat. 4. *Quoniam estis Filij Dei, misit Deus spiritum Filij sui in corda vestra, &c.* Itaque omnia quæ Nestorius tribuit Christo, in Sanctis ceteris inueniuntur. At certum est longè aliter Christum esse Deum, & Dei Filium, quàm nos simus, cùm Apostolus dicat, magnum esse pietatis mysterium quod Deus apparuerit in carne, 1. Timoth. 3.

Probatur SECVNDO ex omnibus Symbolis fidei. Nam in Symbolo Apostolorum legimus: *Et in Iesum Christum Filiũ eius vnicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, &c.* Vbi is, qui est Filius Dei vnicus, dicitur natus ex Maria Virgine. Idẽ habetur in Symbolo Nicæno, & Constantinopol. In Symbolo autẽ ATHANASII additur explicatius: *Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus, vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.*

Proba-

Probatur TERTIO ex Conciliis. Nam ioprimis in Concilio III. quod fuit EPHESINVM I. nihil aliud definitum est, quàm vnam esse Christi personam, non duas. Et ibidem recepta est epistola Cyrilli ad Nestorium cum duodecim capitulis seu anathematismis, quæ Cyrillus ediderat in Concilio prouinciali Alexandrino, antequam cogeretur Concilium Ephesinum. Vnde ista duodecim capitula habita sunt postea tanquam Concilij generalis Ephesini, vt patet ex Concilio ROMANO sub Martino I. In 1. igitur capite legis: *Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, & propterea Dei genitricem sanctam Virginem, anathema sit.* In 2. autem cap. sic: *Si quis non confitetur carni secundum substantiam vnitum Dei Patris Verbum, vnum esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum & hominem simul, anathema sit.*

Deinde in Concilio CHALCEDONENSI etiam generali, act. 5. probata fuerunt acta in Ephesino Concilio contra Nestorium, & rursum sic definitum: *Salua vtriusque naturæ proprietate, & in vnam personam ac substantiam concurrente, non in duas personas distributum, vel diuisum, sed vnum, & ipsum vnigenitum Filium Deum Verbum agnoscimus, &c.* Item in V. Synodo generali can. 4. *Si quis duas secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, vnionem Dei Verbi ad hominem factam esse. Et infra: Et non confitetur vnitatem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem, siue secundum subsistentiam factam esse, anathema sit.* Et can. 5. *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, &c. anathema sit.* Et can. 6. *Si quis abusiuè & non verè Dei genitricem esse dicit gloriosam semper Virginem Mariam, anathema sit.*

Idem habetur in Concilio LATERANENSI sub Martino I. consultatione vltima, can. 6. *Si quis secundum sanctos Patres non confitetur propriè & secundum veritatem ex duabus & in duabus naturis substantialiter vnitis inconfuse & indiuisè vnum eundemq; esse Dominum & Deum nostrum Christum, sit condemnatus.* Idem in Concilio VI. generali, act.

act. 4. in Concilio Hispalensi II. cap. vltimo, Toletano VI. cap. 1. & aliis multis.

Probatur QVARTO ex Patribus. Ac inprimis B. Cyrillus & Ioannes Cassianus ex professo hanc hæresim refutârunt. CYRILLVS in libro de incarnatione Domini, & in Apologetico pro duodecim capitulis, & in aliis ferè omnibus suis operibus, vbi etiam multa veterũ testimonia pro se adducit. CASSIANVS libros 7. de incarnatione scripsit contra Nestorium iussu S. Leonis I. & in fine libri septimi, plurima recitat Græcorum & Latinorum Patrum testimonia.

Præter ea quæ isti adducunt, possumus alia quædam afferre. Sanctus IGNATIVS in epistola ad Ephes. *Filius*, inquit, *Dei, qui ante secula natus est, ipse in vtero portatus est à Maria secundum Dei dispositionem ex semine Dauid & Spiritu sancto.*

Beatus IVSTINVS Martyr in libro de recta fidei confessione, circa medium: *Vnus*, inquit, *est Filius, & qui mortuus est, & qui id quod mortuum erat excitauit. Cùm ergo de vno Filio contrarias voces audies, ea quæ dicuntur naturis tribue: ac si magnum quiddam & diuinum, diuinæ id naturæ tribuito: si quid paruum & humanum, humanæ adscribito. Sic enim & verborum discrepantiam vitabis, cum sua vtraque natura recipiet, & Filium vnum omnia secula antecessisse, & nouum ex Scripturis fatebere.*

Sanctus IRENAEVS lib. 3. contra hæreses à capite 18. vsque ad 22 probat multis testimoniis Scripturarum vnum & eundem esse Iesum Filium Mariæ, & Verbum Dei Patris. ATHANASIVS in epistola ad Epictetum circa finem: *De solo*, inquit, *Mariæ Filio scriptum est, Verbum caro factum est. In quibus ostenditur, ad reliquos Sanctos Verbum factum esse, prophetandi gratia, ex Maria autem ipsum Verbum, carne assumpta, hominem prodisse.* Et infrà: *Non quod Filium à Verbo segregemus, sed quia eundem hunc esse agnoscimus, per quem omnia facta sunt, & per quem nos liberati sumus.*

Gregorius NAZIANZENVS epistola prima ad Cheledonium: *Si quis*, inquit, *Virginem Mariam nequaquam Dei genitricem esse credit, is etiam à Deitate sit separatus. Si quis duos introducit Filios, vnum quidem ex Deo Patre, secundum*

dum autem ex matre, & non Vnum & eundem, adoptionis filiali quæ promissa est iis qui rectè credunt, excidit. Si quis non adorat crucifixum, anathema sit, ac Dei annumeretur interfectoribus.

BASILIVS lib. 4. in Eunomium exponens illud; Dominus creauit me: *Accipiendum est*, inquit, *Verbum genuit, de Dei Filio: creauit autem, de eo qui formam serui suscepit. In omnibus verò his non duos dicimus, Deum per se, & hominem per se. Vnus enim erat, sed iuxta intelligentiam cuiusq; naturam reputantes.* DAMASCENVS lib. 3. de fide, cap. 9. *Ipsum*, inquit, *Verbi hypostasis vtriusq; naturæ hypostasis existens nullam insubsistentem esse permittit, &c.*

Iam ex LATINIS S. CYPRIANVS lib. 2. contra Iudæos, cap. 7. *Quod*, inquit, *cùm à principio Filius Dei fuisset generari deberet denuò secundum carnem, &c.* Et capite nono *Quod homo & Deus Christus ex vtroque genere concretus, vt mediator esse inter nos & Patrem posset, &c.* HILARIVS lib. 2. de Trinitate: *Vnus vnigenitus Deus in corpus humanæ formam sanctæ Virginis vtero insertus accrescit, qui omnia continet, & intra quem omnia sunt, humanæ partus lege profertur, &c.*

AMBROSIVS libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 5. *Cùm Deus*, inquit, *semper esset æternus, incarnationis Sacramenta suscepit, non diuiduus, sed vnus, qui a vtrumque vnus & vnus in vtroque, hoc est, vel in diuinitate, vel in corpore; non enim alter ex Patre, alter ex Virgine, &c.*

HIERONYMVS in cap. 14. Matth. *Quod*, inquit, *ascendat solus orare, non ad eum referas qui de quinque panibus quinque hominum millia satiauit, sed ad eum qui audiuimus Ioannis secessit in solitudinem, non quod personam Domini separemus, sed quomodo opera eius inter Deum & hominem diuisa sint ostendamus.* Et in epist. de virginitate custodiæ ad Eustochium: *Dei Filius*, inquit, *pro nostra salute humanus factus est Filius, decem mensibus in vtero vt nascatur expectat, & ille cuius pugillo mundus includitur, præsepij angustijs tinetur.*

AVGVSTINVS Enchirid. cap. 5. *Proinde*, inquit, *Christus Iesus Dei Filius Deus & homo est, Deus quia Dei Verbum, homo*

homo autem, quia in Vnitatem personæ accessit Verbo anima rationalis & caro. Et cap. 36. *Quid enim natura humana in homine Christo meruit, vt in Vnitatem personæ Vnici Filij Dei singulariter esset assumpta?* Similia habet lib. 13. Trinit. cap. 17. epist. 3. ad Volusianum; 102. ad Euodium. & 120. cap. 4. ad Honoratum, & alibi.

Denique B. Leo nihil frequentius repetit in omnibus suis sermonibus & epistolis, sed præcipua epistola 97. ad Leonem Augustum, cap. 1. vbi sic ait: *Anathematizetur ergo Nestorius qui B. Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodò credidit genitricem, vt aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis.*

CAPVT VII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumenta soluere Nestorianorum, quæ vt plurimum sophistica sunt. Argumentum PRIMVM, Ioan. 2. Dominus ait: *Soluite templum hoc,* cùm loqueretur de sua humanitate, ergo Deus Christus & homo Christus duæ personæ sunt; nam nõ dixit, soluite me. & præterea non potest esse idem, templum & qui in templo habitat. Hoc argumentum facit Theodoretus in reprehensione secundi anathematismi Cyrilli, & postea sæpe repetit.

RESPONDEO, hoc argumento rectè probari, duas esse in Christo naturas, non autem duas personas. Nam etiam animus noster dicitur habitare in corpore, vt in suo tabernaculo, quia diuersa est natura animi à natura corporis, & tamen vna persona est, quæ ex animo & corpore constat. Iob. 4. dicuntur homines inhabitare domos luteas. & 2. Corinth. 5. Apostolus dicit: *Si terrestris domus huius nostræ habitationis, &c.* Ibidem: *Qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus grauati.* Et 2. Petr. 1. *Velox est depositio tabernaculi mei.* Itaque rectè Chrysostomus homil. 10. in Ioan. ex illo: *Et habitauit in nobis,* colligit duas esse naturas in Christo: non rectè autem Theodoretus colligit duas personas.

Argu-

„ Argumentum SECVNDVM. Apostolus de Christo dicit
„ Philipp. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu in-*
„ *uentus vt homo.* Non igitur Christus Deus, homo fuit, sed
„ hominibus similis propter indumentũ humanitatis. Quem-
„ admodum Rex indutus rusticis vestibus non esset rusticus,
„ sed rusticorum similis. Quare Theodoretus (qui, vt supra
diximus, aliquando Nestorij partes sequutus est) in cõmen-
tario huius loci scribit, Paulum voluisse dicere, Verbum non
esse factum hominem, sed induisse hominem.

RESPONDEO cum Ambrosio, Chrysostomo, Theophylacto, & Oecumenio in hunc locum, Christum non fuisse hominem, sed similem hominibus, in ea significatione qua hîc accipitur, homo; Nam cùm Paulus dicit, Christum factum esse in similitudinem hominum, & habitu inuentum vt hominem, *Hominis* vocem accipit, vt significat ordinariè purum hominem, conceptum ex semine viri, natum in peccato, peccatis obnoxium. Talis enim Christus videbatur, sed non erat. qua significatione vtitur idem Paulus cùm ait Galat. 1. *Se Euangelium non didicisse ab homine, sed à Christo.* Vbi sine dubio per hominem, purum hominem intelligit, alioqui non diceret, sed à Christo, quasi Christus non esset homo, cùm idem Paulus dixisset: *Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* 1. Timoth. 2.

Portò CHRYSOSTOMVS indicat etiam aliam explicationem, quam sequuntur Haymo & S. Thomas, videlicet *(In similitudinem hominum)* significet similitudinem in specie humana, & sensus sit, Christum factum esse verum hominem, proinde similem ceteris in specie. Cui explicationi satis conuenit id, quod præcedit; *Formam serui accipiens.* Est enim forma serui natura humana, vt supra ostendimus. Vox autem, *Habitus*, hoc loco nõ significat vestem, sed externam figuram, vt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius exponunt. Non enim Græcè est ἔνδυμα, sed σχῆμα. Igitur sensus est, Christus figura corporis exteriore videbatur esse de turba hominum, cùm tamen esset singularis quidam, & diuinus homo, vel figura exteriore ostendebat se verum esse hominem.

Quia tamen AVGVSTINVS lib. 83. quæst. 73. Cyrillus lib. 11. in Ioann. cap. 14. Haymo & Thomas in hunc locum, per habitum

habitum intelligunt indumentum. Reſponderi poteſt ad argumentum, humanitatem vocari indumentum Verbi, nõ quia Verbum non ſit verè, & ſubſtantialiter homo, ſed propter ſimilitudinem, quæ eſt inter veſtes, & humanitatẽ. Nam vt per veſtes homines cognoſcuntur, ſic per humanitatem Deus agnitus eſt: & quemadmodum cùm veſtes induimus, aptantur veſtes ad figuram corporis, & proinde veſtes mutantur, non homo; ſic etiam, cùm Verbum caro factum eſt, humanitas mutata eſt Verbo immutabili permanente. Igitur propter has & alias eiuſmodi ſimilitudines dici poteſt humanitas indumentum Verbi, licet alioqui Verbum verè & ſubſtantialiter homo factum ſit.

Argumentum TERTIVM, Hebr. 7. Filius Dei Chriſtus dicitur *eſſe ſine matre & ſine genealogia*, ergo alius eſt Filius Mariæ, qui matrem & genealogiam habet, & alius Filius Dei, qui vtroque caret.

Reſpondet rectè CASSIANVS lib. 7. de incarnatione, poſſe argumẽtum in aduerſarios retorqueri. nam ibidem ab Apoſtolo, de quo dictum eſt ſine matre, ſine genealogia; de eodem dicitur ſine patre; ergo ſi iſte locus intelligitur de Filio Dei, ſequitur Filium Dei non habere Patrem; quod eſt contra Neſtorium, qui diſtinguit Filium Dei Patris à Filio Virginis Matris. Dicit deinde Caſſianus, Apoſtolum duas Chriſti natiuitates explicare voluiſſe; vnam ſine matre, nimirum diuinam; alteram ſine patre, nimirum humanam.

Argumentum QVARTVM. Nomen DEVS abſolutè poſitum, non ſignificat Deum homini vnitum, ſed Deum tantùm; at Maria non peperit Deum tantùm, ſed Deum homini vnitum, ergo non debet dici Maria Dei genitrix. Hoc argumentum Neſtorij fuiſſe ſcribit Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabulis, in hæreſi Neſtorij.

RESPONDEO, Nomen (DEI) abſolutè poſitum, non ſignificare quidem Deum homini vnitum, ſed neque excludere id à ſuâ ſignificatione; proinde malam eſſe cõſequentiam argumenti. Quòd autem nomen, DEI, abſolutè ſecundum Scripturas, tribui poſſit ei, qui de Virgine natus eſt, probatur ex eo, quod tribuitur ei, qui mortuus eſt; cùm eiuſdem ſit naſci & mori. Act. 20. *Attendite Vobis*, inquit Paulus, *& Vniuerſo gregi, in quo Vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere*

gere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Et 1. Ioan. 3. *In hoc cognouimus caritatem Dei; quoniam ille pro nobis animam suam posuit.*

„ Argumẽtum QVINTVM. Filius Mariæ dixit: *Deus meus,*
„ *vt quid dereliquisti me?* Matth. 27. Et: *Pater, saluifica me*
„ *ex hac hora.* Ioan. 12. Et Angelo eguit consolatore, Lucæ 22.
„ At ista Filio Dei non conueniunt, nõ igitur idem erat Filius
„ Dei, & Filius Mariæ.

Respondet CYRILLVS in defensione quarti anathematismi contra Theodoretum, ista omnia conuenire Filio Dei secundum formam humanam, sicut contraria ei conueniunt secundum formam Dei; est enim verus Deus & verus homo.

„ Argumentum SEXTVM. Nemo potest anteriorem se gi-
„ gnere, Deus anterior est Maria, non igitur Maria Deum gi-
„ gnere potuit. quare non est appellanda Dei genitrix.

Hoc argumentum copiosè refellit CASSIANVS lib. 7. de Incarnatione, sed breuiter respondeo, non posse vllum gignere aliquem se antiquiorem secundum id, quo est antiquior. itaque Maria peperit Deum Christum, nõ secundum Diuinitatem, qua erat anterior, sed secundum humanitatẽ, qua erat posterior. Nec est mirum, si exempla non habeamus, quia mysterium hoc singulare est.

„ Argumentum SEPTIMVM. Filius debet esse homousios
„ parentibus, sed Christus Deus non est homousios Mariæ,
„ cùm ipse sit Deus æternus, & omnipotens; quæ Mariæ nullo
„ modo conueniunt.

Hoc etiam argumentum fusè refellit CASSIANVS, sed summa est, Filium debere esse homousion parentibus, secundum eam naturam, quam ab eis accepit, siue quatenus eorum Filius est. Christus autem Deus non accepit à Maria naturam diuinam, sed humanam, nec est eius Filius, nisi quatenus homo, & ꝓpterea satis est, si matri sit homousios quatenus homo est; quemadmodum Patri est homousios quatenus Deus est.

„ Argumentum OCTAVVM. Christus vocatur homo Dei-
„ fer à B. Basilio in Psal. 59. Respondeo, BASILIVM nõ dicere Christum esse hominem Deiferum, vt Theodoretus falsò citat in reprehensione quinti anathematismi, sed carnem Chri-

Christi esse σάρκα θεοφόρον, id est, carnem Dei gestatricem, est autem nō paruum discrimen inter hominem & carnem. nam homo personam significat, vt etiam Deus; caro autem non personam, sed naturam, vel potius partem naturæ humanæ significat. Quare homo Deifer, non rectè dicitur de Christo, in quo non sunt duæ personæ, homo & Deus; at, caro Deifera, dicitur rectè, quia duæ sunt naturæ, caro & Deitas, & vna est quasi Domicilium ac sedes alterius. Adde, quod S. IGNATIVS in singulis ferè epist. seipsum θεοφόρον inscribit. At quis credat, sanctum illum virum Christi vocabulum sibi assumere voluisse?

Quod si alicubi apud Patres (quod tamen ego inuenire non potui) Christus dicatur homo Deifer, piè explicandum est, vt videlicet sensus sit, Christum ratione humanitatis templum ac sedem esse Diuinitatis. Quemadmodum sanctus AVGVSTINVS cùm in Enchiridio cap. 36. & in libro de prædestinatione Sanctorum, cap. 15. & alibi non rarò dicit, Dei Filium assumpsisse hominem, intelligit nomine hominis, humanitatem.

CAPVT VIII.

Explicatur, in quo propriè consistat vnio hypostatica duarum naturarum.

SEQVITVR nunc quarta pars nostræ disputationis, in qua explicanda est definitio incarnationis, vt videamus quid sit propriè vniri hypostaticè.

BRENTIVS & SMIDELINVS suprà citati, volunt, vniri hypostaticè diuinam & humanam naturam in Christo, nihil esse aliud, quàm communicari attributa, seu proprietates omnes diuinitatis humanitati Christi; communicari autem dicunt non per se, sed per accidēs. Explicat enim CONCORDIA nuper edita in repetitione copiosa articuli 8. id fieri non per dona creata, & infusa, nec ita vt illa diuina attributa fiāt proprietates naturales humanitatis, sed quia Diuinitas inhabitat tanquā in suo proprio corpore in Christi humanitate, & in ea lucet omni sua maiestate, potentia,

sapientia, iustitia, &c. & in illa & per illam omnia operatur. Itaque talem volunt esse vnionem, qualis est inter agentem principalem & instrumentum. Vnde etiam tam Brentius quàm Smidelinus solùm per energiam differre volunt Christum ab aliis hominibus, quia Deus per Christum omnia, per alios quædam operatur. Hæc sententia falsissima est & apertè Nestoriana, vel peior quàm Nestoriana.

Vera autem sententia est, vniri hypostaticè Deum & hominem nihil esse aliud, quàm naturam humanam non habere propriam subsistentiam, sed assumptam esse à Verbo æterno ad ipsam Verbi subsistentiam. Quod vt intelligatur faciliùs, obseruandum est, tribus modis posse aliqua plura vniri.

PRIMO essentialiter, cùm videlicet ex pluribus fit vna essentia: quomodo vniuntur materia & forma, genus & differentia. Et hoc modo non est facta vnio incarnationis, vt patet, tum quia vna esset in Christo natura, & illa nec diuina, nec humana, sed tertia quædam; tum etiam quia vna essentialis nunquam fit, nisi ex imperfectis naturis, vel ex perfectis, per corruptionem, aut conuersionem alicuius in Christo autem sunt naturæ perfectæ & integræ.

SECVNDO modo accidentaliter, vt cùm accidentia subiecto adiunguntur, vel cùm substantia substantiæ copulatur, sed ex copula non exurgit, nisi forma accidentalis, vt cùm ex lapidibus vel lignis fit domus; & hoc etiam modo non est facta vnio hypostatica, quia Deus, vt notum est, nec potest esse accidens, nec accidentium subiectum.

TERTIO modo substantialiter, vt cùm substantia quæ alioqui per se existeret, trahitur ad esse alterius suppositi, & ab illo pendet tanquam pars ipsius, & hoc modo factus est incarnatio. Et licet nullum sit exemplum omnino simile; tamen aliqua dantur à doctoribus, quæ vtcunque explicant.

VNVM est de anima & corpore, quo vtitur Iustinus libro de recta fidei confessione, Athanasius in Symbolo, & Augustinus epist. 3. ad Volusianum. Nam anima rationalis, extra corpus, per se subsistit, & corpus etiam, antequam animetur, per se subsistit, & tamen quando vniuntur, vna tantùm est vtriusque subsistentia. Sed exemplum hoc valde deficit,

deficit, tum quia anima & corpus sunt naturæ imperfectæ, tum etiam quia faciunt vnam naturam, tum etiam quia neutrum trahit alterum ad suam subsistentiam, sed vtrumq; pendet à tertia subsistentia, quæ est totius compositi. In hoc autem mysterio Verbum in se perfectè subsistens, trahit ad se humanam naturam.

SECVNDVM est de ferro ignito, quo vtuntur Basilius in oratione in sanctam Natiuitatem, & Damascenus lib. 3. capite 11. & Origenes lib. 2. de principiis, cap. 6. quia ferrum candens est quid vnum, & tamen habet proprietates ferri & ignis, &c. Hæc similitudo maximè placet BRENTIO, KEMNITIO, & aliis aduersariis, & tamen maximè omnium deficit. Nam in ferro candenti sustentatur calor à ferro, non contrà. & tamen ipsi volunt calorem referre Deum, & ferrum hominem. Item, calor non est substantia, sed accidens. Item, non fit communicatio idiomatum, nõ enim calor dicitur ferrum, nec ferrum calor. Denique, non trahitur calor ad subsistentiam ferri, neque contrà.

TERTIVM est de homine, in quo sint duæ formæ accidentales, vt ars Medicinæ, & Iurisprudentiæ. Vnũ enim suppositum est, & tñ suscipit varias appellationes, & varia opera facit, & communicantur idiomata. Nam ille idem & medicus & iurisperitus dicitur, & verè potest dici, medicus agit causſas, & iurisperitus curat morbos, &c.

Vtitur hac similitudine AVGVSTINVS epist. 99. vbi dicit, istam propositionem, Deus est mortuus, esse illi similem, Philosophus est mortuus. vt enim Philosophia nõ est capax mortis, & tamen Philosophus dicitur mortuus, quando ille homo periit, qui erat Philosophus; sic etiam licet Diuinitas non possit mori, verè tamen Deus mortuus dicitur, quia ille homo mortuus est, qui erat etiam Deus. Eandem similitudinem præ ceteris probat Ioannes Scotus in 3. dist. 1. q. 1. quæ tamen similitudo deficit, quia istæ sunt formæ accidẽtales, & proinde non trahuntur ad subsistentiam hominis, quod est in hac re præcipuè considerandum.

QVARTVM est B. Thomæ, & B. Bonauenturæ in 3. dist. 1. q. 1. vbi comparant hoc mysterium arbori, cui inseritur ramus alterius speciei. existat exemplo pirus, cui malus inseratur. Illa certè pirus substantia est prima atque adeò verum

ſuppoſitum, nec pendet ab illo ramo mali inſito, & poſt inſitionem ſuſtentat ramum illum, qui alioqui per ſe exiſteret; & vocatur iam pirus & malus, & facit pira & mala: & poteſt pirus vocari malus, & contrà. & ſi ramus ille fortè ſiccetur, & deinde reuiuiſcat, non propterea arbor piri mutatur, ſed omnis mutatio in illo ramo exiſtit.

Ita prorſus Verbum diuinum inſtar magnæ arboris, ſcepit ramuſculum humanæ naturæ ſuo trunco à certo agricola mirabiliter inſertum. inde fuit Verbum Deus & homo, & opera diuina, & humana faciebat: nec Verbum ab humanitate, ſed humanitas à Verbo pendebat. Et cùm paulò pòſt per paſſionem & mortem humanitas illa quodammodò exaruiſſet, ac deinde per reſurrectionem reſtituiſſet, nulla mutatio in Verbo facta eſt, ſed omnis mutatio humanitatis fuit.

Hæc tamen ſimilitudo deficit in duobus. nam & illeramus non eſt perfecta arbor, ſed pars arboris, non habet radices, truncum, & alia. Et antequam inſereretur, per ſe exiſtebat. natura verò humana, quam ramo inſito comparauimus, & perfecta natura eſt, & nunquam habuit propriam ſubſiſtentiam. quod ſi diuina virtute aliquis ramus ſimul produceretur & inſereretur, non deficeret ſimilitudo niſi in vno.

Quoniam igitur omnes ſimilitudines aliquo modo veritate deficiunt, ideo S. BERNARDVS ſerm. 3. in vigilia Natalis, & Damaſcenus lib. 3. cap. 5. comparant myſterium incarnationis myſterio Trinitatis, vt ex vna re ſingulari illuſtrent aliam æquè ſingularem. vt enim ſingulare eſt, quod ſint in Deo tres perfectæ hypoſtaſes cum vna ſola, & ſimpliciſſima natura, ita ſingulare eſt quod ſint in Chriſto tres naturæ, Deitas, Anima, & Caro cum vna ſimpliciſſima hypoſtaſi. tres autem naturas in Chriſto, Deitatem, Animam & Carnem, ne fortè id nouum videatur, diſtinguit ac numerat etiam Auguſtinus lib. 13. Trinit. cap. 17.

His igitur ita explicatis, demonſtrandum eſt, rem ita habere, hoc eſt, vnionem hypoſtaticam conſiſtere in communicatione ſubſiſtentiæ Verbi, non in communicatione attributorum Deitatis. Ac PRIMVM ex dictis; nam oſtendimus ex Scripturis, in Chriſto vnam eſſe perſonam, deinde

natu-

naturas: at non potest hoc esse verum, nisi vna tantùm sit in Christo subsistentia; nam si duæ essent, duæ essent personæ, cùm persona sit natura intellectualis per se existens. Quod si in Christo vna tantùm est subsistentia, ergo aut Verbum cõmunicauit suam humanitati, aut contra humanitas Verbo. Non autem communicauit Verbo subsistentiam suam humanitas, vt omnes confitentur, igitur communicauit Verbum subsistentiam suam humanitati, atq; ita facta est vnio hypostatica.

SECVNDO, idem probari potest testimoniis grauissimis eorum Conciliorum, quæ etiam ab aduersariis recipiuntur. In epistola Concilij ALEXANDRINI cum duodecim anathematismis; quæ recepta & probata est in Synodo Ephesina & Chalcedonensi, sic habetur in secundo anathematismo: *Si quis non confitetur carni secundum subsistentiam ℣nitum Dei Patris Verbum, anathema sit.* Et anathematismo 3. *Si quis in ℣no Christo diuidit subsistentias post ℣nionem, anathema sit.* Et anathematismo 4. *Si quis in personis duabus, vel subsistentiis diuidit eas ℣oces, quæ dicuntur de Christo in Euangelicis & Apostolicis scriptis, anathema sit.*

Adde, quod in Apologetico contra Orientales, in defensione quarti anathematismi, CYRILLVS adducit pro se hæc verba S. Iulij Romani Pontificis: *Incarnatus est ex Virgine Dei Filius, qui & habitauit in hominibus, non in homine energiam operans, hoc enim in Prophetis est & in Apostolis, perfectus Deus in carne, &c.* Vides sententiam disertis verbis contrariam Brentianæ? Et in altero apologetico contra Theodoretum, ponit idem Cyrillus hæc verba Theodoreti contra secundum anathematismum: *Secundum subsistentiam ℣nionem omnibus modis ignoramus.* Vbi etiam vides apertam hæretici confessionem.

Item in Concilio CHALCEDONENSI act. 5. *Salua*, inquiunt Patres, *℣triusque naturæ proprietate, & in ℣nam personam ac subsistentiam concurrente, ℣nigenitum Filium & Deum Verbum agnoscimus.* Quo loco notabis, non misceri proprietates naturarum, & proinde non communicari vni naturæ dotes alterius, sed subsistẽtiam tantùm communicari.

Item in V. Synodo act. vltima, cap. 4. sic habes: *Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum honoris aqualitatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, vnitionem factam esse.* Et infrà: *Et non secundum compositionem, id est, secundum subsistentiam, vnitionem Verbi ad carnem factam esse, anathema sit.* Et infrà: *Sancta Dei Ecclesia vtriusq; impietatem eiiciens, vnitionem secundum compositionem confitetur, quæ est secundum subsistentiam.* Quid clarius contra Brentium & sectatores eius, qui introducunt vnitionem factam secundum gratiam, & operationem, & dignitatem? Et cap. 5. eiusdem Concilij: *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, vel personas, et vnam personam ascit per dignitatem, & honorem, & adorationem, & non confitetur Verbum carni substantialiter vnitum, & propterea vnam esse eius subsistentiam, &c. anathema sit.*

Item in Concilio LATERANENSI sub Martino I. consultatione vltima, can. 6. *Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie & secundum veritatem ex duabus & in duabus naturis substantialiter vnitis inconfuse, & indiuise vnum eundemq; esse Dominum & Deum Christum, sit condemnatus.* Et can. 8. *Si quis non confitetur secundum sanctos Patres proprie & vere secundum compositionem, id est, secundum subsistentiam naturarum vnitionem, ex quibus vnus existit Christus, inconfuse & indiuise in eo cognitam, sit condemnatus.*

Item in VI. Synodo act. 4. in epistola Agathonis, quam totum Concilium recepit, sic legitur: *Non per vnionem, quæ secundum subsistentiam facta cognoscitur, vniunt, sed blasphemantes per affectum voluntatis, tanquam duas subsistentias duos quosdam iungunt, &c.* Idem habetur act. 17. in ipsa definitione Concilij. Vbi vides disertis verbis tanquam blasphemos damnari eos, qui aliter quàm per subsistentiam explicant hypostaticam vnionem.

TERTIO, probatur argumento Concilij TOLETANI VI. cap. 1. Solus Filius Dei est incarnatus, ergo vnio facta est per communicationem eius, quod est proprium Filij, non eius quod est commune aliis personis; sed sola subsistentia Filij est propria Filio, attributa autē omnia essentialia communia

munia sunt omnibus tribus personis, ergo vnio hypostatica facta est per communicationem solius subsistentiæ. Hæc ratio planè conuincit; aut esse verum id quod nos dicimus; aut totam Trinitatem esse incarnatam, si vera est definitio Brentij & Smidelini; nam illa attributa, omnipotentia, omnipræsentia, omniiustitia, &c. quorum communicatione volunt factam esse incarnationem, communia sunt toti Trinitati.

QVARTO, Pater æternus communicauit Filio omnia sua attributa perfectissimè, & multò perfectiùs, quàm Brentiani velint eadem illa communicari à Filio Dei Filio hominis: & tamen quia subsistentiam suã propriam Pater non communicat Filio; non sunt vniti hypostaticè, sed distincti potiùs hypostaticè Pater & Filius, ergo vnio hypostatica non consistit in communicatione attributorum, sed solius subsistentiæ.

Hæc etiam ratio vel planè conuincit Patrem & Filium esse vnam hypostasim, si est vera definitio Brentij & Smidelini, vel fateri debent, velint nolint, hypostaticam vnionem non consistere in attributorum communicatione.

DICENT fortasse, cum aliis attributis communicari etiam subsistentiam. At verba ipsorum aliud sonant: nam Brentius in libro de maiestate Christi hominis, vbi conatur ostendere, quid propriè sit vnio hypostatica, qua distinguitur Christus à puris hominibus, sic ait: *Itaq; discrimen Christi & Petri non est simpliciter sumendum ab inhabitatione Filij Dei, sed à communicatione proprietatum eius; Filius enim Dei etsi sua essentia implet Petrum, sicut & hominem Christum, non tamen communicat Petro omnes suas proprietates, sed tantùm nonnullas, viuificat Petrum, conseruat in vita, dat Petro potestatem eiiciendi dæmones, immò excitandi mortuos: Inter ea autem non facit eum omnipotentem, omniscientem, omnisapientem, omniiustum, & omnipræsentem; Filium verò hominis ornat non aliquibus tantùm, sed vniuersis suis donis.* Et infrà: *Ostendi*, inquit, *eum factum esse omnium Dei proprietatum sine vlla exceptione capacem, & nisi eam habeat capacitatem, non esse discrimen inter Christum & alios homines, nec Verbum fieri potuisse carnem.* Similia habẽt theses Smidelini, & liber Concordiæ; vbi non video

mentionem fieri subsistentiæ, sed solùm attributorum essentialium.

Præterea, quidquid sit de subsistentia, saltem volunt requiri ita necessariò ad rationem hypostaticæ vnionis communicationem omnium attributorũ, vt vbi desit talis communicatio, non sit vnio hypostatica, & vbi adsit, sit. Nam BRENTIVS asserit, quòd si Petrus esset omnipotens & ompræsens, esset etiam vnitus Deo hypostaticè. Hoc autem posito, concludunt necessariò rationes factæ, quòd nimirum sequeretur, totam Trinitatem esse incarnatam, & Patrem ac Filium vnam esse hypostasim.

Præterea sequuntur duo alia absurda, & contra fidem, quæ esse possunt V. & VI. argumentum. PRIMO, corpus Christi in triduo mortis non fuisse vnitum hypostaticè Verbo. nam corpus mortuum non est capax omnipotentiæ, omnisapientiæ, omniiustitiæ. SECVNDO, Christum hominem non semper fuisse Deum. Nam Christus meruit sibi aliqua dona, vt gloriam corporis, & exaltationem nominis, immò & ascensionem in cœlum, & sessionem ad dexteram Dei. dicitur enim Luc. vlt. *Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam.* Et Philippens. 2. *Factus obediens vsque ad mortem, &c. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Et Hebr. 2. *Vidimus Iesum propter passionem gloriæ & honore coronatum.* At si omnium donorum communicatio requiratur ad vnionem hypostaticam constituẽdam, ergo Christus meruit sibi aliqua saltem ex parte vnionem hypostaticam, ergo fuit antequam vniretur. neque enim mereri potest, qui non est. proinde non semper fuit vnitus hypostaticè, quæ est hæresis Pelagiana.

SEPTIMO, si vnio hypostatica requireret communicationem omnium proprietatum, atque attributorum, esset omnino impossibilis talis vnio; nam multa sunt Deo propria, quæ implicant contradictionem communicari creaturæ, quale est esse increatum, & esse actum purum, esse infinitum ens, & similia. Quædam etiam sunt, quæ siue potuerint communicari, siue nõ, certum est non esse communicata humanitati Christi, vt carere principio temporis, creare cœlum, & terram, & Angelos, & reliqua quæ fuerũt ante illam humanitatem. Quædam etiam sunt, quæ licet collata

sint humanitati Christi, non tamen ante resurrectionem, vt esse impassibilem, esse immortalem, & tamen ante resurrectionem fuit vnio hypstatica. Nec valet quidquam responsio eorum, qui dicunt, Christum tempore exinanitionis debuisse occultare suam maiestatem. Nam ista dona non occultauit, sed verè non habuit re ipsa, nisi dicant, Christi corpus semper fuisse immortale & impassibile, quæ est alia hæresis apud Euagrium lib. 4. hist. cap. 38. & 39.

Octavo, fatentur ipsi, hæc dona per accidens conuenire humanitati Christi, vt patet ex thesi 22. Smidelini : at vnio hypostatica non est accidentalis, sed substantialis, vt patet ex allegatis Conciliis, & maximè ex Concilio V. cap. 4. & 5. vbi hoc expressè habetur. Item, quia tunc Christus homo, esset Filius Dei per gratiam, non per naturam : quod sanè repugnat omnium Patrum sententiæ. Item, non posset homo verè nominari Deus, nec Deus homo. Nam ista vnio accidentalis non est per inhærentiam donorum, vt ipsi dicunt, & rectè dicunt, quia loquuntur de donis increatis, quæ sunt ipsa essentia Dei; sed est per coniunctionem extrinsecam, qualis est inter agens principale & instrumentum, vt inter nauem & nautam. Docent enim, vnionem Dei & hominis in eo consistere, quòd Deus omnia per illum hominem operetur. At eiusmodi vnio non satis est ad communicanda nomina & proprietates: nec enim nauta dici potest nauis, neq; nauis nauta. Non igitur Christus homo, dici potest Deus, neque Christus Deus, dici potest homo. atque hoc idem de proprietatibus dicemus; vt enim nauta non potest appellari expers sensus & rationis, quæ sunt proprietates nauis; neque nauis dici potest sensu & ratione prædita, quæ sunt proprietates nautæ: sic etiam Christus Deus dici non poterit crucifixus & mortuus, quæ propriè cõueniunt homini; nec Christus homo dici poterit omnipotens, & cœli terræq; creator, quæ propriè conueniunt Deo.

Denique, si vnio hypostatica tantùm esset ista communicatio accidentaria donorum, etiam nos essemus hypostaticè vniti cum Deo, licet minus arctè; nam quod ille plura dona habeat, nos pauciora, non mutat speciem.

Adde, quod nullum habent argumentum alicuius momenti. præcipuum est illud, quod Brentius obiicit, & sæpissimè,

pissimè, quod nisi ita sit, non poterit inueniri distinctio inter vnionem Dei cum Christi humanitate, & vnionem eiusdem Dei cum sancto Petro, & aliis hominibus, cùm Deus omnes sustentet, & omnibus sit intimus per essentiam, præsentiam, & potentiam; & solùm hoc sit discrimen, quod per solùm hominem Christum omnia operetur.

At hoc facillimè soluitur: nam discrimen in hoc consistit, quòd Christi humanitas non habet propriam subsistentiam, sed in Verbo existit, qua similitudine vtitur S. Athanasius in symbolo, cùm ait, sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus; at ceteri homines habent subsistentiam propriam & distinctam re ipsa ab illa, quæ est in Verbo Dei. Vnde aliter sustentat Deus Petrum, aliter Christi carnem. nam Petrum dicitur sustentare, quia conseruat illum cum sua essentia & subsistentia, vt cùm quis baculum manu tenet: at CHRISTI humanitatem Dei Verbum sustentat, eo modo quo totum sustentat partes intimè sibi coniunctas & vnitas.

CAPVT IX.

Proponitur quæstio, an ex vnione hypostatica sequatur cõmunicatio realis attributorum diuinorum, ac præcipuè Immensitatis siue Vbiquitatis.

SVPEREST iam tractare, postquam ostendimus vnionem hypostaticam non consistere in illa communicatione omnium attributorum diuinorum; an saltem ex illa vnione id sequatur, vt attributa omnia, vel aliqua, ac nominatim omnipræsentia sit communicata humanitati Christi.

Et quidem KEMNITIVS in libro de duabus naturis, cap. 4. 21. & 23. docet, non esse quidem de essentia vnionis hypostaticæ istam communicationem, in quo à Brentio & Smidelino dissentit, sed tamen consequi ad vnionem hypostaticam talem communicationem, & quidem realem, ita vt natura humana verè sit omnipotens & omnipræsens, &c.

Similia

Similia habet VVigandus in libro de communicatione idiomatum, nisi quod quasdam proprietates dicit non communicari, nisi verbaliter, vt esse creatorē cæli & terræ; quia tunc Filius Dei non erat homo; at reliquas realiter, ac nominatim Vbiquitatem.

Similia etiam docet Nicolaus Selneccervs, tum in pædagogia, tum in epistola ad Theologos VVittenbergenses scripta, anno M. D. LXXI. vbi damnat hanc propositionem vt blasphemam (*Humana natura in Christo non est omnipotens.*) Et ibidem docet, realiter communicata esse Christi humanitati ex vnione hypostatica infinita dona. Et addit hæc verba, quibus videtur omnino confundere proprietates naturarum: *Quod*, inquit, *ad potentiam attinet, cum Paulo loquimur, si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc non nouimus. Cessante enim infirmitate carnis nihil in eo iam nouimus, nisi virtutem Diuinitatis.* Et infrà: *Ac per hoc quidquid vel fuerat prius, vel est, & manet substantiæ duplicis, factum est virtutis vnius.* Denique omnes Lutherani suprà citati initio huius libri hanc realem communicationem defendunt, licet non conueniant in eo, vtrum illa sit de essentia vnionis hypostaticæ, an eam tantùm sequatur.

Catholica verò doctrina duo docet. Primo, ex vnione hypostatica consecuta esse in Christi humanitatem multa dona creata & infusa; vt gratiam excellentissimam, sapientiam maximā, potentiam singularem, & alia id genus, quæ tamen non sunt attributa Deitatis, nisi per participationem quandam, quomodo etiam nos participamus Dei attributa per creatas qualitates, licet minus perfectè, quàm Christi humanitas ea participet. Neque in his consistit communicatio idiomatum; nam illi communicatio est mutua, horum autem communicatio donorum non est mutua, nihil enim Deitati accessit.

Secvndo, ex vnione hypostatica sequitur communicatio idiomatum; quæ quidem communicatio non est realis respectu ipsarum naturarum, quasi ipsa Diuinitas facta sit passibilis, & humanitas realiter sit facta omnipotens, vt volunt Lutherani; neque est planè verbalis, vt vult Beza in lib. contra Brentium; & Petrus Martyr in Dialogo de duabus natu-

naturis. Sed est realis quidem, sed respectu hypostasis vtriusque naturæ, non autem respectu ipsarum naturarum, vt expressè docent Patres. AMBROSIVS lib. 2. de fide, cap. 4. Augustinus lib. 1. de Trinitate, cap. 13. Cyrillus in defens. 4. anathematismi, & Damascenus lib. 3. cap. 4. vbi dicit, idiomata communicari nihil esse aliud, quàm proprietates vtriusque naturæ applicari communi hypostasi, & proinde ipsis naturis in concreto, quia concreta nomina pro supposito accipi possunt, licet formaliter naturas significent.

Itaque rectè dicimus, Deus est natus ex Virgine, passus, mortuus, &c. quia Deus accipi potest pro quolibet supposito diuino, & proinde pro supposito secundæ personæ, quod est simul diuinum & humanum. Quod suppositum verè & realiter est Deus, & verè & realiter est homo, & proinde verè & realiter est natum ex Virgine, passum, mortuum, &c. Pari ratione rectè dicimus, Christus homo est omnipotens, æternus, ubique, &c. quia, homo, in concreto stat pro supposito humano. In Christo autem suppositum diuinum & humanum vnum est, & cùm sit diuinum, consequenter est omnipotens, æternum, & vbique, &c. Quæ omnia facilè probari possunt, sed gratia perspicuitatis Primò agemus de idiomatibus in genere, secundò in particulari de Vbiquitate.

CAPVT X.

Ex vnione hypostatica non fluxisse communicationem idiomatum realem respectu naturarum.

IGITVR non communicari realiter attributa, seu idiomata vnius naturæ alteri naturæ, ex vnione hypostaticæ vnionis, PRIMO docent sacra Concilia. Nam in Concilio CHALCEDONENSI act. 5. legimus: *Salua vtriusq; naturæ proprietate, & in vnam concurrente personam, &c.* Quod idem habetur in Concilio VI. act. 4. & 17. In Concilio Martini Papæ, can. 9. & in epist. S. Leonis ad Flauianum. PRAETEREA in Concilio VI. act. 17. & in Concilio Martini Papæ, can. 10. 11. 12. & sequentibus definitur contra Monothelitas, in Christo non solùm duas esse

esse naturas cum suis proprietatibus, sed etiam duas existere voluntates & operationes inconfusas. DENIQVE in epistola AGATHONIS Papæ, quæ recitatur in Concilio VI. act. 4. & à toto Concilio approbatur, habemus, in Christo omnia esse duplicia, id est, naturas, proprietates, voluntates, operationes, sola excepta subsistentia, quæ est vna; & ibidem additur, duas inconfusas naturas colligi ex naturalibus earundem naturarum proprietatibus. Ex quo sequitur, etiam proprietates manere inconfusas & distinctas.

Ex his colligimus, multis modis erroneam esse aduersariorum sententiam. Nam PRIMO, si communicantur verè & realiter propria vnius naturæ alteri naturæ, & contrà, ergo non manent distinctæ & inconfusæ proprietates. Quomodo enim manent distinctæ, si humana natura habet diuinas, & diuina natura habet humanas proprietates? ITEM, si communicantur, ergo non sunt amplius proprietates, sed communitates. Quomodo enim est proprium, quod est factum commune? ITEM, proprietates harum naturarum, vt plurimum sunt incompossibiles, vt est esse creatum & increatum, finitum & infinitum, vbique & non vbique; ergo si diuina natura recipit humanas proprietates, cogitur amittere suas: & si humana recipit diuinas, cogitur amittere suas. Quomodo ergo saluis proprietatibus facta est incarnatio?

Meritò itaq; S. AVGVSTINVS serm. 191. de tempore, qui est 3. de Trinitate, ita loquitur: *Illorum quoq; execramur similiter blasphemiam, qui nouo sensu asserere conãtur, à tempore acceptæ carnis, omnia quæ erant Diuinitatis in hominem demigrásse: & rursum quæ humanitatis erant, in Deum esse transfusa, vt, quod nulla vnquam hæresis ausa est dicere, vinciatur, hac confusione vtraq; exinanita esse substãtia, & Deitatis, scilicet, & humanitatis, & omisso proprio statu in aliud esse mutata.*

Ad hæc respondere conãtur aduersarij: & primùm BRENTIVS lib. de maiestate Christi hominis dicit, Conciliũ Chalcedonense tantùm loqui de proprietatibus essentialibus, quæ non possunt tolli sine abolitione essentiæ, non autem loqui de accidẽtalibus, quales sunt esse in loco, esse corruptibile, &c.

At

At hæc solutio aliquid dicit ad tertiam consequentiam, ad primam & secundam nihil. Præterea nec tertiæ satisfacit. Nam esse finitæ potentiæ, & maiestatis, & virtutis, sunt proprietates inseparabiles à creatura. Contrariæ enim arguunt infinitam essentiã; ergo tribuere humanitati, quæ creatura est, & finita, infinitam potentiam, & infinitam maiestatem, ita vt nõ solùm sit in toto mundo, sed etiam possit eam replere infinitos mundos, vt potest Deitas, est planè tollere ab humanitate essentiales eius proprietates. Hoc autem ipsi dicunt; nam Christi humanitatem volunt esse verè omnipotentem, & vbique, eo modo quo est DEVS, qui quidem non solùm est in toto mundo, sed etiam posset actu replere infinitos mundos.

Præterea ex hoc vlterius sequitur, duo esse in mundo omnipotentia, immensa, & infinita, nimirum Deitatem & humanitatem CHRISTI. Hoc autem est contra Symbolum Athanasij, & contra omnes Scripturas. Nec possunt respondere, vnam esse omnipotentiam, infinitatem, & immensitatem duarum illarum naturarum, sicut vna est trium diuinarum personarum. Nam omnipotentia, & infinitas, atq; immensitas Dei nihil est aliud, quàm eius essentia, ergo non possunt esse eadem immensitas & omnipotentia Deitatis & humanitatis CHRISTI, nisi sit eadem essentia vtriusque naturæ, sicut est eadem essentia trium personarum. Atq; ita semper redditur, vt confundantur naturæ in Christo.

AVCTORES Concordiæ in repetitione articulorum controuersorum, art. 8. & Kemnitius libro de duabus naturis cap. 21. & 22. & 23. docent, proprietates humanitatis non communicari re ipsa Diuinitati, & proinde naturam diuinam manere illæsam. Deinde addunt, diuinas proprietates communicari re ipsa humanitati, sed Deo non tolli; nec mutuo proprietates, quia diuinę proprietates nunquam fiunt naturales & essentiales proprietates humanitatis, sed illi tantùm communicantur per gratiam, sicut ex coniunctione animæ & corporis non fiunt proprietates corporis eæ, quæ sunt animæ, sed tantùm cõmunicantur corpori, quia anima illa habitans, omnia in illo & per illud operatur.

Addit KEMNITIVS similitudinem ferri candentis, quæ, vt suprà diximus, vsus est Origenes lib. 2. de principiis, cap. 6. &

& Basilius orat. de Natali Domini. Qua similitudine existimat Kemnitius apertissimè declarari, quomodo ista communicatio fiat saluis vtriusque naturæ proprietatibus.

At neque hæc solutio sufficiens est. PRIMO, quia si proprietates humanæ non tribuuntur Diuinitati, sequitur non esse mutuam communicationem idiomatum, quod est contra omnes veteres, & præcipuè contra Damascenum lib. 3. cap. 4. Quid, quod hac ratione coguntur discedere à suo Luthero, qui apertè docuit Diuinitati tribuenda quæ dicuntur de passione Domini?

SECVNDO, non est verum, omnia omnino Deum operari per carnem. Nam actiones saltem immanentes, vt intelligere, & velle diuinum, non erant, nec sunt per carnem. Item excitatio carnis CHRISTI à mortuis non fuit per carnem, sed per Spiritum Dei, Rom. 8.

TERTIO, non omnia Dei attributa consistunt in operatione externa, vt planum est de Simplicitate, Infinitate, Sapientia, Potentia, Bonitate, ergo etiamsi Deus omnia opera exteriora per carnem operaretur, non propterea communicâsset illi sua attributa. Præterea, etiamsi omnia omnino Deitas per humanitatem ageret, & attributa omnia in actione consisterent, adhuc non posset dici, humanitas omnipotens, omnisapiens, omniiusta, &c. Nec enim epitheta caussæ principalis conueniunt instrumento: alioqui cùm quis doctè & sapienter scriberet, calamus doctus & sapiens diceretur.

Deniq; ipsa similitudo animę & corporis est contra ipsos. Nam anima non communicat corpori suas veras proprietates, neq; corpus animæ. nō enim corpus intelligit, discurrit, deliberat, quæ sunt propria animæ; neque è contrario anima currit, sedet, esurit, sitit, quæ sunt propria corporis. Et præterea anima tota est in capite, & tamen eadem tota est in pede, vbi non est caput, & contrà.

Similitudo quoq; ferri candentis nihil Kemnitium iuuat, immò imperitum planè ostendit. Ait enim Kemnitius, ignē communicare ferro suam ipsius vim vrendi & lucendi, non per informationem, sed per vnionem, qua ferrum penetratur ab omni parte ab igne; & addit, ferrum adhuc retinere suas proprietates, id est, naturalem duritiem, nigrorem, fri-

gus, licet non appareant. At profectò qui hæc dicit, caret sensu. Nam remotis miraculis & præstigiis, calor, & frigus, durities, & mollities, candor, & nigror si non apparent & sentiuntur, non sunt. At quis vnquam vidit in ferro candente nigrorem? quis sensit frigus? quis duritiem diceret esse in ea re, quæ flectitur instar ceræ.

At, inquit Kemnitius, si remoueatur ignis, apparebunt nigredo, frigus, durities, ergo etiam antea erant. Respondeo, remoto igne à ferro, paulatim recedere calorē, & candorem ferri, quæ non solùm ab igne in ferro producebātur, sed etiam conseruabantur. Itaque cùm iterum exibit in ferro frigus & nigredo, nō apparet quod latebat, sed redit quod abierat.

Præterea, quale paradoxum est, quòd ignis penetret totum ferrum, non per calorem productum, sed per seipsum, & quod ferrum luceat, & vrat, non per calorem acceptum ab igne, sed per illum ipsum qui est in igne; Nam hoc modo substantia ignis sine vllo miraculo penetrabit aliam substantiam, quod non faciunt, nisi diuina virtute corpora gloriosa, vt S. Thom. docet in 4. sent. d. 44. q. 2. artic. 2. Et præterea, quantumuis intimè penetretur ferrum ab igne, certe nunquam erit verum dicere, ferrū vrit, aut lucet, nisi ipsum ferrum sit affectum qualitatibus sibi inhærentibus caloris & lucis; sed dicere oportebit, ignis, qui est in ferro, vrit, ac lucet. Adde, quod in ferro candenti non cernitur ea nimirum communicatio idiomatum, quæ cernitur in incarnatione: nō enim dicimus, ferrum esse ignem, & ignem esse ferrum: quemadmodum dicimus, Deum esse hominem, & hominem esse Deum.

Neque obstat, quòd Patres hac similitudine vtantur. Illi enim non volunt ostendere hac similitudine cōmunicationem idiomatum, nec totum incarnationis mysterium, sed vnam eius conditionem, quomodo videlicet per incarnationem nō lædatur Diuinitas, & multùm perficiatur humanitas. Vt enim ignis in ferro non nigrescit, nec frigescit, nec consumitur rubigine, ita, &c. Atque hæc de attributis in genere.

CAPVT

CAPVT XI.

Refellitur Vbiquitas humanitatis CHRISTI, *quia pugnat cum Scripturis.*

NVNC IN speciali de Vbiquitate disputandū est, vel potius ipsa Vbiquitas destruenda. PRIMO ergo ista Vbiquitas repugnat expressis Scripturis, quæ dicunt, Christum hominem ratione humanitatis alicubi non fuisse, & proinde non semper fuisse vbique. Ioan. 11. *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quia non eram ibi.* Ioan. 6. *Cùm vidisset turba, quia* IESVS *non esset ibi.* Matth. vlt. *Non est hic, sed surrexit.*

Sed ad hæc respondent, significari his testimoniis, Christum non fuisse vbique localiter, non autem non fuisse vbique diuino modo. At etiam in cœna corpus Christi non est localiter, & tamen quia reuera ibi est, nemo Lutheranorum auderet absolutè dicere, Corpus Christi non est hîc, id est, in cœna. Item, Deus non est in mundo localiter, & tamen non toleraretur, qui diceret; Deus non est in cœlo, nec in terra. Eodem igitur modo, si Christi humanitas verè est vbique, quocunque modo ibi sit, falsum erit absolutè quod Scripturæ dicunt; *Non est hic, Non eram ibi, &c.* Scriptura autem falsa esse non potest, igitur falsa est sententia aduersariorum. Præterea, anima Christi non erat in inferno localiter, sed spiritualiter, & tamen non semper ibi fuit; nam non est relicta in inferno, Actor. 2. ergo reuera non est vbique, non solùm localiter, sed nec alio modo.

SECVNDO, repugnat illis Scripturis, quæ dicunt, Deū esse vbiq;, vt hoc modo illum discernant ab omnibus creaturis. Hierem. 23. *Cœlum & terram ego impleo.* & alibi. Et Psal. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?* Vnde Patres ex hoc Dei attributo probant, Spiritum sanctum esse verum Deum, non creaturam, quia scriptum est, Sapient. 1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* Vide AMBROSIVM lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronymum & Cassiodorum in Psalm. 138. Cyrillum lib. 7. de Trinitate. Basilium libro de Spiritu sancto, cap. 22. Didymum lib. 1. de Spiritu sancto. Fulgentium in libro ad Donatum, cap. 8. Vigilium in disputa-

tione Athanasij, Arij, & Sabellij. Augustinum lib. 3. contra Maximinum, cap. 21.

Respondent, proprium esse Deo, esse vbique per se, tamen hoc idem conuenire Christi humanitati per accidens, ratione vnionis cum Deo. At hoc non satisfacit. Nam esse vbique per accidens, potest dupliciter intelligi. Primo, quòd Christi humanitas verè non sit vbique, sed dicatur esse vbique, quia est coniuncta cum Verbo, quod est vbique. Secundo, quòd reuera sit vbique, tamen hoc habeat non ex natura sua, sed per gratiam Dei, quæ est accidens respectu ipsius essentiæ humanæ.

Si Primo modo intelligant, nec propriè loquuntur, nec habent quod intendunt. Non loquuntur propriè, quia non potest absolutè dici tale, id quod non est ipsum tale, sed est coniunctum cum alio, quod est tale. Alioqui corpus posset dici spiritus, quia est coniunctum cum anima, quæ est spiritus, & oculus esset in calcaneis, quia est coniunctus cum anima, quæ est in calcaneis. Nec habent quod intendunt; nam ex vbiquitate volunt stabilire veram præsentiam corporis Christi in cœna, at ex ista vbiquitate accidentaria non sequitur, Christi corpus esse in cœna reuera, sed tantùm sequitur esse coniunctum cum Deitate, quæ est præsens in cœna.

Si Secundo modo accipiant, vt sine dubio accipiunt, tunc argumentum Patrum pro Spiritu sancto planè cadit. Nam Ariani dicent, Spiritum sanctum esse quidem vbique, sed per accidens, & ideo non esse Deum verum, sed creaturam. Cùm ergo Patres rectè probârint ex vbiquitate Spiritum sanctum esse Deum; manifestè sequitur soli Deo conuenire verè esse vbique, nec id esse per gratiam communicatum vlli creaturæ.

Dices, nónne corpus Christi, vt est in tot locis sacramentaliter, posset etiam esse in toto mundo? nónne posset Deus totum mundum conuertere in panem, & panem totum in corpus suum? & tamen non propterea corpus Christi posset esse Deus.

Respondeo, potest quidem id fieri; sed hoc non esset esse vbique, quo modo est Deus, & quo modo Brentiani imaginantur de corpore Christi. Nam Deus ita est in toto mundo, vt non

vt non contineatur mundo, sed sit tantæ immensitatis, vt possit replere infinitos mundos, id quod nos corpori Christi, quod est finitum, minimè tribuimus. Deinde, quidquid sit de eo quod potest, aut non potest fieri, satis nobis est, reipsa id non esse communicatum, nec communicandum vlli creaturæ, vt sit vbique, & ideo inde euidenter probari, Spiritum sanctum esse Deum.

TERTIO, repugnat Vbiquitas testimoniis, quibus Patres probant in Christo duas esse naturas. præcipuus enim locus est ille Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælũ, nisi qui descẽdit de cœlo, Filius hominis qui est in cælo.* Ex quo loco plurimi Patrũ deducunt Christum esse Deum & hominem, quia quando erat corpore solùm in terra, dicebat tamen se esse in cœlo, nimirum Deitate. Ita Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Beda in eum locum. Item Nazianzenus epist. 1. ad Chelidonium, & Hilarius lib. 10. de Trinitate, & alij.

At si vera sit Vbiquistarum sententia, hoc argumentum nihil concludit. nam dicerent Eutychiani ab Vbiquistis edocti, etiam carne tunc fuisse CHRISTVM in cœlo, & in terra, & vbique.

Prætерea probant Patres, Christum Deum esse & hominem, ex illis locis, vbi dicitur Christus iter fecisse, ac mutâsse loca, nunc naui, nunc pedibus, nunc etiam asello, cùm tamẽ, vt Deus, vbique esset, & moueri non posset. Vide B. Ambrosium lib. 2. de fide, cap. 4. & Athanasium apud Vigilium in disputatione cum Ario.

At, secundum Vbiquistas, ista omnia nihil probant. nam si Christi caro vbique erat, certè non poterat moueri, nisi metaphoricè, sicut Deus dicitur aliquando descendere de cœlo in terram, quia apparet hominibus, non vbi non erat, sed vbi non videbatur. nam moueri propriè de loco ad locum, est deserere vnum locum, & acquirere alium: qui autem est vbique, nec potest deserere vnum, nec acquirere alium. Nec valet quod dicunt, corpus Christi fuisse vbique inuisibiliter, sed visibiliter in certo loco, & hoc secundo modo potuisse moueri. Nam non potest esse in eodem loco visibiliter, & inuisibiliter simul, quia tunc bis esset in eodem loco. deinde nónne inuoluit contradictionem, rem eandem in eodem loco videri, & non videri?

Denique moueri propriè non potest intelligi sine noui loci adeptione, igitur Christus si erat vbique, non poterat verè moueri, sed solùm apparenter. Et proinde, sicut ex motu Dei metaphorico non probatur, Deum esse creaturam, ita ex motu Christi, qui solùm metaphoricus esse potuit, non poterat rectè colligi, Christum esse hominem. Et confirmatur ex respõsionibus aduersariorum, qui cùm volunt obedere, non pugnare cum Vbiquitate motum corporis Christi, probant, quia etiam de Deo dictum est, Genes. 11. *Descendamus & confundamus linguam eorum.* Et Gen. 18. *Descendam & videbo, &c.* Ita enim Brentius in libro de maiestate Christi hominis ratiocinatur. Fatentur igitur ipsi, non aliter posse moueri de loco ad locum Christi humanitatem, quàm possit moueri Deus.

CAPVT XII.

Refellitur Vbiquitas corporis CHRISTI, quia repugnat Symbolo Apostolico.

DEINDE pugnat Vbiquitas cum articulis Symboli de Christi Conceptione, Natiuitate, Morte, Sepultura, Descensu ad inferos, Resurrectione, Ascensione, & Descensu ad iudicium.

AC PRIMVM cum CONCEPTIONE; nam fides habet in filius MARIAE vtero fuisse carnẽ CHRISTI. At secundum Vbiquistas mox à Conceptione fuit illa caro in vteris omnium mulierum, immò & virorum, & proinde illa laus communis est omnibus: *Beatus venter, qui te portauit.* Luc. 11. Irrationabiles docet, Christi corpus post nonum mensem prodisse ex vtero in lucem, & sic verè esse natum. At secundum Vbiquistas, ante nonum mensem, immò primo die Conceptionis fuit extra vterum, & post decimum mensem adhuc erat in vtero, immò inde nunquam exiit.

DICENT, exisse, quia localiter erat in vtero, & non erat in terum: & postea fuit localiter extra vterum, & non in vtero. AT CONTRA, quia istud esse localiter, nihil videtur esse aliud quàm apparentia quædam, sicut cùm Deus, qui est vbique, in certo loco apparet. Nam si verè ab ipsa Cõceptione Chri-

sti

ti caro fuit præsens omni loco, non potuit verè aliquò proficisci, sed tantùm ostendi (vt suprà diximus) vbi antea non videbatur. Natiuitas igitur non fuit vera, sed apparens, vt Manichæi dicebant.

Item fides requirit, vt in morte Christi corpus & anima separata fuerint, & corpus quidem in sepulcro iacuerit, anima ad infernum descenderit. At secundum Vbiquistas, in sepulcro etiam erat anima cum corpore, & in inferno erat caro cum anima.

Et ne multum laboremus in probando, auctores Concordiae in repetitione articuli noni dicũt, se credere, quòd post sepulturam Christi tota persona Deus & homo descenderit ad inferos. At certè si homo ad inferos descendit, non sola anima descendit.

Item fides tradit, Christi corpus post tres dies à morte rediisse ad vitã, & exisse de monumento clauso, & intrâsse ad discipulos ianuis clausis, quæ notantur ab Euangelistis tanquam miracula. At secundum Vbiquistas, nunquam exiit Christus de sepulcro: nec intrauit ad discipulos, sed manifestauit solũ se extra sepulcrum, quamuis ibi manserit inuisibiliter; nec mirum vllo modo fuit, quod scribit Ioannes de ingressu Christi ad discipulos ianuis clausis, quandoquidem non verè intrauit ianuis clausis, sed tantùm fecit se visibilem in loco, vbi erat inuisibiliter. & tamen Brentivs vrget hæc miracula contra Zuinglianos in libro de maiestate hominis Christi; & eadem afferuntur in libro Concordiæ, pag. 718.

Deniq; fides habet, Christum ascendisse in cœlum, & inde venturũ ad iudicium: at secundum Vbiquistas, nec ascendit, nec descendit.

Respondent ad hoc de Ascensione, in articulo Symboli de Ascensione in cœlum, nomen cœli, accipi figuratè, non propriè, & solùm significare gloriam, regnum, & maiestatẽ Dei, non autem certum aliquem locum. Et probat id Illyricvs in lib. de Ascens. Christi. Primo, ex verbis Petri, Act. 3. *Quem oportet cœlum suscipere.* nam si sermo esset de loco, dictum esset, Quem oportet cœlo recipi.

Secvndo probat ex ipso Symbolo, nam quid sit, *Ascendit in cœlum*, explicatur per verba sequentia *(sedet ad dexteram Patris)* hæc autem sunt metaphorica verba. Nec enim

Pater habet propriè dexteram, aut sinistram, igitur etiam ascensio in cœlum metaphoricè accipi debet.

TERTIO, si Christus verè ascendisset in cœlum hoc corporeum, debuisset permittere, immò imperare discipulis, vt viderent quomodo ipse ascenderet vsque ad summum cœlum, & ascendendo perrumperet stellas & globos illos cœlestes, vt id testari possent toti mundo: quod tamen non fecit. Et addit, more suo, vmbras verberans, & tamen triumphans; *Profectò ista est planè inuicta demonstratio contra istorum localitatem Christi in cœlo inclusi.*

BRENTIVS autem in libro de duabus naturis Christi, & ascensione, idem probat. PRIMO, quia Christus dicitur supra omnes cœlos ascendisse. Ephes. 4. *Ascendit super omnes cœlos.* Hebr. 4. *Penetrauit cœlos:* Non ergo, inquit Brentius, hæsit in aliquo. Hebr. 7. *Excelsior cœlis factus.* Non est ergo Christus in cœlo vt in loco.

SECVNDO, quia si esset in cœlo corporeo, deberet esse in polo antarctico. Nam debet esse in loco quieto, alioquin valde malè se haberet in illa perpetua agitatione, soli autem poli sunt immobiles, ergo debet esse in altero polorum, & in puncto consistere: polus autem Antarcticus est superior secundum Aristotelem, & arcticus est inferior; igitur in antarctico polo Christus locandus est. Et confirmat, quia si in cœlo corporeo esset, quò se reciperet, quando cœlum destruetur? Ita nimirum filios tenebrarum iuuat ludere, & iocari de mysteriis Christi.

TERTIO, probat in alio libro de Maiestate Christi, quia Christus ascendit in cœlum illud ex quo descendit, Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo,* &c. At non descendit de cœlo corporeo, igitur nec ascendit in cœlum corporeum: sed sicut metaphoricè dicitur descendisse, quando *exinaniuit semetipsum;* ita metaphoricè dicitur ascendisse, quando *Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.*

At Catholici credunt, Christum in verum cœlum corporeum ascendisse, siue maneat intra ipsum cœlum, vt videtur sentire S. AVGVSTINVS epistola quinquagesima septima ad Dardanum, vbi dicit in fine epistolæ, Christum esse vbique vt Deum, & in aliqua parte cœli propter veri corporis mo-

dum;

dum; siue maneat supra, & extra omnes cœlos, ita vt pedibus tangat conuexum summi cœli, vt vult beatus Thomas in 3.part.quæst.57. artic.4. Ista enim non sunt certa, nec necessariò cognoscenda. immò etiam monet Augustinus de Fide & Symbolo, cap. 6. curiosissimũ esse & superuacaneum id quærere.

Illud est certum, Christi corpus nunc esse visibile & palbile, & tantum spacium occupare, quanta est moles corporis, & esse in cœlo isto corporeo, siue sit intus, vt aliquis dicitur esse in domo, siue suprà, vt aliquis dicitur esse in tecto. Et probatur PRIMO, quia Christus ad illud cœlum ascendit, vbi est sedes Dei, illud autem cœlum corporeum est, vt patet ex Psalm.113. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filius hominum.* vbi cùm opponatur cœlum terræ, & terra propriè accipiatur ista corporea quam calcamus, certè & cœlum propriè accipi debet. Isaiæ 66. *Cœlum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum.* Itẽ Matth.5. *Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius.* Et cap. 6. *Pater noster qui es in cœlis.* Et infrà: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra.* Vides vbicunque cœlum dicitur sedes Dei, semper opponi terræ, quam nos habitamus. Quę anthitesis apertissimè docet, cœlum istud corporeum, quod supra nos cernimus, sedem esse Dei, ac proinde ad hoc cœlum Christum ascendisse.

SECVNDO, idem probatur ex historia ascensionis, quæ ita describitur in Scripturis, vt non possit vllo modo per tropos euerti, nisi quis planè impudens esse velit. Act.1. *Videntibus illis,* inquit Lucas, *eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.* Huc vsque non est locus tropis. nam Apostoli viderunt eum, euntem vsque ad nubes, quæ autem videntur corporea sunt, nisi fortè præstigiatorem faciãt Christum. Quod autem terminus ac finis illius veri motus non esset nubes, patet Luc.24. *Et factum est,* inquit, *dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.* Christum autem verè eò peruenisse, quò ibat, testatur Marcus cap.16. *Et Dominus quidem,* inquit, *Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei.* Itaq; narrant Euangelistæ initium, progressum, & finem ascẽsionis. Initium autem fuit verum ac proprium non metaphoricum, non

phantasticum, igitur & progressus & finis vera, ac propria fuerunt; verè igitur ac propriè Christus ascendit in cœlum.

TERTIO, id probatur ex descensu de cœlo ad iudicium; nam ad iudicium de eo cœlo descendet, ad quod ascendit, vt habetur Act. 1. *Ita veniet, sicut vidistis eum euntem in cœlum.* Matth. 24. *Tunc apparebit signũ Filij hominis in cœlo.* 1. Thess. 4. *Ipse Dominus in iussu, & in voce Archãgeli, & in tuba Dei descendet de cœlo.* 2. Thessal. 1. *In reuelatione Domini Iesu de cœlo.* At certum est, Dominum non descensurum de cœlo metaphoricè, ita vt descendere de cœlo sit relinquere Gloriam, Regnum, & Maiestatem, quin potius tùm maximè apparebit in maiestate & potestate magna, igitur cœlum vnde descendet, non est Regnum & Maiestas, sed locus quidam, ergo ad locum etiam quendam ascendit.

QVARTO, probatur ex loco Sãctorum. Nam ibi est homo Christus, vbi sunt, & erunt sancti homines. Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt, si quo minus dixissem vobis, quia vado parare vobis locum, & si abiero, & parauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis.* At Sancti non erunt vbique, sed in certo loco; & si in certo loco, certè in nobilissimo, id est, in cœlo, ergo & Christus homo in eo loco est, & erit.

Denique hæc est sententia omnium Sanctorum, & præcipuè AVGVSTINI epist. 57. ad Dardanum, vbi eum monet, vt recolat Symbolum, & simpliciter credat, Christum hominem post resurrectionem veram verè ascendisse in cœlum, atque ibi in certo loco nunc esse. Et libro de Fide & Symbolo, cap. 6. scribit, licet Ethnici mirentur, quomodo corpus Christi in cœlo esse possit, tamen verè ita credendum esse, quod idem docet in libro de agone Christiano, cap. 25. Nec rationes in contrarium aliquid probant.

Ad PRIMAM ILLYRICI dico, sententiam Petri omnino esse ambiguam tam Græcè, quàm Latinè, sed quicunque modo exponatur, non sequi quod ipse vult; nam si legamus, *Quem oportet cœlum suscipere*, vt sensus sit, Oportet vt cœlum suscipiat Christum, vt locus locatum, tunc sententia est pro nobis. Si verò sensus sit; Oportet vt Christus suscipiat cœlum, tunc etiam non erit contra nos. Nam vt Christus suscipiat cœlum, non est necesse vt Christus sit diffusus

fusus per totum cœlũ, sed satis est, vt sit in aliqua parte cœli, sicut dicitur Rex susc ipere regnum, vel palatium regale, vel thronum regium, quando incipit esse in regno, vel palatio, vel throno, etiamsi non sit præsens reipsa toti regno, vel throno, vel palatio. PRIMA tamen explicatio est magis cõueniens textui; nam dicitur; *Quem oportet cœlum susc ipere &c. ad tempora restitutionis omnium*, vbi non indicatur acceptio possessionis regni, quæ in momento fit, sed mansio in loco, quæ longo tempore durat, & hoc modo exponit Oecumenius. Est etiã conformior aliis locis, quæ dicunt, Christum assumptum, vel eleuatum in cœlum, Marci vlt. & Act. 1. & profectum in cœlum, 1. Pet. 3.

Ad SECVNDAM rationem, nego idem esse, ascendere in cœlum, & sedere ad dexteram Dei; nam in Symbolo non debet aliquid repeti, cùm sit breuissimum compendium. Quid autem sit sedere ad dexteram Dei, dicemus postea.

Ad TERTIAM dico, non fuisse opus, vt Apostoli viderẽt Christum penetrantem omnes cœlos; nam si non habemus eorum testimonium de hac re, habemus testimonium Angelorum, qui Act. 1. apertè indicârunt Iesum assumptum in cœlum, & eadem forma descensurum ad iudicium; immò conuenientius fuit, vt non viderent finem ascensionis illius, tum ne putarent esse illusionem, quãdoquidem naturaliter non potest eò pertingere visus humanus, tum vt fides etiam in ipsis locum haberet, sicut etiam non viderunt Christum incarnari, nasci, resurgere, immò nec mori, excepto Ioanne, & tamen futuri erant prædicatores, & testes primi & præcipui, omnium mysteriorum fidei Christianæ.

Ad PRIMAM Brentij dico, inde probari sententiam sancti Thomæ, videlicet, quòd Christi corpus sit suprà conuexum vltimum cœli, non autem quòd nusquam sit persona conspicua. Quamquam nec sententia sancti Thomæ planè conuincitur ex illis locis, respondeti enim potest, ascendisse Christum super omnes cœlos, & excelsiorem cœli factum, & penetrâsse omnes cœlos, quia est in parte suprema vltimi cœli, atque ita habet sub pedibus summum cœlum pro maxima parte. Immò locus Hebr. 4. fauet sententiæ Augustini, nam Paulus Hebr. 4. alludit ad Põtificem Aaronicum, qui penetrabat singulis annis vsque ad interiora velami-

velaminis, & ipsa Sancta sanctorum, sed non vltra illa progrediebatur. Ita ergo & Dominus, vt cœlestis Pontifex, penetrauit vsq; ad intimum recessum summi cœli, sed non vltrà progressus est, nec extra ipsum cœlum mansit.

Ad SECVNDAM dico, illa esse verba otiosa Brentij, nec dicam blasphema, cùm in iocum conuertat mysteria diuina. Sed ne & ipsi ioci noceant, respondemus, Christi corpus non redigi ad angustias poli antarctici; sed esse in qua parte voluerit, nec periculum esse agitationis, cùm cœlum empireum quietum ponatur ab omnibus; nec illud sit perituru, licet inferiores cœli sint aliquo modo immutandi. Sed hæc omnia superant modum intelligentiæ huius vitæ. Sat est cum Augustino, lib. vlt. ciuit. Dei, cap. vlt. scire, in cœlo habituros corpora glorioſa statum & motum prout voluerint, sed omnino decentem.

Ad TERTIAM dico, Christum ascendisse in cœlum, eo quo descendit. Porrò autem ex vero cœlo descendisse, licet metaphoricus fuerit ipse descensus, nec tamẽ inde sequitur, ascensum debere exponi metaphoricè, si descensus sit metaphoricus; nam descensus fuit Verbi increati spiritualis, & immensi, ascensus fuit carnis corporeæ creatæ & finitæ.

CAPVT XIII.

Refellitur Vbiquitas, quia repugnat præsentia corporis Domini in Eucharistia.

TERTIO PVGNAT Vbiquitas cum ipso Sacramento Eucharistiæ, pro quo stabiliẽdo est excogitata. Nam si caro Christi est vbique, certè non egemus Eucharistia; & frustrà imus ad templa, frustrà recitamus verba cœnæ, frustrà paramur ad illam cœnam, cùm domi habeamus in pane, & vino, & aliis omnibus cibis, corpus Christi.

LVTHERVS in libro, quòd verba Christi, *Hoc est corpus meum*, adhuc firma stent, obiicit sibi hoc argumentum his verbis: *Si corpus Christi est in omnibus locis, agedum deuorabo, & helluabor ipsum in omnibus hospitiis, et in omnibus scutellis, poculis, cantharis.* Respondet autem sic: *Audi tu puer, cum*

canis fanatice, aut quisquis fueris insulse asine, etiamsi corpus Christi sit in omnibus locis, non tamen tu statim ipsum vel deuorabis, vel helluaberis. Et infrà: *Ablego te in haram tuam porcorum, vel in tuum sterquilinium.* Summa responsionis est, licet sit vbique, non tamen posse vbique capi. Et ponit exemplum de radiis Solis, qui nos vndique attingunt, & tamen si quis velit illos includere in cistam, & secum ferre, non poterit.

At hæc solutio nihil valet. nam si corpus Christi verè est vbique, non potest separari ab vlla re, & proinde est impossibile, vt habeam panem in mensa, vel in manu, vel in ore, vel in stomacho, & non habeam ibidem corpus Christi. Nec similitudo radiorum valet, quia radij non modò nõ sunt vbique, sed nec penetrare possunt corpora non transparentia.

Ioannes Brentius in libro de duabus naturis, & Ascensione Christi respondet paulò aliter, vel potiùs explicat sententiam Lutheri. Dicit enim corpus Christi vbique esse personaliter, sed in cœna esse etiam definitiuè, id est, ex definitione, & decreto Dei per consecrationem, qui modus essendi addit solùm efficaciam. nam in Eucharistia sumitur efficaciter, & nusquam alibi.

Hæc solutio apertè includit Caluinismum; nam Brẽtius cogitur dicere, nihil sumi in cœna, quod non habeatur extra cœnam, nisi efficaciam corporis Christi, & proinde in cœna non sumi reuera corpus Christi, sed solùm quandam energiã eius. Et licet Brentius id non diceret, tamen sequitur euidẽter ex Vbiquitate. Nam sicut, quia Deus est vbique, nõ potest moueri, nec per se, nec per accidens, & ideo nemo comedens panem, dici potest verè comedere Deum, licet in pane sit Deus; nam panem verè comedo, quia panis verè transit de manu ad os, de ore ad stomachum. at Deus non transit, quia simul est in manu, in ore, in stomacho, & vbique. Ita etiamsi Christi corpus est vbique, non potest verè cum pane comedi, quia non potest verè transire cum pane de manu ad os, de ore ad stomachum, quia non potest moueri, cùm sit vbique, ergo solum in cœna Christi corpus sit præsens, & manducatur per energiam, & non per realem sumptionem.

Vides quomodo Lutherani & Brentiani, dum Caluinistas oppugnant, illis fauent, & tamen Brentius in suo Testamento

mento execratur Sacramentarios, nec patitur vllum locum eis in Ecclesia dari.

CAPVT XIV.

Refellitur Vbiquitas testimoniis Patrum.

PVGNAT vltimo Vbiquitas cum omnibus Patribus. S. AMBROSIVS lib. 2. de fide, cap. 4. *Neque enim*, inquit, *Deus de loco ad locum transit, qui vbiq; semper est; vt homo est qui vadit, ipse qui venit, deniq; & alibi dicit; Surgite eamus. In eo ergo vadit & venit, quod est commune nobiscum.* CYRILLVS Hierosolymitanus catech. 14. in fine: *Non enim*, inquit, *quia nunc non adest in carne, ex eo putes quod spiritu medio hic nõ adest, audiens quæ de illo dicuntur, & videns quæ tu cogitas, & scrutans renes & corda.* CHRYSOSTOMVS in illud Ioan. 3. Filius hominis, qui est in cœlo, &c. *Non de carne*, inquit, *loquitur, sed à summa substantia seipsum denominat.* RVFFINVS in Symbolum: *Ascendit ergo*, inquit, *ad cœlum, non vbi Verbum Deus antè non fuerat, quippe qui erat semper in cœlis, sed vbi Verbum caro factum, antè non sederat.*

AVGVSTINVS Tract. 78. in Ioannem: *Sed à quibus*, inquit, *homo abscedebat, Deus non recedebat, & idem ipse Christus homo & Deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, manebat per id quod Deus erat. Ibat per id quod vno loco erat, manebat per id quod vbique erat.* Et epist. 57. ad Dardanum: *Non est autem consequens*, inquit, *vt quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus; nam & de nobis veracissima Scriptura dicit, quod in illo viuimus, mouemur, & sumus, nec tamen, sicut ille, vbique sumus, sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & vnusque vnus Christus Iesus, vbique per id quod Deus est, non autem per id quod homo.*

CYRILLVS Alexandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 21. *Vocabant*, inquit, *discipuli absentiã Christi, vt hominis dico (Deus enim vbiq; est) multorum eis incommodorum caussam futuram, cùm non adesset, qui eos posset ab omnibus malis eruere, sed oportebat non solùm in carne Christi, verùm etiã in Deitatem*

tatem respicere, quæ quamuis oculis non cernitur, adest tamen semper summa cum potestate, nec quidquam est quod prohibere possit, quin omnia repleat, & quod velit peragat. Non enim loco aut dimensionibus circumscriptibilis natura diuina est: quare cùm Deus et homo Christus verè sit, oportuit intellexisse ineffabili Dei potestate vnà cum eis semper futurum, etiamsi carne abesset.

THEODORETVS Dialogo 2. *Igitur*, inquit, *corpus Dominicum surrexit quidē à corruptione & interitu alienum, & impassibile, & immortale, & diuina gloria glorificatum, & à cœlestibus potestatibus: corpus tamen est, et habet quam prius habuit circumscriptionem.* Et Dialogo 3. *Atqui post resurrectionem*, inquit, *visum est circumscriptum, & habens manus & pedes, & alias corporis partes, & tāgi poterat, & sub aspectum cadebat, vulneraq; & cicatrices habebat sicut ante resurrectionem. Duorum ergo alterum dicere necesse est, vel diuina etiam natura esse has partes tributas, siquidē corpus in diuinitatis naturam conuersum has partes habuit, vel fateri corpus mansisse in sua natura finibus.*

LEO serm. 2. de Ascensione: *Ineffabili*, inquit, *modo per ascensionem cœpit esse diuinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.* GREGORIVS homil. 29. quæ est de Ascensione: *Illò reuertebatur*, inquit, *vbi erat, & inde redibat, vbi remanebat, quia cùm per humanitatem ascenderet in cœlum, per diuinitatem suam & terram pariter continebat, & cœlum.*

VIGILIVS li. 1. contra Eutychetem: *Sed & nobiscum est*, inquit, *& non est nobiscum, quia quos reliquit, & à quibus discessit humanitate sua, non reliquit, neq; deseruit diuinitate sua. Per formā enim serui, quam abstulit nobis in cœlum, absens est nobis: per formam Dei, qua à nobis non recessit, præsens est nobis.* Et lib. 4 *Deinde*, inquit, *si Verbi et carnis natura est, quomodo cùm Verbum vbiq; sit, vbiq; non inueniatur & caro? namq; quando in terra fuit, non erat vtiq; in cœlo, et nunc quia in cœlo est, non est vtique in terra.*

FVLGENTIVS lib. 2. ad Trasimundum cap. 17. *Vnus*, inquit, *idemq; secundum humanam substantiam absens cœlo cùm esset in terra, & derelinquens terram cùm ascendisset in cœlum; secundum diuinam verò immensamq; substantiam,*

nec

nec cœlum dimittens cùm de cœlo descendit, nec terram deserens cùm ascendit in cœlum.

Ad hæc testimonia respondet KEMNITIVS lib. de duabus naturis cap. 30. & multa dicit. PRIMO, veteres loqui contra Manichæos, & Eutychianos, qui Christi humanitatem volebant conuersam esse in immensam, & illocalem diuinitatem. SECVNDO, voluisse Patres dicere, Christi humanitatem non esse vbique secũdum naturales suas proprietates. TERTIO, Patres velle Christi humanitatem secundum visibilem formam non esse vbique diffusam, nec localiter, circumscriptiuè, & sensibiliter nunc esse in terris.

At leuia sunt hæc omnia. Nam quod ad PRIMAM solutionem attinet, verum quidem est Patres loqui contra Eutychianos; sed eos hoc argumento refellunt, quia cùm Christi caro non sit vbique, sicut diuinitas, necessariò distinctæ naturæ esse debent. qui ergo negant Patrum fundamentum, atque asserunt Christi carnem esse vbique, apertè Patribus repugnant, & proinde à Patribus refelluntur.

SECVNDA item solutio nimis est debilis. Nam Patres non disputant de proprietatibus naturalibus carnis, sed simpliciter negant illam esse vbique. Immò Augustinus in epistola ad Dardanum ex professo tractat de eo quod conuenit carni non ex se, sed ex vnione cum verbo, & clarissimè affirmat, non esse consequens, vt si verbum est vbique, etiam caro illi vnita vbique sit.

TERTIA quoque solutio non est solida, tum quia nemo poterat dubitare, an Christi caro visibiliter vbique esset diffusa, tum quia etiam Patres non opponunt carnem visibilem carni inuisibili, sed carnem Deitati, & dicunt Christum secundum Deitatem vbique esse, secundum carnem non vbique.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum hæreticorum.

SED iam soluenda sunt argumenta aduersariorum, quæ partim à Scripturis, partim à testimoniis Patrum, & Scholasticorum depromuntur.

PRIMVM argumentum & præcipuum [illegible]

muntex dextera Dei; nam Christus vt homo exaltatus est « ad dexteram Dei Patris Matth. 26. Actor. 2. Ephes. 1. Coloss. 3. « 1. Petr. 3. Hebr. 1. & alibi. at dextera Dei est vbique. non enim « est dextera corporalis, quæ certo in loco statui possit: igi- « tur Christus, vt homo, non est in certo aliquo loco, sed « vbique. «

Respondeo, & dico tria. Primo, si esse in dextera Dei accipiatur crasso modo, vt accipit Lutherus in libro, quod verba Domini, *Hoc est corpus meum*, adhuc firma stent, vbi probat Christi carnem esse vbique, quia est in dextera Dei; & non in minimo digito, aut vngue illius dexteræ: dico, consequentiam nullam esse. Nam etiam dicuntur esse *animæ iustorum in manu Dei*, Sapient. 3. & sine dubio non sunt in extremo digito, aut vngue illius manus, sed in tota manu. Et pari ratione manus Dei est vbique, & tamen non propterea animæ iustorum sunt vbique, cuius ratio est, quia manus Domini non est vbique per extensionem, quasi partem habeat hîc, & partem ibi, sed tota est hîc, & tota ibi.

Secvndo dico, per dexteram Dei à multis intelligi beatitudinem æternam, non autem maiestatem, aut potentiam diuinam. Ita explicat Hieronymus in cap. 1. ad Ephes. & Augustinus libro de fide & symbolo cap. 7. & libro de agone Christiano cap. 26. qui non solùm Christum vult sedere à dextris Dei, sed etiam omnes electos sessuros à dextris Dei, iuxta illud Ephes. 2. *Consedere nos fecit in cœlestibus in Christo.* Et Matth. 25. dicuntur oues futuræ à dextris.

Et potest confirmari hæc sententia ex eo quod apud antiquos sedere à dextris erat minus honorificum, quàm sedere à sinistris, vt obseruat & probat multis testimoniis Antonius Nebrissensis in explicatione quinquaginta locorum Scripturæ. Vnde etiam in sigillis plumbeis Pontificum, & in multis antiquis picturis Petrus ponitur à sinistris, cùm tamẽ constet Petro semper delatum primum locum fuisse.

Si igitur Christus vt minor & inferior à dextris sedet, non ergo illa sessio debet referri ad maiestatem diuinam, in qua Filius Patri est æqualis, sed ad humanã gloriam & beatitudinem, quæ conuenit Christo, vt minor est Patre. & secundũ hanc expositionem argumentum hæreticorum nihil valet.

Nam esse hoc modo à dextris Dei, non requirit Vbiquitatem, sed solam beatitudinem, quam habere potest etiam qui in minimo angulo mundi tantùm hæreret.

TERTIO dico, probabilius esse per dexteram Dei ad quam Christus sedet, intelligi debere gloriam, potentiam, & maiestatem diuinam, ita vt sensus sit illius articuli, Christus sedet à dextris Patris, id est, pari potentia, & honore regnat, iudicat & gubernat omnia cum ipso Patre: ita vt latera sumatur simpliciter pro latere, id est, pro loco æquali, non superiore, vel inferiore: nam in Psalm. 109. Sicut dicitur Filius à dextris Patris, ita dicitur postea Pater à dextris Filij: *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ Reges.* Ex quo patet dexteram significare æqualitatem.

Præterea ita exponũt ferè omnes Patres. ATHANASIVS serm. 2. contra Arianos. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 6. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 14. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. thesauri, cap. 7. Damascenus lib. 4. cap. 2. Leo serm. 1. & 2. de Ascensione. Deniq; Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in cap. 1. ad Hebr. & primum ad Ephes. Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 4. & in cap. 4 ad Ephes. & alij.

Deinde idem indicant ipsæ Scripturæ. Nam Matth. 22. Christus attulit locum Psalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*: ad probandam diuinitatem suam, & cum Patre veram æqualitatem. Et hoc ipsum testimonium Psalmi à Paulo affertur ad probandam Christi diuinitatem, cùm ait Hebr. 1. *Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit: cui enim Angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis?*

Nec etiam conuincit contra hanc sententiam illud quod affert Augustinus ex cap. 2. ad Ephes. *Consedere nos fecit.* Non enim sensus est, omnes nos esse sessuros ad dexteram Dei in propriis personis, sed in Christo, vt Paulus dicit. Quia enim eiusdem speciei, & naturæ sumus cum illo homine, qui est in dextera Dei, omnes dicimur per illum sedere in dextera Dei. Alioqui enim tota Scriptura tribuit Christo soli, sedere ad dexteram Patris.

Et secundum hanc expositionem argumentum hæreticorum

eorum aliquid videtur valere. Nam ista sessio ad dexterā Patris, quæ significat potentiam & maiestatem, data est humanitati Christi, vt patet Act. 2. *Dextera igitur Dei exaltatus, &c.* Et Ephes. 1. *Sedere eum fecit ad dexteram suam.* Non enim conuenit Deitati exaltari, & constitui ad dexteram. Ruffinus etiam in explicatione Symboli dicit id datum humanitati, vt eueheretur ad dexterā Dei, & B. Leo serm. 1. & 2. de Ascensione Christi dicit, ipsam humanitatem euectā esse ad thronum Patris, & ad cōsortium gloriæ ipsius. Theodoretus quoque in Psal. 109. & in primum caput ad Hebræos dicit, illud; *Sede à dextris meis*, dictum esse humanitati. nam Verbum non egebat Patris iussione ad sedendum.

Quæ cùm ita sint, videtur iam negari non posse, quin ipsa humanitas sit prædita maiestate diuina, & proinde sit etiam vbique. Respondeo, datam esse humanitati istam sessionem, sed datam non ipsi in se, sed in supposito. Non enim factum est, vt humanitas in seipsa sedeat ad dexteram Dei, sed vt sit humanitas illius personæ, quæ sedet ad dexteram Dei: sicut non factum est per incarnationem, vt humanitas sit Deus, sed vt sit humanitas Dei, & proinde in concreto dici possit, iste homo est Deus, & sedet ad dexteram Patris. & apposita est similitudo de purpura Regis. Cùm enim Rex induit purpuram, & sedet in solio suo, euehit purpuram ad illud solium, non sic vt purpura dicatur sedere aut regnare, sed vt dicatur vestis sedentis aut regnantis, & etiam, vt dicatur purpuratus Rex sedere aut regnare. Tametsi autem hoc factum sit in ipsa incarnatione, tamen dicitur Christus sedisse à dextris Dei post ascensionem, quia tunc primùm perfectè innotuit gloria, & maiestas huius hominis, vt dicitur Philip. 2.

Quod autem res ita se habeat, facilè probari potest. Siquidem per dexteram secundum hanc explicationem intelligitur æqualitas honoris, & potestatis: humanitas autem nec est, nec esse potest æqualis Deo. Nam cùm Dominus Ioan. 14. dicit: *Pater maior me est*, sine dubio intelligit ratione humanitatis. & 1. Cor. 15. Apostolus scribit, etiam post diem iudicij fore Filium subiectum ei, *qui subiecit illi omnia*. Quæ etiam subiectio non potest, vt suprà docuimus, rectè intelligi, nisi ratione humanitatis.

Denique si humanitas est creatura, nónne contradictionem inuoluit, vt sit, vel esse dicatur æqualis creatori? Sed respondent humanitatem Christi non esse æqualem omnino Deo, & tamen sedere à dextris eius. Nam habet quidem ipsam potentiam, & maiestatem Dei, quod est sedere ad dexteram Dei: & tamen quia id non habet à seipsa, sicut habet Deus, sed habet à Deo, propterea non potest omnibus modis æquari Deo.

At hoc non difficulter refellitur. Nam habere à alio, nó facit inæqualitatem; nam Filius Dei habet à Patre omnia, & tamen est illi verè & propriè æqualis. RESPONDENT, Filium habere naturaliter; humanitatem habere per gratiam. CONTRA. Nam habere per gratiam, non est habere illam ipsam maiestatem, sed quandam eius participationem, quæ non sufficit ad constituendam sessionem, de qua loquimur.

Denique vel est humanitas verè æqualis Deo, vel non est: si est, ergo falsum est illud, *Pater maior me est*, & illud, *Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia:* si non est, igitur non sedet Christi humanitas à dextris Dei hoc tertio modo, sed solùm secundo modo; ex quo non colligitur Vbiquitas, vt paulò antè demonstrauimus.

CAPVT XVI.

Soluuntur aliæ obiectiones ex Verbo Dei petitæ.

„ SECVNDVM argumentum sumunt ex duobus
„ locis. nam in epistola ad Philipp. cap. 2. legimus
„ Christum esse in gloria Dei Patris. Quid autem gloria Dei Patris describitur, Isa. 40. vbi dicitur de Deo: *Qui terram pugillo continet, & mensus est cælum palmo.* Et 2. Paralip. 2. *Cælum, & cæli cælorum capere non possunt.* Et Hierem. 23. *Cælum & terram ego impleo.* Igitur Iesus Christus terram pugillo continet, & cælum palmo metitur, & cœlum ac terram implet, id autem est esse vbique.

RESPONDEO vt suprà, datam esse gloriam Dei Patris humanitati Christi, non in ipsa, sed in supposito, id est per gratiam vnionis accepisse Christi humanitatem vt esset na-

tura

tura Filij Dei, & proinde illum hominem Christum esse in gloria Patris, & terram pugillo continere, & cœlum, ac terram implere.

TERTIVM argumentum Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Et Matthæi vltimo: *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra:* Quo loco omnis potestas, notat omnipotentiam: in cœlo & in terra, omnipræsentiam; proinde Christus verè præsens omnia gubernat.

Addunt Brentius & Kemnitius illud Psal. 8. *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Et illud Ioan. 13. *Omnia dedit ei Pater in manus.* Inde verò acutè concludunt, ergo Christus vt homo, pedibus, & manibus omnia contingit. Ac ne fortè respondeatur, omnipotentiam, & omnipræsentiam, vt res infinitas, non posse communicari creaturæ finitæ; addunt secundo, Christo *datam esse potestatem in terra dimittendi peccata.* Matth. 9. quæ tamen est infinita potestas. nam quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?

RESPONDEO, priora duo loca posse intelligi dupliciter. PRIMO, de potentia diuina quam accepit Filius Dei à Patre per æternam generationem, & tunc non sunt hæc loca ad propositum. SECVNDO, de potentia diuina, quam accepit natura humana per vnionem hypostaticam, & tunc eadē est responsio quæ ad superiora argumēta. TERTIO, potest locus posterior intelligi de potētia collata Christi humanitati in omnes creaturas, quæ tamen nec est absolutè omnipotentia, nec requirit omnipræsentiam. Nam solùm illis verbis significatur, omnibus creaturis Christi humanitatē præesse, & ius habere in omnes. ex quo non sequitur, quod possit quidquid Deus potest, vel quod sit vbique. cur enim non possit ius habere in rem absentem? nónne apud homines id ordinariè cernimus, vt Rex in vniuersum suum regnum ius habeat, & tamen non occupet præsentia sua, nisi exiguum angulum domus, vel cubiculi vnius?

Ad PRIMAM confirmationem respondeo, mirā esse istorum peruersitatem, & impudentiam, qui tropos inueniunt, vbi minimè oportet; & vbi oportet, nolunt admittere. quid enim notius & vsitatius quàm per manus intelligere potestatem? Quid enim aliud significat illud Psalmi 94. *In manu eius sunt omnes fines terræ?* Et illud Ioann. 10. *Et non rapiet*

eas quisquam de manu mea? Quid item notius & vsitatius, quàm describere per subiectionem sub pedibus, attributionem dominij? Adde, quod verba Psal. 8. etiamsi intelliguntur præcipuè de Christo. tamen possunt intelligi etiam de prima creatione hominis, quæ describitur in Genesi, & tamen constat non tetigisse Adamum pedibus totum mundũ, licet de ipso dictum sit: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*, nisi fortè ad fabulas Iudaicas conuertamur. Scribit enim R. Salomon in cap. 4. Deuteronomij, Adamum tantæ proceritatis fuisse, vt capite cœlum attingeret.

Ad ALTERAM confirmationem respondeo, si ea cõcluderet aliquid, posse inde colligi etiam ceteros homines esse vbique. Nam Ioan. 20. Christus dedit potestatem discipulis remittendi peccata. Ac proinde, si qui potest remittere peccata quouis modo, is potest esse vbique: certè Apostoli, eorumque successores, vbique esse potuissent. DICO igitur, remittere peccata propria auctoritate, esse infinitę virtutis, remittere autem vt instrumentum alterius, non requirere infinitam virtutem, vt notum est. Iam ergo Christus, vt Deus, remittebat peccata propria auctoritate; idem verò vt homo, remittebat vt instrumentum diuinitatis.

» QVARTVM argumẽtum Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres*
» *congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ.* Et Matt. 28.
» *Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.*

RESPONDEO, hæc dici de Christo, quatenus adest suis per gratiam, & auxilium. ad quod non requiritur præsentia corporalis, vt patet. Nam hoc modo, quo Christus adest cõgregatis in nomine suo, certè non adest congregatis in nomine alienorum Deorum: quare ex his locis non modò non colligitur, eum esse vbique, sed colligitur non esse vbique.

» QVINTVM argumentum Ioan. 5. *Filius quos vult vivificat.* Item: *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium*
» *dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificat Pa-*
» *trem.* Ex his enim habemus, Christo collata esse tria diuina
» idiomata, nimirum potestatem iudicandi; virtutem vivificandi; & maiestatem summo honore dignam. Eadem autẽ
» ratio est de omnibus aliis idiomatibus, ergo omnia alia sunt
» ei tributa; ac proinde omnipotentia, & omnipræsentia. Et
» ne respondeatur, hæc data esse Filio, vt Deus est, additur ibidem:

dem: *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Et confirmat BRENTIVS ex Cyrillo libro de incarnatione, cap. 7. & 28. vbi dicit, Verbum communicâsse carni suæ maiestatis operationes: & similia habet Leo epistola 83. ad Monachos Palæstinæ.

RESPONDEO, tribus modis eum locum posse intelligi. PRIMO, vt omnia quæ hîc dicuntur data Christo à Patre, intelliguntur data ipsi Verbo per æternam generationem. Sic enim intelligit Chrysostomus in hunc locum, qui illud; *Quia Filius hominis est*, dicit debere coniungi cum sequentibus, non cum præcedentibus, ita vt non sic legamus, dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est: sed sic; *Quia Filius hominis est, nolite mirari hoc*, id est, nolite mirari, si ego cùm sim Filius hominis, tamen dixerim me habere potestatem viuificandi, & iudicandi, & debere honorari vt Patrem, nam non sum Filius hominis tantùm, sed etiam Filius Dei.

SECVNDO, potest intelligi ea ratione, vt illa omnia significentur data humanitati non in se, sed in supposito, idq; per gratiam vnionis, vt suprà diximus de sessione à dextris. ita videntur accepisse Augustinus & Cyrillus. Ex quorum explicatione non sequitur, Christi humanitatem habere in se formaliter diuina attributa, sed solùm esse naturâ eius suppositi quod illa attributa habet.

TERTIO, potest intelligi in eo sensu, vt agatur de potestate iudicandi, non quomodocunque, sed exterius & sensibiliter: quæ quidem potestas data Christo est, quia Filius hominis est. Nam quia iudex hominũ in exteriori iudicio debet videri à iudicandis, ideo non Deus Pater, qui est inuisibilis, iudicabit, sed iudicium dabit Filio, qui propter carnem assumptam factus est visibilis.

Ad confirmationem dico, Leonem & Cyrillum in illis locis explicare communicationem idiomatum eo modo, quo nos suprà exposuimus, ita vt sit realis respectu suppositi, verbalis autem respectu naturarum. Nam ibidem docent Leo & Cyrillus, hanc communicationem esse mutuam, ita vt etiam natura humana communicauerit Verbo suas passiones, & tamen ibidem asserunt, Verbi diuini naturam esse omnino impassibilem.

» SEXTVM argumentum Col. 2. *In Christo habitat omnis*
» *plenitudo diuinitatis corporaliter.* Item: *In ipso sunt omnes*
» *thesauri scientiæ & sapientiæ Dei abscondit.* At si commu-
» nicata est humanitati Christi omnis plenitudo diuinitatis,
» certè etiam omnipotentia, & omnipræsentia.

RESPONDEO, aliud esse communicari humanitati diuinitatis plenitudinem, & thesauros sapientiæ, quod Paulus non dixit; aliud inhabitare diuinitatem, & latere thesauros sciētiæ in Christi humanitate, quod Paulus dixit. Nam illud primum significaret Christi humanitatem esse Deum, quod non significat hoc secundum: sicut non quia aliquis in domo habitat, ideo dicitur domus esse homo, aut habere formaliter attributa hominis: solùm ergo Paulus voluit dicere in Christi humanitate habitare diuinitatem corporaliter, id est, non vmbraticè, vt in Angelis & Prophetis, qui gerebant Dei personam, sed verè ita vt ille homo verè fuerit Deus, & illa humanitas, Dei fuerit humanitas.

» SEPTIMVM argumentum, cap. 4. ad Ephes. *Ascendit su-*
» *per omnes cœlos, vt adimpleret omnia.* Quod exponit OECV-
» MENIVS hoc modo, quia antea diuinitate omnia repleue-
» rat, descendit & ascendit, vt etiam carne omnia repleret; vi-
» detur velle Christum ad eum modum repleuisse omnia
» corporali præsentia, quemadmodum antea omnia repleue-
» rat maiestate diuinitatis. Item THEOPHYLACTVS ibidē
» dicit, non fuisse impedimento Christo descensum ad ascen-
» sum, quia nimirum simul poterat vbique esse.

Respondeo, PRIMO, illud; *Vt adimpleret omnia*, posse intelligi de adimpletione vaticiniorum. Nam fuerat prædicta à Prophetis tam descensio quàm ascensio. & quamuis hanc explicationem irrideant aduersarij, tamen adhuc eam non confutârunt. SECVNDO, dico posse intelligi de impletione locorum, sed per effectus suos. Voluit enim Christus omnia replere gloria sua, & in omnibus operari mirabilia. TERTIO, potest intelligi de repletione locorum successiua, accipiendo per loca, genera locorum, sicut dicitur aliquis fuisse in tota Europa, quia fuit in omnibus prouinciis Europæ, etsi non fuerit in omnibus oppidis, vel domibus Europæ. Ita enim Christus fuerat in terra, ambulauerat super mare, fuerat in aëre, in cruce, fuerat sub terram, in inferno.

Debuit

Debuit ergo ascendere in cœlum, vt omnia loca præsentia sua illustraret & repleret.

Immò hic idem locus manifestè docet, Christum non repleuisse omnia præsentia carnis suæ; nam descendere, & postea ascendere repugnat repletioni: debuisset potius diffundere se, quàm descendere & ascendere, si omnia simul replere volebat; immò nec fuit opus descēdere, vel ascendere, vel etiam diffundere se, si vbique semper fuit.

Nec Oecumenius & Theophylactus contrarium docent. Nam OECVMENIVS solùm ait; *Christi carnē repleuisse omnia.* Quod intelligitur eo modo quo poterat, id est, non simul, sed successiuè obeundo omnia loca. Et THEOPHYLACTVS non dixit Christi descensum non impediuisse, quo minus simul ascenderet, sed non impediuisse, quo minus ascenderet, nimirum postea. Hortatur enim Theophylactus ad humilitatem, & ostendit, quod quò magis hîc sese aliquis deiiciet, eò magis exaltabitur, sicut in Christo factum est. Itaq; perperam hi duo auctores allegantur ab auctoribus Concordiæ.

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum ex ipsa incarnatione ductum.

OCTAVVM argumentum. Per incarnationem id factū est, vt esset vna persona Deus & homo; persona autem est indiuidua substantia; ergo non potest vna pars personæ ab altera vllo modo diuelli, ergo vbicunq; est vna, ibi est altera. Confirmatur PRIMO, ex Concilio Chalcedonensi act. 5. & Concilio VI. act. 17. & LEONE epist. 83. ad Monachos Palæstinæ, vbi habemus incarnationem factam esse ex duabus naturis indiuisis inseparabiliter, & inconfusè; ergo vbi vna est, etiam est altera. aliqui quomodo sunt indiuisæ & vnitæ inseparabiliter, si vna est in cœlo, & altera est in terra? & confirmatur ITERVM ex DAMASCENO, lib. 3. cap. 3. qui non solùm dicit naturas in Christo vnitas esse inseparabiliter, sed etiam ἀδιαστάτως, id est, indistanter, ergo vna nūquam distat ab altera. At quomodo non distant, si vna non est, vbi est altera? Confirma-

tur VLTIMO, si caro Christi non est vbique cum Verbo, sequitur Verbum alicubi esse hominem, alicubi non esse hominem, quod sanè absurdissimum est.

RESPONDEO, cùm dicitur in definitione personæ, indiuidua substantia, non significatur talis indiuisio, vt vbi est vna pars personę, ibi sit altera. id enim patet esse falsum. Nam nostræ manus & pedes, & cetera membra occupant diuersa loca, & tamen vnam personam faciunt. dicitur igitur persona, indiuidua substantia, quia est vnum subsistens non diuisum in se in ratione subsistentiæ, & diuisum ab omnibus aliis. & talis est Christus Deus & homo.

Ad PRIMAM & SECVNDAM confirmationem dico, vnionem inseparabilem, & indistantem non requirere, vt vnū sit vbicunq; est aliud, sed tantùm vt alicubi simul sint; nam si nusquam simul essent, tunc verè inter se distarent. exemplo existat globus Solis. is vnitus est inseparabiliter, & indistanter suo orbi, & tamen orbis solis totum orbem inferiorem ambit, & est simul in Occidente & Oriente, quod Solis globo non conuenit.

» INSTANT, Sol non est vnitus suo orbi secundum totū, sed
» secundum partē tantùm. at humanitas est vnita toti Verbo.

RESPONDEO, humanitas est quidem vnita toti Verbo, quia Verbum est indiuisibile, tamen non propterea adæquatum immensitatem. Itaq; sicut stella, quia minor est molis quantitate, quàm sit suus orbis, non potest simul esse vbicunq; est ipsius orbis: ita humanitas Christi, quia est minor Verbo quantitate virtutis, non potest esse vbicunque est Verbum, licet ab eo non separetur, nec distet.

Ad VLTIMAM confirmationem dico, illam propositionem, Verbum alicubi non est homo, esse falsam, si significet Verbum alicubi deseruisse humanitatem. Licet enim alicubi sit Verbum vbi non est humanitas, tamen etiam ibi Verbum est homo, quia Verbum ibi existens sustentat humanitatem, vt suam & propriam, licet alibi existentem. Quemadmodum anima rationalis in pede existens vnita est cum capite, & informat caput, licet caput ibi non sit vbi sunt pedes.

CAPVT

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum ex Patrum testimoniis petitum.

NONVM argumentum ex Patribus. ac PRIMO proferunt CHRYSOSTOMVM hom. 17. in epist. ad Heb. sic dicentem de Christo : *Quid dicis*, inquit, *nisi intrauerit in cœlum, non apparebit Deo, qui vbiq; est & omnia replet ?* RESPONDEO, in verbis sequentibus esse solutionē. Intueris, inquit, quia carnis sunt hæc omnia? quibus verbis Chrysostomus docet, Christum qui, vt Deus, vbique est, tamen secundum carnem debuisse intrare in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis, quia secundum carnem non erat in cœlo antequam ascenderet.

SECVNDO proferunt CYRILLVM epist. 1. ad Successum: « *Deus, vt dixi*, inquit, *proprium corpus existens omnia humana transcendit.* « Item libro 12. in Ioan. cap. 32. explicans de vestibus Christi in quatuor partes diuisis, & tunica indiuisa manente dicit, hoc significare, Christi carnem impartibiliter communicari omnibus hominibus, qui sunt in quatuor mundi partibus: *In singulos*, inquit, *partibiliter transiens vnigenitus, & animas & corpora eorum per carnem suam sanctificans, impartibiliter atq; integrè in omnibus est, cùm vnus vbiq; sit nullo modo diuisus. quod idem ferè iisdem verbis habet Theophylactus in cap. 19. Ioan.*

RESPONDEO, in primo testimonio tantùm asserit CYRILLVS corpus Dominicum transcendere dignitate omnia humana, sed non inde sequitur esse vbiq;. Sed quoniam BRENTIVS literis maiusculis hæc verba Cyrilli imprimi curauit, tanquam si argumentum insolubile illis paucis verbis contineretur, oportet accuratius respondere.

Igitur ex duobus colligitur, quomodo intelligat Cyrillus Christi corpus omnia humana transcendisse. PRIMO ex præcedentibus; nam CYRILLVS deducit hanc suam sententiam ex verbis illis Pauli 2. Corinth. 5. *Et si nouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus.* Vbi Paulus voluit dicere, Christum nunc non habere carnem passibilem, & fami, siti, iniuriæ, morti obnoxiam, sicut dicit

1. Cor. 15.

1.Cor.15. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et Hebr.5. *Qui in diebus carnis suæ preces & obsecrationes, etc.* Nam alioqui idem Paulus 1.Tim.2. dicit, Christum etiam nunc esse hominẽ. & 1.Cor.15. prolixè ostendit, Christi corpus verè resurrexisse. Hoc ergo etiam vult Cyrillus, Christi corpus iam transcẽdisse omnia humana, id est, omnes humanas passiones. SECVNDO, patet ex sequentibus. nam explicans Cyrillus ipse, quid sit omnia humana transcendisse, dicit esse factũ incorruptibile, & viuificũ, & gloria ineffabili illustratum, non aũt addit esse factum immensum, & vbiq; existens.

Quod autem attinet ad alterum testimonium, Cyrillus & Theophylactus disputant eo loco de Eucharistia, vt patet ex sequentibus, vbi ponunt typum agni Paschalis. quocirca non voluerunt significare, Christi carnem esse absolutè vbique, sed vbique vbi sunt qui communicant. Potest enim fieri vt simul in omnibus mundi partibus distribuatur communio. Quid autem intersit inter hanc Vbiquitatem, & eam, quam ponunt hæretici, suprà ostendimus in secundo nostro argumento. nimirum, esse Christum vbique, vbicunq; sunt hostiæ consecratæ, non est esse absolutè vbique, nec in infinitis locis simul, nec postulat immensitatem: esse autem vbique, vbicunq; est Verbum, est esse absolutè vbique, & esse, vel esse posse in infinitis locis simul, & planè immensitatem diuinam requirit.

TERTIO, proferunt AMBROSIVM lib.7. in Luc. cap.47. in illud; *Si quid supererogaueris.* Luc.10. *Quando,* inquit, *reuerteris Domine nisi in die iudicij? nam licet vbiq; sis semper, & stans in medio nostrûm, non cernaris à nobis, erit tamen tempus quo vniuersa caro aspiciat te reuertentem.* Hæc ibi. vbi videtur dicere, Christum secundum eam formam esse vbiq; inuisibiliter, secundum quam videbitur ab omnibus in die iudicij. illa autem forma humana est. RESPONDEO, eundem Christum reuersurum in forma humana, qui est vbique in forma Dei, & eundem videri & nõ videri ratione duarum naturarum, siue formarum.

QVARTO, proferunt HIERONYMVM in libro contra Vigilantium, vbi dicit, agnum Dei, id est, Christum esse vbique. Item in epistola 148. ad Marcellam, vbi proponẽti Marcellæ quæstionem de Christo, an post resurrectionem illius XL. die-

XL. diebus alicubi tantùm fuerit, id est, in terra, an verò latenter aliquoties ascenderit in cœlum, & descenderit de cœlo, respondit, non fuisse opus Dei Filio sæpius ascendere, ac descendere, cùm semper vbiq; sit. qua responsione aut Hieronymus docuit, Christi corpus semper esse vbique, aut certè insignis impostor fuit. nam de corpore interrogatus fuerat, non de diuinitate.

Respondeo ad PRIMVM locum, ibidem haberi solutionem. Proinde miram esse Brentij impudentiã, qui eiusmodi loca propterea solùm proponit, vt fallat incautos. Hæc enim sunt verba S. Hieronymi: *Si agnus*, inquit, *vbiq; est, & sancti vbiq; esse credendi sunt.* Hæc ille. At certum est Sanctos non esse vbiq; simul, sed successiuè, id est, posse migrare ad quæ loca voluerint. Cur ergo non eodem modo intelligamus agnum esse vbique, hoc est, posse continuò adesse, vbicunque voluerit?

Ad SECVNDVM dico, Hieronymum, cùm ait Filium Dei esse vbique, loqui de sola Deitate, id quod verba eius testantur: *Stultum*, inquit, *est illius potentiã vnius corpusculi paruitate finiri, quem nõ capit cælum: & tamen qui vbiq; erat, etiam in Filio hominis totus erat. Diuina quippe natura, & Dei sermo in partes secari non potest, nec locis diuidi: sed, cùm vbiq; sit, totus vbiq; est.* Vbi vides Hieronymum asserere non finiri diuinam potentiam paruitate vnius corpusculi Christi, & proinde latiùs patere Deitatem quàm carnẽ Christi. Item vides Hieronymum dicere, Dei naturam, & sermonem Dei, id est, Filium, vt Deum, esse vbique, & simul totum in homine Christo, quia indiuisibilis est Deitas, licet omnia repleat.

AT, inquiunt, Marcella non petierat de Deitate, sed de humanitate, nec ignorare poterat illa Deitatem esse vbique. RESPONDEO, Marcellam proposuisse quæstionem de Domino, & quia Dominus duas habet naturas, Hieronymus rectè respondit, Dominum secundum vnam naturam semper vbique fuisse. Nec est incredibile Marcellam, aut eum cuius nomine quæstionem illa proponit, suspicatum fuisse Verbum Dei nõ fuisse extra suam humanitatem. Nam videmus etiam Augustino propositam similem quæstionẽ à Volusiano, An videlicet Verbum Dei reliquisset cœlum, & intra

vnius

vnius corpusculi angustias se redegisset. Vide epistolam tertiam August. Certè Hieronymus tota sua responsione hanc suspicionem tollere conatur, ne credatur Deus redactus ad angustias vnius corpusculi.

» QVINTO proferunt AVGVSTINVM serm. 14. de verbis
» Apostoli: *Sedet*, inquit, *in cœlo, qui ambulat in terra: in cœlo*
» *erat, quia vbique Christus, idemq; Christus & Filius Dei, &*
» *Filius hominis*. RESPONDEO, hæc omnia de persona dici-
tur, non de natura humana. Vnde paulò pòst loquens de Christo in terris degente ante passionem, ait: *Propter vnitatem personæ in terra Filius Dei, propter eandem vnitatem in cœlo Filius hominis*. Vides non dictum esse in cœlo humanitatem, in terra Deitatem, sed in cœlo Filium hominis, id est, personam; in terra Filium Dei, id est, eandem personam, quia vbique est illa persona.

» SEXTO proferunt GELASIVM in libro de duabus naturis:
» *Quod*, inquit, *dictu audituq; fugiendum est, vel homo Deus*
» *esse iam desinat, si sola illic humanitas, non etiam Deitas per-*
» *seuerat: vel Deus homo consequenter esse desistat, si solitudo*
» *diuinitas, non etiam humanitas vnita permaneat*. RESPON-
DEO, illud; *Illic*, non significare locum, sed Christum seu mysterium incarnationis. Vult enim dicere, si in Christo sit sola diuinitas, aut sola humanitas, iam Christus nõ erit Deus, & homo. Et patet ex verbis sequentibus: *Videbitur, inquit, quod abhorret animus dicere, sed cogit necessitas non tacere, diuinitas in vtroq; mutabilis, si vel in carnem est ipsa conuersa, vel sic est in Deitatem humanitatis transfusa condita, vt proprietas eius esse desierit.*

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum depromptum ex doctrina Scholasticorum.

DECIMVM argumentum ex Scholasticis. Contendit BRENTIVS hanc suam Vbiquitatem esse doctrinam non modò antiquorum Patrum, sed etiam præcipuorum Scholasticorum. Ac PRIMO profert MAGISTRVM in libro 3. dist. 22. vbi dicit: *Christus totus est, vbicunq; est, sed non totum.* Quid autem sit, totum vbique,

vbique, sed non totum, exponi dicit Brentius à Thoma 3.p. q.52.art.3.vbi Thomas docet Christum totum esse vbique, sed non totaliter, quia nullo loco circumscribitur.

Addit Bonaventvram in 3.d.22 q.2.qui sic ait: *Cùm dicitur iste homo est vbiq3, hoc pronomen, iste, demonstrare potest personam Christi, vel singulare hominis. si personam Christi, sic absq3 dubio ista vera est, iste homo est vbique. si verò singulare hominis, adhuc vera est, non autem per propriam naturam, sed per communicationem idiomatum; quia quod conuenit Filio Dei per naturam, conuenit Filio hominis per gratiam.*

Postremò allegat compẽdium Theologicæ veritatis lib.1. cap.17.vbi sic habetur: *Corpus Christi licet non sit vbiq3, cùm sit creatura, nec æquari possit in huiusmodi creatori, in pluribus tamen locis est totum sub diuersis hostiis, & hoc propter vnionem carnis ad Verbum.* At ista ratio, inquit Brentivs, concludit illud est planè vbique, nusquã enim non esse personalis vnio carnis ad Verbum. Quare aut compendium pugnat secum, aut cùm dicit Christi corpus non esse vbique, intelligit non esse vbique per se, sed gratia Dei.

Respondeo, Scholasticos omnes ex professo contrarium docuisse, vt etiam hinc impudentia Brentij non mediocriter illustretur. Ac Primvm Magister cùm ait: *Totus Christus est vbiq3, sed non totum.* Seipsum ibidem explicat, sic dicens: *Totum ad naturam refertur, totus ad hypostasim, &c.* Itaque totus Christus est vbique, quia persona diuina tota est vbique; at non totum Christi est vbique, quia altera naturarum eius non est vbique.

Porrò S. Thomas loco citato cùm dicit, Christum totum esse vbique, sed non totaliter, quia non circumscribitur loco, nõ exponit Magistrum, nec loquitur de corpore Christi, sed de persona diuina. Vnde in corpore articuli dicit, in triduo mortis animã Christi fuisse in inferno, corpus in sepulcro, Deitatem vbique. Et contra Gentiles lib.4.cap.49. *Quia Verbum*, inquit, *non accipit subsistentiam à natura humana, sed ei potius tribuit, nihil prohibet Verbum esse vbiq3, licet natura humana à Verbo assumpta non sit vbiq3.* Et in 3.d.22.q.1. art.2. *Respondeo*, inquit, *dicendo quòd natura humana non est vbiq3.*

Iam

Iam verò BONAVENTVRA in 3.d.22.q.2.tam clarè loquitur, vt non possit clarius. nam proposita quæstione, An Christus vbiq; sit homo, respondet his verbis: *Quæstio ista potest esse de re, & de sermone: si de re, de plano dici potest, quod humanitas Christi non fuit, nec est, vbicunq; est eius diuinitas, cùm Deitas sit immensa, & incircumscripta, nullum sibi locũ determinans: humanitas verò cùm sit creata, & finita, determinat sibi locum, quãtum est ex parte ipsius, quamuis sacramentaliter sit in pluribus locis.* Hæc ille.

Cùm igitur postea addit, Filium hominis esse vbique per communicationem idiomatum, quia Filio hominis conuenit per gratiam id quod Filio Dei conuenit per naturam; nó loquitur de re, sed de modo loquendi. nam quia per gratiam vnionis (de ista enim gratia loquitur, non de creata aliqua gratia) factum est, vt vna sit persona Deus & homo, ideo rectè dicitur, Filius hominis est vbique, quia nimirũ illa persona, quæ est Filius hominis, est vbique.

Denique compendium illud Theologiæ, cùm dicit Christi corpus esse in pluribus locis sacramentaliter propter vnionem ad verbum, non vult dicere, rationem formalem, & immediatam cur sit corpus Christi in pluribus locis, esse vnionem ad verbum, tunc enim pugnaret secum nimis apertè, & deberet concedere, etiam extra Sacramentum, Christi corpus esse in pluribus locis, immò etiã fuisse ab ipsa conceptione. sed indicare voluit, propter vnionem ad verbũ, posse hominem Christum statuere suum corpus in pluribus locis. quia enim ille homo est Deus, ideo potest hoc facere. Nos enim, quia tantùm homines sumus, possumus quidé à Deo, si ipse voluerit, poni in pluribus locis, sed non possumus nos ipsos ponere in pluribus locis.

Et deinde quidquid sit de isto compendio, certum est Scholasticos Doctores omnes, Albertum, Durandum, Scotum, Gabrielẽ, & ceteros in 3.d.22. disertis verbis, & summo consensu hoc ipsum docere. Omnes enim dicunt, de ipsa non esse quæstionem, cùm certum sit carnem Christi non esse vbique. de modo autem loquendi statuunt tres regulas.

PRIMA est, quando quæritur, an Christus homo sit vbique, si homo sit subiectum propositionis, absolutè concedendum est esse vbique, quia tunc vox, *Homo*, supponit pro

suppósito.

ſuppoſito. Itaque iſta eſt vera ſimpliciter, Chriſtus homo eſt vbique.

SECVNDA eſt, ſi *Homo* ſit prædicatum, & aduerbium, *Vbiq;*, teneat ſe ex parte ſubiecti, ſimiliter concedenda eſt propoſitio. Itaque cùm dico, Chriſtus vbique eſt homo, verum dico, ſi illud, *Vbiq;*, tenet ſe ex parte ſubiecti. eſt enim ſenſus, Chriſtum, qui eſt vbique, eſſe hominem.

TERTIA eſt, ſi *Homo* ſit prædicatum, & *Vbiq;*, teneat ſe ex parte prædicati, tunc falſa eſt propoſitio. Nam cùm dico, Chriſtus vbique eſt homo, ſi vbique, efficit coniunctionem ſubiecti cum prædicato, ſignificat Chriſtum in omni loco habere ſecum præſentem humanitatem, quod eſt falſum.

CAPVT XX.

Soluitur poſtrema obiectio ex naturali ratione deducta.

VLTIMVM argumentum Brentij. Chriſtus homo ſine dubio eſt ſumme felix, ſumme pulcher, ſumme beatus, ergo eſt vbiq; præſens. Nam loco circumſcriptum eſſe, & de loco in locum ambulare, non eſt diuinę excellentiæ, ſed corporeæ imbecillitatis; non cœleſtis maieſtatis, ſed terreſtris paruitatis; nō ſpiritualis pulchritudinis, ſed carnalis deformitatis. «

RESPONDEO, beatum eſſe eum (vt definit S. Auguſtinus lib. 13. de Trinit. c. 5.) *Qui habet quidquid vult, & nihil mali vult.* Pulchritudinem autem eſſe membrorum proportionem, cùm ſuauitate coloris, vt idem AVGVSTINVS habet lib. 22. de ciuitat. Dei, cap. 19. Ex quibus ſequitur, Deo, qui eſt natura immenſus, neceſſe eſſe ad felicitatem & pulchritudinem vt vbiq; ſit. ſi enim non ita eſſet, non haberet quidquid vellet, aut aliquid mali vellet. At verò homini, qui naturæ eſt finitæ & corporeæ, & habet inſtrumenta motus, malum & turpe eſſet ſi moueri non poſſet, & ſi omnia repleret, ita vt periret forma & figura conſpicua membrorum. Argumentum igitur Brentij tam eſt admirabile, vt planè contrarium efficiat eius, quod efficere debebat.

Sed hoc loco præterire non poſſum illa verba BRENTII:

(*Loco circumscriptum esse, & de loco in locum ambulare, non est diuinæ excellentiæ, sed corporeæ imbecillitatis; non cœlestis maiestatis, sed terrestris paruitatis; non spiritualis pulchritudinis, sed carnalis deformitatis.*) Quid enim aliud spirant hæc verba, quàm verissimum Eutychianismum? nam si Christi humanitati tollas esse corporeum, terrenum, & carneum, vt Brentius tollit, & tribuas diuinã excellentiam, cœlestem maiestatem, & spiritualem pulchritudinem, vt Brentius tribuit, nõne manifestè mutabis humanitatem in Deitatem, & mysterium incarnationis omnino dissolues? inimicorum huc Satanas ab initio spectabat, cùm Lutherum excitauit, vt paulatim per indulgentiarum, purgatorij, & humilium rerum reprehensionem, tandem eò res deueniret, vt Christus ipse, & summa fidei nostræ mysteria impiè abnegarentur. Sed de his satis. Veniendum enim iam est ad postremas de Christo disputationes.

LIBER

LIBER QVARTVS

DE CHRISTI ANIMA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur controuersia prima de scientia animæ Christi.

DISSERVIMVS hactenus de Christi diuinitate & incarnatione; nunc de anima eius, non quidem omnia quæ à Theologis disputari solent, sed ea solùm, quæ ab hæreticis huius temporis in dubium reuocantur, explicare aggrediemur.

Duæ sunt igitur de Christi anima huius temporis controuersiæ; Vna de perfectione ipsius; Altera de descensu ad inferos. Ac vt de priore priùs dicamus; Fuit hæresis antiqua AGNOITARVM, qui, auctore Themistio Diacono, vt referunt B. Liberatus in Breuiario cap. 19. & B. Gregorius lib. 8. epist. 42. docebant Christum ignorâsse diem iudicij. neque verò diuinitati Christi, sed animæ eam ignorantiam tribuebant, vt planum est ex eorum argumento. Sic enim colligebant, Verbum accepit corruptibile corpus, vt moriendo pro nobis, nos à morte liberaret, ergo accepit etiam nostram ignorantiam, id est, mentem humanam ignorantem, vt nos ab ignorantia liberaret.

Hanc hæresim sequuntur omnes ferè huius temporis hæretici, qui asserunt Christi animam paulatim didicisse, quæ verè ignorabat; & aliquid etiam egisse, quod corrigi debuerit: quod etiam si peccatum fuisse illi non audent dicere; tamen peccatum reuera fuit, si corrigi debuit.

MARTINVS LVTHERVS in concione de natali Domini, tractans locum Marc. 13. de die illo, &c. *Intempestiuam*, inquit, *narrationem quidam hic afferunt dicētes, Filius nescit, id est, noluit scire. Quid opus est istis commentis? Christus verus homo fuit, quare & vt alius purus, sed sanctus homo, non quolibet tempore cogitauit, dixit, voluit, intellexit omnia.* Et infrà: *sicut enim non quolibet tempore omnia vidit, audiuit, atq; sensit, ita etiam corde non omnia semper agnouit, sed quantum illud duxit, ac docuit Dominus.* Similia habet idem Lutherus in homilia Dominicæ primæ post Epiphaniam, explicans illud; *Proficiebat sapientia & gratia.*

ZVVINGLIVS quoque in confessione ad Carolum V. art. 3. dicit Christi sapientiam paulatim creuisse. BVCERVS in c. 24. Matth. *Vt ergo*, inquit, *omnia alia humanæ infirmitatis in se recepit, hominibus per omnia similis factus, excepto peccato, sic etiam humanam scientiam, & ignorantiam, rationem videlicet mentemq; humanam, quæ per interualla augetur, siue accrescit, siue diminuitur, assumpsit; secundum quam nonnunquam aliquid nescire dicitur. Ideo alibi habetur; Proficiebat sapientia, ætate & gratia.*

CALVINVS in cap. 24. Matth. *Porrò ter & quater*, inquit, *insanus foret qui se grauatim ignorantiæ subiiceret, quam ne ipse quidem Dei Filius nostra caussa subire abnuit, &c.* Similia habet in c. 2. Luc. & vtitur argumēto eodē, quo Augustæ. Theodorus BEZA in libro contra Andreā Iacobi de duabus naturis Christi, cùm ei obiiceretur quod Christi animæ ignorantiam tribuisset; non negauit, sed respondit se secutum esse Lutherum & Caluinum.

Rursum CALVINVS in cap. 26. Matth. dicit: *Christi orationi in horto, abruptum fuisse votum.* Et infrà: *Metu perculsus*, inquit, *& anxietate cōstrictus fuit, vt necesse foret inter violentos tentationum fluctus alternis votis quasi vacillare. Ratio est, cur mortem deprecatus mox sibi frenum iniecerit, patriq; imperio subiiciens, votum illud subitò elapsum subigat ac reuocet.* NOTA illa verba: *Subitò elapsum*, item illa: *subigat ac reuocet.* Et infrà: *Videmus*, inquit, *vt Christus suum affectum ab ipsis carceribus affectum suum cohibeat, seq; ipsum mentem cogat in ordinem.* Ibidem: *Non fuit*, inquit, *hæc mediocris Christi oratio, sed vis & impetus doloris subitam ei vocem extorserit,*

torsit, cui statim addita fuit correctio; eadem vehemenia praesentem cœlestis decreti memoriam illi abstulit. Hæc ille; qui non ignorãtiam modò, sed etiam obliuionem, & peccatum Christo tribuere non veretur.

Fundamentum suæ sententiæ constituunt in quinq; locis Scripturæ. PRIMVS est Heb. 2. & 4. *Debuit assimilari fratribus per omnia absq; peccato.* SECVNDVS est Luc. 2. *Puer autem crescebat, & cõfortabatur spiritu, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* Nam in Græco non est, plenus, sed qui implebatur, non enim est πλήρης sed participium præsens πληρούμενον. TERTIVS est ibidem: IESVS *autem proficiebat sapientia, ætate & gratia.* QVARTVS est Marc. 13. *De illo die nemo scit, neq; Angeli, neq; Filius, nisi solus Pater.* QVINTVS est Matth. 26. *Si possibile est, transeat calix iste; sed non quod ego volo, sed quod tu.* Videtur enim Dominus reuocare & corrigere priorem orationem suam. Et præterea vel sciebat Dominus, possibile fuisse vt transferretur calix, vel sciebat id fuisse impossibile; vel ignorabat, possibile ne esset, an impossibile. Si ignorabat, ignorans erat; si sciebat esse possibile, cur dubitabat? si sciebat esse impossibile, cur petebat? denique, nónne venerat pro genere humano moriturus? cur igitur mortem deprecabatur?

At Catholicorum cõmunis sententia semper fuit, Christi animam ab ipsa sua creatione repletam scientia & gratia, ita vt nihil postea didicerit, quod antea nesciret, nec vllam actionem fecerit, aut facere potuerit, quæ emendatione eguerit. Ita docent cum Magistro omnes Theologi in 3. dist. 13. & etiam omnes Patres, vt mox videbimus.

CAPVT II.

Probatur veritas ex Scripturis.

PRAVCIS igitur nobis demonstrandũ est, Christi animam ab ipsa sua creatione, sapiẽtia, & gratia plenissimam fuisse. Id quod Scripturarum testimoniis, Patrum doctrina, & argumentis ab ipsa ratione petitis probare conabimur. Habemus inprimis testimonium Isaiæ, c. 11. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius descendet, & requiescet super eum spiritus Do-*

mini, spiritus sapientiæ, &c. Quem locum de Christo omnes omnino intelligunt. & hoc idem significabant illa omnia loca, vbi dicitur Christus vnctus à Deo Spiritu sancto, vt Psal. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus, &c.* Et Isa. 61. *Spiritus Domini super me eo quod vnxerit.* Et Actor. 4. *Conuenerunt vere aduersus sanctum puerum tuum* IESVM *quem vnxisti.* Et Act. 10. *Vnxit eum Dominus Spiritu sancto, & virtute.*

Sed circa hæc loca est duplex difficultas. PRIMA, quia in nullo horum locorum habetur, quod ista vnctio sit facta in ipsa cõceptione, immò videtur facta anno XXX. quando super eum descendit Spiritus sanctus in specie columbæ, vt indicare videtur S. Hieronymus in comment. Isaiæ, cap. 61.

ALTERA difficultas est, quia licet constaret in ipsa conceptione fuisse Christum vnctũ Spiritu sancto, & repletum omnibus donis; tamen adhuc potuisset postea augeri sapientia & gratia. Nam Luc. 1. dicitur de Ioanne: *Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Et tamen omnes fatetur, illum auctum postea multis donis fuisse.

Respondeo ad PRIMAM difficultatem, istam vnctionem non potuisse fieri nisi in ipsa conceptione. PRIMO, quia verba Isaiæ hoc significant: *Egredietur,* inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, &c.* Coniũgit enim Isaias cum ipsa incarnatione, seu conceptione Christi ex Virgine (quid enim est aliud virga florens, quàm Virgo concipiens? fructus siquidem in arboribus partum, flos conceptum designat) descensum Spiritus sancti super Christum cum omni donorum suorum copia. Itaque super ipsum florem, id est super Christum hominem nondum natum, sed conceptum, Spiritus sanctus descendit, eumq; sapientia, intellectu, consilio, fortitudine, scientia, & pietate repleuit.

SECVNDO, quia si anno demum XXX. Dominus fuisset vnctus fuisset, non dixisset Angelus ad Pastores Luc. 2. *Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus.* Quis est Christus, nisi vnctus? iam tunc erat vnctus, & Christus vocari poterat, cùm ex Virgine nascebatur.

TERTIO, quia Ioan. 1. legimus: *Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre) plenũ gratiæ & veritatis.* Vbi illud, plenum

plenum gratiæ, cùm sit nominatiuus masculini generis in Græco textu, πλήρης, coniungi debet cum illa voce, *Verbũ*, Græcè λόγος, vt sensus sit, Verbum caro factum est plenum gratiæ, & veritatis. proinde hîc etiam cum incarnatione coniungitur plenitudo gratiæ.

QVARTO, quia si alio tempore, quàm in conceptione facta est vnctio, maximè in anno trigesimo factam dicamus necesse est, quando descendit super eum Spiritus sanctus. at tunc non est facta. Nam vt AVGVSTINVS dicit lib. 15. Trinit. cap 26. absurdissimum est dicere, Christum anno XXX. accepisse Spiritum sanctum, cùm eius præcursor acceperit in vtero matris suæ. Et præterea Luc. 2. Christus adhuc infans dicitur plenus, seu quòd implebatur sapientia, & quòd gratia Dei erat in illo. Non ergo exspectauit spiritum sapientiæ & gratiæ per annos XXX.

Neque obstat quod HIERONYMVS in cap. 61. Isaiæ dicit; Vnctionem Christi expletam anno eius XXX. Voluit enim Hieronymus dicere, Christum, qui fuerat vnctus in cõceptione sua inuisibiliter, fuisse vnctum in Baptismo visibiliter, id est, manifestatam tunc fuisse exteriore signo vnctionem, quam intus antea iam acceperat.

Ad SECVNDAM difficultatem respondeo. Licet Ioannes, & alij homines ita fuerint pleni initio, vt tamen adhuc potuerint proficere, tamen Christum non potuisse proficere; quia initio accepit gratiam sine mensura; alij verò acceperunt cum mensura. Nam de Christo dicit Ioannes cap. 1. *De plenitudine eius omnes accepimus.* Non enim secundum mensuram dat Deus spiritum, nimirum Filio suo. De aliis dicitur Ephes. 4. *Vnicuique nostrũm data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Vnde dicitur Ioannis vlt. *Domine tu omnia nosti.* Et Coloss. 2. *In quo sunt omnes thesauri scientiæ, & sapientiæ Dei.*

CAPVT III.

Idem probatur ex doctrina Patrum.

ACCEDANT nunc testimonia Patrum. EVSEBIVS lib. 10. demonstrat. Euangel. cap. vlt. exponens Psal. 21 ex illis verbis: *De ventre matris meæ Deus meus es tu*, deducit Christi animã in vtero Virginis perfectissimam cognitionem, & constantiam habuisse, immò & Deum vidisse, cui cognitioni nihil addi potest: *Cùm*, inquit, *adhuc intra cellam gestantis me in vtero laterẽ, te tamen Deum meum videbam, &c.* Et suprà: *Putabar, vt reliqui hominum infantes, imperfectus esse, & absq; vsu rationis, non autem eram talis, licet mihi ceteris hominibus simile esset corpus.*

AMBROSIVS lib. 5. de fide, cap. 8. proponit quorundam sententiam, qui dicebant, Christum vt Deum omnia scivisse, non autem vt hominem, quia scriptum sit, *Proficiebat sapiẽtia, &c.* Deinde refellit, dicens: *Hæc tamen alij dicant, ego autem multò magis arbitror, quòd Filius qui cum hominibus cõuersatus est, & hominem egit, & carnem suscepit, nostrũ assumpsit affectum, & nostra ignorantia nescire se diceret, non quod aliquid ipse nesciret, &c.* Gregorius NAZIANZENVS orat. in Basilium, parum à medio: *Proficiebat*, inquit, *sapientia, non vt incrementum aliquod acciperet, cùm ab initio Dominus gratia, sapientiaq; absolutus esset, sed quòd hæc hominibus ignaris paulatim apparerent.*

HIERONYMVS in cap. 11. Isaiæ dicit, in Christum ex MARIA conceptum descendisse Spiritũ sanctum non per partes vt in alios Sanctos: *Sed iuxta Euangelium Nazarenorum*, inquit, *descendit in eum omnis fons Spiritus sancti.* Et in c. 31. Hiere. in illud: *Mulier circundabit virum. Absq; viri semine, absq; vllo coitu*, inquit, *fœmina circũdabit virum gremio vteri, qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus & infantiã proficere videbitur sapientia & ætate: sed perfectus vir in vtero Virginis solitis mensibus continebitur.*

ATHANASIVS serm. 4. contra Arianos, vltra medium, simpliciter negat Christum in sapientia profecisse: *Ecce*, inquit, *ille homo, vt vulgus hominũ, am Deus humanitate, & carne*

carne indutus? Quod si vulgaris est homo, esto vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat. at istiusmodi est Samosatensis sententia, quã vos tanto animo, & ope foueris, &c. Verum est quidem Athanasium præcipuè loqui de Christo, qua Deus erat, cùm negat eum profeciſſe, tamen cùm solum admittit profectum, quoad externam demonstrationem sapientiæ, & simpliciter negat Christum interno profectu vllo modo actum esse; satis apertè significat, se loqui etiam de Christo, quà homo erat.

Avgvstinvs lib. 2. de pec. mer. & rem. cap. 29. *Quam*, inquit, *ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum est, vt habitaret in nobis: nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo paruulo fuerim suspicatus, quam videmus in paruulis.* Et infrà: *Sed quia in eo erat similitudo carnis peccati, mutationes ætatum perpeti voluit ab ipsa exorsus infantia, &c.* Vbi Augustinus solùm ætate concedit Christum profeciſſe, & mutationem passum, nõ autem in dotibus animæ. Et lib. 15. Trinit. cap. 26. absurdissimum iudicat, Christum accepisse Spiritum sanctũ alio tempore, quàm in ipsa conceptione.

Cyrillvs lib. 20. thesauri, cap. 7. apertè dicit, nihil additum Christo, etiamsi legamus eum profeciſſe sapientia, & gratia. Et lib. 1. in Ioan. cap. 17. *Quia magis eum*, inquit, *indies homines admirabantur, illorum potius de Iesu opinio, quàm illius perfecta crescebat gratia.* Gregorivs lib. 8. epist. 42. laudat Eulogium qui scripserat contra Agnoitas, & ipse etiam eam hæresim breuiter refellit. Sophronivs quoque in epist. ad Sergium, quæ legitur in VI. Synod. act. 11. damnat Themistium auctorem Agnoitarum.

Beda in hom. Domin. 1. post Epiphã. *Iuxta hominis*, inquit, *naturam proficiebat sapientia, non quidem ipse sapientior ex tempore existendo, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebat, sed eandem, qua plenus erat, sapientiam ceteris ex tempore ministrando, &c.* Damascenvs lib. 3. cap. 22. *Qui*, inquit, *proficere ipsum dicunt sapientia & gratia, & horum acceßionem additionemq; subinde suscipiẽtem, non secundum hypostasim adorant vnionem, &c.*

Bernardvs hom. 2. super Missus est: *Siue latens*, inquit, *vtero, siue vagiens in præsepio, siue iam grandiusculus in tem-*

plo, siue iam perfectæ ætatis docens in populo, aquè profectò plenus fuit Spiritu sancto, nec fuit hora in quacunque ætate sua, qua de plenitudine illa, quam in conceptione sui accepit in vtero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adiceretur. Vide quoq; Anselmum lib. 1. Cur Deus homo, & Theophylactum in 2. caput Lucæ.

CAPVT IV.

Idem probatur rationibus.

ADDAMVS POSTREMO argumẽta ex ratione petita. PRIMVM, Non esse vllo modo credibile, vt Verbum personaliter factus sit homo, & non simul effuderit in ipsa incarnatione in illam humanitatem omnia dona, quorum capax erat. Nam si fecit illam animam, animam suam propriam, ita vt verè dicatur, & sit anima Dei, quomodo verisimile est, non illam continuò sapientissimam reddidisse? Absurdum est enim, animam sapientiæ aliquando insipientem fuisse; & hoc est quod vrget DAMASCENVS, cùm ait, eos non credere incarnationem, qui credunt, illam animam paulatim profeciſſe.

SECVNDA RATIO, Sapientia & gratia Christo homini naturalis fuit, vt docet AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 40. non quidẽ quòd non fuerit à Deo animæ infusa, sed quia in Christo ab intrinseco principio, & per modum naturæ fluebat; siquidem ipse Christus seipsum gratia & sapientia replebat, id est, ex vna Christi natura in alteram hæc dona redundabant, ergo non accepit Christus illam sapientiam, vel gratiam post incarnationem, sed in ipsa incarnatione; nam ideo dicitur naturalis, quia statim & abundantissimè manauit.

TERTIA RATIO, Christus homo in incarnatione cœpit esse Filius Dei, ergo tunc debuit repleri omnibus donis. Nam Filius est hæres omnium bonorum paternorũ; necesse buit exspectare Christus successionem ex morte Patris, vt notum est. Et hæc esse videtur ratio CYRILLI lib. 1. in Ioannem, cap. 17. vbi dicit, Deum dedisse Christo omnem sapientiam & gratiam, quia Filius erat. Ceteris autem dedisse munera quædam, quia serui sunt, vt etiam legitur fecisse Abrahã,

Genes.

Genes. 25. qui filio Isaac dedit omnia sua adhuc viuens, filiis autem concubinarum largitus est munera.

QVARTA RATIO, Christus homo in ipsa incarnatione factus est caput, non solùm hominum, sed etiã Angelorum, vt omnes cõcedunt, ergo debuit tunc repleri sapientia, gratia, & ipsa etiam beatitudine. Nec enim conueniebat, vt caput esset minus ornatum, & minus sapiens, quàm sint membra.

QVINTA RATIO, Adam creatus est sapientissimus, vt ex eo colligitur, quod mox à creatione imposuit nomina omnibus animantibus, Genes. 2. ergo multò magis secundus Adam debuit in ipsa conceptione sapientissimus fieri.

CAPVT V.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

AD RATIONEM Agnoitarum & Caluinistarũ, quam proponit B. Gregorius, & non soluit, dicens se alio tempore soluturum, Respondeo, Christum accepisse duo quædam ex nostris rebus in incarnatione. PRIMO, naturam integrã cum omnibus quæ ad eius perfectionem pertinẽt. Nam, vt ait in Symbolo Athanasius: *Perfectus Deus est Christus & perfectus homo.* SECVNDO, accepit aliquos defectus consequentes naturam nostram corruptam, vt mortem, famem, sitim, &c. non tamen omnes defectus. Nam non accepit peccatum, fomitem, ignorantiam. cuius rei causa est, quoniam cùm defectus non pertineant ad essentiam, vel perfectionem naturæ assumptæ, ex eiusmodi defectibus non debuit accipere nisi illos, qui conducebant ad finem incarnationis, qui erat saluare homines. Iam verò moriendo & patiendo poterat mereri apud Deum, quia patientia virtus est: at verò fomes, peccatum, ignorantia non erant vtilia ad saluandos homines, sed potius noxia. Non enim peccatum peccato tolli potest, sicut morte mors occisa est.

Cùm igitur Scriptura docet, *Christum debuisse assimilari fratribus per omnia absque peccato*, Hebr. 2. & 4. non oportet inde colligere, assimilari etiam debuisse in ignorantia,

quæ

quæ non est peccatum, & tamen est in nobis. Nam cùm excipitur peccatum, per illas voces, *absq; peccato*, intelliguntur excepta non solùm peccata, sed etiã omnes illi defectus, qui non erant vtiles redemptioni. Et cùm dicitur; *Per omnia assimilari*, nomine *omnium*, intelliguntur omnia, quæ ad perfectionem naturæ pertinent, vel ad redemptionem conducunt. Alioqui si omnia deberent esse in Christo, quæ sunt in nobis, non debuisset concipi de Spiritu sancto, nec nasci ex Virgine, nec in infantia impleri sapientia, nec carere rebellione partis inferioris, immò etiam oportuisset eum febri, podagra, ceterisque morbis afflictari.

Adde, quòd nusquam habetur illa sententia, vt ab eis citatur. Nam Hebr. 2. sic legimus: *Debuit per omnia fratribus assimilari*. sed non habetur hoc loco, excepto peccato. & sensus est, Debuit assimilari per omnia, quæ ad naturam pertinent. Hebr. 4. legimus: *Tentatus per omnia pro similitudine, absq; peccato*. Et sensus est, Tentatus fuit Christus omnibus modis, id est, expertus est omnia mala, quæ solent homines perpeti, in corpore, in anima, in honore, in facultatibus, in amicis, & consanguineis: & tamen nulla harum tẽtationum eum ad peccatum vnquam adduxit.

IAM verò ad alterum Scripturæ testimonium, cuius tota vis posita est in illa voce Græca, πληρούμενος. Respondeo PRIMO, illud πληρούμενος, aliquando significare redundas, quod est idẽ quod πλήρης, & hanc significationem sequutus est noster interpres, qui vertit, *plenus*.

SECVNDO dico, si legamus passiuè, implebatur, sensum hunc esse, quòd sapientia tam increata, quàm creata, quæ in ipso erat, replebantur indies magis organa corporea, & mouebantur, atque aptabantur ad opera excellẽtiora facienda. Quem sensum indicat ATHANASIVS ser. 4. contra Arianos, & quadrat hic sensus valde contextui. Puer enim crescebat corpore, & roborabatur spiritu, non extrinsecùs aduenientе, sed qui in ipso erat, vt opera perfectiora faceret, & pariter implebatur sapientia non aliunde adscita, sed ea, quæ in ipso erat, diffundente se, & possidente omnia membra, & omnes sensus. Vnde sequitur: *Et gratia Dei erat in illo*; non ait, Acquisiuit gratiam, sed gratia erat in illo, eum fouens & dirigens.

gens. Sicut ergo in ipsa conceptione, Spiritus & sapientia repleuit illud corpusculum, tanquam paruum templum suũ, ita postea crescente illo templo, quodammodo se extendebat spiritus, & totum replebat.

TERTIO, idem etiam dici posset, quòd replebatur sapiẽtia acquisita per experimentum proprium; tametsi enim nihil ignoraret theoricè, cùm haberet infusam scientiam omnium rerum; tamen practicè ignorabat illa omnia, quæ non fuerat expertus. Quomodo Paulus dicit, eum didicisse obedientiam per ea, quę passus est, Heb. 5. Et hæc videtur expositio B. AMBROSII libro de incarnationis Domin. Sacramẽto, cap. 7. vbi dicit, Christum habuisse naturam humanam initiò perfectam, & tamen sensu humano profeciſſe.

RESTAT TERTIVM Scripturæ testimonium ex cap. 2. Lucæ: *Iesus autem proficiebat sapientia, ætate, & gratia.* Sed est certa & communis expositio eorum Patrum, quos suprà citauimus, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli, Damasceni, Theophylacti, Bedę, Anselmi, Bernardi, & aliorum, quòd Christus profecerit sapiẽtia & gratia, opinione hominum, quibus indies magis aperiebat sapientiam suam. Quomodo Sol, quò magis ascendit versus medium cœlum, tantò magis dicitur proficere in lumine & calore, non quòd in se fiat lucidior, & calidior, sed quia magis apparet eius virtus.

Addit DAMASCENVS loco notato, quòd sicut Episcopus dicitur proficere in Ecclesia sua suis concionibus, quando populus proficit, & Doctor in schola dicitur proficere, quando doctos reddit auditores; ita etiam Christus dici potest profeciſſe, quia fecit alios proficere.

Sed instat CALVINVS, nam Lucas dicit, Christum profeciſſe apud Deum & homines; at non profecit in opinione Dei, nec fecit proficere Deum. RESPONDEO, illud, *Apud Deum & homines*, debere coniungi cum profectu in gratia, nõ cum profectu in sapientia vel ætate. Non enim solemus dicere, aliquem profeciſſe sapientia, vel ætate apud Deum & homines. Nam sunt absolutæ res, sapientia & ætas, nec ab alio pendent. At rectiſſimè dicimus, aliquem proficere in gratia apud alios, quibus indies fit gratior.

Christus igitur dicitur gratia apud Deum & homines profeciſſe, quia quotidie magis diligebatur ab hominibus,

bus, & recipiebat signa beneuolentiæ Dei; siue, quod est idē, crescebat quotidie in externis signis beneuolentiæ Dei & hominum, sicut de Samuele dicitur 1. Regum 2. *Puer autem proficiebat, & crescebat, & placebat tam Deo, quàm hominibus.*

Præterea proficiebat apud homines sapientia, quatenus, vt dictum est, multiplicando opera sapientiæ, faciebat alios proficere, & ipse etiam quotidie sapientior apparebat. Praeterea secundò, per opera plena sapientiæ & gratiæ, quæ edebat, verè proficiebat sapientia & gratia apud Deum & homines, quia faciebat opera dignissima, & maximè meritoria tam iudicio Dei, quàm hominum.

Iam de QVARTO Scripturæ testimonio variè sentiunt Patres. Ambrosius libro 5. de fide, cap. 8. & Hieronymus in cap. 24. Matth. suspicantur illud *(Neque Filius)* additum ab Arianis, eò quòd non habeatur in omnibus Græcis codicibus. tamen quia Marc. 13. in omnibus habetur, aliter respondendum est.

PRIMA sit expositio GREGORII lib. 4. epist. 42. ad Eulogium, vbi approbat Eulogij sententiam, quòd Christus dicatur nescire diem illum, non in persona sua, sed in persona Ecclesiæ. Multa enim, quæ dicuntur de Christo, attribuntur de corpore, non de capite; contra hoc tamen posset obiici, quia tunc non debuisset Dominus dicere *(Neque Angeli, neque Filius)* nam cùm Angeli contineantur etiam in corpore Christi, quòd est Ecclesia; satis erat dicere, Filius non nouit. Et fortasse propterea Gregorius alias duas expositiones addidit, quia videlicet hæc prima non omnino satisfacere videbatur.

SECVNDA expositio eiusdem Gregorij ibidem, necnon Ambrosij in caput 17. Lucæ, Nazianzeni orat. 4. de Theologia, & Cyrilli lib. 9. thesauri, cap. 4. est, quòd Christus homo dicatur nescire eum diem, quia non sciebat vt homo, id est, humana scientia, sed diuina reuelatione, seu infusione, sed non videtur planè id etiam satisfacere. Nam Apostoli cupiebant à Christo discere illum diem; ipse verò respondit, se non scire, ac propterea etiam non posse docere. at si sciebat diuina reuelatione, certè poterat docere.

TERTIA expositio est Epiphanij in Ancorato, & Chry-

Chrysostomi homil. de Trinit. tom. 3. & Bernardi lib. de duodecim gradibus humilitat. quòd dicatur nescire, quia nõ sciebat practicè; quomodo Adam dicebatur ante peccatum nõ scire bonum & malum. Pater autem dicatur scire, quia practicè scit, quandoquidem omne iudicium dedit Filio, & ipse quodammodo iam iudicauit. Sed neque hæc videtur admodum quadrare. nam Apostoli non cupiebant scire practicè, sed theoricè. ac proinde ad rem non pertinebat, siue sciret Dominus practicè eam diem, siue non sciret.

Est igitur POSTREMA expositio eiusdem S. GREGORII loco notato, necnon Ambrosij lib. 5. de fide, cap. 8. Hieronymi, Chrysostomi, Theophylacti in cap. 24. Matthæi, Basilij lib. 4. in Eunomium, & Augustini lib. 1. de Genesi, contra Manichæos, cap. 22. & lib. 1. Trinit. cap. 12. quòd Filius dicatur nescire, quia non sciebat ad dicendum aliis. & quia eos nescientes faciebat. Quæ quidem explicatio est ad propositum huius loci. Vult enim Dominus reddere causſam, cur non manifestet eum diem, & dicit causſam esse, quia nõ scit, id est, non didicit hoc à Patre, vt reuelaret aliis, sed vt sibi secretum hoc seruaret.

Præterea Scriptura passim ita loquitur, vt Genes. 22. *Nunc cognoui, quòd timeas Deum*, id est, nunc ostendi tibi, & aliis quantum me colas. Ioan. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci vobis*. Et tamen non omnia simpliciter eis indicauerat. Nam cap. 16. ait: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò*. Dixerat ergo illis, quæcunque audiuerat à Patre ad dicendum illis. Ita igitur hoc loco dicit se non scire, nisi quæ sciebat, vt illis diceret.

Sed contrà obiicit CALVINVS; nam cùm Christus dicat; Nemo scit neque Angeli, neque Filius, si illud (*Neq; Filius*) sic intelligatur, quòd Filius scit quidem, sed non ad dicendum, ergo etiam de Angelis dici poterit, illos quidem scire, sed non ad dicendum. PRAETEREA posset obiici; nam cùm dicimus, Filium non scire ad dicendum, vel intelligendum est, non scire ad dicẽdum vlli, vel non scire ad dicendũ Apostolis. Si primum, falsum est Filium nõ scire ad dicendũ, nam dixit Spiritui sancto. Si secũdum, falsa est illa exceptio, nisi solus Pater: nam nec Pater sciebat ad dicendũ Apostolis.

Respon-

Respondeo ad PRIMAM obiectionem, ex verbis Domini habetur, nec Angelos, nec Filium scire ad dicendum. Vtrum autem alio modo sciant, hîc non explicatur. Sed tamen scimus aliunde Christum scire, tum quia ipse est Iudex constitutus, tum etiam, *Quia in eo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei.* Coloss. 2. De Angelis verò credimus, eos non scire vllo modo, tum quia non est eis necessaria hæc cognitio, tum etiam, quia nusquam legimus Angelos omnia nosse.

Ad SECVNDAM dico, Filium non scire ad dicendum vlli omnino, sed intelligo de Filio, vt homo est, quomodo non fecit scire Spiritum sanctum. Solus autem Pater dicitur scire, quia fecit scire Christum hominem, vt AVGVSTINVS dicit lib. 1. de Genesi, contra Manichæos, cap. 22. quod autem conuenit Patri, conuenit etiam aliis personis, quæ sunt eiusdem naturæ. Itaque idem est ac si dixisset, Nemo scit nisi Deus.

Ad VLTIMAM Scripturam dico, Impiam esse blasphemiam, quòd Christus sine spiritu orauerit, aut correxerit, aut reuocauerit orationem suam. Nam de eo scriptum est: *Qui peccatum non fecit.* 1. Petri 7. Et: *Qui peccatum non nouit,* 2 Corinth. 5. Et Patres passim docent, Christum non solùm nõ peccâsse, sed nec peccare potuisse. Vide Athanasium orat. 2. contra Arianos, Cyrillũ lib. 10. in Ioan. cap. 11. & Augustinum in Enchirid. cap. 36. & 40. & alios.

AT Scriptura ait, illũ dixisse: *Pater, si possibile est.* Vel sciebat igitur vtrum esset possibile, vel non sciebat. Si non sciebat, ergo aliquid ignorabat. Si sciebat esse possibile, quare dubitando loquitur? Si sciebat esse impossibile, quare petit? PRAETEREA cùm dicit: *Transfer calicẽ hunc,* videtur repugnâsse rectæ rationi, & voluntati Patris; nam ad hoc venerat vt pateretur. DENIQVE cùm addit: *Non mea, sed tua voluntas fiat,* videtur apertè emendare quod prius petierat.

RESPONDEO, illud: *Si possibile est,* significare, si placet tibi. Sciebat enim, Deo nihil esse impossibile, sed petit, quia possibile secundum Dei beneplacitum, & patet hoc ex aliis Euangelistis. Nam quod ait Matth. 26 *Si possibile est,* dicit Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt.* Et Luc. 22. *Pater, si vis, transfer, &c.* Dicit autem; *Si vis,* non quòd ignoret Patrem

nolle, sed vt ostendat affectum naturalem suæ voluntatis, ad fugiendam mortem, coniunctum cum omni subiectione ad paternam voluntatem. Est enim ac si diceret, Volo vt nō fiat quod volo, id est, volo voluntate deliberata, quæ respicit obiectum cum omnibus circumstantiis, vt non fiat id quod ego volo voluntate naturali, quæ refertur in obiectum secūdum se tantùm consideratum. Neque sunt contrariæ hę voluntates; nam non sunt circa idem eodem modo considerātum. Et præterea vna est potius velleitas, quàm voluntas.

DICES, quare Christus orando voluit exprimere illam voluntatem naturalem, quam sciebat non implendam? RESPONDEO cum Chrysostomo in hunc locum, vt ostenderet se esse verum hominem, & verè doluisse, ac passum, & mortuum esse. Si enim cùm tam sæpe expresserit naturales affectus, adhuc plurimi fuerunt hęretici negantes Christi veram carnem & passionem, quid fieret si nullum talem affectum ostendisset?

Præterea voluit hoc exprimere, vt doceret nos non ægrè ferre cùm nō impetramus à Deo id quod petimus: Christus enim in hac oratione partim fuit auditus, partim non auditus. Auditus fuit in eo, quod absolutè petebat, iuxta illud Ioan. 11. *Sciebam quia semper me audis.* Non fuit autem auditus in eo quod petiit ex naturali affectu, iuxta illud Psalm. 21. *Clamabo per diem, & non exaudies.*

CAPVT VI.

Proponitur quæstio secunda, quæ est de descensu ad inferos.

QVAERITVR II. An & quomodo Christus ad inferos descenderit. Ac primùm omnes conueniunt, quòd Christus aliquo modo ad inferos descenderit. Nam & Scripturæ passim hoc docent, vt Actor. 2. *Non derelinques animam meam in inferno.* Et Ephes. 4. *Descendit ad inferiores partes terræ.* Et præterea in Symbolo Apostolico legimus: *Descendit ad inferos.*

Est autem obseruandum, hanc particulam olim non fuisse in Symbolo apud omnes Ecclesias. Nam Irenæus lib. 1. cap. 2. Origenes initio librorum περὶ ἀρχῶν, id est, de principiis, & Tertullianus initio librorum contra Praxeam, & libro de velandis virginibus, explicant regulam fidei ab Apostolis traditam, & non meminerunt huius particulæ, sed a sepultura transeunt ad Resurrectionem. Item Augustinus libro de Fide & Symbolo, & quatuor libris de Symbolo ad Catechumenos, non meminit huius partis, cùm totũ Symbolum quinquies exponat.

RVFFINVS in explicatione legit & explicat hanc particulam, sed monet, non haberi in Symbolo Romanæ Ecclesiæ, nec apud Orientales, tamen implicitè contineri in articulo de sepultura, quia sicut corpus descendit ad locum corporum, ita anima ad locum animarum. Porrò CYRILLVS catech. 4. & 14. & Chrysostomus homil. 1. de Symbolo, legunt, & exponunt hanc particulam, & hoc tempore habetur vbique. Et ita etiam legunt Catechismus Lutheri maior & minor, item Catechismus Caluini, Brentij & aliorum. Ita quoque legunt CENTVRIATORES Cent. 1. libro 2. cap. 4. & Petrus Martyr in libello de Symbolo. Imò CALVINVS lib. 2. Institut. cap. 16. § 8. dicit hunc articulum in præcipuis habendum esse.

Pari ratione in Symbolo Nicæno hæc particula non habetur; in Symbolo Athanasij habetur, & cùm hæc Symbola inter se non pugnent, certum est, saltem implicitè hanc particulam deesse non posse. Vnde ANSELMVS in libro de processione Spiritus sancti, dicit, hunc articulum non esse in Symbolo Nicæno, & tamen recipi summo consensu ab omnibus Ecclesiis Orientis & Occidentis.

At quæstio tota est de explicatione huius articuli. Quatuor autem inuenio expositiones aduersariorum, de quibus ordine disputandum est.

CAPVT

CAPVT VII.

Quod descendere ad inferos, non sit omnino extingui.

PRIMA sententia est, quod descendere ad inferos sit penitus interire & extingui. BRENTIVS in Catechismo anni M. D. LI. dicit, descendere ad inferos, esse penitus interire. Et in caput 2. Actor. introducit Christum sic loquentem: *Descendam in infernum, sentiam dolores inferni, & planè periisse videbor.*

Item CALVINVS in psychopannychia volens probare, animas iustorum post discessum à corpore non dormire, id est, non extingui, vt quidam Anabaptistæ aiunt, quos in toto libro refellit: probat ex anima Christi, quæ post separationem à corpore non est extincta; nec absorpta à morte, sed immortalis mansit. Ex hoc dicit significari illis verbis Actor. 2. *Non derelinques animam in inferno. Hæc nobis*, inquit, *certissimam fidem faciunt, Christum extingui morte non potuisse, etiam secundum hominem. Vera mors fuit corporis & animæ solutio; Ceterùm anima vitam suam nunquam perdidit, quæ Patri commendata, non poterat non salua esse. Id volunt verba ex concione Petri, quibus affirmat, impossibile fuisse, teneri ipsum à morte, vt Scriptura impleretur, quoniam non derelinques animam meam in inferno. Nam anima eius diuina virtute suffulta est, ne in perditionem rueret, & corpus eius in sepulcro seruatum ad resurrectionem, &c.*

Videtur certè hoc loco Caluinus, per infernum intelligere perfectam extinctionem animæ. Probat enim, animam Christi in morte corporis non fuisse extinctam, quia anima eius non fuit absorpta ab inferno. Quid igitur est Caluino, absorberi ab inferno, nisi animã penitus extingui? Sed paulò pòst id ipsum clarius declarat. sic enim ait: *Præbet & nobis aliud argumentum immortalitatis animæ suæ, cùm Ionam triduo immersum in ventre ceti, mortis suæ typum constituit. Venter ille mors est, animam igitur saluam in morte habuit.* Et infrà probat ex sacrificio Isaac: *Quid est*, inquit, *quòd*

Isaac non moritur, nisi quia, quod proprium est hominis, immortale Christus præstitit, hoc est, animam? Aries verò animal irrationale, qui in eius locum ad mortem subsituitur, corpus est.

Hæc sententia non eget refutatione, nam est fundamentum Atheismi. Si enim Christus, quia diuinitate suffultus erat, animam immortalem retinuit in morte corporis, ergo ceteri homines, qui nõ sunt suffulti Diuinitate, in morte penitus extinguuntur: Non igitur anima humana est immortalis.

DICET fortasse, pios non extingui in morte, quia pro se & pro suis Christus mortem vicit. Ergo saltem omnes impij extinguuntur penitus. & hoc est descendere in infernum. NEGAT id in fine libri Caluinus, vbi asserit, etiam impios viuere post mortem, licet in pœnis. At hoc non bene cohæret cum superioribus. aut enim ipse non bene probat, Christi animam mansisse immortalem ex eo, quòd Diuinitati coniuncta, non est permissa ruere in infernum, aut certè sequitur, animas impiorũ, quæ in infernum ruunt, planè extingui. Præterea S. Petrus, Act. 2. non dixit, Christi animam non fuisse in inferno, sed non ibi longo tempore relictam. Et in Symbolo nónne legimus: *Descendit ad inferos*? ergo si descendere ad inferos est interire, etiam Christi anima interiit, licet postea fuerit excitata. at hoc ipsum est, quod volunt Anabaptistæ. Igitur Caluini sententia & seipsam destruit, & atheismo viam aperit.

CAPVT VIII.

CHRISTVM non pertulisse pœnas damnatorum.

ALTERA sententia est eiusdem Caluini libro 2. Institut. cap. 16. §. 8. 9. 10. 11. & 12. in Catechismo paruo; in psychopannychia, & in harmonia Euangelica ad caput 27. Matthæi, vbi docet, Christum dici descendisse ad inferos, quia passus est dolores animarum damnatarum.

Vt autem id faciliùs intelligatur, quædam annotanda sunt

sunt. Ac PRIMVM obseruandum est apud Caluinum, nullum esse locum subterraneum pro impiis, nec purgatorium, nec etiam limbum Patrum. Nam lib. 2. Instit. cap. 16. §. 9. dicit, esse pueriles fabulas ista omnia; de qua re paulò pòst tractabimus. In libro autem 3. Instit. cap. vlt. & in psychopannychia docet, nihil esse aliud, pœnas damnatorum, quàm terrorem, & anxietatem conscientiæ cogitantis, Deum sibi esse iratum & infestum.

NOTA SECVNDO, Christum secundum Caluinum, descendisse ad inferos, quia apprehendit Deum tanquam sibi iratum, & infensum propter nos, & ex metu salutis propriæ amittendæ, incredibilem anxietatem animi passus est, qualem pateretur, qui sciret se in æternum esse periturum. Vnde etiam verba desperationis eum protulisse affirmat lib. 2. Instit. cap. 16. §. 10. *Diros in anima cruciatus*, inquit, *damnati ac perditi hominis pertulit*. Et §. 11. dicit, eum non fuisse securum de salute. *Christus ergo*, inquit, *cum lacrymis & clamore valido orans, à metu suo exauditur: non vt à morte sit immunis, sed ne absorbeatur vt peccator; quia illic personam nostram gerebat. Et certè nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quàm sentire te à Deo derelictum, & alienatum, & cùm inuocaueris, non exaudiri: perinde ac si in tuam perniciem ipse conspirâsset.* Et infrà: *Ita cum Diaboli potestate, cum mortis horrore, cum inferorum doloribus manum conserendo factum est, vt referret de illis victoriam.* Et §. 12. *Hic*, inquit, *nebulones quidam, licet indocti, malitia tamen magis, quàm insciti impulsi clamitant, me atrocem facere Christo iniuriam, quia minimè consentaneum fuerit, eum de anima salute timere, &c.* Itē in harmonia explicans 27. cap. Matthæi, dicit, Christum non quidem desperâsse, tamen emisisse vocē desperationis, cùm ait: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?*

NOTA TERTIO, secundum Caluinum Christum cœpisse versari in inferno, illa hora, qua in horto cœpit contristari, & orare. Deinde profundius descendisse, quando in cruce clamauit; *Deus, Deus meus, &c.* Denique profundissimè, quando coram Dei tribunali comparuit tanquam reus æternæ mortis, & seueriſſimum iudicium irati Dei sustinuit. Ita docet lib. 2. Institut. cap. 16. §. 12. *Si nunc*, inquit,

roget quispiam, an tunc descenderit Christus ad inferos, cùm mortem deprecatus est: respondeo, hoc fuisse exordium, vnde colligi potest, quàm diros & horribiles cruciatus perpessus fuerit, cùm se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostra caussa. Hæc ille. Et quamuis nõ apertè dicat, quamdiu fuerit in inferno, tamen innuit fuisse vsque ad resurrectionem.

NOTA QVARTO, Caluinum tribuere huic pœnæ infernali totam ferè nostram redemptionem, ita vt sine hoc descensu ad inferos mors in cruce non fuerit futura vllius pretij. Ita enim loquitur libro secundo Institut. cap. 16. §. 10. *Nihil*, inquit, *actum erat, si corporea tantùm morte defunctus fuisset Christus. Sed operæ simul pretium erat, vt diuinæ vltionis seueritatem sentiret.* Et infrà: *Vnde etiam eum oportuit cum inferorum copiis, aternæq; mortis horrore, quasi cõsertis manibus luctari.* Similia repetit, & fusiùs in cap. 7. Matthæi.

Hæc est Caluini sententia, quam videntur etiam expressè sequi Melanchthon & Brentius. Siquidem MELANCHTHON in Locis, capite de Filio, bis dicit, Christum luctatum grauissimè cum tentatione de abiectione. BRENTIUS in cap. 2. Actor. dicit, Christum passum esse dolores infernos. Et in libro de Christi maiestate, in secunda parte, vbi agit de descensione, nihil aliud ferè docet, quàm inferos non esse tantum aliquem locum, sed statum damnatorum. Immò addit, vbique esse inferos, vbi sunt impij, qui tentantur de æterna sua damnatione.

Et hinc tandem processit illa incredibilis blasphemia cuiusdam apostatæ, cuius meminit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri, & Laurentius Surius in historia anni M. D. XXVII. qui asseruit, Christum desperâsse, & esse damnatum: & fortè in pœnam huius peccati Caluinus in morte desperauit, & maledixit diei, quo libros scribere cœpit, vt de eius vita legimus, cap. 22. *Dæmonibus*, inquit auctor, *exacerbatis, iurans, execrans, & blasphemans miserè expirauit. Cuius illi testimonium perhibuere, qui decumbenti ad extremum vsque halitum ministrarunt. Immò hoc etiam, quo diem atque horam detestatus sit, & execratus, quam studiis, vel scriptionibus impendisset.* Hæc Historicus

mus Hermes Bolsec, medicus Lugdunensis, qui Caluini vitam scripsit.

Refellitur hæc noua & inaudita impietas. PRIMO, quia Scripturæ totam salutem nostram tribuũt sanguini & morti corporali ipsius Christi, & post mortem corporalem nullam vlterius pœnam agnoscunt. Philip. 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod Deus exaltauit illum, &c.*

Vides, hîc nullam mentionem fieri inferorum, sed obedientiæ vsq; ad mortem omnia tribui; & mox subiungi exaltationem. Item Psalm. 21. & Isa. 53. describuntur sigillatim omnes Christi afflictiones: nulla autem mentio inferni. Matth. 20. Marc. 10. Luc. 18. prædicit Dominus Apostolis passionem suam, & nominat flagella, sputa, crucem, mortem; & subiungit continuò: *Et tertia die resurget.* Et vbi, quæso, reliquit dolores damnatorum, & cruciatus gehennæ? Rom 5. *Commendat autem caritatem suam in nobis, quia cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Ephes. 1. *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius.* Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt.* Hebr. 9. *Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.* 1. Petr. 1. *Non corruptibilibus, auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati & incõtaminati Christi.* 1. Ioan. 1. *Sanguis eius emundat nos ab omni peccato.* Denique Apocalyp. 5. *Sancti clamant in cœlo; Redemisti nos Domine Deus in sanguine tuo, &c.*

Vide ergo, quàm sit verum quod dicit CALVINVS, corporali morte Christum nihil egisse, sed inferni doloribus; cùm Scripturæ passim inculcent, nos Christi morte redemptos, dolorum autem inferni ne meminerunt quidem. nam quæ loca pro se Caluinus adducit, paulò pòst demonstrabimus, nihil ad rem propositam facere.

SECVNDO, probatur ex circumstantiis passionis Christi; Nam si ab oratione illa in horto, vsque ad resurrectionem Christus fuit in inferno, & Deum, vt sibi aduersum & iratum apprehendebat, & non erat securus de sua salute, quomodo tam audacter dicebat Caiphæ: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cœli?* Item Pilato: *Re-*

gnum meum non est de hoc mundo? Item; Quomodo orat Patrem pro crucifixoribus suis? Quomodo promittit latroni paradisum? Quomodo Patri animā suam cōmendat? Certè hæc non sunt signa diffidētis de benevolentia Patris, multò minùs desperantis, aut metuentis de salute propria.

TERTIO probatur, quia si redempti essemus per infernales pœnas Christi, deberent figuræ præcessisse, deberet etiam aliquod Sacramentum exstare in memoriam tanti beneficij, vt est Eucharistia in memoriam passionis. Item Ecclesia deberet celebrare memoriam huius beneficij, vt celebrat memoriam natalis Domini, passionis, mortis, resurrectionis. Item deberet depingi Christus in igne gehennæ in medio damnatorum, vt pingi solet in cruce inter duos latrones. at nihil tale videmus fieri, aut legimus vnquam factum; ergo Ecclesia vel semper fuit ingratissima, vel figmenta sunt quæ docet Caluinus.

QVARTO, omnes Patres, qui descensum Christi ad inferos describunt, describunt vt descensum victoris & triumphatoris, non vt rei, nec vllo modo iudicant Christum aliquid passum in inferno. CYRILLVS catech. 14. *Exterrita est mors*, inquit, *videns nouum quendam descendentem in infernum vinculis, quæ illic sunt, non ligatum. Quale casum, ô portæ inferi, hunc videntes exhorruistis? Quis insuetum vos cæpit timor?*

AMBROSIVS lib. de mysterio Paschæ, cap. 4. *Expers peccati Christus cùm ad tartari ima descenderet, seras inferni, ianuasq; confringens, vinctas peccato animas mortis damnatione destructa, à Diaboli faucibus reuocauit ad vitam, atq; ita diuinus triumphus æternis characteribus est conscriptus.* Similia habent HILARIVS lib. 10. de Trinit. Augustinus epist. 99. ad Euod. Chrysostomus, Eusebius Emissenus, & alij in homiliis de Paschate. Procul igitur à doctrina Patrum abest Caluini sententia, quæ Christum non victorem, sed reum ad inferos demittit.

QVINTO, fundamentum Caluini est falsum, quòd videlicet esse in inferno, nihil sit aliud, quàm timere Deum iratum. Nam ista est hæresis damnata in Origene, teste Hieronymo, in epistola ad Auitum. Præterea inde sequeretur, multos hîc viuentes iam esse in inferno, & esse damnatos, quod certè

certè repugnat statui huius vitæ. Quàm multi enim in hac vita reperiuntur, qui certò sibi persuadent, Deum se habere iratum? Quàm multi qui de salute æterna desperare incipiunt? Num igitur illi omnes iam apud inferos degunt? Quid est hoc aliud, quàm inferos omnino negare, & atheismo viã munire? Denique ostendemus paulò pòst, veros inferos esse loca subterranea.

SEXTO, si Christus emisit verba desperationis, certè videtur grauissimè peccasse; quomodo autem per peccatum nos à peccato redimere potuit?

Respondet CALVINVS, Christum emisisse verba desperationis, & timuisse de sua salute, quantum ad sensum carnis, tamen nunquam fuisse destitutum fide, & spe in Deum, quæ illum erigebat contra tentationes desperationis. Nam etsi dixit; *Vt quid dereliquisti me*, quæ sunt verba desperationis, tamen etiam dixit; *Deus meus, Deus meus*, quæ sunt verba fidei & spei. Hæc enim sunt eius verba in cap. 27. Matth. *Sed absurdum videtur, Christo elapsam esse desperationis vocem. Solutio facilis est, quanquam sensus carnis exitium apprehenderet, fixam tamen stetisse fidem eius in corde.* Et infrà: *Quod satis clarè patet ex duobus querimoniæ membris. Nam antequam tentationem exprimat, præfatur se ad Deum confugere, tanquam Deum suum.* Et infrà: *Cum desperatione*, inquit, *luctatus est; non fuit tamen victus.*

At contrà. PRIMO, Christus verè pertulit statum damnatorum secundum Caluinum. Hæc enim sunt verba eius lib. 2. cap. 16. §. 10. *Diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit.* Et ibidem: *Significat*, inquit, *Prophetа in locum sceleratorum sponsorẽ, ac vadem, adeoq; instar rei summissum, qui dependeret, ac persolueret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas, vno hoc dunt axat excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri.* Et in Catechismo paruo, in expositione huius articuli, dicit, hoc interfuisse inter damnatos & Christum, quòd illi perpetuò, iste ad breue tempus pœnas sustinuit.

At pœna damnatorum includit essentialiter desperationem salutis, sicut felicitas includit certitudinem salutis nunquam amittendæ. Spes autem cum desperatione consistere non potest, ergo Christus vel simpliciter desperauit, vel verè

non pertulit pœnas damnatorum, & proinde secundum Caluinum, non verè nos liberauit.

Præterea, quando Christus emisit verba desperationis, vt Caluinus dicit in cap. Matth. 27. vel emisit deliberata voluntate, vel non. Si primum, ergo verè desperauit, & peccauit. Si secundum, ergo in Christo fuit inordinatio passionum, quandoquidem potuit metus præuenire rationem, & extorquere vocem desperationis inuita voluntate. At hoc est contra ipsum Caluinum, qui lib. 2. Instit. cap. 16. §. 12. dicit, Christi naturam fuisse perfectã, & nullam in eo fuisse passionum inordinationem.

Præterea, quomodo potest vel cogitari, vt in eadem sententia, prima pars sit deliberata, secunda indeliberata? At in illa sententia: *Deus meus, quare dereliquisti me.* Illa verba *(Deus meus)* sunt verba fidei & deliberata secundum Caluinum, quomodo ergo sequentia *(Quare me dereliquisti)* possunt esse verba desperationis indeliberata? An Christus tam imperfectus & inconstans fuit, vt nõ posset ex fide quatuor verba cõtinuare? *At*, inquit, *vis doloris extorsit.* Et nunquid non dolebat, quando dixit, *Deus meus?* cur ergo etiam ista non sunt extorta?

Adde, quod idem Caluinus in commentario Psalm. 22. dicit, ista verba *(Deus meus)* esse correctionem illorum, *Quare me dereliquisti.* At quis vnquam audiuit correctionem præponi errori? Nonne correctio sequi debet errorem? Non igitur illa verba exciderunt indeliberatè, & proinde deliberatè Dominus desperauit, si vllo modo desperauit. Audeat igitur Caluinus, & ad cetera sua peruersa dogmata adiungat etiam hoc; & Agno Dei, qui tulit peccata mundi, non solum peccatum, sed etiam maximum peccatorum tribuat.

Deniq; Christus, Caluini sententia, dubitauit de sua salute, quando ad inferos descendit, vt suprà ostendimus ex lib. 2. Instit. cap. 16. §. 12. At idem Caluinus lib. 3. Instit. cap. 2. §. 15. docet, dubitare de sua salute esse peccatum contra virtutem fidei, ergo Christus contra fidem peccauit. Respondebit, in Christo non fuisse dubitationẽ deliberatam, sed immissam a Diabolo per tentationem. Sic enim ipse respondit in eodem lib. 3. cap. 2. §. 17. de fidelibus, quos dicit cum fide pati dubitationum tentationes.

At

At ibidem §.18. idem Caluinus asserit, has dubitationes, licet non extinguant fidem, tamen oriri ex imperfectione fidei, quæ cùm non plenè replet & occupat nos, non etiã perfectè curat ab omni diffidentiæ morbo, ergo saltem cogetur Christo tribuere fidem imperfectam, & diffidentiæ morbũ. quandoquidem illi tribuit dubitationem de propria salute. En igitur quàm bene pugnat Caluinus pro gloria Christi, quando non solùm non tribuit illi beatitudinem cum Catholicis, sed ne perfectam quidem fidem cum Lutheranis. Sed argumenta eius videmus.

PRIMVM argumentum sumit ex Isaia, cap. 53. vbi dicitur Christus à Deo percussus; Hinc enim colligit, Deum iratum « & infensum sibi Christum sustinuisse.

Respondeo PRIMO, Christum dici percussum à Patre, nõ « quia Pater illum oderit, sed quia permisit occidi pro nobis, vt explicat Apostolus Rom. 8. *Proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quodmodo, quando Abraam filium suum immolare voluit, vt Deo obediret, nec filium oderat, nec filius putabat se odio haberi, sed intelligebat id fieri ad obedientiam Deo præstandam, sine vlla ira, vel odio erga se. Dico SECVNDO, istam percussionẽ à Hieronymo, & omnibus aliis expositoribus referri ad solã mortem temporalem, non ad pœnas gehennæ, de quibus nullus veterum somniauit, cùm de passione Christi ageret. Dico TERTIO, figmentum esse Caluini, omnes qui percutiuntur à Deo irato, pati pœnas infernales. quàm sæpe enim Deus in hoc mundo flagellat impios, qui tamen non dicuntur propterea iam esse in inferno?

SECVNDVM argumentum ex eodem cap. 53. Isaiæ: *Correctio pacis nostræ super eum.* Ergo Christus luere debuit o- « mnes pœnas, quas nostra peccata merebantur. Sed nostra « peccata non merebantur solam mortem corporis, sed eti- « am pœnam gehennæ: Christus igitur sustinuit etiam pœ- « nas gehennæ. & sanè alioqui solùm Redemptor corporum « esset.

RESPONDEO; Si hoc argumentum aliquid concluderet, debuisset Dominus æterno tempore manere in inferno, & infinitum propè numerum pœnarum perpeti. Nos enim merebamur æternam damnationem, & sumus propè infiniti

infiniti qui hoc merebamur. Vt ergo Caluinus cogitur admittere, vnam pœnam temporalem Christi satisfacere potuisse pro multis æternis: Ita nos dicimus, mortem corporis Christi satisfacere potuisse pro morte animarum omnium. Pretium enim redemptionis à Christo persolutum non debet pensari ex multitudine, vel qualitate, vel diuturnitate pœnarũ, sed ex dignitate personæ, quæ patiebatur, & acerbitate, qua patiebatur. Nec sequitur, solum corporum esse Redemptorem, tum quia Christus animo & corpore passus est, tum etiam quia vna pœna corporis erat infiniti pretij.

TERTIVM argumentum sumit ex illa tristitia & metu,
„ quem in horto passus est Dominus, Matth. 26. Nam si solùm
„ timuisset mortẽ corporis, fuisset infirmior multis putis ho-
„ minibus, qui audacter mortem subeunt. Certè multi mar-
„ tyres in passionibus exultabant, nec solùm martyres, sed e-
„ tiam ipsi latrones sæpenumero constantissimè moriuntur.
„ Qui verò timidiores sunt, trepidant quidem, sed nunquam
„ se adeò vinci, ac deiici à perturbatione patiuntur, vt sangui-
„ nem sudent; at Christus horrebat, cadebat, sanguinem suda-
„ bat, Angelica consolatione indigebat, ac demum in agonia
„ positus prolixius orabat. Aut igitur infirmior omnibus ho-
„ minibus fuit, aut non solùm corporis mortem, sicut ceteri,
„ sed etiam animæ periculum metuebat.

RESPONDEO, Sanctos Patres variè exposuisse hunc timorem Christi, nullum tamen vel minimo verbulo insinuâsse, hunc timorẽ Christi fuisse de salute animæ. HILARIVS can. 31. in Matth. dicit, Christum nihil timuisse pro se, sed pro discipulis, quos præuidebat negaturos. Sed cùm ait: *Transfer calicem à me*, voluisse dicere, Transfer à me ad alios, id est, fac vt sicut ego alacriter bibo, ita etiam mei discipuli bibant. HIERONYMVS in cap. 26. Matth. dicit, Christum tristem fuisse propter populum Iudæorum, quem videbat illa nocte grauissimè peccaturum, & ideo dixisse; Transfer calicem istum à me, id est, fac ne illi me occidãt, sed aliqui alij, &c. Ambrosius in cap. 22. Lucæ, & Chrysostomus in cap. 26. Matth. dicunt, Christum naturali affectu mortem corporis horruisse.

Ad ARGVMENTVM autem Caluini respondeo, Si Christus non potuisset nõ timere, & coactus timuisset, meritò infirmior multis videretur. At non ita est; nam timuit, quia voluit,

luit, ceteri si non timent, vel est, quia Deus infundit consolationem maiorem, quàm sit ea pœna; vel quia Diabolus obstupefacit sensum aliquorum sibi addictorũ; vel quia auertũt animum à cogitatione pœnarum, & alibi eum defigunt, quamuis rarissimi isti sint.

At Christus, vt copiosa esset redemptio, voluit etiam pœnam mœroris & timoris subire, & ideo nec obstupefecit sensum suũ, nec permisit vt redundaret ex parte superiore gaudium in partem inferiorem, nec auertit cogitationẽ à morte imminente, sed potius de industria defixit mentem in omnia tormenta impẽdentia, quod sine dubio summæ fuit fortitudinis & caritatis. Nam vt ait Euangelista Matth. 26. *Assumpsit Petrum, Iacobum, & Ioannem, & tunc cœpit mœstus esse, &c.* Quare tunc cœpit, nisi quia tunc voluit? Nam etiam antè sciebat se morituru̇m, cùm hoc prædiceret discipulis, & Sacramentum institueret, in memoriam passionis suæ, & tamen non solùm non metuebat, sed etiam consolabatur metuentes discipulos, vt patet Ioan. 14. & 15. Vnde etiam finita oratione, quia non amplius voluit timere, non amplius timuit, sed alacriter occurrit se quærentibus ad mortem, & in toto decursu passionis suæ nullum signũ timoris dedit. Hinc est etiam quod Ioan. 11. legimus, eum à seipso turbatum. In quem locum scribens AVGVSTINVS tract. 49. in Ioan. *Non est*, inquit, *dubitandum, eum non animi infirmitate, sed potestate turbatum.* Vide totum sermonẽ, vbi de hac re multa præclarè dicit.

QVARTVM argumentum ex Matth. 27. vbi Christus exclamat: *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti?* Videtur enim Christus non potuisse in hæc verba prorumpere, nisi apprehendisset Deum, vt sibi iratum & infensum. «

RESPONDEO, Nullam fieri hîc mentionem iræ Dei erga Filium, sed solius derelictionis; dereliquit enim Deitas humanitatẽ in pœnis, & cùm posset eam inde eripere, noluit, vt sacrificium perficeretur, quo mundus redimendus erat. Voluit autem Dominus hoc modo clamare, vt intelligeremus, illum verè grauissimos dolores pertulisse, & non sua culpa pertulisse. Id enim significat illud, Quare, ac si diceret, non est in me caussa huius pœnæ.

QVINTVM argumentum ex Act. 2. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri* «

„ *neri illũ ab eo.* Nam si nõ pertulit Christus dolores inferni,
„ quomodo potuit ab illis solui? Quis enim soluitur à vincu-
„ lis, quibus nunquam fuit ligatus?

Respõdeo, PRIMO in Græco legi, solutis doloribus mortis, τοῦ θανάτου, & sensum esse, secundum Chrysostomum & Oecumenium, quod Deus per Christi resurrectionem ipsam mortem à doloribus liberauerit; mors enim quasi dolorem patiebatur, cùm Christum detineret, quem tenere non poterat. Sed fortè planior sensus erit, si dicamus, Christum sua resurrectione destruxisse ac dissoluisse mortem cum omnibus doloribus, qui illam comitantur. Resurrexit enim immortalis & impassibilis.

Quòd autem CALVINVS per dolores mortis intelligi vult dolores, quos parit maledictio & ira Dei, quæ origo mortis est, & proinde dolores damnatorum: nimis longè petitum est. Nam si, quia ira Dei fuit caussa mortis, ideo dolores quos patiebatur in morte Christus, erant ab irato Deo, & dolores damnatorum dici poterant; eadem ratione omnes qui moriuntur, etiam martyres, haberent Deum infestum, & paterentur dolores gehennæ. Est igitur ira Dei caussa remota & generalis ipsius mortis: tamẽ proxima & particularis caussa, sæpissimè est beneuolentia & gratia specialis Dei, vt Augustinus dicit lib. 13. ciuit. Dei, cap. 6. & alibi. Et ipse Dauid, qui canit: *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Psal. 115. Et Ioannes audiuit vocem de cœlo dicentem sibi: *Beati mortui qui in Domino moriuntur.* Apoc. 14. Deniq; Paulus mortem lucrum sibi esse dicebat, Philip. 1.

Dico SECVNDO, in nostra editione Latina haberi: *Solutis doloribus inferni*; quæ lectio fortè est præferenda Græcæ. Nam IRENAEVS lib. 3. cap. 12. legit doloribus inferorum. Et Augustinus epist. 99. ad Euodium, & alij similiter legunt: ac vt docet Augustinus, duplex sensus esse potest. VNVS (*Solutis doloribus inferni*) id est, irritis effectis. Soluit enim Christus dolores inferni, nõ quibus tenebatur, sed ne teneretur: *Quomodo*, inquit Augustinus, *solui possunt laquei venantium, ne teneant, non quia tenuerunt.* ALTER est (*Solutis doloribus inferni*) quibus teneri ipse non poterat, sed quibus tenebantur alij, quos ipse nouerat liberãdos. Vbi Augustinus non solùm explicat rectè hunc locũ, sed etiam pro confesso asserit contrarium eius, quod Calvinus probare intendit.

SEXTVM argumentũ ex illo Heb. 5. *In diebus carnis suæ preces supplicationesq; ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore ualido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* Vult enim CALVINVS illud (*pro sua reuerentia*) debere sic intelligi, Exauditus est à suo metu, ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, quasi dicat, Christus non orabat vt non moreretur, sed vt non absorberetur vt peccator, id est, ne damnaretur in æternum, & ab hoc metu perdendæ salutis æternæ per paternam exauditionem liberatus est.

At oportet Caluinum ostendere εὐλάβειαν accipi pro metu pœnæ; significat enim pietatem & reuerẽtiam, & proinde etiam metũ reuerentialem. Ipse enim Caluinus in cap. 2. Lucæ, vbi nos legimus de Simeone, quòd esset timoratus, ipse legit, pius, & exponit de vera pietate, & tamẽ vox Græca est, εὐλαβὴς.

BEZA quoque in annotatione ad eundem locum Euangelij, ita scribit: Εὐλάβεια *significat, non quemcumq; timorem, sed cum reuerentia potius quàm cum animi trepidatione coniunctum; Latini religionẽ uocant.* At si ita est, cur Heb. 5. eandem vocem accommodare conantur Caluinus & Beza ad metum mortis æternæ, coniunctum cum summa trepidatione?

Sed BEZA vrget, voculam illam, ἀπὸ, quã dicit non posse accipi pro particula, *Pro*, vel, *Propter*; sed pro, *Ex*, vel, *Ab*. & quia absurdum videtur, Christum voluisse liberari à pietate & religione sua, ideo vertendum existimat, à metu, videlicet mortis, aut damnationis. AT profectò facilius nos ostendemus, voculam, ἀπὸ, cum genitiuo idem significare, quod διὰ cum accusatiuo, quæ omnium consensu significat, Propter, quàm Beza possit ostendere εὐλάβειαν acccipi pro metu pœnæ. Nam Matth. 13. vers. 44. Luc. 24. vers. 41. & Act. 12. vers. 14. legimus, ἀπὸ χαρᾶς, præ gaudio, siue ob gaudium, Luc. 22. vers. 45. ἀπὸ τῆς λύπης, ob tristitiam. 2. Machab. 5. vers. 21. ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ob superbiam, vt ibidẽ explicatur per alias voces, διὰ τὸν μετεωρισμὸν τῆς καρδίας, ob elationem cordis.

Quare

Quare Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius in hunc locum, exponunt illam vocem de veneratione, quæ Christo debebatur. vt sit sensus, Exauditus est, quia merebatur exaudiri, cùm esset dignissimus omni honore & reuerentia, vel, Exauditus est ob reuerentiam, qua ipse Patrem suum prosequebatur. Et certè negare nō possunt aduersarij, quin Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius Græcas phrases intelligerent.

Quid, quod ERASMVS quoq; in annotationibus ad eundem locum, per εὐλάβειαν, reuerentiam & pietatem intelligi debere docet? etsi autem non certò scimus quæ fuerit hæc oratio, de qua Paulus agit hoc loco, tamē probabile est, eam esse, quam Dominus in horto fudit imminente passione. In eo autē exauditus est, quod absolutè periit, nimirum vt fieret voluntas Dei in morte sua, vel vt liberaretur à morte per resurrectionem.

SEPTIMVM argumentum sumit Caluinus ex HILARIO, qui lib. 2. de Trinitate sic ait: *Crux, mors, inferi, nostra sunt.* Et lib. 3. *Filius Dei*, inquit, *in infernis est: sed homo refertur ad cœlum.* Et lib. 4 dicit, per descensum Christi ad inferos id nos cōsecutos, vt mors perempta sit. Et in fine libri: *Mortem*, inquit, *in inferno perimens.*

RESPONDEO, miram esse Caluini impudentiam in Hilario citando, cùm constet, Hilarium vix dolores corporis in Christo agnouisse. Certè Theologi multum laborant, vt ostendant, ab Hilario non esse omnino negatos Christi dolores.

Præterea in lib. 10. de Trinitate refellit ex professo Caluini hæresim, ac docet, Christum non potuisse vllo modo metuere dolores inferni, pag. 195. *Lazaro*, inquit, *in Abrahæ nibus latante, infernum chaos Christus timeret? Hæc stulta atq; ridicula sunt.* Et pag. 203. *Anne tibi*, inquit, *metuere infernum chaos, & torrentes flammas, & omnes pœnarum horrores tricium abyssum credendus est, dicens latroni; Hodie mecum eris in Paradiso?* Et infrà: *Dominus communionem expetendo si mox pollicetur, tu Christum in inferis sub pœnali terrore concludis?* Hæc Hilarius, qui tantum non nominat Caluinum, cùm nescio cuius errorem confutat.

Cùm ergo dicit Hilarius, inferos Christi nostrā esse vitam, &

& in inferno mortẽ occisam, vult dicere, Christũ descendisse ad loca inferorum, vt inde Sanctos eriperet, & deinde locũ illum obstrueret, ne ad eum amplius vlli descenderent, qui in eum crederent, eumque diligerent.

CAPVT IX.

Proponitur tertius error refellendus de descensu CHRISTI *ad inferos.*

SEQVITVR TERTIA explicatio, quæ est BVCERI, in cap. 27. Matth. & BEZAE in cap. 2. Actor. qui docẽt, intelligi sepulcrum in Scripturis nomine inferni; proinde nihil esse aliud, Christum descendisse ad inferos, quàm sepultum esse.

CALVINVS partim hanc sententiam sequitur, partim eam refellit. Nam in Psalm. 15. vbi nos habemus: *Non derelinques animam meam in inferno*, ipse vertit, Non derelinques animam meam in sepulcro. Et lib. 2. Instit. cap. 16. §. 9. cum Bucero dicit, fabulam esse, quòd sint loca animarum subterranea, & quòd ad ea Christus descenderit; tamen in hoc dissentit, quòd descensum Christi ad inferos, qui ponitur in Symbolo, non vult esse sepulturam, sed, vt iam refutauimus, descensum ad pœnas damnatorum.

Si quis petat à Caluino & Beza, vbi fuerint ante Christi mortem animæ iustorum. Respondent, fuisse in cœlo, licet nec viderint Deum, nec sint visuræ vsque ad diem iudicij. Ita Caluinus in psychopannychia, & Beza in libro contra Brentium de Christi maiestate, parte secunda, vbi de ascensione disputat.

Ad refutationem igitur huius sententiæ tria probanda sunt. PRIMO, inferos esse loca subterranea distincta à sepulcris. SECVNDO, animas ante Christi mortem non fuisse in cœlo, sed in inferno subterraneo, & proinde Christum, qui ad locum animarum descendit, in infernum subterraneum descendisse. TERTIO, directè Christi animam descendisse ad inferos, à sepulcro distinctos.

CAPVT X.

Inferos esse loca subterranea distincta à sepulcris.

QVANTVM ad PRIMVM, ex nomine inferorum, quo vtuntur Scripturæ Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ, cognosci potest, vbi sint inferi. Nomen inferni Latinum, non dubium, quin sit distinctum à nomine sepulcri, & cùm significet aliquid inferius nobis, & infra nos nihil sit nisi centrum terræ, necessariò loca inferorũ intelliguntur loca profunda subterranea. Sed de Latino nomine parum curant aduersarij, quia Scripturæ Græcè & Hebraicè solùm scriptæ sunt.

Nomen Græcum quod habemus Matt. 11. Luc. 16. Act. 2. & vbicunq; Latinè est infernus, est ἅδης, quod nomen THEODORVS BEZA in Act. 2. asserit, ordinariè accipi pro sepulcro aliquando tamen apud Poëtas pro loco damnatorũ. Sed hęc est nimis aperta impudentia. nam, vt omittam, quod Græcè sepulcrum dicitur τάφος, non ἅδης, vnde Epitaphia dicuntur etiam à Latinis carmina, quæ ad sepulcra scribi solent. Certè Matth. 11. cùm dicitur de Capharnaum: *Et tu Capharnaum vsq; ad cœlum exaltaberis? vsq; ad infernum descendes*, non potest accipi pro sepulcro vox ἅδης. Esset enim ridicula antitheſis, cùm cœlum multis millibus stadiorũ distet à terræ superficie, vbi erat Capharnaum, & sepulcrum non distet nisi paucis vlnis. Vult autem Dominus dicere, illam vrbem tam profundè descensuram, quàm altè videbatur exaltata. Luc. 16. vbi dicitur, diues purpuratus *in inferno* fuisse in tormentis, nõ potest vox ἅδης exponi de sepulcro, nisi quis velit animas esse in sepulcris cum corporibus.

Adde, quod CHRYSOSTOMVS in homiliis de Lazaro semper intelligit per infernum, vbi erat diues, gehennam. Præterea LVCIANVS in Dialogo de luctu dicit, ἅδου esse locum sub terra profundum. PLATO in lib. 2. de Republica, dicit, ἐν ἅδου δήπου, δώσομεν, id est, in inferno rationem reddemus operum nostrorum. Certum autem est, non reddi rationem in sepulcro. Deniq; HENRICVS STEPHANVS in suo ma-

gno

gno thesauro in gratiam Bezæ (vt videtur) dicit posse accipi pro sepulcro vocem ἅδλω, sed nullum inuenire potuit auctorem, qui ita locutus fuisset, cùm tamen multos citauerit pro significatione inferni.

Iam verò nomen Hebræum, quod habetur passim in Testamento veteri, est שְׁאוֹל, quod verbũ contendit Beza vbiq; accipi pro sepulcro, sed falsum est; Nam significat voraginẽ, & ordinariè accipitur pro loco animarũ subterraneo, & vel rarò, vel nunquam pro sepulcro. Et probo primò ex illo Genes. 37. *Descendam lugens ad Filium meum in infernum.* Vbi vox est שְׁאוֹל, & non potest accipi pro sepulcro, quia dicit, se iturum ad Filium suum, quem putabat mortuum, & deuoratum à feris, & proinde caruisse sepulcro.

Item Num. 16. *Descenderunt viuentes in infernum operti humo.* Quæ verba de loco damnatorũ intelligit Epiphanius in Ancorato, longè à medio, Hieronymus in cap. 4. ad Ephesios, & Beda in cap. 10. Numer. Et certè Epiphanius & Hieronymus doctissimi erant Hebraicè, & eo loco verbum est שְׁאוֹל. Item Psal. 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.* Vbi opponũtur terræ superficiei, vbi tunc erat Dauid, duo loca distantissima, altissimum cœlum, & profundissimus infernus. Sepulcrũ autem non abest à terræ superficie duobus palmis. Sæpe etiam supra terrã exstant marmorea sepulcra. Item Isaiæ 14. dicitur Regi Babylonis, & in eius figura dicitur Diabolo (*Dixisti, in cœlum conscendam, &c.*) *Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci.* Vbi quatenus agitur de Diabolo, nõ potest infernus significare sepulcrum, quia Diabolus non est in sepulcro, vt notum est: quatenus agitur de Rege Babylonis, non potest etiam significari sepulcrum; & quia periret antithesis, & quia ibidem dicitur Rex ille carituras sepulcro.

Huc accedit cõsensus ferè omnium illorũ, qui de hac re iudicare poterant. Nam LXXII. seniores שְׁאוֹל, vbiq; verterunt ἅδλω, nusquam τάφον. Hieronymvs vbique vertit infernum, nusquam sepulcrum. Chaldæus vertit גֵּיהִנֹּם, gehennam. Rabbi David in Psalm. 9. in illud: *Conuertantur*

impij in infernum. Et idem Rabbi Dauid, & Rabbi Abenezra in illud Psalmi 138. *Si descendero in infernum, ades.* Et Rabbi Leui in caput 15. Prouerb. & 26. libri Iob, exponunt per שְׁאוֹל locum animarum subterraneum.

Confirmatur item hoc idem ex ipso Caluino præceptore Bezæ; is enim in psychopannychia dicit, שְׁאוֹל interdum accipi pro sepulcro, sed vt plurimũ pro statu damnatorum.

Quid, quòd Beza se ipse pulcherrimè refutat? Scripsit enim duos libros, qui in eodem volumine compingi solent, vnum contra Sebastianum Castalionem, de sua & illius versione Testamenti noui; alterum contra Brentium, de omnipræsentia carnis Christi. in primo libro tractans illum locum Act. 2. *Non derelinques animam meam in inferno*, dicit, in meridie cæcutire qui non intelligunt per infernum sepulcrum. Et cùm ei obiiceretur locus ille Lucæ 16. de diuite & Lazaro, contendit, ibi etiam per infernum figuratè sepulcrum. Et cùm Christus dicit, diuitem illum fuisse in tormentis, exponit Beza, Christum figuratè esse locutum, quasi constitueret nobis diuitis sepulcrum in mediis flammis, in quo non tam cadauer, quàm viuus homo contineretur, cùm tamen reuera nihil in eo sepulcro præter corpus inanime fuerit, & de alio loco, quàm de sepulcro Scripturas exponere, dicit, esse orcum, & erebum, cum Poëtarum fabulis fingere.

At in libro contra Brentium assumit iam contrariam personam, & dicit eos in meridie cæcutire, qui ex historia Lazari & diuitis, Lucæ 16. non deducunt verum locum inferorum, vbi damnati torqueantur. Et ibidem defendit Bullingerum, qui ex loco Num. 16. probauerat, inferos esse vera loca subterranea, cùm tamen ibi sit vox שְׁאוֹל. Item ibidem profert locum Psalm. 138. *Si descendero in infernum, ades*, ad probandum inferos contra Brentium, & tamen ibi etiam ex שְׁאוֹל. Denique non minùs acriter pugnat pro inferis veris corporalibus, localibus, & subterraneis, vt Brentio contradicat, quàm alibi pugnat, vt veros & locales inferos deleat, vel in sepulcra conuertat, vt nobis resistat.

Secvndo, probo esse inferos præter sepulcra, ex nomine abyssi. Nam Luc. 8. Dæmones rogabãt Christum, ne mit-

tere

teret eos in abyssum. Certum est, abyssum esse profundam voraginem, & proinde infra terræ superficiem. Item, certum est, non esse sepulcrum; nec enim Dæmonibus parantur sepulcra. Deniq; certũ est, abyssum non esse aliquid spirituale, vt vult Brentius, vbiq; diffusum. Non enim Dæmones petiuissent nõ mitti in abyssum. Quid ergo restat, nisi vt abyssus sit profundissima vorago subterranea?

TERTIO, probo ex Apocal. 5. vbi legimus, non fuisse inuentos, qui soluerẽt librum, *Nec in cælo, nec in terra, nec sub terram.* Et infrà: *Dixerunt laudem Deo omnes creaturæ in cælo, in terra, & sub terram.* Et Philip. 2. *Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* In quibus locis vox καταχθονίων, nihil aliud significat quàm subterraneorum. At certè non sunt cadauera sepulcrorum, quæ non poterant aperire librum, vel quæ Deum laudant, & in nomine IESV flectunt genua; igitur spiritus sunt, qui dicuntur subterranei, cò quòd in locis subterraneis degant.

QVARTO, probo ex Patribus. IRENAEVS lib. 5. prope finem, dicit, Christum descendisse ad inferiora terræ, vbi erãt animæ. Tertullianus in apolog. cap. 45. vocat infernum, arcani ingnis subterraneum thesaurum. Cyrillus libro de recta fide ad Theodosium, vocat infernum, vbi erant animæ, subterraneam specum. Arnobius lib. 2. contra Gentes: *Audetis*, inquit, *ridere nos, cùm gehennas dicimus, & inextinguibiles quosdam ignes, &c.* Et infrà, de Platone sic ait: *Non est absone suspicatus, iacti eas animas in flumina torrentia flammarũ globis, & cœnosis voraginibus tetra.* AMBROSIVS in cap. 4. ad Ephesios, dicit, Christum vt mortuis prædicaret in inferno, in cor terræ descendisse. Idem habet Nyssenus orat. 1. de resurrectione Domini. HIERONYMVS in cap. 14. Isaiæ: *Dicimus*, inquit, *quòd infernus sub terra sit.* AVGVSTINVS lib. 2. retract. cap. 24. *De inferis*, inquit, *magis mihi videor dicere debuisse, quòd sub terris sint, quàm rationem reddere, cur sub terris esse credantur, siue dicantur, quasi non ita sit.* Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 42. Beda lib. 3. in Iob. cap. 7. Primasius in cap. 7. Apocal. & Damascenus lib. 3. cap. vlt. infernum sub terra esse, definiunt.

Accedat POSTREMO etiam naturalis ratio. siquidem consentaneum est rationi, vt locus dæmonum, & hominum impiorum

piorum ac reproborum longissimè distet ab eo loco, in quo Angelos ac beatos homines perpetuò futuros non dubitamus. Locus autem beatorum (etiam aduersariorum testimonio) cœlum est: à cœlo verò nihil abest longius, quàm terræ centrum.

CAPVT XI.

Animas piorum non fuisse in cœlo ante CHRISTI *ascensionem.*

QVANTVM ad SECVNDVM, quòd animę piorum non fuerint in cœlo ante Christi ascensionę probatur PRIMO, quia est ea sententia prorsus inaudita in Ecclesia Dei. Id quod sanè deberet sufficere ad refutationem. PRAETEREA Gen. 37. Iacob ait: *Descendam ad Filium meum in infernum.* Pius erat Iacob, pius et iam Ioseph: & tamen vtrumque non ascendisse ad cœlum, sed ad inferos descendisse, Scriptura significat. ITEM Luc. 16. dives in inferno cùm esset, vidit à longè animam Lazari in sinu Abrahæ, & audiuit, inter loca ipsorum magnum hiatũ esse; id enim significat χάσμα; ex quo apparet, nihil solidũ fuisse interiectum inter locum damnatorum & sinum Abrahæ, sed vtrasq; animas in eadem voragine fuisse, licet multũ inter se distantes. ITEM lib. 1. Regum, cap. 28. anima Samuelis apparens Sauli de terra ascendere visa est.

Et quamuis non desint qui negent, illam fuisse veram animam Samuelis, tamen opinio contraria, & communior, & probabilior, & tutior est. Id enim docent IOSEPHVS lib. 6. antiq. cap. 15. Iustinus in Dialogo cum Triphone. Basilius epist. 80. ad Eustachium. Ambrosius in 1. cap. Lucæ. Hieronymus in 7. Isaiæ. Augustinus de cura pro mortuis, cap. 15. Eccentiores, Liranus, Abulẽsis, Dionysius Carthusianus, & Cajetanus in eum locum. Et deducitur satis apertè ex terminis diuinæ Scripturæ: *Cùm vidisset*, inquit, *mulier Samuelem.* Item: *Dixit Samuel ad Saul.* Item: *Intellexit ergo Saul, quod Samuel esset.* Certè non diceret Scriptura, *Intellexit*, sed putauit, vel cogitauit, si non esset verum.

Præterea in Eccles. cap. 46. ponitur in laudibus Samuelis, quòd

quòd mortuus prophetauerit, & annunciauerit Regi, quæ ventura erant. At quæ laus esset Samuelis, si non ipse, sed dæmon aliquis in eius forma apparens futura prædixisset? At incredibile videtur, animam tanti Prophetæ subiectam fuisse incantationibus Pythonissæ. Id quidem est verum, atq; idcirco apparitio Samuelis prœuenit incantationem, & eius effectum. Id quod intelligi potest ex perturbatione mulieris, quæ turbata est, cùm vidit Samuelem apparuisse antequam euocaretur.

Præterea idem patet ex 1. Pet. 3. *Iis qui in carcere erant spiritibus prædicauit, qui increduli fuerunt aliquando, quando exspectabāt Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca.* Hîc dicuntur animæ in carcere fuisse, non ergo erant in cœlo; nam ridiculum est dicere animas in cœlo, tanquam in carcere inclusas fuisse, cùm cœlum sedes Dei sit. Neq; obstat quòd videtur hîc agi de spiritibus impiorum. nam Caluinus admittit agi de spiritibus iustorum. Sed de hoc loco paulò pòst agemus.

ITEM Zachar. 9. *Tu autem in sanguine Testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.* Quem locum Hieronymus & Rupertus in commentario exponunt de descensu Christi ad inferos. Et sanè conuincitur hinc, animas Sanctorum ante Christi mortem non fuisse in cœlo, vt Caluinus, & Beza volunt; nec enim cœlum per lacum significari potest; aut ex cœlo Dominus Sanctos suos eduxit; aut in cœlo vlli sunt vincti.

Quod autem CALVINVS dicit lib. 2. Instit. cap. 16. §. 9. à Zacharia vocari lacum sine aqua, profunditatem Babylonicæ captiuitatis, vnde liberati fuerunt Iudæi, nullam habet probabilitatem; Nam in verbis præcedentibus ponitur vaticinium de Christo: *Exulta filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi, &c.* Quod Euāgelistæ de Christi ingressu in Hierosolymam exposuerunt, Matthæus cap. 21. & Ioan. cap. 12 inde fit apostrophe ad ipsum Christum; & tu in sanguine Testamenti. Quomodo ergo ista cohærent, si de captiuitate Babylonica ageretur? & præterea in quo sanguine Testamenti liberati sunt Iudæi de Babylone?

Deniq; Patres cōmuni consensu hoc docent. IRENAEVS lib. 5. circa finem. Tertullianus lib. 4. in Marcio. Origenes

in cap. 5. ad Rom. Cyrillus catech. 4. Cyrillus alter libro de recta fide ad Reginas, in fine locorum ex Matth. Hilarius lib. 10. de Trinitate. Basilius in Psalm. 48. Athanasius in epistola ad Epictetum. Epiphanius hæresi 46. Ambrosius lib. 3. de fide, cap. 3. Hieronymus in cap. 9. Zachar. in tertium Ecclesiastæ, Primasius in cap. 5. Apocal. Gregorius lib. 13. moral. cap. 21. Concilium Toletanum IV. cap. 1. Denique AVGVSTINVS, etsi in epistola 99. ambigere videtur, an sinus Abraam, ubi erant animæ Patrum olim, in inferno esset an alibi: tamen lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 15. affirmat in inferno fuisse, vt ceteri omnes Patres semper docuerunt, quorum verba in sequenti capite referemus.

CAPVT XII.

CHRISTVM ad inferos descendisse verè, ostenditur ex Scripturis.

QVANTVM ad TERTIVM, probo ex Scripturis, Christum verè descendisse ad inferos. PRIMVS locus, qui tamen non conuincit, sed probabiliter suadet, habetur in illis verbis Psalmi 107. *Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.* Hunc enim locum intelligunt de descensu ad inferos, HILARIVS in Psalm. 138. Ambrosius libro de mysterio Paschæ, & alij, sed in sensu mystico. Nam ad literam certum est tractari de liberatione ab Ægypto.

SECVNDVS locus est Ecclesiastici 24. vbi sic loquitur sapientia Dei: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* Hic locus non conuincit hæreticos, tum quia ipsi non recipiunt hunc librum, tum etiam quia hæc verba desunt in Græco textu, tamen apud Catholicos suam habet auctoritatem.

TERTIVS locus adducitur ex illo Matt. 12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ.* CALVINVS in psychopannychia vult, ventrem ceti fuisse figuram mortis, quæ Christum triduo detinuit. At Christus dicit, ventrem ceti similem fuisse cordi

cordi terræ. Cor terræ, non est mors, sed locus aliquis sub terram.

Alij dicunt, sepulcrum appellari cor terræ; sed repugnat similitudo. Nam cor est in profundissimo loco animalis: sepulcrum autem est prope superficiem terræ; & Christi sepulcrum videtur fuisse supra terram, erat enim monumentum excisum in lapide supra terram exstãs. Item: *Sicut Ionas fuit viuus in ventre ceti*, ita aliquid viuum debuit esse in corde terræ, at in sepulcro fuit corpus mortuum. non igitur cor terræ est sepulcrũ, sed infernus sepulcro multò profundior, vbi Christi anima viuens triduo commorata est. Præterea HIERONYMVS in caput 2. Ionæ: *Sicut cor*, inquit, *in medio est animalis, ita infernus in medio terræ esse perhibetur.* Eodem modo hunc locum explicant Irenæus lib. 5. circa finem. Tertullianus lib. de anima, cap. 31. Nyssenus orat. 1. de resurrectione. Ambrosius in cap. 4. ad Ephes.

QVARTVS locus est Act. 2. *Non relinques animam meã in inferno.* BEZA vertit, Non relinques cadauer meum in sepulcro. Et in defensione huius versionis contra Sebastianũ Castalionem: *Hic*, inquit, *agi de corpore, & de sepulcro nemo dubitare potest, nisi quis velit meridie cæcutire.* Et paulò antè caussam reddens, cur ita mutauerit animam in cadauer, & infernum in sepulcrum: *Non temerè feci*, inquit, *cùm hunc præcipuè locum à Papistis torqueri ad suum lymbum constituendum videamus, & veteres etiam inde descensum illũ animæ Christi ad inferos excogitauerint.*

Videtur Bezæ placuisse decretum Rabbinorum, quod refertur à Rabbi Salomone in capite 21. libri secundi Regum, bonum esse mutare aliquid de lege, vt Deus publicè sanctificetur. At nos habemus in primis verborum proprietatem. Nam in textu Græco Act. 2. ψυχή non nisi animam propriè significat, & ᾅδης infernum propriè designat, & hoc probatione non eget. consulantur omnia dictionaria.

Respondet BEZA, licet, ψυχή, animam propriè significet, tamen accipi etiam posse pro corpore, tribus modis. PRIMO, quia anima accipitur pro vita: vita autem, corporis respectu videtur obruta sepulcro non minus quàm corpus. SECVNDO, quia ex anima potest intelligi totum, & idem

est dicere, non derelinques animam meam, & non derelinques me. Rursus ex toto potest intelligi pars, & ita idem erit dicere, non derelinques me, & non derelinques cadauer meum. TERTIO, quia ψυχή, Græcũ & נֶפֶשׁ Hebraicum idem significat. Porrò נֶפֶשׁ inuenitur in Scriptura acceptum pro cadauere, Leuit. 21. vers. 1. & 11. vbi legimus, super anima non contaminetur; prohibet lex tangi cadauera, & ea animas appellat.

Sed istæ argutiæ nihil valent, nam etiamsi posset pro anima intelligi corpus, non tamen propterea continuò probatum esset, hoc loco ita exponẽdum esse. Præterea hîc distinguitur anima à carne, cùm dicitur paulò infrà, nec anima eius derelicta est in inferno, nec caro eius vidit corruptionem, sic enim habetur in Græco; ergo non potest hoc loco anima accipi pro carne. Præterea vox ἅδης, (vt suprà ostendimus) significat semper infernum, nunquam sepulcrum, at corpus Christi non fuit in inferno, ergo anima ibi fuit. Præterea de anima & inferno exponunt, Ambrosius serm. 74. de martyribus. Hieronymus in Psalm. 15. Augustinus epist. 99. ad Euodium. Beda in 2. cap. Actor. & alij.

Ad PRIMAM rationem Bezæ respondeo, licet anima possit accipi pro vita, quia dat vitam corpori, tamen nusquã accipi pro cadauere, cùm in cadauere sit priuatio vitæ. Nec possumus dicere vitam esse in sepulcro, cùm ibi sit corpus sine vita. nec enim contraria simul poni debent.

Ad SECVNDAM dico, Grammaticam non admittere illã dialecticam ratiocinationem, pars accipitur pro toto, & totum pro parte, ergo pars pro parte. Nam vocabula sunt ad placitum, & ab vsu loquentium pendent; vsus autem admittit synechdochen, qua ponimus partem pro toto, & contrà, sed non admittit partem pro parte. Quis enim ferret, si diceremus hominem pedibus videre, quia pes potest poni pro homine, & homo pro oculo.

Ad TERTIAM dico, multũ inter נֶפֶשׁ & ψυχήν interesse. Nam נֶפֶשׁ est generalissima vox, & significat sine vllo tropo tam animam, quàm animal, immò etiam corpus, vt patet ex plurimis Scripturæ locis. Vnde etiam ferè semper adiungitur cum substantiuo nephes, adiectiuum (viuens) quod

quod est proprium totius compositi. Genes. 1. *Producant aquæ reptile animæ viuentis.* Ibidem: *Producat terra animam viuentem.* Ibidem: *Factus est in animam viuentē.* Quibus in locis frustrà adderetur adiectiuum, viuens, nisi vox Hebræa נֶפֶשׁ, quam interpres vertit animam, significaret aliquid indifferens ad viuum, & non viuum. Quare Numer. 23. dicit Balaam: *Moriatur anima mea morte iustorum.* Et Num. 31. dicuntur omnes animæ sexus fœminei ex præda Madian fuisse triginta duo millia.

Portrò anima humana, nec mori potest, nec sexum habet. Proinde in illis locis anima nō alteram partem hominis, sed totum hominē, aut certè ipsum corpus significat. Item Genes. 37. *Non interficiamus animam eius.* Vbi anima nec pro anima propriè dicta, nec pro homine per tropum (nam repugnat pronomen *eius*) sed pro ipsa carne propriè accipitur. Num. 19. cadauer, vocatur morticinium animæ hominis. At Græcum ψυχὴ, vt Latinum, anima, non est tam generale, vt sine tropo possit accipi pro toto animali. Itaque in Leuitico nō ponitur pars pro parte, id est, anima pro corpore, sed vocabulum, quod ipsum corpus significare solet, aut certè ponitur totum pro parte, id est, viuens pro corpore. At Act. 2. ponitur ψυχὴ, quæ animam solam significat.

Præterea etiam nephes, quando opponitur carni, non potest sumi pro carne, vt Leuit. 17. *Anima carnis in sanguine est.* Hìc autem anima opponitur carni, cùm dicitur, neque anima relicta est in inferno, neq; caro vidit corruptionem, ergo hoc loco nullo modo tolerari potest Bezæ interpretatio, qui pro anima, cadauer intelligi voluit.

QVINTVS locus est Rom. 10. *Ne dicas in corde tuo; Quis descendet in abyssum, id est, Christum à mortuis reuocare?* Ergo Christus post mortem fuit in abysso. Non potest autē nomine abyssi intelligi status damnatorum, nam in illo secundum Caluinum fuit Christus adhuc viuens, hîc autem agitur de loco vbi erat solùm cùm esset mortuus. Neq; potest intelligi sepulcrum; nam abyssus profundissimam voraginem significat, qualis non est sepulcrum.

Præterea facilè erat in sepulcrum descendere, at hîc ponitur tanquam res homini viuenti impossibilis, descende-

re in

re in abyssum. Denique opponitur hoc loco abyssus cœlo, tanquam terræ superficies sit media inter abyssum & cœlum; nam præcedit: *Quis ascendet in cœlum, id est, Christum deducere.* Et continuò sequitur per antithesim: *Quis descendet in abyssum, id est, Christum à mortuis reuocare.* Fuit igitur Christus post mortem, & ante resurrectionem in abysso, quæ longissimè abest à cœlo, id est, in profundissimis terræ partibus.

SEXTVS locus est ad Ephes. 4. *Qui ascendit, ipse est, & qui descendit in inferiores partes terræ.* AD hoc respondet BEZA in annotatione in hunc locum, inferiores partes terræ esse sepulcrum. Augustinus MARLORATVS intelligit descensum in hanc terram, quasi dictum esset, descendit in hanc imam terram.

AT nos habemus inprimis Hieronymum, Ambrosium, Chrysostomum, & Theophylactum, qui exponunt de inferno, infra quem nihil est. SECVNDO habemus verborũ proprietatem. nam inferior pars terræ non significat totam terram, sed vnam partem, eamq; aliis inferiorem. non ergo significat terræ superficiem, quæ est pars superior; nec etiam sepulcrum Christi, quod etiam supra terram fuit. TERTIO pro nobis facit id quod sequitur, vt adimpleret omnia; voluit enim Christus descendere vsque ad verum infernum, sicut descenderat in terras, vt præsens visitaret omnes partes regni sui, quod tripartitum est, iuxta illud Philip. 2. *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Vbi Græcè, vt suprà monuimus, est καταχθονίων, id est, subterraneorum, qua voce non possunt intelligi cauerna, quæ sunt in sepulcris; illa enim etsi subterranea sunt, tamen non possunt in nomine Iesu genua flectere, hoc est, honorem illi præstare. Sunt ergo in locis subterraneis aliqui spiritus, qui Christo reuerentiam exhibere debent, & ad eum locum Christus descendit, vt se totius mundi Regem ac Dominum declararet.

CAPVT

CAPVT XIII.

Explicatur locus obscurissimus ex epistola 1. S. Petri cap. 3. & 4.

AD EA Scripturæ testimonia, quibus probatur descensus Christi ad inferos, pertinet etiam locus ille S. Petri: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu, in quo his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noë.* 1. Pet. 3. Cui loco videtur iungendus alius ex cap. 4. *Ideo & mortuis prædicatum est Euãgelium, vt iudicentur quidem secundum hominem in carne, viuant autem secundum Deum in spiritu.* Vt autem hic locus, qui semper obscurissimus habitus est, intelligatur, tres expositiones discutiendæ sunt.

PRIMA expositio est S. AVGVSTINI epist. 99. ad Euodium, quem sequitur Beda. Sic Augustinus exponit, vt per spiritus in carcere constitutos intelligat homines qui erant tempore Noë, quorum animæ erãt in corpore mortali tanquam in carcere; est enim corpus tanquam carcer animæ; ac dicit Christum non secundum humanitatem, quam nondum assumpserat, sed secundum Deitatem prædicâsse per internam inspirationem, aut per linguam Noë illis hominibus, qui tamen increduli fuerunt; Iraque non vult Augustinus hunc locum ad inferos pertinere.

Hanc expositionem nõ refutarem, si ipsi Augustino placeret omnino; sed ipsemet fatetur se hunc locum non intellexisse, & rogat, vt quæratur ratio, quomodo possit hic locus ad inferos pertinere. Ipso igitur non solùm permittente, sed etiam cupiente Augustino, hanc expositionem primam breuiter refellemus. PRIMO, non placet hæc sententia, quia communis Patrum est in contrarium. nam Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum, ante medium. Athanasius epist. ad Epictetum, & lib. de incarnatione, qui incipit, *Mos pij hominis*, Epiphanius hæres. 77. Cyrillus libro de recta fide ad Theodosium, & lib. 12. in Ioannem, cap. 36. HILARIVS in Psalm.

Psalm.118. in illud: *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes; Quando consolaberis me?* Ambrosius in caput 10. ad Romanos. Ruffinus in expositione Symboli. Oecumenius in hunc locum Petri, exponunt de descensu Christi ad inferos, vbi spiritus defunctorum degere existimabant.

Præterea IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, & Irenæus lib.3.cap.23. citant verba quædam Isaiæ, quæ modò non inueniuntur, similima istis verbis S.Petri, vt credibile sit inde S.Petrum accepisse. Sunt autem hæc verba: *Commemoratus est Dominus sanctus Israël mortuorum suorum, qui dormierant in terra sepulturæ, & descendit ad eos euangelizare salutem, quæ est ab eo, vt saluaret eos.*

Idem dicitur Jeremiæ & tribuit Irenæus l. 4. c. 39.

SECVNDO, non probatur ea sententia, quia dicitur Christus profectus spiritu ad prædicandum spiritibus. Id enim refert illud, *in quo*, nimirum spiritu veniens, &c. at spiritus, qui hîc distinguitur contra carnem, non videtur posse significare aliud quàm animam; non ergo sola diuinitate, sed etiam anima Dominus ad prædicandum spiritibus profectus est.

S. AVGVSTINVS ex hac ipsa ratione dicit, se moueri ad hoc, vt non intelligat per hunc spiritum animam Christi. Nam cùm dicitur (*Viuificatus autem spiritu*) si spiritus significaret animam, sequeretur aliquãdo animam Christi mortuam fuisse, nihil enim viuificatur nisi quod mortuum est. Vult igitur ipse sensum esse, Christum mortificatum fuisse carne, quia secundum carnem mortuus est, & viuificatũ spiritu, quia virtute spiritus Dei excitatus est à mortuis.

Sed hæc ratio non concludit; nam in Scriptura passim dicitur viuificari id quod non occiditur. 1. Reg.27. *Virum, & mulierem non viuificabat Dauid*, id est, non relinquebat viuum, & 2.Reg.8. dicitur: *Dauid extendisse duos funiculos ad per Moab, vnum ad occidendum, & vnũ ad viuificandum*, id est, definiuisse quot ex Moabitis vellet occidi, quot seruari. Et Act.7. *Afflixit Patres nostros vt exponerent infantes suos ne viuificarentur*, id est, vt non viuerent, sed occiderentur ad vnum omnes. Vult ergo S. Petrus dicere, Christum carne mortificatum, spiritu viuificatũ in passione, quia caro mortua manſit, anima verò non potuit occidi, sed mansit viua, & operans, ac triumphans de inferno.

TERTIO,

TERTIO, non placet ea sentẽtia, quia illud; *Veniens prædicauit*, si de anima intelligatur, propriè accipi poterit. verè enim venit ad locum, vbi non erat. at si de diuinitate, non potest accipi, nisi impropriè. Præterea verbum in Græco est πορευθεὶς, id est, profectus, quod idem repetitur paulò infrà, cùm dicitur, profectus in cœlum, &c. at in hoc secundo loco accipitur propriè, ergo & in primo.

QVARTO, quia per spiritus qui in carcere erant, non videtur posse intelligi homines viuentes, nisi de industria sanctus Petrus affectauerit improprietatem, & obscuritatem: at certè quando habemus sensum proprium & facilẽ, non licet fingere tropos. Adde, quod cap. 4. de iisdem loquens Petrus dicit: *Ideo enim & mortuis prædicatũ est Euangelium*. Et licet AVGVSTINVS per mortuos intelligi velit mortuos in peccatis, qui tamen viuant in corporibus, tamen videtur obstare præcedens sententia; nam dicit: *Reddens rationem ei, qui paratus est iudicare viuos & mortuos, ideo enim & mortuis prædicatum est*. At cùm dicimus Christum esse Iudicẽ viuorum & mortuorum, intelligimus ad literã, quòd iudicabit eos qui viuunt, & eos qui mortui sunt verè & propriè, vt idem Augustinus docet in Enchirid. cap. 55. Igitur veris mortuis Christus prædicauit, id est, ad veros inferos descendit.

QVINTO, si hic locus intelligatur de prædicatione facta in diebus Noë, nõ apparet quorsum hîc sit inserta ista narratio. Quomodo enim ista cohærent, Christus in passione sua carne mortuus est, spiritu viuus mansit, ideo Deus olim prædicauit hominibus per Noë? At si intelligamus de descensu ad inferos, omnia cohærent. nam volens Petrus ostendere Christum in passione, & morte mansisse viuum, quoad animam, probat, quia illo tempore anima eius profecta est in infernum, & prædicauit spiritibus in carcere conclusis.

Sed obiicit AVGVSTINVS, quia non videtur ratio cur prædicauerit solùm iis, qui increduli fuerũt tempore Noë, cùm tam multi alij essent in inferno. Item, quia videtur absurdũ valdè, quòd Christus prædicauerit in inferno; Videtur enim inde sequi, vt debeat etiam in inferno constitui Ecclesia, vbi conuertantur, & reconcilientur animæ. Id autem absurdum sequi ex nostra sententia, probat Augustinus, quia sinus

Abraæ

Abraæ, vbi erant omnes iusti, non videtur fuisse in inferno, sed ab inferno remotissimus, cùm esset chaos magnum inter diuitem inferni colonum, & Lazarum habitatorem sinus Abraæ. ergo si hic locus de descensu ad inferos intelligitur, Christus solis peccatoribus prædicauit: at non prædicauit frustrà, nec sine fructu, ergo aliquos conuertit. At hoc nullo modo est asserendum; ergo præstat hunc locum non intelligere de descensu ad inferos. Et hæc est potissima difficultas, quæ Augustinum à communi sententia recedere coëgit. Timuit enim, ne cogeretur admittere conuersionem, & reconciliationem spirituum damnatorum.

Respondeo, PRIMAM obiectionem posse retorqueri, nam etiam non apparet ratio, cur dicat Petrus, Christum in diebus Noë prædicasse potius, quàm in diebus Abraam, & aliorum Patriarcharum, vel etiam aliorum omnium hominum.

Dico præterea, Christum prædicasse in inferno omnibus bonis spiritibus, sed nominatim fuisse expressos *illos*, qui fuerunt in diebus Noë increduli, quia de illis erat *maius* dubium, an essent salui nec ne, cùm puniti fuerint à Deo, & submersi aquis diluuij. Indicat ergo hîc Petrus etiam ex illis incredulis fuisse aliquos, qui etiam in fine vitæ pœnitentiam egerint, & licet quantum ad corpus perierint, tamen quantum ad animam salui fuerint; quod etiam Hieronymus docet in quæstionibus Hebraicis in Genes. tractans illud, cap. 6. *Non permanebit spiritus meus in homine, &c.* Vbi dicit Deum puniuisse multos eorum temporaliter aquis diluuij, ne deberet eos punire in gehenna in æternum. Et hunc etiam sensum videntur facere illa verba cap. 4. *Ideo mortuis prædicatum est Euangelium, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum Deum spiritu*, id est, vt secundum homines exterius iudicentur carne, id est, damnati existimentur humano iudicio, quia corpora eorum aquis necata fuerunt, tamen viuant spiritu secundum Deum, id est, animę eorum salue sint apud Deum.

Ad SECVNDAM dico, ipsum Augustinum postea cognouisse sinum Abraæ fuisse in inferno, vt patet ex tractatu in Psalm. 85. & lib. 20. de ciuit. cap. 15. quæ sententia est omnium

nium Patrum, & totius Ecclesiæ. Dico igitur, prædicationem Christi in inferno, non fuisse ad conuertendos infideles, sed fuisse solùm ad annunciationem gaudij magni piis animabus: quibus annunciauit completam esse redemptionem, vt intelligerent se iam inde liberandas, & tempore suo etiam corpora recepturas. Atque hæc de expositione sancti Augustini, quam refutauimus, sequuti mentem eius, non verba.

Secvnda expositio est Bezae in annotationibus ad eum locum, vbi sic exponit, Christus in spiritu, id est, diuinitate, veniens prædicauit spiritibus in carcere, id est, spiritibus, qui nunc sunt in carcere inferni, sed tunc quãdo eis prędicabatur, non in carcere, sed in corpore erant, quãdo videlicet fiebat arca Noë. Hanc expositionem ita iactat Beza in defensione suæ versionis contra Castalionem, vt propter illã dicat sibi coràm, & per literas à multis gratias actas.

At hæc non differt ab illa S. Augustini nisi in tribus. Primo, quòd Augustinus suam proponit vt dubiam, & quæ teneatur donec melior non inuenitur: Beza suam vult esse certissimam. Secvndo, quòd Augustinus seruat textum, vt inuenit à maioribus scriptum: Beza pro sua audacia mutat, & vbi nos habemus; *Qui in carcere erant*, ipse vult legi, *qui in carcere sunt*. Et licet in Græco nullum sit verbum, tamen omnes Latini hactenus legerunt, *erant*; & Græci, quos citauimus, exponunt, *erant*; non autem, *sunt*. Siquidem eos volunt à Christo liberatos de carcere; non potuit autem verè dici tẽpore Petri de illis spiritibus, eos tunc in carcere fuisse. Tertio, quòd Augustinus per carcerem intellexit corpus mortale: Beza intelligit infernum, id quod pro nobis est. Itaque sententia Bezæ, quatenus differt ab illa sancti Augustini, non eget refutatione, quia pro nobis est. quatenus cum illa conuenit, iam refutata est.

Argumenta quoq; ipsius, ex dictis omnia facilè soluũtur. Primvm obiicit. quia dicitur Christus in spiritu venisse. Respondeo, iam ostendimus, hoc loco spiritum significare animam. Secvndo, quia tantùm fit mentio incredulorum, quibus nihil profuisset descensus ad inferos. Respondeo, iam diximus, illos quõdam incredulos fuisse, sed postea conuersos ad Deum & piè mortuos. Tertio

obiicit, quia nihil hîc dicitur de liberatione animarum. RESPONDEO, prædicationem Christi nihil fuisse aliud, quàm nuncium liberationis. QVARTO obiicit, absurdum esse mortuis prædicare, qui non possunt cõuerti. RESPONDEO, non esse prædicatum vt conuerterentur impij, sed vt gauderent animæ piorum.

TERTIA expositio est CALVINI lib. 2. Instit. cap. 16. §. 9. & in psychopannychia, vbi dicit, ex sentẽtia Petri Christum prædicasse spiritibus defunctorum & bonis & malis, non quod ad eos venerit per animæ præsentiam, sed quod effecerit, vt sentirent effectum passionis & mortis suæ, & boni quidem gaudium reciperent, mali mœrorem.

Et quia poterat aliquis dicere, quomodo animæ piorum dicantur esse in carcere, cùm per Caluinum semper fuerint in cœlo? Respondet illud *(in carcere)* debuisse verti, in specula; nam vox Græca φυλακὴ, significat tam carcerẽ, quàm etiam vigiliam, obseruationem, excubias. Itaque animæ piorum dicuntur fuisse in specula, quia erant in continua exspectatione passionis Christi. Addit præterea, posse etiam dici eas fuisse in carcere, quia veluti sub nube, & vmbra eminus lucem prospiciebant, ita vt illa exspectatio carcer dici posset.

Hanc explicationem dicit Caluinus talem esse, vt planè confidat se bonis omnibus persuasurum. At falsus Propheta fuit; nam ne suo quidem vicino, atque addictissimo sibi, ac successori Bezæ persuasit. Siquidem Caluinus per spiritum intelligit efficaciam; Beza diuinitatem. Caluinus per carcerem, speculam cœlestem; Beza custodiam infernalem. Caluinus per *(spiritus in carcere)* animas piorum; Beza animas damnatorũ. Caluinus vult, hoc esse factum in morte Christi; Beza tempore Noë. Vel ergo Beza non est vir bonus, vel Caluinus non persuasit omnibus bonis.

Sed his omissis, expositio Caluini facilè refelli potẽt. PRIMVM enim per *spiritum* non potest intelligi efficacia, sed anima; tum quia hîc distinguatur contra carnem, tanquam contra alteram partem eiusdem compositi; tum etiã quia hîc dicitur Christus spiritu profectus prædicasse, vbi illud (profectus) notat mutationem personæ de loco ad locum.

SECVN-

SECVNDO falsum est φυλακὴν, significare speculam in eo sensu, quem Caluinus intendit; nam φυλακὴ, propriè custodiam significat, à verbo φυλάττω, quod est custodio, obseruo, &c. & inde traducitur ad significanda omnia, quæ ad custodiam & tutelam pertinent, qualia sunt carceres, excubiæ, vigiliæ, &c. at non potest significare simplicem exspectationem, seu vigiliam, quæ non referatur ad custodiendum, nec facilè inueniet Caluinus aliquod exemplum in bonis auctoribus pro hac specula sua.

Quod autem dicit, exspectationem in vmbra posse dici carcerem, ridiculũ est. Nam hoc modo nocturno tempore, dum exspectamus diem, omnes essemus in carcere: & prętera animæ piorum, etiamsi subobscurè prospicerent Christum, tamen multa alia perspicuè cernebant, & absolutè in lumine erant. Immò verò, quo pacto Caluini sententia dici poterant esse in tenebris, vel in carcere, si in cœlo erant? quis enim capiat, in cœlo esse tenebras & carcerem?

TERTIO Caluini sententia seipsam destruit, nam ipse duo dicit. PRIMO, spiritus in carcere esse animas piorum exspectantes Christum, & istis Christum annunciâsse gaudium. SECVNDO, dicit Christum terruisse sua prędicatione animas impiorum, & hoc significari illis verbis: *Qui increduli fuerunt aliquando cùm fabricaretur arca.* At Petrus de iisdem loquitur. sic enim ait: *Spiritibus qui in carcere erant veniens prædicauit, qui increduli fuerunt aliquando, &c.* Et in Græco est participium ἀπειθήσασι, inobedientibus seu nõ credentibus. Oportet igitur in eo carcere fuisse spiritus illos aliquando inobedientes; & si isti sunt spiritus impiorum, oportet necessariò vel spiritus impiorum fuisse in specula cœlesti, vel illud φυλακὴ, non speculam, sed carcerem significare.

VLTIMO accedit, quod hæc est sententia singularis & contraria omnibus veteribus. Maneat igitur sententia Patrum, quæ docet, Christum in carcere inferni sanctis Patribus prædicâsse.

CAPVT XIV.

Adfertur traditio Patrum de descensu Christi ad inferos.

NVNC id ipsum, quod ex Scripturis probauimus, ex Patrum traditione breuiter confirmabimus. Ac PRIMVM habemus SYMBOLVM Apostolorum ab hæreticis receptum, vbi post expressam sepulturam habetur: *Descendit ad inferos*; Non sunt ergo vnum & idem sepeliri, & descendere ad inferos. Nec potest dici posteriorem sententiam esse repetitionem prioris. nam Symbolum est compendium fidei breuissimũ, in quo summum vitium esset aliquid repeti. Nec potest esse posterior sententia explicatio prioris, quia explicaretur notum per ignotum.

Præter Symbolum, habemus duo Concilia. nam TOLETANVM IV. cap 1. sic ait: *Descendit ad inferos, & animas, quæ illic tenebantur, erueret.* Et LATERANENSE sub Innocentio III. cap. 1. *Descendit*, inquit, *ad inferos, resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum: sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in vtroque.*

Præterea omnes Patres hoc docẽt. THADDAEVS discipulus Domini apud Eusebium lib. 1. hist. cap. vlt. prædicans fidem Christi, inter alia hæc dicit: *Descendit ad inferos, & disrupit maceriem, quam in seculo nemo disruperat. descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine.* Hæc de sepulcro intelligi nequeunt. neque enim corpus in sepulcro disrupit maceriem, nec inde ascendit cum multitudine; Loquitur igitur Thaddæus de descensu ad inferos, vnde sanctorum Patrum multitudo cum Christo ascendit.

IGNATIVS in epistola ad Trallianos: *Verè*, inquit, *non hominum opinione crucifixus & mortuus est, videntibus cœlestibus, terrenis, & iis qui sub terra detinebantur. Item: Descendit ad infernum solus, regressus autem cum multitudine.* IVSTINVS in Dialogo cum Triphone conqueritur à Judæis abrasum testimonium Hieremiæ, vbi dicebatur Dominus descendisse ad inferos, vt liberaret mortuos suos.

IRENÆVS

IRENAEVS lib. 5. in fine: *Dominus*, inquit, *legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque in diem tertiam in infernoribus terræ, &c.* Et ne dicant hîc agi de sepulcro, subdit: *Cùm Dominus in medio umbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, &c.* CLEMENS lib. 6 Stromat. *Prædicauit*, inquit, *iis Dominus, qui erant apud inferos.* At certè corpus in sepulcro non prædicauit.

ORIGENES hom. 15. in Genes. *Vnigenitus*, inquit, *Filius pro salute mundi vsque ad inferna descendit, & inde protoplastum reuocauit. Quod enim dicit ad latronem; Hodie mecum eris in paradiso, non hoc illi soli dictum, sed etiam omnibus Sanctis dictum intelligo, pro quibus in inferna descenderat.* Vide eundem lib. 2. contra Celsum, & lib. 5. in epist. ad Roman.

EVSEBIVS lib. 4. demonstrat. Euang. cap. 12. *Vsque ad mortem*, inquit, *atque vsque ad ipsos mortuos, leges caritatis ipsum vocabant, vt eorum quoque qui antea mortui erant, animas reuocaret.* CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta, postquam dixerat de sepultura, subiungit: *Descendit ad inferos, vt & illinc iustos liberaret, &c.* Vide etiam catechesim 14.

ATHANASIVS in lib. de incarnat. qui incipit; *Mos pij hominis*, vltra medium: *Credite*, inquit, *animam interiorem hominem esse, quoniam id & à prima plasmatione ostenditur, & à secunda dissolutione monstratur, cùm non solùm nobis, sed etiam in Christi corpore id pateat, corpore non vltra sepulcrum delato, anima ad inferos penetrante, locis ingenti interuallo discriminatis, sepulcro quidem id quod corporeum erat recipiente, inferno verò id quod incorporeum fuit, &c.* Et infrà docet, Christum descendisse ad inferos, vt animas liberaret.

BASILIVS in Psal. 44. exponens illud: *Myrrha & gutta, & casia. Itaq;*, inquit, *Christi fragrantiam myrrha quidem spirat propter passionem: stacten verò propterea quod non immobilis, neq; inefficax, & otiosus mansit tribus noctibus, & descendit ad infernum gratia dispensationis circa resurrectionem, vt vniuersa seipso impleret.* Et infrà: *Habes igitur myrrham propter sepulturam, stacten propter descensum ad*

inferos. Et in Psalm. 48. exponens illa verba; *Deus redimet animam meam de manu inferi: Manifestè*, inquit, *vaticinatur Domini ad inferos descensum, qui cum aliis etiam ipsius animam redimat, ne illic maneat.*

GREGORIVS Nyssenus orat. 1. de resurrectione Christi, ante medium: *Vultis*, inquit, *aliquid de tridui tempore scire? sufficit tantùm didicisse, quòd cùm Dominus, omniputens sapientia, in tam exiguo temporis spacio fuisset in corde terræ, quod est mentis illius* (Diaboli) *domiciliium, magnam illam mentem, quæ in eo habitat, potuit decipere, atque infatuare.* Et infrà, loca subterranea vocat cor terræ, vbi sedes est Diaboli.

GREGORIVS Nazianzenus orat. 2. de Paschate, non procul à fine: *Si in infernum descendat*, inquit, *simul descende, ea quoque mysteria cognosce, quæ Christus illic designauit, &c.* Ibidem proponit quæstionem, nec soluit; An Christus omnes ex inferno eduxerit, an tantùm aliquos.

EPIPHANIVS in Ancorato, ante medium, pag. 340. *Dicitur*, inquit, *inter mortuos liber.* Liber significat, infernum non obtinuisse in ipsum imperium, verùm propria voluntate ad infernum ipsum descendisse cum anima. Vide etiam hæresi 46. quæ est Tatiani, vbi dicit Christum ad inferos descendisse, vt animam Adami, & aliorum Patrum liberaret.

CHRYSOSTOMVS homil. 2. de Symbolo, postquam exposuerat sepulturam, subiungit: *Descendit ad inferna, vt & ibi à miraculo non vacaret.*

CYRILLVS lib. de recta fide ad Theodosium, circa medium: *Anima*, inquit, *ad verbum copulam, & vnionem seruata, descendit quidem ad infernum diuina virtute, & potestate vtens, etiam spiritibus, qui illic erant, apparuit, & dicebat compeditis, Egredimini, & iis, qui in tenebris, reuelamini.* Item: *Quemadmodum vnigenitus cum iis, qui adhuc in carne erant, cum carne conuersatus est, ita & animabus in inferno prædicauit, animam habens sibi vnitam in qua fuit.* Vide etiam lib. 12. in Ioan. cap. 36.

THEODORETVS in Psalm. 15. ex illo Psalm. *Non relinques animam meam in inferno*, dicit, euidenter refelli Arium, & Apollinarem, qui dicebant Christum non assumpsisse animam. DAMASCENVS libro tertio de fide, cap. vlt.

vlt. *Descendit*, inquit, *in infernum anima deificata, & quemadmodum iis, qui in terra, iustitiæ ortus est Sol, sic & iis, qui sub terra in tenebris, & umbra mortis sedebant, lux refulgeret.*

Ex Latinis. TERTVLLIANVS in libro de anima, cap. 31. *Nobis*, inquit, *inferi non nuda cauositas, nec subdialis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terræ, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. siquidem Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo, & interno, & ex ipsa terra aperto, & intra ipsam clauso, & inferioribus adhuc abyssis substructo.* Et cap. 32. *Si Christus descendit in inferiora terrarum, vt illic Patriarchas & Prophetas cõpotes sui faceret, habes & regionem inferorum subterraneam credere.*

HYPOLITVS Martyr in oratione de Antichristo, initio: *Beatam*, inquit, *in cruce passionem, sepulturam eius, descensum ad inferos, ascensum, redemptionemq; animarum, &c.* CYPRIANVS sermone de vnctione Chrismatis, in fine: *Passus est Rex illudi*, inquit, *& vita occidi, descendensq; ad inferos, captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit.* Similia habet sermone sequente.

HILARIVS in Psalm. 138. in illud: *Si descendero in infernum, ades. Humanæ*, inquit, *ista lex necessitatis est, vt sepultis corporibus, animæ ad inferos descendant, quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit.* Et libro 10. de Trinitate vltra medium: *Nunquid descendisse ad inferos corpus, quod in sepulcro iacuit, dicetur?*

PHILASTRIVS in libro de hæresibus, capit. de descensu ad inferos, dicit errare eos, qui putant descendente Christo ad inferos, liberatas fuisse animas Poëtarum, & Philosophorum, & similium infidelium, & addit: *Nam si Deum esse credidissent, Deorum, & Dearum turpia nomina non seminassent, descensione Christi ad infernum veniam meruissent.*

GAVDENTIVS Tract. 6. de Exodo: *Nocte*, inquit, *qua, corpus exanime relinquens in cruce, Dei Filius transiit cum anima ad AEgyptum inferiorem, vt animas in inferno positas visitaret, &c.*

PRVDENTIVS in hymno 9. περὶ στεφάνων.

Quin & ipsum, ne salutis
Inferi expertes forent,
Tartarum benignus intrat,
Fracta cedit ianua, &c.

Et hymno primo:

Inde est quod omnes credimus,
Illo quietis tempore,
Quo gallus exultans canit,
Christum rediisse ex inferis.

AMBROSIVS libro 3. de fide, cap. 3. *Liber*, inquit, *est qui mortis vincula nesciuit, non captus ab inferis, sed sine adiutorio est, qui non per nuncium, neque per legatum, sed ipse per se Dominus saluum fecit populum suum.* Vide etiam de mysterio Paschæ, capite 4. & in cap. 10. ad Roman. & cap. 4. ad Ephes.

HIERONYMVS in cap. 4. ad Ephes. *Inferiora terræ*, inquit, *infernus accipitur, ad quem Dominus noster, Saluatorque descendit, vt Sanctorum animas, quas ibi tenebantur inclusæ, secum ad cœlos victor abduceret.* Similia clarissimè docuit in 3. cap. Eccles. & in 9. Zachar.

RVFFINVS in explicatione Symboli sic loquitur: *Sed & Ioannes dicit; Tu es qui venturus es, in infernum sine dubio, an alium exspectamus?* Et infrà: *Rediit ergo victor à mortuis, inferni spolia secum trahens, eduxit enim eos qui tenebantur à morte.*

AVGVSTINVS epist. 57. ad Dardanum, q. 1. *Neque*, inquit, *ipso die in cœlo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundum animam, in sepulcro autem secundum carnem.* Epist. 99. *Quis ergo nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum?* Et ne per inferos intelligamus sepulcrum, subiungit infrà: *Secundum animam eum fuisse apud inferos, apertè Scriptura declarat.* Tract. 78. in Ioan. *Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulcro? Christus Iesus, sed in carne sola.* Vide etiam lib. 17. ciuit. Dei, cap. 11. & lib. 20. cap. 15. & in Psalm. 85.

LEO serm. 1. de resurrectione Domini: *Resurrectio*, inquit, *Saluatoris nec animam in inferno, nec carnem diu mo-*

rari

rari passa est in sepulcro. FVLGENTIVS in lib.3.ad Thrasimundum,cap.23. *Quam tamen carnem nec in morte diuinitas deseruit, sicut nec in inferno animam dereliquit.* Et cap.35. *Sciebat quod ille susceptor pleni hominis Deus, totus esset cum carne sua in sepultura, totus cum anima sua in inferno.*

VIGILIVS Martyr lib.2.contra Eutycheten: *Caro*, inquit, *ipso die non fuit in paradiso, nec in inferno, sed exanimis iacuit in sepulcro: anima per illud triduum in inferno, non in sepulcro.*

ARATOR Subdiaconus lib.1.in Act. Apost. tractans cap.2. *Pauidis*, inquit, *resplenduit umbris.*

Pallida regna petens, propria quem luce coruscum
Non potuit fuscare chaos, fugere dolores,
Infernus tunc esse timet, &c.

GREGORIVS lib.13.moral.cap.20. *Dum conditor ac redemptor noster in claustra inferni penetrans electorũ exinde animas eduxit, nos illò ire non patitur, unde iam alios descendendo liberauit.* Vide etiam cap.21.& expositionem Psalmi, *De profundis.* BEDA lib.3.in Iob,cap.7. *Hoc dixisse*, inquit, *Dominum puto, quod circa finẽ seculi pro redemptione hominis esset ad inferos descensurus, ubi pro potestate descendentis deambulâsse dicitur, quia impossibile erat, ut quasi reus peccati infernalibus uinculis teneretur.*

Habemus igitur consensum Patrum, qui ante annos, vt minimum octingentos floruerunt, quos certè, stultissimi sumus, si non paucis recentioribus hæreticis prætuleritmus.

CAPVT XV.

CHRISTVM propriè, ac re ipsa descendisse ad inferos.

QVARTVS error est DVRANDI in 3.d.22.q.3.vbi docet Christi animam descendisse ad inferos nõ secundũ substantiam suam, sed per effectus quosdam, quia nimirum beatificauit & illuminauit sanctos Patres, qui erãt in lymbo. tale aliquid de profectione Christi ad animas sanctorum Patrum, per efficaciam, nõ per essentiam, docuit Caluinus, vt superiore distinctione indicatum est.

Sed multum interest inter Caluini & Durandi sentẽtiam. PRIMO, Caluinus non vocat hoc (descendere ad inferos) sed fingit alium descensum per dolores inferni à Christo toleratos: Durandus autem vult hoc modo Christum descendisse ad inferos. SECVNDO, Caluinus negat inferos reales, & præcipuè lymbum Patrum: Durandus ibidem agnoscit vtrumq; locum. TERTIO, Caluinus locat animas Sanctorum in cœlo, etiam ante Christi aduentum: Durandus dicit eas fuisse in lymbo. QVARTO, Caluinus negat animas Sanctorum à Christo beatificatas: Durandus concedit. QVINTO, Caluinus sententiam suam vult esse certissimam: Durandus verò dicit, non esse pertinaciter asserẽdum, Christi animam non descendisse secundum essentiam ad infernum, immò fortè descendisse, sed id non constare, cùm tamen constet eum descendisse secundum effectum.

In hoc ergo solùm Durandus errat, quod non existimat credendum esse necessariò Christi animam reipsa secundum essentiam fuisse in inferno. Et quidem hanc sententiam esse erroneam probatur.

PRIMO, quia Scripturæ, Concilia, & Patres citati disertè dicunt, Christi animam descendisse ad inferos, & carnem mansisse in sepulcro. Certum autem est carnem verè ac propriè, non per tropum; per se, non per effectum mansisse in sepulcro.

SECVNDO, si per effectum fuisset Christus in inferno, nõ solùm anima, sed etiam caro in inferno fuisset, causa enim illius effectus etiam caro fuit. Neq; satisfacit Durãdus, cùm respondet præcipuam causam fuisse animam. Nam præcipua causa fuit compositum, id est, totus ille homo, qui patiebatur & merebatur. Præterea, esto, fuisset anima præcipua causa, tamen etiam caro & sanguis fuit causa, alioqui non verè diceretur, 1. Ioan. 1. *Sanguis eius emundat nos*, ergo verè dici posset, caro & sanguis Christi descẽdisse ad inferos, quod est contra Scripturam & Patres.

TERTIO, si per effectum tantùm descendit ad inferos, ergo eodẽ tempore anima Christi fuit in multis locis simul, in inferno, in paradiso terrestri, in terra, in cœlo. Nam sine dubio mors Christi habuit aliquẽ effectum in his omnibus locis, illustrans animas Patrum in lymbo, lætificans Angelos,

los in cœlo, consolans Enoch, & Heliam in paradiso, & in terra compunctionem in hominibus efficiens. Cur igitur in symbolo non fit mentio, nisi descensus ad inferos? cur patres omnes prædicant Christum in triduo illo fuisse apud inferos, & non dicunt, fuisse in cœlo, & in terra, immò alioqui id expressè negant?

QVARTO, Christi anima triduò fuit in corde terræ. at ille effectus in momento peractus est. Item Christi anima rediit tertio die, nimirum quando resurrexit, tunc enim rediit ab inferis ad superos. At secundum effectum nunquam rediit, quia effectus ille semper manet. aut si rediit peracto negotio suo, certè ipso die rediit, quo mortuus est. nam continuò post mortem dispulit Dominus tenebras Inferni, & Patres diuina visione illustrauit. Itaque vnum è duobus concedendum videtur, aut nunquã Dominum ab inferis rediisse; aut ipso primo die rediisse: vtrumq; autem Symbolo fidei, & Scripturis ipsis, ac Patrũ confessioni repugnat.

Denique ex fundamento DVRANDI sequitur, Christum nullo modo descendisse ad inferos. Fundamentum enim eius est, quia animæ non possunt esse in loco, nisi per operationem: & rursum, non possunt operari, nisi proprio corpore, cuius sunt formæ: ex quo sequitur animas separatas non posse propriè & simpliciter esse in loco.

Et quia poterat quis dicere; ergo animæ impiorum non sunt in inferno, vel animæ Sanctorum non erant in lymbo, nec modò sunt in cœlo: addit Durandus, olim animas fuisse in lymbo per deputationem, quia deputatæ erant ad eum locum, quando recepissent corpora, nisi Christus eas redemisset: animas autem impiorum esse in inferno per deputationem simpliciter, quia deputatæ sunt vt ibi sint quando corpora recipient.

At hinc sequitur, animas Sanctorum non fuisse in inferno, nec nunc esse in cœlo, sed fuisse futuras in inferno, & nũc esse futuras in cœlo. Nam esse in loco per deputationem, est, non esse, sed esse futurum. Quemadmodum consules designati in annum sequentem, non dicebantur, nec erant consules, sed solùm erant futuri consules. Hinc verò vlterius sequitur, Christum nullo modo descendisse ad inferos; nam descendit ad locum animarum, sed animæ illæ erant quidem

dem futuræ in inferno, re autem ipsa tunc nusquam erant. Igitur Christus nusquam descendit, proinde nec ad inferos.

At obiicit PRIMO Durandus; Animæ sunt in loco corporeo solùm per operationem quam exercent in illo loco, sed animæ nihil possunt operari nisi in suo corpore, & per suum corpus, igitur cùm vacant corpore, nusquam sunt.

RESPONDEO primùm, non esse improbabilem eorum sententiam, qui docent, tam Angelos, quàm animas esse in loco per suam essentiam, quæ cùm sit res quædam, & finita, necessariò est præsens vni certo loco, & non alteri, nisi mutetur de loco ad locum.

SECUNDO dico, secundum B. Thomam, animas quidem naturaliter non posse applicari certo loco nisi per operationem: quæ sententia expressè est Nysseni lib. de anima, cap. 11. nec operari posse extra suũ corpus; tamen supernaturaliter vtrumque posse, vt idem B. Thom. fatetur 1. p. q. 117. Et B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 16. Itaq; Deo iubente potest anima separata mouere corpora, & apparere, ac loqui, & operari eo modo quo Angeli operantur, vt patet de anima Samuelis, 1. Reg. 28. & de anima Mosis, Matth. 17. & de anima S. Felicis, quæ, teste B. Augustino, loco citato, palàm apparuit multis; & de anima Paschasij, quam in thermis Puteolanis vidit S. Germanus ministrantem in caloribus illis, teste S. Greg. lib. 4. Dialog. cap. 40. Et multa similia referri possent, quæ nullo modo negari queunt.

Potest etiam anima Deo iubẽte nihil operari in corpora, & tamen alligari certo loco, etiamsi nos modum quo id fiat non intelligamus, vt Augustinus docet lib. 21. ciuit. Dei, cap. 10. nam nec perfectè intelligimus quomodo anima nostra, quæ spiritus est immortalis, vniatur tam intimè corpori mortali, vt vna res fiant, & tamen id omnes credimus.

SECVNDA obiectio DVRANDI est, quia anima Christi dicitur descendisse in infernum, vt animas Sanctorum beatificaret: at animæ Sanctorũ beatificatæ fuerunt in eodem instanti quo Christus mortuus est, nec potuit anima Christi in eodem instanti esse in inferno, quia fuisset simul in duobus locis, ergo non descendit per motum verum, sed metaphoricum, id est, per effectum.

RESPONDEO, ineptum esse propter has argutias reuocare

care in dubium mysteria fidei. nam PRIMO vnde habet Durandus, animas necessariò debuisse beatificari in eodem instanti indiuisibili, quo Christus mortuus est? Nam etsi tunc fuerit persolutum pretium redemptionis, & debuerint animæ iustæ mox beatificari, tamen illud, mox, posset esse tempus quoddam breuissimum, quod requirebatur, vt Christi anima fieret præsens animabus Patrũ. Licet enim non esset necessaria præsentia animæ Christi, vt Patres diuina visione illustrarentur, tamen congruum esse videbatur, vt illa esset præsens, dum id fieret: neq; periculũ erat, ne sanctæ illæ animæ, quæ patienter exspectauerant multas annorũm centurias, iam molestè ferrent dilationem temporis breuissimi, ac planè imperceptibilis. DEINDE non propter solam beatificationem animarum Christus ad inferos descendit, id enim facere poterat sine descensu, sed etiam vt maneret in loco animarum illo triduo quo corpus iacebat in loco corporum: & propter alias etiam causas.

TERTIA obiectio DVRANDI est, quia in illo triduo anima Christi fuit cum latrone in paradiso, iuxta illud Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso*. at non fuit in paradiso quoad locum, vt notum est, sed quoad effectum, quia anima Christi beata beatificauit etiam animam latronis, ergo pari ratione, cùm dicitur fuisse eodem tempore in inferno, non debet intelligi de inferno, quoad locum, sed quoad effectum, vel si in inferno fuit, & in paradiso, quoad locum, ergo in duobus locis simul.

Respondeo PRIMO, paradisum hîc accipi metaphoricè, infernum autẽ propriè. Nam paradisus propriè pomarium significat. Vnde Eccles. 2. dicit Salomon, feci mihi hortos, & pomaria, & in Hebræo גנות ופרדסים vox autem, infernus, propriè locum inferiorem designat.

SECVNDO, cùm Patres omnes doceant, Christi animam fuisse in illo triduo in inferno, vbi erant ceteræ animæ, immò id ipsum Scripturæ, & Concilia, & Symbolum testentur; id nullo modo negandum est homini Christiano; siue paradisi vox accipiatur metaphoricè, quod valde consentaneum est rationi; siue etiam propriè. Nec enim Deo impossibile erat efficere, vt Christi anima simul esset in duobus locis.

His igitur expeditis, quasi per modum appẽdicis, explicabimus

bimus aliquot breues quæstiones, quæ de hoc ipso descensu Christi ad inferos inter Catholicos tractari solent.

CAPVT XVI.

Soluuntur quædam dubia.

PRIMVM dubium. *Ad quæ loca inferni descenderit.* B. THOMAS 3. p. q. 52. art. 2. docet, Christum per realem præsentiam solùm descendisse ad lymbum Patrum, per effectum autem ad omnia loca inferni. Nam damnatos incredulitatis arguit, eis verò qui purgabantur, spem gloriæ dedit.

At probabile est profectò Christi animam ad omnia loca inferni descendisse. PRIMO, propter locum illum Eccles. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inspiciã omnes dormientes.* Nam quod B. Thomas respondet, hoc intelligi de penetratione per effectum, nõ videtur satisfacere. Nam hoc modo possemus cum Durando dicere, ad nullum locũ Christum descendisse aliter quàm per effectum, cùm Scriptura non distinguat loca.

SECVNDO, quia Augustinus epist. 99. dicit Christum descendisse ad loca inferni, vbi erant dolores & tormenta. Et Fulgentius lib. 3. ad Thrasimundum cap. 30. dicit Christum descendisse vsque ad infernum, vbi solebant peccatorum animæ torqueri. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 4. Ambrosius in libro de myst. Paschæ. Eusebius Emissenus in oratione de Pascha; & alij Patres dum describunt terrorem gehennæ ac dæmonum in descensu Christi, apertè indicant Christum præsentiam suam illis manifestâsse. Immò NYSSENVS orat. 1. de Resurrectione clarè dicit cor terræ, quò Christus descendit, esse sedem illius magnæ mentis, quæ dicitur Diabolus.

Porrò alter CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 36. & alij Patres dicunt, Christum descendisse ad inferiores partes terræ, vt viuorum & mortuorum dominaretur, id est, vt quasi caperet possessionem totius regni sui. At etiam ad regnum eius pertinent damnati, vt qui in carceribus, & tormentis ipsius iussu continentur.

SECVNDVM dubium. *An Christo fuerit aliqua pœna esse*

in inferno. B. THOMAS 3.p.q.52. artic.1.& 3. videtur dicere fuisse aliquam pœnam Christo, esse in inferno secundum animam, & in sepulcro secundum carnem. Dicit enim voluisse eum ibi esse, vt nostras pœnas in se susciperet. CAIETANVS in Act.2. dicit, dolores mortis durâsse in Christo vsque ad resurrectionem, ratione pœnalitatum, quæ relinquuntur ex morte, quæ sunt præcipuè tres. PRIMA, quòd anima maneat separata, quæ melius se haberet coniuncta, SECVNDA, quòd anima maneat in loco sibi non conuenienti, id est, in inferno. TERTIA, quòd corpus maneat in sepulcro. & hoc dicit significari illis verbis Petri; *Solutis doloribus mortis.*

At BONAVENTVRA in 3.d.22.q.4. dicit Christi animam, dum esset in inferno, fuisse in loco pœnæ, sed sine pœna, cuius modus loquendi mihi videtur magis cõformis Patribus. Itaq; etsi, quòd maneat anima separata à corpore, pœna vel pœnalitas, vel potius minor perfectio dici possit, tamẽ mansionem animæ Christi in inferno, & corporis in sepulcro, nõ auderem vocare pœnam, nec pœnalitatem; nam illæ animæ pœnam trahunt ex inferno, quæ ibi sunt tanquam in carcere, nec possunt egredi quando volunt. At Christus fuit in inferno liber & liberator aliorum, vt omnes Patres clamant. Non autem vocatur pœna, si rex inuisat carceres, vt aliquos liberet, sed vocatur dignatio, & humilitas. Pari ratione, esse in sepulcro non est pœna, nec malum corpori simpliciter, immò bonum est corpori defuncto. At malum est corrumpi in sepulcro, & putrefieri; caro autem Christi in sepulcro fuit, sed sine corruptione.

Vnde FVLGENTIVS lib.3. ad Thrasimundum, cap.30. dicit debuisse Christum ad plenum redemptionis effectum descendere cum anima vsq; ad locum tormentorum, sed non pati vlla tormenta, & cum corpore vsq; ad locum corruptionis, sed non pati corruptionem, sicut acceperat humanam naturam similem nostrę peccatrici, sed acceperat sine peccato. Nec ratio Caietani ex loco Petri Act. 2. *Solutis doloribus mortis,* aliquid probat. Nam vt suprà ostendimus cõtra Caiuinum, dolores mortis dicuntur qui mortem comitantur & præcedunt, non qui sequuntur.

At obiicit CAIETANVS, quia illud; *Non relinques animam*

mam meam in inferno, significat beneficium fuisse animæ Christi quod fuerit liberata ex eo loco, ergo pœna erat ibi manere.

RESPONDEO, beneficium fuisse animę Christi, quod celeriter corpori cõiungeretur, sicut malum erat ei separatio; & hoc modo beneficium illi fuit liberatio ab inferno, nõ ratione loci, sed ratione separationis à corpore. Et hoc fortasse voluit etiam dicere B. Thomas, quod videlicet pœna fuerit Christo, esse in inferno, & sepulcro, solùm ratione separationis. nam ratio eius nihil aliud probat, nimirum quia debuit subire pœnas nostras.

Hæc enim ratio, si adferatur ad probandũ, debuisse Christum verè mori, & proinde pati separationem animæ à corpore; rectè concludit. Si verò inde quis probare velit, debuisse Christum esse in inferno, vt in loco misero, & pœnali: nihil efficiet, aut efficiet plus quàm velimus. Nam secundum istam rationem debuisset Christi anima esse in inferno vt in carcere, & caro debuisset in sepulcro corrumpi. ista enim est pœna nostra.

TERTIVM dubium. *Quid contulit animabus infernum descensus Christi ad inferos?* Beatus AVGVSTINVS in epist. 99. ad Euodium, videtur sentire eas animas etiam antea fuisse beatas, & nihil eis contulisse Christi descensum: *Illis*, inquit, *iustis, qui in sinu Abraæ erant, cùm Christus in infernũ descendit, nondum quid cõtulisset inueni, à quibus secundum beatificam præsentiam diuinitatis suæ nunquam videor recessisse*.

RESPONDEO, cum communi Catholicorum sententia, duo magna bona eis contulisse Christum. PRIMO, beatitudinem essentialem. SECVNDO, eductionem ex eo carcere, ac deductionem in cœlum; quorum primum continuò illis præstitit, secundum autem non diu postea.

De PRIMO habemus testimoniũ illud Eccles. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, illuminabo omnes sperantes in Domino.* Item illud Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso.* Quod verbum, inquit ORIGENES hom. 15. in Genes. non solùm latroni, sed etiam omnibus iustis, qui in inferno erant, dictum fuit. Item consensum Scholasticorum in 13. dist. 22. Denique ostendemus in lib. 1. de cultu Sanctorum, propriam

Quid Christ in inferno egerit, consule quæso Bellarmine. Ambr. in ep. ad Rom. c. 5. Apud Inferos? sedem tenebras non vitet: ille enim apud inferos pro salute tanq; interpellans de regno spiritus iudicabat. Hoc explicat obscuram illum locum Petri

sputatione, post Christi passionem animas sanctorum statim admitti ad visionem Dei. De SECVNDO beneficio habemus consensum Patrum suprà citatorum.

Ad locum ergo Augustini respondet B. THOMAS, 3. p. q. 52. art. 5. ad 1. Augustinum nõ velle dicere, non se inuenisse quid cõtulerit iustis Christus, descendens ad inferos, absolutè, sed quantum ad dolores inferni, quos soluit: vt sensus sit, Christus descendit dolores inferni soluere; at iusti non dolebant, ergo quantum ad solutionem dolorum, nihil eis contulit.

Fortasse melius dicemus, Augustinũ dum scribebat eam epistolam, nondum cognouisse vbi erat sinus Abraæ, & propensum etiam fuisse in eam partem, vt non esset in inferno, & propterea, hoc dubio manente, meritò eum dixisse, quid contulerit iustis Christi descensus ad inferos, nondum se intelligere potuisse. Nam, vt diximus, duo beneficia contulit Christus animabus iustorum, visionem beatificam, & eductionem ex carcere inferni: ratione primi non fuit opus descensu, cùm diuinitas sit quæ propriè beatificat, & illa est vbique. Et hoc est quod ibi dicit (cùm ait) beatificantem sapientiam sua diuinitate nunquam abfuisse ab animabus illorum iustorum. Non enim vult dicere illas animas semper fuisse beatas, sed non fuisse opus motu Christi, vt bearentur, cùm sapientia beatificans vbiq; sit. Ratione secundi beneficij, non fuit etiam opus Christi descensione ad inferos, si illæ animæ non erant in inferno.

QVARTVM dubium. *An præter animas iustorum, quæ erant in sinu Abraæ, aliquæ aliæ liberatæ sint?* RESPONDEO, non esse liberatas vllas animas damnatorum ad gehennam. Nam PHILASTRIVS in libro de hæresi, capite de descensu ad inferos, & AVGVSTINVS libro de hæresi, cap. 79. dicunt esse hæresim, si quis asserat, vllos impios in inferno Christo prædicante conuersos & saluatos. Præterea videtur implicare contradictionem, quòd aliqui fuerint damnati ad ęternas pœnas, & tamen postea saluati fuerint. Nam æterna damnatio includit certitudinem pœnę nunquam finiendæ: at quomodo certi esse possunt, se sine fine puniendos, qui aliquando liberantur?

Adde locum Eccles. 24. *Illuminabo omnes sperãtes in Domino.* Hinc enim deducitur, nullos eorum fuisse illumina-

tos, qui damnati erant ad æternas pœnas, quippe qui sine dubio non sperabāt in Domino. Adde præterea illud Ioan. 9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Et 2. Cor. 5. *Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis.* Et Galat. 6. *Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Dum tempus habemus operemur bonum.* Hæc enim omnia satis apertè indicant, non esse post hanc vitam locum pœnitentiæ, & reconciliationis. Adde postremò consensum Theologorum in 3. dist. 22.

Quare inter fabulas numeranda est illa narratio, quam in historiis Patrum circumferri dicit Nicetas in comment. ad secundam orationem Gregorij Nazianzeni de Pascha. Ait enim, cuidam Christiano maledictis insectanti memoriam Platonis, vt impij & damnati, Platonem per quietem apparuisse atq; dixisse: *Ego quidem peccatorem me fuisse nō nego, verùm cùm Christus ad infernum descendit, nemo ante mē ad fidem accessit.* Hæc quidem fabula est; Illud autem est credendum, quod idem Nicetas ibidem dicit, Chrysostomū affirmâsse, nullos in inferno à Christo descendente ad ea loca, liberatos, nisi qui digni erant salute, cùm hinc descenderent.

Eadem est ratio de animabus infantium, qui discesserunt cum peccato originali; nam neq; ex illis vllam saluatā credibile est. Quocirca quod ait Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum, prædicante Christo apud inferos, non defuisse qui crediderint, ac pœnitentiam egerint; improbabile est.

De animabus purgatorij maius dubium esse potest. Nam colligi videtur ex illo Eccles. 24. *Illuminabo omnes sperantes in Domino*; beatificatas tunc fuisse omnes pias animas. Præterea Augustinus epist. 99. ad Euod. & lib. 12. de Genesi cap. 33. apertè dicit, à Christo aliquos solutos doloribus inferni, & explicat se non loqui de animabus sanctis, quæ erant in sinu Abraæ, nec de animabus impiis, quas absurdissimum existimabat fuisse Christo ad inferos descendente conuersas: igitur restat, vt loquatur de animabus, quæ adhuc luebant purgatorias pœnas. Item Gregorius lib. 13. moral. cap. 20. dicit, omnes electos liberatos.

At B. Thomas 3. p. q. 52. artic. 8. docet, animas purgatorij non esse liberatas simpliciter ex descensu Christi ad inferos. nec enim Christus aliquid contulit vlli, nisi quod meruerat passione

passione sua; passio autem Christi non habet effectum temporalem, sed æternum, semper enim est æquè efficax; Non ergo tunc liberâsset Christus, nisi illos qui habuerunt talem dispositionem, qualem habent qui nunc liberantur. Addit tamen B. Thomas, duobus modis potuisse accidere, vt tunc aliqui liberarentur. Primò, si expleuerant tempus purgationis suæ. Secundò, si ex deuotione peculiari ad Christi passionem id meruerât in hac vita, vt tunc liberarentur cùm Christus in eum locum descenderet. Et hoc modo debet exponi S. Augustinus, qui dicit, eos liberatos quos nouerat Dominus liberandos.

Ad locum Ecclesiastici & Gregorij posset dici, Christum liberâsse omnes electos cùm descendit ad inferos, sed non simul; nam quosdam statim liberauit, alios postea, finita nimirum purgatione: sed tamen omnibus id præstitit, vt non manerent in lymbo exspectâtes beatitudinem. Quanquam non esset error, si quis diceret, multos alios, aut etiã omnes tunc liberatos ex purgatorio, ex gratia speciali, quia Dominus non est alligatus Sacramentis aut meritis nostris.

LIBER QVINTVS DE CHRISTO.

Qui est de Mediatore, & eius merito.

CAPVT PRIMVM.

Explicatur breuiter, secundum quam naturam CHRISTVS *sit Mediator.*

DVAE SVPERSVNT de Christo disputationes; VNA, secundum quam naturam Christus sit Mediator; ALTERA, num tantùm nobis, an etiã sibi Mediator Christus aliquid suis operibus & laboribus promeruerit; quibus quæstionibus explicandis postremum hunc librum, seu potius libellum, dedicauimus.

Vt igitur à priore incipiamus, explicandũ erit initiò, quid sit propriè Mediator. Vocamus MEDIATOREM eum, qui inter aliquos dissidentes, aut certè non coniunctos mediũ se interponit, vt eos redigat ad concordiam, vel nouo fœdere coniungat. Contingit autem hoc dupliciter: Primò, per substantialem aliquã mediationem: Secundò, per operationem.

PRIMO modo Christus dici potest Mediator, quatenus personalitas eius coniunxit nouo & mirabili fœdere diuinã & humanam naturam. Et licet de hac mediatione sæpe loquantur Patres, tamen non est ea, de qua nunc disputamus. Nam de ista mediatione non est opus quærere, secundum quam naturam fiat. non enim fit secundum aliquam naturam, sed secundum personalitatem, quæ connectit duas naturas. Præterea, ista mediatio non est inter naturas dissidentes.

tes. Nec enim vnquam Christi humanitas fuit contraria diuinitati. Nos autem loquimur de mediatione, qua Christus innocens Patri reconciliauit peccatores.

Omissa igitur substantiali hac mediatione, MEDIATIO, quæ in opere consistit, quatuor modis potest fieri.

PRIMO, discernendo & iudicando causam; quomodo arbitri dici possunt mediatores. Et hic primus modus tribuitur Christo ab Ambrosio in cap. 2. 1. ad Timoth. dicit enim Ambrosius, Christum factum à Deo arbitrum, iudicâsse sic fieri posse pacem, si Deus primùm ignosceret, & homo deinceps in Dei fide permaneret.

SECVNDO, referendo hinc inde pacta, & conditiones vtriusque partis, quo modo omnes internuncij dici possunt mediatores. Et in hac significatione videtur accipiendum nomen Mediatoris, cùm Moses dicit Deut. 5. *Ego medius & sequester fui inter Deum & vos, in illo tempore.* Et Galat. 3. *Data est lex per Angelos in manu Mediatoris*, id est, Mosis. Et hic etiam modus Christo conuenit, qui annunciauit hominibus Dei voluntatem, & leges. Et propterea dicitur Malach. 3. *Angelus testamenti.* Et ad Hebr. 9. & 12. *Mediator noui testamenti.* Vbi Paulus alludit ad Mosen, qui fuit Mediator testamenti veteris.

TERTIO, orando & supplicando vni parti pro altera. Id quoq; conuenit Christo, qui Rom. 8. dicitur, *Interpellare pro nobis.* Et 1. Ioan. 2. dicitur, *Aduocatus noster.*

QVARTO, soluendo & satisfaciendo vni parti pro altera. Et hic modus mediationis propriissimè conuenit Christo, qui in tota Scriptura describitur, vt hostia pro peccato. Ideo 1. Tim. 2 postquam Apostolus dixerat: *Vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus* IESVS: mox addit causam, dicens: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro multis.* Et ideo etiã Rom. 8. & 1. Ioan. 2. vbi dicitur Christus aduocatus & interpellator apud Deũ pro nobis; non dicitur vnus aduocatus, aut interpellator, quia etiã alij interpellant pro nobis. Nec solus ipse Mediator fuit per modum arbitri seu internuncij, sed etiam Moses. At solus ipse pro nobis soluit, nosq; proprio sanguine Deo reconciliauit.

Itaque tres modi priores mediationis communes sunt Christo cum aliis; quartus propriè soli Christo conuenit.

Hoc tamen loco de omnibus modis potest intelligi quæstiò nostra, qua inuestigamus, secundum quam naturam Christo conueniat Mediatoris officium.

Est autem sententia communis Catholicorum, ipsum quidem Mediatorem, siue (vt Theologi loquuntur principium, quod operabatur opera Mediatoris, non fuisse Deum solum, vel hominem solum, sed vtrumq; simul, hoc est, Verbum incarnatum, siue Deum humanatum. Principium tamen, quo illa opera à Mediatore fiebant, fuisse naturam humanam, non diuinam. Tametsi enim Deus incarnatus erat, qui orabat, patiebatur, obediebat, satisfaciebat: tamen hæc omnia faciebat secundum formam serui, non secundum formam Dei. Atque hæc est sententia Magistri in 3. d. 19. prope finem, sancti Bonauenturæ ibidem, art. 2. quæst. vult. & ceterorum Theologorum in eadem distinctione, necnon sancti Thomæ 3. p. q. 26. art. 2.

Repugnant huic sententiæ hoc tempore duo contrarij inter se errores, quorum vnus ad Nestorianismum, alter ad Eutychianismum deflectit. Vtrumque paucis, Deo iuuante, refellemus.

CAPVT II.

Refutatur error Stancari de Mediatore.

Error prior est Francisci Stancari, qui ita soli homini Christo tribuit officium Mediatoris, vt non videatur suppositū diuinum requirere vllo modo, nec saltem vt principium quod illius operis. Videtur quidem Franciscus Stancarus in multis locis rectè sentire. in libro enim de Trinitate & Mediatore contra Tigurinos; & in alio libro eiusdem argumenti contra Caluinum; & in examine Pinczouianorū; & in libro alio de officio Mediatoris; & in alio libello de particula Tantvm, sæpius repetit, Christi personam constare ex duabus naturis, diuina & humana; & in libro contra Tigurinos circa finem, profitetur se sequi doctrinam Magistri sententiarum, & Scholasticorū: ac de Magistro ita honorificè loquitur, vt eum omnibus sectariis anteponat: *Plus valet*, inquit, *vnus Petrus Lombardus, quàm centum Lutheri, ducenti Melanchthones, tercenti*

trecenti Bullingeri, quadringenti Petri Martyres, & quingẽti Caluini, qui omnes, si in vno mortario contunderentur, nõ exprimeretur vna vncia veræ Theologiæ. Tamen verba etiam suspecta, & malè sonantia leguntur in libris eius.

Nam in libro de Trinitate & Mediatore, in refutatione prioris epistolæ Tigurinorum, dicit, dignitatẽ precum Christi non fuisse à solo Filio, sed à tota Trinitate ita ordinante & acceptante. Vbi videtur satis apertè non tribuere infinitam dignitatem operibus Christi ex dignitate suppositi; sed ex acceptatione diuina. Quod certè non faceret, si existimaret opera Mediatoris, non esse opera suppositi humani, sed diuini. Et in eodem libro, in confutatione secundæ epistolæ, In abstracto dicit, in Christo humanam naturam esse mediatricem, conciliatricem, pacificatricem. Vbi videtur totum opus ipsi naturę tribuere, quasi illa per se existat, & per se agat, præsertim cùm in eodem libro antea dixerit, vnũ opus Mediatoris, personæ tribui non posse.

Et in libro de officio Mediatoris & Pontificis, sic ait: *Sacerdos & sacrificium est homo Christus, non Deus Christus, hoc est, Christus secundum hominem, non secundum Deum.* Quæ verba possent trahi in bonum sensum, tamen simpliciter non bene sonant; & præsertim, quia paulò pòst explicans, dicit, in Christo homine tria esse, Spiritum, Animam, & Corpus. Et ratione Spiritus, Christum esse Sacerdotem; ratione animæ, & corporis esse victimam. vbi nullam facit vnquam mentionem suppositi diuini operantis. Denique in examine Pinczouianorum: *Vox*, inquit MEDIATOR, *primò capitur pro humanitate Christi exequente officium Mediatoris.* Secundò verò, *capitur pro persona ipsius Christi, qui est Deus & homo.*

His accedit, quod Fridericus STAPHYLVS in libro de successione & concordia discipulorum Lutheri, & Gulielmus LINDANVS in 2. Dialogo Dubitantij, affirmant Stancarianos docere, Christum esse iustificatorem solùm secundum humanitatem, quia videlicet existimant, nos formaliter iustificari per Christi iustitiam, seu obedientiam nobis imputatam, Christi autem obedientiam & iustitiam esse opus solius humanitatis.

Denique PETRVS CANISIVS præfatione libri primi de

corruptelis verbi Dei, scribit, Stancarianos interrogatos, cur in Christo existiment vnitas duas naturas, respondere solitos, vt natura humana diuina virtute sustentata, pati posset omnia, quæ patienda erant.

Hæc sententia siue Stancari sit, siue non sit, (nec enim affirmare audeo, de quo non sum omnino certus) apertissimè deflectit ad Nestorianismum. Voce enim fatetur vnam personam in Christo, re autem ipsa ponit duas, & euacuat planè mysterium redemptionis. Nam si sola natura humana egit opera illa satisfactoria, ergo natura humana per se existebat, & proinde suppositum erat à diuino suppositio distinctum; agere enim suppositorum est. Duo igitur in Christo supposita erant, quæ est ipsissima hæresis Nestorij.

Præterea repugnat hæc sententia Scripturæ & Patribus. nam opus Mediatoris præcipuum fuit passio Christi. Hæc autem ipsi Deo & Domino tribuitur in Scripturis, atque ideo necesse est illi conuenire, saltem ratione suppositi. An non enim, Act. 20. dicitur Deus *sanguine suo Ecclesiam acquisiuisse?* Et 1. Cor. 2. nónne dicitur *Dominus gloriæ crucifixus?* Et ad Philip. 2. nónne dicitur ille; *Qui in forma Dei erat æqualis Patri, humiliatus esse, & obediens factus vsq; ad mortem, mortem autem crucis?*

Præterea Patres, Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & alij in 2. caput primæ ad Timoth. Item HILARIVS lib. 9. de Trinit. non procul ab initio. Epiphanius in Ancorato, ante mediũ. Cyrillus lib. 12. thesauri, cap. 10. & lib. 1. de Trinit. ante medium. Augustinus lib. 9. ciuit. Dei, cap. 17. & Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 2. dicunt, Christum ideo vocari à Paulo vnicum Mediatorem, quia ille solus est verè medius inter Deum & hominem, cùm vtriusq; naturam habeat. Vbi Patres volunt ostendere, non potuisse Christum esse efficacem Mediatorem, nisi esset diuina persona, quæ officiũ Mediatoris exerceret. Non autem poterat esse diuina persona, nisi haberet diuinam naturam, propterea illi dicunt, vnicum & verum Mediatorem Deum & hominem esse debuisse.

Præter hæc loca sunt alia quædam clarissima. BASILIVS in illud Psal. 48. Frater non redimit, redimet homo? *Si homo* inquit, *nos redimere non potest, qui nos redemit, non est homo. Ne*

mo. Ne igitur propterea quod in similitudine carnis peccati ad nos accessit, hominem solum putes Dominum nostrum, &c. NAZIANZENVS orat. 2 de Paschate, circa finem: *Indigebamus*, inquit, *vt Deus carnem assumeret, & mortem subiret, vt viueremus.*

CYRILLVS lib. de recta fide, ad Reginas: *Ex confesso*, inquit, *salutaris est mors Christi, sed si non esset Deus, quomodo ipse & solus sufficeret ad hoc vt esset pretium? Sed sufficit solus pro omnibus mortuus, quia super omnes est.*

AVGVSTINVS homil. de ouibus, cap. 12. *Non Mediator homo*, inquit, *prater Deitatem, non Mediator Deus prater humanitatem. Ecce Mediator. Diuinitas sine humanitate non est mediatrix, sed inter Diuinitatem solam, & humanitatem solam, mediatrix est humana Diuinitas, & diuina humanitas Christi.* Vbi Augustinus impropriè quidem loquitur, dum vtitur nomine abstracto pro concreto, tamen exprimit apertissimè quod volumus, nimirum non esse purum hominem, illum qui officium Mediatoris exercuit. Et in Enchirid. cap. 108. *Nam neque*, inquit, *per ipsum liberaremur vnum Mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, nisi esset & Deus.* LEO serm. 1. de natal. Domini: *Nisi esset*, inquit, *verus Deus, non afferret remedium; nisi esset verus homo, non praberet exemplum.*

Accedit vltimò, quòd si humana persona pro nobis satisfecit, non ex rigore iustitiæ satisfecit, ac propterea non fuit necessaria incarnatio. Nec rationes Stancari probant aliquid contra nos, sed solùm contra Caluinistas. Præcipua eius ratio est, quia in epistola Agathonis, quæ lecta est in VI. Synodo, act. 4. negatur opus personale, & asseritur opus naturale in Christo, id est, tribuuntur opera Christi naturis, non personæ. Sed facilis est solutio. NAM non vult Agatho negare, opera Christi esse opera personæ, & vnius atque eiusdem personæ; sed vult dicere, non esse in Christo vnum tantùm opus, iuxta vnam personam operantis, sed esse duo opera iuxta duas naturas, per quas persona vna operatur. Opera enim multiplicantur ad multiplicationem principij formalis. Sicut etiam in Trinitate tres sunt, qui operantur, & tamen vnum est eorum opus, quia vnũ est principium formale, videlicet vna natura.

CAPVT III.

Refutantur ex Scripturis errores Caluinistarum & Lutheranorum de Mediatore.

ALIVS ERROR priori cõtrarius est eorum, qui contendunt, Christum exercere officium Mediatoris secundum vtramq; naturam, diuinam & humanam. Ita docet apertè CALVINVS in epistolis duabus ad Polonos. Idem etiam Ministri Tigurini, Henricus Bullingerus, Petrus Martyr, & alij in epistolis item duabus ad Polonos. Idem ex professo docet Iosias SIMLERVS in libro contra Stancarum, vbi defendit epistolas Tigurinorum à Stancaro oppugnatas. Idem etiam sentit Martinus KEMNITIVS. Nam in libro de duabus naturis refert inter absurdas sententias, quòd Christus sit Mediator secundum humanam naturam tantùm. Idem habet MELANCHTHON in Locis, capite de Filio, vbi dicit, Deitatem Filij obediuisse Patri. Idem habet liber CONCORDIAE, pagina 556. & 645. & 736.

Ac ne fortè isti existimentur velle, Christum esse Mediatorem secundum vtramque naturam ratione suppositi, non ratione formalis principij: obseruãdum est, ex duobus apertè colligi posse, quæ sit eorum sententia.

PRIMO, ex eo quod fatentur, se dissentire in hac re à Magistro & à Scholasticis. Magister autem & Scholastici diserte verbis docent, Christum esse Mediatorem secundum naturam humanam, non secundum diuinam, licet ipse Mediator sit, & esse debeat, Deus & homo.

SECVNDO, colligitur ex eo, quòd distinguunt opera Mediatoris, & quædam esse volunt humanitatis quoad rem, Diuinitatis quoad efficaciam, vt pati & mori; quædam solius Diuinitatis esse volunt, vt illuminare mentes, remittere peccata, &c. immò etiam sacrificium offerre, diuinæ naturæ tribuunt; Victimam verò, esse naturæ humanæ. Testatur enim STANCARVS in libro de Trinitate & Mediatore, Stanislaum Sarnicium, quem fidelem Christi seruũ appellat Calui-

Caluinus in epistola ad Polonos, in publico colloquio ita scribi iussisse: *Est Pontifex & Sacerdos diuina natura, sacrificium verò humana.* Qui error apertè introducit partim Arianismum, partim Eutychianismum.

Probandum est igitur, solùm secundum naturam humanam Christū fuisse Mediatorem; si sermo sit (vt diximus) de principio formali, non de ipso supposito. Ac PRIMVM ex Scripturis habemus locum illum beati Pauli 1. Timot. 2. *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Cur, quæso, addidit, *Homo*, nisi ad exprimendum naturam, secundum quam Christus est Mediator? Notauit hoc Augustinus lib. 2. de pec. orig. cap. 28. serm. 11. de verbis Apostoli.

Præterea hîc distinguit Apostolus Mediatorem à Deo: *Vnus*, inquit, *Deus, vnus & Mediator Dei et hominum.* Ergo Christus non est Mediator secundum naturam diuinam, sed tantùm secundum humanam, secundum quam Christus à Deo distinguitur.

Sed respondent aduersarij, hîc fieri distinctionem rationę personæ. Nam per vnum Deum intelligitur Pater, à quo distinguitur Filius personaliter. Alioqui, inquiunt, sequeretur quaternitas, si à tota Trinitate distingueretur Mediator. Vnde CALVINVS in secūda epistola ad Polonos, ridet has expositiones: *Vnus Deus*, id est, *Trinitas*; Et, *Creditis in Deū*, id est, *in Trinitatē*. At profectò hoc ipso Caluinus & Caluinistæ vehementer confirmant Arianismum. Id enim Ariani cupiunt, vt vbicunque legitur; *Vnus Deus*, aut simpliciter, *Deus*, intelligatur Pater, non Trinitas.

Præterea Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus in hunc locum notant, per illud, VNVS, non excludi Filium, sed Deos Gentium. Ergo per vnum Deum, non Patrē, sed Trinitatem intellexerunt. Item AVGVSTINVS serm. 1. in Psalm. 29. explicans hæc ipsa verba, dicit; Vnum Deum significare Trinitatem; & Christum esse Mediatorem inter Trinitatē, & homines peccatores. Sic enim loquitur: *Quid est*, inquit, *Mediatorem esse inter Deum & homines? Non inter Patrem & homines, sed inter Deum & homines. Quid est Deus? Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Qui sunt homines? peccatores, impij, mortales. Inter illam Trinitatem, & homi-*

hominum infirmitatem, & iniquitatem, Mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus. Idem repetit in commentario cap. 3. epist. ad Galatas. Et idem docent, Augustinũ sequuti, Beda & Anselmus; in commentario 2. cap. epistolæ primæ ad Timotheum.

Et ratio etiam ipsa id manifestè testatur. Nam non solus Pater erat nobis ob nostra peccata infensus, & propinde à Mediatore placandus, sed etiam Filius & Spiritus sanctus: Tota igitur Trinitas à Mediatore hominibus reconcilianda erat. Quare cùm Paulus dicit: *Vnus Deus, & vnus & Mediator Dei & hominum;* per vnum Deum Trinitatem totam significet necesse est. Vnde Caluinus, dum reiicit istam expositionem, Augustinum, Bedam, Anselmum, & Græcos omnes Patres, & ipsam rationem reiicit. nec propterea sequitur quaternitas; nam idem Christus propter duas naturas, & numeratur inter personas Trinitatis, cui debetur satisfactio, & simul ipse est qui satisfacit. Ipse enim, vt homo est, Mediator est, ad seipsum, vt Deus est.

CAPVT IV.

Refellitur idem error ex Patribus.

ACCEDANT nunc testimonia Patrum. Ac primum CYRILLVS in Apologia pro duodecim capitibus contra Orientales, proponit hanc obiectionem contra decimum caput: *Si Deus Verbum est Sacerdos, cui vel quali Deo suum ministerium offert?* Deinde respondet hoc modo: *Quando factus est homo, vocatus est Pontifex, non quòd matori Deo offerret sacrificium, sed sibi ipsi & Patri.* Et infrà: *Audiens quod dictus est Sacerdos propter humanitatem, erubescisne? Deinde quomodo non admiratus es, quod non secundum sacerdotum morem alteri fecerit sacrificij modum, sed sibi ipsi potius & Patri, vt dixi.*

Hîc Cyrillus non solùm apertè dicit, Christum esse Pontificem propter humanitatem, sed etiam cogit nos intelligere negatiuam, id est, non propter Diuinitatem, cùm dicit, eum sacrificiũ sibi ipsi obtulisse & Patri. Non enim potest vnus & idem,

idem, vt idem, sacrificium offerre & accipere: sed sacrificium accepit, vt Deus, ergo non offert vt Deus: offert igitur tantùm vt homo. Idem lib. 11. in Ioan. cap. 7. *In quantum*, inquit, *Filius & Deus est vnà cũ Patre nobis bona largitur: in quantum verò Mediator est & Pontifex, nostras preces ad Patrem adducit.*

CHRYSOSTOMVS in cap. 9. ad Hebræos, explicans illud; Ideo noui Testamenti Mediator est, &c. *Quid est*, inquit, *Mediator? Mediator non est Dominus rei, cuius est Mediator, sed & alia quidem res.* At quis dicat, Christum vt Deum, non esse Dominum? ergo Chrysostomus solùm secundum formam serui, vult Christum esse Mediatorem.

Ridicula est autem glossa Iosiæ SIMLERI, dicit enim, Deitatem Christi nudam esse Dominam, tamen ratione exinanitionis non esse Dominam. At exinanitio non conuenit diuinæ naturæ, sed personæ Filij, qui dicitur exinanitus, quia formam serui accepit, nõ amissa tamen forma Dei. Dicere autem, Deitatem Filij non esse Dominam, est dicere, non esse veram Deitatem, sed naturam creatam, vt Ariani volunt.

AVGVSTINVS lib. 10. Confess. cap. 43. *In quantum homo*, inquit, *in tantum Mediator, in quantum autem Verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & cum Patre & Spiritu sancto vnus Deus.* Item ad Paulinum, epist. 59. *Per Mediatorem*, inquit, *non Deum, quod semper Verbum erat, sed hominem Christum Iesum.* Et lib. 1. Trinit. cap. 7. *Christus*, inquit, *in forma Dei æqualis Patri, in forma serui Mediator Dei & hominum.* Libro primo de consensu Euangelistarum, cap. 3. *Secundum hominem*, inquit, *Christus & Rex & Sacerdos effectus est, vt esset ad interpellandum pro nobis Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.* Lib. 10. ciuit. Dei, cap. 20. *Vnde verus ille Mediator, in quantum formam serui accipiens, Mediator effectus est Dei & hominum: cùm in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo vnus est Deus, tamen in forma serui sacrificium maluisse esse.* Lib. 16. contra Faustum, cap. 15. *Dissimilis hominibus Christus, quia Deus; similis hominibus, quia homo Mediator Dei & hominum.* Lib. 2. de pec. orig. cap. 28. *Non per hoc Mediator est, quod æqualis Patri, per hoc enim quantum Pater, tantum*

tantum & ipse à nobis distat. Et quomodo erit medietas, vbi eadem distantia est? Ideo Apostolus non ait, Christus Iesus, sed homo Christus Iesus. Per hoc ergo Mediator, per quod homo. Inferior Patre, per quod nobis propinquior; superior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertius ita dicitur, inferior Patre, quia in forma serui; superior nobis, quia sine labe peccati. Item in Psalm. 29. *Inter Trinitatem, & hominum infirmitatem, & iniquitatem factus est Mediator homo, non iniquus, sed tamen infirmus.*

Denique (vt ex omnibus decē tomis Augustini testimonia habeamus) tract. 82. in Ioan. *Mediator*, inquit, *Dei & hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo est Iesus Christus.* Et serm. 11. de verbis Apostoli: *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum. Non ait*, inquit, *Christus Iesus, ne tu putares secundum Verbum dictum, sed addidit, homo, Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* FVLGENTIVS libro de incarnat. & gratia Christi, cap. 13. *Hic in humana natura Mediator Dei & hominum factus est.*

CAPVT V.

Refellitur idem error rationibus.

ACCEDANT vltimò efficacissimæ rationes, PRIMA RATIO ex definitione, & conditionibus Mediatoris. Mediator debet esse medius, id est, distans ab vtraque parte dissidente aliquo modo. Nam si omnino sit idem cum vna parte, nō potest cogitari, immò nec fingi, quo pacto sit Mediator. Porrò hęc definitio conuenit Christo, vt homo iustus est, nō autem, vt Deus est. Nam vt homo, distat à Deo; vt iustus, conuenit cum Deo. & contrà, vt homo, conuenit cum ceteris hominibus; vt iustus, distat ab omnibus hominibus. Omnes enim nascūtur naturā filij iræ. at Christus, vt Deus, non distat à Deo vllo modo, id est, nec natura, nec iustitia, nec vllo alio modo, igitur non vt Deus, sed vt homo iustus, Mediator est inter Deum & homines peccatores. Et hoc est quod ait Augustinus, inter Trinitatem & hominum infirmitatem & iniquitatem, Mediator est homo, non iniquus, sed infirmus. in Psalm. 29.

SECVN-

SECVNDA RATIO, si Christus est Mediator secundum vtramque naturam, vel secundum vtramque coniunctim sumptas, vel secundum vtramque seorsim acceptas: non secundum vtramque simul; Christus enim secundum vtramq; naturam simul sumptam, distat quidem à ceteris hominibus, & etiam à Deo Patre & Spiritu sancto, at non distat à Deo Filio, nec persona, nec natura, & tamen etiam ab illo distare debet, cùm & ipse sit pars offensa, ad cuius placationem Mediatore opus sit.

Nec valet responsio Iosiæ, qui dicit, Christum, vt Deum, esse Mediatorem sui ipsius. Nam est quidem Christus, vt homo, Mediator sui ipsius, vt Deus est. At ipsum vnum & eundem, vt Deus est, Mediatorem esse sui ipsius, vt Deus est, inuoluit apertissimam contradictionem. sequitur enim inde, Christum à seipso distare, & non distare, eadem ratione & modo consideratum. Non igitur Christus secundum vtramque naturam simul sumptam esse potest Mediator. Quòd autem non sit Christus Mediator secundum vtramque naturam seorsim, patet, quia non secundum diuinam seorsim acceptam, cùm illa sit pars offensa, & secundum illam nihil distet Christus à Deo. restat ergo, vt solùm secundum humanam sit Mediator.

TERTIA RATIO, si Christus esset aliquo modo Mediator secundum naturam diuinam, omnes tres personæ essent Mediatores. nam cùm natura diuina sit communis tribus, quidquid secundum illam conuenit vni personæ, id conuenit omnibus tribus. Vnde est illa maxima sanctorum Patrum; *Opera Trinitatis esse indiuisa.* Porrò absurdum esse, vt omnes tres personæ dicantur esse Mediatores, non videtur egere probatione. Nam si tota Trinitas sit Mediator, cuius, quæso, erit Mediator? num est aliquis Deus supra Trinitatem, apud quem ipsa Trinitas Mediatoris fungatur officio?

Respondet IOSIAS, opera Trinitatis sic esse indiuisa, vt tamen alia aliis sæpe tribuantur, tanquam propria. Et ponit exempla duo. VNVM, in internis actibus; nam solus Pater gignit, solus Filius gignitur, licet opera Trinitatis sint indiuisa. ALTERVM, in externis; nam in Baptismo Christi, Matthæi 3. Pater solus dixit: *Hic est Filius meus dilectus.* Et

solus

solus Spiritus in forma columbæ apparuit; Et simile legitur Matth. 17. de voce & nube in transfiguratione. & confirmat testimoniis Augustini serm. 11. de verbis Domini; & Leonis sermone de transfiguratione, & sermone 2. & 3. de Pentecoste.

At hæc nimis frigida sunt. Nam generare & generari in diuinis non sunt actiones essentiales, quæ sunt communes tribus personis, sed dicuntur actus notionales, qui nihil proprij in personis ponunt, præter relationem. Nam generare est intelligere diuinum cum relatione producentis notitiam. Et quidem ipsum intelligere commune est tribus, sola relatio est propria gignentis; at actiones Mediatoris sunt actiones ad extra, & ideo si conueniunt Christo, vt Deus est, conuenient omnibus aliis personis, quæ sunt idem Deus cum Christo.

Nec etiam secundum exemplum valet. Nam in Baptismo Christi illa vox, quæ audita est, à tota Trinitate formata est, sed ad solum Patrem significãdum. Quemadmodum & columba à tota Trinitate formata est, sed ad solum Spiritum sanctum repræsentandum. Itaque actio vera & realis, qua res illæ factæ sunt, communis erat; sola autem repræsentatio, propria vnius. Et hoc docent allegati Patres. & clarius idem AVGVSTINVS lib. 2. de Trinit. cap. 10. *Patris*, inquit, *persona ostenditur, & in ea voce, vbi super baptizatum columba descendit, non quia fieri potuit vox sine opere Filij & Spiritus sancti. Trinitas quippe inseparabiliter operatur, sed quia ea vox facta est, quæ solius personam Patris ostẽderet.* Cùm ergo non disputemus, quid significent opera Mediatoris, sed à quo fiant, concedere debet Iosias, actiones Mediatoris communes esse toti Trinitati. Itaque licebit dicere, Pater interpellat pro nobis, fudit sanguinem pro nobis, & alia id genus, quæ ad hæresim Patripassianorum manifestè pertinent.

QVARTA RATIO, officium Mediatoris proprium est sacrificare, & sacrificando satisfacere, vt constat ex cap. 7. 8. & 9. ad Hebræos, & ex confessione aduersariorum. At sacrificare non potest Christo conuenire secundum Diuinitatem, sed solùm secundum humanitatem; siquidem facere Diuinitatem Filij, sacerdotẽ, est apertissimus Arianismus. nam omnis sacer-

sacerdos est minor eo, cuius est sacerdos; officium enim eius est ministrare. Quare AMBROSIVS lib. 3. de fide, capite 5. *Idem*, inquit, *sacerdos, idem & hostia, & sacerdotium tamen & sacrificium humanæ conditionis officium est.* Et infrà: *Nemo igitur vbi ordinem cernit humanæ conditionis, ibi ius Diuinitatis adscribat.*

HIERONYMVS in Psal. 109. in illud: *Iurauit Dominus*, &c. *Tu es sacerdos in æternum: Non illi*, inquit, *iurauit, qui ante luciferum genitus est, sed illi, qui post luciferum natus ex Virgine est.* FVLGENTIVS de fide ad Petrum, cap. 2. *Solus*, inquit, *sacerdos, sacrificium, & templum, & hæc omnia Deus secundum formam serui.* AVGVSTINVS libro 1. de cons. Euangelist. cap. 3. *Secundum hominem*, inquit, *Christus Rex, & Pontifex effectus est.* Deniq; in sermone Arianorum propositione 33. apud Augustinum tom. 6. habetur, quòd Filius sit minister & sacerdos Patris sui: non ergo Christus, vt Deus, sacrificauit, nisi ex sententia Arianorum.

Idem dici potest de aliis officiis Mediatoris Christi, vt quòd *interpellat pro nobis*, Rom. 8. quòd *aduocatus noster est*, 1. Ioan. 2. quòd *dedit semetipsum redemptionem pro nobis*, 1. Timoth. 2. Hæc enim omnia arguunt naturam inferiorẽ. non igitur potest Christus, vt Deus, esse Mediator, nisi, vt Deus, sit minor Patre, & Patri seruiat, vt minister.

QVINTA RATIO est, si operatio propria Mediatoris conuenit Christo ratione vtriusque naturæ, sequitur confusio operationum, & consequenter naturarũ in Christo, quæ est hæresis Monothelitarum & Eutychianorum damnata in VI. Synodo, act. 17. Nam cùm in VI. Synodo reiicitur vna operatio in Christo, non reiicitur vna operatio respectu Dei tanquam principalis agẽtis, & hominis vt instrumenti. nam certum est in Christo multa eiusmodi opera inueniri. Talia enim erant omnia miracula, quæ fiebant à Deo Verbo per carnem, vt instrumentum. Sed reiicitur vna operatio, respectu Dei & hominis, tãquam propriæ & principalis causſæ. Illa autem dicitur causſa propria & principalis, quæ agit ex virtute sua, quam habet ex propria sua forma & essentia.

Ac, vt exemplis rem illustremus, quando Christus curabat febres imponendo ægrotis manus, impositio manuum erat

operatio propria & principalis humanitatis, quia ex propria sua forma id habebat, at expulsio febris erat propria & principalis operatio Deitatis, quia nõ habebat hoc ex sua forma manus Christi, sed tantùm vt applicabatur à Deo ad illud opus: Dicere autem, imponere manus, fuisse propriã operationem Deitatis, vel expellere febrim fuisse propriã humanitatis, & proinde vnam tantùm fuisse operationem, imponere manus, & pellere febrim, est confundere operationes & naturas, & hæc est hæresis in eo Concilio damnata.

Iam ergo sacrificare, quod est officium Mediatoris, proprium est Christi, vt homo est. Nam conuenit ei secundum humanam formam, vt patet, quia conuenit etiam puris hominibus, ergo si hoc idem conuenit Christo, vt Deus est, eadem erit operatio vtriusq; naturæ, vt causæ proprię & principalis, nisi velint Deitatem esse instrumentum humanitatis, quo nihil absurdius cogitari potest. Quare introducitur hac sententia hæresis Eutychianorum & Monothelitarum, iamdudum magno labore damnata, ac ferè extincta.

Respondet Iosias, non esse omnino eandem actionẽ Deitatis & humanitatis, sacrificare, licet sit vnũ opus. Nam substantia operis est propria humanitatis, sed efficacia & dignitas illius operis est propria Deitatis.

Contra. Si ita esset, nõ posset Deitas appellari Sacerdos & Pontifex, vt tamẽ Sarnicius appellauit, nec posset denominari sacrificans; sicut nõ dicitur Deus dormire vel ambulare, eò quòd det nobis efficaciam ad dormiẽdum, aut ad ambulandum. Præterea efficacia & dignitas sacrificij Christi non est aliqua actio physica, aut aliquis influxus aut efficientia realis Deitatis in illud opus. Tunc enim illa efficacia, & proinde sacrificium non magis esset Filij, quàm Patris & Spiritus sancti, cùm omnis operatio sit communis, quæ per essentiam diuinam illis conuenit.

Vnde igitur, inquies, habet sacrificium Christi infinitam efficaciam & dignitatem? Habet ex eo, quod est sacrificium personæ diuinæ, licet in natura humana peractum. Quemadmodum etiam idem opus factum à Rege, & à priuato homine, differũt valde, quoad pretium, ratione dignitatis operantium, & tamen regia Maiestas nihil physici & realis influit in illud opus. Non ergo potest vlla ratione concedi, sacrificare

etificare esse actionem vtriusque naturæ, nisi quis velit in hæresim Monothelitarum, iam dudum damnatam & explosam, incidere.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex Scripturis.

SED obiiciunt PRIMO, verba illa Domini Ioã. 8. *Ego pono animam meam.* Hoc, inquit Caluinus in epist. ad Polonos, Mediator dicit, nec tamen dicit vt homo, sed vt Deus. Nemo enim habet arbitrium vitæ & mortis, nisi Deus.

RESPONDEO, ponere animam, non esse Dei, sed hominis, quamuis potestas ponendi illam & recipiendi ad libitũ, sit à Deo data ipsi homini. Nam ponere animam, quid aliud est, quàm mori? & resumere animam, quid est, nisi resurgere? Mori autem & resurgere certè hominis est, nõ Dei. Et sic exponunt hæc verba sancti Patres.

AVGVSTINVS tract. 47. accepit animam pro ipsa substantia animæ; & quærit, cuius sit ponere animam, an Verbi, an carnis, an ipsius animæ? Et respondet, non esse Verbi, quia Verbum nunquã dimisit animam; nec esse animæ, quia anima à seipsa separari nequit: sed esse carnis, quæ animam aliquando deseruit, aliquando recepit: *Caro*, inquit, *ponit animam suam, & caro iterum sumit eam, non tamen sua potestate caro, sed potestate inhabitantis carnem.* Et lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. *Quid*, inquit, *quod etiam illud cõmemorandum putâsti, quod manifestissimè, & vt homo, loquitur, potestatem habeo ponendi animã meã, &c.* CHRYSOSTOMVS etiam aliquoties repetit in hunc locum, hæc dici à Christo secundum humanitatem. Viderit ergo Caluinus quos auctores sequatur, dum ponere animam suam, & iterum sumere eam, Diuinitati attribuit.

Sed rursum proferunt illud 2. Cor. 5. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum.* Et infrà: *Deus erat in Christo, mundum recõcilians sibi.* Et infrà: *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos,*

obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Et illud Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.* At reconciliare, exhortari, pacificare, actiones Mediatoris sunt; igitur Christus, vt Deus, Mediator fuit.

Respondeo primùm, reconciliare, exhortari, & pacificare, non semper esse Mediatoris. Mediatoris enim est reconciliare vnum alteri. At si quis per seipsum reconciliet sibi inimicum, is non dicitur Mediator. Itaq; omnis Mediator reconciliat, sed non omnis qui reconciliat continuò est Mediator. ADDO præterea, aliud esse reconciliare per Mediatorem, aliud verò esse Mediatorem. Potest enim altera ex partibus dissidentibus procurare Mediatorem, & per eum reconciliationem, non tamen ipsa pars erit Mediator. Ita ergo Deus reconciliauit nos sibi, sed per Mediatorem, quem ad nos misit.

» POSTREMO adferunt illud Hebr. 4. *Habemus Pontificẽ,*
» *qui penetrauit cœlos.* Item illud Hebr. 7. *Sine patre, sine ma-*
» *tre, sine genealogia.* Nam penetrare cœlos, non potest homi-
» ni puro conuenire; nec est vllus sacerdos sine patre, & sine
» matre, nisi Christus Deus & homo. Is enim, vt Deus, caret
» matre; vt homo, caret patre. Igitur Christus Sacerdos, ac pro-
» inde Mediator est, secundum vtramque naturam. Quocirca
» ATHANASIVS in libro de humanitate Verbi, & Cyrillus
» in epistola ad Nestorium, capite decimo, Verbum ipsum fa-
» tentur Sacerdotem esse.

RESPONDEO, hæc omnia rectè probant, personam Pontificis nostri esse diuinam, id quod nos libentissimè confitemur. Verè enim Iesus Pontifex summus, qui penetrauit cœlos, quiq; sine patre, & sine matre est, & simul patrem habet & matrem, Deus est; sed non, quà Deus est, penetrauit cœlos; nec, quà homo est, caret matre, aut patrem habet; ac deniq; non, quà Deus est, Pontifex est. Nam virtus quidem, qua Christus penetrauit cœlos, à Deo erat, tamẽ ipsum penetrare cœlos, cùm sit loco moueri, non potest Christo secundum formam Dei, quæ immutabilis est, sed solùm secundum formam hominis conuenire.

Pari ratione Christus Deus caret patre, sed vt homo; caret matre, sed vt Deus. Idem verò patrem habet, quia est Deus

Deus de Deo; & matrem habet, quia Filius hominis est. Denique Verbum Deus, vt Athanasius & Cyrillus rectè docent, Sacerdos est, sed secundum formam hominis, vt idem Cyrillus in Apologia sua testatur.

CAPVT VII.

Explicantur testimonia Patrum, quæ aduersarij proferunt.

SECVNDO loco proferunt testimonia Patrum. Ac PRIMVM obiiciunt DIONYSIVM Areopagitam, qui in epistola quarta ad Caium dicit, Christum administrâsse θεανδρικὴν ἐνέργειαν, id est, operationem Dei vtilem. Et idem habetur in cap. 2. de diuinis nominibus.

RESPONDEO, hanc sententiam Dionysij tribus modis intelligi posse. Ac PRIMO, si quis intelligat per Dei virilem operationem, vnam operationem propriam vtriusq; naturæ, vt videntur velle nostri aduersarij, manifestè errat. Nam in Synodo VI. act. 8. Macharius hæreticus Monothelita hanc ipsam sententiam ex Dionysio afferebat in hunc sensum, ad suam hæresim stabiliendam.

Potest tamen SECVNDO vocari Dei virilis operatio aliquod opus Christi, in quo cõcurrant Deitatis & humanitatis actiones; sed distinctæ, & duæ reuera. Quæ sentẽtia est vera, & ab auctore intenta. Et hoc modo exponitur à Sophronio in illa insigni oratione, quæ legitur in VI. Synodo, act. 11. vbi distinguit tria genera operum Christi; quædam purè diuina, vt creare & conseruare omnes creaturas; quædã purè humana, vt comedere, bibere; quædam partim diuina, partim humana, vt ambulare super aquas. Nam ambulare, hominis erat. dare autem aquis soliditatem, erat Dei. Et hæc dicuntur θεανδρικὰ, hoc est, diuinè humana opera, qualia erant omnia miracula, nõ tamen omnia opera Christi: porrò talia non sunt opera Mediatoris, vt Mediator est, nimirũ sacrificare, & orare. Hæc enim omnia humana sunt.

Potest etiam afferri TERTIA intelligentia huius theandricæ operationis ex Damasceno lib. 3. cap. 19. qui docet,

omnem Christi actionem posse vocari theandricam ratione suppositi operantis. Semper enim Deus homo operabatur, non nudus Deus, aut nudus homo. Quomodo etiam videtur exponere DAMASCENVS id, quod ait S. LEO epist. 10. vtraque natura operatur cum alterius cõmunione, quod proprium est. Id enim vult esse, cum communione alterius, ac si dictum esset, manente vnione cum altera in eodem supposito, & secundum hanc intelligentiam auctoritas Dionysij non est ad rem.

SECVNDO, obiiciunt IRENAEVM, qui lib. 3. cap. 20. *Oportuerat*, inquit, *Mediatorem Dei & hominum per suam ad vtrosq; domesticitatem in amicitiam & concordiam vtrosque reducere, & facere vt Deus assumeret hominem, & homo se redderet Deo.* Item proferũt similia verba ex EPIPHANIO in Ancorato, ante medium; Chrysostomo, Ambrosio, Theodoreto, & Theophylacto in caput 3. prioris ad Timotheum, qui dicunt, Mediatorem Dei & hominum debuisse vtramque naturã in se habere, vt Deum & homines in amicitiam redigeret.

RESPONDEO, hi omnes loquuntur de mediatione substantiali, quæ facta est in ipso Christo per incarnationem, & necessaria fuit ad mediationem per operationem. Nisi enim esset Christus Deus homo, non esset suppositum diuinum in natura humana operans, & proinde non essent opera Mediatoris infiniti pretij. Itaque formaliter Christus est Mediator, quantum ad mediationem operationis, per solam humanitatem; tamen vt esset Mediator, & posset totum mundum redimere ex rigore iustitiæ, debuit præter formam humanitatis habere diuinum suppositum: non autem poterat habere diuinum suppositum in natura humana, nisi in illo esset mediatio substantialis duarum naturarum.

TERTIO, obiiciunt AVGVSTINVM Enchirid. cap. 108. *Nam*, inquit, *neque liberaremur per vnum Mediatorem Dei & hominum, nisi esset & Deus.* Item lib. 1. de consensu Euãgelistarum, cap. 35. *Ideo Christus Mediator Dei & hominum dictus est inter Deum immortalem & hominem mortalem, Deus & homo reconcilians hominem Deo, manens quod erat, factus quod non erat.* Item homilia de ouibus, cap. 12. *Non Media-*

Mediator homo præter Diuinitatem. Item: *Diuina humanitas, & humana Diuinitas mediatrix est.* Item lib. 9. ciuit. Dei, cap. 15. *Quærendus est Mediator, qui non solùm homo, verùm etiam Deus sit.*

RESPONDEO, loquitur AVGVSTINVS de persona, quæ operi dare debebat dignitatem. id quod Patet, tum ex locis à nobis allegatis, tum ex lib. 9. ciuit. Dei, cap. 15. ab aduersariis citato. Nam postquam dixerat Augustinus, Mediatorem esse debuisse Deum & hominem, subiungit: *Nec tamen ob hoc Mediator est, quia Verbum, & maximè quippe immortale, & maximè beatum Verbum longè est à mortalibus miseris, sed Mediator per quod homo.*

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta ex ratione petita.

VLTIMO obiiciunt rationes. Renouare corda, & dare Spiritum sanctum, sunt opera Mediatoris; docet enim Augustinus in Enchirid. cap. 33. per Mediatorem nos recipere Spiritum sanctum, & tamen certum est, dare Spiritum sanctum, & renouare corda, esse solius Dei. Item, docere est opus Mediatoris, & tamẽ August. in lib. de Magistro affirmat, solum Deum esse verũm Magistrum, qui docet hominem scientiam, Christus ergo, vt Deus, Mediator est.

RESPONDEO, dare Spiritum sanctum meritoriè, est proprium Mediatoris, sed hic modus dandi Spiritum, non est Dei formaliter, sed hominis; dare autem Spiritum sanctum, & renouare corda efficienter, & vt auctorem doni, non est Mediatoris, sed eius, apud quem Mediator intercedit, id est, Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et patet, quia cùm donum Spiritus sancti, & omnis illuminatio detur à tota Trinitate, si eiusmodi donatio esset Mediatoris, tota Trinitas esset Mediator.

Pari ratione, docere principaliter est Dei, id est, Trinitatis: docere per modum instrumẽti, est hominis; Christus igitur, vt Deus, Doctor ac Magister est verus ac principalis; idẽ Christus, vt homo, Mediator Dei & hominum, Doctor fuit,

vt instrumentum Diuinitatis, sed instrumentum coniunctum & singulare, non separatum & commune, qualia instrumenta fuerunt Apostoli & Prophetæ.

SECVNDA ratio est CALVINI, in epistola ad Polonos: » Christus fuit caput Angelorum & hominum, etiam ante » lapsum Adæ, integro adhuc statu rerum, Coloss. 1. *Primogenitus omnis creaturæ:* igitur fuit etiam Mediator Christus » ante lapsum primi hominis: atqui tunc Christus nondum » erat homo, ergo, vt Deus, erat hominum & Angelorum caput, & Mediator.

» Adde etiam, quod Chrysostomus, Augustinus, & Hieronymus in commentario cap. 3. epist. ad Galatas, exponentes illud: *Lex ordinata per Angelos in manu Mediatoris*, » volunt per Christum Mediatorem datam esse legem, & de » hoc loqui Paulum eo loco. Immò etiam Hieronymus vlteriùs progreditur, ac dicit, per hunc Mediatorem non solùm legem esse datam, sed etiam mundum esse creatũ: Constat autem Christum non fuisse hominem, quando lex data est Hebræis, & multò minùs, quando mundus creatus est; » quare necessariò sequitur, vt secundum formam Dei Mediator fuerit.

RESPONDEO, Christum, vt Deum, fuisse etiam ante lapsum Angelorum & hominum, caput eorum, sed non ipsum solum, verùm etiam Patrem, & Spiritum sanctum. Mediatorem autem Angelorum fuisse Christum, aut etiã hominum ante peccatum, falsum est, alioqui etiam Patrem, & sanctum Spiritum faceremus Mediatores. Nam inprimis Scriptura facit quidem Christum caput omnium Angelorum & hominum, Ephes. 1. & Coloss. 1. at Mediatorem Angelorum nusquam facit. Paulus enim 1. Timoth. 2. dum de Mediatore loquitur, disertis verbis affirmat, *Christum Mediatorem esse Dei & hominum.*

AVGVSTINVS autem in Enchiridio capite 108. addit, quòd si homo non peccasset, Christo Mediatore non egui sset. Et in caput tertium ad Galatas, dicit, Christum non esse Mediatorem Dei & Angelorum, sed Dei & hominum tantùm, eò quòd Angeli, qui peccauerunt, nunquam reconciliandi sunt: qui autem non peccauerunt Mediatore non egeant.

Itaque

Itaq; quod Calvinvs dicit de Mediatore Christo ante peccatum Adę, est expressè contra Augustinũ, & videtur esse manifestus Arianismus. Neq; enim Caluinus ideo Christũ ante incarnationem facit Mediatorem, quòd ob incarnationem, & merita eius præuisa existimet datam fuisse Angelis, & primo homini gratiam, quod nonnulli ex Catholicis sensisse videntur, de quorum sententia modò non disputo: sed quod arbitretur ipsum Verbũ æternum, quà Deus erat, ante incarnationem, inter Patrem & Angelos, atq; etiam homines, in statu innocentiæ constitutos, Mediatoris officio functum. Quod sine suspicione Arianismi nõ dicitur. Nam Mediator, quà Mediator est, cùm debeat sacrificare, supplicare, intercedere, necessariò minor est Deo, cui sacrificat, cui supplicat, apud quem intercedit. Si ergo Christus, cùm adhuc non esset homo, Mediator erat, certè cùm adhuc nõ esset homo, Deo Patre minor erat: atqui tunc nihil erat, nisi Deus, igitur vt Deus, minor erat Filius Patre.

Neq; ab hac hæresi abesse videtur id, quod idẽ Calvinvs ait lib. 2. Instit. cap. 12. §. 4. *Fateor*, inquit, *in primo creationis ordine, & integro naturæ statu præfectum Angelis & hominibus fuisse caput. Qua ratione dicitur à Paulo primogenitus omnis creaturæ.* Hæc ille. Qui quidem solum Filium, etiam ante incarnationem, facit caput hominum & Angelorum. Illum enim facit caput, qui est primogenitus omnis creaturæ. Solus autẽ Filius est primogenitus omnis creaturæ. At si solus Filius erat caput hominum & Angelorum, igitur aliquid influebat Filius in Angelos & homines, quod Pater nõ influebat. non sunt ergo indiuisa opera Trinitatis, proinde nec est vna natura atque essentia Trinitatis.

Deinde, quid sibi vult illud: *Filium, vt Deum, præfectum fuisse caput Angelis & hominibus?* A quo enim, quæso, præfectus fuit? Nónne à Patre? Igitur Patris minister, & quasi vicarius fuit Filius, etiam antequam esset homo. Et quid aliud Ariani volebant?

Nec iuuat Caluinũ locus Apostoli ad Colos. 1. Nam cùm dicit, Christum esse primogenitum omnis creaturæ, vel loquitur de Christo secundum formam serui; vel, vt exponit Chrysostomus, loquitur quidem de Christo secundum formam Dei, sed non facit eum fratrem primogenitum creaturarum,

rarum, sed significat genitum fuisse à Patre, priusquam vllà creatura efficeretur, iuxta illud Prouerb. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.* Sed de his multa diximus in primo libro.

Iam quod attinet ad Patres, qui dicunt, Christum Mediatorem dedisse legem Hebræis, vel mundum creâsse. RESPONDEO, Patres loqui de Mediatore materialiter, nõ formaliter; non enim dicunt, Christum fuisse Mediatorem in creando mundo, aut in lege danda, sed dicunt, Christum Mediatorẽ, id est, illam personã, quæ postea futura erat mediatrix, esse verum Deum, & auctorẽ mundi, & legis, & omnium rerum. Vnde CHRYSOSTOMVS expressè dicit, Christum auctorem fuisse legis, & proinde abrogare illã potuisse. Ex quo sequitur, eum non vt Mediatorem, sed vt auctorẽ primarium id fecisse: nec enim Mediator est auctor, nec legẽ abrogare potest, qui non est auctor. Et ibidem AVGVSTINVS dicit, Christũ esse quidem Mediatorem, sed mediare inter totam Trinitatẽ & homines peccatores. Ex quo iterum sequitur, eum non fuisse propriè Mediatorẽ, quando nulli erãt homines peccatores.

CAPVT IX.

Ostenditur, CHRISTVM sibi etiam aliquid meruisse.

RESTAT postrema quæstio; An videlicet Christus operibus, ac laboribus suis, non solùm nobis omnibus gratiã & gloriam acquisierit, sed etiam aliquid acquisierit sibi. Et quidẽ Theologi Doctores apud Magistrum, in 3. sent. dist. 18. conueniunt inter se, atq; vno consensu docent, Christum præter ea bona, quæ suis laboribus peperit nobis, meruisse etiam sibi corporis gloriam, & nominis exaltationem.

Repugnat CALVINVS lib. 2. Instit. cap. 17. §. 6. *Quærere,* inquit, *an sibi meruerit, quod faciunt Lombardus, & Scholastici, non minus stulta est curiositas, quàm temeraria definitio, vbi hoc idem asserunt. Quid enim opus fuit descendere vnicum Dei Filium, vt sibi acquireret quidquam noui? Et consilium suum exponens Deus, omnẽ dubitationem exemit. Non enim Filij vtilitati consuluisse dicitur Pater in eius meritis,* sed

sed eum tradidisse in mortẽ, neq; ei pepercisse, quia mundum diligeret. Et notandæ sunt loquutiones Prophetica; Puer natus est nobis. Item; Exulta filia Sion; Ecce Rex tuus venit tibi. frigeret etiam alioqui confirmatio illa amoris, quam Paulus commendat, quòd Christus pro inimicis mortem subierit. Inde etiam colligimus rationem sui non habuisse; Idq; clarè affirmat, dicens; Pro illis sanctifico meipsum. Se etiam nihil acquirere testatur, qui fructum sanctitatis suæ in alios transfert. Et certè hoc maximè dignum obseruatu, quod Christus, vt se totum adiceret in salutẽ nostram, quodammodò sui oblitus est. Hæc ille. Et paulò infrà: *Quibus meritis*, inquit, *assequi potuit homo, vt iudex esset mundi, caput Angelorum, atq; vt potiretur summo Dei imperio?*

HAEC tamen nihil impedient veritatem. Dicimus ergo, Christum meruisse sibi illa omnia, quæ accepit post passionem suam. Et probatur hoc primò expressis Scripturis. ad Philip. 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediẽs vsq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, &c.* Ad Heb. 2. *Videmus* IESVM *propter passionem mortis gloria & honore coronatum.*

Respondet CALVINVS his testimoniis solùm significari, Christum post passionem suam habuisse gloriam, nõ autem vnũ fuisse caussam alterius; sicut cùm dicitur Lucæ vltimo: *Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam.*

At inprimis etiam iste locus potest significare caussam. est enim, ac si dictum esset; Oportet vincere, & sic triumphare. Deinde, non sunt omnino similia ista loca. Nam Philip. 2. & ad Heb. 2. habetur particula (PROPTER) quæ particula caussam vbiq; significare solet. Deinde particula (ET) in illis verbis: *Propter quod & Deus exaltauit illũ*, apertè indicat caussam. Est enim sensus, Christus obediuit Deo, & vicissim Deus honorauit illum: sicut Matth. 16. post confessionem Petri, dicit ei Dominus: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c.* Vbi Hieronymus: *Mercedem*, inquit, *recepit vera cõfessio.* Deniq; sic exposuerunt omnes Patres. CHRYSOSTOMVS hom. 7. in epist. ad Philip. *Extremã*, inquit, *Christus præstitit obedientiã, propterea accepit & supremum honorem, &c.* Vbi hortatur Chrysostomus ad obedientiam & humilitatẽ: quæ exhortatio frigidissima esset, si illud, propterea, non diceret caussam.

AMBROSIVS

AMBROSIVS in cap. 2 Philip. *Quid*, inquit, *& quantum humilitas mereatur, hîc ostẽditur, &c.* AVGVSTINVS tract. 104. in Ioan. hunc locũ tractans: *Humilitas*, inquit, *claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium, sed hoc factũ est in forma serui.* Vide etiam Cyrillum lib. 3. thesau. cap. 2. Basilium lib. 4. in Eunom. Augustinum lib. 2. contra Maximin. cap. 5 & lib. 3. ca. 2. Theophylactum, Oecumenium, Primasium, Bedam, Anselmũ, & alios in hæc loca. Omnes enim ex his locis colligunt, Christum meruisse humilitate gloriam, non solùm nobis, sed etiam sibi. Et certè longè tutius est, tot veteres Patres, Græcos & Latinos in Scripturarum explicatione sequi, quàm nouellos istos Doctores, qui non videntur sibi sapere, nisi omnibus contradicant. Præterea est etiam congruentia rationis; nam melius est, ceteris paribus, aliquid ex merito habere, quam sine merito.

SI dicas, quare ergo non etiam gratiam & scientiam, & gloriam animæ habuit Christus ex merito?

Respondet B. THOMAS, 3. p. q. 19. art. 3. Christum debuisse habere omnia optimo modo. sunt autem quędam bona tam excellentia, vt melius sit illis nunquã carere, quàm ea acquirere ex merito, quia magis detrahit perfectioni alicuius carentia illorum ad tempus, quàm dignitas merendi: & tamen non potest quis ea mereri, nisi aliquando illis careat. Et talia sunt, gratia, gloria, sciẽtia, & præcipuè vnio hypostatica, quæ omnia Christus ab initio habuit. At gloria corporis, & nominis exaltatio minora sunt, quàm ipsa dignitas merendi, & ideo melius fuit carere illis ad tempus, & ex merito illa acquirere, quàm carere dignitate merendi.

CAPVT X.

Soluuntur argumenta Caluini.

NEQVE argumenta CALVINI valde metuẽda sunt. Nam cùm ait; Quid opus fuit descendere vnicum Filium Dei, vt sibi acquireret aliquid noui? Respondeo, non eguisse Dei Filium vllare, nec descendisse, vt sibi aliquid acquireret. Nam qui descendit, Deus fuit, non homo; immò hoc ipsum descendere fuit hominem fieri, & seipsum exinanire. At postquã descenderat, & formam serui acceperat, aliquid sibi acquisiuit in ea forma, quam

quam assumpserat; non in ea, qua descenderat. Porrò in forma serui aliquid ei defuisse ante resurrectionem, quis ambigere potest?

DICES, gloria corporis sequitur per se ex gloria animæ, at accessorium non cadit sub meritum. RESPONDEO, gloriã corporis nõ videri absolutè accessoriam. Nam sequitur ex gloria animæ secundũ Dei determinationem, & meritorum cõgruentiam. Deus enim voluit vt gloria animæ redundaret in corpus, quia gloria animę acquiritur per actus animę, qui in corpore exercẽtur, & ideo tam gloria animæ, quã gloria corporis cadit sub meritum. DEINDE quid prohibet, id quod accessorium est, cadere sub meritum. Etsi enim iam debitũ est ratione eius, cui accedit, tamen potest etiam cadere sub meritũ, vt alio quodam titulo debeatur. Quare licet fateamur debitam fuisse Christo gloriam corporis, etiamsi pro ea nõ laborâsset: tamen quia quod debetur vno modo, potest deberi etiam alio modo: ideo voluit Deus, vt gloria corporis deberetur Christo etiam iure præmij ac mercedis.

ALTERVM Caluini argumentum sumebatur ex his locis, vbi dicitur; Christus pro nobis laborâsse vsque ad mortem. « Rom. 8. *Proprio Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illũ.* « Isaiæ 9. *Puer natus est nobis.* Zachariæ. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi.* Ioan. 17. *Pro eis ego sanctifico meipsum.* «

RESPONDEO primùm, in nullo horum locorũ legi, propter nos tantùm Christum laborâsse. Proinde hęc omnia nihil aliud efficere, quàm nobis Christi labores profuisse, quod minimè negamus. Addo deinde, in his locis nullam factam esse mentionem gloriæ ipsius Christi, quasi propter nos tantùm laborâsset, quia nos fuimus causa, sine qua non fuisset passus. Si enim Adam stetisset in ea innocentia, in qua conditus fuerat, sine dubitatione vlla, Dei Filius passus nõ fuisset: fortasse etiam nec carnem assumpsisset, vt ipse etiam Caluinus docet lib. 2. Instit. cap. 12. §. 4.

Iam verò TERTIVM Caluini argumentũ illud erat. Frigeret confirmatio illa amoris, quam Paulus commendat, « Rom. 5. quod Christus pro inimicis mortem subierit. «

SED respondeo, nihil impedire meritũ proprium, quò magnus ostendatur ardor caritatis Dei erga homines. Nam inprimis Scripturę vt plurimùm extollunt caritatẽ Dei Patris, qui

qui nihil lucrari poterat, Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum, &c.* Rom. 8. *Proprio Filio non pepercit, &c.*

Deinde etiam Christi maxima apparet caritas, si respicias diuinam eius personã, cui nihil accessit vtilitatis; & hoc Paulus nobis proponit 2. Cor. 8. *Scitis*, inquit, *gratiã Domini nostri Iesu Christi, qui propter nos egenus factus est, cùm esset dives.* Et Philip. 2. *Cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, &c.*

Deniq; etiã Christi hominis apparet maxima caritas, quia poterat ipse sine passione & morte per alios actus mereri sibi gloriam corporis, & nominis exaltationẽ, & tamen mori voluit, & pro inimicis mori, vt copiosa esset redemptio. Quòd autem Christus non sui omnino oblitus fuerit, vt CALVINVS dicit, patet ex verbis illis Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui apud te, &c.* Vbi postulat à Deo gloriam resurrectionis, & nominis exaltationem; vt exponit eo loco S. Augustinus.

» Argumentum POSTREMVM illud fuit; Quibus meritis assequi potuit homo, vt iudex esset mundi, & caput Angelorũ, atq; vt summo Dei imperio potiretur, atque in eo resideret maiestas illa, cuius millesimam partem cunctæ hominum & Angelorum virtutes attingere nequeunt?

Sed facilis solutio est. Non enim docemus, Christum suis meritis id assequutum, vt esset caput Angelorum, & summo Dei imperio potiretur, atq; in eo Dei maiestas resideret. Si enim id meruisset, vnionem hypostaticam meruisset, quod Augustinus apertè negat libro de prædestin. Sanct. cap. 15. & nos etiam paulò antè negauimus.

Porrò, vt iudex esset mundi, facilè Christus mereri potuit. Nam Christi merita, si nõ fuissent sufficientia ad hoc, vt ipse fieret iudex mundi, multò minus fuissent sufficientia ad reconciliationem totius mundi. Maius enim & difficilius fuit totius mundi peccata expiare, quàm mundi iudicem constitui. Et tamen 1. Ioan. 2. dicitur, Christi sanguis esse propitiatio pro peccatis nostris, & non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi.

Finis secundæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

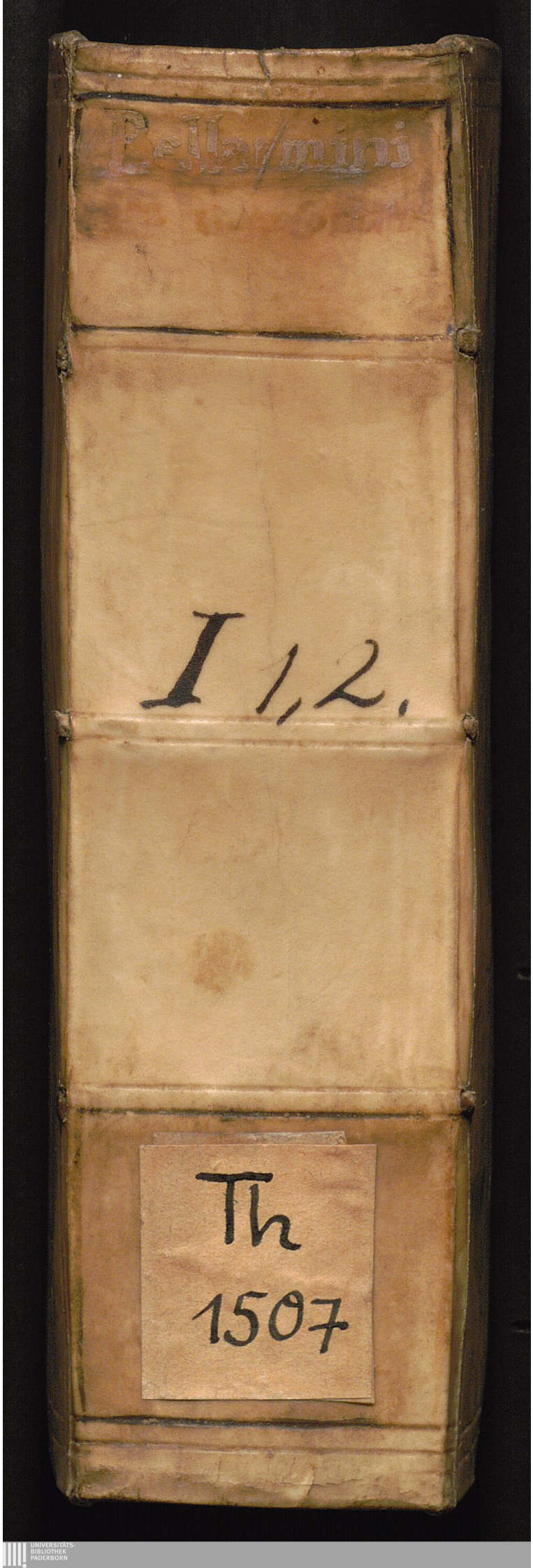

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN